DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

JULİET MİTCEL

PSİKANALİZ ve FEMİNİZM

PSİKANALİZ VE FEMİNİZM

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi | https://ranzey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

PSİKANALİZ ve FEMİNİZM

Çeviren :
AYŞE KURTULMUŞ

YAPRAK

Kitap, Yayın, Pazarlama

Ankara Cad. Nakipoğlu Han
No. 60 Kat 1 Sirkeci-İstanbul
Tel.: 526 83 13

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖZGÜN ADI 'PSYCHOANALYSİS AND FEMİNİZM' OLAN BU KİTABIN İNGİLİZCE ASLINDAN EKSİKSİZ OLARAK YAPILAN ÇEVİRİSİNİN YAYIN HAKLARI AYŞE KURTULMUŞ'DAN YAPRAK YAYINLARINCA SATIN ALINMIŞTIR. (1984)

JÜLİET MİTCHELL / Türkçesi: AYŞE KURTULMUŞ
Yayınlayan: YAPRAK YAYIN PAZARLAMA/Birinci Baskı: EYLÜL 1984/Kapak: ALP GÖKÇE/Dizgi Baskı: Dilek Matbaası/Kapak Baskı: Tekin Ofset/Ciltleme: AYTAÇ MÜCELLİTHANESİ

Genel Dağıtım: YAPRAK YAYIN PAZARLAMA
Ankara cad. Nakipoğlu han.
60/21 Sirkeci-İST. Tel : 526 83 13

Yayınlarımızı Cumhuriyet Kitap kulübünden temin edebilirsiniz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

KISIM 1

PSİKANALİZ VE DİŞİLİK

Sayfa

FREUD: KADININ OLUŞUMU 1

1 — Psikanaliz ve Bilinçaltı 23
2 — Cinsellik 35
3 — Özseverlik (Narsizim) 53
4 — Erkeksilik, Kadınsılık, ve Erdişilik 67
5 — Ödip Öncesi Cinsellik 81
6 — Ödip Kompleksi 91
7 — Hadımlık Kompleksi 107

FREUD: KADININ OLUŞUMU II

8 — Hadımlık Kompleksi ve Penis Kıskançlığı ... 129
9 — Dışkı-Penis-Bebek 137
10— Bızır ve Vajin 143
11— Ödip Öncesinde Anne ve Ödip'te Baba 147
12— Kadının Özellikleri
1 — Özezerlik (Mazoşizm) 151
2 — Edilginlik 153
3 — Benlik davası, Kıskançlık ve Kısıtlı Adalet Duygusu 155
4 — Gerçek Kadın ve Alternatifleri 157

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

18— Nedenli Başkaldırmalar 337
19— Evden Ayrılmak ve Gidene İzin Vermek
Kadının Kaçınılmaz Sorunu 347

BÖLÜ M2 KISIM 2

FEMİNİZM VE FREUD

Atlantik Ötesi Psikanaliz 357
FEMİNİSTLER 367
1 — Simone De Beauvoir
Freud ve İkinci Cins 369
2 — Betty Friedan: Freud Gizemi 387
3 — Eva Figes: Freud'un Ataerkil Tutumu 399
4 — Germanie Greer ve Freud'un Hadım
Edilen Kadınları 413
5 — Schulhmith Firestone: Feminist Çizgiye ... 421
6 — Kate Millet: Freud-eGrçekler ve Fantaziler ... 427
Sonsöz
Kutsal Aile ve Dişilik
A— Kutsal Aile 435
1 — Bütün Bunlar Ne Zaman Başladı? 437
2 — Ataerkillik Akrabalık ve Değişim Nesnesi
Olarak Kadınlar 443
3 — Ödip Kompleksi ve Ataerkil Toplum 451
4 — Ayrılmış Benlik, Penis ve Baba 455

II — DİŞİLİK
5 — Kadının Yeri 473
6 — Kültür Devrimi 481

SONSÖZ
Yüzyılın Sonunda Psikanaliz ve Viyana ... 491

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KAYNAKÇA:

— Sigmund Freud'un derlenmiş tüm eserleri - «James Strachey» (The Standard Edition of the Complete Psychdogical Works of Sigmund Freud)

— İkinci Cinsiyet (Second Sex), 1968
'Simone de Beouvoir'

— Ataerkil Tutumlar (Partiarehal Attitudes), 1970
'Eva Figes'

— Normal İnsan, Delilik ve Aile (Sanity, Madness and the Family) 1964 'R.D. Laing ve Aaron Esterson'

— Bölünmüş Kişilik (The Divided Self), 1962
'R.D. Laing'

— Birey ve Ötekiler (Self and others), 1969
'R.D. Laing'

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Juliet Mitchell 1940'da Yeni Zelanda'da doğdu. 1944'-denberi Londra'da yaşamaktadır. Hampstead'deki King Alfred Schvol'da öğrenim gördükten sonra Oxford'daki St. Anne's College'de önce burslu olarak lisans ardından yüksek lisans öğrenimini tamamladı. Leeds ve Reading Üniversitelerinde İngiliz Edebiyatı dersleri verdi.

Penguins tarafından yayınlanan Kadının Mülkü (Woman's Estate) başlıklı bir kitap yazdı. Ann Oakley ile birlikte, kadın konusu üzerine makalelerin bir derlemesi olan, Kadınların Doğruları ve Yanlışları (The Rights and Wrongs of Women) başlıklı kitabın editörlüğünü yaptı. Bunun yanısıra edebi eleştiri ve kadınların ezilmesinin siyasal kuramı alanında bir dizi makale yazdı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

... tıp okulunda doktor, kendisine psikanalize hazırlık olarak gerekeceklerin az çok tersi bir öğrenim görür. Dikkati, anatomi, fizik ve kimyanın nesnel olarak doğrulanabilir olaylarına yöneltilmiştir. Tıp öğrencisi olayların zihinsel yönüyle ilgilenmez; tıp, başka bir bilim dalının çalışma alanına giren, daha yüksek zihinsel işlevleri incelemekle ilgili değildir. Zihinsel işlevlerdeki bozukluklarla yalnızca psikiyatrinin uğraşması beklenir; ama biz psikiyatrinin bunu ne şekilde ve hangi amaca yönelik olarak yaptığını biliyoruz. Psikiyatri zihinsel bozukluklara neden olabilecek bedensel belirleyicileri araştırır ve tedavide bedensel hastalıklara uyguladığı yöntem ve ilaçları kullanır.

Psikiyatri böyle yapmakta haklıdır ve tıp eğitimi de bu konuda ne kadar ileride olduğunu göstermiştir. Bu noktadan hareket edilerek psikiyatrinin tek yanlı olduğu iddia edilirse, bu özelliğe yaklaşımın hangi görüş noktasından yapıldığını öğrenmeliyiz; çünkü kendi içinde bütün bilimler tek yanlıdır. Böyle de olmalıdır, çünkü kendini belirli konular, bakış açıları ve yöntemlerle sınırlandırmıştır. Bilimleri birbirlerine karşı vuruşturma aptallığına girişmeyeceğim. Eninde sonunda ne fizik kimyanın değerini azaltır ya da yerini alabilir ne de kimya fiziğin. Yani birbirlerinin yerini dolduramazlar. Psikanaliz zihinsel bilinçdışının bilimi olarak elbette tek yanlıdır.

(Freud, «The Question of Lay Anglysis', 1926
Standard Edition, Vol XX p. 230-231
[italikler benim]

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

GİRİŞ

Feminist hareketin büyük bir bölümü Freud'u düşman olarak görür. Psikanalizin, kadınların aşağı olduğunu ve gerçek kadınlığa ancak eş ve anne olarak erişebileceklerini iddia ettiğine inanırlar. Psikanalize statüsko'nun, burjuvazinin ve ataerkilliğin savunucusu gözü ile bakılır. Freud da zaten kendi kişiliğinde, özel yaşamında bu özelliklerin örneklerini vermiştir. Popüler Freudçuluğun bu anlatıma cevap vermesi gerektiğine inanıyorum ama bu kitapta savunulan, psikanaliz ve Freud'un çalışmalarının reddinin feminizm için yıkıcı olacağıdır. Yine de psikanalizden yararlanılabilir, çünkü o, ataerkil toplumu önermiyor, yalnızca analiz ediyor. Eğer kadının ezilmesini anlamak ve sorgulamakla ilgileniyorsak, psikanalizi gözardı edemeyiz. Feminist hareket içindeki genel eğilim, Freud'un kadınlık kuramlarını benimsemediklerini açıkça belirttikleri gibi, daha üstü kapalıca olmakla birlikte, Wilhelm Reich'ın cinsellik ve R.D. Laing'in aile üzerine çalışmalarıyla geliştirdikleri alternatif radikal psikolojilere de kucak açtıklarını gösteriyor. Kadının yerini görmede, dişilik (femininity), cinsellik ve aile elbette ki önemli bir üçlü oluşturmaktadır. Ama bana öyle geliyor ki Reich ve Laing'in çözümlemelerini kabul edip Freud'unkileri reddederek herşeyi tepetaklak çevirmiş olduk. Bu, Reich ve Laing'in çalışmalarına değer

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

vermediğim anlamına gelmez - aksine, Reich'ın politik ve Laing'in sosyolojik araştırmaları bize oldukça önemli birçok malzeme sağlar ama bu incelemeleri içinde oluşturuldukları şüpheli kuramsal ve felsefi iskeletinden kurtarmaksızın kullanabileceğimize inanmıyorum. Dahası bunlar kadın özgürlük hareketinde güçlü etkisi olan kuram ve felsefelerdir.

Kitap çift amaca yönelmiş, çelişen düşüncelere yer vermiştir. Freud'un feminist eleştirmenleri, onun kuramını öteki, az çok farklı, yaygın kuramlarla birleştirmekle kalmayıp, kadınlıkla ilgili düşüncelerini psikanalizin daha geniş kuramlarının yaratıldığı ortamdan soyutlayarak çeşitli anlamlara çekmişlerdir - ki bu daha ciddi sonuçlar doğuracaktır. Yine de «penis-kıskançlığı» gibi herkesce bilinen kavramlara anlam kazandıran içlerinde bu kavramlara yer veren konulardır- tek başına ele alındığında bu kavramlar ya gülünç ya da ideolojik açıdan tehlikeli hale gelirler. Kısaca diyebiliriz ki, psikanaliz kişinin yaşamı boyunca düşüncelerini eyleme dönüştürmede ne denli başarılı olup olmadığıyla ilgilidir; penis-kıskançlığı derken anatomik organdan bahsetmiyoruz. Genel yargılar çerçevesinde insanların onunla ilgili taşıdığı fikirleri kastediyoruz. Psikanalizin hareket noktasını belirleyen de işte bu son etmendir. Düşünsel yaşamımız, insan toplumunun gerekli kanunları, kuralları daha çok bilinç dışı oluşmuştur. Psikanalizin asıl ödevi insan toplumunun kanunları ve düşünsel mirasını bilinçdışı zihinde nasıl kazandığımızı çözmektir. Ya da başka türlü ifade edersek, bu kanunları kazanmanın yolu bilinç dışı zihinden geçer diyebiliriz. İlkönce psikanalizin genel hükümlerini kısaca sıralamaya sonra da, özellikle ilgilendiğimiz, kadınlık tartışmasını bu taslağa yerleştirmeye çalışacağım. Bu da şüphesiz bir anlamda boşa uğraşıldığı duygusu yaratacak, çünkü her ne kadar yalnızca gerekli

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

olduğuna inandığım genel kavramları, konuları seçtiysem de, sorunun özüne, yani kadınlığın tanımına erişmek biraz zaman alacaktır.

Bununla beraber, Freud'un çalışmalarının genel bir sunumunu içeren uzun birinci bölümün daha derin bir amacı var. Geçirdiği aşamalar içinde kadınlığı anlamada Freud'un özel katkılarını bir yana bırakalım. Freud ideoloji ve insan düzeneğinin nasıl işlediğini çözümlemeyi amaçlarken, bu düzenek ve ideolojinin ataerkil olduğunun farkına varmak zorunda kalmıştır. 'Ataerkillik' terimi pek açık değil; antropolojide patrilineal, patrilokal ve patrilateral gibi kesin terimlere alışkınız. Ama bu açık terimler de güç (power) ve genel yasayı (general law) açıklamakta yetersiz kalıyor. Ben (ataerkillik) derken 'babanın yasası'nı kastediyorum. Freud'un çalışmaları, aynı zamanda, kız ve erkek çocuğun hayatında bu yasanın rolünü anlamamıza yardım ediyor. Son kısım - Kutsal Aile ve Kadınlık - da psikanalizin bu yanını ele alıp, onu, tanım gereği kadını ezen olarak bildiğimiz, ataerkil - sistemin işleyişini anlamada deneme ve şematik yollarla nasıl kullanabileceğimizi anlatıyorum.

Burada Freud ve feminizmle ilgili olarak sunduğumuz malzeme, iki farklı, ama birbiriyle yakından ilintili şekilde ele alınıyor. Freud'un, psikanalizin pekçok yorumuyla uyum içinde olduğuna inandığım, kadınlık kuramının, sınırlı bir düzeyde sunumu var. (Feministlerin çoğu Freud'un bu kuramlarını yanlış yorumlamışlardır.) Daha geniş bir düzeyde de, ataerkil düzenin işleyişini anlamada psikanalizin olanaklarından nasıl yararlanılabileceğinin taslağını vermeye çalıştım. Bunların karşısına da Reich ve Laing etkili ama yetersiz kalan çalışmalarını yerleştirdim.

Konuları bu şekilde birbirinden ayırabilmemize karşın, bu kitapta ileri sürülen, eğer ezilen kadın psikolojisi-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ni anlamada ilerlemek istiyorsak, Freud'un çalışmalarında aksayan yerleri de gözönünde bulundurmamız gerektiğidir.

Reich ve Laing'in durumu Freud'unkinden farklıdır. Freud'un kadınlık ve ataerkillik yorumlarının anlaşılması ve kullanılabilmesinin ancak psikanaliz biliminin bütününün ışığı altında gerçekleşebileceğine inanıyorum. Bunun aksine olarak, Reich ve Laing'in anlayışlarını, her ikisinin de çeşitli şekilde başlangıcı olduklarını iddia ettikleri 'bilim'lerin zemininden ayırmaksızın, faydalı olacak şekilde kullanabileceğimize inanmıyorum. Reich ve Laing'i ele alırken, önce bütün çalışmalarının konumuzla ilgili kısımlarını eleştirel bir şekilde inceleyip sonuçta elimizde ne kaldığını görmeyi amaçladım. Yani, «Freud: Kadının oluşumu II» nin anlaşılabilmesi için önce birinci kısmın okunması gerekirken —çünkü anlamını orada kazanmıştır—, Reich'ın «Cinsel Politikalar» ve Laing'in «Ailede Erkek» in ikinci kısımları, birinci kısımlarından ayıklanmış, geriye kalan önemli gözlemlerdir.

Freud, feminizmin, kesinlikle olumsuz odak noktası olduğu halde, Reich ve Laing'in etkileri dağınıktır. Bu etki, cinsel devrimin kadın üzerine etkisiyle ilgili çözümlemelerle ya da kadının başlıca yeri olan klostrofobik (kapalı yer yılgısı taşıyan) çekirdek ailenin varlık nedenleriyle belirtilebileceği gibi asıl önemi politik ideolojinin ve dilin bir parçası olmasından kaynaklanır.

Laing'in aile içinde anında etkileşimle uyarılan, yayılmasına neden olan, bozukluklar olarak tanımladığı ilk şizofreni analizleri kadın hareketinin varisi olduğu radikal hümanizmanın yeni bir safhasının açılmasına neden oldu. Hem Laing'in kendi düşünceleri, hem de etkileyip esin kaynağı olduğu öteki tezler, başkalarının hataları ödemek durumunda kalarak deliren insanın (scape-goated driven-mad) içine düştüğü zor durumu genelleştirebi-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

liyordu: Batı toplumu, bireyi deli/akıllı, siyah/beyaz gibi pek çok birbirine zıt kalıplaşmış kategorilere ayırmak yoluyla 'insan'lığı yitirmesine neden olur. (de-humanize) 'Bütün' (bölünmemiş) insanlığın ıslahı olan radikal ideoloji de böylece yaratılmış oluyordu. Laing de en azından Anglo-Sakson ülkeler içinde, 1960'ların radikalizminin ağır basan 'kişiselliğinin' (personalism) baş sözcüsü oldu. Bazı psikotiklerin, hastaların, kadınların, öğrencilerin ve siyahların, gerçek bireyin, toplum tarafından aile, okul, akıl hastanesi ve hapishane demirleri arkasında hapsettiği gizli ruhunu —iyileştirici şekilde olsa bile— anlamaları kendilerine yarar sağlayabilirse de, biz yine de, bu 'anlamanın' gerçekte kurum ve etiketlerin arkasında neler olup bittiğini çözümlemede nereye kadar yeterli olabileceği sorusunu sormak zorundayız. Yani, bu olayın ideolojik etkisinin ötesinde birşeyler öğrenebildik mi? Bu soruyu sorması gereken öncelikle feminist harekettir. Laing aileyi psikoza sebep olan biricik toplumsal kurum olarak tanımlarken, feminist teori de aileyi, kadını aşağılayan psikolojinin yaratıldığı ve kadının sosyal ve ekonomik sömürüsünün (yasal ve ekonomik bağımsızlığı olmayan eş ve anneler olarak) yasallaştığı yer olarak görür. Bu suretle Laing'in radikal politikalarının (humanism-personalism), ideolojik etkisi ve ailenin kapitalist toplumda nasıl bir işlevi olduğu ile ilgili kuramsal varsayımlarının statüsünün kadın hareketinde büyük önemi vardır.

Wilhelm Reich'ın çalışmaları da benzeri bir durum sergiliyor. 1960'larda özgürlük taraftarı savaşkanlığa (libertasion militancy) esin kaynağı olarak popülerlik kazanan Reich, hem kadın hareketinin miras olarak devraldığı radikal politikaların ana mizacını etkiledi, hem de kadının cinsellik alanında ezilmesinin kuramsal çözümlemesini yaptı ki bu feminizm için özel önem taşımaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kadın cinselliğinin yorumu ve toplumun cinselliğin gerçekleşme şekline karşı aldığı tavırlar, kadın özgürlük hareketinin en önemli kaygı alanıdır. Freud'unkiler gibi Reich'ın da kitapları, savaş öncesi Almanya'da Nazi otoriteleri tarafından yakıldı. Ama Reich aynı tepkilerle savaş sonrası Amerika'da da karşılaştı; burada da kitapları yakıldı ve yasaklandı. Ancak şimdilerde, yayınlanıp okunmaya başlandı. Laing'in tersine Raich, bir zamanlar sınıf savaşımına katılmış etkin bir Marksisti. Buna rağmen, yani sol kanat politikaya bağlılığı ve düşünceleriyle politik savaşçı olmasına rağmen Reich, psikolojik ve kültürel konulardaki tutumuyla Laing'i anımsatır. Önceleri keskin Marksist olan Reich, sonra anti-Marksist oldu. Laing'in ise kendini, pek de belirgin olmayan, solculuk sıfatından kurtarmaya çalıştığı görülüyor. Peki Reich ve Laing'in düşüncelerini yaygınlaştıran devrimci hareketler için bu sapmalar ne ifade etmektedir?

Hem Reich hem de Laing, kadın hareketine bir isyan dağarcığı miras bırakmışlardır. Bence bunun etkileyici ve abartmalı (rhetoric) uygunluğunun zararlı etkileri olabilir çünkü bu kesinlik analizdeki kusurları örtmekte, gözden saklamaktadır. Kitabın Reich ve Laing üzerine olan bölümü (II. Bölüm 1. Kısım Radikal Psikoterapi ve Freud) olaya iki açıdan yaklaşmaya çalışmaktadır: Reich ve Laing'in çalışmaları Freud'unkilerle karşılaştırıldı. Bunu gerçekleştirirken onların politik radikalleri daha keskin olmasına karşın, Freud'un kuramından, kazanacak daha çok şeyimiz olduğu savunuldu. Öteki açıdan yaklaşımla kadın özgürlük hareketinin politik gücü tartışıldı. Her ne kadar Freud savunulduysa da, bu, feminist hareketin bütün görüşleri ortaya konularak yapılmıştır.

Bana göre, Reich ve Laing'in çalışmalarının önemi, kuramlarının içsel (intrinsic) değerinden değil, içinden

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

çıkarıldıkları materyalin sunumundan öteki radikal politikalarla etkileşiminden kaynaklanır. Dönemlerinin ilginç birer yansıması niteliğinde olan çalışmalarını hangi tarihsel koşullar içinde gerçekleştirdiklerini kısaca vermeye çalıştım Freud'u ele alırken tarihsel koşulları tümüyle gözönünde bulundurmadım, çünkü Freud'un kuramını ayakta tutmak için buna ihtiyacım yok. Bütün kısıtlamalarına ve aşırı iddialara rağmen, öteki yazarların yapamadıklarını gerçekleştirerek, Freud, yeni bir araştırma alanı açıyor. Bu azımsanmayacak bir başarı. Yine de psikanalizi reddetmenin en sık rastlanan şekli, onu, çok sayıda cinsel açlık çeken histerik kadınla karşılaşmış, darkalı muhafazakar (Victorian) bir 'patriarch'ın kendi kültürüyle sınırlı bir ürünü olarak görmektir. Bu yüzden ekte Freud'un çalışmalarına başladığı zaman, yani soysuzlaşmış (fin-de-siécle) Viyana'nın içinde bulunduğu koşulların kısa bir tasvirini yapmakta yarar gördüm.

Elbette, hiç kimse tek başına bir ada olamayacağı gibi hiç bir zihinsel ürün de hiçlikten (ex nihilo) yaratılamaz. Bütün zihinsel ürünler yaratıldıkları dönemin izlerini taşırlar. Freud'un çalışmaları da dönemiyle bir diyalog içinde oluşmuş ve oradan harekete geçmiştir. Onun çalışmaları çağıyla bir söyleşi şeklindedir ama böylesi bir söyleşi yapmak hiç de kolay sayılmaz. Freud'un öteki bilimlere de pekçok şey borçlu olduğu açıktır; arkeoloji ve edebiyatla yakından ilgilenmiştir. Her ne kadar kendisi felsefî düşünceye doğuştan yatkın olmadığını iddia ettiyse de, bilimin psikanaliz açısından yerini savunurken kullandığı terimler ve psikanaliz içinde geliştirdiği kavramların çoğu, çağının bilim felsefesi hakkındaki savlarla uyum halindedir; onların bir parçasıdır. O zamandan beri, bilinç-dışının dili olarak bilinen Freud'un linguistik terminolojisi de o dönem ve yerin dil ve iletişimi ile ya-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kından ilişkilidir. Örnekler çoğaltılabilir, bunlar yalnızca rastgele seçtiklerimiz. Bu kitap baskıya girdiğinde, yine Freud'un bir eseri olan Wittgenstein'ın Viyana'sı üzerine ilginç bir çalışma yayınlandı. Bu çalışmada eğer 'Tractacus'u Cambridge felsefesi (alışılagelmiş uygulama) ile değil de Viyana'nın o zamanki tarihsel koşulları içinde ele alırsak çok farklı anlamlar bulacağımız iddia edilmektedir. Benim burada üzerinde durduğum başka bir olay, - ben Freud'un yaptıklarından çok ondan neler kapabileceğimizle, yani akademik değil, politik keşifleri ile ilgileniyorum.

Öyleyse, psikanaliz de, kesinlikle öteki düşünce sistemleri gibi, belli bir zaman ve yerde oluşturulup geliştirilmiştir; bu psikanalizin evrensel olduğu iddiasını geçersiz kılmaz. Yalnızca, psikanalizin 'evrensel' dediğimiz kanunlarının özel sorunsalından —kendine özgü fiziksel koşullarından— arındırılması gerektiği anlamına gelir. Bu bağlamda, engel oluşturmamaları için, bu kanunların ortaya çıktığı tarihsel koşulları bilmemizde yarar var. Bazı önemli etmenler kesinlikle değişti — cinsel alışkanlıklar artık farklı, kadınlar bir dereceye kadar özgürlük kazandı, histeri artık orta sınıf üyesi kadınlar arasında nevrozun en sık rastlanan şekli olmaktan çıktı — bütün bu değişimler kuramları etkiler mi, etkilemez mi? Ödip kompleksi Viyana kapitalizmi altında varlık sürdüren burjuva çekirdek ailenin psişik (ruhi) yapısının mecazı olarak kalabilir mi, yoksa bütün zamanlar ve kültürler için geçerli midir? Ben burada bu soruların yalnızca genel yanlarını ele aldım. Bu da elbette, ataerkil yasaların psikolojik açıdan değerlendirilmesinin yorumuna dengesiz bir perspektif veriyor. Evrensel görünmelerine rağmen, çağdaş ya da tarihi, değişik toplumlar, aynı ya da farklı zaman ve koşullarda ortaya çıkan sınıflar, bu yasaları tamamen aynı şekilde benimsemeyeceklerdir. Bu-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rada, çeşitliliği genel inançlara, kanılara feda etmek zorunda kaldım. Aynı şekilde psikanaliz tezlerinin de yalnızca genel sunumuyla yetinmem, kendi toplumumuzun psikolojik, cinsel özelliklerini incelemeye ne yer ne de zamanım olmadığından kaynaklanıyor. Sunulan malzeme yine de yetersiz, analitik soruların bazıları hâlâ oluşturulmuş değil ama kadının psikolojik davranış modelleri, sözgelimi histeri ile kadınlığın ilişkisi, romantik aşkın iki cinsin yaşamındaki farklı rolü, anlamsız bir bölüşümle kadının payına düşen 'sezgi', erkeğin payına düşen 'akılcılık', bunların hepsi psikanalizin gelişmesiyle kısmen de olsa bir açıklama bulabilir.

Son zamanlarda bazı Feminist gruplar Freud'un çalışmalarına ilgi gösterir oldu. Ama şimdilik hareketin yalnızca bir bölümü sistemli bir şekilde psikanalitik kuramı politik uygulamaya dönüştürmeye —hem ataerkil ideolojinin genel sorunlarını hem de kadın psikolojisinin ayrıntılı konularını ortaya koymak için— çalışıyor. Paris'te kurulan «Psychanalyse et Politique» grupları «Mouvemest de la Libération de Femmes'in Marksist kanadını oluşturuyor. Bu kesim, yaygın bir şekilde Amerikan radikal feminizminde gördüğü, burjuva ve idealist eğilimlere açıkça karşı-tavır alıyor. Psikanalizin radikal feminizm tarafından yapılan reddine katılmadığını açıklıyor ama bu ne psikanalizin şimdiki ataerkil uygulamalarını ne de Freud'un kendi çalışmalarında yeralan çok sayıda ataerkil hükümleri kabullendiği anlamına gelmiyor. Yani bu kitabın yaptığından öteye gidemiyor. Onlar, içinde yoğrulduğu ve kaçınılmaz olarak kuşattığı ideolojik kullanımlardan, eğer doğruysa, bir dereceye kadar muaf tutulan 'kuram'dan yararlanıyorlar. Jacques Lacan'ın Freud'u yorumundan etkilenen —ama tamamen kabullenme değil, eleştirerek— Psychanalyse et Politique, psikanalizi bilinçdışının işleyişini anlamak için kullanacak-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tır. Onlar, kadın ve erkeğin içinde bulundukları genel ve özel fiziksel koşullar altında 'kadın' ve 'erkek' olarak nasıl yaşadıklarını çözümlemekle ilgilenirler. Psikanalizin, ideolojinin işlevlerini anlamamıza yardımcı kavramlar sağladığını, bununla yakından ilişkili olarak, daha da ileriye giderek, cinselliğin yeri ve anlamıyla birlikte, toplumdaki cinsiyet farklılıklarının analizini sunduğuna inanıyorlar. Nasıl ki Marksist kuram tarihsel ve ekonomik durumları izah ediyorsa, psikanaliz de ideolojinin zaten diyalektik materyalizm tarafından kazanılmış kavramlarıyla birleşik olarak, ideoloji ve cinselliği anlama yoludur. Psychanalyse et Politique'in manifestosunda belirttiği gibi:

«Politik, ideolojik ve toplumsal savaşımda, sınıf savaşımı ve proleter ve kültür devrimleriyle ilgili bugünlerde varolan tek **muhakeme,** tarihsel ve diyalektik materyalizm üzerine olan metinlerde aranmalıdır. (Marx, Lenin, Mao)

... Günümüzde cinsellik ve bilinçdışı hakkında yeralan tek muhakeme, psikanaliz (Freud, Lacon) ve semiolojinin (işaret bilimi) muhakemesidir.

Diğerlerinin yanısıra, Reich da aynı öneriyi azçok farklı bir terminolojiyle yaptı; bu teklifini ne geçerli ne de geçersiz kılmak için yeterlidir; burada önemli olan kavramlar değil, kavramların analizin sürdürülmesinde nasıl kullanıldığıdır. İki önemli sorun daha var: Psikanaliz ideoloji ve cinselliği analiz etmede ne derece yeterli olabiliyor, eğer yeterli oluyorsa, bunun politik etkileri nelerdir? Kadınların savaşımının kesinkes ataerkil ideolojiye, sınıf savaşımının ise burjuva, kapitalist ekonomik güce karşı olduğunu savunmak doğru olabilir. Ama her iki savaşım politik düzeyde yeralsa da, eşit koşullarda gerçekleştiği söylenemez. Marks'ın, çeşitli üretim şekil-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lerini analizi sınıf savaşımlarının tarihini aydınlığa kavuşturdu. Politik eylem, kuramın bir parçasıydı. Kadın özgürlük hareketiyle ilgilenenlerin tümünün, ideolojinin analizinin cinsel savaşım mantığına bağlı olup olmadığını öğrenmesi gerekir.

Bu arada, belki elinizdeki kitap, bu soruların cevaplarını aramak için başvuru kaynaklarından biri olarak rol oynayabilir.

Londra
Temmuz 1973

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

FREUD: KADININ OLUŞUMU, I

I PSİKANALİZ VE BİLİNÇALTI

Freud'un kadınlık ve kadın cinselliği üzerindeki fikirlerini iki temel kuramı bir dereceye kadar yakalamadan anlamak olanaksızdır. İlk olarak, bilinçaltı yaşamının doğası ve onun davranışlarına egemen olan özel yasalar, ve ikinci olarak, insan yaşamında cinselliğin anlamı, erkek ve kadının psikolojik farklılıkları ile ilgili öne sürdükleri, yalnız bu iki temel önermenin çerçevesinde anlam taşır. Herhangi bir özgün savın algılanması ve değerlendirilmesi için onların anlamından emin olmak gereklidir.

Aynı zamanda, ileri sürebilirim ki, eleştirinin özgün konular üzerindeymiş gibi görünmesine karşın, gerçekte yadsınamın psikanalizin tüm entellektüel çerçevesi olması Freud'un çalışmalarının çoğunun özelliğidir. En düşmanca eleştiriler, Freud'un bilinçaltının doğası ve çocuk cinselliği, ve genelde cinselliğin önemi konusundaki buluşlarına borçlu durumdadırlar. Politik açıdan en devrimci yazarlar normallik ve anormalliğin son aşamada bölünemezliği üzerindeki baskılarıyla, bunun Freud'un başlangıç noktalarından biri olduğunu unutarak Freud'un değerini arttırırlar. Freud'un kuramlarına resmi bir hürmet vardır, fakat ayrıntıların çoğu eleştirisinde, her bü-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yük kavramın onaylanmamış bir yadsınması yatar. Defalarca, bir muhalifin ardından bir diğeri psikanalizin anahatlarından birini veya tümünü yadsımıştır. (1). Bu eleştirilerin bilinçaltını bilinçsizce yadsıması yüzünden onun bir açıklamasını sunmak zordur: o bilinçaltıdır. Fakat açıkça bizim onun varlığına Freud öyle dedi diye **inandığımızı** öne sürmek yetersizden bile daha kötü olur. Kendi zihni yaşantımız hakkında öznel bir bilgiye sahip **olabilmemize** karşın, onu tanıyabilmemiz yalnız onun gelişigüzel ifadeleriyle olmaktadır. Bilinçaltı semptomları kendilerini belirti göstermeyen düşlerde —düşünceler, yazı ve bellek yanlışlar, vs.— açığa vururlar, ve bunlar bu öznel anlamda onun hakkında bilebileceğimiz herşeydir. Ancak Freud, bu belirtileri sistemleştirirken nesnel bilgiyi sunmaktadır. Onun nasıl işlediğini görebilir ve semptomda ne olup bittiğini anlamak amacıyla neden varolması gerektiğini anlayabiliriz. Bir anlamda, Freud bilinçaltını keşfetti çünki gözlemlediklerini açıklayabilecek başka hiçbir şey yoktu. Ve kesinlikle herkesin ilk anda düşünebileceği herşeyi denedi. Pek çok şüpheden sonra, onun varlığını postulat olarak aldıktan sonra, onun nasıl çalıştığını anlamaya koyuldu. Bu süreci çok ardışık gösterir: Onun nasıl çalıştığının bir örneği, elbette, onu onun varlığına inandırmaya yardım edecekti. Başka bir deyişle, bilinçaltını tanıdıkları için her zaman övdüğü şairler ve yazarlardan farklı olarak, Freud bilinçaltına **inanamazdı,** onu bilmek **zorundaydı.** Bilgisinden emin olmak için, biz de ona inanamayız, fakat eğer onun işleyişini belirlediğini öne sürdüğü yasaların içsel bir tutarlı-

---

1) **Ben burada yalnızca kadın psikolojisi üzerine tezleri olan karşı Freud'çuların psikanalitik kuramda reddettikleri veya yanlış anladıkları noktalar üzerinde duracağım. Böylece psikanalizin kullanımında gerekli olacak bazı önemli kavramları dışlamış oluyorum.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lığa sahip oldukları gösterilirse, bilim için bir bağlılıktan vazgeçebiliriz. Hatalı olabileceği gibi.

Freud'un keşfettiği bilinçaltı, derin, gizemli, varlığı mistik bir şekilde tüm bilinmeyeni açıklayan bir yer değildir; **o bilinebilir ve normaldir.** Onun içerdiği, kendi yasalarıyla (ki Freud birincil süreç olarak tanımlar) tümüyle dönüştürülmüş normal düşüncelerdir, fakat yine de yalnızca dönüştürülmüştür, ve eğer birisi dönüşümün biçimini yakalarsa, yani bilincin konu edildiği birincil sürecin yasalarını çözebilirse, hala tanınabilirler. Sözgelimi, bebeklikte ortaya çıkmış bir bilinçaltı istek şimdi onu uyandıran bir bilinçaltı isteğe bağlanırsa, fakat bilinçaltı tarafından kabul edilemez durumdaysa, o aşağıya itilir (bastırılır) ve dönüştürülerek orada yerleşir. Yeniden uyanana (bir semptom şeklinde), ortaya çıkana, veya analiz edilene dek. Burada bizim amacımıza uygun gelen nokta bilinçaltı düşüncelerin bastırılmış ve bu yolla dönüştürülmüş 'normal' düşünceler oldukları, ve bize kendi yollarıyla seslendikleri şekilde, hep orada bulunduklarıdır.

Freud'un tüm gözlemleri bilinçaltının anlaşılması çerçevesinde yapılır - ona direk çarpıyor görünmeyenler bile. Gene öteki büyük bulgusu, cinselliğin rolüne bağlı olan soruları bir yana bırakarak, örnek olarak, kadınsılığın doğası üzerine söylediği, kadınsılığın bilinçte nasıl yaşandığına bağlıdır. Eğer Freud'a feminist tepkinin candamarından bir örnek alırsak, bilinçaltı kavramının bu çerçevesinin ne denli vazgeçilmez olduğunu görebiliriz. Birkaç yerde, Freud kadın için bebeğin, yitirilmiş penis için bir ikame olduğu şeklindeki düşüncesine başvurur; bunu en çok olumlama eğiliminde olan versiyonu vereceğim:

Şu ana dek ödip karmaşası hakkında hiçbir son olmadı, ne de şu ana dek herhangi bir rolü oldu. Fakat şimdi kız çocuğun libidosu çizgi üzerinde başka bir pozisyona kaymaktadır —onu yerleştirme-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nin başka hiçbir yolu yoktur— 'penis-çocuk' denkleminde. Penis isteğinden vazgeçer ve onun yerine bir çocuk arzusunu yerleştirir: ve bu amaçla babasını bir sevgi-nesnesi olarak alır. Anası kıskançlığının konusu olur. Kız küçük bir kadına dönüşmüştür (2).

Burada tartışılan süreç yukarda çerçevesi çizilen zihinsel yapılarla yeniden tanımlanabilir. Bir an için kızın bir penis istediği iddiasını kabul ederek, güncel yaşamdaki olanaklarla bu isteğin uyuşmazlığını farkederiz. O yüzden istek bilinçaltına itilir, ve çoğu durumda muhtemelen ortaya çıktığı yerden dönüştürülür. Tek ahlaksal biçim (veya kültürce yasallaştırılmış tek biçim) düşüncenin (arzunun ortaya konuşu) gerçeklikle tümüyle uyuşabilen birşey olan bir bebek arzusuna dönüşmesidir. İki arzu aslında birdir, ve zihni aygıtın farklı bölümlerinde etkin olmayı sürdüreceklerdir: penis arzusu bilinçaltında bastırılmış kalacak, bebek arzusu bilinçli bir şekilde dışa vurulacaktır. Sonraki yaşamında muhtemelen olduğu gibi, kadının gerçekten bir bebeği olursa, duygularına bastırılmış bilinçaltı penis arzusu bağlanmış olacaktır; o yüzden gerçek bebek kökü derinlerde bilinçaltı bir isteği doyuracak ve eğer bir ağlarsa sunulan gerçeklik kabullenilmeyen arzuyla hala ısrarlı bir şekilde çalışacağı için daha da büyük bir doyum sağlayacaktır. Şu an, karşı-Freudçular için özgün penis arzusunun önündeki ağır engelin ne olduğunu bir yana bıraktığının farkındayım —fakat bence asıl sorun bu önesürümün bilinçaltı zihinsel yaşantı mekanizmaları çerçevesinin dışında alınmasından doğar— birincil sürecin yasaları (bilinçaltının işleyişini yöneten yasalar) bu kritikler tarafından ikincil sürecinkilerle ,(bilinçli kararlar ve algılamalar) değiştirilir, ve sonuç olarak önemli noktanın tümü kaçırılır.

---

2) **Freud, 'Cinsler Arasındaki Anatomik Farkın Bazı Fiziksel Sonuçları', 1925, S.E. Vol. XIX, S. 254**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Freud'un en düşman eleştiricileri bilinçli düşünce sürecinden farklı olan zihinsel yaşamın bir yönü düşüncesini zımnen yadsırlar. Diğer ruhbilimciler bilinçle ilgilidirler, psikanaliz bilinçaltıyla uğraşmaktadır - bu Freud'un psikanalitik hareketin içersindeki önemli kopmaların ilkinden de önce ısrar etmek zorunda olduğu bir noktaydı. Bu yüzden, 1907'de hala pek çok ortak yana sahipken, Freud'un ayrımın farkına varmadığı ve yalnız bilinçli düşünce süreçlerine dayalı bir zihinsel yaşam analizi sunduğu için Alfred Adler'e saldırdığını görürüz. Adler'in Marksizm'e eğiliminin ve sosyolojik psikolojinin bir okulunun gelecekteki kuruluşunun ışığında, bu ilginç bir saldırıdır.

Freud'un bilinçaltı bulgusu elbette tamamen nevrotik rahatsızlıkları —ilk günlerde özellikle isteri semptomları— anlama amaçlarıyla sınırlanmıştı. İsterinin vücuttaki semptomlarının (felç, çarpılmalar, vs.), zihinsel düşüncelerin fiziksel dışavurumları olduğunu ilk farketmeye başladığında, hastaların söylemek zorunda olduklarını daha dikkatli dinlemeye başladı.

Seksenler ve doksanların sonlarında isteriyi çalışırken, Freud kadın hastalarının çocukluklarında babaları tarafından nasıl kandırıldıklarını tekrar tekrar anlatmalarından şaşkınlığa uğramıştı. Başlangıçta, gerçek çocukluğun bastırılmış anılarının, nevrozu üretmek için yetişkinlikte yeniden ortaya çıktığı şeklinde bir açıklama yaptı. Sonra herşeyin bir fantezi olduğunu farketti (3). Ve

---

3) O. Mannoni (Freud, Pantheon, N.Y., 1971), Freud'un, kızı Mathilde'yi arzuladığı bir rüyayla 'travma kuramını' kurtarmaya çalıştığına dikkati çeker. Fliess'e bu rüya hakkındaki yazısında: 'Rüya tabi ki şüphelerime bir son vermek ve nevrozun kaynağı olan babayı yerin dibine batırmak arzularımı gideriyor' der. Fliess'e Mektup, 31 Mayıs 1897, 'Psikanalizin Kaynakları', Imago, Londra, 1954, S. 206.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

aslında bu, ne Reich'ın ne de onun feminist eleştiricilerinin kendisiyle birlikte attığı, ne de atmasına izin verdikleri adımdır. Freud iddia olunan iğdiş edilme ve kandırılmanın gerçekte hiç olmadığını gördü. Freud'un çok iyi farkında olduğu gibi, babanın kandırma veya tecavüz olayının pek de az rastlanan birşey olmaması olgusu, psikanalizin temel kavramlarıyla ilgisizdir. Freud bir kez iğdiş edilmenin 'travma kuramı' olarak adlandırdığı şeyi yıkmanın zorunluluğunu kabullendikten sonra, fantezi düşüncesi sahneye çıkmak zorundaydı. Durumun olgu ve figürleri ne olursa olsun, arzu eylemden çok daha yaygındı. Bilinçaltı fantezi düşüncesinden, Freud'un kuramları bir koldan bilinçaltı isteğinin biçimlenmesine ve diğer bir koldan çocuk cinselliğinin anlaşılmasına yöneldi. Psikanaliz dürtünün görünümleriyle uğraşır: onun ruhsal açığa vuruluşunun bastırılması ve istem, arzu, istek, ve fantaziler biçiminde dışa vuruluşu - bilinçaltı, bilinçöncesi ve bilincin etkileşimiyle. Diğerlerinde, istek, fantezi, bilinçaltı ve hatta bilinçsizlik Reichcı ve feminist eleştirilerin toplumsal gerçekçiliğinde yokturlar. O yüzden bu eleştiriler pek o kadar Freud-öncesiler kadar karşı-Freud'çu değillerdir.

İsterinin semptomlarında (ve çeşitlemelerle diğer iki nevrozunkiler -saplantı ve endişe- de) başka bir dilde açıklanan şey, bazı bunalımların yeniden canlandırdığı bastırılmış cinsel düşüncedir, bir semptom bilinçaltında uzaklaştırıldığı için bilince doğru yolalan —ancak farkedilemeyen bir biçimde-, yasaklanmış bir arzunun alternatif bir açığa vuruluşudur. Semptomun içinde cinsel dürtünün tüm enerjileri ve başlangıçta onu bastırmakta kullanılanlar yoğunlaşmıştır: hem dürtüye bağlı olan düşünceler hem de onun yadsınması. Freud'un nevrozlara neden nevrozların tersi dediği anlaşılabilir. Sapıklıklar yönlendirilmemiş, bu yüzden çok aşamalarda sapıkça geliş-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

miş, çocuğun dışavurduğu cinsel dürtülerin biri veya diğerinin yetişkin tarafından çözüme kavuşturulmasıdır. Nevrotik semptomlar bu dürtü ve istekleri bu şekilde çözümlemeye çalışma çabasının başarısızlığa uğramasıdır. Freud'un bunun ilerisinde parmak bastığı gibi, cinsel sapıklık diye adlandırılan şeye bir erkek daha kolaylıkla tutunma fırsatına sahiptir- bir kadın, ki cinsel etkinliği toplumca daha fazla kısıtlanmıştır, kendini nevrotik bir semptomla yetindirmek durumundadır. Daha ilerde göreceğimiz gibi, çocuğun istekleri toplumca yasaklanmış yollarda doyum istediği ve Ödip, ve buna bağlı iğdiş edilme kompleksi döneminde ana ve babasından birine veya ikisine duyduğu arzu (aile içi ilişki - insest) bastırılmak zorunda olduğu için, Freud bu anın 'nevrozun çekirdeği' olduğunu iddia etmiştir- bu nevrotik semptomda yeniden açığa vurulan Ödip karmaşasının çözülüş veya çözülmeyişidir. (Psikozun oluşumu biraz farklıdır; bu R.D. Laing'e ait konuda anlatılacaktır). Bazı insanlar Ödip kompleksini —insan kültürüne giriş— diğerlerinden daha iyi çözümleyebildikleri için, sonradan gelecek nevrozun bu insanlarda eşit olmayan şansı vardır. (Freud bünyece belirlenen dürtülerin gücünün eşitsizliği olasılığına işaret etmişti - ancak kuvvetle öne sürdü ki, bu psikanalizin değil, biolojinin bir sorunuydu.)

Bununla birlikte, açıktır ki, Freud'un çalışmalarına karşı çoğu düşmanca eleştirilerin arkasında başka bir inanç vardır. rFeud'un bir doğru 'normal' davranış modelini önerdiği öne sürülür. Buna karşın Freud yaşamı boyunca tekrar tekrar (normallik) olarak adlandırılan şeyin yalnızca görece olduğu ve kendisinin 'nevrotik', 'patojenik', 'psikotik', vb. olduğunu işaret etmek zorunda kalmıştı. Aslında, çalışmasının gerçek özü anormallik ve normallik arasındaki mutlak bir farkın ortadan kaldırılmasıydı. Nevroz vakaları ona olağan zihinsel olu-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

şumlarla ilgili ipuçları verdi, düşler herkesin hergün, veya her geceki psikozlarıydı: cinsel sapıklıklar veya eşcinsellikler hem yaygındılar, hem de bir seçimi oluşturabilirlerdi. 1905'te, Freud genç bir isterik kız, Dora hakkında şu 'şok edici' yazıyı yazmıştı: «Konu hakkında tıp yazarlarından başka herkesin bilgisi olduğu gibi cinsel sapıklık diye adlandırılan şeyin daha az itici olanı tüm halka yayılmış durumdadır' (5), ve 1935'de oğlunun eşcinselliği yüzünden, ondan söz bile edemeyecek ölçüde çelişkiler içinde bir anaya şöyle dedi:

..... **Eşcinsellik mutlaka bir avantaj değildir, fakat bir utanç, kusur, aşağılanma değildir; bir hastalık olarak sınıflandırılamaz; biz onu cinsel işlevin bir çeşitlemesi olarak görüyoruz... Eski ve yeni çağların pekçok şerefli bireyleri eşcinseldi, bunların arasında birkaç en büyük insan vardı... Eşcinselliği bir suç olarak nitelemek büyük bir haksızlıktır - hemde bir vahşet...**

Size yardım edip edemeyeceğimi sormakla, sanırım eşcinselliği kaldırıp yerine normal cinsel ilişkinin geçmesini sağlayıp sağlayamayacağımı anlatmak istiyorsunuz...

Sizin oğlunuz için ne cins bir analizin geçerli olacağı başka bir doğrultu izler. Eğer o mutsuz, nevrotik, çelişkilerle yıpranmış, top-

---

4) **Normallik tartışılan norma uygun olmalıdır. Fakat genelde normallik sağlıkla eşitlenir. Eğer ruhsal sağlığın belirtileri hakkında kısa bir tanımlama yaparsak: sağlık bilgi için yasaklanmamış bir araştırmadır, ruhsal bozukluk ise bilgisizliğin ardında koşmadır. Eflatuncular ruhun dünyada gelişmesi bilgiyi aramakla olur; mesleğinin başlangıcında Freud, psikanalitik sağaltımın amaçlarından birinin hastanın entellektüel ve yaratıcı düzeyde çalışmasını sağlamak ve ödip kompleksinin zorluklarıyla bastırılan merak duygusunun tekrar kazandırılması olduğunu öne sürmüştür. Bu tekrar kazanma masum değildir, tüm olanları bilmek zorundadır. Fakat sağlık da hiçbir zaman mutlak olamaz - psikanaliz için de bu platonik bir idealdir.**

5) **Freud, 'Bir İsteri Olayının Analizinin Bir Parçası', 1905 (1901), S.E., Vol. VII, s. 51**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lumsal yaşantısı kısıtlanmışsa, analiz ona uyum, okul huzuru, tam verimlilik getirebilir, eşcinsel kalışın. veya değişimini belirler... (6)

'Normallik' sürekli bir çizgi üzerinde bir işaretten daha fazla birşey değildir... 'bir normal benlik... genelde normallik gibi, ideal bir kurgudur... Her normal birey, gerçekte, yalnız ortalama olarak normaldir. Benliği daha fazla veya daha az bir oranda şu veya bu kesimlerde psikozlununkine yaklaşır... (7) Normallik düşüncesi psikanalitik kuramı için ne savunulabilirdir, ne de erişilebilirliği analitik pratik için aranılan bir özelliktr:

Amacımız ne şematik 'normalliğin' çıkarına insan karakterinin tüm özelliklerini silip atmak, ne de 'tümüyle analiz edilmiş' insanın hiçbir ıstırap duymayacağını ve hiçbir içsel çatışma geliştirmeyeceğini beklemek olmayacaktır (8).

severliği değildir: bunun dışında herhangi bir anlayış onun psikanalizinin kuruşunu engelleyecekti. Yalnız aynı mekanizmaların psikozlu, nevrotik ve normal durumlarda işlediğini görebilirsek (farklılaşan derece ve yollarda, elbette), normal yaşamın diğer iki koşul gibi gerçeklikle bir uzlaşma olduğunu görebiliriz. Freud'un feminist eleştiricileri onun gerçekte olanı yadsıdığını, ve analiz ettiği kadınların basitçe gerçekten bunaltıcı koşullara tepkide bulunduğunu öne sürerler. Ancak gerçekliğe basit bir tepki diye birşey yoktur. Dışsal gerçeklik 'ele geçirilmelidir'. Dışsal gerçekliğin dışında birşeyin varlığını yadsımak bizi aynı önermeye geri döndürür: o bilinçaltının bir yadsınmasıdır. Böyle bir yadsıma aynı zamanda

---

6) 9 Nisan 1935, Sigmund Freud'un Mektupları, 1873-1939, d. Ernest Freud, Hogarth rPess, Londra, 1961, s. 419-420

7) Freud 'Bitirebilir ve Bitirilemez Analiz', 1937, S.E., Vol. XXIII, s. 235

8) Freud, 'Bitirilebilir ve Bitirilemez Analiz', op. cit., s. 250

Bu yorumları yapan yalnız Freud'un liberal yardım-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

çocuk kavramını etkiler. Bir bilinçaltı düşüncenin kavramı olmadan, bebekliğin kavranmasıyla ilgili yalnız üç olasılık vardır. Çocuk bir minyatür ve mükemmel derecede rasyonal bir yetişkin olabilir, ki toplumsal gerçekliği doğrulukla yorumlayabilmektedir. Veya diğer insanların dünyasının gaip merkezi olabilir: yalnız diğerleri ona bağlı olduğu için görülür. Veya sonuçta, çocuk basitçe öyküden uzaklaşabilir. Bu son durumda 'çocuksu amnezi'nin kavramsal düzeyinde bir örneğimiz var - Freud'un keşfetmiş olduğu gibi, erken çocukluğumuzda unuttuğumuz problem.

Freud, diğer yandan, en sonunda 'zevk-ilkesi- zevke ulaşmak için çaba verilen ve hoş olmayandan uzaklaşılan bir süreç olarak - adlandırdığı şeyin yeni doğmuş çocuk üzerinde egemenlik kurduğunu öne sürdü. İlk bebek - ana ilişkilerinde, bebek gereksinmelerinin doyuma ulaşıp ulaşmamasından başka hiçbir şeyle ilgili değildir. Eğer arzuları doyurulmamışsa hoşnutsuzluğunu açığa vurur ve daha sonra kabullenilmemiş doyumu sanrılar (bizim daha sonraki yaşantımızda arzularımızı rüyalarımızla gerçekleştirmemiz gibi). Ancak tekrarlanan doyumsuzluk sanrının yıkılmasına ve **gerçek** olanın kaydedilmesine yol açar - bu durumda gerçek yabancılaşma. Bu gerçeklik ilkesinin tanıtılmasıdır. Ancak gerçeklik ilkesi ne tümüyle zevk ilkesinin mirasını devralır, ne de ortaya çıkışı muntazam ve kesintisizdir; bazı konulara değindiği bile zorlukla gözlenir. Sözgelimi, zevk ilkesi gerçekliği fantazide, çocuğun oyununda, yetişkinlerin düşlerinde dönüştürmek için bir araç olarak baskın kalır. Ne de gerçeklik ilkesi, zevk eylemini oto-erotizmde gerçekleştirebildikleri için, ilk anda dışsal gerçekliğe pek bağımlı olmayan cinsel dürtülerde güçlü bir dayanağa sahiptir. Herkes yalnız zevk ilkesini alıkoymakla kalmaz, fakat aynı zamanda, ve bu onunla ilişkilidir, hem kabullenilemez arzula-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rında hem de günlük başkaldırı davranışları olan gerçeklikten sık kaçışlar ve gerçekliği yadsıyışlarda, bilinçaltı süreçleriyle sürekli birlikte olur. (Bilinçaltı süreçler ve zevk ilkesi tümüyle aynı şekilde hareket ederler.)

Hiçbir araştırıcının büyük öz-disiplin deneyimi olmaksızın alışamayacağı bilinçaltı (bastırılmış) süreçlerin en garip özelliklerini taşıyan gerçekliğin sınanmasının tümüyle gözardı edilmesidir; düşüncenin gerçekliğini dışsal gerçekle, ve arzuların onların doyurulmasıyla eşlerler - eski zevk ilkesinin egemenliğinde otomatikman olduğu gibi. O yüzden bilinçaltı fantezileri, bilinçaltının bir parçası haline gelen anılardan ayırdetmenin zorluğu da ortaya çıkar. Ancak hiçkimse bir başkasının gerçekliğin standardlarını, bastırılmış fiziksel yapılara uygulama yanlışlığına sürüklenmesine izin vermemelidir, veya gerçek olmamalarına dayanarak fantazilerin semptomaların oluşumundakl önemlerini küçümseme, veya nevrotik bir suçluluk duygusunun, gerçekte herhangi bir suç işlenmiş olduğuna dair hiçbir kanıt olmadığı için, kaynaklarını başka bir yerde arama yanılgısına. Bir insan bir diğerinin keşfetmekte olduğu, ülkede geçerli olan akıma uymak zorundadır - bu durumda bir nevrotik akım (italikler benim). (9)

Daha ilerde radikal feminist kritiklerin Freud'u gerçekliğin standardlarını bastırılmış fiziksel yapılara uygulamadığı için aptallıkla suçladıklarını göreceğiz; bu şekilde onlar onun dilini yanlış anlamışlardır. Freud nevrotik mekanizmaların anlaşılmasının olağan zihinsel süreçlerin anlaşılabilmesini sağladığını buldu (başka bir deyişle, onlar farklı değillerdi); çünki hem nevrozların semptomları (özelde ilk günlerde, histeri) ve normal - psikozlar, diğer bir deyişle, rüyalar, onun bilinçaltına ulaşmasını sağlayan 'görkemli' yollardı (o deyimi yalnız rüyalar hakkında kullanmasına karşın), kullanmak zorunda oldukları onların diliydi, - bu göstermekte olduğu alanın geçerli kuralıydı.

---

9) Freud, 'Zihinsel Çalışmanın İki Prensibi Üzerine Formüller,' 1911, S.E., Vol. XII, s. 225

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Freud'un keşiflerini ortaya koyuşu ve o yüzden yeltendiği herhangi bir basitleştirme ve yeniden sunuşu konularında karşılaştığı gizli engel, bir tanımlamanın analitik işlemi **tersine çevirmesidir.** Freud hastalarının **yeniden bir araya getirilmiş** geçmişlerini dinliyordu, ve geçmiş zaman ve şimdiki zamanın birbirine geçtiği parça parça hasta öykülerinden bebeklik yaşamını yeniden kurdu. Bireyin öyküsünü **geriye doğru** okudu - her zaman yapılması hayatî olduğu için; ancak onu yeniden anlatırken, onu ileriye doğru bir yürüyüş, gerçekte yeniden yapılanmanın çok düzeyli bir çabası olduğu bir gelişme süreci olarak tanımlar. Bu ayrım inanıyorum ki, Freud-sonrası kadınsılık analizcileri bir süreci tanımlamaya devam ettiği ve olayların tarihsel doğ sını unuttuğu zaman çok önemli olur - onların çalışması analitik değil, gelişimle ilgilidir. Bu da daha sonra çocuk analizi tarafından karşı karşıya gelinen bir ikilemdi. Gene unutulabilecek olan, bir insanın varlığının her anında yaşadığı ve sözcük, eylem, ve semptomlarla yaşamının öyküsünü anlattığıdır: üç yaşındaki bir çocuk şu anda yaşadığı bir geçmişe sahiptir, seksenlik birisi gibi. O kişinin Ödip anında uğradığı ve dünyada geçirdiği zaman sürecinde kendini farklı yollarda yineleyen —veya daha çok insan kültürü içindeki günlerinde yineleyen —yaşamının öyküsünün önemli kazanımıdır. Freud'un bebek cinselliği ve zihinsel yaşamda cinselliğin bir anahtar öge oluşu buluşları bu zorluğun mükemmel bir örneğidir. Kişi cinsel açıdan değişir ve gelişir, ancak insafsız ardışık bir mantıkla değil ve hiçbir zaman geçmişin 'geçmiş' olduğu şekilde değil; bir bireyin kendi değişimini tanımlayışı bile kendisi hakkında güvenilir bir öyküdür, bu erkek, kadın ve çocukların kendilerini dünyada 'yaşadıkları' yoldur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

2 CİNSELLİK

Bilinçaltı zihinsel yaşamın işlediği biçim, Freud'un özgün tezlerinin anlaşılması gerektiği terminoloji ve temel düşünce sistemini sağlar. Freud'un diğer temel keşfi olan çocuk cinselliği farklı bir düzene sahiptir; psikanalizin dili ve kuramsal çerçevesini vermez, burada öğrenmemiz gereken yeni zihinsel sözcükler bütünü değildir. Ancak çocuk cinselliğinin genel kuramı da Freud'un kadınlık üzerindeki tartışmalarının anlaşılması için vazgeçilmezdir.

Herkes Freud'un her dadının zaten bildiğini kabullendiği şeyi 'keşfettiğini' bilir; bu da çocuk cinselliğidir. Bugün bile daha az popüler olansa bunun getirdiği sonuçlardır. Bu sonuçlarla, her üç yaşındaki çocuğun seks manyağı olduğunu değil, fakat bunun çocuk için değil, cinselliğin doğası için olan sonuçlarını kabullenmeyeceğimizi anlatıyorum. Freud'un çalışmalarına karşın, günaha teşvik edici şey cinselliği hala bireyler arası cinsel ilişki olarak, ve cinsel fantezi ve oto-erotizmi sapıklık olarak görmektir. Bu yüzden bazı yollarla eşcinselliğin, sözgelişi fetişizmden çok daha kolay kabullenilmesi sözkonusu olmuştur. Diğer bir deyişle, 'uygun' olmak için, cinsellik bir nesneye sahip olmalıdır. Bu açık olmayan taraf tutma, cinsellik türlerinin Freud-öncesi yöntemlerle sınıflandırılmasına bir geri dönüşü gerekli kılar. Ha-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

velock Ellis gibi 'Freud'un çağdışı seksologların başardığı, cinselliğin farklı şekillerini diğer dallara aktarılabilinecek bir öz varmış gibi sınıflandırmaktı. Bu birkaç şeyi getirdi: Cinselliğe katı, statik bir nitelik varolan farklı biçimlere 'şu veya bu' biçimde bir almaşık, normalliğin karşısında anormallik ve tek başına yetişkin cinselliği. O halde anormal kanalların çıkabildiği normal cinsellik gölünden farklı akıntılara kapılmanın tehlikesi vardır. Bizim şu anki nesne-kökenli varsayımlarımız açıkça aynı kuramı ifade etmezler, ancak gene de ima ettikleri ona çok yakın bir şeydir. O da, resmi bir şekilde bebek cinselliğini kabullenirken, üzerinde uzlaşılmış yetişkin cinselliğinin safındadır ve farklı biçimler aldığı kabullenilen 'veri' bir bütün cinsellik düşüncesini içerir. Gerçekte, cinselliği algılamadaki güncel çağdaş yollar ve Havelock Ellis'in sınıflandırma yöntemi arasındaki temel fark, ilkinin zorlama hoşgörüsünden fazla bir değeri olmamasıdır.

Freud'un cinsellik kuramı tümüyle farklıdır. Cinsellik düşüncesini bütünleşmiş, deyimi yerindeyse kendi içinde hazır yapılmış ve sonra yolundan sapan birşey olarak kabullenmek yerine, 'normal' cinselliğin uzun ve eğri büğrü bir yolda seyrederken biçimlendiğini, ve o zaman bile bu biçimlenmenin istikrarsız olduğunu buldu. (Rastlantı sonucu, bu toplumca kabullenilmiş hoşgörü meraklılarından kesinlikle normallik düşüncesinin köküne kibrit suyu dökmeyi daha mı iyi başarır?) Diğer bir deyişle, Freud vurguyu tümüyle başka biçimde koymuştur: kendini farklı yollarda serbest bırakan göl yerine, gölü hangi kaynakların beslediğini sormuştur. Farklı kanalların çıktığı göl yerine, ilk başta gölü oluşturmak için kanallar gereklidir; bu kanallar farklıdır, birbirleriyle birleşebilirler, amaca hiçbir zaman ulaşamayabilirler, başka bir amaç bulabilirler, kuruyabilirler, taşabilirler

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ve bu şekilde tümüyle başka birşeye bağlanabilirler. Ne bir nastaljik normallik, ne de (böyle bir düşüncede gizli olan) herşeyin olması gerektiği gibi olduğu bir çocukluk mutluluğu vardır. Tersine, çocuklukta herşey farklı ve sapkındır; birleşme ve 'normallik' insan toplumuna girerken harcamamız gereken çabalardır. Freud ilgilendiği kökenleri idealleştirmek niyetinde değildi.

(Çocuklukta) tüm bu kaynaklardan çıkan uyarımlar henüz birleşmiş değildir; fakat herbiri belli bir tür zevkin ulaşılması olan kendi belli amacını izler. O yüzden çocuklukta cinsel içgüdü birleşmiş değildir ve cinsel nesnesi yoktur, yani oto - erotiktir (1).

Freud cinselliğin birkaç 'öge'den oluştuğu şeklindeki düşüncesini resmi olarak ilk kez **Cinsellik Üzerine Üç Deneme**'de formüle etmiştir (1905). Burada cinselliğin monistik bir öz olarak algılanmasıyla karmaşık bir birlik olduğu şeklindeki Freud'çu düşünce arasında içerilen uzaklığın önemini fazla vurgulamak olanaksızdır. O halde Freud'u bu kurama getiren nedir? Gerçek akraba ilişkisinin oluşu üzerine travma kuramından uzaklaşması uzun zaman aldı ve bu acılı, gönülsüz bir hareketti (İşe başlayışının bunun gibi en tereddütlü olmuş olması gibi). Faktörlerin bir birleşimi onu zorladı ki, bunların içinde aile içi ilişkinin baskınlığının olanaksızlığı bu faktörlerin en az önemli olanıydı. İlk ipuçları olumsuzdu. Genel kanı çocuğun masum olduğunu savundu; ek olarak hiç kimse çocukluğunda herhangi bir cinsel istek duyduğunu hatırlamadı. Ne de hiçbir isterik hasta Breuer'in ve Freud'un 'boşalıma dayalı' (veya daha önce telkinsel) sağaltım yöntemlerinin her nasılsa yenilgiye davet ettiği cinsel travmalardan herhangi birini daha önce hatırlamıştı. (Freud'un yalnız Lendis'ı ve Breuer'un

---

1) Frud, Cnsel Kuramı Üzerine Üç Deneme, 1905, S.E., Cilt VII, S.233

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bütünlüğünden dolayı değil, fakat aynı zamanda sağaltımlarının sonuç getiriciliği yüzünden de bu cinsel anıların sağaltımcı tarafından empoze edilmediğini bilmesi için iyi nedenleri vardı, ve olsalardı bile hasta açısından bir isteği işaret etmekten başka bir şey olmayacağı için önemli olmayacaklardı.) (2) Bellek yitimi (Amnesia), o halde, isterinin önemli bir belirtisiydi; fakat bellek yitimi bebekliğin hemen tüm yönlerinde normalliğin bir dışavurumu gibiydi. Deneme kabilinden, kuramının temel bir ilkesi olacak şeyi izleyerek - nevrotik davranışın normal davranış için ipucu olduğu veya aynı zihinsel sürecin abartılmış bir dışavurumu olduğu şeklindeki düşünce - Freud açık sonucu çıkardı: bellek yitimi her iki durumda kaza sonucu ortaya çıkmıyordu, ne de çalışma gelişigüzeldi. Ek olarak, ilerde onlardan biri olacağı 'hastaları' ithamlarının ifadesinde arzularının biçimini açığa vurdular. Breuer'in Freud'la uzun uzadıya üzerinde tartışmış olduğu çok önemli hasta 'Anna O' (Bertha Pappenheim) çok sonraları merkezi aktarma düşüncesi olacak şeyin bir örneğini verdi: tutkulu bir biçimde babasının kendisini kandırmış olduğunu iddia ederek doktorunu kandırmak istedi. Babası gerçekte ne istemiş olursa olsun, rollerin bu değişiminde kendi özgün çocukluk isteğini açığa vurdu. Daha sonra, daha fazla gerekli olmadığı bir zaman, Freud'un çocukluk cinselliği kuramları doğrudan gözlem tarafından doğrulandı. Beş yaşındaki 'Küçük Hans'ın babasının Freud'a bildirmiş olduğu üzere şüphe götürmez şekilde cinsel bir yapısı olan bir fo-

---

2) Freud Üç Deneme'deki bir dipnotta söylediği gibi: 'Bu bağlamda hipnotize edilmiş deneğin hipnozcuya gösterdiği safdilli bağlılığı hatırlamaya yardım edemem. Bu beni hipnozun aslının, deneğin libidosunun, cinsel içgüdülerin mazoşist bileşenleri aracılığıyla, hipnozcu figürüne bilinçsizce bağlanışında yattığını düşünmeme iter (İbid., s. 150, 1910'da eklenen).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bisi vardı. Çocuğun atlara olan aşırı korkusu ve cinsel istekleri arasındaki bağlantının incelenmesi gerekmesine karşın, baba çocuğun pek çok cinsel konuşmasını aktardığı için, korkunun yerleştirilmesi gereken çerçeve daha başlangıçta açıkça cinseldi. (Muhtemelen bu bir çocuğun gerçekten dinlenildiği ilk kezdi - daha önce bu tür öykülerin hepsi çok sık olarak alt - sınıf dadılarının küfürbazlığına indirilirdi.)

Eğer bir nevrozlar çalışması Freud'u karşı konulmaz şekilde çocukluk cinselliği düşüncesine yönelttiyse, daha az zorunlu olmayan bir şekilde cinselliğin doğası üzerine kuramına yöneltti. Bir çocuğun cinselliği çok açık bir biçimde tümüyle bir yetişkininki gibi olamazdı, ve, ek olarak, neden nevrotik ana-babası onu bastırmak zorunda kalmışlardı - çoğu yine de saygıdeğer evli insanların kriterlerini mi yerine getiriyorlardı? Gerçekte, eğer 'kabul edilebilir' iseler, neden hiçkimse kendi çocukluk isteklerini unutmak zorunda kalacaktı?

... psikanalitik öğreti... gösterir ki bu semfonların çıkışı yalnız normal olarak adlandırılan cinsel içgüdülerin pahasına olmaz - her nasılsa bu eşi olmayan şekilde veya temelde böyle değildir; onlar aynı zamanda (duygu dönüşümü yoluyla) eğer bilinçlilikten dön...üştürülmeden, fantezi ve eylemde doğrudan dışa vurulabilselerdi sözcüğün en geniş anlamında sapıkça olarak tanımlanacak olan içgüdülere anlatım verirler. O yüzden semptomlar bir parça anormal cinsellik pahasına oluşturulurlar, nevrozlar sapıklıkların olumsuzudurlar. (3)

Nevrozların semptomları kendi içeriklerini çocuksu ve cinsel olarak dışa vururlar ve sergiledikleri cinsellik normal olduğu gibi sapıktır. Diğer bir deyişle, şimdiki zamanda bazı belli cinsel hayal kırıklıklarının nevrotik bir semptomu başlatabilmesine karşın, nevrozun açığa vurduğu yalnız bu görünebilir cinsel keder değildi.

---

3) İbid, s. 165

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Eğer 'unutulmuş' cinsel istek sapıkça idiyse, o halde çocuk cinselliğinin kendisi 'sapıkça 'olmak zorundadır. Bu düşüncenin mantığı Freud tarafından **Üç Deneme**'de - buluşlarının doğruluğuna ikna olduktan sonra yazdığı bir kitapta sunulur. İlk başta cinsel sapkınlığın tüm türlerini hem iyi tanınan sapıklıklarda hem de psikonevrozlarda açığa vurulanlarda sergiler, sonra çocuk cinselliğiyle uğraşır (daha sonra erinlik bûluğ) la ilgili bölümü eklemiştir); önemli nokta nevrozların bir analizinin onu çocuk cinselliğine götürmesidir ve o - kitabın yapısıyla - okuyucunun da aynı etkiye sahip olmasını sağlamıştır. **Üç deneme**'deki açıklama Freud'un ilk keşfinin öteki yüzündeki gelişimi tümüyle atlar: düşünce ve isteklerin oynadığı rol, cinsel fantezi düşüncesi. Bu kavramı, bu bağlantı içerisinde kendini en iyi Ödip kompleksi kavramında çözümlemiştir. Ancak bu atlamada benim açıklamam Freud'unkiyle aynıdır, çünki ayrı sağaltımı gerektirecek ölçüde önemlidir.

Çoğu kez Freud'un cinsellikten ne anladığının bilimsel kesinliğin istemleri için çok muğlak ve herşeyi içeren bir yapıda olduğu öne sürülmüştür. Aslında bu herşeyi içerme tam tersine onunla farklı düşüncede olan sağaltımcının bir niteliğidir. Freud'un cinsellik üzerine tezlerinde genel veya belirsiz hiçbir şey olmadığı için bu böyledir. Basit bir birliği (Havelock Ellis düşüncesi) karmaşık bir birlikle değiştirmek onun bileşenlerini daha gevşekçe değil, daha kesin bir şekilde tanımlamaktır. Freud'un cinsellik veya 'libido' olarak adlandırdığı şeyleri basitçe genel yaşam - enerjisi olarak adlandırabileceğimizi söyleyen kritikler onun araştırmalarını, bir bayağılık oluşturmak için ters çeviriyorlar. Freud'un yaptığı bunun tersiydi - o 'yaşam - enerjileri'nin (eğer bu bizim kullanmamız gereken terimse) cinsel olduğunu söyledi. Freud'un uğraşının tersine çevrilmesi aynı şe-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ye varmaz - gerçekte Freud'un üzerinde uğraştığı ve deşifre ettiği anlayışsızlığın saçma bir yeniden ifade edilişidir. Freud kamunun 'masum' olarak düşündüğü bu eylemlerin gerçekte duyusal eylemler olduğunu gösterdi. Sıkça yaptığı gibi, Freud cinsel sözcüğünü en geniş anlamında kullandığını söylediğinde gerçekte işaret ettiği, inanılabilecekten çok daha fazla olan, sapkın ve normal dürtü belirtileri ve cinsel dürtünün tüm bileşenleridir. Öte yandan, öteki doğrultuda gitmeye fazla tutkun olmamalıyız, çünki 'yaşam - enerjileri'nin cinsel olduğunu söylemenin cinselliğin yalnızca yaşam-enerjisi olduğunu söylemeyle özdeş olmadığını kabul etmek, onun yerine **herşeyin** heryerde cinsel olduğunu söylemeye çalışmanın özünü değildir. Freud'un buluşlarına karşı bu pan - seksüel tepkiye olan mücadelesi çocuk cinselliğinin yadsınmasına karşı olandan daha az olmamıştır. Freud'un zihinsel yaşam üzerine tüm kuramı bir **çatışma** kuramıdır - herşey cinsel olsaydı çatışma nerede olacaktı?

Freud'un cinselliği karmaşık bir birlik olarak alan kuramı aynı zamanda cinselliğin 'kendisinin' ne olduğunun yeniden tanımlanmasıdır. Freud öncesinde bir 'içgüdü' olarak düşünülmüş, ve hayvanlardaki içgüdüler gibi gerçekliğe bir ön - adaptasyon içerdiği sanılmıştı. Freud onu insanlaştırdı, kavrayıcı zihinsel özelliği yüzünden, kendisi açığa vurduğu gibi, yalnız insan kültürünün bir parçası olarak varolduğunu gördü. Üç deneme'de 'dürtü' sözcüğüyle 'geçici olarak endosomatik, sürekli akan bir uyarma kaynağının **fiziksel temsilcisi** anlaşılır... (İtalikler benim) (4)'. Daha sonraki çalışmalar sorunun ha-

---

4) İbid., s. 168. Freud üzerine Amerikan literatüründe bulunan ancak İngiliz literatüründe olmayan bir alışkanlığı izleyerek, (Trieb'i, İngiliz Standard Freud Yapıtları Yayını (yukardaki nota bakınız, s. 7)'-ndan alınan aktarmalar dışında, 'içgüdü' olarak değil, 'dürtü' olarak çevirmiştir. Hayvanlarda 'dürtü'den sözedilmediği için, Freud'un ta-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

la belirsiz olduğunu ve açıkça ikilemlerden birinin herzaman endosomatik kaynak ve fiziksel ifade arasındaki denge ve ilişki, başka bir deyişle, fiziksel ve zihinsel arasındaki gerilim olduğunu vurguladı - Freud'un da 'içgüdü' kavramının 'sınırda somatik ve zihinsel arasında' olduğunu defalarca yinelediği bir zorluk. Ancak önemli olan Freud için dürtülerin **her zaman ruhsal varlıklar** olmalarıdır. Bunlar gibi onları tasavvur etmek zorundayız, ve buraya kadar, bu sergileme **Üç Deneme**'nin açıklanışına bağlı olduğu için, bunu hesaba katamamıştır. Buna karşın, bunu yapmadan önce, Freud'un cinsel aşamalar ve erotojen bölgeler düşüncesine kısaca göz atmalıyız.

Açıklamasının kesinliği içersinde, Üç deneme döneminde bile, Freud önemli ölçüde gevşekti. Gevşekliklerden sonlarda ortaya çıkan bir tanesi Oedipus-öncesi çocukluk döneminin devamıydı. Bu onun kronolojik, 'Zamana' bağlı gelişim kuramlarından, üstüste konmalar, paraleller, eşzamanlılık ve diakronoloji kuramına yönelme üzerinde artan çabası ile çakışan önemli bir gevşeklikti: önceki formülasyonlarının gelişimsel sonuçlarıyla ilişkisini kesen bir tanım. Daha önceki düşüncelerinde, Freud bir çocuğu bir bitki gibi gelişiyormuş gibi gösterir: kök, sap, yaprak, tomurcuk, çiçek, meyva - üstüste çakışmalar tümüyle önceden kestirilebilinir. Yaşam demiryolunun 'istasyonlarından' geçen bir yolculuktur: oral, anal, 'penis dönemi', gizlilik, üretkenlik, doğurganlık

---

nımladığı insancıl bir şey olduğundan, bu çevirinin kullanılışı bana daha mutlu edici gelir. Bununla birlikte, bu alanda Reich'in çalışmasını tartışırken 'içgüdü' terimini kullanmayı sürdürdüm. Reich'ın kendisi Amerikan baskılarda 'içgüdü'yü kullandı ve bu her durumda bana onun ve Freud'un kavramlarının farklılaştığı yeri özetlemek gibi görünür. Reich'ınki psikoloji ve biyoloji arasında 'sınır' bir kavram değil, ama biyolojik bir kavramdır. Reich'ın insanı şüphesiz içgüdülerini hayvanlarla paylaşır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

(dölleyicilik), ölüm. Önceki bir 'aşama' ötekine püskürebilir - ama bu olmamalıdır. Yaşamın görevi, bizim yaşantımız olacak olan kayada her keresinde ayrı, çökelmiş bir tabaka bırakmaktır. Bu sistemde, yöntemsel olarak, ilerledikçe anıtlarımızı kendimize dikeriz. Ancak özelde, Freud'un daha sonraki çalışmaları (İlk sergilemenin gerekliliğinden bağımsız), hiçbir zaman bir arada bu ilk kuramların kronolojik ifadesini kaybetmemelerine karşın, bir akıcılık, çok çeşitlilik, basit değil, karmaşık bir uzay 'zamanı', yüklemlerle açıklanan bir farkında oluş (ki her an tarihseldir) öne sürerler - bir bireyin yaşamının bir özeti.

Şu an için Freud'un yaşamın ilk birkaç yılı üzerine formülasyonlarını gayet şematik veya duygusal sergileyebiliriz: İzdüşel biçimde deneysel - ilişkileri gözardı ederek, duyumsallığı yeniden yaratarak deneyi yapan biçimde yeniden kendi kendimize yaşadığımızı iddia etmek. Tüm cinselliğin içine doğmuş bebek, arka arkaya gelen erotojen bölgelerden ilkinin egemen olduğu ve sonra uyuştuğu üç kabaca ardışık aşamadan geçer. (1) **Oral dönem.** Meme emen çocuğun açığa vurduğu, kendini - korumaya yönelik beslenme içgüdüsünden daha fazla bir şeydir. 'Duyusal emme', meme başının alınış ve verilişi, ritmik devinimler, tüm vücudun (gereksinme doyurulduktan çok sonra(toplam somatik doyumla kızarması, ilk kendine yeterli, nedensiz gülümseme, yalnızca kendinizle olduğunuzda sizi memnun bırakan karşılıklı ilişkiler... birlikte; uyku. Ana ve çocuk, aşk kabartması, sonraki bir yeniden kavuşma şeklinde cinsel ilişkinin prototipi. Ancak meme kaybedilmek zorundadır, ana-meme görüş alanını zaman zaman terkeder. Onu telafi edecek olan nedir? (2) **Anal dönem.** Bu bir kendine yeterliliğe, ortada olmayan anadan bir kopuşa sahiptir. 'Onu kendim yapabilirim. Sana gereksinmem yok'. (Gerçekte anal

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

döneme saplanmış yetişkinde bu 'aşama'nın sürmesi kesinlikle şudur: şeylere dokunma, kavuşma, onlarla birleşmenin yadsınması.) Eğer meme kütlesi orada değilse, yani o duyarlı boşluğun, ağzın içinde, o zaman süt kadar sıcak olabilen veya başka bir duyarlı deliğin, anüsün içinde katılaştırılarak ritmik daralmalarla aynı şekilde devinmeye zorlanabilen dışkılar vardır. Meme başı gibi sonuç olarak aynı tümüyle erotik doyum ateşiyle tutulabilir veya salmabilirler. Sütle doldurulmuş veya dışkıyı boşaltmış olan bebek benzer bir rahatlama geçirir: bağırsak ve ağzın ileri-geri hareketinin geriliminden sonraki gevşeme. Ancak memesini çekmiş ana, bebeğinin dışkı boşaltımı üzerinde kendi kontrolünü kurmak ister. Şu andan itibaren bebek son derece somatik - olmayan başkasını hoşnut kılma zevkini edinir: **onun** zamanı ve zevki için beslenme ve ifraz etme. Şimdi kendi için kendinde, çığlıkların vücuttaki sarsıntıları (ağzı ve bağırsakları gibi atan mide), süt - dışkı - gözyaşı onaylanmadığında ne keşfedebilir? (3) **Üretken aşama.** Dışkı gibi sert veya yumuşak olabilen bir kütle, uyarıldığında, meme başı gibi dikleşebilir ve düşebilir: penis ve bızır. Ancak nereye konulacak? Önce, 'kütle' ayırdedilmemiş ananın, duyarlı delik bebeğin idi, veya dışkı duyarsız ve anüs canlıydı. Şimdi işler terşinedir. Hem hazne, hem de aracı sağlayan vücudun 'iki eşeyliliği' yitmiştir, çocuk eliyle vantuz yapar ve kız üretim organının dudaklarına bastırır ve onları birbirine sürter: yeni katılıklar, ileri-geri daralmalar, gerilim, gerilim, serbest bırakmalar için yeni boşluklar. Fakat bu çok zekice, yaratıcı mastrubasyon yetişkinlerce kınandığında geriye ne kalır? Şüphesiz çocuk vazgeçer. (4) Gizlilik. 'Masum' bir çocuk. Bir erkek. Bir kız.

Her aşamanın başlangıcının iki özelliği vardır: ben'in mahrumiyeti ve diğerinin yeni bir bilincine varışı. Ben

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ve öteki. Fakat aynı zamanda diğeri **olarak** ben. Soruların ilki 'bebkler nereden gelirler', 'Nereden geliyorum' dur, 'kimim ben'dir. (Son iki yolun herhangi birinde soruyu formüle etmek için hiçbir 'ben'i olmayan —eğer olsaydı sorması gerekmeyecekti, zaten çok geç, totolojik olacaktı— bebek, onu bir nesne, bir üçüncü, 'bebekler' açısından kurar: kendisine bireyse zamir 'ben'den çok adla işaret ettiği için.) Her yanıt cinsel aşamalara paraleldir. (Çakışmamaları gerçeği bunu herhangi bir şekilde değiştirmez). Ortolojik bir soru olarak fiilen yaşanan cinsel dürtüye 'yanıtlar'dır. Bebek **farklı** insanlarla hep büyüyen bu bağlantılarda nereye uyacağını bilmek ister. Kendisi için bulduğu yanıtlar ona birşey söylemezler; diğerlerinden biri olmak için vücut doyumlarından kendini uzaklaştırmasına karşın, gerçekleşmiş doyumun düşünü görmesine izin verecek zaman geldiğinde, yetişkin olmak için yeterince özveride bulunduğunda ödülünü alacaktır, o zaman yitirmiş olduğu herşeyi gene geri alabilir- veya, zamanın gelmesi için, böylece düşünecek. 'Bebekler nereden gelir' sorusuna verilen yanıtlar da sorunun aynı zamanda 'Anne, baba, zevkinizi nasıl alıyorsunuz? Ben ne zaman zevk alabilirim?' anlamına geldiğini gösterirler.

Freud'un bebeğin doğumu ve cinselliği kuramlarının bize söylediği tam tamına üç cinsel aşamanın tanımıdır:

1. **Hep varolan penis** Hem oğlanlar hem kızlar her iki cinste de penis olduğunu düşünürler. Şüphesiz, Herek **birşeyin** içine girme dürtüsünün varlığına karşın, bir vajina tasarlamazlar. Ancak bir hazne ihtiyacı yalnızca çocuğa ikinci bir ku-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ram geliştirtir: bebek bir salgı kütlesidir. Hem erkekler hem

2. **Dışkı Kuramı** kadınlar doğurabilirler. Bebek dışkıları vücuttan gelir ve bir başkasına verilirler. Koca ve karı birbirlerine bir çocuk **verirler.** Ancak cinsel ilişki ve temel saldırgan dürtülerin yeniden toparlanmış olası görünüşü veya tasarlanmış görünüşü de bebeğin

3. **Sadizm kuramı** üçüncü kuramını işaret ederler: cinsellik, güçlü erkeğin zayıf dişiyi yaraladığı bir savaştır.

İlk çocukca kuramda evren bebektir, ikincide bebek evreni yapar, üçüncüde bebek evrenden dıştalanır. Ama gerçekte, tüm bu düşünceler bebeğin kendisiyle olan ilişkisiyle ilgilidirler. Bu şekilde sunulduklarında, bu kuramlar bize yalnız iki şey söyleyebilirler. İlk olarak bu Oedipus-öncesi aşamada cinsel kararsızlık veya 'erdişiliğin' varolduğu şeklindeki Freud'un tanımını güçlendirirler. Çocuklar herşeyi isterler. Beş yaşındaki Hans doğurganlığı kadınlara terketmeyecektir.

BABA: Ama yalnız kadınların çocukları olur.
HANS: Ben bir çocuk doğuracağım...
BABA: Bir çocuğun olmasını ister miydin?
HANS: Evet, gelecek yıl bir tane olacak...
BABA: Ama niye anneciğinin küçük bir kızı olmasın?
HANS: Çünki bu sefer ben çocuk yapmak istiyorum.

BABA: Yalnız kadınların, yalnız anneciklerin çocukları olur.
HANS: Ama niye benim olmasın?
BABA: Çünki tanrı onu böyle düzenlemiş.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

HANS: Ama niye senin olmuyor? A evet, senin de olacak. Yalnızca bekle.

BABA: Biraz beklemem gerekecek.

Hiçbir zevkten, terkedilmesine ve ona olan istek bastırılmasına karşın, tümüyle vazgeçilmez. Bızırının penissel etkinliğe doğru gelişmesini bekleyecek olan kız gibi, çocukta bir bebeği olana dek bekleyecektir. Ancak kuramlar isimlerinin esnekliğinin ötesinde bir getiriye sahiptirler. Her durumda **bir şey eksik olduğu** için kuram dönüştürülür: İlk kendini merkez olan deneyin kendine yeterliliği. Kendi vücudu ve anasının memesindeki uzantılarında her istediğini bulan çocuk alternatifler düşüncesiyle uyuşmalıdır: eğer birisine sahipsen, diğerine olamazsın, hepsinin üstünde herşeye sahip olamazsın. O yüzden, karşılaştırılabilir olarak, bir cinsel 'aşama' dan diğerine geçiş uzaklaşmayla başarılır ve gerekli kılınır: memenin yitişi, dışkının yitişi, penisin yitişi; hadım edilme korkuları. Ancak, bu kayıpların doğasının hiçbir şekilde eş olmadığı açıktır.

Ancak bu noktada, her noktada olduğu gibi, bunların hiçbirinin veya hiçbir şeyin gerçekten onsuz anlamlı olamayacağı Ödip karmaşasındayız. İlk olarak Freud'a düşman kritiklerin çoğunluğuna olan tepkilerimize bizi geri götüren birşeyi açıklığa kavuşturalım. Tüm bu 'aşamalar' yalnız çocuğun kendini bulma çabaları çerçevesinde önemlidirler, yani, şeylerin düzeninde nereye uyduğunu bulma çabalarında- deyim yerindeyse, o, kendini aramaktadır. Çocuk önce nesnelerle olan ilişkileri, sonra diğer insanlar için bir nesne olan kendisi aracılığıyla yerini keşfetmek zorundadır. Bunu yaparken, çocuk aşamaların içinden geçmez, onları prova eder, onları icra ederken bile, onlar geçmişinin bir parçasıdırlar.

Kısaca söylemek gerekirse, içgüdüsel aşamalar, ya-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

şandıklarında, zaten öznellik içinde organize edilirler. Ve açıkça konulursa, büzgen kaslarının eğitiminin kahramanca gündemini yenilgiler ve zaferler olarak kaydeden çocuğun öznelliği, dışkıl deliklerinin düşsel cinselleştirilmesinde onunla zevk alan, salgı ihracını saldırganlığa, tutmalarını kandırmalara, ve serbestleştirme hareketlerini simgelere dönüştüren - Bu öznellik onu anlamak için üretken diye adlandırdığı sevgi biçimlerini yeniden kurmak için hünerini kullanan psikanalistin öznelliğinden **temelde farklı değildir.**

Diğer bir deyişle, anal aşama yaşandığında, düşüncede yeniden kurulduğundakinden daha az tarihsel değildir, ne de öznellikler arasında daha az saf bir şekilde bulunur. Diğer yandan, onu içgüdülerin olgunlaşması olarak iddia edilen şeyde anlık bir duraksama olarak görmek, en iyi düşünceleri bile yanlış yola sevkeder... (6)

Burada, diğerlerinin arasında işaret edilen bir şey de, içgüdülerin olgunlaşması düşüncesinin, ve dürtü 'aşamaları'nın anlaşılmasının popüler yönteminin, yanlış ve evrimsel olduğudur. Freud'un amaçladığı tersiydi: bir kez daha, bir insanı, bir tarihi incelediğin gibi, sondan başlayarak geriye doğru, inceleyebilirsiniz. Ve daha önce söylemiş olduğum gibi ,olduklarında bile, çocuğun doğduğu **tarihin** bir parçasıydılar. Yukardaki yazar, Jacques Lacan, Freud'un 'içgüdüler kuramı'nın yetersizliğinin kesinlikle onun anlamını küçümsemesinin bir belirtisi olduğunu öne sürer. Lacanın bu iddia için kuramsal nedenlerini bir yana bırakırsak, Freudun tan'ımlarının mükerrer yapısı ve sorun üzerindeki yoğunlaşmada açık yetersizlik

---

5) Freud: 'Beş Yaşındaki Bir Çocukta bir Fobi Analizi' 1909, S.E., Cilt X, s. 86-87. (konuşmayı aktaran baba, yazıda 'Ben'dir; açıklık için yerine 'Baba' koydum)

6) Jacques Lacan, Psikanalizde Ben'in Dili, Dilin İşlevi, çev. Anthony Wilden, Johns Hopkins Press Baltimore, 1968, s. 24

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bile bunu en olası gösterecekti. Lacan şöyle söylemektedir :

Herhangi bir olayda, içgüdüler kuramını hangi ikincil ve kuramsal sınıfa soktuğunu kestirmek için Freud'un çalışmalarına geri dönmek gerekir. Kuramı onun gözünde bir geçmişin en az önemli belirli olgusuna karşı tek bir anı temsil edemeyeceğini iddia eder, ve Kurt Adam olgusunu özetlediğinde yardımını dilediği üretken özseverlik, libidinal aşamaların kurulu düzenini küçümseyişini bize yeterince gösterir. Daha da ileri gidersek, içgüdüsel çatışmayı özetinde yalnızca ondan hemen uzağa dümen kırmak için aklına getirir... (7)

Freud'un başarısı biyolojik içgüdüler kuramını insan dürtüsü fikrine dönüştürmek, sonra olası dışavurumlarını izlemek, ve insanın öznelliğinin geçmişindeki yerine sürmekti. Hepsinin üzerinde, Freud'un olgu tarihçeleri, 'aşamalara' saltık şeyler ve hatta ayrı ve ardışıkmışlar gibi davranmanın pek az haklı çıkarıldığını gösterirler; ve bir kuramsal deneme, 'O İçgüdüler ve Değişimleri', psikanalizin şu an için dayanmak zorunda olduğu, fakat gelenekten başka bir şey olarak düşünülemeyecek olan ödünç alınmış bir kavram olarak 'içgüdü'nün tanımlandığı bir şekilde başlar. Freud bize bilgide daha büyük ilerlemenin 'tanımlarda hiç bir katılığa dayanmayacağı'nı anımsatır.

Freud'un bebek cinselliği kavramını tartışırken, dürtüler kuramını kısaca tanıtmak gerekli olmuştur, ancak bunu yaparken çoğu yaşamsal özellikler, en önemlisi bir dürtünün amacı ve onun nesnesi arasına çizdiği ayrım, atlanmışlardır. Her dürtü etkindir. (çoğu eleştirmen, özelde feminist kökenliler, Freud'un libidonun erkeğin ayrıcalığı olduğunu düşündüğü şeklindeki yanlış düşüncelerini buradan alırlar - şüphesiz onu 'erkeksi' olarak adlandırır ancak bu erkekliği etkinlik olarak niteleme çabasın-

---

7) İbid., s. 26

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dan dolayıdır- her iki cinsin paylaşabildiği bir özellik, göreceğimiz gibi). Dürtünün etkinliği için Freud, Reich'in döndüğü bir enerji kuramı öne sürmüştür. Psikanaliz muhtemelen dürtünün kaynağını sağlayan fizyolojik süreçlerle hiç ilgilenmez. - Reich'e bırakılan bu uğraşıydı, ve nereye yol açtığını göreceğiz; psikanaliz zihinsel temsillerle ilgilidir ve dürtüler ancak amaçlarıyla tanınabilirler. Dürtünün amacı bu yüzden edilgin veya etkin olabilir; yani kendisini ancak edilgin veya etkin şekilde başkasıyla olan isteğin ilişkisinde açığa vurur, çünki amaç her zaman ve yalnız isteğin tatminidir.

Nesnenin sorusu cinsel dürtünün bir başka asıl özelliğini açığa koyar - esnekliğini: Freud bu nesneyi şöyle tanımlar:

Bir içgüdünün nesnesi, ona nazaran veya onunla içgüdünün amacına ulaşabileceği şeydir. Bir içgüdüde en değişken ve başlangıçta ona bağlı olmayandır, ancak tatmini mümkün kılmak amacıyla ona özgün bir şekilde uydurulmanın sonucunda ona verilmiş olur. Nesne ille de yabancı bir şey değildir, öznenin kendi vücudunun bir parçası da olabilir. İçgüdünün varoluşu sürecince uğradığı değişme sürecinde istenildiğince çok değiştirilebilir; ve son derece önemli kısımlar bu içgüdü değiştirmeleriyle canlandırılırlar (8).

Şu an için onu burada bırakmak daha basittir. Dürtünün hiç bir doğal nesnesinin olmadığı ve o yüzden (yalnızca görece olan) normal cinsellik olarak düşünülen şeyin, insan cinselliği olan bu karmaşık birliği oluşturan bir çok dürtüden gelişmek zorunda olduğu yeniden vurgulanmalıdır. Her bileşen, yalnız başına veya diğerleriyle birlikte, belli bir noktaya saplanabilir, veya herbiri bastırılabilir - her oluşun sonucu sapkınlık veya nevrozdur, hiçbiri hiçbir durumda tümüyle bırakılmaz. O yüzden nor-

---

8) Freud, Metapsychology Üzerine Yazılar, 'İçgüdüler ve Değişimleri' 1915, S.E., Vol. XIIV, s. 122-123

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mal cinsellikte bile, normal cinselliğin içersinde 'küçük sapıklıklar' olarak çeşitli yollarda açığa çıkabilen sapık dürtülerin bir kalıntısı olacaktır, veya bastırıldıklarında veya yetersiz olarak böyle olduğunda, -nevrotik semptomlar olarak—, veya nefret, utanç, ahlaka karşı tepki gösterdiğinde, enerjisi 'daha yüksek' alanlara yeniden yöneltilebilir. Sonuncusunun oluş derecesi (ve bizim kültürümüz her zaman büyük ölçüde yapar), karşılık olarak karakter oluşumu, erdem, sanatsal başarı, vb.'ye katkıda bulunan yüceltme eyleminin temelidir. Ancak bu başka bir konu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

3 ÖZSEVERLİK

Çoğu kez psikomalitik kuramın, insanın yalnızca evcilleştirilmemiş çocukluk döneminde ortaya çıkan cinsel dürtüler tarafından yönlendirildiğini ve belirlendiğini öne sürdüğü düşünülür. Fakat, tersine, Freud'un çocukluktaki cinsel aşamalar tartışması çalışmasının yalnız bir boyutuydu. Yeni doğan bebek aynı zamanda enerjisini kendini keşfetmeye de harcamak zorundadır; ki otoerotizm bu meşguliyetin fiziksel bir açığa vuruluşudur, 'özseverlik' bu anın hepsi önemli daha geniş psikolojik sonuçlarına verilen addır.

Çoğu insan Narcissus'un mitolojik yaşamında Echo'nun yerini unutma eğilimindedir (1). Anımsadığımız havuza bakan ve kendi imgesine aşık olan güzel çocuktur. Narassus için bu dairesel yazgıdan hiçbir kaçış yoktu-kendine ulaşamadı, ve bu yüzden, hayal kırıklığı ve umutsuzluk noktasına sürüklenerek, sonunda öldü. Öldükten sonra bir çiçeğe dönüştürüldü. Ancak Juno'nun cezalandırmasına uğrayan Echo onu sevdi. Juno çok geveze olan, hiçbir zaman kendi adına değil, yalnız başkalarının tepkisi olarak konuşan Echo'yu suçlu çıkarmıştı. Böylesi zor

---

1) Vickie Hamilton arkadaşıma Yunan Narcissus öyküsünde Echo'nun rolünü hatırlattığı ve özseverliğin psikanalitik mitinde Echo'nun yerini önerdiği için borçluyum.

bir durumda, mümkün olan en kötü şey başına geldi- onunla konuşamayacak kadar kendi içine kapanmış özgür özsevere aşık oldu. Bu hayal kırıklığında da o da bitkin düştü ve öldü, cezalandırılışının hala sonsuz bir yankıda duyulmasına karşın.

Echo'nun sözü Freud tarafından da edilmez, ancak tüm öykünün sonuçları 'özseverlik' terimini uyarlayışında da kesinlikle mevcuttur. İlk kez bu kavrama **Üç Deneme**'nin 1910 baskısında bir dipnotta başvurmuştur. Bu sözü ediliş bu yeni kavramın ilerde çok katkısı olacağı bir konu olan eşcinsellikteki bazı zihinsel süreçler hakkındaki kısa bir açıklamanın bir parçasıdır. Freud'un bu ilk kullanışında memnunluk verici bir ilgi vardır, çünki düşünüyorum ki **Üç Deneme**'nin sonuçlarının dönüştürülmesinde en yararlı olan bu kavramdır (eğer kaynaştırıldığı ögelerden bir an için soyutlanabilirse). O bunları düzeltmemiş, daha çok dürtüleri ve bir insanın öznelliğinin tarihindeki 'aşamaları' yerine yerleştirmiştir. Octave Mannoni **Üç Deneme**'yi 'dürtünün kitabı' **Düşlerin Açıklanması**'nı 'İsteklerin kitabı' olarak adlandırır; özseverlik kavramı bana ilkini ikinciye değiştirilemez biçimde teslim etmiş gibi görünür. Freud gerçekte bu noktadan yola çıkarak insanda bir 'saf içgüdü' düşüncesinin ne denli önemsiz olduğunu, psikanalizin onu biyolojiden ne denli ayırdığını - ve bir yere kadar aynı sonu olan - insanların hayvanlardan ne denli uzaklaştığını ve hayvansı doğasına ne olduğunu gösterir (2). Açık bir şekilde biyo-

---

2) 'Özseverlik Üzerine' (1914) denemesinde Freud'un kendi çalışmasının gelecekteki gelişmesinin olasılığını duyuruyormuş gibi yazması ilginçtir. 'Genelde psikolojiyi doğası gereği ondan farklı olan şeylerden, hatta biyolojik düşünce çizgilerinden bile, ayrı tutmaya çalışıyorum. Bu noktada ayrı ben-içgüdüleri ve cinsel içgüdüler hipotezinin ender olarak psikolojik bir temele oturduğunu, fakat temel desteğini biyolojiden aldığını kesin bir şekilde kabul etmeliyim. Fa-

lojik içgüdü kuramlarının toplam yetersizliğini gösterir. Dürtünün isteğe bu boyun eğişi ve ben'in bilgisinin bile bunu izleyen cinselleşmesi 1914'teki 'Özseverlik Üzerine' denemesini dönüm noktası yapar. Ernest Jones ve sonra gelen felsefesi - eleştirmen Richard Wollheim onu Freud'un içgüdüler kuramında bir bunalım olarak sunarlar; ikiliğin etkisinde kalmış olan Freud'un şu ana dek cinsel içgüdüleri korunma içgüdülerinin (açlık, vs.) karşısına koymuş olduğunu söylerler; şimdi o ikincisinin bile cinselleştirilebileceğini buldu, o yüzden birkaç yıl sonra bu ikiliği yeniden güçlendirecek başka bir kutupsal öge aramak zorunda kaldı, ve sonunda (1. Dünya Savaşı'nın da yardımıyla) ölüm içgüdüsünü buldu. Şüphe yokki ölüm içgüdüsünün formülasyonu daha önceki özseverlik kavramına çok şey borçludur - ancak ikilik hakkında varolduğu düşünülen bu umutsuzluk ne ikisi arasındaki bağlantının temel özelliği, ne de 1914'teki **'Özseverlik Üzerine'** denemesinin asıl anlamıdır.

Freud'u özseverlik konusundaki düşüncelerine iten nevrozlarla değil psikozlarla, özelde paraphrenia - paranova ve o zamandan beri kusurlu şekilde şizofren olarak adlandırılan şey - ile olan meşguliyetidir (3). Freud, onun

---

3) 'Bleuler tarafından aynı biçim grubu için seçilen isim - şizofren - biz onun yazınsal anlamını unuttuğumuz sürece ismin uygun gözüktüğü tartışmasına açıktır. Kuramsal olarak öne sürülen sayrılığın bir özelliğine dayandığı için konuyu aksi taktirde önyargılı hale getireceğinden dolayı - ek olarak, müstesna olarak o sayrılığa ait olmayan ve diğer akıl yürütmelerin ışığında asıl olan şeklinde düşürülemeyen bir özellik. Buna karşın, bütünde klinik görüntülere verdiğimiz ad çok önemli değildir.' Freud, 'Bir Paranova olgusundaki oto-

---

kat eğer psikanalitik çalışmalar içgüdüler hakkında daha başka, daha işe yarar hipotezler türetirlerse bu genel kuralı kaldıracak ölçüde tutarlı olacağım. Şu ana dek bu olmadı.' Freud, 'Özseverlik Üzerine: Bir giriş', 1914 Cilt XIV, s. 78-79

bakış açısına göre, psikoz ve nevrozlar arasında önemli bir ayrım olan şeyi kurar (Laing'in çalışmasıyla ilgili tartışmamızda en önemli olacak olan konu, 358 ve ilersi sayfalara bakınız).

Paraphronia gibi psikozlarda, o yüzden, libido nesnelerden ben'e geri çekilir. Freud bunun, çocuğun bir şeyin cisimleşmesi için bir şeyi arzulamasının yettiğine, kendi 'sihirinin' evreni kontrol ettiğine inandığı, açıklıkla gözlenebilir bir çocukluk aşaması - çocuksu megalomoni - ile çakıştığını söyler.

O yüzden orada bir kısmının daha sonra nesnelere salındığı, ancak temelde kalıcı olan ve dışarı çıkardığı bir yalancı ayağa amipin vücudunun bağlı oluşu gibi nesne - cathekslerine (= duygu yatırımı) bağlı olan, ben'e ait özgün bir libidal Cathexis oluşu düşüncesini oluştururuz. (5)

Başka bir deyişle, başlangıçta ben ben'i sever, ancak daha sonraları bu ben -sevgisinin bir kısmını diğer nesnelere yöneltir. Psikozda yeniden dışa vurulan bu ana mekanizmadır, ve kendisi dışındaki nesnelere olan sorunsal bağlılığının durumu gözden sakladığı nevroz üzerinde dikkatini yoğunlaştırırken psikanalitik araştırmanın gözünden saklanan da budur.

---

biyografik Açıklama Üzerinde Psikanalitik Notlar' 1911, Cilt XII, s. 75-76 (aynı zamanda 'Schreber Olgusu' olarak bilinir).

İsteri veya saplantılı nevrozdan rahatsız olan bir hasta da hastalığı ilerledikçe gerçeklikle bağını koparmıştır. Ancak analiz göstermiştir ki insanlar ve şeylerle olan erotik bağlarını hiçbir şekilde koparmamıştır. Onları hala fantezi şeklinde korur... aksi taktirde paraphrenik'tir. Libidosunu dış dünyadaki insan ve şeylerden, fantezide yerlerine başka birşey yerleştirmeden, gerçekten çekmiş görür. Bu şekilde başka birşey koyduğunda, süreç ikincil ve libidoyu nesnelere çekmek için düzenlenmiş sağlıklı bir çobanın bir parçası olarak gözükür. (4)

4) Freud 'Narcissism Üzerine', op. cit., s. 74

---

5) İbid., s .75

Yeterli psikoz olgusu verisinin olmadığı durumlarda (bu denli daha çok ciddi olan psikoz koşulları sağaltımanın danışma odasında değil, psikiyatrik hastanelerde sona ererler), Freud bu kurama bir seri 'açık' gözlemlerle yaklaşmak zorunda kaldı. Onun çocukların megalomanisi üzerindeki düşüncelerinden sözetmiştim; şimdi o fiziksel hastalık, ve daha karmaşık olan hipokondri (hastalık hastalığı), ve bizim bakış açımızdan en ilginci olan kadın ve erkek arası sevgi durumlarında libidonun yaşamdan ben'e geri çekilişine dikkat çekmeye devam eder. Freud, hipokondri ve paranoid şizofreni olgularında libidonun ben'e dönüşünün orada bir bastırılma ve kapatılmayı içerdiğini söylemiştir, nevrozda kapatılmanın (ve dışavurumun bunu izleyen başarısızlığı(nesneye - yönelik libidoyla oluşu gibi. Libidonun bu hapsedilişi acı verici olacaktır, ve bu acı o yüzden, en azından kısmî olarak, bu kendine-dönük durumdan başkalarına yönelik sevgiye dönüşün gerekliliği için muhtemelen sorumludur; o yüzden, ben'in oluşumunun can alıcı bir aşaması olan özseverlik, Narcissus'un kendini içinde bulduğu kısır döngüye saplanmamak için birey tarafından aşılmalıdır.

Güçlü bir bencillik hastalanmaya karşı güçlü bir korunmadır, fakat son çare olarak hastalanmamak için sevmeye başlamalıyız, ve eğer hayal kırıklığının sonucu olarak sevmeyi beceremiyorsak, kesinlikle hastalanırız (6).

O yüzden iki tür aşk olabilir: özsever biçime uyan, veya cinsel dürtülerin ben içgüdülerine bağlanıp başka bir nesne seçtiğini açığa vuranlar. Freud bu iki durumu ikincisi özgün sevgi nesneleri için iki olasılığa sahip olacak şekilde parçalara da ayırdı. Diğer nesne :(a) bebeği besleyen kadın; (b) onu koruyan adam olabilirdi. İlki, özsever sevgi biçimi, kendi için mümkün olan dört tür sev-

6) İbid., s. 85

gi olasılığına sahipti : (a) bireyin kendisi; (b) bir zamanlar olduğu; (c) kendisinin ne olmak istediği; (d) bir zamanlar kendisinin bir parçası olan birisi. Bu son olasılıkların çoğu yönleri olayların normal akışında olur ve Freud (b) ve (d)'nin doyurulmasına bir örnek olarak ana-babanın çocuklarına olan sevgisini aktarır:

Çocuk ana-babasından daha iyi vakit geçirecek; onların yaşamda üstün olarak düşündükleri gereksinmelere bağlı olmayacak. Hastalık, ölüm, eğlenceden uzak kalma, isteği üzerinde kısıtlamalar ona dokunmayacak; doğa ve toplumun yasaları onun çıkarları doğrultusunda iptal edilecek; bir kez daha gerçekten yaradılışın merkezi ve çekirdeği olacak - 'Majesteleri Sayın Bebek', bir zamanlar kendimizi düşlediğimiz gibi. Çocuk ana-babanın hiçbir zaman icra etmediği bu istek dolu düşleri görecektir... Öylesine dokunaklı ve aslında öylesine çocukca olan ana-baba aşkı, ana-babaların, nesne sevgisine dönüştürülmüş, yeniden doğmuş özseverliklerinden başka birşey olmayan bu aşk, yanılmaya izin vermeyecek ölçüde önceki doğasını açığa vurur (7).

Özseverlik karşı cinsle sevgi ilişkilerinde normal olabilir. Özelde kadının sevilme isteğinde görülür; bunun gibi sapkınlık ve eşcinselliğin 'sapık' gelişmelerinde bulunur. Evriklik (inversion) durumunda, Freud'un ilk olgu çalışmaları eşcinselin aynı cinsten bir başkasını değil, başkasının kisvesinde kendisini seçtiğini ortaya atmıştı.

O halde normal olan özsever libidosunun sindirilmesi ve nesnelere aktarılmasıdır; ancak bir kısmı açıkça kalır. Bu kalana Freud özsever isteklerin karşı karşıya kaldığı üçüncü olasılık önermesi biçiminde dikkatini vermiştir; birisinin olmasını istediği gibi ben'in sevgisi. Bir insanın bir zamanlar hoşlandığı şeyden tümüyle hiçbir zaman vazgeçmeyeceği temel bir psikomalitik tezdir. Diğer şeylerin arasında açıkça kendi algılaması hakkındaki çocuksu düşüncesini terketmek istemiyor. O yüzden tümü-

7) Ibid., s. 91

nü terketmek yerine - gerçeğin istemlerine karşılık - kendine olan bağlılığını olmak istediği şeye olan bağlılığa dönüştürüyor - ideal bir ben veya bir ben ideali: 'Önüne ideal olarak koyduğu şey bir zamanlar ideali olan kaybolmuş çocukluk özseverliğin yerine konan bir başkasıdır' (8). Libidal dürtülerin cinsel olmayan uğraşılara yeniden yönetilmesini (halk tarafından sıkça düşünüldüğü gibi onların bastırılması değil) içeren yüceltmeden farklı olarak (o yüzden amaçta bir farklılaşma içererek), ülküleştirme (idealization) cinsellikten bu sapmayı içermez; daha çok nesnenin gözde büyütülmesi (romantik aşkta olduğu gibi) veya öznenin olmasını istediği kadar ben'in mükemmel olması üzerinde artan istemlerle uğraşır. Bu noktadan yola çıkarak, Freud özel bir etkenlik olarak adlandırdığı, birkaç yıl sonra üst-ben olarak adlandıracağı şeyin olanaklılığını ortaya koydu; doğuş anındaki fikir şöyledir :

Ben'den özsever doyumu kesin kılan ve bu sonucu görerek gerçek ben'i sürekli gözleyen özel bir fiziksel etkinlik bulmak bizi şaşırtmayacaktır... Bu etkinliğin tanınması 'izlenme hayali' veya gözlenme olarak adlandırılan paranoid sayrılıklarda çok çarpıcı semptomları anlama olanağı sağlar... Bu tür hastalar tüm düşüncelerinin bilindiğinden ve hareketlerinin izlenip denetlendiğinden şikayet ederler; bu etkinliğin işleyişini kendilerine üçüncü şahıs olarak seslenen sesler tarafından haber alırlar... Şikayet doğrulanır; gerçeği tanımlar. Tüm amaçlarımızı gözleyen, keşfeden ve eleştiren böyle bir güç gerçekten vardır. Gerçekte normal yaşamda herbirimizin içinde vardır (9).

İster istemez eşcinsel eğilimi olan libidonun büyük miktarları çeşitli kimlikler, ilkin ben'in imgesi, sonra anababa, ve daha sonra öğretmenler, arkadaşlar ve kamuoyunca oluşturulacak olan ve bu amaç için özgün ben'den

---

8) İbid., s. 94
9) İbid., s. 95

türemiş olan üst-ben'le anonim olacak olan ben-ülküsüne çekilir. Ben-ülküsü içinde birey toplumsal sisteme uyar. Buna ex nihilo (hiçbir şey olmadan) değil, 'bir aile, bir sınıf veya bir ulusun' ülkülerine uyarak uyum sağlar. Ancak ülküler dönem dönem yıkılırlar ve Narcissus'un sıkıntıları yönetimi eline alır.

Ertesi yıl, kederliliğin sorunları ve onun melankoliyle ilişkisi üzerine yazarak, Freud özseverliğin getirdiklerini normal ve psikotik koşulların özelliklerini açıklamak için genişletti (10). Normal bir kederlenmede, libidonun (yitirilmiş) sevilen nesneden gerekli bir çekilişi vuku bulur. Yitirilen kişinin vazgeçilemez ve elemin aşırı olduğu durumlarda bu başarısız kederlenme psikotic olabilir: birey libidosunu çekemez ve bu yüzden telafi edici nesneleri sanrılar. Ancak ikinci gelişim tipik değildir, tipik durumlarda yitirilen kişi ve nesneler son derece bilinçli bir şekilde mahrum edilmiş kişi tarafından idrak edilirler. Melankolide, kederden ayrı olarak, bu bilinçli öge yoktur; melankolik kişi ne yitirdiğinin bilincinde değildir - çünkü o kendisinin bir yönüdür. En azından, o bunu bu şekilde

---

10) Tüm bu düşünce alanında Freud çalışma arkadaşı Karl Abraham'ın yapıtına çok şey borçluydu. Abraham'a 1910'da gönderdiği bir mektupta Freud paranoya ve şizofren (o zaman hala erken bunama diye işaret edilen şey) arasındaki farkı çözdüğü ve megalomoninin ben'in bir cinsel gözde büyütülüşü olduğu düşüncesine doğru ilerlediği inancını anlatır, fakat Abraham'ın kuramı zaten yorumlamış olduğunu ve kendisinin yalnızca onu kendine mal etmiş olduğunu farkettiğini ekler. Abraham'ın dört yıl sonraki Freud'un Özseverlik denemesinin taslağını şevk'i algılamasının açıklığa kavuşturduğu gibi, Freud bir çok özgün düşünce eklemişti. Ancak, Abraham'ın bu alandaki çalışması dönüm noktasıydı; aynı zamanda bu tüm Ödip öncesi sürenin doğası üzerinde Melaine Klein'in sonraki kuramları için de atlama tahtasıydı. Klein, 17. yüzyıl anatomicisi Burton'un sözleriyle melankolinin 'herbirimizde doğuştan varolan bir illet' olduğunu göstermeye çabaladı.

tanımlar, ve bir anlamda böyledir, ancak iddia ettiği anlamda değil. Melankolik kendini değersizlikle suçlar, kendi ben-ülküsünü gerçekleştirmede görülür biçimde başarısızlık düşüncesine en büyük ölçüde sahiptir, kendini horgörülen bir insan olarak açığa vurur, ancak gene de dikkat edilmesi gereken biridir. Bu gürültülü kendini alçaltmada pek az gerçek tevazu vardır. Freud melankolik durumdaki kişilerin kendilerini suçlamalarının gerçekte diğerlerine saldırdıklarını açığa vurduğunu bulmuştu:

Böylesine yetersiz bir kadına bağlanmış olduğu için kocası için büyük üzüntü duyan kadın gerçekte kocasını yetersizlikle suçluyor, bunu ne anlamda söylerse söylesin. Birkaç çok zekice kendine iftira edişin geriye aktarılmış olanlar arasına dağıtılmış olmasına çok şaşırmamak gerekir. Bunların davetsizce içeri girişine izin verilir, çünki onlar ötekileri maskelemeye ve olanaksız olan olayların gerçek durumunun tanınmasını sağlarlar... Hastaların davranışları da, şimdi çok daha anlaşılabilir olur. Kendilerinden utanmaz ve kendilerini saklamazlar, çünki kendileri hakkında söyledikleri aşağılayıcı herşey gerçekte bir başkası hakkındadır (11).

Gerçekte olan, şu yada bu nedenle birisine olan aşk sona erdiği, çekilen libido başka bir nesneye geçmediği, fakat kendini ben'e - çok özgül bir yolda - yeniden bağlandığıdır. Bu fiziksel hastalıkta olduğu gibi özseverliğin açıkça yeniden türetilmesi değil, fakat libidonun ben'i terkedilmiş nesne ile kendini bir tutmasını sağlayacak şekilde kullanılmasıdır: 'O yüzden nesnenin gölgesi ben'in üzerine düşer ve ben bundan böyle özel bir etkinlik tarafından, yüzüstü bırakılan nesneymiş gibi yargılanır' (12). Ben kendi sevgisinin nesnesi olur, ancak aktarılmış, birincil değil ikincil özseverlik aracılığıyla. Şikayet eden kadının durumunda iftiraların güvenli bir şekilde yapıla-

11) Freud, 'Kederlenme ve Melankoli', 1917 (1915), Cilt XIV, s. 248.

12) İbid., s. 249

bilmesi için kendine olan sevgi kendine duyulan nefret tarafından gizlenir.

Freud örneklerinin başka bir nesne bulmanın veya çekilmenin olanaksız olabileceği - başka bir deyişle salık verilen durumun, kadının tarafından daha fazla sevilmediği veya artık hiç sevmediği kocasıyla kendini bir tutmasını olası kılacağı - evlilik koşullarından olduğu belirgin midir? Açıkça belirgindir, ancak bu içinden çıkılmaz evlilik durumunun kadının ruhsal geçmişinin kendisiyle ilgili önceden yargıya varmasının bir dereceye kadar olası olmasını kanıtlaması anlamında önemlidir; çünki bu melankolik deneyin merkezinde ilk başta sevilen nesneye katı bir bağlanma olması vardır. Ancak, aynı zamanda, bir düşkünlük (fixation) olmasına karşın, bir nesneye bağlanmaktan çok, özsever bir sevgiye dayandığı için gücü zayıftı, o yüzden başından beri bu özdeşleşme sürecine uğramaya yatkındı: başka birisinin kimliğinde kendini seven özne. Elbette, özgün aşkın tüm karmaşık duyguları, kendini açıkça kınarken melankoliğin arzuladığı tüm kini cisimleştirmesi ve kendi sadizmini dışa vurması mümkün olsun diye, harekete geçerler. Kendi çevresinde dönmüş olarak, bununla birlikte, intikam kendini öldürme eğilimi biçimini alır. Bu şekilde yiten nesne, hem sevgi hem de ölümde, ben'i tümüyle yönetimi altına almıştır. Melankoli sık sık euphoric mania (zevk deliliği) ile birbirini izler, ve Freud bununla ilgili eleştirilerinden tatmin olmamıştır. Buna karşın, birşey açıktı: gene belirleyici öge libidonun yitik nesneden ben'e geri çekilişiydi. Melankoli işini bitirdiğinde, kendini itham etmelerle olsa bile o ana dek ben'e bağlanmış olan libido manyakça zevkler için serbesttir - Keats (özsever bir şair, eğer böyle birisi varsa)'in düşündüğü gibi, melankoli ve mani durumlarını ters düzene koymasına karşın, narsistlik enerjinin ani bir boşalımı:

Güzellikle oturmakta - ölmesi gereken Güzellik'le;
Ve Sevinç, eli sürekli dudaklarında
Hoşçakal diyen; ve ağrıyan H...az,
Arı ağzını uzatmışken zehire dönen :
Evet, Hoş'luğun mabedinde
Peçeli Melankoli'nin hükümdarı kapanmış
Her ne kadar kimse görmemişse de koruyun onu şiddetli dilinden
Sevinç'in üzümünü damağından,
Ruhu onun gücünün üzüntüsünü tadacak,
Ve bulutlu ganimetlerine asılı olarak kalacak (13)

Yalnız kendisini seven Narcissus'a hiçbir başka ses erişemezdi - kimse onu tekbenci dalgınlığından dışarı çıkaramadı; Echo onun yazgısının çok uygun tanığıydı, Narcissus'un onunkine olduğu gibi. Narcissus hiçbir zaman havuzun yansımasında gördüğü şeyin kendisi olduğuna inanmadı, ve nereye gittiğini söyleyecek kimse olmadığı için, bir başkasına aşıkmış gibi kendisine aşık olarak öldü. Narcissus kendi arzusunun nesnesi olan gölgesini yakalamaya çalışıyordu, ancak engel olan gene kendisiydi : ayna onu kendisine vermiyordu, çünki ona nerede olduğunu söylemesi gereken dünyada tek kişi, dinlemeyeceği ve Narcissus'un kendine yönelik mutluluğunun sözcüklerini yinelemekten başka birşey yapmadığı için kimsenin bağlanamayacağı, saltık öteki, Echo idi. Ancak hiç kimse daha fazlasını yapamazdı; çünki Narcissus öznelliğin içine tıkılmıştı.

Narassus veya bebek, olduğu yeri, ve bundan dolayı, diğer insanların gözünde ne olduğunu araştırmak zorundadır. Bebek ve dünyanın açık bir şekilde ayıredile-

---

13) Keats, Melankoli Üzerine Şiir - Keats'in şiiri yiten nesneyi kabullenmeyi reddedişi ile gerçekten saplantılıdır. Belki de Keats'i özsever bir şair olarak tanımlamayı zıt bir eleştiri olarak göstermek çok kolay olmayacaktır.

mez olduğu zaman yeni doğmuş çocuğun megalomanyak anları sürerken, başka bir araştırma sürdürülmektedir - kendini başkalarında arayan bebek - Dr. W. Winnicott (14) bunu anamn ifadelerinde, bebeğin davranışlarıyla ilgili olarak yansıttığı yüz ifadelerinin hareketlerinde bebeğin kendini arayışı olarak niteler; veya o bu şekilde veya aynı zamanda bebeğin kendi davranışlarını yönetemediği bir dönemde uyumlu bütünler olan insanlar ve insan yüzleriyle daha genel cezbedilişi olarak da görülebilir. Bu kendi imgesini başkasının imgesinde bulma ve ben'i bu keşfedilmiş imgede oluşturma sorunudur. Ben'in köküne ilk iniş 'gerçeklik' üzerine sahip olabileceğimiz herhangi bir fikirden uzaktır- o düşsel bir yapıdır, ve olmalıdır da. Karşılaştığı insan yüzleri ve biçimleri tarafından aciz bebek kendi geleceğini düşler, ve insan biçimiyle bir ilk özdeşleşmeye girer. Freud (ve onu açıklayan, bu aşamayla ilgili yeniden formülasyonları çok önemli olan Logan) bebeğin bu özelliğinin olgunlaşmamış doğumuna -organik bir şekilde kanıtlanan- ve uzun aciz bağımlılık dönemine bağlı olduğunu düşündüler. Çocuğun çevresindeki insan biçimlerine tepkisi şimdiye dek öznel bir ilişkinin işareti olmamıştır, gerçekte çocuğun kendisini düzenlenmemiş hareket ve duyguların bir yığını değil, ilk kez olarak gerçekten kendisini mükemmel bir bütün olarak kavradığı aynadaki kendi imgesine çocuğun tepkisi ile karşılaştırılabilir niteliktedir. Narcissus bu gerçek-üstü nesneye (kendi yansıması) bağlandı ve onun düşsel olduğunu kabullenemedi - sonuç olarak, hiç-

---

14) D. W. Winnicott Ailenin Kördüğümü'ndeki 'Ayna Olarak Ana'da, ed P. Lomas, Londra, 1968 - Burada Winnicott kendi kuramının Jacques Locan'ın 'Ayna - aşaması' kavramının ters çevrilmiş bir türetimi olduğunu söyler. Benim Freud'un özseverlik düşüncesiyle ilgili takipeden açıklamam bu merkezi Lacanall kuramdan çıkarılmış bir şemanın içinde yönetilir.

bir zaman kaçamadığı döngünün getirdiği açık 'ölüm'de bile, simgeleşecek olan zimnî bir intihar eylemi ve ölünceye dek birbirini izleyen melankoli ve manilere düştü - narcissus çapraz döllemeye ihtiyaç duymadığı için kendi kendine yetişen bir çiçek mevsimlere göre büyür ve solar, ölümde veya bir insan olarak, kendi mitolojik yaratıcısından başka kimsenin müdahalesini bilmez.

Ben'in ters çevrilmiş ve mükemmel olan ötekinin bütününde bu özgün özdeşleşmesi tüm izleyen özdeşleşmelerin temelidir- örnek olarak, çocuğun ana-babasıyla ilerdeki özdeşleşmesi gibi, iç-öznelliğe özgü olanlar. Ancak bu ilk özdeşleşme yansımanın yalnız ayna değil, aynı zamanda çocuk biçimlerinin de 'kimliği' olduğunu açıkça gösterir. Bu özdeşleşme gerçek değil, yanlış bilincine varmaya dayanan düşsel bir yapıdır; ben daima bir başkası gibidir, başka bir deyişle, bu ben bir yabancılaşma ortamında gereksinme sonucu kurulur: birey ilk kez kendisini bir başkasında, ana veya aynada, görür.

Freud'un özseverlik üzerine denemesi o yüzden iddia etmektedir: 'ben ile mukayese edilebilir bir birlik bireyde başlangıçtan beri varolamaz; ben geliştirilmek zorundadır.' Bu geliştirilmiş ben, ayna imgesinde yaratılandır. Ancak Freud burada ve 'kederlenme ve melankoli'de, şu an için Narcissus'un yazgısından kaçabilmesine karşın hala narsistik temelinin izlerini taşıyan bir yol olan, yetişkin aşırı-öznelliğinin kördüğümünden çıkış yolunu da göstermiştir. Bu yol önce benülküsü, sonra üstben'dir.

Bununla birlikte, ben'in özsever yapılanışı, kesin konuşmak gerekirse kendi referans terimlerinin dışından gelen, daha ileri eylemler için bir model sağlar. O yüzden ben'in kendi imgesiyle özgün özdeşleştirildiği birincil özsever özdeşleşme diğer insanlarla ikincil özdeşleşme-

nin temelidir, Lacan'ın 'özdeşleşmenin diyalektiği' olarak adlandırdığı şey için. 'Ayna - aşaması'nın dallanıp budaklanması, kendi yansıması içindeki bebek için ben'in yapılanışı ve iç-öznellik anı olan kesin narsisist anın sınırları ötesine taşar. Şu an için bir kez özseverlik kavramına kısıtlandıktan sonra çocuk cinselliği kuramına ne olduğu sorusuna geriye dönmek gerekiyor.

4 ERKEKSİLİK, KADINSILIK VE ERDİŞİLİK

O yüzden, bebek farklı bileşenlerin karmaşık bir yapısı olan ve farklı amaçları olabilen ve doğrultusunda etken veya edilgen olabilen bir cinsel dürtüye sahiptir. Başlangıçta bebek itilerini kendi içinde doyuma ulaştırır - otoerotik bir şekilde veya kendisinin bir uzantısı şeklinde algıladığı anasının vücudu aracılığıyla. Ancak eksikliği ve ayrılığı hakkında artan bilinçlenmesi tüm doyumun içerden gelmediği, ya da asıl bir örnek olarak, besleyici memenin bazen gelip bazen gittiğini kabullenmesiyle vurgulanır. Daha ileride, Freud bu dönemle ilgili düşüncelerine özseverlik fikrini eklemiştir - bebeğin onun aracılığıyla kendisinin düşsel bir tasarımını oluşturduğu araç. Çok küçük çocuk otoerotik vücut özdoyumundan kendi vücudunun veya özünün kendini-doyuran imgesine yönelir, bu şekilde ben, ben'in çoğunun kendisinin bilinçsiz kalmasına karşın, bir parçası, hayati önemi olan alarlama etkinliği aracılığıyla bilinçli kalabilsin diye, derece derece ve istikrarsız bir şekilde bilinçaltından ayrılır. Locan'ın terminolojisini kullanacak olursak, bu ben'in kendisiyle olan tasarımsal ilişkisidir - bu ilk kimlik düşüncesinin gerçek değil düş ürünü olduğu çok önemlidir - bebek anasının veya bir başkasının tepkileri veya aynı etkiyi yaratan bir ayna yansıması ile kendisini bulmuştur. Bu çer-

çeve içersinde, 'Ben kimim' sorusunun yanıtı o yüzden 'bir başkası'dır - ki Melanie Klein'ın tüm bebeklerin arada bir içinde bulundukları temel paranoid-şizoid durum olarak nitelendirdiği hali açıklamanın bir yoludur. Buna karşın, şu ana dek, erkek çocuklar ve kızlar arasındaki ayrım hakkında hiçbir şey öğrenmedik. Soru şu ana dek öğrenilecek bir şey olup olmadığıdır. Cinsel dürtülerin bu alanı içersinde, veya ikinci olarak özseverlikle (tamamlanmamasına) karşın özetlenmiş olan düşsel ilişkinin bu düzeyi içersinde bir farklılaşma var mıdır? Freud'un tezlerine daha tarihsel olarak bakalım- veya onları şimdiye dek yapmış olduğumuz gibi kanunun tarihçesi açısından değil, kendi kronolojileri açısından düşünelim.

Freud'un ilk kamburlarından ve devamlı mahkumiyetlerinden biri onun erdişilik düşüncesiydi. Bebeğin başlangıçta erdişi olduğuna inanmıştı, ve daha sonra, **Üç Deneme** döneminde ve gerçekte çok sonraları, düşünce çok daha önemli boyutlar kazanacak olmasına karşılık, cinsler arasındaki farkın gerçekte erinliğe dek düzenli gelişmediği inancına şüphesiz katkıda bulunmuştur. Bebek cinselliği kuramına bağlanmadaki gönülsüzlüğünün gecikmenin genel doğrultusunda onu etkilemesinin muhtemel olmasına karşın. Gerçekte Freud'un kuramları geliştikçe meşguliyetlerinin daha erken olması adildir. Başlangıçta, biçimlenmelerinin Ödip kompleksinin çeşitli çözüşmelerinden doğmasına karşın, erinliğin erkeklik ve dişiliğin düzenli ortaya çıktığı zaman olduğunu düşündü. Ondan sonra Ödip kompleksinin oluşumundaki temel farkları araştırdı ve sonuçta, diğer şeylerin yanında, zorlukla keşfetmeye başladığı o kara kıtada cinsel farklılığın önemini vurgulaması kaldı. Çalışması ilerledikçe Freud sorunlarının daha çok, daha az değil, farkına vardı. Zaten haritasını çıkarmış olduğunu düşündüğü toprağın şimdi bir sisle böyle yapılmış olduğu bulundu. Birbiri ardından

gener önemli alanlarda, Freud sis bulgusunun ilerlemesinin en açık seçik belirtisi olduğunu buldu. Ancak vaktinden önce gelen ışık, aydınlık parlamaları, değerliydiler, ona şimdi bir camdan karanlık gördüğünü gösterdiler. 1925'te, kanseri çok ilerlemişken, Freud psikanalist araştırmacıları en uzak bebeklik dönemine çabalamaları için dürttü; işin mekanik olması, tehlikesi yoktu, çünki henüz gösterilmemiş bölgeler vardı. '..... yüzeyde görülen herşey zaten tüketildi; kalanlar derinliklerden yavaşça ve zorlukla çıkarılmak zorundadır' (1). Eğer önceki şemalaştırmasını korusaydı onun aşırı parlaklığının farkında oluşla olurdu; eğer model şimdi daha az katı olsa ilk çizgiler amaçlarına hizmet etmek için yeterli derecede kesin olurdu. Freud'un bu özeleştirel davranışı Ödip öncesi çocukluk üzerine yazılarından çok hiçbir yerde tümüyle onaylanmamalıdır. Yaşlı Freud üç konuda belirsizliği en açıkça hissetmiş olmalıdır: ölüm - dürtüsü, doğum-sonrası çocukta bilinç ve bilinçaltı arasında gelişen ayrım, ve cinsler arası ayrılık. Tüm bu konular onu birey ve toplumun Ödip - öncesi geçmişine gitgide daha derinmemesine bakmaya zorlamıştır.

Freud'un kuramlarına bakarken, şu an için, kronolojik bir şekilde, bu alanda özgül bir soruna çatmış durumdayız. Octave Mannoni'nin, **Düşlerin Açıklanması** (1900) (Arzunun kitabı) ve **Cinsellik Üzerine Üç Deneme** (1905) (Dürtünün Kitabı)'nin Freud'un kuramlarının üzerine kurulduğu iki kutbu simgelediği iddiasını yeniden kullanarak, onların arasında yapılacak daha ileri önemli bir ayrım daha vardır (gerçekte birden fazla, ancak buradaki amaçlarımız için bir tane). Birinci kitapta Freud'un tümüyle yeni alanlar keşfediyor olması bana

---

1) Freud, 'Cinsler Arasındaki Anatomik Farkın Bazı Fiziksel Sonuçları', op. cit., s. 249

önemli görünüyor. Sözcükleri elbette 'icat etmiş' olmamasına karşın, terminolojisini kullanışında açık nedenlerle ne **Üç Deneme'de**, ne de cinsel dürtü sorunlarıyla daha daha derinlemesine uğraşan hiçbir çalışmada bulunamayacak olan bilinçaltı süreçlerini açıklamak için bir serbestlik vardır. Bu son alanda Freud bu alanda Freud geleneksel bilgilerin devrimci bir uzantısını gerçekleştiriyordu - ancak herşeye karşın bir uzantı; sözcükleri icat etmek, onları farklı bilimlerden ödünç almak olanaksız olacaktı. O yüzden gördüğümüz kendi çalışmasının - nevrotik akım diye adlandırdığı şey - alanından dil yaratan Freud değil, zorlanmış kısıtlamaları ucundan ısıran Freud'dur. Freud, kendi düşünceleri geliştikçe, zihinsel süreçleri açıklamada kullanılan dili değiştirmede kendini özgür hissetti- o yüzden bilinçaltı, bilinçöncesi ve bilinç onlara yeni kavramlar olan 'üstben', 'ben', 'ilkel benlik' (id)'i eklediler; ancak Freud'un cinsel söz dağarcığı değişmedi- buna karşın, ve zorluk buradadır, tanımları fikirler bir dereceye kadar bunu gerçekleştirdiler.

'Üstben', 'ben', ve 'ilkel benlik' kavramlarının yeni biçimi, kuramsal bir yapı olan ikinci bir dürtü, ölümdürtüsü kavramının kaçamaklı özelliği aynı şeyi gösterirler: Freud'un kendi alanının planını çizmek için yeni bir dil arayışı. Sık sık, çalışmasını doğa bilimleriyle karşılaştırdıkça, özellikle fizik ve kimya ile, derin bir farklılıktan kaçınamadı. Bir elektrik akımı veya bir protoplazma diliminden farklı olarak çalışmasının nesnesi insan deneyimiydi ve bu onu yalnız kendi yasalarıyla değil, fakat aynı zamanda bu yasaların iletişimini sağlayan kendi araçlarıyla da karşı karşıya bırakmıştır. Kendi ithal kavramları konuda karşılaştıklarıyla uğraşmışlardı. Freud'un dilinde, daha önce kullanmış oldukları yla çakışmalarına karşın, inanıyorum ki biraz farklı çağrışımları sıkça barındıran, ilerki yaşantısında kullandı-

ğı terimler içerecek biçimde, bir devinim vardır. Bu ögenin cinsel kuramlar üzerinde herhangi bir tartışmada özel önemi vardır. Ek olarak, 'üstben', 'ben' ve 'ilkel ben' kavramları Freud tarafından yalnız 1920'den sonra tasarlanmışlardır; cinsel terminolojisi nevrozu ilk keşfedişinden başlar, kendi analitik-öncesi günlerine dayanır, hiçbir şekilde 'onun' değildir, kesinliğinin hiçbir zaman en gelişmiş olmamasına karşın, bu terimleri değiştirememiş ve düşüncesinin gelişimini açığa vuran gerekli tutarlılığı koruyamamıştır. Gerçekte, bununla birlikte, dili (sözcüğün gözleme uyduğu) önceki tanımlayıcı niteliğinden, materyaliyle ilişkili olarak daha simgesel bir role, daha kendine yeterli bir sisteme dönüşüyordu. Freud'un kendi toplumunun açıklayıcı sözcüklerini ödünç aldığı yerde onlardan artan şekilde rahatsız olduğu açıktır. 'Erkeklik' ve 'kadınlık' terimleri bu konuda bir olgudurlar.

Freud için, ilk olarak, Ödip zamanı cinsler arasında bir ayrım kurana dek yalnız oğlan çocukları varmış gibidir. Ancak 'erkeklik', 'kadınlık' terimlerinden her zaman kaygı duyardı. Analitik - öncesi günlerinde cinselliğin kendisinin 'erkek' (erkeğe bağlı olmanın sınırlı anlamında) ve bastırmanın 'kadın' (kadına ait) olduğu şeklindeki yaygın inançla oynamıştır. - bunu zaten Fliess'e mektuplarda ve 1893'te 'Nevrozun Etyolojisi' üzerine yazısının bir taslağında yadsımıştır. **Cinsellik Üzerine Üç Deneme**'sinde (İlk kez 1905'te yayınlanmasına karşın Freud'un 1924'e dek değiştirmeyi sürdürdüğü bir çalışma) terimleri konu için yararlı bulmadığını açıkça belirtir. Biyolojik olarak onlar erkek ve kadın arasındaki anatomik farkları tanımlamak için yeterlidirler, ancak popüler konuşacak olursak genelde, kendi içlerinde şaşırtıcı kavramlar olan, fakat yine de psikanalizin amaçları açısından bazı yararları olan, 'etkinlik' ve 'edilginlik'i temsil ederler.

Bu noktada, Freud oğlanlar ve kızlar arasında açıklanmamış bıraktığı, erken bir cinsel ayrımın saptanabileceğini hissetti: bızırsal etkinliklerinde bir 'küçük erkek' olmasına karşın, mastrübasyonda kız aynı yöntemleri kullanmaz. Çocuğun penisini uyarmak için elini kullanması 'zaten egemen olma içgüdüsünün erkeksi cinsel etkinlikte bulunmaya yöneldiği önemli katkının kanıtıdır.' (2) Yalnız erkeğin cinselliği, biyolojik özelliği cinsel objenin (kadın) karşıkoyumunun üstesinden gelme olan, saldırganlık içerir, kur yapmanın dışından yöntemlerle. Freud'un böyle gerçekleşmemiş fikirleri barındırmasına izin verilmedi. Belki Adler'in bu fikri tümüyle keşfetmesi Freud'un düşünceyi terketmesine yardım etti.

Bu noktada, gerçek cinsel farklılıkların yeniden-üretime bağlandığı ve bu yüzden yalnız erinlikte ortaya çıktığını düşündüğünde, Freud onların ondan sonra insan yaşamını şekillendirmede en önemli öge olduğunu da belirtmiş oldu. Fakat erken çocuklukta ayrımlar oradaydı; bu aşamada, gene, büyük ölçüde Freud'a dert olmayacak biçimde, açıklanmamış ve çözülmemiş. Bu modelde hala işlevsel biyolojik gelişime fazlaca bağlı olduğunu görebiliriz. Kızın bir utanç duygusu, bezginlik ve üzüntüyü bir çocuktan çok daha az bir dayanıklılıkla geliştirdiğini, cinselliğini daha kolaylıkla bastırdığını, ve genelde cinselliğinin daha edilgin bir biçim aldığını gözler. Eğer libido bu şekilde erkeğin tek ayrıcalığı olmasa, oğlan ve kızın erken etkin cinselliğinden, Freud ileri sürer ki, her iki cinste kayıtsızca olduğunu vurgulayarak, onu hala 'erkek' olarak nitelemek yeterince haklı olurdu. Freud'un daha sonra içine girdiği ve katı bilimsel yarara başkaldıran, ancak gene de kullanılması gereken iki kavrama -erkeklik ve kadınlık- karşı doğru bir tepki olan

2) Freud, Cinsellik Üzerine Üç Deneme, op. cit., s. 188.

karmaşayı hissettiği açıktır. 1915'te Cinsellik Üzerine Üç Deneme'sindeki bir dipnotta bunun bile konu hakkındaki son sözü olmamasına karşın, Freud onların gereksizliğini açıklığa kavuşturmuştur; onları aşan anlamlarının bilincine varmış olmasına karşın onların aracılığıyla yolunu göremeyen insanın büyülenişiyle yalnız terimlere dönmüştür.

'Erkeklik' ve 'kadınlık' kavramlarının - ki anlamları sıradan insanlar için son derece belirsizdir - bilimimizde en çok karıştırılanlar olduğunu açık seçik anlamak çok önemlidir. En azından üç kullanımı birbirinden ayırdetmek mümkündür. 'Erkeklik' ve 'kadınlık' bazen etkinlik ve edilginlik anlamında, bazen biyolojik, bazen sosyolojik anlamda kullanılırlar. Bu anlamlardan ilki en önemlisi ve psikanalizde en yararlısıdır. Sözgelimi, libido 'erkek' olarak tanımlandığında, sözcük bu anlamda kullanılıyordu, çünki bir içgüdü edilgin bir amacı barındırdığı zaman bile her zaman etkindir. 'Erkeklik' ve 'kadınlık' sözcüklerinin ikinci, veya biyolojik anlamı, uygulanabilirliği en kolay saptanabilendir. Burada 'kadın' veya 'erkek', yumurta veya sperm, ve onların yarattığı işlevler tarafından karakterize edilirler. Etkinlik ve buna eşlik eden fenomenler (daha güçlü kas gelişimi, saldırganlık, libidonun daha fazla yoğunluğu) kural olarak biyolojik erkekliğe bağlanırlar; ancak ille de böyle olmaları gerekmez, çünki bu özelliklerin tam tersine dişide bulunduğu hayvan türleri de vardır. Üçüncü, veya sosyolojik, anlam çağrışımını gerçekte vardan kadın veya erkek bireylerden alır. Bu gözlemler insanlarda ne psikolojik ne de biyolojik anlamda saf erkeklik veya kadınlığın bulunabileceğini gösterirler. Tersine her birey kendi cinsine ve karşı cinse özgü karakter özelliklerinin bir karışımını sergiler; ve bu son karakter özellikleri biyolojik alanlara uysun uymasın etkinlik ve edilginliğin bir bileşimini gösterir. (italikler benim) (3).

Freud, onlar için bazı psikolojik anlam bulmak amacıyla 'erkek' ve 'kadın'ın kısıtlayıcılığı içinde ilerlemeye çalışırken, veya onların anlamsızlığını kurmaya çabalarken, erdişilik konusundaki kendi inatçı saplantısına düştü - kavram arkadaşı Fliess'in büyüleyici fakat acaip

3) İbid., s. 219-220

kuramlarına enerjik yanıtlarından birinde görünür, '... erdişilik! Eminim bu konuda haklısınız...' (4) Freud kendinden geçmiş bir şekilde yazdı.

'Erdişilik' kavramıyla, Freud'un kadın ve erkek olaylarında yapmış olduğu gibi, biyolojiyle biraz kaygılı ilişkinin aynı çeşidini buluruz. Ancak onun psikolojik önemi bu alanda Freud'un yazıları için odak noktasıdır. Onun çoğu devrimci düşüncesi gibi bir kambur olarak ortaya çıktı, sorgulandı, değiştirildi, eksik bulundu ve asıl bir kavram olarak yeniden kuruldu. Gelişim sürecinde biyolojik kökenlerinden psikanalitik bir anlama dönüştü. 'Erkek' ve 'kadın'da olduğu gibi sözcük aynı kaldı fakat anlam değişti. Gerçekte üç sözcük bir kavramın parçasıdır ve yalnız herbirinin değişken kullanımı bize bu kavramın kesinlikle ne anlama geldiğini aklımızda canlandırmamızı sağlar. Freud'un söylediği gibi, biyolojik ve töresel anlamlar - ve hatta 'etkinlik' ve 'edilginlik'in çağrıştırdıkları - yetersizlerdir. Bu durumda terimlerin gelişimini başlangıçtan son biçimlerine dek incelemeliyiz.

Freud'un ilk büyük keşfi elbette nevrozların cinsel kökeniydi. Psikanalizi tümüyle kurmadan önceki günlerde, ürettiği ilk önemli yayınlanan çalışma, Breuer'le birlikte çalıştığı 'isteri üzerine bir çalışma dizisi' idi. Çoğu hastaları -ve olgu tarihçelerini yazdığı hepsi- kadındı. Ve Freud'un kendi ününü Charcot'un erkek isterisi şeklindeki devrimci düşüncesini savunarak tehlikeye atmasına karşın, çoğu isterikler kadındı (5). konusu, iste-

---

4) 1 Ağustos 1899, Psikanalizin Kökenleri, op. cit., s. 289

5) Daha önce Histerinin - rahim heyecanların yükselişi - yanlız kadınlarda bulunabileceği varsayılırdı. Freud'un Paris'te konuşmalarına katıldığı Freud erkeklerin de histerik olduklarını gösterdi. Freud'un daha sonra histerili nevrozu 'kadınsı bulması' tümüyle farklı bir anlayış düzeyinde bir analizdir.

rik nevroz; malzemesi, kadınlar; keşfi, cinsel fikirlerin sonsuz önemi. Rastlantısal bir bağlantı gibi göründü, ve Freud'un ögeleri birbirine bağlama yolundaki ilk çabaları isteri'nin 'kadınsı' olduğunu gösterici doğrultudaydı - dikkati çekici ölçüde erkeklerde bulunmasına karşılık. Son vardığı nokta 'kadınsı'nın (psikolojik anlamda kadın oluş) kısmen isterik bir oluşum olduğu şeklindeydi. Bu şekilde kısaltılmış olarak konduğunda, ilk görev ve sonuç arasındaki mantıksal benzerliği görebiliriz. Freud neden (a) dan (a)'ya geçmek için yirmi yıla veya daha fazlasına gereksindi? Ancak 'isteri aslen kadınlarda bulunan bir sayrılıktır', 'isteri kadınsı özellikler taşıyan bir nevrozdur' ve 'kadınsılık isteriyle bağlantılıdır' önermeleri gerçekte açıkça temelde farklı önermelerdir. Gene, erdişilikte olduğu gibi, Freud ilk 'kamburunu' yinelemiştir, ancak birşeye dönüş her zaman bir dönüştür. Tabire karşın, yaşlı bir adam yeniden bebek olmaz, bize bir durumu unuttuğumuz, bir diğerini gözardı ettiğimiz için böyle görünür. 'Dış' bir kaynaktan (burada biyoloji ve gelenek) ödünç alınan ve ampirik gözleme eklenen fikirler, birkaç ışık yılı sonra yeniden geçerlilik kazandıklarında, başka birşey olurlar: onlar yeni kuramlardır. Bu alanda Freud'un ilk ve son terminolojileri çok kafa karıştırıcıdırlar. Ancak sonucun başlangıcın yerine geçtiğini kabul etmekle bu başlangıçları kadınların bir analizine uydukları için unutmamamız çok önemlidir. Popüler psikoloji ve toplumsal uzlaşma (Freud'a karşı en feminist karşı çıkış tarafından yapılan durum gibi) bu başlangıçları bize Freud'un vardığı sonuçlarmış gibi göstermeye devam ettiği için. Böyle yapmaları doğaldır, çünki bunlar Freud'un başladığı yerlerin aynısıdırlar. Bu çakışma tehlikesidir. Bu başlangıçlar onun yetersiz bulduğu ve açık seçik, anlamaya çalışırken, kanıtlama sürecinde yıktığı görenek ve ideolojilerdir.

Freud'un başlangıçta tüm küçük çocukları genç oğlanlar gibi düşünmesi gerçekte hiç zarara yol açmadı: daha sonra varsayımını açıklarken neden doğru olmadığını görmek zorundaydı ve bu şekilde doğru olanı keşfetti- 'erkeklik'e verdiği yeni anlamda ve erdişiliğe kattığı yeni bir boyutta. O gene yaşamının sonunda özgün hipotezlerine bir dönüş, ve onları yeni bir anlama sürükleyen farklı bir anlayışla güçlendirmekti.

Erdişiliğe Freud'un hasta analizlerinin her dönemecinde rastlanılır. Fazlaca biyolojik bir postulat olmaktan uzaklaştıkça, farklı olasılıklarla yüzyüze gelen bir nizama dönüştü; konunun çözülmemiş düğümü olmasıyla sona erdi - hem kuram hem de pratikte.

1938'de, yaşamboyu çalışmalarının temel ilgi alanlarıyla ilgili, son ve ölümünden sonra yayınlanan incelemesinde, Freud şöyle yazmıştı :

Şu noktada (yani Ödip dönemi noktasında) oğlan ve kızların gelişimini ayrı ayrı ele almalıyız, çünki ilk kez şimdi cinsler arası ayrım psikolojik biçimde sergilenmekte. Burada cinsiyetlerin ikiliği şeklindeki biyolojik olgunun büyük muammasıyla karşı karşıyayız: O bilgimizin kesin bir olgusudur, onu başka bir şeye bağlama şeklindeki her tür çabamıza başkaldırır. Psikanaliz açık bir şekilde tümüyle biyolojinin alanına giren sorunu açmak için hiçbir katkıda bulunmamıştır. Zihinsel yaşamda biz yalnız bu büyük antitezin yansımalarını buluruz; ve onların açıklanması, hakkında uzun zaman şüphelenilen, hiçbir bireyin, vücudun bir cinsin tümüyle gelişmiş organları yanında, körelmiş ve çoğu zaman yararsız karşı-cins uzuvları geliştirmesindeki gibi, tek bir cinsin tepki modlarına tıkılmaması, fakat her zaman karşıtının ki için boş alan bulmasıyla daha da zorlaştırılır. Zihinsel yaşamda erkek ve dişiyi ayırmak için yetersiz bir ampirik ve geleneksel denklemden yararlanırız: güçlü ve etkin herşeye erkek, zayıf ve dilgin olana dişi deriz. Psikolojik erdişiliğin bu çeşidi de, konuyla ilgili tüm sorgularımızı sıkıştırır ve onların tanımlanmasını zorlaştırır (italikler benim) (6).

---

6) Freud, 'Psikanalizin Bir Taslağı', 1940 (1938), Cilt XXIII, s. 188.

Freud sonrası analizciler, göreceğimiz gibi, hepsi sık sık cinsler arasındaki 'bu büyük antitez'i gerçekte anatominin tek yazgı olduğu erkek ve kadın arasındaki saltık ayrımı ifade etmek için açıklamışlardır. Doğa cinsiyetleri aslen farklı kılmıştı ve toplumsal yaşamda bu şekilde farklı ilerlemek zorundalar. Açık bir şekilde, tersine, Freud'un anlatmak istediği her iki cinsiyetin zihinsel yaşamlarında bu büyük antitezi yansıttıklarıydı; ki erkek ve kadının bilinçaltı ve bilinçöncesinde bu özgün ikiliğin büyük problemi yankıdı. Ayrımsız, her iki cinsiyet büyük ayrımla meşguldürler: her ikisi de onun sonuçlarından farklı şekillerde kaçarlar. Hem erkek hem de kadın zihinsel yaşamlarında erkek ve kadının varoluşunun zorluğunu yaşarlar. Yalnız en vahşi düşlerinde, hepimizin arzuladığı ve aynı zamanda ürktüğü şekilde özgün bir çiftcinsiyetliliğin sorunu çözdüğü Plato'nun **Sumposium**'undaki güldürücü ciddiyetinde yaptığı gibi, ikilemi çözebilirler.

Eğer erdişilik kuramsal sorunlar halısındaki çözülemeyen figürse, aynı zamanda kişiliğin pratik sergilenişinin istenilen şekle sokulamayacak özüdür, analitik 'tedavi'nin maruz kalması gereken lüzumlu düş kırıklığıdır. Gene, son, denemelerinden biri, 'Sona erdirilebilen ve erdirilemeyen Analiz'de, Freud, fizyolojik ve biyolojik engellerin sağaltım sürecine getirdiği zorlukları vurgulayarak (dört yıl önce yazmış olduğu gibi, o hiç bir zaman istekli bir sağaltımcı olmamıştı), zihinsel yaşamda erdişiliğin iki önemli görüntüsüne ağırlık vermişti- penis kıskançlığı ve hadımlık karmaşası, aynı paranın iki yüzü. Bu iki kavrama daha sonra gireceğim; şu an için Freud'un onların hiçbir zaman tümüyle çözülemez olmadıklarını düşündüğünü belirtmeliyiz. Konu üzerindeki son sözüyle, eleştirelde olsa, erdişilik için ilk esinine dönmüştür. Ancak ilk tanıtımının üzerinden geçen kırkaltı

yılda kavram çok önemli bir gelişim geçirmişti. 'Sona erdirilebilen ve erdirilemeyen analiz'de, Freud iki cinsiyetin varlığının bir biyoloji sorunu olmasına karşın, bunun zihinsel deneyinin psikolojinin bir sorunu olduğunu söyler: o bizim zihinsel yaşantımızın **nedeni** değildir, ancak zihinsel yaşantımız onu yalnızca nereden geldiğimiz ve nasıl uyarız şeklindeki ikilemle eşit değerde gözönüne almak zorundadır - gerçekte o karşılaşmak zorunda olduğu en temel ve zor sorundur. Cinsiyetler arasındaki biyolojik 'büyük antitezi' gözönüne alarak, psikolojik açıdan erdişiyiz; psikolojilerimizin herbiri antitezi içerir. Erdişilik kavramının uğradığı değişim Freud'un olayını yorumlamasındaki bir değişikliğe tekabül eder: bebekle başlamak ve evrimini izlemek yerine (Üç Deneme'deki sunum yönteminin bir eğilimi) diğer tüm kavramlarla yaptığını yapmış ve doğrultuyu tersine çevirmiştir - keşiflerinde her zaman yapmış olduğu gibi. Bu kez incelediği yetişkinin deneyiminden bebeğin sorunlarına doğru geriye dönük yorumlayışını sergilemiştir. Doğrultusunu değiştirerek, erdişilik kavramı basit bir düşünce, birçeşit çocuksu tekcins olmaktan çıkıp, bireyin zihinsel çiftcinsiyetliliğinin salınımları ve dengesizlikleri şeklindeki karmaşık fikre dönüşmüştür. Öznenin, herkesin gerçekten olmak istediği tek ve hep varolan alternatife olan kadınsı mevki olmaması açısından, dünyadaki yerinin tam olarak hala çözdüğü bu ikilemdir - babaerkil düzendeki erkek konumu (7). Eğer erkek değilsem, bir kadın

---

7) Freud'un normal zihinsel yaşamın yapılarına açıklık getirmek amacıyla fanteziler üzerinde çalışma tutumunun ilginç bir kanıtı erdişiliğin sonuçlarındaki bu değişmenin, 'hapisten çıkanların kaldığı yurt' aşaması olarak adlandırdığımız şeyle verilebilir. 1908'de Freud Histerik semptomların kadınsı ve erkeksi cinsel fanteziler sergilediğini iddia ettiği 'Histerik Fanteziler ve Erdişilikle İlişkileri' adındaki kısa bir yazı yayınladı. Genellikle analizde biri çözümlenecek ancak

oluyorum demektir. Erdişilik hadımlık kompleksinin önemli ruhsal ilkesine bağlanır hale geldi. Bir dipnotta Freud erkeğin hadımlık kaygısının, bir kadına değil, yalnız başka bir erkeğe - lideri / babayı izleme konumunda odak noktası olan eşcinselliğin getirdiklerinde görebileceğimiz gibi - olan edilgin ilişkisini engellediğini işaret etmiştir. Bir erkeğin kadın karşısındaki özezerlik veya edilginliği, ananın onu kabullendiği rolde olduğu için, erkeklik kaybı tehlikesini içermez. Başka bir deyişle, her iki cins için, kadınsı kördüğüm yalnız erkeklerle olan ilişkilerde geçerlidir.

Çok küçük bebek, kendine yönelik cinsellikle tatmin olan, erdişil bir düzenlemeyle, kendine başkasınca verilen bir imgede kendini bulan; bu insanın tarihöncesinin dingin koşulu gibi görünecekti. Freud'un yazdığı herşey bu Ödip öncesi durumda hiçbir önemli psikolojik cinsel farklılık bulunmadığını pekiştirir. Ancak bu durum bir aşama, zaman birimi değil, ancak bir düzeydir. Başka bir düzeyde, cinsel farklılığın kültürce belirlenmiş sonuçları her zaman beklemektedir.

öteki saptanmamış kalacaktır. 'Her durumda bir çok olguyla gösterilebilecek olan isterik semptomların erdişli doğası, erkekte doğuştan gelen erdişil düzenin postulat olan varlığının psiko-nevrozluların analizinde özellikle açıkça görünebilir olduğu şeklindeki görüşümün ilginç bir doğrulanışıdır. (1908, Cilt IX, s. 165-166)

5 ÖDİP ÖNCESİ CİNSELLİK

Şu ana dek Freud'dan öğrenmiş olduğumuz analiz Ödip öncesi aşamada oğlanlar ve kızlar arasında hiçbir önemli ayrım olmadığını öne sürer, ancak Ödip kompleksi her iki cins için o denli derinlemesine farklıdır ki, önce olanın anlamını değiştirir. O halde, Ödip öncesi dönemde hiçbir önemli ayrım olmamasına karşın, dönem çok farklı bir anlam içermeye başlar - bir anlamda, bir kız için bir oğlandan çok daha önemli olur.

Üretkenlik öncesi erotik aşamalar, ben'in özseverlik içersinde bulunması, cinsel açıdan farklılaşmış değildirler, ancak Oedipus öncesi olmalarına karşın, Ödip kompleksinin gölgesinde yer alırlar, ve onların tüm anlamlarına imzasını atan da budur. Freud'dan çocuk cinselliği, narsisizm ve erdişilik hakkında şu ana dek öğrendiklerimiz, bu Ödip öncesi, Ödip tarafından belirlenen aşama çerçevesinde görülmelidir.

Üç Deneme'de Freud şu ana dek ilk çocukluğun değişik şekillerdeki sapık cinsel düzeninin ne olduğu hakkındaki ilk yorumunu sunar. Bunun anlamı, cinselliği içeren dürtülerin çok çeşitli ve çok kısımlı yönlerinin, arzulanan her doğrultuda hareket etmesini engelleyecek hiçbir şey olmamasıdır. Ayıp, nefret, ve ahlakın kültürel yasaklarının kısıtlayıcı gücünün yokluğunda herhan-

gi bir düzensizlik olabilir. (Çok çeşitli sapık yetişkinliği önlemek için bu 'kültür'ün özümsenmesinden başka bir şey de yoktur- o doğal bir şekilde içinde büyüdüğümüz değil, başkaldırmayı öğrendiğimiz bir koşuldur.) Herşeye karşın, çocuklar scopophilic (sapık olmayan cinsel görünüşte zevk), teşhirci ve saldırgan eğilimler - ki başlangıçta bağımsız olmalarına karşın üretken etkinliklere bağlanabilirler - sergilerler. Üretkenlik öncesi cinsellik, nesneyi (ki sonraki özdeşleşme modları için önemli bir temeldir) kendine katmak için oral dürtüleriyle, ve sadistik imalarıyla görünen anal aşamasıyla, baskın olarak ne erkeksi, ne de kadınsıdır - ve hiçbir cins birisine diğerine olduğundan daha fazla tepki göstermez - çeşitlemeler bireysel ve rastlantısaldır.

Üçüncü ve üretken aşama, Freud'un bu alan içersinde, başkasının üretken gücünün kendisininkinden daha büyük ve daha iyi olduğunu kabullenme seçiminin yapılmak zorunda oluşun gerçekleştiğini söylemesine karşın, başlangıçta oral ve anal aşamalar gibi isimsel farklara kapalıdır: oğlanın durumunda babanın ki, kızın durumunda, tüm erkeklerin ki, kabullenişe tepkide, görmüş olduğumuz gibi, Freud aynı şokun ters anlatımını yerleştirmiştir: kadın için penis kıskançlığı ve erkek için hadımlık kaygısı - birinde, onu isterler, ancak ötekinde sahip oldukları umutları yitirebilirler. Ancak özseverliğe batmış ve çeşitli sapıklıklar içinde, erkek en azından kendini evrenin modeli sanır: herkes kendinde bulduğu imgede şekillenir. Başlangıçta Freud'un kendi anlayışlarının mantığını izlemeyi ve bu kısa süre içinde eğer oğlan dünyayı erkek olarak kabullenirse, kızın bunun gibi onu dişi olarak kabullenmesi gerektiğini varsaymayı gözardı ettiği hissedilir. Bu yanılgı için defalarca kınanmıştır - göreceğiniz gibi, Karen Horney ve Ernest Jones'un kadınlık psikolojisinin tüm zararını ödediği bir

yanılgı. Daha sonra, Freud, şüpheler ve sorulardan sonra, kendi hipotezine inandı.

Kızlar erkeklere, kadınlara ve oğlan çocuklarına kendi cinsellik düşüncesini aktarırlar; ancak bu aşamada tecrübe ettikleri yalnız bızırsal üretkenliktir ve bızırın penise benzerliği ve analojisi gibi, onlarda üretken bir dünya varsayarlar.

Üç Deneme'de, Freud her iki cins için ilk cinsel objenin ananın memesi ve o yüzden koruyan ve kucaklayan ana olduğu olgusunun getirdiklerini tartışmaz. Bunda ananın rolü kesinlikle taslak şeklinde verilir, ancak her iki cinste simetri yokluğu anlamlı görülmez; ana - ve - çocuk ikili (bebek her zaman oğlandır) Freud'un şu ana dek hiçbir önemli ayrım olmadığını düşündüğünü işaret eder. Anaya olan ilk aşk (veya ananın memesine) Ödip süresinin gerekli bir parçası olarak yeniden kazanılmalıdır; yetişkinler tarafından daha sonraki cinsel nesne seçimlerinde varlığını sürdüren bu yeniden bağlanmadır (ve kızın babasına benzer bağlanışı). Oğlanda, ilk ve ikinci ana (Ödip öncesi ve Ödip dönemi ana) kaynaşırlar, o yüzden önceden yazılmış yazılarda Freud Ödip öncesi dönemin yaşamsal önemini farkeder, ancak yazışında hiçbir belirgin ayrımın kanıtı yoktur. Freud' cinsiyetler arasındaki ayrım sorununu ilk kez doğrudan yakaladığında Freud'un elemek üzere olduğu, kendi kuramında yankılanan, oğlanların durumundaki çıkarmaydı.

Çocuğun cinsel yaşamında varsayılan ilk zihinsel biçimleri incelemede araştırmalarımızın öznesi olarak oğlan çocuğunu almayı alışkanlık edindik... Bu yüzden, şu ya da bu şekilde yine de farklı olmaları gerekmelerine karşın, küçük kızlarda şeylerin benzer olmaları gerektiğini düşündük...

Oğlanlarda Ödip kompleksi kesinlikle kabullenebilen ilk aşamadır. Anlaşılması kolaydır, çünki o asamada çocuk emzirildiği ve ba-

kıldığı önceki dönem boyunca libidosuna bağladığı —henüz üretken bir şey olarak değil— aynı nesneyi korur. (1).

Yalnız şimdi, 1925'te, **Ben ve İlkel Ben**'de (1923) ki zihinsel aygıtın yapısından yeniden biçimlenmesinden sonra, Freud kendini Ödip öncesi anaya bağlanma sorununa yöneltmiştir. Psikozlar üzerine çalışmaları ve narsisizm kuramları hep zorunlu olarak bu dönemle uğraşmışlardı - ancak Freud ancak Ödip durumunun karmaşalarını ve iki cins için farklı görünüşlerini dikkate almada, Ödip öncesi sevgi nesnesi - ana - 'nın önemini yeniden düşünmeye zorlanmıştır. Yalnız ondan sonra denendi, 1931 denemesi 'Kadın Cinselliği'nde kız için ilk ana ilişkisi (aynı cinsten birisiyle ilişki) nin yaşamsal özünü son anda vurgulayarak. Elbette, olgu tarihçelerinde o ana dek, varlığını onun üzerinde zorlamıştı - ancak bence olgu tarihçelerinin özü onun önemini görmesine engel olmuşlardır. Gerçekte, bir isteri olgusu 'Dora'dan sonra, ki 1905'te basılmıştır, Freud yalnız daha ayrıntılı iki tane kadınlara ait olgu tarihçesi yayınlamıştır - biri 1915'te kısa bir paranoya olgusu, diğeri 1920'de bir kadın eşcinselliği olayı. Bir kadın eşcinselliği örneği, muhtemelen yaşamsal ve kararsız bir anaya - bağlanma sergileyecekti, ve paranoya, bir psikoz olarak, onun için narsisizmin Ödip öncesi döneminin önemi yüzünden bunu bu şekilde varsayacaktı (2). Ancak anaya bağlanmayı

---

1) Freud, 'Cinsiyetler Arası Anatomik Ayrımların Bazı Fiziksel Sonuçları', op. cit., s. 249.

2) Aynı düşünce, elbette, 'Dora'ya bir isterik olarak uyacaktı. Örnek olarak, Freud'un 'Kadın Cinselliği'ndeki gözlemlerine bakınız: 'Bu yeni düşünceler arasında, aşamaların ve nevrozların karakteristik olarak kadınsı olduğunu, ve bundan fazla, anaya bu bağlanışta kadınlardaki daha sonraki paranoyanın tohumunu bulduğumuzu yansıttığımızda şaşırtıcı olmayan bir şey olan, anaya bağlanma aşamasının isterilerin etiyolojisine yakın bir şekilde bağlandığı şüphesi vardır.' (Kadın Cinselliği, 1931, S.E., Cilt XXI, s. 227.)

önceden düşünmüş olan semptomatoloji - evriklikte ve psikozda - onun önemini gölgeleyecek gibidir; gözlem kuramın gelişmesinde perde görevi yapmıştır. Ek olarak, Freud'un 'nevrozların çekirdeği' diye Ödip kompleksine verdiği prim onu bir süre bu önceki Ödip öncesi dönem üzerine sahip olduğu, bilinci onaylamaktan uzak tutmuştur. Bu, şu ana dek Freud'un hep kafasında bir erkek ilk örneği olduğunu yadsımak değildir - gerçekte bu olguyu kendisi sürekli olarak doğrular - bu yalnızca onun kadın cinselliğini kavrayışı üzerinde durarı, erkek şovenizminin dışında başka düşünceler olduğunu söylemektir.

1925'te Ödip öncesi anaya-bağlanmanın önemine ilk işaret edişinde, Freud psikanalizin, zihinsel yaşamın yüzeyini kapladığını ve şimdi derinlikleri keşfetmek zorunda olduğunu söyler; 1931'de 'Kadın Cinselliği' yazısında, aynı şeyi söyler, ancak arkeolojiden bir imge yerleştirir: 'Kızlardaki bu erken, Ödip öncesi aşamayı irdeleyişimiz, başka bir alanda, Grek uygarlığının arkasında Minas-Mikar uygarlığının keşfi gibi, bize bir sürprizdir.' (3) Freud orada bulduğu her şeyi beğenmemiştir. Ana her iki cins için ilk besleyici, şefkatli sevgi nesnesi olduğundan, anaya bağlanışır sever birisi olması beklenir; ancak bir parçasını değil. Küçük kızın pozitif Ödip aşamasında babasıyla ilgili istemlerinde anasına duyabileceği herhangi bir düşmanlıktan önce, davranışında her zaman bulunabilecek belli bir düşmanlık vardır. Baba ve kardeşlere olan genel bir düşmanlık muhakkak bir hayli kıskançlık ve gücenme getirir, ancak bu birincil düşmanlık gene başka bir şeydir. Mümkün hiçbir tatminin olmaması ve önlenemez düşkırıklığının şiddetli duygularla sonuçlanacağı, bir çocuğun sınırsız sevgisine ve sevgi istemine hiçbir

3) Freud, 'Kadın Cinselliği', İbid., s. 226.

taban olmaması gerçeğinden doğuyor görünmektedir. Ana basitçe bebeğe yeterli olanı veremez. Ve son olarak, o yüzden, kızın anasını, kız olduğu ve penisi olmadığı (bunu ilerde düşüneceğiz) için suçlayacağı durum vardır. Muhtemelen bazen kız anasını cinsel yaşam üzerine konmuş toplumsal sınırlamalar için suçlar - ancak bu bir kızın özgürlüğü üzerinde bir oğlanınkinden çok daha fazla kontrol olduğu erinlikte doğru olacaktır. Daha sonraki sevgi modelleri bu ilk sevgi ilişkisi üzerine kuruldukça, tüm bu düşmanlık son aşamada anadan kocaya taşınabilir - ki kızın duygulanımlarında ananın yerini gerçekten alır. Freud şöyle yorumlar:

... kocalarını babalarının modeline göre seçen, veya onları babalarının yerine koyan çoğu kadının, evlilik yaşamlarında yine de onlara karşı, analarıyla olan kötü ilişkilerini yinelediklerini farkettik. Böyle bir kadının kocası babasıyla olan ilişkisinin mirasçısı olarak düşünülmüştür, ancak gerçekte anasıyla olan ilişkisinin mirasçısı olmuştur (4).

Buna karşın, bir kızın anasına olan düşmanlığına karşı olabilecek sayısız nedenlerden, veya rasyonalizasyon olarak tasarladıklarından daha önemli olan, karmaşıklığa doğru genel eğilimdir: bu ilişkinin ilkliği ve yoğunluğu sevgi olduğu gibi nefreti içermeye de uygun ortam sağlamıştır - kız, erkekten farklı olarak, bu duyguları ayıramaz ve düşmanlığı rakip bir babaya aktaramaz, çünki kısa zamanda bu aynı babayı sevgi nesnesi olarak almaya başlamalıdır.

Bu ilk anaya-bağlanışın doğasını tanımlarken, Freud her iki cinsiyet için etkin ve edilgin yönler olduğunu söyler. Bu arada kızın tüm aşamalardaki - oral, onal ve üretken - etkin isteklerini vurgular. Çocuğun her zaman edilgin bir izlenimi etkin bir tepkiye dönüştürmeye nasıl ça-

4) İbid., s. 230-231

lıştığını kolayca görebiliriz, şeylerin ona yapılması yerine şeylere egemen olmayı isteyerek, bağımlılığa karşı savaş verir. Kızda bu oyun aracılığıyla durumu egemen oluşuyla kanıtlanabilir, özelde anasına kızıymış gibi davranır, oyuncaklarına kendisine yapılanı uygulamanın sonsuz hüneriyle egemen olur. Anaya yönelik diğer etkin istek fantezileri ilerdeki babava aktarma tarafından gölgelenir; ancak Freud önceleri yalnız oğlan çocuklarının özelliği olarak düşünülen şeylerin aynı zamanda kızlarda da bulunduğunu kuvvetle öne sürer. Her iki cinste de ana tarafından öldürülme korkusu vardır ve o yüzden ona karşı saldırgan bir ölüm-isteğinde etkinliğe bir kayış vardır. Her ikisi de anaya bir bebek vermek, veya yeni gelen kardeşi anayla birlikte üretmek isterler, Küçük Hans'ın istediği gibi. Küçük Hans kız kardeşinin ona ve anasına ait olmasını istedi, aynı zamanda oyuncak bebeği Grete'ye de, kendi çocuğuymuş gibi baktı. Şimdi Freud kızların da tümüyle aynı şeyi yaptıklarına parmak basar. Yalnız anasına karşı düşmanlığının gücü küçük kızla ilişkili olmaya başladığında bu etkin dürtüler (çoğu edilginle birlikte) bastırılırlar. Etkin isteğini bir yana ittiğinde, kız, yazgısına tümüyle doymuş bir şekilde, genelde nicelikli bir cinselliği bastırabilir. Ancak edilgin amaçlarından kalanı kullanır ve babasını yeni sevgi nesnesi olarak almaya çalışır.

İlk anaya-bağlanma duygulanımlarında küçük kız ve küçük oğlan hep benzerdirler - yalnız anadan ayrılma gereksinimi ile birlikte kız kadınlığın yolunda yürümeye başlar. Göreceğimiz gibi, 'hadımlık', düş kırıklığı ve heteroseksüel alışkanlık istemleri bu düşmanca ayrılığı harekete geçirirler.

Cinsellik Üzerine Üç Deneme 1905'te ilk kez yayınlandığında, Freud cinsiyetler arası psikolojik ayrımın gerçekte yalnız erkeğin iki fazlı cinselliğinin ikinci aşama-

sında başladığını düşünmüştür, başka bir deyişle erinliğin başlangıcıyla gizlilik döneminden sonra, kız aybaşılarıyla vajinasının rolünü farkettiğinde ve oğlan sperm üretebildiğinde, tamamlanmış üretkenlik ilk kez göründüğünde ve zorunlu olarak yeniden üretime bağlandığında. (Freud çalışmasının bir bölümünü bu yetişkin döneme ayırdı, ancak gerçekte bu Anna Freud'un otuz yıl sonra yetişkinlikle ilgili daha kapsamlı araştırmalarını beklemek zorunda kaldı.)

1905 çalışmasında, Freud'un tezlerini temelinden değiştirecek olan üç önemli kavram yoktu: yaklaşık dokuz yıl önce postüle edilmesine karşın, Ödip kompleksi atlandı, ve hadımlık karmaşası ve onun ilişiği olan penis kıskançlığı ancak ilerki basımlarda eklendiler. Eğer özseverlik kavramı Ödip öncesi aşamanın yeniden incelenmesini başlatsa, (çözülemeyecek derecede bağlı olan) hadımlık ve Ödip kompleksi bir bütün olarak çocuk cinselliğinin yeniden tanıtımı için bir çerçeve sağlarlardı. Cinsel dürtülerin bir 'aşaması' özsever arzunun camında süzüldü, bitişik olanı, şekli Ödip kompleksini, kapsayan arzular aracılığıyla. Bebeğin kendini-koruma dürtülerinin görece basitlikleri şimdi, bu iki kavram yüzünden, öznenin istekler, bastırmalar, yadsımalar, ve arzular tarihçesinin karmaşıklıkları aracılığıyla görülürler... Freud'un yapıtında cinsler arasındaki ayrımın tanınması hiçbir zaman gene aynı olmayacaktır. Yokolmuş olan, erkek ve kadının, erkeksi ve kadınsı özellikleri edindiği erinliğin yeniden üretim güçleriyle olayın gerçekleştiği şeklindeki mantık tezidir; psikolojik gelişme, fizyolojik evrimin temiz patikasını izlemez, ve ötekiler bu bağı korumasına karşın, Freud kendisi bir yarık açmakla gitgide daha fazla ilgilenir olmuştur.

Öznenin arzusunun geçmişi aracılığıyla yeniden açıldığında, cinsler arası ayrım daha birincil bir şekilde ku-

rulabilir; bunun gibi hep daha önemli görülebilir. Freud'un yayınladığı en son, ve bitmemiş düşüncede, onu meşgul eden, bu sorunun birinci derecede önemli oluşudur, bu konu, herşeyin üzerinde, ben'in oluşumunun kökeni olarak göründüğü için, başka bir deyişle, ben, biyolojik olduğu kadar kültürel olarakda iki cinse bölünmüş bir dünyada onur yaradılışını üstlendiği için. Bu onaylama Freud'u son anda ben'in yeni bir kuramına yönelmekte olduğunu düşünmeye itmiştir. Daha önce ben'in kısmen bölünmüş bir ben - ayna-imgenin yabancılaşmasındaki aynı oluşumu tarafından gerekli kılınan özgün bir parçalanma - şeklinde oluşturulduğunu kabullenmişti; ancak şimdi fetişizm örneğinde parçalanmanın daha ileri bir örneği üzerine gözlemi, Freud'u onu yakın bir şekilde hadımlığa bağlamaya itmiştir ve o yüzden cinsler arası ayrıma bağlanacaktır (5). Bu **Üç Deneme**'de kızlar ve oğlanlara atfedilen paralel ve benzer gelişmeden çok uzaktır, psikanalizin ilk kavramları Ödip kompleksi ve erdişilik (ikincisi, görmüş olduğumuz gibi, Freud'un psikanalitik biçimlere sokmak zorunda olduğu bir kavram) tarafından ima edilmesine karşın.

Freud'un, küçük kızın ilk cinselliğinin 'erkek' olduğu ve onun bir sonu olduğu şeklindeki şövalyece varsayımından da çok uzaktır - 'erkeksi' idi, ancak bu şimdi onun yalnızca başlangıcıydı.

---

5) Bkz., 'Savunma Süresince Ben'in Parçalanması', 1940 (1938) S.E., Cilt XXIII.

6 ÖDİP KOMPLEKSİ

Paranoya, melankoli ve keder, ve ölüm-dürtüsü üzerine 1897'de zamanından önce yazdıklarında, Freud, 'bu ölüm dürtüsü oğullarda babalarına karşı ve kızlarda analarına karşı yöneltiliyor görünmektedir' demiştir (1), ve beş ay sonra, kendi analizini arkadaşı Fliess'e gönderdiği raporda, anasının kızkardeşi Anna ile lohusalık döneminden (Freud o zaman iki buçuk yaşındaydı), daha sonra **Günlük Yaşamın Psikopatolojisi**'nde kullanacağı bir perde-belleğini (önemli bir belleği kapsayan önemsiz bir çocukluk anısı) yeniden toplamıştır.

Kendi durumumda da, anaya aşık olma, ve babaya duyulan kıskançlığı buldum, ve şimdi onu ilk çocuklukta evrensel bir olay olarak düşünüyorum... Eğer böyleyse, Oedipus Rex'in perçinleme gücünü, onun yazgıyı önceden farzetmesine karşı usavurum tarafından yapılan tüm eleştirilere karşın, anlayabiliriz... Grek efsanesi, varlığını kendi içinde duyduğu için herkesin kabullendiği bir zorlamayla zapteder. Dinleyicilerin her bir üyesi bir zamanlar tohum halinde ve fantazide tam böyle bir Oedipus idi, ve her biri, çocukluğunu şu an-

---

1) Draft N., Nohar, III, 1897, S.E., Cilt I, s. 255. 'Vaktinden önce' onların kuramlarını henüz formüle etmemiş olduğu anlamında. Bu 'ölüm-isteği' hiçbir şekilde 'ölüm-dürtüsü' adındaki psikanalitik kavramın aynısı değildir; bununla birlikte, Standard Yayının yayıncılarının söylediği gibi, bu referans Oedipus karmaşası düşüncesinin başlangıcı olabilir.

dan ayıran tüm bastırma kotasıyla, burada gerçekliğe nakledilen rüya gerçekleşmesinden korku içinde kaçar (2).

Rüyayı görenin bilinçli olarak hoşlandığı ('Tipik Düşler' kategorisi altında') rüyalarla karşılaştırılabilir bir ölüm isteği düşleri çevresinde, Freud materyali gösteren gizlenmiş veya dolaysız düşlerin daha fazla örneklerini verdiği 'Rüyaların Açıklanması'nda irdelemesini yinelemiştir. Bu aşamada, kavram yalnızca tanımlayıcıydı - ancak evrensel bir durumu tanımlayıcı. Bununla birlikte, aşama aşama, onu psikanalizin öteki yapı taşına - bilinçaltı - bağlayarak, Freud ona zihinsel gelişimin tarihindeki dinamik rolünü vermiştir. Ödip kompleksine anlam veren **yalnız** bu bileşimdir (3).

İsteri Üzerine Çalışmalar'dan sonraki ilk tam olgu-tarihçeleri - Küçük Hans, Dora ve Fare Adam - Ödip kompleksinin işleyişlerini tümüyle bir kuram olarak formüle edilmeden önce deşifre etmişlerdir. O yüzden 'Dora' analizinde, ki onsekiz yaşındaki bir kızdaki cinsel isteğin dokularını çözer, (Dora'nın babasına karşı yadsın-

---

2) Freud, Fliess'e Mektup, No. 71, 15 Ekim 1897, S.E., Cilt I, s. 265. Freud'u öznelliğin sapkınlıkları için suçlayanlar, aynı yılın ekim ayında Fliess'e başka bir mektubunda dediği bir şeye dikkat etmeliler. 'Kendimi analiz edişim hala yarıda kalmıştır ve nedenini farkettim. Kendimi yalnız nesnel olarak (dışarıdan birisi gibi) elde edilen bilginin yardımıyla inceleyebilirim. Gerçek kendini - analiz olanaksızdır; aksi taktirde hiçbir nevrotik hastalık olmazdı. Hastalarımda hala bazı muammalar bulduğum için, benim kendi analizimi de engelleyeceklerdir.' (No. 75, 14 Ekim 1897, İbid., s. 271). Elbette, Octave Mannoni'nin açıkladığı gibi, Freud'un analisti, mektuplarının alıcısı, ve bir anlamda üreticisi olan Fliess idi. Bu mektup psikanalizin, analiz edilen kişinin kendine tanımasına yardım etme süreci olduğunu kuvvetlendirir - nevroz insanın kendinden uzaklaşmasının, ve iyi nedenlerle, bilgiyi yadsımasının bir işaretidir.

3) Bu bağlantının gözardı edilişi yaygın ve yaşamsaldır. Reich'a ve daha sonra işlenen belli feminist eleştirmenlere bakınız.

mış heteroseksüel isteği ve babasının metresi Frau K.'ye eşcinsel bağlanışı) Freud bugün birçok radikal sağaltımcının yüreğini ısıtacak olan, aileler üzerine sosyolojik yorumla açıklayacağı ruhsal karmaşayı tanıtır:

Olgu tarihçelerimizde somatik verilere ve sayrılığın semptomlarına olduğu kadar hastalarımızın saf insancıl veya toplumsal koşullarına önem vermek zorunda oluşumuz, psikanalizin materyalini oluşturan olguların doğasının sonucudur (4).

Freud şüphesiz bir çekirdek ailenin işleyişinin toplumsal bir portresini verir, ancak bu 'aile koşulları'nın önemli sonuçları, buluğda veya daha sonra, çocukluk Ödip dramının tanıkları olan, bastırılmış istekler veya fantezilerdir. (Freud bu manzaranın birleşmiş karşıcinsel ve eşcinsel yönlerinin önemini ancak daha sonra farketti.)

Küçük Hans'ta, Freud bebekliğin dolaysız bir kaydından bir çocuğun cinsel fantazilerinin ilk gereksiz fakat büyüleyici kanıtlamasını gerçekleştirdi. Küçük Hans anasıyla birlikte bir bebek istedi, kızkardeşinin doğumu tarafından tehdit edilen ayrıcalıklı aşkını korumak için hastalandı, ve kendi ölüm - isteğinin korkusunu - babası karşısındaki - atlara aktardı, ki bu böylece fobisinin dışa vurumu oldu. Bu şekilde bir taşla iki kuş vurmuş oldu - şiddetli bir düşmanlığı ona düşman olan birisine yönelik korkuya dönüştürdü ve bu kişiden - babası - korkuyu nötr bir hayvana, bir ata, aktardı. Bir at gördüğünde dışarı çıkmazdı, o yüzden, bu nedenle oğluna daha çok ilgi gösteren anasıyla birlikte evde kaldı - en başta fobik hastalığın 'amacı'. Çocuğun anası ve babasına karşı duydukları, çekirdek ailenin içersinde yaşandığı için, Ödip kompleksinin açık görüntüleridirler. Bazen Hans içine yerleş-

4) Freud, 'Bir İsteri Olgusu Analizinin Bir Parçası', 1905, S.E., Cilt VII, s. 18.

tirildiği üçgensi ikilemi çözer: o zaman 'Küçük Ödip yazgı tarafından önerilenden daha mutlu bir çözüm bulmuştu. Babasını yolun dışına atmak yerine, kendi istediği mutluluğun aynısını vermişti ona: onu bir büyükbaba yaptı ve **onu** kendi anasıyla da evlendirdi.' (5)

'Fare Adam'ın öyküsünde, Freud, genç adamın babasına karşı yoğun kararsızlığın yoğunlaştığı bu aşırı saplantı nevrozu için ayrı bir başlık atar, 'Baba karmaşası'. 'Karmaşık' terimi psikanalitik yazılarda yalnız derece derece duygusal olarak bezenmiş bir olayı çevreleyen **bastırılmış bilinçaltı** fikirlerinin bütününü işaret etmek için kullanılmaya başladı. (Daha önceleri bilinçaltının hepsi de önemli olan çağrışımları olmadan kullanıldı) Ödip kompleksi çocuğun kendi yerini bulması gereken herhangi bir figürler takımyıldızının aile dramına bağlı olan **bastırılmış** fikirlerdir. Uyandırdığı bilinçli istek veya **gerçek** ailevi durum değildir. 'Fare Adam' olgusunda Freud'u Ödip kompleksini bilinçaltı kavramının hükmü altına sokarken ve ona tam psikanalitik anlamını verirken görebiliriz.

Çocuğun cinsel yaşamının rahatlığının tekdüzeliği, ve daha sonra onunla ilişkili kılınan değişken eğilimlerin çeşitlenmeyen özelliğiyle birlikte, çocukluk dönemi çevresinde yapılanan fantezileri bir kural olarak karakterize eden sabit ayrılığın hesabını kolayca verecektir, gerçek deneylerin onlara ne denli çok veya az katkıda bulunduğunu hesaba katmaksızın. Çocuğun babasına bir cinsel rakibin veya otoerotik cinsel etkinlikleri olan bir müdahalecinin rolünün verilmesi tümüyle bebekliğin çekirdek kompleksinin bir özelliğidir; ve gerçek olaylar büyük ölçüde bunu gerçekleştirmekten sorumludurlar (italikler benim). (6)

Gerçekte ve özellikle olan hiçbir suretle insanın ge-

---

5) Freud, 'Beş Yaşındaki Çocukta Fobi', op. cit., s. 97.

6) Freud, 'Bir Saplantı Nevrozu Olgusu Üzerine Notlar', 1909, S.E., Cilt X, s. 20 8n. (Fare Adam olgusu olarak da bilinir)

nel kültürel tarihinde olması **beklenen** kadar önemli olmaya yaklaşamaz.

Şu andan sonra, Ödip durumu nevrozların 'çekirdek karmaşası' ve psikanalizin temel taşı oldu. Her zaman böyleydi, ancak Freud'un onun gerçekleşmesini onaylamasındaki gecikmesi önemlidir. Yalnız kendi Ödip'çe isteklerinin keşfinin Freud'un çocuk cinselliği olgusunu kabullenmesini sağladığı çok söylenir, ancak açıktır ki tüm gerçek bu değildir. Bir anlamda, elbette, o aynı gerçekleşmenin bir kısmıydı, diğer anlamda, Ödip kompleksinin sonuçları geliştirilmek ve çocuk cinselliği onun üzerine yaktıkları ışıkla yeniden gözden geçirilmek zorundaydı. Ödip karmaşası nevrozların çekirdeğidir, yansıttığı aile içi zina istekleri yüzünden değil - fakat bunların **bastırılması** yüzünden Ödip kompleksi diğer insanlara yönelik bir **davranışlar** kümesi değil, fakat bir yerler kümesi - gerçekte işgal edilmiş, veya tersi - arasındaki ilişkilerin bir modelidir. (Şimdi aktarılan pasajda Freud'un söylediği gibi, gerçek olaylar ve insanlar **gerekli olarak değil, fakat genellikle** vardırırlar.) Ödip kompleksi fikrinin Freud'un düşüncelerine - bir düşte - ilk davetsiz girişi, gerçekten oluş fikrini terketmesini (çocuğun baba tarafından gerçeğe uygun kaldırılışı), ve onun yerine fantazi kuramının konmasını gerekli kılar. Bu yüzden, Ödip kompleksi çocukluk cinselliğinin genelde kabullenilişinin bir parçası **idi**, fakat farklı sonuçlar getirecek ve özel bir kısım.

Uzun bir süre, Ödip kompleksinin temel, fakat gene de görece basit bir fikir olduğu söylenebilir. Karmaşıklığının özü olgu-tarihçelerinde ortaya çıkar; onun çoğu sonuçları, evrensel suçluluk duyguları (arzulanan aile içi zina ve dolayısıyla ana-babayı öldürme isteklerinden kaynaklanan) gibi, kuramsal çerçevelerde bahsedilirler.

Onun bir makro-kozmik anlatımı **Totem ve Tabu**'nun (1912-1913) mitolojik antropolojisi içersinde anlaşılır, ancak ilk tam soyut açıklanışı, 1916-1917'nin tanıtıcı söylevlerinde, tanıtsal kalır. Kuram düzeyinde, kavram Fliess'e mektupta ilk önerildiği günleri henüz aşmamıştı. (Belki de Freud'un bu mektuba dek ve mektubu da içererek, hemen her zaman Sophocles'in versiyonunu yeniden anlatarak açıklaması olgusunu bu noktanın bir göstergesi olarak alabiliriz. Ancak gelecek yıl başka bir olgu-tarihçesinin yayını - Kurt Adam'inki - psikanalitik gözlemin onaylanmış bir yapıtaşından, onun içersinde her zaman gizli olan veya daha önceleri fazla basitçe onaylanmış olan bir gerçekleşmeye kayışı güçlendirecek olan kavramın inceden inceye işlenmesi için yol hazırlamıştır - yani insan kültürünün bireyi için kışkırtıcı an olarak son derece karmaşık rolü. Gene, özet dışında, Kurt Adam'ın Ödip kompleksinin adı anılmaz - ancak yeni algılanmış işlemeleri açıktır. Freud hastasının çocukluk nevrozuyla ilgilendi, bu kez, dört yaşında bir hayvan fobisi şeklinde görünen kaygı isterisine yenilmiş (kurt korkusu) ancak daha sonra saplantılı nevrotik nitelikleri onun yerine koymuş zengin genç bir Rus. 'Kurt Adam', zenginliği ve hastalığı önce bir hizmetçi, sonra bir dadının eline onu bırakan insanların çocuğuydu. Ödip bağlanışı ilk yaşlı köylü hizmetçisi, 'Nonya'sına yönelmişti tümüyle, ki bebekliğinin başlangıcında ona adandıktan sonra onu azarlamış ve kendi kendini tatmin eylemlerini hadımlıkla tehdit etmiştir. Bu deney daha sonra, değişikliklerle, çocuğun arzuladığı genç bir hizmetçiyle tekrarlandı. Gene de hastanın fantezilerinde, hadım edici, hizmetçi veya Nonya değil, babasıydı:

Yoluna çıkan hadımlık tehditleri ve imalarının kadınlardan çıkmış olmasına karşın, bu sonucu uzun süre engelleyemezdi. Herşeye karşın sonunda hadımlık korkusunu duydurtan babasıydı. Bu anlamda

kalıtım rastlantısal deneyi yenilgiye uğrattı; insanın tarih öncesinde hadımlığı bir ceza olarak uygulayan ve daha sonra sünnet şeklinde yumuşatan şüphesiz baba olmuştur (7).

Vardığı sonuçta filojenik bir kalıtım varsaymaya karşı uyarısına ve ancak bireyin geçmişinde gözlendikten sonra pastüle edilmesi gerektiğini vurgulamasına karşın, sözgelimi bu durumda olduğu gibi, gerçek deneyler Ödip şemasına uymadığında, nasıl uydurulduklarını ve ona ve/veya hastabakıcının kaynaştığını ve babanın hadım edici olarak kadının yerini kaynaştığını ve babanın hadım edici olarak kadının yerini aldığını göstermiştir. Yetişkin doğru mitolojik gelenek açısından kendi geçmişine çocuksu girişini yeniden yaşar. Bu kalıt alınmış bir kültürün özelliğidir. Ancak burada bundan daha anlamlı olan, Freud'un bu bastırılmış eşcinsellik durumunu sergilerken, geçici olsa bile, erkekteki versiyonun aynı olduğu düşünüldüğü için o ana dek kuramdan gizli tutulmuş olan kadınların Ödip kompleksi için, önemli bir anlam olacak olan 'olumsuz' veya 'ters çevrilmiş' bir Ödip kompleksinin ilk tanımlarına yöneltilmiş olmasıdır.

Bir erkeğin olgu-tarihçesi bu 'ters çevrilmiş' Kadınsı Ödip kompleksini açığa dökmüş, ve aykırı olarak, özellikle erkeksi bir modelde kızların Ödip durumu için

---

7) Freud, 'Bir Çocuk Nevrozunun Öyküsü', 1918, S.E. Cilt XVII, s. 86. Freud burada gelişim tarihinin anlamı üzerinde açıktı. Bu filojenetik mirasın varlığını kabullenmede Jung ile tümüyle aynı fikirdeyim; ancak ontojenetik olanakları tümüyle kullanmadan filojenetik bir açıklamaya yapışmayı, metodolojik bir yanlış olarak düşünüyorum. Çocuğun geçmişinin önemini sürekli tartışma konusu yapıp aynı zamanda ecdadın geçmişinin önemini serbestçe onaylamakta hiçbir anlam göremiyorum. Ne de filojenetik dürtü ve üretimlerin açıklama gereğiyle varoldukları, ve bazı durumlarda bunun bireyin çocukluğundaki etmenlerce yüklendiği gerçeklerini gözardı edebilirim' (ibid., s. 97.)

şu ana dek sorumlu olan fikri savurup atma doğrultusunda bir adım olmuştur.

Çalışmanın 1918'de yayınlanmasına karşın, Freud Kurt Adam üzerinde 1914'te çalışıyordu - Özseverlik üzerine yeni ufuklar açan denemesinin yılı. Kurt Adam Freud'a etkin ve edilgin amaçlar arasında bir çatışma ve kadınca ve erkekçe bir konumun kabulleniliği üzerinde çaba göstermiştir. Freud bu ikilemi bu erdişilik (veya kadınlık karşısında erkeksi protesto) çatışmasının kendisinin nevrozların kaynağı şeklindeki Adlergil tuzağa düşmeden sergilemek zorundaydı. Ben'in tüm ilgilendiği, yakışıksa cinsel istemleri bastırmaktır - ilgisi kendini koruma ve özseverliğinin savunusudur, ister erkekliği ister kadınlığı baskın bir tüm olsun. Yine de, bu durumda kadınlık ve erkekliğin çatışması Freud'a cinsiyetler arası ayrımın psikolojik sonuçlarını deşifre etmeyle ilgili daha sonraki çabaları için son derece önemli olacak bazı düşünceler sunmuştur. Kurt Adam ablası tarafından vaktinden önce kandırılmıştı, ve bu deney beyaz kurtları gördüğü bir düşle birleşmişti - bu yüzden 'Kurt Adam'. Açıklanılacak olursa, düşteki baskın imge babayı temsil ediyordu ve 'birinci perde'yle ilgili daha bile önceki bir tanıklığın yeniden sergilenişiydi - bu durumda çocuğun ana-babası arasında anal sevişme. Hasta yaşamının ilk yıllarında edilgin bir babasıyla eşcinsel ilişki arzusu ve bakıcısı ve hizmetçisini cinsel objeleri arasına soktuğu babasıyla özdeşleşme arasında gidip geldi; ondan sonra babasına karşı ikincil bir eşcinsel istek geldi, ve bu şekilde. Geçmiş son derece karmaşıktır ve burada Freud'un Ödip kompleksinin gelişimi ve cinsel ayrım ile ilgili açıklamasının öneminden başka bir şey göstermek amacında değilim:

(Kurt Adam'ın) son cinsel amacı, babasına karşı edilgin davra-

nışı bastırmaya yenildi, ve babasına olan korkusu kurt fobisi şeklinde belirdi.

Ve bastırmanın itici gücü? Durumun koşulları, erkeklik organı için ilgi şeklinde, elde edilişinin o organın terkedilişini içeriyor gözüktüğü bir doyuma karşı savaşan özsever üretken libidodan başka bir şey olamayacağını gösterir (yani, eğer anasının yerini alırsa). Ve babasına karşı edilgin davranışına karşı kendini erkekliği türettiği tehdit edilmiş narsisizmi ile korumuştur.

Öykümüzün bu noktasında, lügatçemizde bir değişiklik yapmamız gerektiğini gözlüyoruz. Düş boyunca cinsel organizasyonda yeni bir aşamaya ulaşmıştı. O ana dek cinsel karşıtlar onun için etkin ve edilgin olmuştu. (Kızkardeşi tarafından) kandırılışından beri cinsel amacı edilgin olmuştu, üretken organlarına dokunulması; o zaman, sadist-anal organizasyonun önceki aşamasından kaynaklanarak, dövülme veya cezalandırılma şeklindeki özezer amaca dönüştürüldü. Bu amaca bir erkek veya bir kadınla ulaşmakta kayıtsızdı. Cinsiyet farkını gözetmeksizin, Nanya'sından babasına dönmüştü; penisine Nanya tarafından dokunulmasını çok istemişti, ve babasını kendisini dövmesi için kışkırtmaya çalışmıştı. Burada üreme organları konu dışında bırakıldılar; geri çekilme tarafından gözden saklanan onlarla olan ilişkinin hala penisine vurulması fantezisinde dışa vurulmasına karşın. Birincil perdenin etkinleşmesi şimdi onu üretken organizasyona geri getirdi. Vajinayı ve erkeksi ve kadınsının biyolojik önemini keşfetti. Şimdi etkinin erkeksiyle, edilginin kadınsı ile aynı şey olduğunu anladı. Edilgin cinsel amacı şimdi kadınsı bir amaca dönüştürülmüş olmalıdır, ve 'onun tarafından üretim organlarına veya kabaetine vurulması' yerine 'babası tarafından iğfal edilmek' şeklinde kendini açığa vurmuş olmalıdır. Bununla birlikte, kadınsı istek bastırıldı ve kurt korkusuna yerini terketmeye zorlandı (8).

Kurt Adam'da kadınlık bastırıldı ve analiz süresince 'Zincirlenmiş eşcinselliğini özgür kılmak olanaklı olduğunda' duygusuzluğunu yitirmeye ve toplumsal ilgiler geliştirmeye başladı. Kendi durumunda anasının cinselliğiyle özdeşleşmesini korumuştu, ancak özseverliğinden önemli ölçüde bir kaybı gözönünde olmadan hadımlık korkusunu çözemezdi; üretken organlara bağlı erkek-

8) İbid., s. 46-47.

si narsisizm erken tersine çevrilmiş veya olumsuz bir Ödip kompleksinin bir açığa vuruluşu olan önceden varolan eşcinsel bir amaçla çatışmaya başladı. Eğer bu Freud'un edilginliğin kadınlık ve etkinliğin erkeklikle nasıl bağlandığını açığa vurmaya çalıştığını gösterirse, hiçbirinin biyolojik cinsiyetle değil, öznenin **durumuyla** bağlantılı olduğunu da gösterir.

Freud'un bu bağlamda bir sonraki önemli olgu - tarihçesi 'Bir Kadın Eşcinselliği Olgusu' idi. Bizim bakış açımızdan, şakacıktan, yapmadıkları için ilginçtir. Kurt Adam'ın bastırılmış eşcinselliği ve kadınlığı - başka bir erkeğe karşı edilgin davranış - yerine burada son derece bilinçli bir seçim var: genç kadının buluğ ikilemini kesinlikle **nevrotik olmayan** şekilde çözüşü. Erinlikte Ödip kompleksinin dokunaklı yeniden dirilişiyle bu kız tüm isteklerini babasına döndürmüştü. Ancak tam bu noktada, büyük bir rakibe olduğu anası gebe kalmayı başarmıştı. Babasının aşkına ihanet etmesinden korkarak, sevgi nesnesi olarak erkeklerden uzaklaştı ve onun yerine 'bir erkeğe dönüştü, sevgi nesnesi olarak babasının yerini anası aldı.' Yeniden dirilen ana sevgisi anasının yerini alacak kimselere (ilk olarak arkadaşlarının analarına) bağlandı, ve bu şekilde hem erdişil olan hem de herkesle yatağa giren bir 'sosyete leydisine' açıkça bağlanışı ile babasına olan öcünü en tatmin edici bir şekilde aldı - onun açık lezbiyenliğiyle boş yere rezil oldu. Bu eşcinselliğin yeniden canlanan ikincil özü Freud'dan Ödip öncesi anaya - bağlanışın anlamını saklı tutmuştur. Sorunun tümüyle bilincinde olmasına karşın deyim yerindeyse onu yanlış tanıttı veya yanlış kabullendi.

Kurt Adam'la ilgili olarak, Freud'un 'Bir Kadın Eşcinselliği Olgusu'ndaki düşüncesinde, Ödip kompleksi üzerinde erdişiliğin etkisi egemendi - bu 'nevrozların çekirdeği'ni başlangıçta pastüle edildiğinden çok daha kar-

maşık bir yapıya sokmakta olan bir etmen. 'Hepimizde, yaşam boyunca, libido erkek ve dişi nesneler arasında gidip gelir...' ve Kurt Adam'ın bilinçsizce kadınlığını bastırdığı gibi, bu genç kız da isteyerek ve bilinçli olarak erkekliğini kabullenmiştir (9).

Kurt Adam'la gördüğümüz gibi, Freud cinselleştirici bastırma (bastırma cinselliğin kendisinin değil, onunla ilgili **fikirlerin** bastırılmasıdır) ve patolojik patlamaların her şekilde belirleyicisi (muhtemelen göstergesi olmaktan çok) olan cinsel adlı çatışmalar yaratma konusunda sürekli uyarılarda bulunmuştur. Böyle bir sonuç bir cins Vülger Manichacism'den (erkek ve kadının büyük biyolojik antitezi(uzaklaşmadan başka bir şey olmayacaktır, ve Freud'un ikiliklerle ilgili olarak düşünülen meşguliyetine karşın, aklında olan bu **değildi.**

Freud şimdi olgu-tarihçelerinde yöneltildiği aşamayı 'kuramlaştırdı'. **Ben ve İlkel Ben**'de, daha önce **Özseverlik Üzerine**'de yaptığı gibi, zihinsel aygıtla ilgili yeni kavrayışını formülleştirdi. Ben'in doğası ve yapısıyla ilgili yeni analizinde, Freud şöyle değinmiştir: 'Sorunun içinden çıkılmazlığı iki etmene bağlıdır : Oedipus durumunun üçlü karakteri ve her bireyin bünyesel erdişiliği.' (10) Bu iki tezin bir araya gelişi, gözümüze ilişmiş olduğu gibi, yeni 'ters çevrilmiş' veya 'olumsuz' Ödip kompleksi düşüncesiyle sonuçlanmıştır. Freud'un şimdi tam

---

9) Bununla birlikte, Freud'un yalnız sonunda onun cinsel davranışına 'erkeksi' adını takmaya hazır olduğunu işaret etmeliyiz (kabullendiği gibi, daha iyi bir terim isteğiyle); diğer konularda böyle tanımlardan yola çıktı: 'Bazı zihinse. nitelikleri erkeklikle de bağlanabilir: Sözgelimi, tutkusuna yenilmediği sürece, idrakının kesinliği, ve berrak nesnelliği. Ancak bu ayrımlar bilimsel olmaktan çok gelenekseldir. ('Bir kadının Eşcinsellik olgusunun Psikojenetiği' 1920, S.E, Cilt XVIII, s. 154)

10) Freud, Ben ve İlkel Ben, 1923, S.E., Cilt XIX, s. 31

bir Ödip kompleksi (hemen hemen yazınsal olarak Oedipus Rex üzerine dayanan önceki şematik kavramından ayrı olarak) olarak adlandırdığı şey durumun ikikatlı yapısını açığa vurmuştur : oğlan kadınsı bir şekilde tepki verecek ve babasını sevgi nesnesi olarak alacak ve böylece anasını düşmanlığın bütün kararsızlığıyla özdeşleştirecekti (sözgelimi, Kurt Adam); kız da bazen bu şekilde babasını sevgi nesnesi olarak terketmek zorunda kaldıktan sonra, yerine onunla özdeşleşir ve bu şekilde 'erkekliği' baskınlaştırır (sözgelimi, Freud'un 'Kadın Eşcinsel'i). Ödip kompleksinin çözülmesinde, tüm dört olasılık farklı güç dereceleriyle sunulacaklar (yani nesne olarak ana ve baba, özdeşleşmede alınan her ikisi). Fakat erdişiliğin bu etkisinin Ödip kompleksi üzerindeki sonuçları bu basit postülasyondan çok daha önemlidir. Gerçekte, Freud bu tezde erdişilikle değil, ben'in oluşumuyla meşguldü.

Genişletmelerle, **Özseverlik Üzerine**'nin kuramlarına geri dönerek, bir bebeğin yaşamının ilk anlarında, kendini ananın memesiyle bir hissettiğinde, nesne-sevgisi ve özdeşleşme arasında nasıl hiçbir gerçek ayrım olamayacağını işaret eder. Fakat ilk olarak erotik gereksinimleri gidermek için nesnelere artan bir gereksinme vardır, sonra bu nesneleri terketme gereği vardır - her zaman var olmadıkları ve muhtemel yokluklarının kabullenilmesi gerektiği için sevgi nesnelerinin kısmen sevgi nesnesi olarak terkedilme biçimi, ben, veya özle, birleşmeleriyle olur. Ben bu şekilde nesnelerin kendi içinde kurulmasıyla biçimlenir. O da özdeşleşmenin önemli bir yöntemidir, öyle ki ben'in özdeşleşmelerle oluşturulduğu söylenebilir.

Ben, bu şekilde kendini terkedilmiş sevgi nesnelerinden oluşturarak, elbette aynı zamanda, onun sevilebilir bir nesne olmasına yardımcı olur - ve burada gene özseverin merkezindeyiz. Ancak ana veya babayla özdeşleş-

meler, ki Ödip kompleksinin çözüşmesinden doğarlar, ile de kayıp nesnenin bir çeşit telafisi için oluşturulmazlar (Ödip kompleksinin olumsuz boyutunda tam böyle olmalarına karşın). Çocuğun olumlu Oedipus karmaşası parçalandığında, anasından nesne olarak vazgeçer, fakat babasıyla özdeşleşir - bu yeni özdeşleşme biçimi, kayıp bir nesnenin yerine gelen önceki (veya aynı zamanlı) lerden ayırdedilmesidir. Freud onun için yeni bir terim önerir - 'Üstben'. Üstben çocuğun babasına benzemesini, ancak çok fazla benzememesini şart koşar - yani anayla onun yerini almayı istememelidir.

Çocuğun ana-babası, ve özellikle babası, onun Ödip isteklerinin gerçekleşmesine bir engel olarak algılandılar; o yüzden çocuksu ben'i, bu aynı engeli kendi içinde yükselterek bastırılmanın olması için, kendini güçlendirdi. Bunu yapmak için, tabiri caizse, babadan güç ödünç aldı, ve bu borçlanma alışılmadık derecede önemli bir eylemdi.

Üstben babanın karakterini korur, ancak Ödip kompleksi daha güçlü oldukça ve bastırmaya (otorite, dinsel eğitimi okul ve okuma etkisi altında) daha çabuk yenildikçe, üstbenin ben üzerindeki etkisi daha sonra keskin olacaktır - vicdan veya belki de bilinçsiz bir suçluluk duygusu biçiminde. (11)

Önceki özdeşleşmeler bir 'ben-ülküleri' serisi tarafından yapıldılar. Yeni Ödip'çe özdeşleşme üstbenin özel karakteristiği olan otoriter baba gücünü içerir. Bunda ve Ben ve İlkel Ben'deki benzer pasajlarda Freud tersine aynı şeyin kadınsı Oedipus karmaşası için geçerli olmasından dolayı simgesel yorumlar yapmasına karşın, gerçekte durumun böyle olmadığını da biraz farketmektedir. Başka bir yerde 'ana-baba' yerine babayı koymak için mütereddit bir dipnot koymasına karşın, babayı bastırıcı kurum olarak seçişi erkek yanlılığının şaşırmasından daha fazla bir şeydir. Kısa bir süre sonra farkına

11) İbid., s. 34-35

varacağı gibi, bu özel rolü oynayan ana-baba değil, babadır. (12)

İlkel Ben'in libidinal tepilerinin en çok bağlı olduğu, ve dönüştürülmüş olmalarına karşın, bu isteklerin yasaklanmasının, bilinçaltı dürtülerinin en güçlerini içerebildiği nesnelerle karmaşık bir özdeşleşme tarafından biçimlenen üstben, üstbeni insanın kültürel varlığının mirasçısı yapan, babanın tutumu ve yasasının iletildiği tarihsel rolü kadar, bilinçaltı yönü ve ilkel ben'le ve onun temsil ettiği içsel ruhsal dünyayla olan derin ilişkisidir. Bireysel ben genel insan kültürünü kendisininki haline getirir; bu şekilde kabullenilebilir bir insan olmayı öğrenir. Ve miras bırakılabilenen ilkel ben olup olmadığı, ve dış dünyayı yansıtabilen yalnız bireysel ben ise, kültürün bu şekilde nasıl edinilip iletildiği sorusuna yanıt olarak, Freud ben ve ilkel ben'in arasındaki ayrımın katı olmadığını söyler (ben yalnızca ilkel ben'in farklılaşmış bir kısmıdır), ve böylece :

Ben'in deneyimleri en başta miras için yitirilmiş görünürler; ancak birbirini izleyen soylarda çoğu bireyde yeterince sık ve yeterli güçle yinelendiklerinde, tabiri caizse, izlenimlerinin kalıtımla korunduğu ilkel ben'in deneyimlerine dönüşürler. Bu şekilde, miras bırakılabilen ilkel ben'de sayısız ben'in varlıklarının kalıntıları yerleşir; ve, ben üstben'ini ilkel ben'den oluşturduğunda, belki yalnız önceki benlerin şekillerini yeniden canlandırmak ve onları yeniden ortaya çıkarmak olabilir. (13)

---

12) Melaine Klein'ın 'birleşmiş ana-baba figürü' çocuğun geçmişinde soruyu daha önceki bir döneme yöneltmesine karşın (ki Ödip kompleksini öne almak isteğiyle belli edilir), Freud'un, babaerkil kültürün incelenmesi için çok önemli olan babayı seçisinin önemini gözden kaçırır, veya, Freud'un söyleyeceği gibi, ataerkil olan kültür için bunu yapar.

13) İbid., s. 38

Her birimiz çok büyüğüz ve çokluklar içeririz - adlarında kendimizi yarattığımız ve onlarla kültürel mirasımızı, dilde veya bilinçaltımızda yaşam biçimimizi başkalarına geçirerek, sürdürürüz. Ödip'çe isteklerin enerjileri üstbenin oluşumunda işlemeye devam edeceklerdir. Vicdan, suçluluk duygusu, toplumsal bilinç, din, kültürün kendisi, hep bu şekilde uygarlığının özgün kalıtında birey için ortaya çıkarlar. Sonunda üstben kavramını olgunlaştırmış olarak, Freud Oedipus karmaşasının iyi bir nedenle psikanalizin yapıtaşı olduğunu farketti - onun üstesinden gelişi insan kültürünün en önemli tek işaretiydi.

Ödip kompleksi kavramı, farklı karşı cins özdeşleşmelerinin sınır ve sonuçlarının kavranması ve daha genelleştirilmiş ben-ülküsünün Ödip'çe, bir baba ve üstbenin oluşumuyla en belirgin özdeşleşmenin yolunu açan önceki bir özdeşleşme sistemi şeklinde özgülleştirilmesi için, erdişilik düşüncesi tarafından tamamlanmalıdır. Önemli bir kavram daha hatıra getirilmeliydi (veya daha çok, hep orada olmuştu, ancak önemi ancak Ödip kompleksi ile çok daha yakın işbirliği sayesinde anlaşılabilirdi): bu kavram - Freud'un cinsiyetler arası anatomik farkın psikolojik etkisini son algılayışındaki dönüm noktasını kanıtlamak için, ve gerçekte insan öznelliğinin geçmişi üzerine son sözü - 'hadım edilme'dir.

7 HADIMLIK KOMPLEKSİ

Freud'un hadımlık kompleksi kavramı kabul edilmesi en zor olanlardan biridir. Kuramla bağlantılı olarak bunun bir açıklaması vardır, ancak ben burada yalnızca bu yaygın yadsıma üzerine birkaç soru getirmek istiyorum.

Yapılan en yaygın eleştirilerden biri, ondokuzuncu yüzyıldan farklı olarak, hoşgörülü çocuk eğitiminin mastrubasyona izin vermesi ve çocuğun hemen hiçbir zaman penisinin veya mütecaviz elinin kesilmesiyle tehdit ediliyor olmamasıdır. Ancak diğer örneklerde görmüş olduğumuz gibi, doğrudan toplumsal gerçekliğin bu çeşidi tümden ilgili değildir. Gerçek tehdit olmayabilir, ancak onun düşüncesi her zaman vardır. Ek olarak, harfi harfine bir tehditten başka faktörler hadımlık kompleksine girerler: Cinsiyetler arası anatomik ayrım ve babaerkil yasası rollerini oynarlar.

Freud'un hadımlık kompleksi ve penis kıskançlığı kuramının tümüyle yadsınmasının yaygın olmasının yanında, onların sansür edilmiş versiyonlarının popüler psikolojide kullanılışı da yaygındır. Bir kadına 'pantalon giymek' istediği (ve giymemesi gerektiği kaç kez söylenir, erkekliğinden emin olmayan bir erkek? Bu düşünceleri sık sık kullanmamız, yaygın toplumsal alışkanlığın arkasındaki anlamı yakalamada kullanılan kavramlardaki noktaların birisi olduğundan (psikonalizin tüm kav-

ramları gibi), Freud'un kuramı yadsıyışımızı yalancı çıkarır.

Hadımlık kompleksi erdişilik ve Ödip kompleksi ile birlikte Freud'un kadınlık kuramının ilerki gelişmesinin asıl temelini oluşturan üçüncü ve yakından bağlı kavramdır. Sonuçta cinsiyetler arasındaki psikolojik farkı işaretler.

Çelişkili bir şekilde, düşüncelerin en eşitlikçisi - erdişilik - Freud'un azimle yapıştığı Ödip'çe cinsiyet eşdeğerliğinin ölümünü işaret etmişti. O ana dek erinlik-öncesi farkların çoğunlukla toplumsal koşullanmaya bağlı olduğunu düşünmüştü - daha büyük cinsel bastırma ve küçük kızlarda ayıbın telkin edilişi. Farklı sevgi nesnesi, ana yerine baba, basitçe madalyonun öteki yüzü olmuştu. Oğlanın durumunda tehdit konusu olan, kızın durumunda zaten tamamlanmış olan veya bir 'eksik' olarak kurulan hadımlık, her zaman önemli bir yer tutmuştu, ancak temel sorumluluğu kadınlara yönelik toplumsal aşağılama ile ilgiliydi. Tüm özelliklerinin yüzyılın başlangıcında kavranmış olmasına karşın, onun için düğüm noktası olduğu Ödip kompleksine her nasılsa yalnızca gevşekçe bağlanmıştı - bir iple bağlanmış, ama bütünleşmiş değil. Gerçekte, iki kavram yalnız birlikte gerçek anlamlarına varırlar.

Freud, hadımlık teşhisinin anlamına **Düşlerinin Açıklanması**'nda (1900) zaten işaret etmesine karşın, bunu Ödip kompleksi çerçevesinin dışında yapar - gerçekte o yapıtta her ikisinden de yeniden söz edilir, yalnızca güncel düşlerde yeniden yaşanan, onlara karşılık gelen Yunan mitlerinin tanımlanmasında. Anası tarafından kayırılan, ve yok edici babası Kronas'tan bu yüzden intikam alabilecek olan Zeus, onu hadım etti. Freud'un **Günlük Yaşamın Psikopatolojisi**'nde işaret ettiği gibi, bu yalnızca kısmî bir versiyondur - Kronos gerçekte kendi ger-

çek babası, Uranüs'ü bu şekilde hadım etmişti; ancak Freud'un kendi babasının henüz ölmüş olması ve bunun Freud'da yüzeye getirdiği derin duygular, öykünün ayrıntısını gözden sakladı. Freud, kızkardeşi Mathilde'i arzuladığı düşünün zaten açığa koymuş olduğu gibi (yukarda sayfa 9'a bakınız), baba olmayı aile-içi zina isteyen veya düşmanını hadım eden oğlan olmaya daha kabul edilir buldu. Çoğu erkeğin yaptığı gibi. Ancak Freud hadımlığın Ödip öyküsünün içinde bir yeri olduğunu keşfediyordu, Ödip kompleksinde günlük yeniden dirilişinde bir yeri olması gibi: düşlerin bir analizi köretmenin hadımlığın mecazı olduğunu gösterir; suçunun keşfinden sonra, Ödip ceza olarak kendini kör eder. Zeus-Kronos-Uranus miti, Freud'un, insanın filojenetik ve antojenetik tarihini yeniden yaratmasını tamamladılar.

1908'de Freud 'hadımlık kompleksini' ilk kez formüle ettiğinde, cinsiyetler arasındaki fark konusunda bilinmesi gereken herşeyi açıkladı - kız tanımladı ve oğlana anasıyla cinsel ilişki arzusunu terkettirdi. Kız, bir şeyi eksik olduğu için kendini tümden aşağı hissetti, ve oğlan üretken açıdan daha güçlü olan babasına karşı kendini zaman zaman aşağı hissetti. Hadımlık kompleksi oğlanın Ödip kompleksini ve bununla çocukluğunu sona erdirdi. Tüm nevrozların arkasında yatar gibi, tüm düşleri ve sapkınlıklara egemen olur gibi, penisleri olmadığı için kadınların toplumsal aşağılanışından ve gururlu sahipler olarak erkeklerin yüceltilişinden sorumluymuş gibi gözüktü. Freud o zaman onun rolünü sınırlandırdı ve değiştirdi - kadının özgün bir yıpranması ve 'gerçek' bir erkek olma isteğinin gelecekteki gelişimin temeli olduğu temel organik bir şekilde kurulmuş 'erkeksi başkaldırı' olarak ona birinci yeri veren Adler'e tepki olarak büyük ölçüde. Freud Adler'i 'erkeksi' ve 'kadınsı'nın biyolojik, toplumsal ve psikolojik anlamlarını umutsuz-

ca karıştırmakla eleştirdi: ancak '«Erkeksi başkaldırı» nın veya, bizim onu düşündüğümüz şekliyle, hadımlık kompleksinin, hastalık yaratıcı hiçbir rol oynayamadığı, ve hatta hiç görünmediği nevroz olguları biliyorum' diye yazdığında çok güçlü eleştirisi suya düştü (1). Oniki yıl sonra analizci Dr. Edoardo Weiss'ın, ki o zaman İtalya'da çalışıyordu, sorduğu bir soruyu Freud şöyle yanıtladı:

Hadımlık kompleksinin hiçbir rol oynamadığı hadımlık komplekslerinin olup olmadığıyla ilgili Özseverlik üzerine yazımdaki iddiamla ilgili sorunuz, beni sıkıcı bir duruma sokuyor. O zaman aklımda neler olduğunu artık toparlayamıyorum. Bugün, doğrudur, bu kompleksin rastlanmadığı hiçbir nevroz adı veremem, ve bu cümleyi yazmamış olmam gerekirdi. Ancak tüm konu hakkında o kadar az şey biliyoruz ki herhangi bir şekilde son bir karara varmamayı yeğlemeliyim (2).

Adler'in, hadımlığın kendi hesabına hem karakter gelişimi hem de nevrozu başlattığı şeklindeki basitleştirilmiş düşüncesini kınamayı sürdürdü; ancak on yıl sonra, onun herzaman önemli olan Ödip kompleksi ile ilgili olarak merkeziliğini gene iddia etti. Hadımlığın anlamını 'genelleştirdiğini' söylemek onu gevşettiğini veya daha belirsiz yaptığını değil, tersine onu daha karmaşık yaptığını öne sürmektir. Genellemesi, doğumdan ölüme ileri geri uzanan devinimsiz nokta olarak, kendi örneğinde kaybın tümlüğünü özetleyen kendi işlevini yansıttı yalnızca.

Hadımlık hergün vücuttan atılan dışkıda veya sütten kesilmede ana memesinden ayrılma temelinde resimlenebilir. Ancak ölüme benzeyen hiçbir şey denenmiş olamaz... O yüzden ölüm korkusunun ha-

---

1) Freud, Özseverlik Üzerine, op. cit., s. 92-93

2) İbid., yayıncının notu, s. 93

dımlık korkusuna benzer düşünülmesi görüşüne tutunmaya eğilimliyim... (3)

Hadımlık - veya onun tehdidi - deyim yerindeyse, psikolojik kayıp ve bu yüzden tehlike korkusunun üst noktasıdır. Ancak bu merkezi role ulaşmadan önce, hadımlık kavramı birkaç önemli değişikliğe uğradı. Başka yerlerde olduğu gibi, bir fikrin tam anlamını çözmesine karşın, Freud onu önceden koymuş olduğunu 'unutmuş' gibidir. (4) **Çocukların Cinsel Kuramlarında** (1908)'da Freud küçük çocukların her iki cinse penis atfettiklerini gözlemiştir. Başlangıçta oğlan gördüğüne inanmaz - kızda penis bulunacaktır. Bu aşamada, Freud bunu 'bozucu algılama' olarak adlandırdı, sonra o tanımamanın her yerde önemli olan tekniğine dönüştü. Bir kadın penisinin varsayılan varlığı aynı zamanda çocuğun vajinanın varlığını postüle etmesine engel oluşturur; onun öne sürdüğü üretken organların katı karşılaştırılabilirliği bu şekilde cinsel ilişki hakkında açık bir fikre engel olur. Ancak, oğlanın elle mastrubasyonu cezayla tehdit edildiğinde, gerçeklik yüze çarpmalıdır. Tabii ki ne ardışıllık ne de belli olaylar genel kurallar anlamlı değillerdir. O yüzden, örnek olarak, mastrubasyonun cezalandırılması tehtidi kadın üretim organlarının görünüşünden önce gelebilir - önemli değil, hadımlık düşüncesinin tutması için her ikisi çakışmalıdır. Ve ya küçük kız? Bu aşamada cin-

---

3) Freud, 'Yasaklar, Semptomlar ve Kaygı', 1926, S.E., Vol. XX, s. 129-130.

4) Freud'un Fliess'e doksanlardaki mektuplarında sunduğu tezlerin çoğu bu nedenle vaktinden önce olgunlaşmışlardır - çoğu durumda onlara yalnız yaşamının son yıllarında dönmüş ve onlara tam anlamını vermiştir. Hadımlık istisna değil - ilginç bir şekilde, Fliess mektuplarında oluyor görünmeyişinin dışında. Freud kendisi tarafından bir başkasına edilgin bir davranışı herhangi bir kabullenmeye de açıkça tepki doluydu.

selliğinin üretken (bızırsal) ve davranışının etkin ve 'erkeksi' olması gibi, penisin yüksek erdemlerine aynı tepkiyi göstermelidir:

Küçük kızların, erkek kardeşlerinin (penis hakkındaki) düşüncelerini tümüyle paylaştığını gözlemek kolaydır. Oğlanın vücudunun o bölümüyle büyük bir ilgi geliştirirler. Ancak bu ilgi hemen penis kıskançlığının etkisi altına girer. Onlara haksızca davranıldığını düşünürler. Penisleri olması sayesinde çocuklar için mümkün kılınan şekilde işemeye çalışırlar; ve bir kız 'bir erkek olmayı yeğlediğini' söylediğinde, arzusunun hangi eksikliği düzeltmeyi amaçladığını biliriz. (5)

Freud çocuklar üzerine cinsel kuramlarla ilgili yazısını Küçük Hans üzerine çalışmasıyla uygun bir ölçüde yazdı - bu soyut versiyon için Freud'a gerçekten materyal sağlayan çocuk. Hans anasının ve kızkardeşi Hanna'nın penisleri olduğunu, oğlanlarından aral olarak, kızlar gibi çocuk doğurduklarını, vb. düşündü. Ancak daha önemlisi, küçük Hans olayı hadımlığın önemi için bir anıttır.

Hans'ın cinsel kuramları at korkusundan önce gelirler. Bu olana dek kadınların penisleri olmadıklarını kabullenmişti. Fobisi anasının onu terkettiği bir kaygı - düşüyle başladı. (On yıl sonra kaygı ve hadımlık Freud'un ilkiyle ilgili gözden geçirilmiş kuramında derinlemesine bağlandılar). Uyandığında, Hans dışarı yürüyüşe çıkmaktan korktu ve bunun caddede düşen bir at gördüğünde ortaya çıkan bir at korkusu olduğu bulundu. Büyük at, ve büyük, güçlü bir zürafa ve çökmüş bir zürafa gördüğü başka bir düşünün babasının üstünlüğü ve kendi yenilmiş (çökmüş) gücünü temsil ettiği görüldü. Fobinin dilinde, anasına olan aşkı yoğunlaştı ve baba

5) Freud, 'Çocuğun Cinsel Kuramları', 1908, S.E., Vol. IX. s. 218.

korkusu açığa döküldü. Ödip aşkının sonuçlarını zaten görmüştük, ancak küçük Hans'ın hayvan fobisinin analitik çözümlenmesiyle, Freud Ödip kompleksinin diğer yönünü yeni ve önemli bir şekilde vurguladı:

Hans'ın son fantezisiyle hadımlık kompleksinden doğan kaygı atlatıldı, ve acılı beklentilerine daha mutlu bir fırsat verildi. Evet, Doktor [Hans'ın anasının, Hans'ın mastrubasyonu engellemek için hadım edeceğini söylediği kişi] geldi, penisi uzaklaştırdı - ancak yalnızca onun yerine daha büyük bir tane vermek için. (6)

Burada hadımlığın kültürün iletişimini doğurduğu şeklindeki yaşamsal düşünce tanıtılır - henüz inceden inceye işlenmemiş. Onun simgesel rolüne kendini vererek, çocuk bir gün ana-babadan kalma mirasına daha büyük ve daha iyi bir penisle konacağını öğrenir. Birgün baba olma hakkının olacağını farkederek, Hans azçok çocuksu hadımlık korkusunu çözer. O halde, Ödip kompleksi, sık sık ana, baba, çocuk olarak tasarlanan üçlü değildir, ancak dört şey arasında bir ilişkidir ve bu dördüncüsü ve egemen olanı hadımlıktır. Ancak gene, Freud'un ne demiş olduğunu tümüyle farketmesinden biraz önceydi.

Ölüm ve hadımlık, 'Fare Adam'ın farkettiği gibi, akrabadırlar (ve Ödip durumunda hadımlığın rolünün gerekli kıldığı gibi). 'Fare Adam'ın saplantı nevrozlarıyla ilgili muayene odası notlarında, Freud hastasının kızkardeşinin ölümüyle ilgili öyküsünü karışmış bir şekilde hatırlayışını kaydeder. Freud kendi komplekslerinin sonucu olarak bazı ayrıntıları unuttu.

... bir keresinde çok gençken ve kızkardeşiyle ölüm hakkında konuşurken, 'Eğer ölürsen, kendimi öldüreceğim' demişti. O yüzden her iki durumda kızkardeşinin ölümüyle ilgili bir sorundu... Ölüm

---

6) Freud, 'Beş Yaşındaki Bir Çocukta Bir Fobi', op. cit., s. 100.

ona yaklaştı, ve kendi kendini tatmin edince öleceğine gerçekten inandı.

İkinci olarak, ve bu ona çok daha önemli gözüktü, yaşamında iki kez, (Trieste'de) ilk cinsel ilişkisi sırasında ve Münih'te başka bir zaman... bu fikir ona daha sonra geldi: 'Bu muhteşem bir duygu! İnsan bunun için herşeyi yapabilir - örnek olarak birisinin babasını öldürebilir! Onun durumunda bu anlamsızdı, çünki babası zaten ölmüştü. (7)

Ancak Fare Adam'ın fantazi yaşamı ölüm, hadımlık, cinsel ilişki, ve babanın rolünü kaynaştırır. Ancak **Zevk İlkesinin Ötesinde**'deki (1920) ölüm-dürtüsü formülasyonu ile, hadımlık korkusunun onunla bir ölüm - isteği canlandırdığı bu tanımlayıcı açıklama yeni bir anlam kazandı: babaya karşı ölüm-istekleri (Ödip durumunun hep olan bir yönü) bir ölüm belirtisi olarak hadımlığın daha karmaşık bir yapılanışına yol açtı. Zihinsel yaşamın yapısıyla ilgili yeni bir kuram Fliess'e mektuplarda ve **Düşlerin Açıklaması**'nda önceden öne sürülmüş olan ölüm-isteğini, 1920 ve sonrasının ölüm-dürtüsünden ayırır. **Ben ve İlkel Ben,** Freud'un bu yeni şemayı ilk kez formüle ettiği kitap, hadımlık fikrinin yöneldiği, ancak onu varetmek için ölüm-dürtüsü önermesine gerek duyan anlamla ilgili bir ipucu verir bize. Bu kitapta Freud iki dış dünyanın istemleri arasındaki bir çatışmada kendini oluşturan ben'in karmaşık bir tasvirini sunar - dışardaki 'gerçek' evren ve içerdeki aynı derecede gerçek evren (ondan oluştuğu ben'in dışında olmasına karşın), dürtüler, istemler ve gereksinmeler evreni (ilkel ben) ev ben'in onu yenme çabalarında ilkel ben'den yarattığı üçüncü bir evren: Üstben. Rastlantısal olarak, Freud kesintisiz ikiciliğine ikna olmuş olanlar için, bu çok diyalektik bir yapıdır. İlkel ben ve 'gerçekliğin' tam ortasında ve ilkel ben ve ikiben'in tam ortasında yerleştirilmiş olduğu için,

7) Olgunun Özgün Kaygı, S.E., Vol X, s. 264-265

ben, kontrolü eline geçirmek için elinden geleni yapmasına karşın, kaçınılmaz olarak aynı zamanda bir bağlılık durumundadır. Ve şimdi, ilkel ben'in iki çatışan dürtüleriyle - ölüm-dürtüsü ve libido - ben daha büyük bir zorluğun içindedir. Özdeşleşme ve yüceltme süreçleriyle şehvet istemlerini aştığında (üstben'in oluşumu), ilkel ben'in saldırgan dürtülerine çare bulur - ancak böyle yaparak, onlara karşı zayıf duruma düşer. Üstben (başlangıçta, büyük ölçüde içselleştirilmiş baba ve temsil ettiği kültür) saldırgandır; onu yaratmak ve sonra yaradılışının tehlikesini savuşturmak için ben kendisi sevimli olmalıdır. Ana-babasından birini veya ötekini arzulayan çocuk onlara sevilmek istemelidir. Bu şekilde her yönden tehdit edilmiş olarak, ben kaygının kaynak noktasıdır. Kaygı olası tehlikenin uyarı işaretidir. Ben'in üstben'le ilişkili olarak yaşadığı kaygının doğası bizim burada ilgilendiğimiz şeydir :

Ben'in Üstben'den korkusunun ardında neyin gizlendiğini söyleyebiliriz, vicda korkusu. Ben ülküsüne dönüşmüş olan üstün varlık, bir zamanlar hadımlık tehdidinde bulunmuştu, ve bu hadımlık korkusu muhtemelen, takip eden vicdan korkusunun çevresinde toplandığı çekirdektir; vicdanın kulağı olarak yerleşen bu korkudur. (8)

Yalnız birisi babasının ölümünü arzulayıp, üstün gücünde sıkıca duran infaz aletinden korkmaz, daha çok, güçlü otoritenin içselleşmesinde, birisinin ilkel ben'ininin ölüm-dürtüleri doruğa ulaşır. Gereksinme sonucu birisi şiddeti birisine çevirir. Hadımlık korkusu, o yüzden, birisinin hadım ediciyle özdeşleşmesine, ve kendi saldırgan dürtülerinin yardımıyla, sonsuza dek kaygı yaratan sert eleştirileri olan yargılayıcı bir üstben olan içsel bir otorite - figürü olarak birisinin onu kendi kişiliğiyle içine almasına yol açar.

---

8) Ben ve İlkel Ben, op. cit., s. 57

Ancak ölüm ve hadımlık arasındaki bağ hala daha sıkıdır. Ölüm korkusu ben'in tüm özsever kendine-bağlanışını terketmiş olması gerektiğini öne sürer (burada Freud gerçekçi kaygı ve nevrotik kaygı arasında melankolide olduğu gibi kesin bir ayrım yapar, ancak aynı içsel mekanizma muhtemelen çalışmaktadır.). Melankoli, daha önce yapmış olduğu gibi, 'normallik' için bir model sağlayabilir. Ben kendi üstbeni tarafından (sevilmek yerine) nefret edildiğini hisseder ve ona karşı ölüm korkusu duyar. Yaşamak üstben tarafından sevilmeye ve böylece onun tarafından korunmaya eşdeğerdir. Ben'in bir zamanlar babasına hadım edilme korkusu duyması gibi, şimdi onunla bir özdeşleşmeyle oluşmuş üstben'den eşdeğer bir tehdit hisseder. Freud şöyle yorumlar :

Bu düşünceler ölüm korkusunu, vicdan korkusu gibi, hadımlık korkusunun bir gelişimi olarak düşünmeyi olanaklı kılar. Suçluluk duygusunun nevrozlardaki büyük anlamı, yaygın nevrotik kaygının aşırı durumlarda ben ve Üstben arasında kaygının türemesiyle güçlendirilmesini akla uygun bir hale sokar (hadımlık, vicdan, ölüm korkuları). (9)

Kaygı hakkındaki kuramlarını yeniden biçimlendirmede, Freud, onu hiç terketmeden, hadımlık kuramının özünü değil, çağrışımlarını ve alanını değiştirdi. Kaygı hadımlık korkusundan önce gelir; muhtemel bir tehlikeyi uyaran bir kırmızı ışıktır. İlk kaygı doğum olarak görünecektir. Freud, Otto Rank'ın Ödip kompleksi değil de doğum travmasının nevrozların çekirdeği olduğu şeklindeki iddiasıyla oran fikir ayrılığını göstermek için, diğerlerinin yanında, 'Yasaklar, Semptomlar ve Kaygı'yı yazdı. Freud'un incelemesi durumun bu olamayacağını gösterir. Bir çocuğun kaygı - potansiyeli doğumdan sonra azalmaz, artar. Çocukluk kaygısının açık örnekleri üze-

9) İbid., s. 58-59

rine düşünerek: karanlık, yalnız olma, tanıdık biri yerine bir yabancı, çocuğun korkusu bir yokluk - sevilen ve istenen insanın ki - çevresinde kristalleşiyor görünmekte. Çocuk gereksinmelerinin tatmini için anasına (veya onu ikame edeceklere) bağımlıdır - onun yokluğu, istekler doyurulamadığı, ve bebek yardımsız olduğu için, artan içsel gerilim demektir. Doğum kaygısı olarak adlandırılan şeyi a posteriori yaratan veya yeniden-yaratan, bu durumdur. Çocuk anasının varlığının onu bu doğumabenzer tehlikeden koruyabileceğini öğrenir, o yüzden onun yitimi, bu kaybı engellemek için yeltenildiğinden bir kendini - koruma hareketi olan kaygı sinyalinin verildiği tehlikeyi ifade eder. Doğum olayının biyolojik ayırışı anayla fiziksel ilişki ile yer değiştirir ve yeni şekle sokulur. Ancak o zaman bebek sevilen ve gereksinilen nesnenin yokluğuna egemen olmayı öğrenmelidir.

Burada, Freud'un yedi yıl önce, küçük bir çocuğun, anasının gelip uzaklaşması şeklindeki acı verici duruma, bu durumu simgesel olarak oyunda taklit ederek egemen oluşu şeklindeki önemli gözlemine geri dönebiliriz: çocuk pamuk bir makarayı sürekli uzağa attı ve yeniden topladı, her seferinde 'da' (orada), 'fort' (gitti) diyerek. Uzaklaşan ananın neden olduğu kaygı onun geri döneceğini anlayarak çözülebilir. (**Yokluğu** idrak etmenin son derece anlamlı kazanımı, şu an için, başka bir konudur). Önemli nokta kaygının (doğumun kaygısından daha fazla olmayacak biçimde) toplumsal açıdan kabullenilemez fikirler içermesidir. Öte yandan, anayla zina isteği, ki sonra ortaya çıkar, yasaklananı içerir. Şimdi, eğer bu aile içi zina düşünceleri terkedilmezlerse kaygı hadımlık korkusunu hatıra getirmek için oyuna katılır. Babası tarafından hadım edileceğinde duyacağı acıdan kaygılı küçük çocuk, anasına olan isteklerinden vazgeçmezse, aile içi zina fikrini bastırır. Eğer hadımlık karmaşası yete-

rince çözümlenmezse - ve bu hadımlık olanağı simgesel olarak kabul edilmezse demektir, Ödip kompleksi parçalanmaz, ve kararsızlığının görüntüleri ilerki nevrozda gene ortaya çıkar. Küçük Hans hadımlık karmaşasını, örneksel bir şekilde, eğer şu an kendi isteklerinden vaz geçerse, babasının haklarının mirasçısı olacağını farkederek çözdü en sonunda. Eğer simgesel hadımlık kabullenilir, ve Ödip kompleksi böylece çözülürse, kaygının bir sonraki aşaması, tehdit eden babanın yerine geçen üstben korkusu olmalıdır. Ve bu kavram normaldir, yalnız abartılmış biçimlerinde nevrotiktir. Doğru derecede toplumsal açıdan doğru ahlaksal kaygıya varır.

Hadımlık korkusunun kaynağı olan ana-babayla kişisel ilişkilerin kesilmesiyle, tehlike daha az açık olur. Hadımlık kaygısı ahlaksal kaygıya - toplumsal kaygı - doğru gelişir ve kaygının ne hakkında olduğunu bilmek o denli kolay değildir (10).

Burada kaygı, Ödip kompleksinin çözülmesi sırasında aşırı derecede sevilen veya aşırı derecede korkulan ana-babanın yerine geçen üstbenle ilişkilidir yalnızca. İlerde, daha genelleşmiş toplumsal temsilcilerden - öğretmenler, dinadamları, polis - ona katkılar yapacaktır... İlerde yazgının çeşitli rollerine yeniden yansıtılacak olan üstben, 'normal' kaygı, sevginin yitimi korkusu, tam ceza - yaşam korkusu, ölüm - 'nın son görünüşü olur. Üstben kısmen ondan doğduğu kendi ben'in tehdit eder.

Bir kez daha bu kronolojik sunuş, gelişimsel bir yan olmasına karşın, her kaygı, ilerdeki veya daha önceki bir durumla ilgili tepkilerle aynı andan varolabilir, yer değiştirebilir (geriye veya ileriye), üsteleyebilir, veya açığa çıkarabilir. Ancak tüm bu kaygıların arasında Ödip kompleksinin çözümlenmesinin kökünde yatan, hadımlık korkusudur; kaygıyla ilgili yeni kuramlarına karşın, bu

10) 'Yasaklar, Semptomlar ve Kaygı', Freud, op. cit., s. 139.

yüzden Freud'un insanın zihinsel yaşamıyla ilgili kuramlarında birincil yerini korur.

Hadımlık kavramı narsisizm ve Ödip kompleksi arasındaki bağdır. Otoerotizmden nesne-aşkına yönelmede, sevilen nesne (ana) ile birleşme yeteneğini simgeleyen penis, köprüdür. Penise yönelen tehdit, o yüzden, ben'in özseverliğine ve çocuğun nesne-ilişkilerine en büyük tehdittir. Hadımlık korkusu böylece hem Ödip öncesidir hem de Ödip kompleksinin sona ermesinin nedenidir. Kızın durumunda hadımlığın Ödip öncesi kabullenilişinin nasıl herşeyde önemli, ve babaerkil yasanın mirasçısı olan oğlanın durumunda, dönüm noktası olan Ödip kompleksini sona erdirenin nasıl simgesel hadımlığın kabullenilişi olduğunu göreceğiz.

Freud hadımlık korkusundan açık bir şekilde 'birincil fantazi' olarak sözetti; ancak onun iki katlı yapısı onun üzerinde çelişkili görünebilecek yollarda yansıtmaya itti. Bu yüzden **Özseverlik Üzerinde**'de Freud hadımlık kompleksinin nevrozlarca sınırlanamayacağını söyler ancak sonraları tümüyle bu roldeki merkeziyetini vurgular. Fark sonuncu gösterişin hadımlığı Ödip kompleksinin çerçevesine yerleştirmesi, ve öncekinin yalnızca onun Ödip öncesi özsever anlamına işaret etmesidir. Küçük Hans çözülmüş bir hadımlık kompleksinin örneğini sundu; çoğu bu derece başarılı değillerdir. Son yazılarında Freud çözülmemiş bir hadımlık kompleksinin tam bir terapik 'sağaltım' için engellerin en büyüğü olduğunu vurgulamıştır. Simgesel hadımlığın yetersiz bir kabullenilişi, yeterince çözülmemiş hadımlık kompleksinin kanıtıdır. Hadımlığın onaylanmasına engel olmaya yönelik çabalar bir kaç biçime bürünürler: ikisi fetişizm ve 'iki kat yapma'dır. (bir imgenin aynısının yapılması). Her iki kuram Freud'un cinsiyetler arasındaki psikolojik fark üzerine son çalışması için çok önemlidirler.

Düşlerin Açıklanması'nda Freud penis için sık rastlanan bir simgenin ikinci veya daha fazla kez yaratılmasının hadımlık korkusunu uzaklaştırma çabasını temsil ettiği düşleri kaydetmiştir. (Bunun kadınlar için anlamını görebiliriz, tekrarlanan sayıda çocukların - 'küçükler' - görüldüğü düşlere aynı anlam verildiği için. Çok sonraları, Freud bu mekanizmanın, bir insanın çifti düşünceleriyle üretilen acaip duygulanımları temelleyen neden olduğunu bulur. O aynı zamanda diğer organları (eller, gözler, dişler, vs.) yitirmeye bağlanmış kaygının arkasında yatan birincil korkudur ve onun bunlarda ve diğer saklı biçimlerde kullanımı gene - kurguda - korkutucu ve 'gizemli' izlenimler yaratmada kullanılabilir. Çağı hadımlık fantezileri Medusa'nın başının mitolojik simgesi üzerinedir. Ancak bizim bakış açımızdan, Freud'un bu anda bu başlık altında işaret ettiği en verimli tema fetişizmdi.

Çürütülmesinin Freud için sorun olduğu belli konular vardı. Hadımlık düşüncesinin merkeziliğinin aynı öneme sahip diğer kavramlardan daha uzun bir sürede kurulmasına karşın, ona yönelen şüpheler Freud'un güçlü tepkilerine yol açtı. O yüzden bir dipnotta küçümseyici bir şekilde onu hiç farketmemiş sağaltımcıların onu başardığı şeklindeki yanlışlığın zaferi üzerine yorumda bulunur. Fetişizm kuramında bir süre yapılmakta idi, temel yönlerinin çok erkenden yerlerinin saptanmasına karşın, sentez ancak 1927'de ortaya çıkar - ve 'Benin Parçalanması'nda 1938'de etkileyici bir biçimde yeniden yerleştirilir. Kuram, hadımlığın 'kanıtlanması' şeklindeki rastlantısal değere sahipti :

Bir fetişizm araştırması, hadımlık kompleksinin varlığından hala şüphe eden veya kadın cinsel organının görünüşünün yarattığı korkunun başka bir nedeni - örneğin, doğum travmasının tasarlanan top-

lanışından doğduğu - olduğuna hala inananlara kuvvetle tavsiye edilir. (11)

Fetişizm örneği (Medusa'nın kafasınınkinin rastlantısal olarak yaptığı gibi) hadımlık kompleksinin öteki boyutunu işaret eder: ana korkusu, veya daha çok ananın cinsel organlarının korkusu - hadımlığın olabileceğinin şu ilk örneği. Bu şokun güçlendirdiği korku bazılarının tanınması için çok fazladır, bu yüzden eğer birisi onlara onları anlatmaya çalışıyorsa, kendi göz veya kulaklarının görünüşünü kabullenmezler. Hadımlığın bu kanıtını kabullenmek yerine kadının olmayan penisini ikame edecek bir fetiş kurarlar, ancak böyle yaparak kendi kendilerini yalanlarlar: kadınlar hadım edildiğini hem kabullenir, hem de yadsırlar, böylece fetişe sevgi ve düşmanlıkla muamele edilir, o penisin yokluğunu **temsil eder,** ve aynı varoluşuyla, kendi içinde, onun **varlığını** kuvvetle iddia eder. Simgesel hadımlık olasılığını kabullenmek yerine - daha büyük ve daha iyi şeylerin gelmesi umuduyla - genç çocuk kadınların cinsel organları hakkında algılamış olduklarını yadsıyarak onun olabileceğini kabullenmez ve bu şekilde penisini kendi kullanımı için güvenceye alır - mastrubasyonu baltalanmadan sürebilir. Fetişist değer verilen nesneyi vücudun başka bir yerine aktarır. Bir fetişin yaratılmasının sonucu olan semptomlar çocuğun hadımlığı gerçekte bildiği, aynı zamanda da bilmediği gerçeğine kanıt olurlar. Yadsıma ve kabullenme arasında her zaman bir salınım vardır; ben kendini bir savunma aracı olarak parçalamıştır, ancak bir yerde, her nasılsa, burada bile hadımlık korkusu bir veya başka semptom şeklinde ortaya çıkıyor görünür.

Elbette, hadımlık kompleksini çözmemenin alternatif bir yolu vardır: Ödip aşamasındaki bir yasağın sonucu olan eşcinselliğin seçimi. Bu erkeklerde kadınsı du-

11) Freud, 'Fetişizm', S.E., Vol. XXI, 1927, s. 155

rumun bir gelişmesidir. Senatsprösident Schreber (ki otobiyografisini Freud incelemişti), Tanrı'nın üzerinde yeni bir evren yaratabileceği bir kadın olma fantezilerine sahipti, bu şekilde bu kadınsı kördüğümün tam bir resmini sergiledi. Ödip çatışmasının 'olumsuz' yönü - çocuğun babasına olan aşkı - burada egemendi ve (babanın yerine geçen) Tanrı eylemi gerçekleştirecekti - yani, bu aşkın gerçekleştirilmesi için zorunlu olan hadımlık (bir kadına dönüşme) (Schreber bu eylemi 'ruh-cinayeti' olarak niteledi) :

Senatsprösident Screber hadımlığa karşı koymaktan vazgeçtiği ve Tanrı tarafından ona biçilen kadınsı role intibak etmeye karar verdiği zaman iyileşmeye yönelen yolu buldu. Bundan sonra, aklı başında ve sağlam oldu, kendisini sığınağından kovuşunu tamamlayabilirdi ve normal bir yaşama döndü - Tanrı tarafından belirlenen amaca derece derece ilerleyişine inanmayı sürdürdüğü kadınlığının beslenmesine hergün birkaç saat ayırdığı istisnasıyla (12).

Küçük Hans gibi büyük şeylerin gelmesini beklemek yerine, simgesel hadımlık olasılığını değil, kadınlığın belirtisi olan **gerçek** hadımlığı (fantezide) kabullenmeyi seçti Schreber. Hakim Schreber'den farklı olarak, Kurt Adam kadınların açık hadımlığını babasına olan edilgin aşkına dayanılamaz bir darbe olarak gördü - erkeklere karşı kadınsı tutumunu şiddetle bastırmak zorunda kaldı. Ödip kompleksinin hem etkin biçimi hem de ters çevrilmiş (edilgin) biçimi, hadımlık kompleksi aracılığıyla felakete uğrayabilirler.

Hadımlık olasılığının kabülu çocuğun olağan erkekliğe geçididir. Sünnet eylemi - hadımlığın yumuşatılmış bir biçimi - Yahudilerin Musa'nın buyruğunda, Tanrı'nın, Baba'nın gücüne yaptıkları bir onaylamaydı. Onun Üs-

---

12) Freud, 'Bir Onyedinci Yüzyıl Demonolojik Nevrozu', S.E., Vol XIX, 1923 (1922), s. 92.

tünlüğü'ne boyun eğerek beklemeyi kabullendiler; Onun Gücü'nün izini taşıyan, daha iyi şeylerin gelmesi için hadımlığı kabullenen seçilen insanlar olacaklardı. Ancak, zorunlu olarak, seçimlerine başka bir şeyde dahil edilebilir, diğer erkeklerden farklı olarak herhangi bir şekilde hadım edildiklerinden, - kadınlar gibi - korkulur ve hor görülürler.

Hadımlık, veya daha çok onun düşüncesine tepki, cinsiyetler arasındaki yaşamsal ayrım çizgisi olmaya başlar:

... çocuk, çocuksu cinsel gelişiminin en üst noktasındayken, bir tür üretken organ organizasyonu kurulur; ancak yalnız erkek cinsel organları onda rol oynarlar, ve dişiler keşfedilmemiş kalırlar... Bu aşamada cinsiyetler arası fark 'erkek' veya 'kadın' terimleriyle değil, 'penise sahip olma' veya 'hadım edilmiş olma' terimleriyle belirtilir. Bu bağlamda ortaya çıkan hadımlık karmaşası benzeri karakter ve nevroz oluşumunda en geniş öneme sahiptir [ilk italikler benim] (13).

Oğlan ve kızların erinliğe dek azçok benzer oldukları noktadan (toplumsal baskıların etkileri dışında), paralel Ödip kompleksleri düşüncesiyle geriye doğru, Freud şimdi ben'in merkezinde, evrendeki yerini yapar ve kabullenirken, temel bir farkın iddiasına ilerlemiştir. Bu farkın olduğu an hadımlık kompleksidir.

Üretken dönemde ,kız penisi olmadığını farkeder ve onu kıskanmaya başlar. Kızın eksiğini gören oğlan, kendisininkinin yitmesinden korkmaya başlar. Bu cinsiyetler arasındaki ayırma anıdır. **Özgün olarak** yoksun hissedecek yapıda, diğer yoksunluklarda olduğu gibi kültürel açıdan istenen gereklilik olarak değilde, doğanın bir yanlışı olarak görünen şeyle, kadın, erkeklerin ona bu yüzden çamur atmalarından daha az olmayan biçimde, bu eksik üzerindeki ilerki istemlerini temellendirir. Penis

13) Freud, 'Otobiyografik Bir Çalışma, S.E., Vol. XX, 1925, s. 37.

kıskançlığı yüzünden 'özü gereği' kıskançmış gibi olur; biyolojik yetersizliği olarak düşünülen şeyin telafi edilmesi için ayrıcalıklar ve muafiyetler ('kaide muamelesi') talep eder. 'Erkeksi' bızır aşağı birşey olarak terkedilir ve erinlikte yeniden etkinleştirilmemelidir, duyarlığını önceden uyanmamış vajina 'aktarmalıdır' - en üstün 'kadınsı' cinsel organ, alma ve yeniden üretimin merkezi. Bızırdan vajinaya bu geçiş çoğu zaman gerçekleşmediği için, ve nasıl olsa, kadınlığa giden yol pek az toplumsal çekicilik sunuyor gözüktüğü için, bızırsal günlerinin özlemini çeker çoğu kadın, ve kıskanç bir şekilde erkek olmak isterler.

Freud, memeden kesilmede memenin kaybının veya dışkılama eğitiminde dışkıdan vazgeçilmesinin çocuğu yoksunluklara alıştırdıkları için hadımlığı önceden göstermelerine karşın, bazı analizcilerin öne sürdükleri gibi, onunla eşitlenmemeleri gerektiğinde son derece açıktı. İlerde göreceğimiz gibi, Freud penise verilen değere birkaç neden gösterdi - burada bizi ilgilendiren yalnızca o değerin etkisidir. Onu özseverlik kavramıyla birleştirmiş olarak, - ona sahip olma oluşturulmakta olan ben'in doğası için çok önemlidir, veya daha çok onun yitimi özsever ben için büyük bir darbe olacaktı - Freud bu bağlamda cinsiyetler arası farkı tanımak zorundaydı. Bu tanıma, ve hadımlık kompleksinin farklı rolü onu yirmilerin ikinci yarısında ve otuzlarda Ödip kompleksinin değerini yeniden biçmeye, ve oradan da kadınlık, ve Ödip öncesi, narsisist aşamanın kuramlarını geliştirmeye yöneltti.

Hadımlık kompleksi ve Ödip kompleksi sonunda kısa bir yazıda kaynaştırdılar: 'Ödip Kompleksinin Çözülüşü' (1924). Freud bu makaleyi uzun zaman Ödip kompleksinin çözüldüğüne inanıldığına ve bunun gizlilik dönemini başlatıp ve insanın tek ikifazlı cinselliğinin ilk aşamasını sona erdirmesine karşın, onun çözülme nedeninin

psikanaliz kuramları içersinde bu ana dek değerinin yeterince anlaşılamamış olduğu şeklindeki yorumuyla açar. Bu çözülüşün nedeni, şimdi iddia ettiği gibi, hadımlık tehlikesiydi. Ne cezalandırıcı hadımlık tehtidi (gerçek veya tasarı) ne de önceki sütten kesilme veya dışkılama eğitimi, anasını arzulamasından doğan tehlikeleri farketmesi için yeterli değildirler; korkulan hadım edilme düşüncesi yalnız kadın cinsel organlarının görünüşüyle ortaya çıkabilir. (Freud, üretken organların özsever değerlendirilmesi, dolayısıyla onlardan korkma, ve Ödip bunalımı sırasında harekete geçirilen sonraki hadımlık karmaşası arasındaki zaman farkına, 'ertelenmiş' etki adını verir). Hadımlık düşüncesi Ödip kompleksinin olumsuz ve olumlu yönlerini parçalar - anasını istemesi, daha güçlü ve hadım edici olduğunu kanıtlayan rakip babasından kurtulması, anası olması ve bu şekilde babasının aşkını kazanması, onun gibi hadım edilmesi demektir: 'her iki tavır penisin kaybını gerektirdi - erkeksi olanı sonuç olan ceza ve kadınsı olanı bir önkoşul olarak' (14). O yüzden, 'ideal' durumlarda, özseverlik zafere ulaşır, penis korunur ve Ödip arzuları tümüyle bastırılır- şu an için veya umutla 'sonsuza dek'. 'Şu an için' ve 'sonsuza dek' arasındaki fark yetersiz bastırma ve kompleksin başarılı imhası arasındaki farktır ve bu yüzden normal ve patolojik arasındaki farktır. Elbette, birincisi yalnızca bir idealdir ve Ödip kompleksi hiçbir zaman tümüyle elden çıkarılmaz.

Başlangıçta küçük kız kişisel olarak kötü yaptığını

---

14) Freud, Ödip Kompleksinin Çözülmesi', S.E., Vol XIX, 1924, s. 176. (Standard Ediiton'ın yayıncıları yazının yalnızca Ben ve İlkel Ben'deki bazı pasajların ayrıntılı bir incelemesi olduğunu söylerler; ancak bu kesinlikle doğru değildir, çünki Freud hadımlık ve Ödip kompleksinin çözülemez bir şekilde gerçekte ilk kez bu yazıda bir araya getirir.

düşünür - ilerde bizim büyüyecektir. Başka bir deyişle, o da anasının üretken olduğunu kabullenir. Zamanla hadımlığın - onun da bir üyesi olduğu - tüm kadınlara uygulanabilirliğini kabullenmek zorundadır. Oğlanda olduğu gibi, anasına cinsel nesne-aşkına bu bir son vermelidir. Ancak bu noktada Freud hala ne olduğu, ne zaman olduğu ve nasıl olduğu konusunda biraz kafası karışıktı ve kafa karıştırıcıydı- ve çok olarak onayladı. O yüzden aynı duruma - hadımlık kompleksi - bu zorunlu olarak farklı tepkinin önemini Ödip kompleksi ve dolayısıyla cinsiyetler arasındaki ayrımın psikolojik anlamı açısından incelemeden önce, son bir kez, hadımlığın kabullenilişinin bazı sonuçlarına bakalım.

Oğlanlarda hadımlık korkusu ben tarafından kaygının patlak vermesiyle açığa vurulur. (bu, 'küçük Hans'-ta olduğu gibi, hayvan fobilerinde sık sık içerilir). Ödip aşamasının yasaklanmış libidal isteklerini kovarken, hadımlıkla tehdit edilmiş ben, onları yadsıyabilir, veya üretkenlik-öncesi bir aşamaya dönebilir, veya dürtüyü bastırmak için yoğun çabaya girişebilir, ve bunu yaparken, kendini bir dereceye kadar cinsellikten arındıracak (gizillik dönemi) ve erkekliğin bir yönü olan aynı etkinliği kısmen bastıracaktır. Bu noktada, sözde onu hemen hemen kurmuş olarak, Freud şöyle yazmıştır:

..... **Hadımlık korkusunu bastırmanın (veya savunmanın) tek hareket ettirici gücü olduğu mutlak belli midir? Eğer kadınlardaki nevrozları düşünürsek ondan şüphelenmeliyiz. Onları hadımlık karmaşasının varlığında onları kesinlikle kurabilmemize karşın, hadımlığın zaten olduğu yerde hadımlık kaygısından uygunlukla biraz zor sözedebileceğimiz için. (15)**

Ancak kaygı araştırmasının sıkı bir kullanılışı bu ikilemle ilgilenmeye başladı; görmüş olduğumuz gibi, hep-

15) Freud, 'Yasaklar, Semptomla rve Kaygı' op. cit. s. 123.

side ayrılmayla ilgili olan, kaygının üretimi için pekçok ilişkili neden vardır. Doğum (rahim-içi yaşam ve ilk bebeklik arasında doğum olayının etkileyici durgusunun bizi inandıracağından çok daha fazla süreklilik vardır.) (16) bebeğin onunla aynı şey gibi olduğu anadan bir ayrılıştır, sonra bebeklikte geçici yokluklarda ananın nesne-kaybı vardır (pamuk makara oyununda 'da' ve 'fort'), sonra ona karşılık gelen tepkinin gizillik dönemi olduğu penisin yitmesi korkusu. (Her kaygı çakışabilir, sürebilir, vazgeçilebilir, veya birlikte varolabilir.) 'Normal' kadınlarda orta pozisyon (yani, nesne-yitimi korkusu, Ödip kompleksine girişle 'penisselleştirilmesine karşın) en büyük etkiye sahip olmuş veya geri dönülmüş gözükür; isteri durumlarında olduğu gibi, son aşamaya - hadımlık kaygısı - son derece bağlı olan saplantı nevrozlarının aksine. Her zaman 'nevroz seçimi' diye adlandırdığı şeyle meşgul olan Freud, isteri ve kadınlık arasında bu hep önemli bağlantıyı kurdu :

Nesnenin yitimi tehlikesi durumunun en etkili olduğu kesinlikle kadınlardır. Tüm yapmamız gereken, onlarda kaygının belirleyicisini tanımlayışımızda küçük bir değişikliktir, nesneyi istemeyi hissetme, veya gerçekten kaybetme sorunu değil, fakat nesnenin sevgisini yitirme anlamında. Saplantılı nevrozların erkeklikle olduğu gibi, isterinin kadınlıkla güçlü bir hısımlığı olduğuna şüphe olmadığı için, kaygının bir belirleyicisi olarak, sevgi yitiminin isteride, hadımlık tehtidinin fobilerde ve üstbenin saplantılı nevrozlarda oynadığı rolün aynısını oynaması muhtemel görünür. (17)

İsterinin 'kadınlığı' üzerine bu önesürümle, Freud ilk olgularına, korku, düş ve fantazilerini Breuer'le birlikte seksenler ve doksanlarda ilk kez dinlediği kadınlara geri döner. O zaman yaygın tıbbi inanç yalnız kadın-

16) İbid., s. 138.

17) İbid., s. 143.

ların isterik olduğu şeklindeydi, ancak Charcot'yu izleyerek, Freud bunu reddetti. Hiçbir zaman düşüncesini tersine çevirmeye gerek duymadı, veya daha çok gene çürütmesini gerektirmeyecek şekilde çok açıkça yanlış oldu. Ancak erdişiliğin hem erkek, hem de kadınlarda nasıl erkeksi veya kadınsı bir yapıda nasıl psikolojik tepkiler bulabildiğini gösterirken, gene de isterinin 'kadınsı' bir nevroz olduğunu buldu. Kadınlar kadınsı olarak düşünülürler, ancak bu onlara isteri üzerinde kadınlık üzerinde olduğundan daha fazla ayrı haklar vermez.

8 HADIMLIK KOMPLEKSİ VE PENİS KISKANÇLIĞI

'Normal' kadınlığa giden yol sorusu, 'normal' erkekliğe giden gibi, yine de açık bir şekilde onun önemli bir parçası olan özgül kadın cinselliği konusunu kapsar. Bızırsal veya vajinal orgazm konusu, ki Freudgil psikanalizin çürütülüşünde odak noktası olmuştur, gerçekten tüm kadın cinselliği sorusunun yalnızca çok küçük bir parçasıdır.

Başlangıçta, tüm bebekler herkesin penisi olduğuna, ve kız onunkinin belireceğine inanırlar. Oğlan çocuğu mastrubasyon eylemlerine yönelen tehditlerle ve eğer tanık olursa cinsel birleşmede penisin kayboluşuyla, fakat daha önemlisi kadın cinsel organlarının görünüşünde - veya daha çok, ona göründüğü gibi ,onların yokluğunun görünmesinde - hadımlık korkusunu keşfeder. Kızın yalnızca kendine bakması yeterlidir. Açıkça belli olan yokluk geri gelmeyecektir, eksiklik iyileştirilemez, ve bu yüzden, bu gerçek (fantazi olmayan) bir durum olduğundan, son aşamada yokluk veya eksiklik teşkil edemez. Ancak hadımlık, ve onun iki cinsiyet için farklı anlamı, yaşamsal kavramdır. Bu amaçla - ille de zamanda değil, ancak zihinde - toplumumuzdaki bebek ailenin çekirdeğine sokulur : o, anası ve babası. Her ikisi de herkesin penisi olduğunu düşünen, tek önemli 'diğeri' olarak anaya bağla-

nan oğlan ve kız, nevrozlar veya psikozlar, sapkınlıklar, ve normalliğin dışında kalan tüm şu aralıksız nevrotik, psikotik ve sapkın anların dışında, bir daha hiç birleşmemek üzere, yollarını ayırmalıdırlar. Bu anlarda kültürün her iki cinsiyete verilen farklı yerleri tanımlaması olmasa psikolojik seksin bir yönü serbest bırakılır.

Nesneye bağlanma düzleminde, çocuk üretken mirasını alırken anasını şehvetinin odak noktası olarak tutabilir. Kız, anaya bağlılıktan, babaya yönelik cinsel arzuya kaymalıdır. Bu onun biyolojik yazgısı olarak görünen şeyleri açıklar. Bir bızıra sahip olarak, kültürel açıdan bunu arzulamasına izin verilmesi gerekenden daha fazla, fizyolojik olarak anasına sahip olamaz; şu ana dek oğlanın kendisine bir çocuk doğuran anası tarafından sahiplenilmek isteyişi gibi (vajina veya dölyatağı olmamasına karşın), tam 'erkeksi' saldırganlıkla kızın sahiplenmeye gereksinmesine karşın. Bu, cinsel roller hiçbir şekilde kesin belirli olmadığından, anayla ilgili cinsel fantazilerin tüm çeşitleme ve değiştokuşlarının her iki cins içinde benzer şeklide varolduğu zaman Ödip öncesi şekildedir. Eğer devreye girerse, baba 'bela bir rakip'tir. Oedipus etkisindeki çocuk için rakip olmayı sürdürür, kız için sevilen birisi olmalıdır. Ana-sevgisinden baba-sevgisine zorunlu olarak, ve bu yüzden acı ve başkaldırı ile kayar. Bunu yapmak zorundadır, çünki penisi yoktur. Penissiz, güçsüz - birini elde etmenin kazandırıcı yolları dışında. 'Hadımlığının' tanınması, kız çocuğun kızlığa girişidir, ilerdeki olanaklara karşılık tehdidin kabullenmesi ve babaya boyun eğişin, oğlanın ilerki erkekliğe borcu oluşu gibi. Kızın kadınca 'yazgı'ya girişi, onu erkek yapmayı başaramadığı için anaya düşmanlığı ile karakterize edilir; kendi sırasında bastırılması veya dönüştürülmesi gereken penis - kıskançlığıyla işaretlenen bir giriştir. Hadımlığı kabullenme yalnız penisin yokluğunu onaylama-

yı değil, hayal kırıklığı olmaksızın, cinsel doyum kaynağı olarak içsel bızırı terketmeyi de ifade eder. Şans eseri, bu kördüğüme yanıt olarak, aile içi ilişki isteğini bastırmak zorunda da olduğu için, bu noktada çocuğun cinselliği daha çok veya daha az oranda, erinlikte diri bir başlangıç için yeniden ortaya çıkmak için, gizliden gitmek zorundadır. Hadımlığı tanıyışından sonra, kız yalnızca biri 'normal' olan üç yola sahiptir. 'Eksiği' tarafından zaten parçalanmış ben - sevgisiyle, anasına düşmanlığı (ki üretken olarak düşünülür fakat aynı şekilde hadım edildiği keşfedilmiştir) onu kadınlardan veya kadınlıktan tümüyle geri çevirebilir; ki bu durumda kadınları alçaltıp küçümseyerek, erkeklerin yaptığı gibi, çekingen ve nevrotik olmaya eğilimlidir. Veya bızırının zevklerini terketmeyi reddedebilir; böyle yaparsa, Ödip öncesi 'erkeksi' aşamada kalır. Son olarak, eğer 'edilgin içgüdüsel dürtüleri'ni kullanarak - yani, cinsel dürtüsünün edilgin eğilimlerini - cinsel dikkatini anasından babasına aktarabilir, önce penisini, sonra çok önemli analojiyle, bebeğini, sonra bu bebeği ona vermesi için gene erkeği isteyebilir. Bu şekilde küçük bir kadın olur. Anadan babaya bu aktarma kızın 'olumlu' Ödip kompleksidir, ve onun kadınlığa yolalışındaki ilk doğru adım olduğundan, onu terketmek için hiçbir gerek yoktur. Cezasını çekmeyerek babasını sevmeye ve anasından nefret etmeye devam edebilir, özellikle bu duygular gizlilik döneminde 'deseksüalize' edilirken. Ananın rakip olarak küçük kızdan daha güçlü olması önemli gözükmez, çünki hiçbir mutlak gücü yoktur ve kızın da yitireceği hiçbir şey yoktur. Fakat küçük oğlan çocuğu anasının aşkına rakip olan babasından korkar, çünki baba gerçekten güçlü ve muktedirdir, ve çocuk yalnız kaybedebilecek güce sahiptir. O yüzden kız bu aşamada yaşamboyu güvencede kalabilirken, oğlan onu, Ödip gibi, babasını öldürdüğü ve anasıyla cin-

sel ilişki kurduğu için köredilmeden (hadım edilmeden) önce çabucak terketmelidir. Onu geleceği ve çocuklarının çocukları için koruyabilmesi için onu kaybetmelidir.

Freud'un, kızın penis kıskançlığı düşüncesi, tüm hadımlık düşüncesinin yaptığı gibi, Ödip kompleksiyle sıraya getirilmesinden öncedir. 1916'da bile Freud hepimizin içindeki 'III. Richard'dan, ben - aşkının yaralarına gücenişimiz, altın bir kaşıkla doğmuş olmamamıza, süper beyinli veya güzel olmamamıza, veya Doğa veya insanın bazı diğer yönlerine sahip olmamamıza gücenişimiz hakkında konuşur, ve sakat kral Richard'ın hoşnutsuzlukla dolu yaşlılığıyla doğan insanları genel bir örneği olduğu şeklinde bir sonuca varır.

... kadınların yaşam üzerine bu denli çok ısrarından ayrıcalıklar ve muafiyetlerle ilgili iddialarının aynı temele oturduğunu söyleyebiliriz. Psikanalitik çalışmalardan öğrendiğimiz gibi, kadınlar kendilerini çocuklukta zarara uğramış gibi, layik olmadıkları şekilde birşeyden yoksun bırakılmış, haksızca muamele edilmiş gibi hissederler; ve bu denli çok kızın analarına gücenmeleri, tümüyle onları dünyaya erkek yerine kadın getirdiği için ona sitem etmelerinden kaynaklanır (1).

Ancak şu ana dek penis kıskançlığı düşüncesi özseverlik kavramınca içerilir, ve bu perspektifin değişmemesine karşın, onun sonuçları Freud çalışmaları geliştikçe, daha geniş kapsamlı oldular.

Hadımlık kompleksinin Ödip kompleksiyle çizgiye getirilmesi cinsiyetler arası psikolojik farkların gerçekleşmesini meydana çıkardı. Özsever bir anında kız basitçe bir penisi olacağını, veya bızırının büyüyeceğini umar. İlerde sahip olacağı şeyin şimdi cefasını çekmesinin geçici olmaktan fazla bir şey olduğu şeklindeki yazgısını düşünmekten hoşnut değildir. Eğer bu inancı terketmezse,

---

1) Freud, 'Psikanalitik Araştırmalarda Rastlanan Bazı Karakter Tipleri', 1916, S.E., Vol. XIV, s. 315.

ilerki yıllarda, halk arasında 'erkeklik kompleksi' olarak bilinen şeyi geliştirecektir. Veya hadımlığını yalnız ona biçilmiş, ancak şu ana dek, hiçbir şekilde bir cinsellik özelliği olmamış özgül bir cezalandırma olarak görebilir. Kız için hadımlık kompleksi bu şekilde kabullenmeyi çevreleyen bastırılmış fikirleri, veya hadımlığın bir cinsiyet özelliği olarak kabullenilişinin başarısızlığa uğrayışını ifade etmeye başlar - Freud bu duruma 'penis - kıskançlığı' terimini uydurdu. Ancak, kızın **kabullenişi** (başarısız veya başarılı), oğlanın ilk hadımlık **korkusuna** antitez olarak, önemli farklı sonuçlara sahiptir :

Küçük kızda hadımlık korkusunun bu şekilde dıştalanmasıyla, üstbenin kurulması ve çocuksu cinsel düzenin parçalanması için güçlü bir itki çıkar. Onda, oğlandan çok daha fazla olarak, bu değişimler yetiştirilme, ve onu sevgi kaybıyla tehdit eden dışardan gelen gözdağının sonucu olarak görülürler. Kızın Ödip kompleksi, penisin küçük taşıyıcısından çok daha basittir; benim deneyimlerimde, ananın yerini almanın ve babasına karşı kadınsı bir tavır almanın ötesine çok ender geçer (2).

Freud kısa zamanda bu umutlu basitlik fikrini terkedecekti. Buna rağmen, aşırı sayıda soru diler. 'Ödip kompleksinin Çözülmesi'nin tek sonucu çocuğun Ödipçe isteklerine son vermede hadımlığın rolüne yüksek bir olasılık vermekti (burada bile Freud'un daha fazla tartışmayı şart koşmasına karşın). Ve penis - kıskançlığı kavramını daha da geliştirmesine karşın, kız hakkında söylediği şu ana dek spekülasyondur. Ancak, Freud burada daha önce, kız güçlü ve cezalandırıcı bir babayı aynı dereceye kadar içselleştirmek zorunda olmadığı için, onun kendi üstbeninin, otorite, vicdan, yüceltme, vs. için tüm sonuçlarla, zorunlu olarak daha zayıf olacağını iddia etmişti.

---

2) Freud, 'Ödip Kompleksinin Çözülmesi', op. cit., s. 178

Emen bebeğin birincil bizarsal ve penis mastrubasyonunun hiçbir özgül fiziksel çağrışımı yokmuş gibi görünür, ancak zaten, Ödip kompleksinin nesne ilişkileri başlamadan, iki 'cinsel organ'ın görece değeri etkisini göstermişe benzer - en azından kızlar için.

Penis kıskançlığının fiziksel sonuçları, erkeklik karmaşasının teoki oluşumunda emilmediği sürece, çeşitli ve geniş kapsamlıdırlar. Bir kadın özseverliğine açılan yarayı farkettikten sonra, bir yara izi gibi, bir aşağılık duygusu geliştirir (3).

Onun dışına çıkabilecek hiçbir yol yokmuş gibi görünür - birisini istemeyi sürdürmeli, veya bir fark olduğunu yadsımalı, veya durumu ve ruhsal aşağılık sonuçlarını kabullenmeli. Eğer, tüm tevazuyla, ikinci yolu izlerse, yerine başka şey konulmuş penis kıskançlığı, kadınlığın gelişimi için bundan daha önemli sonuçlara sahiptir - kız tevazu duygusunun ona hatırlatılmasını istemediği için, mastrubasyon genellikle tümüyle terkedilir. Freud'un açıklamasında, cinsiyetler arasındaki ayrım böylece erinlikten Ödip kompleksine ve şimdi Ödip öncesi duruma geçmiştir. Ödip çerçevesinde hadımlık onun ruhsal belirleyicisi olarak başta gelir.

Hadımlık kompleksi, oğlanın Ödip kompleksini parçaladığı yerde, kızınkini başlatır, acı içinde olduğu için ve anadan babaya dönmesine karşın :

Böylece kadınlarda Ödip kompleksi bir hayli uzun bir gelişimin sonucudur. Hadımlığın etkisiyle yokedilmez, ama yaratılır; erkekte, onun üzerinde yokedici bir etkisi olan son derece güçlü düşmanca etkilerden kaçar, ve gerçekte çoğu zaman kadın onun hakkından hiç gelemez. Bu nedenle de, parçalanışının kültürel sonuçları kızda daha küçük ve daha az önemlidir. Toplumsal varlıklar olarak kadınların

---

3) Freud, 'Cinsiyetler Arasındaki Anatomik Ayrımın Bazı Ruhsal Sonuçları', op. cit., s. 253.

karakterine damgasını basanın Ödip ve hadımlık kompleksleri arasındaki bu karşılıklı ilişki olduğunu söylememiz sanırım yanlış olmaz (4).

Başka bir deyişle, Freud yalnız hadımlığı oğlanın Ödip kompleksinin ışığında gördüğünde, son aşamada iki cins için analog önermesini terkedebildi, ve sonunda ayrımın temelini kurabildi.

4) Freud, 'Kadın Cinselliği', op. cit., s. 230

9 DIŞKI - PENİS - BEBEK

Kızın Ödip - öncesi anasından ayrılışı ve babasına Ödip'çe bağlanması, ki hadımlık kompleksinin sonucudur, Freud'un 'dışkı - penis - bebek' denklemi olarak adlandırdığı çizgi üzerinde olur. Diğerlerinin arasında, en çok gücendirici olan çoğu zaman bu düşüncedir. (Kate Millett'e bakın) Önerinin çürütülüşünde, Freud'un kuramlarına en büyük tepkinin çalışmalarına ilk tepkinin skandal yaratan bebek cinselliği temeli üzerine yapıldığından daha fazla, yalnızca erkek-şovenist tavrına yapılmadığının kanıtlarına sahibiz: heriki tepki içlerinde bilinçaltı düşünce olgusuna karşı güçlü bir başkaldırı gizlediler. Burada hemen tüm acımasızca düşman eleştirilerin, Freud'un 'keşfini' normal derecede övmelerine karşın, onu ilerki analizlerinde nasıl yadsıdıklarının bir örneğini görüyoruz. Daha önceden söylemiş olduğum gibi, başka yerlerde olduğu gibi burada da bu denklemde ilgilendiğimiz, bilinçaltının çalışma biçimi olduğu için.

Belki de konuya daha ayrıntılı olarak Freud'un yaptığı gibi, düşler aracılığıyla varmak en kolayıdır - şüphesiz yalnız sonuçlarının gösterilebilmesine karşın. Açık düş anlamının arkasında, rüyayı görenin birleştirmelerle varabileceği, büyük ölçüde bilinçöncesi düşüncelerden oluşan gizli anlam yatar. Ancak her zaman mutlak olarak bilinçaltı olan bir öğe vardır- doyuma susamış dürtünün

temsilinin bir yönü; düşün kurulması için gerekli ruhsal enerjiyi üreten, bilinçaltı dürtüdür. Bireyin karşıkoyumunun güçlülüğü bunu sonsuza dek erişilemez yapabilir, ancak çoğunlukla, düşün yapı ve bileşiminin yıkılmasıyla, bir kısmına en sonunda erişilebilir. Ancak dürtünün ifadesi, örneğin bir insanın istekleri, yalnız uyku durumunda doyuma erişebileceğinden, belli koşullar onun dışavurumunun doğasını belirlerler. Düş düşünceleri görsel ve duyumsal imgelere dönüştürülürler, ve bu süreç boyunca, bilincin linguistik alışkanlıkları, 'gramer olmayan ilkel bir dilde, düşüncenin yalnız hammaddesinin ifade edildiği, ve soyut terimlerin, onların temelinde olan somut kavramlara dayandığı gibi', terkedilirler (1). Bilinçli dilin tüm araçları yerine, simgeler bilinçaltının dilinde büyük bir rol oynarlar. Herşey sıkıştırılmış ve yoğunlaşmış görünür: 'Birbirleri arasında temas noktaları olan ögeler yeni birliklere **sıkıştırılırlar**' (2) - bir öge bu şekilde bir çoğunu temsil edebilir, ve bunun tersi de doğrudur. Freud tanımladığı başka bir önemli özelliği 'yerdeğiştirme' olarak adlandırır :Burada duygulanım veya çoşkular, hemen tanınmadan, bir fikirden başkasına yerleştirilebilir ve değiştirilebilirler:

Bu şekilde rüya düşüncelerinde yalnızca küçük bir rol oynayan bir şey temel şey olarak düşte ön plana itiliyor görünürken, tersine, rüya düşüncelerinin özü olan şey düşte yalnızca geçici ve belirsiz bir ifade bulur (3).

---

1) Freud, 'Psikanaliz Üzerine Yeni Tanıtıcı Konuşmalar', 1933 (1932), 'Düş Kuramının Gözden Geçiirlmesi', S.E., Vol. XXII, s. 20. Burada Freud'un tanımladığı sistematik zihinsel alan 'Bilinçaltı'nın değil, bilinçaltı düşünce - süreçlerinin çalışmalarıdır- Ben ve İlkel Ben'den sonra Freud hep ben ve üstbenin büyük kısımlarının da bilinçaltı olabileceğini söylediği için.

2) İbid., s. 20

3) İbid., s. 21

Düşün acaipliği için temel sorumlu olan bu süreçtir. Bilinçaltına giden görkemli yol olan düşlerin yapısı, ruhsal savrukluk, dil ve kalem sürçmeleri, şaka ve nükte üzerine çalışmalarla kısa zamanda kanıtlandı. Birincil sürecin dili simgeseldir, yoğunlaştırma, yerdeğiştirme, ve simgeleştirmeyi kullanabilir, ve hepsi, şu anda düşünmekte olduğumuz örnekteki gibi, aynı zamanda olabilirler. Çocuklar, dışkı gibi, anal olarak doğulduğuna inanırlar : zorlama, serbest bırakma, birisinden yeni birşeyin üretilmesi doğumun prototipidir. Ana, veya bebeğe bakan kimse tarafından üretilen dışkı, bir hediye olarak sunulur, burada bir 'düşünce' silsilesi parayla eşlemeye, ancak bir başkası herzaman 'verilmiş', bir armağan da olan bir bebeğin üretiminin yeniden doğrulanmasına yol açar. Aynı zamanda bağırsakların zarlarını uyaran bir sütun olan dışkı, - ruhsal terimlerle - penisin selefidir - ve ne yazık ki, dışkı gibi, penis de, vücudun yitirilebilen, vazgeçilebilen, terkedilebilen (hadımlık) bir kısmı olarak düşünülür. (Penis aynı zamanda çocuğun anasının memebaşına duyduklarını da barındırır.) Başka bir yerde, Freud, kendisini ziyaret eden bir doktora dışkısını gösteren ve onun o gün doğurduğu bebek olduğunu iddia eden taşkın bir kadının durumunda bu çocuksu teze yaygın bir dönüşten sözeder. Simgeleştirmenin tüm bu alanında Freud şöyle yorumlar :

Eğer birisi bu derin bağlantıların farkında değilse, insanlarla ilgili fantezilerinde, bilinçaltının yanında olduklarından etkilenen birleştirmelerinde, ve semptomatik dillerinde birinin yolunu bulmak olanaksızdır. Dışkı - para - armağan - bebek - penis orada aynı anlama geliyormuş gibi muamele edilirler, ve temsil edilişleri de aynı simgelerledir. (4).

---

4) Freud, XXXII. Konfergs, 'Kaygı ve İçgüdüsel Yaşam', Psikanaliz Üzerine Yeni Tanıtıcı Konuşmalar, s. 101.

Bu tür simgeleştirme kızlara özgü değildir - bilinçaltı süreçlerin mekanizmaları cinsiyetçe belirlenmezler; bu tüm simgeleştirme kadınlığa doğru ilerlemelerinde kızlarca **kullanılır.** (Senatsprösident Schreber için daha az yararlı değildi.)

Diğer yandan, onun başka bir örneği, onun kullanılışının, kadınlığın başarılması için nasıl gerekli olduğunu gösterebilir. **Düşlerin Açıklanması**'nda Freud, bir hastanın kendi düşüyle ilgili açıklamasını kaydetmiştir:

Babasını bir kezinde banyoda çıplak olarak arkadan gördüğünü hatırladı; cinsiyetler arası ayrımdan sözederek devam etti, ve erkeğin cinsel organlarının arkadan görülebileceğini, fakat kadınlarınkinin görülemeyeceğini vurguladı. Bu bağlamda 'küçük'le cinsel organları ve 'onun küçüğü' ile kendi cinsel organlarını kastetti - dört yaşında bir kızı vardı (5)

Bilinçaltı düşüncede dışkı - penis - bebeğin eşdeğerliliği ve değiştirilebilirliği günlük yaşam ve düşlerin linguistik ifadesinde görülebilir : penis ve bebekten hep 'küçük' olarak sözedilir. (Bu belki evlenmede söylenen 'Tüm üzüntüleriniz 'küçükler' olabilirmi'nin cinsel imasına bağlanır gözüken aşırı ahlaksızlık rengini açıklayabilir mi?) Freud henüz sözü edilmiş olan kadın düşünün anlamı için böyle örneklerin kullanılışı üzerine daha ileri bir yorumda bulunur :

Simgesel konuşmanın çoğu zaman cinsiyet farkını gözardı ettiği bilinen bir olgudur. Erkek cinsel organını ifade etmeye çalışılan 'küçük', bu şekilde kadın cinsel organlarına ikincil bir uygulanırlık edinmiş olabilirdi (6).

Penis isteğini en azından terketmeyi denemiş olan küçük kız, yine de önce babasından, sonra kocasından

---

5) Freud, Düşlerin Açıklanması, 1900, S.E., Vol. V, s. 363

6) Freud, 'Anal Erotizmde Örnek Olarak Gösterildiği Gibi İçgüdülerin Dönüşümü Üzerine', 1917, S.E., Vol. XVII, s. 128-129.

onu bir 'küçük' olarak istemeyi sürdürecektir. Freud'un tartışmalarından biri bu noktada devreye girer : yalnızca bir oğlanın doğuşu kadına arzuladığı penisi gerçekten verir, ve daha az önemli olarak, bir kadın yalnızca kocasına anası gibi davranıp onu 'küçüğüne' döndürdüğü zaman muhtemelen evliliğinden (analığından farklı olarak) hoşnut olacaktır.

10 BIZIR VE VAJİN

Yirmi ve otuzlarda yaygın olan tartışmalara karşın Freud birçok durumlarda vajinin keşfinin ancak ergenlikte olduğuna inanıyordu. 1924'de Karl Abraham Freud'a şöyle yazdı :

'Uzun bir süre ters bir doğrultudan da olsa, vajinin bızırın yerini almasının daha önce olup olmayacağını sorguladım... Varsayılan bu aşama penisin karşılanması gibi cinsel bir amaç taşıyacaktı. İki nevrotik demptom beni erken vajinal-anal diye nitelendireceğim aşamayı varsaymaya zorladı : soğukluk ve vajinismus*. Deneyimlerime dayanarak soğukluğun kaynağının libidonun bızırdan vajine geçememesinde yattığına inanıyorum. Anlık ve bölgesel temele dayalı bir engel olması gerekir; bu vajinismusta daha açıktır. (1)'

Freud'un Abraham'ın çalışmalarına büyük bir saygısı vardı ve bu konuda (Abraham'ın çok ilgilendiği) kendi bilgisizliğini itiraf ediyordu. Fakat bu konuda yazı yazması gerektiğinde (Abraham yeni ölmüştü), Freud hala şüpheliydi.

Freud'un vajinin çocuklukta bilinmemesi hakkındaki iddiaları için önemli bir gerekçesi vardı - hastalarının bastırılmış anılarında bulunmaması dışında. Eğer tüm veriler belli bir aşamada çocuğun penisin varlığının ev-

---

1) 26 Aralık 1924. Bir Psikanalitik Diyalog, The Itogarth Press, Londra, 1965 s. 377-378

*** Ç.N. vajinismus - vajinin büzgen kaslarında oluşan spasm.**

renselliğine inandığını gösteriyorsa, vajin hipotezi geçerli ve uygun olamaz Freud'un konu üzerinde son sözlerinden bazıları kendine ait değildi - bunlar Ruth Mack Brunswick'in, her ne kadar kendi ölümünden sonra yayınlanmış olsa da Freud'un gelişmesine yardım ettiği ve onayladığı, bir çalışmasında yer alır :

Vajin bildiğimiz gibi duyarlığını bızır ve ikinci olarak anüsten alır. Sorun söylendiği gibi vajinin yetişkinliğe kadar 'uyuyan bir organ' olup olmadığıdır. Artık anal kaynaklı erken bir vajinal duyarlığın varlığı sözkonusu gözükmektedir. - Eğer böyle bir vajinal duyarlığı kabul edecek olursak, bunun rolünün çocuk cinselliğinin önemli bir organı olan klitorise göre önemsiz kalacağını söylemek gereksizdir sanırım (2).

Fakat daha önceki varsayımların burada düzeltilmesi kısmen olmuştur, çünkü ortada iki soru vardır : vajinin fiziksel duyarlığı ve bunun psikolojik kabulü. Doğal olarak bu ikisi birbirine bağlıdır - eğer kız çocuğu vajinal mastrubasyona başlamışsa vajinin varlığının farkında olması gerekir. Fakat olayı birbirinden ayırmak iyi olacaktır çünkü Freud'un ters çevrilmiş iddialarına gelen eleştirilerde genellikle bu ikisinin karıştırıldığı görülür. 'Ters çevrilmiş' ile, konu üzerinde Freud ve diğer çözümleyicilerin ilgisini belirtmek istedim : çocuk vajini biliyor mu? Bugünkü karşıt çözümleyicileri ilgilendiren ise : niçin bir kız vajin uğruna bızırdan vazgeçmek zorundadır? Bu değişiklik sonucu vajinin erotojen duyarlığı ve bunun psikolojik sonuçları birbirinden ayrılamayacak kadar içiçe geçmiştir.

Freud hiçbir zaman bızırın otomatik olarak duyarsızlaştığını düşünmedi. Uyarılması cinsel birleşmeye hazırlayıcı bir rol oynayabilirdi fakat eğer tüm cinsel ilgi

---

2) Ruth Mack Brunswick, 'Libido Gelişmesinin Ödip Öncesi Evresi', 1940

bızırda kalsaydı vajin hareketsiz kalmayı sürdürecekti ve bu aşamada kalmış bir kadın penisin girişi için bir arzu duymayacaktı. Bu nedenle 'normal' kadın klitoral duyarlığı vajinal duyarlığa dönüştürmek zorundadır. Bir yönden Freud ve karşıtlarının durumunda fazla bir fark yoktur- fark daha çok yüklenen değerlerde ve Freud'un psikolojik bir işleyiş hakkında konuştuğunun reddindedir. Freud soğukluğa ait tüm olayları gözardı ettiğini itiraf etmişti. Fakat soğukluğun özelliği vajinal orgazmın eksikliğidir - orgazma ulaşmak için bızırın uyarılması gerekebilir fakat Masters ve Johnson'a göre bu tüm vücudu etkileyen pelvis kasılması olarak görülebilir. Orgazm aynı zamanda rüyaların etkisinde oluşabilir. Klitoridal kadın yalnızca bızırın uyarılmasıyla orgazm olabilen kadındır. Freud bızırın sonraki öneminin de çok değişken olduğuna, fakat klitoridal cinsellikte takılmanın kadının gelişmesini engelleyici olduğuna inanıyordu; bazı feministlere göre bu erkeklerden bağımsızlığı simgeler. Bunu istediğiniz gibi değerlendirebilirsiniz, karşıtlık yalnızca değer yargılarında yatmaktadır. Freud bildiğimiz kadarıyla özel yaşamında alıcı, dişi kadını yeğliyordu fakat yazılarında vermek istediği 'normal' kadınlığa giden yoldur. Kabul edin veya etmeyin vajinal alıcılık hala dişinin normalliği olarak kabul edilir. Gene Freud'un tanımlarını bir reçete olarak görme tehlikesiyle karşı karşıyayız; bu sunuşun metodundan kaynaklanan bir hatadır. Bundan da öte kadınların toplumsal statülerinin hatasıdır.

Doğal olarak olayın altında bundan başka sorular da yatar. Freud'un kuramında dişiliğin gelişmesi bızırın erkenden bastırılmasına bağlıdır ve erdişiliğin ruhsal sonuçlarına ait kuramı da üretkenlik çevresinde vajinin gözardı edildiği klitoral faaliyete bağlıdır. Bu tabi ki bu kavramları, yanlışlandığı veya öne sürülen fikirlerin man-

tığı hatalı olduğu durumda terketmeyeceği anlamına gelmiyordu. Ödip öncesi kız çocuğu sevgi nesnesi olan annesinden klitorisinin verdiği aşağılık duygusu altında vazgeçer. Aynı zamanda klitorisinden de vazgeçebilme durumundadır - elle tatminden vazgeçmek anlamında. Özseverliğin yarasını hatırlatacak hiçbir şey istemez - ne tüm bunlardan sorumlu hadım edilmiş annesini, ne de kendi küçük penisini. İkisi bir arada yer alır. Kız çocuğu annesine sahip olamayacağını anlar, böylece klitoris etkin özelliğini kaybeder ve ergenlikte duyarlığı yeniden ortaya çıkınca artık Ödip öncesi kız çocuğun erkek çocukla paylaştığı sokma duygusu yerine edilgin amaçlarla mastrubasyon rolünü üstlenir. Genç kız klitorisle mastrubasyona başladığı zaman etkin amaçlarının bir kısmından vazgeçmiş olur. Eğer baskı çok fazla değilse baskın olan edilgin eğilimler anneye olan etkin arzudan baba tarafından istenmeye olan edilgin arzuya geçiş sağlanacaktır. Bir bayanın gelişmesi, Ödip öncesi dönemin etkin bızırından yeniden uyanmış bızırın duyarlığını naklettiği yetişkinlik dönemi vajinine geçişini içerir. Freud'un bildiği ve önemsediği sorun, karılığın ve analığın kaderine psikolojik bir dönüştür.

Freud'un hiçbir zaman üzerinde fazla durmak istemediği dişiliğin ilerlemesi için edilgin amaçların yerleşmesine yardım eden bızırdan vajine geçiş oldukça usta-lıklı bir işlemdir. Bu birgün kadın olacaklardan istenecek ikinci değişiklikle yakından bağlantılıdır : anne sevgisinden baba sevgisine geçiş.

11 ÖDİP ÖNCESİNDE ANNE VE ÖDİP'TE BABA

Freud'un arkeolojik deyimine dönersek Yunan kültürü yani insanın oluşturulması daha önceki bir uygarlık katmanının keşfini engellemekteydi - dişilik için çok önemli olan Minas-Miken Ödip öncesi evresi. Tabi ki bu evreyi hem kız hem de erkek çocuklar birlikte geçirir fakat sonuçları her iki cinste farklıdır - Yunan üstyapısı tarafından değiştirilerek çözümlenmesi ve tarihe geçirilmesi güçleştirilmiştir. Babaerkil kültürün yapısında yer aldığı söylenebilecek Ödip kompleksi Ödip öncesi dönemi gizlerken kendi açısından döneminin kültürünü yansıtan Freud kadın hastaları için annenin rolünü sakladı. Bu çözümlemede Yunan uygarlığının baskın çıktığı gibi en kesin etmenlerden biri olan anaya bağlılık da Freud tarafından geç keşfedilmiştir. 'Minos-Miken' kalıntılarının çıkartılmasındaki güçlüğü Freud şöyle açıklar :

Anaya ilk bağımlılık çerçevesinde gerçekleşenleri kavramak benim için çok güç oldu — yaşlılıkla grileşmiş ve gölgelenmiş, canlanması hemen hemen mümkün olmayan — herşey amansız bir bastırılmaya uğramış gibiydi. Fakat belki de bu izlenim, çözümlemeye çalıştığım kadınların sorguladığımız dönemden itibaren bir sığınak bularak babaya bağlanmış olmalarından ileri geliyordu... (1)

Freud'a göre kadın çözümleyiciler bu konuda daha

---

1) Freud, 'Kadın Cinselliği', op. cit., s. 226

şanslıdırlar çünkü hastaları anneye olan bağlılıklarının bir kısmını kendilerine aktarabilirler. Bu nedenle Freud'un gözlemleri yalnızca bir genelleme yapar.

Yunan kültüründe kız çocuğun payı Ödip kompleksiyle temsil edilir -babaya olan sevgisi- fakat bu ikinci bir oluşumdur. Bunun arkasındaki alana Freud 'tarih öncesi' olarak bakar ve Minos-Miken uygarlığının bile kendi yasalarına sahip olduğunu öne sürer. Tarih Ödip kompleksiyle, daha doğrusu onu izleyen dilin oluşmasıyla başlar; demek istenen kız çocuğun dişiliğin, erkek çocuğun erkekliğin anlamını öğrenmesi babaerkil düzene geçişte, Yunan'da, öğrenildiğidir. Tarih öncesi veya Ödip öncesi dönem Ödip dönemini etkiler ve ona siner. Bu durumda iki dönemi de birbirinden tamamen ayrı göstermek isteyen zorlamalardan kaçınmamız gerekir. Fakat erkek çocukta ikisi arasındaki uyum daha fazladır. Bu dönemler arasında yapılacak ayırım algılamada güçlükler getirebilir. Çünkü Yunanlılar Minos-Miken'den aldıkları üzerine yeni şeyler inşa etmişlerdi. Fakat kadınlar için Yunan tarihi büyük bir yenilgiyi temsil eder ve tarih öncesinin yaşamlarında baskın çıkması onların zararına olacaktır. Tüm değerler terk edilmeli veya yerine yeni başlayacak ve kız çocuğun dünyadaki yerini belirleyecek Ödip dönemine uygun değerler konulmalıdır. Somut olarak erkek çocuğun Ödip durumu, Ödip öncesi anne sevgisinin daha da yoğunlaşmasıdır. Ödip durumunda her zaman yerinde olmak istediği durumu izlemek zorunda olduğunu anlar - bir gün. Önemli olan Ödip durumunu altetmesi ve sembolik hadım edilmeyi kabullenerek babaerkil mirası devralmasıdır. Kız çocuğun Ödip durumu anne bağlılığını babaya çevirmektir. Kız çocuğun Ödip öncesi dönemiyle Ödip dönemi arasındaki ayırım ilkinin güçsüzlüğü ve ikincisi tarafından reddedilmesine karşın her durumda varlığını sürdürmesidir - çünkü ya kız ço-

cuğu bu döneme takılıp 'erkeksi' kadın olarak kalmıştır, ya da bunu inkar etmiştir ve dişiliğinin fazlalığı bunu sağlamak için verilen çabayı yansıtır olmuştur.

Ödip öncesinde annenin önemini kavrayan Freud, babayla ve sonradan onun yerine koyacağı koca gibi biriyle ilgili güçlü bir simgenin kız çocuğunun fantezilerinde nasıl yattığını anladı. İki cinste başlangıçta tüm dikkatlerini anaya verirler : bebeklerle annelerinin kendilerine olan davranışları gibi bazı davranışlarını taklit eden oyunlarda onunla özdeşleşmek gibi veya onun arzularının nesnesi olarak almak gibi. Erkek çocuk ikinci durumdan babasının üstün gücü karşısında, kız çocuk ise mutlak olmasa da göreceli aşağılık pozisyonundan dolayı vazgeçer. Annesi gibi hadım edilmiş olduğunu algılaması şiddetle ona karşı çıkmasına neden olur. En iyi durumda düşmanlığı yalnızca bağlılığını bastırır ve bastırılan her zaman geri dönme veya kendini başka bir bağlılıkta gösterme özelliğine sahiptir. Böylece her kız çocuğun babaya olan sevgisinde anaya olan sevgisi yatar; babasının modeline uygun bir koca seçen her 'normal' kadın için var olan güçlükler anneye olan nefret ve sevgiyi yansıtmaya eğilimlidir. Dişiliğin gelişmesi için çok önemli olan baba ve 'normal' bir kadınlığın sürdürülmesi için gerekli olan başka bir erkek sadece annenin yerini alan ikinci sevgi nesneleridir - iki cins için de.

İki cinste de hadım edilme anneden vazgeçmenin işaretidir - fakat erkek çocuk yalnızca beklemek ve zamanı gelince kendi kadınını almak durumundadır; kız çocuk içinse hadım edilmeyi kabullenmek annesine benzemesi gerektiğinin bir işaretidir. Ödip kompleksinin iki cinste de sonucu aynı cinsten olan ebeveynle özdeşleşmeye başlamaktır - böylece toplum kendini sürdürebilir. Erkek çocuğun Ödip kompleksinde ilk sevgi nesnesine olan anayı üst beni gibi özdeşleştirmeyle içselleştirdiği babasına ben-

zemesi ile ortadan kalkar. Ödip kompleksinde ilk sevgi nesnesinin karşıtlığı kız çocukta reddedilmek zorunda değildir, çünkü bu onun kadınca kaderidir. Babası için annesine karşı düşmanlık hissedebilir ancak bunun gücü erkek çocuğun anne için babaya olan düşmanlığı kadar olamaz, çünkü baba onun için ancak ikinci en iyidir ve hadım edilmiş aynı cinsten iki kişinin rekabet etmesinde anlam yoktur. Anneyle özdeşleşmek ve bir dereceye kadar onu içselleştirmek güçlü bir üst ben oluşturmaya yetmez çünkü böyle bir babaerkil toplumda son sözü söyleyen o değildir.

Ödip öncesi dönemde özdeşleşmek ve bağlılık anneyle olan ilişkilerin sürdürülmesinde yanyanadır - kız çocuk özdeşleştirmeleriyle, erkek çocuk bağlılığıyla gelişecektir. Annesine olan etkin arzusunu babasına yöneltmek için kız çocuğu kendini annesiyle özdeşleştirmek ve edilgin amaçlarını ortaya çıkartmak zorundadır. Buna güçlü bir bastırma işlemi yardımcı olur - Minos-Miken uygarlığının gömülmesi. Fakat gerçek ortaya çıkacaktır. Ödip öncesi arzuların ve bastırmaların zorlamaları kadının geleceğinde izlerini bırakırlar. Kız çocuklarda Ödip öncesi dönemin gücü kadını nevrozun dişilerde görülen bir şekliyle (isteri) karşı karşıya getirir; Ödip ve hadım edilme kompleksinin erkekleri başka bir çeşit nevrozla (obsesyon) karşı karşıya getirdiği gibi. Obsesyon en azından Batı toplumunda değer verilen yüksek bir akla uydurmayla bir arada gider - isterinin tarifi ise aşağılayıcıdır. Tabi ki mutlak bir ayırım söz konusu değildir: erkeklerde kendini Ödip döneminde hissettiren Ödip öncesi döneme sahip olabilirler veya Ödip öncesi döneminden dişiye benzer bir şekilde çıkabilirler. Biz burada 'ideal' olanın özelliklerinden bahsediyoruz.

12 KADININ ÖZELLİKLERİ

(1) Özezerlik (Mazoşizm)

Hem erkek hem de kadınlarda sürekli görülen bir rüya veya fantezinin iki cinste de ayrı anlamlara sahip olduğu kanıtlanmıştır. Bu zevkli fantezi dövülen bir çocuğu içermekteydi, fantezinin doruğu ise genellikle mastrubasyonla izleniyordu. Bu fantezinin izlerini çocukluk döneminde bulmak olasıdır. Freud'un çözümlemesinin ortaya çıkardığına göre belli bir zamanda belli bir cinsel arzu diğerlerinden ayrılır ve kendi kendini tatmini sağlar - bu, sapkınlıkları anlamak için önemli bir kaynaktır. Fanteziler birçok ve değişen şekillerde yer alır. Başlangıç olarak kızlarda dövülen çocuk başka bir çocuk, genellikle kardeştir - bu 'babam çocuğu dövüyor' şeklinde ifade bulur; daha sonra ikinci önemli evre yer alır - 'ben babam tarafından dövülüyorum'. İlkindeki sadizm kızın kıskançlığını, ikincisindeki de suçluluk duygusunu (bu özezerliğin önemli bir göstergesidir) tatmin eder. Bu evrede fantezi, hem yasaklanmış tatminin cezalandırılması, hem de bastırmayla tatmindir. Son evre de sadistiktir ve nesnesi başka bir çocuk, genellikle erkek çocuktur. Bu evre kaba taslak ikinci evrenin tüm anılarını içerir. Erkek çocuklarda işleyiş farklıdır ve ortaya çıkan arzu cezalandıran babayla edilgin ve kadınsı bir ilişkiye gir-

mektir. Kızlarda bu fantezi etkin klitoral cinsellikten babayla enseste geçmenin açık bir arzusudur :

Garip bir şekilde durmadan yinelenen 'bir çocuk dövülüyor' formülü özel bir şekilde açıklanabilir. Dövülen (veya okşanan) çocuk sonunda klitoristen başka birşey değildir. Böylece ilk adım da bu öneriyi üretken evrenin başlangıcından daha sonraki evrelere kadar formülün içeriğinde kalan mastrubasyonun itirafı olarak alabiliriz. (1)

Hiçbir zaman bilinçli olmayan ve yalnızca çözümlemelerde ortaya çıkan ikinci evre, tüm zevk ve suçluluk duygularıyla babaya olan Ödip bağlanmasının tamamlanmasıdır. 'Normal' dişilik alanında çözümlenemeyen fantezinin tümü acılar, yasaklanmış zevkleri ve kızlar için olumlu Ödip kompleksinin güçlüklerini ortaya koyar. 'Bu çeşit fanteziler kuran kişilerde baba sınıfına dahil edilebilecek tüm kişilere karşı bir alınganlık ve öfke görülür.' (2) Rüyalar aynı zamanda Freud için yeni bir özezerlik kuramı ve bununla ilgili olarak kıskançlıkla birlikte kadının zihni yaşantısı üzerine bir görüş elde edebilmesi için kaynak oluşturdular.

Dayak fantezisi klitoral mastrubasyonun varlığını, babaya olan arzunun doğasını ve kız çocuğun çocuk cinselliğinin girdiği şiddetli baskıyı gösterir. İkinci evre, anneye bağlılıktan babaya bağlılığa geçişle, çocuğun başlangıçtaki sadizminin özezerliğe dönüşmesini içerir. Bu bir dürtünün tatmini için arzunun kendisine karşı çıkmak olan 'özezerlik' - acıdan zevk alma - kadının içine düştüğü güç durumu gösterir. Bu, hadım edilme kompleksini, birleşmeyi veya çocuk doğurmayı arzu ederek acı

---

1) Freud, 'Cinsler Arasındaki Anatomik Farkın Bazı Psikolojik Sonuçları', op. cit., s. 254

2) Freud, '«Bir Çocuk Dövülüyor.» Cinsel Sapıklıkların Kaynağı Çalışmalarına Bir Katkı', 1919, S.E., Vol. XII, s. 195

veren deneylerden zevk alma arzusunu gösterir. Fakat kadınca özezerlik iki cinste de görülür.

Özezerlik tartışmasında bunu Freud üç tipe ayırdı: erotojen, dişisel ve törel- ilki diğer ikisinin altında yatar. Üçüncüsü en karmaşığı, ve büyük bir kısmı bilinçsiz olanıdır; ikincisi tartışması en kolay olanıdır ve Freud tartışmasına buradan başlar. Tüm ilgisi ise erkekleredir. Bunda yatan anlamı en uç noktada özezerin dişi olma arzusudur. 'Törel' özezerliğin altında ise hemen hemen edilgin (dişisel) bir cinsel birleşme isteği duyulan baba tarafından cezalandırılması arzusu yatar. Bu durumda özezerlik görünüşte erotojen içeriğini kaybeder çünkü içselleştirilen babanın sadistik temsilcisi - üst ben - ile bir birlik kurulmuştur. Saldırganlık çıkış bulamadığı için sadizm kişinin kendisine döner. Üst benin oyuna getirdiği bilinç ve törellik özezerliğin başlangıcının cinsel Ödip kompleksinde yattığını gösterir. Konu oldukça karmaşıktır fakat amacımız için bir noktayı belirtmemiz gerekir : erkek ve kadının fantezi yaşamlarındaki kadının hadım edilme kompleksi, saldırgan bir babayla (veya yerini tutacak biriyle) edilgin birleşme ve çocuk doğurma olayları acıdan alınan zevki gösterir. Hangi cinsle olursa olsun özezerlik dişidir.

(2) Edilginlik :

Kadının atasözü haline gelmiş edilginliği oldukça basit bir olgudur. İlk olarak iki cins de eğilimleri hem etkin, hem de edilgin özellikler taşıdığı için özdeştirler. Freud, bu dönem için her ne kadar cinsel özellikleriyle bir tanım yapmak olasıysa da bu cinsel farklılıklar gerçekte önemli değildir : tek tek farklılıklar daha önemli-

---

3) Freud, Derslere Başlangıç, op. cit., XXXIII, ders, 'Dişilik', s. 117

dir' demiştir. (3) Kız için anneye olan Ödip öncesi bağlılık ve oğlan için Ödip kompleksi sona erdiğinde cinsel farklılığın kabulü bir yandan hadım edilmeyi, öte yandan hadım edilme korkusunu içerir. Ödipal arzusunu gerçekleştirmek için kızın yapacağı şey cinsel eğilimlerinden geri kalanları toparlamak ve bunu etkin bir şekilde edilgin amacı olan sevilmeye yönlendirmektir. Şimdi oğlan ve kızın birinde etkin amaçların, diğerinde edilgin amaçların üstün olduğu şekilde bir ayırım yapabileceğimizi söyleyebiliriz. Çalışma yaşantısının büyük bir bölümünde etkin/edilgin sözcüklerini elverişsiz, erkeksi/kadınsı'yı ise göreneklerle belirlenmiş sözcükler olarak bulur. (4) Gene de bu, cinslerin psikolojik oluşumunda önemli bir farklılığın olmadığı anlamına gelmez.

---

4) Burada Freud'un bu ifadelere olan hoşnutsuzluğunu göstermek için tüm pasajı vereceğim. '«Erkek» ve «dişi» kavramlarını biyolojik olduğu kadar zihinsel nitelikleri ifade etmek için kullanmaya alışmışızdır ve aynı şekilde erdişilik kavramını zihinsel yaşama dönüştürmüşüzdür. Böylece erkek veya kadın birisi için bazı durumlarda erkekçe bazı durumlarda dişice davranıyor deriz. Fakat derhal algılayacaksınız ki bu sadece anatomiye veya göreneklere yol açar. «Erkek» ve «dişi» kavramlarına yeni bir anlam veremezsiniz. Bu ayırım psikolojik değildir; genellikle «erkek» dediğiniz zaman «etkin», «dişi» dediğiniz zaman «edilgin» demek istersiniz. Böyle bir ilişkinin varlığı doğrudur. Erkek cinsiyet hücresi etkin olarak hareketlidir ve dişiyi arar, yumurta ise hareketsizdir ve edilgin bir şekilde bekler. Cinsel organizmaların bu davranışları cinsel bireylerin birleşme sırasındaki hareketleri için bir modeldir. Erkek cinsel birleşme için dişiyi kovalar, onu yakalar ve ona girer. Fakat bununla psikolojik olarak erkeklik özelliğini saldırganlık etmenine indirgemiş oluyorsunuz. Eğer bazı hayvan sınıflarında dişilerin güçlü olduğunu ve erkeğin yalnızca birleşme sırasında etkin olduğunu gözönüne alacak olursanız bu durumdan bir avantaj sağlayıp sağlayamadığınız hakkında şüpheye düşebilirsiniz. Örneğin örümceklerde durum böyledir. Hatta çocuk yetiştirmek ve korumak gibi dişiye ait olarak düşündüğümüz işlevler bile hayvanlarda salt dişiye ait değildir. Daha yüksek türlerde cinsle-

(3) Benlik davası, Kıskançlık ve Kısıtlı Adalet Duygusu :

Etkin bir anne bağlılığından anneyle özdeşleşmeye geçişte baba bağımlılığının edilgin amacı, sevmekten çok özsever (narsist) bir arzu olan sevilmektir. Özseverlik döneminin doruğunda bir kadın zorla aşağılık bızırını kabullenmek durumunda kalır ve bunun yerine bir övünç kaynağı olarak tüm vücudunu koyar. Sevilmek ve takdir edilmek için bu özseverliğini daha da geliştirmek zorundadır. Benlik davası, senin adın kadındır.

Başlangıçta da penis kıskançlığının daha büyük kıskançlıklara yol açtığını görmüştük. Bu kıskançlığın daha başka sonuçları da vardır. Adalete olan talep, yani

---

rin yavrularını yetiştirmede işbölümü yaptıklarını ve kimi zaman bunun tamamen erkek tarafından yüklenildiğini görürüz. İnsan cinsel yaşantısında bile erkekçe davranışı etkin, dişice davranışı edilgin olarak nitelemenin yersiz olduğunu göreceksiniz. Bir anne her durumda çocuğuna karşı etkindir; süt verme işlemi bebeğini emziren veya bebeği tarafından emilen olarak nitelendirilebilir. Dar bir cinsel çerçeveden dışarı çıktığınız zaman «birşeye dayandırmaktan doğan hata»nın [birşey için iki şeyi hatalı yapmak] büyüdüğünü göreceksiniz. Kadınlar birçok yönde değişik faaliyetlerde bulunabilirler, edilgin bir uyum sağlamadıkları sürece erkekler kendi cinsleriyle bir arada yaşayamazlar. Eğer bana bu faktörler kadın ve erkeğin psikolojik anlamda erdişi olduklarını kanıtlıyor derseniz kendi kafamızda etkini erkek, edilgini dişi olarak canlandırıyorsunuz derim. Fakat sizi böyle bir durumda menederim. Bu bana gereksiz, bilgimize hiç bir şey eklemeyen bir amaç olarak gözükür.

Bazıları dişiliği psikolojik olarak edilgin amaçları yeğleyen olarak görebilirler. Bu doğal olarak edilginlikle aynı anlamda değildir; edilgin bir amacı gerçekleştirebilmek için birçok etkinlik gerekebilir. Belki de durum kadının cinsel işlevindeki edilginliğinden dolayı edilgin davranış ve edilgin amaçları tercih etmesi ile açıklanablir. Fakat kadını edilgin konuma iten sosyal törelerin etkisini de gözönüne almamız gerekir.' (İbid., s. 114-116)

herşeyin 'adil' olması arzusu kıskançlığın dönüştürülmüş halidir ve bu nedenle kadınlar bu işi daha zor becerir. Daha da önemlisi babalarıyla olan Ödipal ilişkilerine son vermeleri için herhangi bir baskı olmadığından bunu yok etmek üzere güçlü bir şahsiyetle özdeşleşmeye yoğun bir çaba göstermeye gerek duymazlar. Bu nedenle güçlü bir üst bene sahip değildirler. Daha zayıf bir üst ben, daha düşük bir yüceltme kapasitesi, daha az toplumsallık; her ne kadar bu, psikolojik dişiliğin kaderiyse de Freud'un bu niteliklerin etkilendiği (toplumsal görenek) toplumsal koşullar ve inanç meselesi gibi kavramlardan ne kadar sık bahsettiğini gözardı etmemeliyiz.

Eksikliğin şoku, hadımlığı ve Ödip öncesi anne sevgisinin sona ermesi küçük kızı Ödip kompleksine sığınmaya zorlar. Oğlanların deneyimlerinin tersine hadım edilmişlik kompleksi kızlara alımlı flörtçülük ve hoş tavırlarla cennetin kapısını açar. Küçük kızın sevgiye olan bu talebi sürüp gider ve genelde kadın olarak bu aile dünyası, temsil edeceği dünyadır. Bu arada her ne kadar törel bir ifade olsa da dünyanın var olmasını sevginin sağladığını tekrarlayacağım:

Kadınlara aynı zamanda toplumsal ilgilerinde daha zayıf ve içgüdülerini yüceltmede erkeklerden daha düşük kapasitesi olarak bakarız. İlki şüphesiz tüm cinsel ilişkilerin özelliği olan toplumsal olmamaktan kaynaklanır. Sevgililer birbirlerini yeterli bulurlar ve aileler daha anlamlı topluluklara girmemekte direnirler. (5)

Kadının işlevi toplumu yeniden üretmek, erkeğin ki ise yeni gelişmeler üretmektir. Ödipal baba sevgisinin güvencesi ile geleceğin mutlu yuvası arasındaki ilişki de açıkca görülmektedir. Fakat bu yolun öncesinde ve sonrasında birçok engeller vardır.

---

5) İbid., s. 134

(4) Gerçek Kadın ve Alternatifleri :

Kız çocuğun dişiliğinin gelişebilmesi için Ödip öncesi özdeşleşmesi ve babasına olan Ödipal arzusunu ve annesine olan nefretinden vaz geçerek ikinci bir kez annesine sevgiyle bağlanması gerekir; ilk evrede:

Cinsel işlevini ve toplumsal görevlerini yerine getirmek için gerekli özelliklerin kazanılmasına hazırlık yapılır. İşte bu özdeşleşme sırasında Ödip bağlılığıyla annesine büyük bir sevgi duyan erkeğe karşı, kadın çekiciliğe sahip olmak zorundadır.

Anneyle olan bu özdeşleşme (erkek için çok memnuniyet verici ve babaerkil statüko için çok yararlı), kız çocuğun babaya olan edilgin sevgisinden geriye kalanla edilebilir - fakat kadınlığın gelişmesi için gerekli olan bu ideal sterotipte bile erkekler için kendini ikinci cinse duyulan sevgide gösteren tehlikeler gizlidir. Freud, daha da ileri giderek annesini severken karısında yeniden dünyaya gelen Ödipal kocanın, kendi arzuladığı sevginin yalnız oğluna verildiğine olan inancı üzerinde durur. Bir erkek çocuğun doğumuyla kadının geçmişteki cinsel arzularının iki yüzü bir araya gelebilir : sevdiği ve özdeşleştiği anne olabilir ve çok kıskandığı penise (artık oğlu) kavuşabilir.

İkinci olarak gelen erkek, kadınların en 'dişi'sinden de kendini izleyen annesi gibi hem düşmanlık, hem de bağlılık görebilir. Genelde babaya ve onun mirasçılarına olan güçlü bağlılık gereğinden fazla anne bağlılığının inkarının bir göstergesidir. Başka türlü dersek bu, kadının olmak istediği gibi bir erkek seçerek özseverliğini yüceltmesidir. Bunlar bir erkeğe gerçek bir dişi kadından gelebilecek tehlikelerdir.

Kadınlığa giden bir çok dolambaçlı yol vardır. Yol-

---

6) İbid., s. 134

lardan en kolayı daha sonra lezbiyenliğe varabilecek olan başlangıçtaki anneye olan bağlılıktan vaz geçmemektir; veya erkek meşgalelerini gıptayla izlerken gizli bir penis kıskançlığı duymaktır.

Hırslı ve sapkın kadınlar Minos - Miken uygarlığını el değmemiş bir şekilde tutmaya çalışırlar - bir yandan Ödip öncesi anneye sevgi, öte yandan erkek penisine duyulan özlem. Fakat 'normal' kadın da dişiliğinin gerisinde aynı etmenleri gizler. Tüm kadınlarda ikili bir yapı - Minos-Mikon ve Yunan uygarlıkları - gözlenir. Herkesin ardında bir kadın vardır - hem kız, hem erkek çocuk için anne, erkek için eş Freud'un dediği gibi kadınlarda erdişilik erkeklerden fazladır -çünkü küçük kızın her zaman iki sevgi nesnesi, anne ve babası varken erkek çocuğun yalnız bir tane vardır. Fakat insan kültürü, anne bağlılığının önceliği dahil olmak üzere kız ve oğlan çocukların farklı kaderlerini baba kanunlarıyla saptar :

Benim size dişilik hakkında söyleyeceklerimin hepsi bu kadar. Tabi ki eksik, bölük pörçük ve pek dostça değil - Eğer dişilik hakkında daha fazla bilmek istiyorsanız kendi yaşam deneyimlerinize veya şairlere dönün, veya bilim size daha derin ve düzenli bilgi verene kadar bekleyin (7).

7) İbid., s. 135

FREUD, FREUD'ÇULAR VE KADIN PSİKOLOJİSİ

1931'de 'Dişi Cinselliği' adlı denemesini yazarken Freud, kadın psikolojisi üzerine meslekdaşlarının yazdığı sekiz yeni makaleden yararlanmıştı. Her ne kadar Karen Horney ve Helene Deutsch çalışmalarını sürdürmüşler ve tartışmanın başlangıcında yer almayan Clara Thompson ve Marie Bonaparte konu üzerine yazdıkları kitaplarla bu gruba katılmışlarsa da bana göre iki savaş arasında, özellikle yirmil rin ortasından otuzların ortasına kadar iki karşıt grup ortaya çıkmış ve bu dönemde psikanalize pek önemli bir şey eklenmemiştir.

Ernest Jones'un Freud'u suçlaması penise verdiği değerden mi değil mi bilemeyeceğim fakat daha sonraki psikanalitik literatürde bu tartışma Jones - Freud anlaşmazlığı olarak nitelendirilmiştir. Gerçekte Jones'un durumu kendisinin de belirttiği gibi Karen Horney ve Melanie Klein tarafından ortaya atılan farklı kuramları birleştirmekti. Belki de bunun nedeni İngiliz ve Viyana okulü arasındaki farklılıkları açıklamayı üstlenmesiydi. Her zaman iyi bir diplomat olarak farklılığın önemini gizlemeyi becerdi. İki savaş arası dişiliğin anlamındaki çelişki hiçbir zaman daha önce Stehel, Adler ve Jung'la olan anlaşmazlıklarda olduğu gibi hareketin parçalanmasına neden olmadı. Açıkça bu noktada psikanalitik hareket bazı ülkelerde o kadar yaygınlaşmıştı ki, her ne kadar sürek-

li tartışılan konu merkezi kontrole karşı ulusal bağımsızlık idiyse de, gerçekte büyümenin şartı farklılıktı ve hiçbir anlaşmazlık küçük bir halkada yer alan kuramcıların başlangıçtaki kuramlar için yaptıkları savaş kadar yararlı olamazdı. Belki de konunun içeriği uğrunda kavga etmeye bile değmezdi. Böyle olsa bile, her ne kadar gerçek farklılıklar ortaya çıkmışsa da bunlar çözümsüz bırakılmıştır; psikanaliz farklılaşmayı beklerken, dişilik sorununun çözümlenmesi çalışmaları her zamanki gibi yetersiz bir şekilde sürüp gitmiştir.

Freud, 1897'de Fless'e yazdığı bir mektupta bu problemden kadının klitoral duyarlıktan vajinal duyarlığa geçişi veya vajinin üretkenliğinin uyanışı olarak bahseder, fakat bunun da diğer birçok konu gibi Freud tarafından yıllar sonra yeni bir anlayışla ele alındığını görürüz. 1905'de yayınlanan **Cinsellik Üzerine Üç Deneme**'de cinsler arasındaki ayırıma pek dokunmadığını fakat, 1915 ve 1920'de getirdiği dipnot ve eklerle bu metnin önem kazandığını ve 1920'den sonra çözümleyiciler arasında bu konuya ilginin arttığını görürüz. Standart Basım'ın yayıncıları da daha sonraki çalışmalarının kaynağının 1925'de yayınlanan 'Cinsler Arasındaki Anatomik Farkın Bazı Psikolojik Sonuçları' olduğunu öne sürerler. Tarih boyunca kadınlar üzerine yapılan çalışmaları gözönüne almasak bile, bu durum Adler'in tüm ruhsal etkenleri 'erkeği protesto'ya indirgemesi ve Karl Abraham ile Freud arasındaki karşıt görüşlerin alışverişini gözardı etmek demektir. Gerçekte en son dişilik literatürü fikirlerin alışverişin okunması olarak alınmalıdır : bir deneme diğerini kışkırtmıştır.

Van Ophuijsens'in 1917'deki 'Kadındaki Erkeklik Kompleksine Yardım'ı 1924'de yayınlandığı için, tartışmanın başlangıcını Abraham'ın (919'da yazılıp, 1922'de yayınlanan) 'Kadında Hadım Edilme Korkusunun Açık-

lanması' olarak alabiliriz. 1909'dan sonra Freud ve Abraham'ın birbirlerine gönderdikleri mektuplar, dişiliğe ait psikolojik sorunlar ve erkeklerin tutumuna ait ortak ilgilerini ortaya çıkartır : aralarında fetişizm, hadım edilme korkusu ve çocuğun aynı cinsten olan ebeveynle ilişkilerini tartışırlar. Abraham, özellikle daha sonra Ödip öncesi - dişilik için çok önemli - olarak adlandırılan dönemle ilgilenmekteydi, çünkü çalışmaları bu dönemle yakın ilişkisi olan paranoya, megalomani ve şizofrenle ilgiliydi. Freud Fliess'den on yıl için soğumuş olsa da Abraham'a hem Abraham'ın hem de Fliess'in yaşadıkları Berlin'de Fliess'i görmesini öğütledi. Bu karşılaşma Freud'u yıllar önce ilgilendiren, üzerinde hiç durulmayan konuları diriltebilirdi (1). Abraham'ın kadınlarda hadım edilme kompleksine ait makalesi hem kuramsal, hem de klinikteki pratik çalışmalarına dayanarak, Freud'un 1918'de 'Bekaret Tablosu'nda öne sürdüğü bazı fikirlere bir yanıttı. Freud 1931'de Abraham'ın ölümünden çok sonra bu denemeyi yetersiz olarak niteledi.

Bütün bu dönemde konu üzerine yazan diğer erkek çözümleyiciler gibi (Freud dahil) Abraham'da açık ve kesin olarak çağdaş kadın hareketleriyle ilgilenmekteydi. Abraham'a göre cinsel eşitlik arzusu (nevrozlu olmamasına karşın) kadınlardaki hadım edilme kompleksinin ortaya konmasıydı. Abraham'ın psikolojik bir açıklama aradığı akla uydurmalar, tüm kadınların yaşantılarının belli bir döneminde erkek olmak istediklerine ve ancak böyle bir dönüşümle bazı toplumsal avantajlardan yararla-

---

1) Ben burada tabi ki Freud'un dişilik teorisi ile ilgili olabilecek kavram ve konuların olası diriltilmesinden bahsediyorum; fakat Freud'un Abraham'a Fliess'in dönemsellik teorisindeki doğruluk payından bahsetmesi ve bu doğruluk payının birkaç yıl sonra kendi 'yinelemenin zorluğu' kavramından yoğun bir şekilde kullanması daha büyük bir olasılığın savunulduğunun göstergesidir.

nılabilineceğine olan inançlarına ait gözlemlere dayanır. Bu karmaşık yazının yalnızca bir özetini vermekle yetineceğim (2). Bunların çoğu yabancı gelmeyecektir çünkü bir kısmı doğrudan Freud'a dayanır ve bir kısmını da Freud daha sonra kendi çalışmalarına katmıştır. Kız çocuğun vücudunu büyük bir kıvançla değerlendirmesi, penisi olmadığını farketmesiyle onda oluşan eksiklik (hadımlık) duygusuyla yok olur; bu yaralanma mensturasyonla onaylanmış olur. Fakat burada Abraham, benim bu çalışmada en önemli saydığım ödül kavramını ortaya atar. Sevgi ve ödül ayrılmaz şekilde birleşmişlerdir; anne ilk ödülü olan sütünü verir; çocuk buna karşılık olarak dışkısını verir; fakat 'vermek' aynı zamanda almak demektir : erkek çocuk dışkıladığı için penisinden vazgeçebileceğini düşünürken kız çocuk dışkıladığı için kendisine bir penis yapabileceğini veya birinin hediye edebileceğini düşünür. Burada mecazi bir eşitlik kurmuş oluyoruz dışkı = ödül = penis. (Abraham'ın makalesinin iki değişik çevirisinde de 'devinim' sözcüğü kullanılmıştır fakat ben burada Freud'la Abraham'ın düşünceleri arasındaki benzerliği daha iyi gösterebilmek için 'dışkı'yı kullandım). Kız çocuğu ne kendinde penisin büyüyeceğini, ne de birinin hediye vereceğini anlayınca bu eşitliği büyütebileceği ve verilebileceği bir nesneye genişletir - bir çocuk; bundan sonra çocuklarından dolayı annesini kıskanır ve babasından bir çocuk sahibi olmak ister. Hem anneye olan kıskançlık, hem de babaya olan arzu yüceltilmelidir, fakat çocuk arzusu normal dişilikte sürmek zorundadır. Hadım edilme kompleksi sonuçta bozukluk yaratıcı bir etkiye sahip olmak zorunda değildir. Dişi,

---

2) Bu basitleştirilmişin basitleştirilmesidir çünkü Abraham bir konuyu diğerlerinin lehine olarak yalıtladığını ifade etmiştir: düşünceler ve semptomlar üzerinde fazlasıyla durulmuştur ve açıklık için yalnızca bir yönle ilgilenmiştir.

kendinde bulunmayan penisin öcünü almak üzere edilgin bir yol seçerek veya başlangıçtaki erdişilik veya erkeksiliğe geri dönüp cinsler arasındaki farkı reddederek (bu Abraham'a göre kadın hareketlerinde yansımakta) nevrotik olmayan bir yapı gösterebilir. Eğer böyle bilinçli çözümlemeler benimsemezse bastırılan hadım edilme kompleksi bilinçaltının tam gücüyle geri dönecektir - farklı semptomlarda penis arzusu, erkeklerden öç alma arzusu, dişi rolünü reddetme gibi durumlar görülecektir. Abraham örnek olarak birleşme sırasında işeme arzusunu gösterir (boşalma kıskançlığı); ve sabit bakışlar da dikleşmiş penise karşıdır: erkek teşhirci gerçek penisle başkalarını korkutmak isterken kadın, hayalinde oluşturduğu penisin görüntüsüyle başkalarını korkutmaya çalışır. Öte yandan kendini masum hissettiren fantezilerinde olduğu gibi penisin hiçbir önemi olmadığı öne sürülebilir - veya öç ve karşı hadım etme kendini soğukluk, iğneleme ve sakat erkeklerin seçilmesi şeklinde (kadınlar gibi bir organı eksik olan) gösterebilir. Aşırı kadınsılık hadım edilme kompleksinin çözümsüz nevrozlarından biridir - erkekleri reddedebilmek için sürekli takdir edilen bir güzel olma isteği veya kadının cinsel alıcılığını abartma (erkekleri mümkün olan her durumda bekletme). Hadım edilme kompleksi farklı yollarla giderilebilir veya bastırılır ki bu da çeşitli semptomlara neden olur: temel bulunmayan penis kavramı ve bunun yerini tutacak ödüldür. Önemli olan nokta Freud gibi Abraham'ın da bu edilgin arzuların hem erkekte, hem de kadında bulunduğu üzerinde durmasıdır. Abraham insanların fikirlerini ve gösterdikleri semptomları tartışır : yetişkinin sözcüklerinden ve bedenî semptomlarından geçmiş çocukluğu yeniden inşa eder.

Koren Horney 1924'de 'Kadınlarda Hadım Edilme Kompleksinin Başlangıcı Üzerine'de Abraham'ı ilk önce

tezini özetleyerek kadınlar açısından yanıtlar. Horney'e göre nedeni soruşturulmamış bir varsayım olan kadının üreme organlarını aşağılık hissetmesini erkek şövenizmine (eril özseverlik) bağlar. Öne sürülen, 'İnsan ırkının yarısının kendine verilmiş olan cinsiyetten hoşnutsuz olduğu ve bu durumdan ancak uygun ortamda kurtulunacağı' iddiası yalnızca kadınsı özseverliğe değil, biyoloji bilmine de yeterli değildir. (3)

İlk işi eğer kadınlarda bir hoşnutsuzluk söz konusu ise bunun için iyi bir neden olup olmadığını araştırmaktır. Kadınlar üzerine çözümlemelere ait literatürde olduğu gibi Horney'de hadım edilme kompleksini penis kıskançlığı olarak görür ve bunu açıklamaya çalışır. Karen Horney ilk önce dikkatini hadım edilme kompleksi değil de yalnızca penis kıskançlığı olarak tanımlanabilecek bir konuya çevirir. Küçük kızlar erkekler gibi işemek isterler çünkü (a) çişin sıçratılması mutlak gücü temsil eder (b) erkekler üreme organlarını görebildikleri için bu onların röntgencilik amaçlarını tatmin eder (c) mastrubasyonu kolaylaştırır. Gizlenmiş üreme organlarıyla kadının sergileyebileceği birşey yoktur (daha sonraları tüm vücudunu sergiler) ve kendine dönük olmaya daha elverişlidir. Horney'e göre bunlar gerçek durumlardır.

... gerçekten de çocuğun bakış açısından gelişmenin bu evresinde bazı haz olanakları açısından kız çocukları oğlan çocuklarından daha avantajlıdır. Bu gerçekliğin farkında olmadığımız sürece de dişi çocukların yaşantılarında penis kıskançlığı olgusunun yok edilemeyeceğini ve bunun dişinin gelişmesini karmaşıklaştırdığını anlayamayız. (4)

Bu ilk aşamadır : toplumsal gerçeklikle bütünleşmiş

---

3) Karen Horney, 'Kadınlarda Hadım Edilme Kompleksinin Başlangıcı Üzerine', International Journal of Psycho - Anelysis, V : 1924

4) İbid., p. 42

biyolojik bir tuzak. Fakat Karen Horney hadım edilme kompleksini penis kıskançlığına indirgeyip indirgeyemeyeceğimizi sorar. Kuramında bio-toplumsal kaderiyle yetişmiş küçük kız kendisiyle aynı kadere sahip annesiyle özdeşleşmeyi ve babasını sevgi nesnesi olarak almayı uygun bulur. Başlangıçta baba küçük kızın ırzına geçmesini cesaretlendirir, karşılık verir ve yanıtlar görünür fakat sonradan onu reddeder : bu reddediş hadım edilme kompleksinin ikinci ve en önemli evresidir. Bu durum penis kıskançlığıyle değil, küçük kızın babası tarafından iğdiş edildiği fantezileri ve sonradan reddedilmesi ile ilgilidir. Babasına olan sevgisinden vazgeçmek zorunda kalan kız çocuğu - bununla birlikte bir çocuk için kadınca arzu duyma - bunun yerine kendisini babasıyla özdeşleştirir ve gerçek penis kıskançlığının baskın olduğu üretkenlik öncesi döneme geri döner. Babası hakkında (ve diğer erkekler) duyguları bir kalıntı, öç alma arzusu, geri çevrilmiş olmaktan dolayı hayal kırıklığı ve ensest arzularından dolayı suçluluk olacaktır. Kadınlığının hemen başlangıcında (kadınca heteroseksüel sevgi) kız çocuğu hadım edilmiştir - iğdiş edilmiş ve reddedilmiştir.

Abraham ve Horney arasındaki kuramsal fark önemlidir fakat tartışmanın terimlerinde meydana gelen değişiklik de önemlidir. Abraham - Freud tezinde hadım edilme kompleksiyle eşanlamlı olan penis kıskançlığı herkesin yaşaması gerekli bir deneyimdir; kavram olarak da nötrdür. Horney bunu utanılacak birşey olarak ele almış ve makalelerinde 'normal' kadınların da böyle bir deneyimden geçtiğini ve bu durumun oldukça gerçekçi olduğunu göstermiştir. Abraham ve Freud'un durumları buna uygundur : tartışmacıların arasındaki fark bir törel suçlama haline gelmiştir. Bu törel farklılık bize yansıtılmamış ve kuramsal anlaşmazlık unutulmuştur.

Helene Deutsch'un aynı yıl yazılıp 1925'de yayınla-

nan 'Üremenin İşlevleriyle İlişkisinde Kadının Psikolojisi'nde kadının cinsel birleşme ve üremedeki psikolojisi hakkında fikirleri genişletmiş, fakat kuramsal tartışmaya bir yenilik veya değişiklik getirmemiştir. Deutsch'un çalışması kabaca Abraham - Freud tezine uyuyordu. Fakat gene de bazı değişiklikler ortaya çıkmıştı. Deutsch'un çözümlemesi normal bir kadınlık için reçetedir : kadınsılık yalnız dişilikle, erkeksilik erkeklikle özdeşleştirilebilir. Horney'nin biyoloji ve gerçeklik kavramlarına ait kuramlardan yola çıkan Deutsch'un kuramları kurala bir ahlakçılık özelliği taşımaktaydı. Libido biyolojik hale gelmişti! etkin enerjinin merkezi olarak klitoris penisin bol enerjisinden yoksundur, en yoğun mastrubasyon sırasında bile diğer organınki kadar libidoya 'sahip olamaz' (5). Erkeksi kiltorisin varlığı 'talihsizliktir'; iç salgılar dikkatin ondan öteye çevrilmesine neden olur, 'gerçekte' klitoris aşağılıktır. Bence Deutsch'un eğilimli olduğu bu iğrenç psikoloji tarzı, altında yatan biyolojizmi gizlemektedir; ve gene bana göre bu ikincisi ilkini yansıtır : «Doğurma olayının tohumun dışarı atılması nedeniyle cinsel zevk verdiğine bile inanıyorum' (6).

Aynı yıl daha sonraki mektuplaşmalarında Abraham ve Freud gene dişi cinselliğini tartışmaktaydılar. Abraham kız çocuğunda erken vajinal duyarlık üzerine bir çalışma yapıyordu - Freud şüpheliydi fakat ilgiyle izliyordu. Altı ay sonra 'birkaç kısa deneme yazmıştı fakat pek ciddi şeyler değildi' (7). Bunlardan biri 'Cinsler Ara-

---

5) H. Deutsch, 'Üremenin İşleviyle İlişkili Olarak Kadının Psikolojisi', 1925, International Journal of Psychoanalysis.

6) İbid., s. 172

7) Bir Psikonelitik Diyalog : Sigmund Freud ve Karl Abraham'ın mektupları, 1907 - 1926, op. cit., 21 Temmuz 1925, s. 391. Bu denemeleri yazmadan iki ay önce Freud Lou-Andreas Selomé'ye bir sır verdi: '... Başka türlü, varoluş hala dayanılabilir gibi. Hatta bir süre

sındaki Anatomik Farkın Bazı Psikolojik Sonuçları' idi. Hem Abraham, hem de Freud anatomiyle ilgilenmekteydiler fakat vurgu daha çok bunların ruhsal olarak temsil edilmelerindeydi. Freud'un denemesi, Ernest Jones'u dış gerçekliğe tepkiyi sorguladığı halde konuyla ilişkisi olan üst benin kaynağı ve yapısını sorgulamaya kışkırttı. Fakat Karen Horney hem Freud'un hem de Deutsch'un katkılarını yanıtlarken tezini bir adım öteye götürerek erkek çocuklarda görülen doğurma kıskançlığını vurgular. Bu kavram daha sonraki çalışmalarının ilk hamlesi olacaktır. 1926'da 'Kadınlıktan Uçuş : Kadın ve Erkek Bakışaçısından Kadınlarda Erkeklik Kompleksi' adlı bu denemesinde George Simmel'in 'tüm uygarlığımız erkeksi bir uygarlıktır.' sözüne dayanarak dişilikle ilgili psikanalitik kuramların erkek fantezileri olduğuna dair iddialarını kuvvetlendirir. Ona göre erkek çözümleyiciler erkek çocuğun kız çocuk hakkında spekülasyon yapması gibi kadınlarla ilgili kuramlar öne sürerler ve kadınlar bu erkek fantezilerinin doğru olduğuna inanırlar - genellikle kendi doğalarına aykırı olarak. Horney'nin amaçlarının değeri ve iddialarının doğruluğu hakkında bir kuşku yoktur. Kadınlar gerçekte aşağılık değildirler fakat bir er-

---

saklayacağım çalışmalarımız için gerekli bir şey keşfettiğime inanıyorum. Bu, kişinin utanması gereken bir keşif çünkü insan bunu 30 yıl sonra değil, başlangıçtan bulmalıydı. İnsan doğasının yanılabilme özelliğine bir kanıt daha. '10 Mayıs 1925, Sigmund Freud'un Mektupları, 1873-1939, op. cit., s. 362. Freud'un neden bahsettiğine alt hiçbir bilgi, hatta spekülasyon bulamıyorum; yalnızca her ne kadar bu üç deneme çok önemli değilse de bunu izleyenler radikal olarak yeni fikirler taşımıyorlardı.

Konular üzerinde Freud'un çalışmalarıyla bağlantılı olarak iki önemli noktayı her ne kadar Freud Abraham'ın bazı fikirlerini reddediyorsa da, dişilikle ilgili kuramların (özseverlik ve Ödip kompleksi) gelişmesi için önemli sayıyorum. Abraham'ın çalışmaları katalist görevi yüklenmişti.

kek uygarlığında yaşamaktadırlar. Kadınların psikanalizinde bundan feci bir olay olamaz. Karen Horney'nin kadınların toplumsal bağımlılığına yaptığı birçok önemli gönderi kadının gerçekliğine ait bu açık ve kesin araştırmada anlamsız kalmaktadır. Bu noktada, diğerleri gibi, doğru veya yanlış olmayan hiçbir şey yoktur, ancak düşünmek bunu böyle yapar ve eğer babaerkil düşünce baskınsa dişilik, sistemi yansıtacaktır : 'doğa' düşünce yaşamındaki temsilinden bağımsız tutulamaz.

Bunu izleyen yıl Jeanne Lampl de Groot çoğunlukla Freud'çu bakış açısıyla olmasına karşın açık bir özet yaptı : kız çocuklarındaki hadım edilme korkusunun ikincil bir oluşum olduğu üzerinde durdu ve bunun belirtisini 'olumsuz Ödip kompleksi' olarak nitelendirdi. Bu daha önce de bahsedilen fakat Freud'un çalışmalarında görülmeyen olumsuz Ödip kompleksi veya Ödip öncesi dönemi, daha sonraki çalışma ve tartışmaların merkezi olacaktı. Melanie Klein (8) çalışmaları daha da ileri götürecekti fakat bu arada cinsler arasındaki psikolojik fark-

---

8) Melonie Klein'ın çalışmaları üzerinde fazla durmadım çünkü bu bizi kadınlık alanının çok dışına götürecekti. Bu noktada Jones Klein'ın çok erken Ödip kompleksi kuramını onun tartışmada kendi tarafında olduğunun bir işareti olarak kullandı. Abraham'ın öğrencisi olan Klein psikozun paranoid-schizoid diye adlandırdığı durumu incelemek üzere yaşamın ilk ayları ve buradaki takıntılar üzerinde duruyordu.

Buna uygun bir şekilde çalışmaları ana - çocuk ilişkisini odak almasına neden oldu ve bu da konu üzerinde başka çalışmalar yapılmasına neden oldu. İlginç bir şekilde bu yeni ilgi kadın psikolojisinin anlaşılmasına hiçbir şey getirmedi. Klein'ın erken Ödip kompleksi kuramı ile Freud'un kuramları arasındaki fark kabaca açıklarsak, Klein yaratılıştan gelen bir benliğin (ego) varlığını kabul eder ve Ödip kompleksini nesnelerin yüceltildiği tüm evrelere (cinsel olduğu kadar oral arzu da) maledet ve bünyevi etmenler üzerinde durur. Freud'un kuramları tüm bu varsayımları reddeder.

lıklar üzerine tartışmalar kendini hiçbir zaman kurtaramayacağı bir kısırdöngüye girmiş oldu.

Horney ve Jones cinsiyetlerin biyolojik ayırımının her iki cinsin düşünsel yaşantılarına yansıdığına inanıyordu. Gerçekçi olarak her iki cins de kendisinde olmayanlardan dolayı karşıdakini kıskanabilir : kız çocuğu güç ve kaçınılmaz cinsel haz simgesi olan penisi kıskanır, oğlan çocuk kaçınılmaz yaratıcılığın simgesi olan üreme yeteneğine sahip kız çocuğunu kıskanır. Yalnızca oğlan çocuk erkekliğin güçlü döneminde anne tarafından baştan çıkartılıp, daha sonra reddedildiği, kız çocuk da kadınlığın güçlü döneminde babası tarafından iğdiş edilip daha sonra reddedildiğinde hadım edilme kompleksi yer alır - böylece her ne kadar daha önceki kıskançlık yollarına ve günlerine dönüşe neden olsa da bu ikinci bir oluşumdur. Kabaca söylersek Freud bir yandan biyolojik dişilik ile erkeklik, öte yandan psikolojik kadınsılık ve erkeksilik arasında önemli bir boşluk olan bir kuram için tartışıyordu. Aynı zamanda cinsler arasındaki simetrinin varlığı kuramına karşı tartışıyordu. Başlangıçta her iki cins de anaya bağlılıkla ilgili olarak etkin bir erkeksilik için çabalar fakat kadınlarda bu çaba yoğun bir şekilde bastırılmalı ve babadan çocuk sahibi dişice bir arzuya dönüştürülmelidir. Cinsel farklılıkların psikolojik oluşumlarında hadım edilme kompleksi (kadınlarda bu penis kıskançlığıyla aynıdır) ilk önce gelir. Kadın ve erkeğin hadım edilme kompleksine karşı farklı tutumları, herbirinin biyolojik- cinsiyetinin toplumsal anlamının nasıl az veya çok (hiçbir zaman tam değil) başarılı bir şekilde psikolojik olarak elde edildiğini gösterir - karşı cinsin niteliklerini bastırarak. Bu bastırma biyolojik değil (Fliess'in daha önce kabul ettirdiği gibi), psikolojiktir.

Helene Deutsch ve Karen Horney karşıt durumda

kadınlık üzerine çalışmalarını sürdürdüler. Biyolojizmlerine Horney sosyolojik cila vururken Deutsch psikolojik cila vurdu. Fakat psikanalize gelince tartışmalar otuzlarda son buldu - bir çıkmazda son buldu çünkü kavramlar uygun değildi.

Horney ve Jones bir durum, Deutsch başka bir durum ortaya koyarken tartışma kendi deyimleriyle biyoloji ve 'gerçeklik' hakkında yer aldı; bu arada Freud düşünceler, semptomlar ve görüntüler hakkında yazmayı sürdürdü fakat biyoloji ve gerçeklikle olan ilgisi görünürde tartışılan kuramların tamamen iki farklı alan olduklarını ve gerçekte yer almadıklarını algılamasını uzun bir süre için önledi.

Genellikle bu nazik ve ruhani maç Jones - Freud tartışması olarak bilinir ve bu nedenle savaş alanları arasındaki küçük boşluğu göstermeleri için bu iki çözümleyiciyi kullanabiliriz. Kadın cinselliği üzerine psikanalist Carl Muller - Braunschweig'a yazdığı bir mektupta şöyle der:

Ruhsal ve biyolojik arasındaki farkı açık ve temiz bir şekilde göstermediğiniz için hepinize itiraz edyorum (Horney, Jones, Rodous.). İkisi arasında düzgün bir paralellik kurmak istediğiniz, düşünmeden ispatlanamayacak ruhsal etmenleri yorumlamaya çalıştığınız için. Tabi ki bu yakınmalar alçak gönüllü kalmalı. Yalnızca psikolojiyi, anatomi, fizyoloji gibi billmlerden olduğu gibi biyolojiden de uzak tutmanız gerektiğini vurguluyorum (9).

Öte yandan Jones Freud'un penis merkeziyetçiliğine karşı Horney'nin cinsiyetler arasındaki eşitliğini onaylamasının nedenlerini vermiştir. Böylece : küçük kızın 'kadınlığı içgüdüsel bünyenin kışkırtılmasıyla gelişir...

---

9) Carl Muller - Braunschweig'e Mektup, 21 Temmuz 1935, ed. Psychiatry, Vol. 34, Ağustos 1971, çeviri Donald L. Burnham.

Daha sonraki soru da kadının doğduğu mu yoksa yapıldığı mıdır. (10) Ve 'Son olarak kaynağı Eflatun'dan da eski olan bir söze bakalım «Başlangıçta — O erkek ve kadını yarattı»'. Jones ve Horney'e göre kadınlarda yaratılıştan bazı kadınlık eğilimleri vardır (daha sonra toplum tarafından saldırıya uğrar) : kadın ve erkek doğada yaratılırlar. Freud'a göre toplum her iki cinsin de psikolojik erdişiliğinden bir cinsin kadınca, diğerinin erkekçe davranmasını ister : kadın ve erkek kültür içerisinde oluşturulurlar.

10) E. Jones, 'Erken Dişi Cinselliği', Papers on Psycho analysis, 24 Ch. XXVII, 1948, s. 495

11) E. Jones, 'Erken Üretkenlik Evresi', Popers on Psychoanalysis, Ch. XXVI, İbid., s. 484.

KISIM II BÖLÜM I

RADİKAL PSİKOTERAPİ VE FREUD

(Wilhelm Reich ve R.D. Laing)

WILHELM REICH : CİNSEL POLİTİKA, I

SİYASAL PSİKOTERAPİ VE SAVAŞ ÖNCESİ BERLİN

Wilhelm Reich'ın son zamanlardaki populerliği ve düşüncelerinin anarko-sol kanat hareketler tarafından uygulanması, onun en önemli düşünlerinden bazılarının, tartışmakta olduğumuz analizcilerinkiyle aynı dönemde ve aynı kentlerde geliştirildiğini anlamamızı güçleştiriyor. Aslında Reich'in düşünlerinin bir çoğu onların çalışmaları ile etkin bir ilişki içinde yaratıldı.

Reich, kadınlığın doğası ya da anlamı konusundaki psikanalitik tartışmalara herhangi bir başvuru yapmadan, kesin olarak kadınlığın bilimsel ve felsefi anlamlarına bağlı kaldı. 1929'da yazarken ego-psikoloji'nin çağdaş psikolojideki yaygınlığını, burjuva toplumunun ege men ortodoks inançlarına bir övgü olarak görüp, mahkum etmesine neden oldu. Ne olursa olsun, cinsel dürtülerden çok egonun gelişmesi üzerine yoğunlaşma Reich tarafından afaroz edilecekti. Fakat Freudçu analizcilerin kadınlar üzerine çalışmaları, onun yergilerinin bir çoğunda yer almaktadır. Reich, Ernest Jones'un, ister istemez toplumsal itaat istemine katkıda bulunan uyum psikolojinin bir örneği olarak, üstben ve suçun yaratılması üzerine vurgusunu öne çıkarır. Reich'in kanıtı bir yana, gördüğümüz gibi, kültürel uyumun ve normallik için kuralla-

rın niyetleri ne olursa olsun, daha sonraki Freudçuların ana gündemi olduğu görülmektedir.

Sanırım Reich, cinselliğin rolünün psikanalitik çöküşün önemli bir göstergesi olarak benliğin (ego) yaratılmasına tabi kılınmasını ön plana çıkarmakta haklıydı. Şuna da inanıyorum ki biyolojiyle olan ilgisini (sosyoloji ile maskelendiği zaman bile) algılamaktaki başarısızlığı ve kültürel olarak üretilen kavrayış yeteneği ile ilgili zihinsel yapılardan kaçması girişimlerinin doğruluğunu çürütmüştür: Sonuçta da aynı doğal-biyolojik madalyonun öbür yüzünde yer almıştır. Fakat onun uğradığı bu çöküşten önce, psikanalizdeki bu eğilimin kesinlikle gerici nitelikte politik sonuçları olduğunu gören Reich, ilkin Marksist bilgisini komünizm adına psikanalize sahip çıkma girişimi için kullanmak ve psikanalizi onun burjuva kapitalist toplumdaki ölü uygulamasından kurtarmak için işe koyuldu.

Freud'un psikanalizi siyaset dışı tutma çabaları ve herhangi bir Marksist anlayıştan yana olmadığı yollu açıklamaları bilinmektedir. Kötü okumuş ya da büyük ölçüde ilgisiz kalmış olabilir, fakat Marksizmin neyi savunduğundan habersiz değildi. Reich ve kimi antropolojik psikanalizciler yirmilerde ve otuzlarda onu, Ödip kompleksinin kültürel olarak kapitalizme övgü olduğu fikriyle sunduklarında, yanılıyorlardı. Adler (ki Reich onun cinselliği irade gücüne indirgemesini mahkum etti.) daha 1908'de, kadınların yer üzerine bir tartışmada, böylesi bir sözde 'Marksist' konumu savunmuştu. Bu özel psikanalitik toplantının zamanında her ikisi de orada bulunan tutanak editörleri şuna işaret etmektedir ki o zamanlar bu sorunlardaki Marksist fikirler Viyana'da çok moda idi ve yakın arkadaşları arasında Sosyal Demokrat Partinin aktif önderleri olan Freud da Adler kadar bu fikirlere aşina idi.

Ne var ki Birinci Dünya Savaşının sonunda Reich'in yaşamak için gittiği Viyana on yıl öncekinden çok farklı bir ülkede çok farklı bir kent idi (1). Kuşkusuz Avusturya Marksizm'i, 1904'de, Sosyal Demokratların işçi sendikacılığı ve devletçi politikalarından farklı bir kuram ve pratik olarak kurulmuştu. 1909'de bir genel grevin tek sonucu çeyrek milyon işçinin yürüyüşü ve erkekler için genel oy hakkının kazanılmasıydı; fakat 1918 sonunda kent hiç görülmedik biçimde, bir yanda savaştan darmadağın olmuş açlık çeken bir nüfus öte yandan enflasyondan çıkar sağlayan savaş vurguncuları olarak açıkça bölünmüştü. Bavyera yakınlarında bir komünist işçiler cumhuriyeti kurulmuştu ve Macaristan, Bela Kun'un önderliğinde, Bolşevik olduğunu (Freud için hoş bir rastlantı sonucu, Ferenczi'yi psikanalizin sürekli üniversite profesörü olarak atayarak) duyurmuştu. Fakat Viyana'da ani bir ayaklanma girişimine karşın, kitlesel işsizlik ve yoksulluk sürekli bir ayaklanmayı sağlamadı ve sosyal Demokratlar'la Hristiyan Sosyol'lerin bir koalisyon hükümeti korumasıyla Avusturya giderek istikrara kavuştu. Reich çalışmak için işte bu kitlesel sefalet ve devrimci güçsüzlük kentine geldi. 1922'den 1930'a kadar Viyana özgür psikanaliz kliniğinde çalışırken, onu ilk sarsan şey, bu önceden olanlardı. Daha sonra işçi sınıfının bu perişanlığı deneyimine kimi Marksist bilgiler ekledi ve 1927'de genel grevdeki Viyana'lı işçilerin katledilmesine tanık olduktan sonra Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'ne girdi. 1929'da insanların cinsel sorunlarının toplumsal koşullardan kaynaklandığını ve ancak siyasal değişimle çözülebileceğini anlamaları için ikna edildiği bir dizi özgür sağaltım klinikleri kurdu. 1930'da, Reich Berlin'e taşındı ve Alman Komünist Partisi'ne girdi.

---

1) Yüzyıl dönümü Viyanası'nın daha kapsamlı bir anlatımı için Ek'e başvurunuz.

1912'den beri Berlin'de Viyana'lı bir sürgün olan Julius Brauntual, haklı olarak Almanya'daki 1919 sosyalist devriminin başarısızlığını o andaki Avrupa sosyalizmi için bir talihsizlik olarak gördü. Tam anlamıyla revizyonist olan Sosyal Demokrat Parti, Avusturyadaki gibi, 1914 savaşına karşı çıkmayı reddetmişti ve sonuçta 1917'de sol kanattan ayrılmıştı; bu savaş karşıtı bölüm üyelerin yüzde kırkı ile birlikte kopmuştu. 1918'de daha radikal bir bölüm (Spartekistler) Alman Komünist Partisi'ni kurmak amacı ile ayrıldı. Artık bundan sonra Sosyal Demokratlar'la Komünistler arasında şiddetli bir düşmanlık vardı. Reich, bu düşmanlığı onu Nazizme karşı etkili muhalefeti engelleyen ögelerden biri olarak görüp, üzüntüyle karşıladı. 1919'un başarısızlığı ve Liebknecht ile Luxemburg'un katledilmeleri, Weimar Cumhuriyeti'nin burjuva devrimine ve Almanya'nın ekonomik, ahlaksal ve askersel bakımdan gerilemesini onaylayan Versailles Antlaşması'na doğru ilk adımlardı. Birkaç yıllık enflasyon ve sefaleti, Amerikan borç ve sermaye yatırımları sayesindeki bir kaç yıllık ekonomik yükselme ve ardından Wall Street'in çöküşünü izleyen yıkıntı ve borçların geri çekilmesi izledi:

1929'un başlarında (Almanya'da), iki milyon işsiz vardı, 1932'nin başlarında işsiz sayısı 6 milyondu ve bu yılın sonunda, çalışabilir nüfusun hemen yarısı işsizdi. (2)

Sosyal Demokratlar sendika bürokrasisi ile çalışıyorlardı. Sosyal Demokrasi ile faşizmi eşit ölçüde tehlikeli olarak sınıflandıran Komintern'in 'sosyal faşizm' üzerine görüşünü büyük oranda benimseyen Komünist Parti, ona prensip olarak işsizlerden üye toplamayı arttırdı. Ve Nazizim'in yakın olan çöküşü üzerine boş yere iyim-

---

2) 'Socialist Reproduction', I, Londra, 1971, s. 6. Wilhelm Reich'ın 'Sınıf Bilinci Nedir?' yazısına imzasız bir giriş.

serlik besledi. 1930'da Berlin'de Reich'in bir kez daha karşılaştığı olay bu kitlesel sefalet ve sol kanadın göreli siyasal etkisizliği idi. O yine birincinin basitliklerini ikincinin karmaşıklığından daha bütünüyle kavradı. Reich'in psikanalizin devrimci sağaltımını, ya da daha özel olarak onun hapsedilmiş kişilik yapısını kurtarmada cinselliğin önemi üzerine vurgusunu, uygulamak istediği bu sefiller kitlesiydi.

Reich'in çalışmasında karşı çıktığı savaş sonrası cinsel alışkanlıklar, Freud'un soysuzlaşmış (fin de siécle) Viyana'da karşılaştıklarından çok farklıydı. İkinciyi betimleyen Stefan Zweig yirmilerin başındaki Viyana'nın toplumsal görünüşüne kişisel tepkilerini de verir. O yıllar, gençlik ve putkıranların, yabancı ve müsriflerin ekonomik ve toplumsal sefalet karşısında taşkınlığının hüküm sürdüğü yıllardı:

Gençlik yasallaştırılmış herşeye hatta doğanın düzenine, cinslerin ezeli kutuplaşmasına, salt başkaldırmış olmak için başkaldırıyordu. Kızlar saçlarını erkeklerden ayırt edilemeyecek denli kısa kestiriyorlardı. Erkekler kendi adlarına kız gibi görünmek için sakal tıraşı oluyorlardı, eşcinsellik ve sevicilik içsel dürtüden değil fakat aşkın geleneksel ve normal ifadelerini protesto etmenin bir yolu olarak moda durumuna gelmişti. (3)

Fakat Viyana, Berlin ile, eğlence parklarının, barların, kırmızı ışıklı bölgelerin mantar gibi bittiği dünyanın bu Babilon'un ile karşılaştırıldığında çok masum kalmaktaydı..

Bütün Kurfürstendamm boyunca pudralı ve rujlu genç adamlar avarelik ediyordu... her lise öğrencisi delikanlı, para kazanmak istiyordu ve loş ışıklı barlarda devlet memurlarının ,maliye dünyası adamlarının hiç utanmadan sarhoş gemicilere şefkatle kur yaptıklarını görmek olasıydı. Suetenius'un Roma'sı bile, Berlin'in kadın kılığındaki yüzlerce erkeğini, erkek kılığındaki yüzlerce kadınını ve polisin yar-

3) Zweig, op. cit., s. 228

dımsever bakışları önünde dans edilen, o yoldan çıkmış salonların çılgınlıklarını görmemişti. (4)

Kronik işsizlikten ötürü halk kitlesinin vücutlarından başka satacak birşeyleri kalmamıştı. Reich'in cinsel tezlerinin - eşcinsel olmamayı, 'sağlıklı,' cinselliği desteklemesi, erkeklerin erkekliğini kadınların kadınlığını bilmesi yolundaki isteği - öne sürdükleri bu burjuva çöküşüne ve işçi sınıfı perişanlığına aykırı idi.

Reich, bu dönemde psikanalizin politikleştirilmesine ve böylece onun Marksistler'ce kabul edilmesine çabalayan tek psikanalist değildi. Fakat, analizci Otto Fenichel'ın 'Psikanaliz ve Diyalektik Maddecilik' adlı Reich'inkine benzeyen makalesinde de belirttiği gibi Reich, aile ve cinsel baskıyı hem Marksizm hem de psikanaliz tarafından incelenmek için, en önemli ideolojik kurumlar olarak gündeme getirmekle çok büyük katkıda bulunmuştu.

Reich cinsellik ve kadınların ezilmesiyle ilgileniyordu ve ayrıca dikkatini açık olarak kadın hareketlerine çevirmişti.

Çeşitli burjuva örgütlerinin 'kadın hakları' etkinlikleri sağlam devrimci etkilere dayanmaktadır- kimi bilinçli (ekonomik bağımsızlığa doğru) kimi çoğunlukla bilinçsiz (cinsel bağımsızlığa doğru) fakat hepsi de varolan düzeni değiştirmeye yönelmiştir. Onların sorularına ancak sosyalizm pratik yanıtlar verebilir. Fakat sosyalistler kadınların ideolojik bulanıklığına açıklık getirmek için hiçbir şey yapmıyorlar. Onlar kadınlara istedikleri şeylerin çeliştiğini, amaçlarını formülleştiremediklerinden ötürü Pankhurst tipi duygusal bir ayaklanma biçimine başvurma kdurumuna düşmelerine karşın, gerçekte bu amaçlarının sosyalist nitelikte olduğunu açıklamıyorlar. (5)

Tüm psikolojik tartışmalara ilgi duymasına karşın, politik olmayan Freudcuların kadınlık psikolojisinin üze-

---

4) İbid., s. 238-239

5) Reich, 'Sınıf Bilinci Nedir', 1934.

rinde durduğu yıllarda şevkle çalışan Wilhelm Reich bu sorunu ele almadı. Bu nedenle böylesine özel konuya takılıp kalmadı. Sorun cinselliğin önemini yeniden analiz etmesinin, aile üzerinde durmasının, kadınların ezilmesini politik olarak farkında olmasının feminizme Freudçuluk sonrası ortodoksluğun kördüğümünden bir çıkış yolu gösterip göstermeyeceğidir. Babaerkil ve kapitalist bir toplumda kadınlık psikoloji anlayışına yeni bir yaklaşım mı getiriliyor?

I KISA BİR BİYOGRAFİK GEÇMİŞ

Reich'ın garip biyografisi üzerine önemli ölçüde hem karışıklık hem de merak vardır. Reich'ın yaşamı, çalışmaları üzerinde son değerlendirmemizde herhangi başka bir düşünürünkinden daha fazla etki yapmaz. Fakat onun durumunda yaşamındaki dramatik değişiklikler yazdıklarını etkilemiştir. - bunlar sürekli değişmekte idiler. Metinlerin karışıklığı bir dereceye kadar onun yaşamındaki değişiklikleri yansıttığından onları burada inceleyip aydınlamak uygun görünmektedir.

Yirmiler ve otuzlarda Avrupa'da bir psikanalizci ve Marksist olan Reich, kırklar ve ellilerde bir anti komünist ve kendi 'orgonomi bilimi'nin kurucusu oldu. Yapıtlarını ve mülkiyetini bıraktığı vekil yalnızca son yazdıklarının basılmasına izin verdi. Fakat son zamanlarda ilk başlarda yazdığı yasaklanmış kitapları da gün ışığına çıktı. Ne var ki Reich'ı eleştirenler de, onu izleyenler de sadece onun kendi hoşlandıkları dönemini öne çıkarmaktadırlar. Reich ile ilgili bugüne kadar yapılan en ayrıntılı incelemeler ya kaba hatları ile kronolojik olarak düzenlenmiştir ya da eleştirmenin ilgilendiği çalışma dönemi üzerine yoğunlaşmaktadır; Başlangıçtaki Reich (Sinclnikoff Robinson) ya da son zamanlardaki Reich (Blum-

suz açıdan Rycrorft; olumlu açıdan Ola Raknes) (1)

Her iki yöntem de sorun yaratmaktadır. Rycraft öne sürmektedir ki eğer birisi Reich'ın son çalışmalarını yadsırsa 'Reich'ın kişiliğini onun fikirleriyle çalıştırmaktan dolayı bir yöntemsel tuzağa düşme' tehlikesiyle karşılaşır (2). Onun düşüncesinde elbette ki bir süreklilik vardı ve ancak bir doğacı-mistik ya da yağmur yağdıran, çölü verimli kılan Reichçi bir orgonomist dışındakiler hoşgörüye bir sınır koyabilir. Fakat açıktır ki söylentilere karşın -kronik paranoya patlamalar olsa da- onun tam olarak ya da çalışamayacak denli deli olduğuna ilişkin herhangi bir kanıt yoktur. Kaldı ki öyle olsa bile, bu onun projelerinin geçerliliğine ya da geçersizliğine karşı bir gerekçe oluşturmazdı.

Ancak Reich'ın çalıştığı kültürel ve siyasal ortam onun düşüncelerinin yönlenmesinde önemlidir. Bana öyle geliyor ki faşizmin ve dolayısı ile karşıtı sol kanat muhalefetin yükseldiği yirmilerin ve otuzların Viyana ve Berlin'i ile kırkların ve ellilerin savaş sonrası ve Mc Carthy'ci Amerika'sı çok farklı dünyalardı. Uygun olmasa da Nazizm'e karşı muhalefet, kesinlikle Amerikan anti komünizminin korkutucu bayalığı kadar aptalca değildi.

Bir kimsenin siyasal görüşü ne olursa olsun, siyasal gericiliğin sol kanatça çözümlemesi (kısmen Batı'da şimdiye kadar bir azınlık konumunda olduğundan) ve karşı çıkılması belli bir karmaşayla yapılmak durumundaydı. Halbuki sağ kanadın sola karşı çıkışı, devrimci olayı dos-

---

1) Reich'ın tam bir bibliografisi ve en önemli yorumcuları için Constantin Sinelnikoff, L'Oeuvre ole Wilhem Reich, Maspera, Paris, 1970'e bakınız.

2) Charles Rycraft, Reich, Londra, 1970, s. 13.

doğru bir hırsla tepki gösterebilecek monolitik basitliklere indirgeme biçimini aldı. Reich, Viyana ve Berlin'in Psiko - Analiz derneklerinin aktif bir üyesi, Avusturya ve daha sonra Alman komünist partilerinin kültürel kanadının bir üyesi olarak sonraları Rusların, onun orgon araştırmasının gizlerini çalmaya çalıştığını ve Amerikan Başkanın onun bilimsel merkezi üzerinde düzenli hava kuvvetleri uçuşlarıyla onu koruduğunu düşündürecek kadar bir lükse o sahip olamazdı. Böylesi paranoyak kuruntulara saplanamazdı, çünkü yirmilerin ve otuzların Avrupa'sında böylesi önermeler, daha sonraları nasıl Mc Carthy'nin insan avı politikasına ait olduysa, faşizmin ırkçı korku yayma politikasına ait idi. Fakat Reich birine karşı sesini tiz çıkarıp muhalefet ettiği yerde diğeriyle söylenmeyen bir uyum içindeydi. Reich'ın son yıllarında tuhaf olarak görülen şey aslında Amerikan tarihinin o döneminin kültürel iklimiyle uyum içinde idi. Böylece tanık olduğumuz şey, kapitalist (ve özellikle faşist) statükoya radikal bir şekilde karşı çıkan Reich'ın, onunla anlaşmada olan Reich'dan daha ilginç bir düşünür olduğudur.

Bu nedenle biz, Rycraft'ın yaptığı gibi, Reich'ın kişiliğinin önemine -bununla onun kişisel niteliklerini değil, fakat kişisel tarihini kastettiğimiz göz önüne alınırsa- tümüyle aldırmazlık edemeyiz.

Reich köyde yaşayan küçük bir orta sınıf soyundan geliyordu. Ailesi Galiçya'lı ibadet etmeyen yarı - Yahudilerdendi. Anne ve babasının ölümü ile Ukrayna'daki toprağına askerler tarafından el koyulması onu süvari sınıfında bir süre görev yaptıktan sonra Birinci Dünya Savaşının sonunda görevli olarak yoksul bir tıp öğrencisi yapmıştı. Cinsellik üzerine özel çalışmasından sonra psikanalize ilgi duydu. Onun ilk yayınlarından biri Fo-

rel'den Jung'a Libido ve 'iç güdü' kavramı üzerine idi (3). Bu çalışma 1919'da öğrencilere verilen bir cinsellik seminerinde sunuldu ve 1922'de yayınlandı. 1920'de Freud'a kişisel bir ziyaret yaptı ve Viyana Psiko-Analiz derneğinde Peer Gynt üzerine bir makale okudu ve ardından örgütün üyesi oldu. Tıp çalışmaları 1922'de psikanaliz çalışmaları 1924'de bitti. Tüm bu dönem boyunca ilgisini cinsellik ile psikoanalizin klinik gözlemlerini birleştirmede toplamıştı. 1922'de Viyana özgür psikanaliz kliniğinin kurulmasıyla birlikte, Reich orada önce asistan daha sonra 1930'a kadar müdür yardımcısı oldu. Muayene odasındaki hastaların yüksek ücret ödeyen ayrıcalıklı kimseler olmadığı bu klinikteki çalışmaları, onu nevrozdan korunmaya yönelik önlemlerin gerekliliğini vurgulamaya ve analiz çalışmasının birçok kısmının yeniden formülleştirilmesine yöneltti. Nevrotik hastaların yaygınlığı, onun nevrozun değişik nedenlerden ötürü, kapitalist toplumun tüm sınıflarında toplumsal nedenlerden kaynaklandığına inanmasına neden oldu. Bu olayı farketmesi onun, nüfusun ezici çoğunluğunda varolan cinsel rahatsızlığın açığa vurulması konusundaki bilgisiyle çakıştı. Bu çakışma, kendi açısından, bu iki olay arasındaki nedensel ilişki olasılığını doğruladı. Cinselliğin toplum tarafından bastırılması kitle nevrozunun nedeniydi. Yirmilerdeki yazıları toplumsal-cinsel sorunlar ve terapatik tedavinin teknikleri üzerinde yoğunlaşmıştı. Yine bu dönemde o, bilinçaltındakinin açığa çıkarılmasının bir aracı olarak, hasta-

---

3) Burada onun tüm yazdıklarını sıralamayacağım. Tüm bu otobiyografik ayrıntılar Reich'da bulunabilir; People In Trouble (Başı dertte insanlar), New York 1953, 'The Discovery of the Orgone (Orgun'un keşfi), Vol I, New York 1942; Reich Speaks of Freud (Reich Freud'u Anlatıyor), New York 1967, ve/ise Ollendorf'da, Wilhem Reich, London 1969 ve Constantin Sinelnikoff, of cit.'de yeniden toplanmıştır.

nın manifest direnmelerini çözümlemenin sistematik yöntemini geliştirdi. Bu ise sonuçta onu, karakter analizi tekniği olarak formülleştirdiği 'karakter' incelemesine ve her bireyin 'karakter zırhı' dediği şeyi tanınmasına yöneltti. Bu kavram ve teknikleri daha sonra ayrıntılı olarak tartışacağız.

Reich'ın bu tarihteki pratik çalışmalarının başarısı konusunda nesnel değerlendirme yapmak, bu konuda çağdaşlarınca hazırlanmış kaynakların kısa ve az bulunur olmasından dolayı, zordur. (Çok azının varlığını sürdürdüğü ya da henüz yayınlanmadığı eşit oranda olasıdır.) Bu yüzden onun tarihi ve yaptıkları konusundaki değerlendirmelerde Reich'ın kendi sözlerine güvenilmektedir. Ancak öyle görünüyor ki Reich başarılı bir tıp öğrencisi idi ve psikanalizle olan beraberliğinin ilk beş yılında çok saygı duyulan bir kişiydi. 1925 ve 1926 sıralarında çelişkiler oluşmaya başladı. 1927'de onun bir zamanlar denetçi analizcisi olan Paul Federn, Reich'ın onay almak için, fikirlerini Psiko Analiz derneği yerine teknik seminerde sunduğundan şikayet ediyordu. Freud'a olan kişisel hayranlığına karşın, kuşkusuz ki Reich kendini Psikanalitik kuramın sorunlarından çok toplumsal ve antropolojik incelemelerine adıyordu (Ne olursa olsun her zaman için sağaltıma daha çok ilgi duyuyordu)

Onun kendini toplumsal sorunlara adaması, entellektüel çevresi ve o tarihte Orta Avrupa'daki siyasal durum göz önüne alındığında artan politikleşmesinin kaçınılmazlığı görülür. Toplum bilim ve antropoloji üzerine okumaları onu Kautsky ve Engels'e götürdü. 1927'de Viyana'nın içinde ve dışında olan olaylar onu Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'ne girmeye yöneltti. Sosyal Demokratların toplantısına ateş açarak iki ölü ve birçok yaralı bırakan monarşist askerlerin mahkeme tarafından suçsuz bulunması bir dizi olaylara neden oldu. Bir simge-

sel grev, birkaç grevcinin polis tarafından öldürülmesi, Hukuk Sarayı'nın yakılması, polisin göstericilere ayırım göstermeden ateş etmesi ve günün sonunda yüzden fazla ölü ile bin kadar yaralı, Sosyal Demokrat belediye konseyinin tamamen etkisiz olduğunu kanıtladı; komünistler ise olaylar olduktan sonra müdahale ettiler.

Sosyal Demokratlar'dan hayal kırıklığına uğrayan Reich, 'işçi yardımı' (Arbeiter Hilfe) adlı örgüte katılarak, Komünist Partisi'ne girdi. Başı Dertte İnsanlar (People in Trouble) adlı otobiyografik geçmişe bakışında Reich, bu dönemin kendisi için büyük entellektüel kargaşa yılları olduğunu belirtir -Marks ve Engels'i okuma, cinsel baskının tüm toplumsal işlevini tahmin etmeye çabalama, giderek daha fazla nevrozların çözümlenmesinden- çok önlemeye yönelik çalışma. Reich'a göre Freud, baştan onu hem bu konuda hemde cinsellik araştırmalarında özendirdi. Fakat aile kurumunu eleştirmeye başladığı zaman Freud değerlendirmesinde soğuklaştı. Ancak Reich, hiç değilse başlangıçta, daha ortodoks psikanalitik tartışmalarından çok bu alanda ilginç ve özgün idi.

Gerçekten de bu noktada, kavramsal olmasa da, pratik siyasal bir düzeyde Reich en büyük başarıyı sağlamıştı. Seslendiği komünist grupların psikanalizi bir burjuva bilimi diye gözden kaçırmamaları, tersine, salt ekonomik baskısı için değil, fakat cinsel sapıklığı ve ideolojik bir fabrika işlevinden ötürü ailenin kapitalist toplumda bir anahtar kurum olduğunu görmeleri için çabaladı. Akraba ile zinanın hem yasaklanıp hem özendirildiği babaerkil ailede Ödip kompleksinin yerli yerine oturtulması gerektiğini açıkladı. Çocuklar, anne babaları için yasaklanmış bir şehvet duymaya dürtülmektedir. Sonunda, Komünist Partisinin bu konuda, Psikanaliz Derneği'nden daha fazla yapacak şeyi olmayacaktı. İşçi sınıfı ile giderek artan teması Reich'ı (diğerlerini doğrulayıp, ye-

niden yorumlarken) Psikanalizin özgün tezlerini yadsımaya yönlendirdi. Fakat herşeyden önce böylesi bir akademik bilimin onu saran pratik toplumsal ve siyasal sorunlardan koparılmasını üzüntüyle karşıladı. Giderek artan ölçüde, kendini işçiler ve yetişkinlerde tıbbi ve eğitsel çalışmalara adadı. Fikirlerini yaşama geçirmek için 1929'da, cinsel danışma ve seksoloji için altı sosyalist merkez kurdu. Bunların popülerliği muazzamdı ve bunlarda yaptığı çalışmalardan Reich'ın çıkardığı gözlemler, onun açısından en önemlileri idi.

Siyasal açıdan Reich, Avusturya'daki gericilerin tırmanan vahşiliklerine karşı Sol'un aldığı uygun olmayan tutumu da artan ölçüde eleştiriyordu. Aynı şekilde. Marksizm'in kendisi 'bir akademik bilim' değilse bile, partiler onun öyle görünmesini başarmışlardı. Bilgiler soyuttu ve işçiler ile işsizlerin somut gereksinimlerini dile getirmek yerine, soyut kuramsal kavramlara başvurmaktaydı. Faşizm ise bu alanda tümüyle çok başarılıydı. 1929 güzünde Reich Rusya'yı ziyaret etti ve döndükten sonra izlenimlerini duyarlı bir şekilde yazdı. Halkın günlük gereksinimlerine ve yükselen faşizmin somut gerçekliklerine dikkat etmedikleri için hem Psiklinaliz Derneğini hemde Komünist Partisi'ni eleştirirken, herbirine diğeri için verdiği destekle saldırıyordu. Onun her ikisinden de gittikçe uzaklaşmasının ayrıntıları sonradan kısmen tartışılacak. Neyse, 1930'da Reich Viyana'yı bırakıp cinsel siyasetdeki çalışmaları için çok daha uygun bir atmosferin olduğu Berlin'e gitti. Oradaki psikanalizciler onun orgazma ulaşmanın özgürleştirici önemi kuramına açıktılar ve kendilerinin Marksist eğilimleri vardı. - Fromm, Bernfeld ve Fenichel farklı yollarla ve farklı derecelerde siyasal sorunlarla ilgiliydiler. Reich, Fenichel ile birlikte toplumsal çalışmalara çok düşkün olan genç analizcilerden bir grup oluşturdu. Bu 'Marksist Psikanalizciler' grubu-

nu Fenichel yönetti. Berlin'de Reich, bir komünist gençlik grubu kurmak için komünistlerle çalıştı ve onların desteği ile ünlü Sexpol kliniklerini kurdu. Fakat komünistlerin etkisiz taktiklerini eleştirisi, şimdi yetişkinlerle yürüttüğü bu çalışmayla daha da güçlendi ve faşizmin doğası ve gücü konusunda (kendisinin gördüğü kadar) komünist kavrayışsızlığına karşı saldırısı daha da hararetlendi.

Gelecek yıllarda bir çok komünistin, sırf faşizmin doğası gerçek olarak hiç anlaşılmadığından ötürü, faşist olacağını öne sürdü. Nazizm kendi kitle tabanı üzerinde her geçen gün güçlenirken, Komünist Partisi bunu Hitler'in 'demogojik' güçleri, onun halkı 'kandırma' yeteneği olarak değerlendirdi. Reich, ırkçılığın yaygınlığının onu 'saçma' olarak adlandırmakla alt edilemeyeceğini savundu. Birçok devrimcinin Mein Kampf'ı (Kavgam) okuma zahmetine bile katlanmadığından yakındı. Uygun olmayan bu garip muhalefetle ilgilenmesinin sonucunda Faşizmin Kitle Psikolojisi adlı kitabı doğdu. Bu kitapta Marksist ideoloji kavramıyla -psikanaliz tarafından sunulan karakter oluşumunu kavrayış gücünü birleştirmeye çalıştı. Onun bu ikisi arasında kurduğu bağ halkın bilinçle dile getirilen fikirleri olarak değil, temelde bilinçsiz istekleri olarak tanımladığı 'ideoloji' idi.

Reich Sexpol'deki çalışmalarında da sorunlarla karşılaşıyordu. 1932'de, Komünist Parti kimi çok popüler broşürlerin Gençlik Örgütleri'nde dağıtılmasını yasakladığında, hareketin şaşırtıcı başarısı bir denemeden geçti. Söz konusu çalışmalar Reich'ın Cinsel Ahlakın Saldırmaya Uğraması (The Invasion of Sexual Morality) adlı kitabı ile iki makale idi: Biri anne ve babalar için 'Çocuğunuz size sorduğunda' (Reich'in ilk karısı Annie Reich tarafından), diğeri çocuklar için 'Büyümüş gizler çocuklara açıklandı'. Çeşitli kararlar ve karşı kararlardan

sonra, 1933 Ocak ayındaki bir Sexpol kongresi onların, Reich'ın buradaki özel çalışmasına karşı olduğunu bir kez daha doğruladı.

Bir ay sonra, Reichstag'ın yakılması üzerine, 1500 komünist tutuklandı ve Reich güvenlik açısından Viyana'ya geri döndü. Psikanalizin anayurduna döndüğünde, Kurum ile sorunları yeniden başladı. Bir dizi olaylar Psiko-Analiz Yayınevinin, Karakter Çözümlemesi (Maracter Analysis) adlı kitabının kontratını iptal etmesine yolaçtı. Ayrıca siyasal ilişkilerine sürekli bir saldırı sözkonusu idi. Bu ortamda Reich, 1933 ilkbaharının sonlarına doğru Kopenhag'a taşınmaya karar verdi. Orada Danimarka Komünist Partisi ile bağ kurma çabaları bürokratik engellerle kösteklendi. Cinsellik kuramları üzerine çeşitli saldırılardan sonra, henüz üyeliğe almamış oldukları halde, Danimarka Partisi onu kovdu! Komünist Partilerinin çeşitli organları şimdi Faşizmin Kitle Psikolojisi'ne saldırıyordu. Bu arada Freud, Reich'ın bir psikanaliz hocası olarak görev istemek amacıyla yaptığı başvuruyu reddetti. Ve sonunda Danimarka Hükümeti de onun oturma iznini yenilememeye karar verdi. Reich Londra'ya giderek karşılık olarak hevesli bir görüşme yaptıkları sosyal antropolog Malinowski'yi ziyaret etti. Malinowski ona Amerika'ya taşınmasını öğütledi. Fakat Reich, eğitmekte olduğu genç analizcileri ve Kopenhag'da yakınlık kurduğu arkadaşlarını görmeyi sürdürebilmek için Malmö'ye (İsveç) yerleşti. İsveç'e taşınırken Berlin'i yeniden ziyaret etti. Bir çok komünistin faşist olacağı yolundaki öngörüsü tamamen gerçekleşmişti. Oturma izninin uzatılması bir kez daha reddedildiğinde Malmö'de ancak bir kaç ay kalmıştı.

Salt yürütme kurulunun kendisini Avusturya Enstitü'sünden attığını görmek üzere yasadışı olarak Danimarka'ya geçip, Lucerne'deki Psiko-Analitik Kongresi'ni zi-

yaret etti. Bir kez daha taşındı; bu kez Oslo'ya. Sanırım burada, Norveç'de çarpıcı sonuçlarla birlikte önceki çalışmalarının onaylanması olarak yapıtlarında çok belirgin olmayan bazı değişiklikler ortaya çıktı. Dikkatini toplum bilim ve antropolojiden, biyoloji ve fiziğe çevirdi. Amacı Libidonun görülebilir maddî doğasını keşfetmekti. Eski arkadaşı ve meslektaşı Otta Fenichel ki o da Oslo'da sürgündeydi, çalışmasının aldığı yön üzerine onunla çok şiddetli kavga etti. Reich'a göre, Fenichel, Birleşik Devletler'e gittiğinde orada, Reich'ın şizofren olduğu yolundaki düşmanca söylentileri başlattı. Her iki taraftan (psikanalitik ve siyasal) gelen muhalefet Reich'ı gerçekten paranoid yaptı - Kuşkusuz ki bu onu daha da inatçı kıldı. 1936'da Oslo'da onun kurmuş olduğu 'Yaşamın İncelenmesi İçin Kurum' psikiyatristler ve biyologlar tarafından ona karşı kitlesel bir basın kampanyasıyla acımasızca eleştirildi. Reich 'bion'u - onun bundan sonraki araştırmalarını belirleyecek olan enerji parçacığı - bulduğuna ilişkin ilk iddiasını işte bu aşamada ortaya attı.

1936'dan, Birleşik Devletler'e gittiği 1939'a kadar, kişisel yaşamı, yanlış tedavi uygulamaları, 'seks dükkanı' işlettiği hakkında iftira niteliğinde söylentiler ortalığı kaplamıştı. Küçük bir kasabada yeni ve onaylanmış bir bilimi (psikanaliz) uygulayan, komünist bir geçmişi olanı yalıtlanmış bir kimseydi. Reich bu berbat koşullarda çalışmaya ve yayınlamaya (Sexpol Publishers onun çalışmalarını hala yayınlıyordu). devam etti. Fakat bütün örgüt biçimlerine karşı olan eleştirisi daha da güçlendi. Önce 'Vegototerapi' daha sonra 'cinsiyet ekonomisi' adını verdiği çalışmasında Reich, kendisinin bunu hiyerarşik olmayan Sexpol gruplarında zaten başarmış olduğuna inanarak, bütün bürokratik örgüt yapılarından kaçınılmasını istiyordu. Bu örgütsel gerekçelerle, aynı zamanda Troçki'nin bir dördüncü Enternasyonal kavramını ve ken-

disine göre, savaş öncesi Rusya'sının artan burjuvalaştırılmasını eleştiriyordu.

Sinelnikoff, örgüt fikrini yadsımakla Reich'ın bu aşamada anarşizme eğilim gösterdiğini ileri sürmektedir. Fakat ben de şunu öne sürüyorum ki 1939'da o, anarşist eğilimlere sahip olmaktan çok, önemli ölçüde politikaya karşı idi. Bu noktada Reich, New York'daki Yeni Toplumsal Araştırma Okulu'nda hocalık yapmak üzere Amerika'ya göç etti. Bazı tuhaf kuşku biçimleri ona eşlik etti. F.B.I evini basarak Kavgam'a Troçki'nin Yaşamına ve bir Rusça Sözlüğe el koydu. Daha sonraları, Maine State'de araştırma merkezi 'Orgonon'u kurduktan sonra, Mildred Brady adında bir gazeteci Harper's'da karaçalma niteliğinde bir makale yazdı. Bu makale önce soruşturmaya, sonra da Gıda ve İlaç yönetimi tarafından dava açılmasına yolaçtı. Halkı 'Orgon kutuları' - Reich'ın icat ettiği iyileştirici enerji akümülatörleri - satın almaya yönelttiği gerekçesiyle kitaplarını yaktılar. Fakat bu özel aulüm yöntemleri Reich'ın Orgonon Kurumu'ndaki kendi çalışmalarının garipliği tarafından solda sıfır bırakıldı. Burada, Reich'ın 'orgonomi' bilimi - yaşam enerjisinin incelenmesi ve diriltilmesi - çeşitli kollara yönelmişti. Reich Atom Enerjisi Kurumu'nu yaptığı birçok gözlemler konusunda sürekli bilgilendiriyordu. Oslo'da başladığı kanser çözümlemesini geliştirmeye ve biriktirilmiş yaşam-enerjisi ile yapılan tedavinin bu hastalığın iyileştirilmesi için bir yol olduğunu önermeye devam etti. Bu nedenle, şimdi artık yaşam-enerjisinin kendisiyle eşanlamlı duruma gelmiş olan cinsel enerji, kanser hastalarında yetersiz idi. Bunun yanısıra, gök gürleten aracıyla Maine'nin kavrulmuş tarlalarına yağmur getirdi ve yakındaki gölün üzerinde uzanan gökyüzündeki enerji dansının mavi kıvılcımlarını izledi. Mikroskobundan bakarak bu enerjinin kar taneciklerinde yoğunlaşmış olduğunu bul-

du. Biliminin üstünlüğüne inanan Reich Gıda ve İlaç bölümünün incelikten yoksun sorgularını yanıtlamayı reddetti ve mahkemeye itaatsizlikten dolayı azarlanarak Mayıs 1956'da 2 yıl hapse mahkûm edildi. Temyiz başvurusu kabul edilmedi, ve devletin tüm yapıtlarını tahrip etmesine tanık olarak, Mart 1959'da hapis cezasını çekmeye başladı. Sekiz ay sonra bir kalp kriziyle öldü. Robinson şöyle yorum yapıyor: «Böylesi hazin idi, fakat fark edilmeden maskaralığa dönüşen bütünüyle ciddi ve umutsuzca muhteşem bir yaşam sürecine uygun bir son.» Bence, Reich'in bireysel çalışmasıyla, bu çalışmanın yapıldığı kültürel çevre arasındaki benzeşim hakkında çok daha önemli olan birşey var. Sadece açılan dava suçlu kadar «Çılgın» olmakla kalmıyordu; fakat daha önemlisi Reich'in hem ciddi ilk çalışmaları, hem de onun fanatik ve tuhaf son araştırmaları, onlara mükemmelce karşılık gelen bağlamlarda geliştirilmişlerdi.

2. REİCH VE PSİKANALİZ

Bizi özellikle ilgilendiren şey Reich'ın cinsel devrim fikri ve bunun kadınların olası kurtuluşuna arada bir yaptığı katkıdır. Fakat şurası önemlidir ki onun cinselliğin doğasına ilişkin kuramları ve sıkı karakter yapıları ve bunun gerici toplumlarda bastırılması, Marksizm'in ve psikanalizin çifte entellektüel bağlamında geliştirilmişlerdir. Her ne kadar Reich'ın amacı onlarla bütünleştirilmesi idiyse de, başlangıçta onları ayırmak gerekmektedir.

Gördüğümüz gibi, yirmilerin ikinci yarısında ve otuzların başında Reich'ın cinsellik üzerine çalışmasının büyük bir kısmı, doğrudan doğruya psikanalitik hareketin içinde yaygın olan tartışmalı iddialara bağlıdır. Örneğin Otto Rank, doğum sarsıntısı üzerine kuramlarında, cinsel ilişki sırasındaki psişik eylemi ana rahmine bir gen dönüş olarak tanımlamıştı. Reich iki nedenle buna karşı çıktı: Bu yaklaşım nevrotik hastanın gördüğü fantezi ile gerçek dürtünün aynı şey olduğunu ileri sürüyordu. Dolayısıyla da bu dürtü her koşulda aynı şekilde açıklanabilecekti. İkinci olarak bu kuram sadece bir benzeşme alanı özdeşlik durumuna getiriyordu. İktidarsız olan bir erkek, birleşme anında annesinin rahmini düşleyebilir. Fakat, böyle bir düş, kesinlikle onun nevrotik yabancılaşmasının bir göstergesidir. Diğer bir deyişle, fantezi iktidarsızlığı açıklamaktadır. Biri, diğerinin koşuludur. Reich

bunu öne sürerken aslında, patolojik durumlarda açığa çıkan fantezilerin yerini 'normal' duruml bırakması gerçeğini yadsıyor. Bunu yaparken psikanalitik çalışmanın öncüllerini de yadsımış oluyor. Reich; Rank'ın bu özel tanımlamada hatalı olduğunu söylerken belki haklı olabilir. Fakat, tezleri tartışmak için seçtiği dayanaklar, daha sonra göreceğimiz gibi, bu tarihte bile onun psikanalizden bütünüyle kopmuş olduğunu açıkça göstermiştir.

Reich, Alexander ve Theodor Reik ile de benzer tartışmalara girişti. Yanlızca ben - psikolojisinin gelişmesine değil, psikanalizin 'psikolojileştirilmesi' eğilimi olarak gördüğü şeye de karşı çıktı. Reich, Jones'un ve Horney'in ihtiyatlı yaklaşımlarının tersine, açıkça ve düşüncesizce, psikanalizi biyolojik temele yeniden oturtmak istedi. Reich'ın psikanaliz üzerine yazıları, hareket içinde büyük tartışmaların yapıldığı bir dönemde üretilmişti: Bu yazılar, Freud'un Zevk İlkesinin Ötesinde (Beyond The Pleasure Principle) ve Ego Ve İd adlı kitaplarını yayınlanmasından ve bugün halâ tartışılan ölüm - dürtüsü önermesini sunmasından sonraki on yıl içinde yazılmışlardı. Reich'ın daha önce de varolan libido üzerindeki vurgusu ve panseksüel eğilimleri, bu önermeye karşı düşmanlığından ötürü yeniden alevlendi. Kendisini giderek artan ölçüde, toplumsal açıdan patlayıcı cinsellik kavramının yerine oldukça tutucu ben - psikolojisini koymaya çalışan pısırık konformistlere karşı savaş halindeki gerçek psikanalizin savunucusu olarak görüyordu. Freud'a olan hayranlığını korudu fakat, onun daha küçük çalışma arkadaşlarına ve öğrencilerine hep karşı çıktı. Freudçu kuramın 'hainleri' ne getirdiği eleştiriler bazen genel doğruları kapsamaktaydı. Bu, Reich'ın, çalışmasının nedenini daha sonra açıklamak zorunda kalacağımız ilginç bir özelliğidir - çoğunlukla bir entellektüel ya da siyasal gelişmeyi kavrama yeteneğine sahip olmasına karşın, onu

desteklediği pek seyrek idi. Bu yüzden Reich'ın ben - psikolojisine yönelttiği suçlamalar ve psikanalizin kültürel uygulaması, onun ayrıntılara ilişkin kavrayışından daha üstündü. Freud'un kuramının anlamlarından (Freud'un sağlığında bile) Freud'dan sonra gelenlerin uzaklaşmalarına ilişkin görüşü, onun kavrayış yeteneğinin en iyi göstergesidir.

Reich'ın hiç kuşkusu yoktu ki Freud'u ve libidonun devrimci keşfinden uzak yirmilerin ve otuzların analizcilerinin çoğunluğunu yöneten şey kişisel cinsel bastırmalardı. Reich açısından zevk ilkesi bitmişti. Yanlızca cinsel enerji ve onun yol açtığı hayal kırıklığına uğrama vardı; yoksa başka bir şey değil. Endişe bu ikincisinden doğuyordu. Saldırganlık, libidonun yeniden yönlendirilmesiydi (saldırganlık bir şeye doğru dışarı boşalmadır, örneğin aşk gibi). Diğer ilkelerin ve içgüdülerin formülleştirilmesi ise gereksizdi. Ancak psikanalitik kuramın bu dönemi, daha önce belirtilmiş olan fikirlerin çoğalması ve daha önce basitleştirilmiş olan kavramların çeşitlenmesiyle doluydu. Böylesi gelişmelerden Reich'ın en çok üzüntüyle karşıladığı şu ikisiydi: Ölüm-dürtüsü ve bunun gerekli sonucu olarak gördüğü libido kuramının küçümsenmesi. Bunun yanısıra cinselliği psikolojik açıdan yorumlamaya çalışan gelişmeleri (ona göre cinsel dürtü fizyolojik özellikten başka birşey değildi) ve cinselliğin değişik yönlerini birbirinden ayıran tüm kuramları kınadı. Genitallik öncesi ile genitallik arasında ayrım gören her düşünceye karşı çıktı. Cinsellik bitmişti ve genitallik tek gerçek cinsellik idi.

Freud'un bir ölüm-dürtüsü önerisi endişenin ve saldırganlığın yorumundan ortaya çıktı ve bu yorumlarda değişikliğe yol açtı. Ölüm-dürtüsü için hiçbir klinik doğrulama bulamayarak Freud'un kendisinin er veya geç hipotezini geri çekeceğini umarken bu yorumlara karşı

baştan göğüs göğüse kavga etti. İlk başlarda yazılmış bir makale bu yaklaşımı en açık bir şekilde göstermektedir. 'Nevrotik Endişenin Kaynakları : Psikanalitik Terapi Kuramına Bir Katkı' adlı ve 1926'da International Journal of Psycho-Analysis'de yayınlanan bu makale Reich'ın, daha çok umutsuz bir açık görüşlülükle, psikanalitik tartışmalar içinde bir o yana bir bu yana dönüp durmasını göstermektedir. Betimleme dili artık biolojik idi. Çözümleme yaparken ki sözcük dağarcığı temel kavramlarla ve sürekli Freud'a başvurularla sınırlanmış, bu da yazdıklarını tutuklaştırıp sonuçta en iyi önermelerini uygun bir güç ve yazı sanatıyla savunmasını engelleyen bir sinirlilik yaratmıştı. Reich, Freud'un birincil özezerlik (mazoşizm) kuramına ve Otto Rank'ın bir başlangıç doğum sarsıntısı fikrine karşı, libidonun üstünlüğünü bir kez daha vurguladı. Doğum ikincil bir sarsıntı idi.

Doğum endişesi ontojenik olarak daha önce meydana gelmesine ve endişenin normal içeriği (boğulma, karanlık, dar yer, v.b.) doğum sürecinin kendisinden kayaklanmasına karşın, dinamik bir bakış açısından doğum, patojenik bastırma sonucu etkili olan ikincil bir endişe kaynağıdır. O, ancak doğum sonrası gelişme kaba dış engellerle-örneğin oral aşamada ciddi zorluklar-karşılaştığında birincil endişe kaynağı rolünü onaylayabilir. (1)

Diğer bir deyişle, bir insanın cinsel ilişki sırasında düşleyeceği 'ana rahmine geri dönüş' fantezileri patolojiktir. Daha sonraları, Helen Deutsch'un kuramları çok benzer gerçeklerle eleştirilirken, Reich bunlara öyle bir karşı çıkar ki, ona göre cinsel birleşme anındaki fantaziler anormaldir ve bir kimsenin doğal ve dolayısıyla fantezisiz orgazma ulaşmadaki güçsüzlüğünün bir kanıtıdır. Fantezinin kendisi patolojikleşip, değersizleşmişti. Döl ya-

---

1) 'Nevrotik Endişenin Kaynakları', International Journal of Psycha Analysis, 1926, s. 384

tağındaki duruma dönme isteği, libidonun yasaklanmış isteklerine karşı bir savunma biçimidir. Biz yalnızca cinsel dürtülerle doğarız. Bunlar karşılaştıkları ilk aşk nesnesi ile hemen kendilerini gerçekleştirmek isterler: Anne - babalarımız. Fakat yakın akraba ile zina tabudur ve bizim toplumumuzda bu itki hadım etme tehdidi ile bastırılır. Bastırılmış cinsellik, saldırganlık veya endişeye dönüşür. Güven şöyle açıklanabilir : genital aşk ile doğmuş insanlar olarak hadım edilme korkusuyla büyürüz (edilgen). Buna karşı kendimizi saldırganlıkla savunuruz (etkin hadım edilme) ki bu hadım edilme korkusunu daha da güçlendirir ve böylece endişeyi ve bir vicdan anlayışını doğurur. Buna karşı savunmalarımızı yeniler ve saldırganlığımızı yapabildiğimiz kadar bastırırız. Saldırganlığın bu şekilde baskı altına alınmasının sonucunda ise depresyona gireriz. Cinselliğin birincilliği buradaki son ürünü de etkiler: Cinsellikte yaşanılan andaki hayal kırıklığı saldırgan itkileri öne çıkarır ki bunlar geçmişte akraba zinasınca harekete geçirilmişlerdi. Bunun yanı sıra, saldırganlığın kendisi cinselliğin bulaştırdığı bir şey haline gelir ve sonunda sadizme ulaşırız.

Farklı davranış biçimlerinden kanıtlayıcı örnekler çizdiğini savunmak Reich'ın tipik yöntemidir. O, kuramını bir çok düzeyde uygular ya da keşfeder. Bu yüzden analizci ile hastası arasındaki ilişkinin kendi tezini doğruladığına işaret edecektir: İşte hastanın analizci için duyduğu 'nakledilmiş' aşkın doğması engellenmektedir; çünkü bu akraba zinası engelinin anıları ve hadım edilme endişesi tarafından tutulmaktadır. Hasta çoğunlukla saldırgandır, çünkü onun aşkı bastırılmalıdır. Fakat en azından, saldırganlık depresyona oranla, aşkın kaynağına bir adım daha yakındır. Ve Reich analizcileri, sanki o kayıtsızlıktan daha az ciddi imiş gibi, hastanın düşmanlığını hoş karşılayıp, onunla başa çıkmaya zorlamaktadır. Veya

Reich tezlerini gündelik yaşamdan örneklerle açıklayacak ve 'kanıtlayacaktır' ki saldırganlık cinsel yoksunluktan kaynaklanır. Bunun için de şu örneği verecektir: Saldırgan dürtülerini tatmin ettiklerinden, profesyonel atletler yarışmadan önce cinsel ilişkide bulunmamaktadır, çünkü bu, atletik gücü azaltır.

Reich'ın modelinde arabayı atların önüne koşmasının hiç bir sakıncası yoktur. Tersine o, cinsel alanın kendi içinde yorum yapacaktır. Bu yüzden aybaşı depresyonunun biyolojik değil, psikolojik olduğunu ileri sürer. Ona göre aybaşı depresyonu yalnızca cinsel hayal kırıklığının bir son ürünüdür. Kötü olan herşey psikolojik, iyi olan her şey bastırılmamış biyolojiktir. Aybaşı sırasında libido aslında fiziksel olarak biraz arttığından, depresyona yol açan şey doyumun olanaksızlığıdır. İlginçtir Reich burada cinsel ilişkiye karşı tabuyu savunmaktadır. Şöyle ki, eğer aybaşı gören bir kadının (bir analizci tarafından) duygularının nedeni kavraması ve dolayısıyla gelecekteki bir cinsel tatmini araması engellenirse, depresyon ortadan kalkacak ve cinsel heyecanlanma özgür olacaktır. Maalesef bu önerme Reich'ı cinsel fantezinin önemini değerlendirmeye yöneltmemiştir.

Endişenin değişimlerinden geçen bastırılmış libido ile saldırganlık sonunda depresyona ya da yıkıcı itkiye varır. Reich öne sürmektedir ki ölüm dürtüsünün biricik olanaklı (;ünkü klinikte biricik doğrulanabilir) anlamı bu son ikincil oluşumdur. Ölüm-dürtüsü, keskin bir suçluluk duygusu olduğu zaman doğar. Bu suçluluk duygusunun kendisi yadsınmış bir saldırganlığın işaretidir ki bu da dolayısıyla bir tür ölüm olan kendi kendini mahfetmeyi kışkırtır.

Bilinçli ölüm - endişesi bu eğilimin bir psişik algılanmasını temsil edebilir. Oysa ki bu çözümleme sırasında ne kadar şiddetli olursa

olsun, ölüm - endişesi bu hadım edilme - endişesi ve döl yatağındaki durumu özleme olarak açığa çıkar. (2)

Her ne kadar bu Freud'un hadım edilme ile ölüm arasındaki ilişki üzerine vurgusunu anımsatmaktaysa da Reich ısrarla birci (monist) bir modeli korudu: cinsel bir model.

Reich'ın libido kuramının yıkımına neden olarak gördüğü salt ölüm-dürtüsü değildi; Bütün bir 'yüceltme' fikri de buna dahildi. Reich'a göre özgürce dışa vurulan 'doğal' cinsellik her zaman için iyi bir şeydi; hatta bunun başka bir biçimde yeniden dışa vurulması bile kötüydü. Reich, Freud'un cinsel enerjilerin diğer yaratıcı olanlara yöneltilmesinin kültürün ilerlemesini sağladığı yolundaki kuramını, bu kuram doğa ile kültürü uyum içerisinde birleştireceğine karşı karşıya getirdiği için tiksindirici buluyordu. Reich çalışmaları psikanalizden uzaklaştıkça, zihinsel ve yaratıcı çalışma ile cinselliğin çatıştığı ve çakıştığı noktaları daha bir kesinlikle vurguladı. Amerika yazıları zamanında yanlızca cinsel açıdan güçlü olan bir erkek anlamlı çalışma performansı gösterebilirdi. Kuşkusuz Reich, tüm gelişimi boyunca, bilinen bir hatayı yapıp, yüceltmenin cinsel dürtülerin diğer yaratıcı amaçlar için kullanılmasını - cinselliğin hepten bastırılmasını unutmuş görünüyor. Yaşamının sonlarına doğru yapılan bir görüşmede Reich şunu öne sürdü: Freud'un çalışmasını 'Uygarlık ve Ondan Hoşnut Olmayanlar' (Civilization and İdhis contents) (ki bu kitapta Freud Reich'ın burada karşı çıktığı kuramı işlemektedir), onun kendi makalesi olan 'Nevrozlardan Korunma' (Prophylaxis of Nevroser)'ya bir yanıt olarak yazılmıştı. Bu doğrulanmadı. Fakat, kuşkusuz Reich'ın korunmanın mutlak bir aracı olarak cin-

---

2) İbid., s. 388

sel doyumun elde edilmesi tezi, Freud'un yirmilerden çok önceki kitaplarının doğasına aykırı idi.

Cinsel sorunlardaki son tedavi ya da korunma konusunda Reich oldukça açıktı.

Benim inancım şudur ki bir parça doğallığı koruyabilen her birey, nevrotik hastalarda yanlızca bir tek şeyin eksik olduğunu bilir: Tam ve yinelenen cinsel doyum. (3)

Elbetteki böylesi bir sav onu nedensel bir ikileme yuvarladı. Nevroz nasıl ortaya çıkar ve niçin belli bir kişide fakat diğerinde değil? Reich'ın ilk başlarda yayınlanan bir hastanın geçmişine ilişkin bilgileri bize onun nasıl Freud'un sürecini yinelediğini ve belirli bir noktada tıkandığını anlama olanağı verir: Gerçek bir cinsel sarsıntı (travma) noktası. Sanki Freud doksanlardaki baştan çıkarma kuramlarından hoşnut kalmıştı. Fantezi olasılığı Reich'ın yaklaşımında, genç Freud'unkinden daha tam olarak yadsınmıştı. Fakat Reich'ın çözümlemesi, en azından onun sosyolojik değeri açısından ilginçtir. Cinsel bunalımlar gerçekten olmuştu ve olmaktaydı ve Reich bunlar üzerine doğru bir vurgu yapmaktaydı. Sanırım yanlış olan şey, yanlızca onun cinselliğin toplumsal sonuçlarına ilişkin gözlemlerini psikanalize dönüştürmesidir. Reich hastalarının geçmişlerine ilişkin bilgileri içeren bir dizi yazı yazdı: En tanınmışı, daha sonra ele alacağımız, mazoşistik karakter üzerine olandır. Burada bir isterik hastanın daha az bilinen öyküsüne biraz dikkat etmek istiyorum, çünkü bu bize Freud ile Brever'in otuz yıl önce kopmakta oldukları çalışmayla olan kesin bağları göstermektedir.

---

3) Reich, Orgon'un Keşfi, I, New York, 1966, s. 73. Bu kitap daha çok Orgazmın İşlevi olarak bilinir ki bu başlık 1927'de Reich'ın Viyana'da yayınladığı bir araştırmanın başlığıdır.

1925'de (4) Reich kendisine bir başka analizciden gelen ondokuz yaşındaki bir kadın üzerine rapor hazırladı. Reich onu dört ayda iyileştirdi (her ne kadar analiz zamanı o tarihte genellikle uzamakta idiyse de, bu çok kısa bir zaman değildi). Kadın otizm (autism)'den karın ağrılarından ve uykusuzluktan rahatsızdı. Çok zekiydi, ancak durgun kişiliği kendisini cansız giyimde ve tamamen 'itici olmayan' tutum ve davranışta açığa vuruyordu. Reich kendisini hiçbir zaman, otizmin aynı zamanda bir şizofren durumu olduğu izleniminden kurtaramadı. Aslında buna karşın, ilk tanıya bağlı kaldı ve raporuna Oluşum Halindeki Bir İsterik Psikoz (An Hysterical Psychosis in Statu Nascendi) başlığını verdi. Öykünün ilginç bir yanı Reich'ın sunuş yöntemidir. Onun raporunu burada yeniden oluştururken, Reich'ın olaydan nasıl can alıcı çıkarsamalar yaptığını vurguladım. Fakat aslında, olayları yakından gözleyerek ve ardından 'olgu'ların ışığı altında belirtileri yeniden bütünleştirirken Reich dikkatsiz davranmaktadır. Bu ise Freud'un, aslında hiç de farklı yoruma gereksinmesi olmayan olayların yeniden oluşturulmasını (çelişkiler, duyguların psikolojik olarak bir başkasına yönelmesi ve bir sürü ölü sonuç aracılığı ile) sağlamak üzere analizi detaylı bir şekilde açıklamasıyla çelişmektedir.

Otizm döneminden çıktıktan sonra, Reich'ın hastası annesine 'onu geri ver' diye seslenecekti. Hasta gebelik düşüncesiyle korkuya kapılıyor ve yatağında bir çocuk olduğunu düşlüyordu. Özgün yanı suskunluk olan otizm daha büyük bir kızkardeşin ölümü ile başlamıştı. Hasta ayrıca şiddetli bir kişilik çözümlenmesinden rahatsızdı ve dönem dönem ana dili Almancayı konuşamıyordu.

---

4) Burada bir yıl sonra International Journal of Psycho - Analiysis'de yayınlanan baskıyı kullanıyorum.

Kadın, ansızın ve kendiliğinden otizmin maskelediği olayın (beş ile yedi yaşları arasındayken) genç bir Musevi öğretmen tarafından iğfal edilmesi olduğunu açıkladı. Reich'ın kendine sorduğu soru şuydu: Bu çok önemli olguyu şimdiye kadar niçin bu kadar bastırdı? Reich hastanın anılarından şunu buldu ki, hasta üç ve dört yaşları arasında çocuğun yeme ya da öpme yoluyla üretildiğine inanmıştı (bir çocuğun cinsel ilişkiye ilişkin fantezisinin pek de ilk örneği olmayan psikanalitik bir kuram). Erkek kardeşi doğduğunda o dört yaşındaydı ve o andan itibaren yanlızca babasının kucağına oturtulunca yemek yiyordu. Aşağı yukarı iki yaşındayken genital organları ile oynaması yasaklanmıştı ve iki tür erkek çocuk olduğu kuramını geliştirmişti: Penise sahip olmalarına izin verilenler ve izin verilmeyenler. Bastırıcı öge annesiydi ve bu yüzden genç kadın sonraki yaşamında ona seslenecekti: 'onu geri ver'. Çünkü bu rol anneye verilmişti, babaya değil ve bu olay çok erken olduğu için de hasta oral aşamada kalmıştı. Bu oral aşamada takılma kendisini oralılığın bugünkü karakteristiğinde açığa vuruyordu - suskunluk. Ardından - göründüğü kadarıyla - bütün belleğin bastırıldığı tecavüz olayı geldi. Erginlikte, daha önce nefret ettiği kendinden yaşça büyük kızkardeşine güçlü bir bağlılık geliştirmişti ve karşılıklı olarak birbirlerinin göğüslerini okşamaktaydılar. İşte bu kızkardeşin ölümünden sonra, hastanın suskunluğu başlamıştı. Reich, dilsiz olmanın hemen her zaman ölü olmayla ilgili olduğu şeklinde yorum yapıp, eklemektedir: Otizmin, konuşmayan bebeğin, oral aşamasına geri dönme anlamına gelebileceğini ileri sürebilirim. (5) Kendi çözümlemesinin için-

---

5) Reich, 'Oluşum Halinde Bir İsterik Psikoz', International Journal of Psycho - Analysis, 1926, s. 170

dekiler içeri alındığında, Reich'ın bu kadar çok denemeye gereksinimi yoktu: eğer kızın, kızkardeşi ile olan ergenlik cinselliği, annesinin tehditlerinin onu bıraktığı oral aşamadan bir adım sonrasını getirseydi, o zaman bu kız kardeşin ölümü onu bu konuma geri atacaktı ve suskunluk, hiç değilse bu durumda, bu kötü durumla açıkça ilgili olacaktı.

Reich'ın 'İsterik Psikoz'a ait olgu tarihçesi onun daha iyi yönteminin bir modelidir. Bu ayrıca, hala psikanalitik hareketin kalbinde olmasına karşın, Reich'ın nasıl kendi alanından uzaklaşmakta olduğunu gösterir. Klasik kavramların bir çoğu övülmektedir fakat, onlara birşey olmuştur. Bunlar somut, gerçek toplumsal olaylar durumuna geldi. Sözü edildiği gibi, Freud çok önceden beri, gerçek ebeveyn baştan çıkarmasından çocuk fantezisi arzusuna geçiş yapmıştı. Ayrıca şunu da vurguladı ki, hadım etme tehdidi, onun bir zamanlar düşündüğü gibi, dadı ya da ebeveynlerin gerçek tehditleri değil çocuğun fantezik korkularının daha ince bir karışımıydı (bu korkular diğer şeylerin yanısıra bir kadının olmayan penisi hakkındaki meraktan geliyordu ve babaerkil kültürün yasasınca zorunlu kılınmıştı). Fakat burada Reich bu baştan çıkarmaların ve bu tehditlerin gerçekten olduğunu keşfediyordu. Freud'un da kabul ettiği gibi bunlar büyük bir olasılıkla olmuştu. Ne var ki Reich hastanın (eğer onun tarafından tecavüz edilmemiş olsaydı) Musevi öğretmenini arzulayıp arzulamadığını, annesinden (eğer onu tehdit etmemiş olsaydı) nefret edip etmediğini hiçbir zaman düşünmüyor. Kızın bilinçaltı zihinsel süreçleri, onun buluşlarından tamamen uzaktır. Aynı şekilde bunlar onun yönetiminde de yoktur. Freud çok uzun zamandan beri çocukluğumuzu seyrek olarak anımsayabileceğimizi ve böylesi amnezinin (hafıza kaybı) açıklanması gerektiğini savunmuştu. Onu çocuk cinselliği kuramlarına yönelten ip

uçlarından biri de bu açıklamadır: Bu dönemin cinselliği tehlikelidir ve unutulmalıdır.

Reich'ın ondokuz yaşındaki otistik isteriği geçmiş zamanların ani ve patlayıcı anılarına geçiş yaptı. Reich, onun anımsama durumundan, oraya nasıl vardığından ya da 'kaynağa' ulaşılması üzerine olan duygularından pek seyrek söz eder. Yinelenen bir düşten başka (Reich bunu kolaylıkla açıklamıştı), hiç bir yorum sorunu ilişkiler, dil sürçmeleri ya da düşlerin saklanması yoluyla yeniden oluşturmalarımız yoktur. Bu, oldukça açık ve çabuktur, bir çözümleme sürecinden çok, ani bir açığa vurma gibidir ve Reich aslında kendisi bunu bilmekteydi. Burada çok fazla şey çok çabuk olarak gelmişti. Bunun nedeni, Reich'ın öne sürdüğü gibi bir psikozdaki benliğin (ego) bir nevrozdakine oranla göreli zayıflığı mıdır? Eğer öyleyse, böylesi bir gözlem, önemli bir kuramsal yaklaşımın başlangıcı olabilir- Reich'ın hiçbir yerde devam etmediği bir başlangıç. (6) Yoksa Reich açığa vurmayı kışkırtıp, hiç bir zaman onun köküne inmedi mi?

Her neyse fantezi tablodan çıkarılmıştı. Yanlızca annenin çocuğunun cinselliğini reddetmesinin, böylesi bastırmaya ve sonuçta hastanın kronik isteri ve otizmine yol açtığını ileri sürmek biraz güçtür. En azından, burada ortaya çıkan şey, gerçek olaylar değil de, arzunun başlangıcı mıydı diye sorulması gerekir. Eğer öyleyse, bu durumda çözümleme tam da Reich'ın onu 'çözdüğü' zaman başlamıştı.

Aslında Reich en çok nerede deneme yapıyorsa, ora-

---

6) Öykü Freudçu bir çözümlemeden çok bir süre önce Tony Parker'ın bir kadın tutukluyla yaptığı görüşmeyi andırıyor. Otuz yıllık bir sessizlikten sonra kadın çözüldü ve ona daha sonra babası olduğunu öğrendiği bir adamla olan çocukluktaki cinsel ilişkisinden söz etti. Öykü işkenceli bir sessizliğin sonuçları bakımından trajiktir. Bakınız Tony Parker, Beş Kadın, Hutchinson, Londra, 1965.

da en ilginç olmaktadır. Hasta, çocukluktaki cinsel deneyimin klâsik bir örneğini, bu durumda, tecavüzün klasik bir sarsıntısını (travma) açığa vurmuştu - her ikisi de kesinlikle doğru. Fakat olay Reich'ı, Freud'u da meşgul eden, bir başka öğe üzerinde düşünüp taşınmaya yöneltti: Anne ile Ödip öncesi cinsel ilişkinin önemi. Reich bu hastada, Abraham'ın melankolikler için önceden önerdiği, hadım etme tehditinin sonucu doğan hayal kırıklığının Ödip aşamasında başladığını keşfetti. Daha önce Freud da aynı şekilde bu olasılık üzerinde yorum yapmıştı, fakat Reich'ın çıkardığı açık sonuçları çıkarmadan. Reich genitalliğin önceden düşünüldüğünden çok daha erken başladığını açıkça ifade ederek, Ödip aşamasını geriye itti. Bu onun daha sonraki, çok daha güvenli, her yerde her zaman süren genitallik inancına giden yolda bir adımdı: '... 'Onun genital libidosunun ne kadar erken ortaya çıktığını göz ardı etmemiz olası değildir, çünkü oluşumun belli bir süreçde devam eden bir dönemin kapanışını göstermekte olduğunu varsaymamız gerekir'. (7) Die Funktion des Orgasmus'da iki yıl sonra şiddetle cinselliğin bölünmesi ve başkalaşması konusunda tartıştığını görüyoruz-hernekadar bu Victoria döneminin tam genitalliği izin vermeyen, kadın iffetliliğine gösterilen titizliğe dönüş olsa da.

Hemen hemen yirmi yıl kadar sonra, araştırmalarının bu bölümünü yorumlarken Reich zihinsel bozukluk, anti-sosyal davranış ve engellenmiş genitallik arasındaki bağıntının varlığının farkına varmamasının kendisini nasıl tartışmalı bir alana sürüklediğini şu kelimelerle ifade ediyordu - cinselliğin başkalaşması. Burada bütün çalışmalarının genitallik ve genitallik öncesi psikonolitik farklılıklar ve kısmi içtepi kavramına nasıl karşıtlık oluş-

7) 'Oluşum Halinde bir İsterik Psikoz', op. cit., s. 169.

turduğunu göstermektedir. Reich düşlerin olduğu gibi genitallik öncesi cinselliğinde ruhsal bozukluğun belirtisi olduğunu keşfedecektir. İfade şekli kimi zaman karmaşık olsa da bunları 'genel kuramları' ışığında açıklamak olasıdır: Genital cinsellik her zaman vardır, çocukluk döneminde hatalı bir şekilde nitelendirilen 'genitallik öncesi' (oral, anal ve haz) cinsellikle içiçe bulunur ve yetişkinlerde genital -ar cinsellik dışındaki herhangi bir eğilim nevrozun bir belirtisi idi. Genitallik diğer cinsel tepilerden çok değişiktir ve büyük tehlikeler dışında yüceltilmemeli ve reddedilmemelidir. Vücudun içgüdüsel enerjisinin tümüyle boşalması ve böylece gevşemenin ortaya çıkması ancak orgastik salınmayla olacaktır.

Freud oral, anal ve üretken diye adlandırdığı üç cinsellik evresini ancak 1915'de yayımlanan 'Cinsellik Üzerine Üç Deneme' adlı kitabında tanımlar. Bundan önce de bazı erotojen bölgelerin varlığından bahsetmesine karşın cinselliğin farklı zamanlarda, farklı bölgeler etrafında organize edildiğini belirtmemişti. Daha önce de gördüğümüz gibi 1915'deki tanımlamasından sonra da bu evrelerin birbirleriyle içiçe olduğu, aralarında keskin bir geçiş dönemi olmadığı ve bir dönemdeki özelliklerin diğer döneme de aktarılabileceği üzerinde durmuştu. Her ne kadar tanımlarına göre modelini adım adım ilerleyen bir evrim sayıyorsa da, Freud bu evrelerin yetişkinlik döneminde tekrarlanması durumunda başka bir yapısal form içerisinde aynı anda veya yeni bir geçici düzge içerisinde tekrarlanabileceğinin farkında idi. Reich'ın Freud'un tezini değiştirmesi törel (moral) bir iddia ile açıklanabilir: genitallik tek ve en değerlisidir. Freud'un cinselliği bileşkelere, çeşitli erotojen bölgelere ve farklı cinsellik nesnelerine ayırması bir değer yargısı nedeniyle reddedilmişti, Freud.un büyük bir dikkatle engellemeye çalıştığı böyle bir hatayı yapmakla Reich başaşağı edilmiş oldu. Eğer

genitallik yalnızca bir içgüdüyse normal ve anormal psikolojiyi birbirinden ayıran ne olacaktı? Reich bu çıkmazı kavradı: Böyle bir çıkmaz yoktu. Tüm nevrozlular cinsel bozukluğa sahipti; tüm cinsel bozukluğa sahip kişiler ise nevrozlu. Gelişmiş dünyamızın yüzde yetmişle doksan kadarı orgastik olarak iktidarsızdı: Dünya nevrozluydu - toplu nevroz, ya da daha sonraları kendi dediği gibi 'toplumsal veba'. Buradan Reich'ın bireylerini nevroza sokan toplumunun analizine geçeceğiz; ilk önce kapitalizm, daha sonra tüm 'baskıcı' yapılar ve daha sonra da 'doğal' biyolojik insanı bu duruma getiren tüm toplumsal formlar.

3 REICH'IN 'KARAKTER ANALİZİ'

Eğer Reich'ın dediği gibi, Freud'un ilk çalışmalarından beri söylediklerine karşıt olarak, genital seksüelliğin önemi çağdaş psikanalistlerin lânetlemesi olarak algılanırsa buradan kendi 'karakter analizi'ne ait kuram ve sağaltımların yüceltildiği görülür. İşte Reich'ın adını Pantheon'un içinde tutan da bu kuramdır. Günümüzdeki psikanaliz öğrencileri için tekrar yayımlanan bir kitap 'karşı koyma' nın analizine ait çok önemli katkılarda bulunmuştur. Raycraft Reich'ın 'karakter analizi' metodunun en önemli kısmını oluşturan karşı koymaya ait teorisini psikanalize yaptığı en büyük katkı olarak nitelendirir. Robert Fliess ise bu çalışmayı ilk şekliyle yeniden yayımlarken şöyle der: 'Psikanalitik kategoriye ait üç önemli makale..... fazla değer verilecek gibi değil.' (1)

Reich'ın Karakter Analizi adlı kitabının birçok bölümü ilk önce psikanalitik dergilerde yer aldı. Her ne kadar makalelerini kabul ettirseler de hem Psikanalitik Derneğine ait basımevi hem de Derneğin kendisi çalışmalarını reddettiler. Bunun nedenleri hiçbir zaman bildirilmedi ve öyle görülüyordu ki çalışmalarında gördükleri ana hataları bildirmek üzere hiç kimse Reich'la bir tartışmaya girmek zahmetine katlanmadı. Doğal olarak,

---

1) Psikanalitik Okuyucu, op. cit., s. 104

Reich'a göre çalışmaları sağaltım alanında analitik bir deneyin ortodoks bir uzanımıydı. Eğer Reich veya okuyucuları Reich'ın yeniliklerinin bazı karışıklıklar üzerine kurulduğunun farkına varsalardı bu her iki taraf için de daha verimli olacaktı. Ben burada Reich'ın çalışmalarının geliştirilmesi için bana göre en önemli karışıklıklar üzerinde durmak istiyorum. İlk olarak Reich, bilinçaltı ile içgüdüleri birbirine karıştırmakta, ikinci olarak da semptom ile karşı koyma arasındaki farkı tam olarak açıklayamamaktadır - karakter özelliğine ait tanımı da bu ikinci durum sayesinde olanaklı kılmıştır. (2)

Birinden birini açıklamak için yaptığı tanımlar birbirinden oldukça farklı olduğu için Reich'ın içgüdülerle bilinçaltını karıştırdığını göstermek oldukça güç bir iştir. Birçok kez aynı ifadeyi her ikisi için de kullandığı ve duraksamadan birinin özelliklerini diğeri için de kullandığı görülür. Örneğin sağaltım işleminin içgüdülerin bilince erişmesini sağlamak için kullanıldığından bahseder (çok bilinen bilinçaltının bilince çıkarılması formülünün değiştirilmiş hali). Reich'a göre bilinçaltı bir içgüdüler havuzu, bastırılmış uyarımların toplandığı bir rezervuardır. Sağlıklı kişi bu uyarımları cinsel gereklilik olarak algılarken nevrotikler bunu endişe ve saldırganlık şekline dönüştürürler.

Sağaltıcının görevi endişe ve saldırganlık maskesi ardına gizlenen bu genitalliği ortaya çıkartmaktadır. Reich'ın genitalliğin onarılması olan ve 'karşı koymaların analizi' olarak nitelendirdiği sistemi bu alanda çalışan analizcilerinkinden daha farklı bir anlam taşımaktadır. Analitik durumda hasta rüya, sürçme, semptom gibi şeylerle ortaya çıkan bilinçaltı arzularını kabul etmemek için karşı koyar. Freud* da bilinçaltına giden bu yoldaki

2) Reich, Karakter Analizi, Berlin, 1933, s. 42

karşı koymaları analiz etmiştir. Bunun için rüyalar, dil sürçmeleri gibi bilinçaltını ortaya çıkarıcı araçları kullanmıştır. Freud'un çalışmalarında bilinçaltının bilincine varılmasında karşı koymaların analizi kendi başına yeterli değildir. Reich'ınkinde ise bu tüm olayı açıklar. Fakat herşeye karşın bu tam bir hata sayılmaz, çünkü yapılan başka bir karışıklık bunun saçmalığını önlemektedir. Reich karşı koymayla semptomu karıştırır. O'na göre kronik (çocukluktan gelişmiş) ve şiddetli (yetişkinlik ve gençlikte oluşmuş)* karşı koymalar arasındaki fark önemsizdir:

Önemli olan semptomların erken veya geç görülmüş olması değildir. Önemil olan nevroz semptomuna reaksiyonun temelini oluşturan nevrotik karakterin öemli özelliklerinin, Ödip döneminde oluşmuş olmasıdır. (3)

Böylece Reich'a göre karşı koyma hastanın anlaşılmayı önlemek üzere geliştirdiği özel bir savunma yöntemi değil, semptomun temsil ettiği bir savunmadır. Doğal olarak semptom karşı koyma demektir - semptom bilinçaltının tehlikeli arzu ve korkularının hem ifadesi hem de bu ifadenin reddedilmesidir; fakat bu tedavi odasında ortaya çıkan ve tedavi eden kişiyle işbirliğini reddeden benliğe ait karşı koymalarla aynı anlamda değildir. Freud savunma çeşitleri arasındaki ayırımı olabildiğince belirlemeye çabalarken Reich her zamanki gibi bunları genelleştirmeye çalışmıştır.

Reich bundan da öte karşı koymayla semptomun özdeşleştirilmesinden bunun tam karakterle eşitlenmesine geçmiştir. Eğer bir kişinin davranış biçimleri karşı koymalardan oluşuyordu (genelde böyledir) karşı koymalar semptomdur ve böylece karakter özelliklerini oluştururlar. Reich'ın 'karakter zırhı' - karşı koyma semptomla-

3) Ibid., s. 44

rına verilen ad - ona göre çocuklukta ortaya çıkarken daha sonraki karşı koyma semptomu analitik bir ifadeyle yetişkinlik döneminde bir savunma aracı olarak ortaya çıkar. Fakat Semptom özellikle bir deneyim veya uğraşa karşılık ortaya çıkarsa da karakter birey olmanın özel bir şeklini geçmişinin ifadelerini temsil eder. Gene de semptomlar kişinin karakterinin öyle önemli kısımlarını oluşturabilirler ki bu da karakter özelliklerine benzemelerine neden olur. Bu nedenle karakter analizinin işlevi karakter özelliklerini yalıtlayıp sahiplerinde bunların bir semptom tarifinin indirgenmiş bir şekliyle tanımlar. Basit ve Reich'cı bir özet yaparsak karakter genital önlemlerini reddedilmesi sonucu oluşur, bu nedenle karakter özlem ve yasakları içerir.

Tartışmanın başına dönecek olursak nevrotik karakter, semptomların temelini oluşturduğu ve çalışma veya cinsel ilişkileri engelleyici olduğu ölçüde değiştirilmelidir. Bu noktada yumurta ve civciv öyle hızlı bir şekilde yer değiştiriyorlar ki işlemin daha fazla açıklanmasına gerek kalmıyor. Reich'ın karakter analizi kuramına ait öyle çelişki ve karışıklıklar var ki bunların dökümünü yapmak ancak bir kitap yazmakla mümkün olur.

Buradan ortaya çıkacak sonuç şu olmaktadır: Eğer karşı koyma semptom ve böylece karakter ise bu benliği (ego) oluşturur ve Reich'ın dediği gibi kişi ilkel benlikten, (id) önce benlikle ilgilenmelidir (daha sonra ikisinin de aynı şeyler olduklarını söyleyecektir). Bu da kişinin özsever savunmalardan, sadizm, oral ve anal takıntılardan, endişeden ve daha bir çok özelliklerden bunların ne olduğunu düşünmeden kurtulmasını sağlar - bilinçaltı, içgüdüsel ve cinsellik olan ilkel benlikden (id). Hemen hemen benlik (ego) ve 'karakter zırhı'nın arzulanmayan yapısı olan karakter gerçeklerin yani genital kişinin ortaya çıkabilmesi için ortadan kaldırılmaktadır.

Daha sonraki yıllarda Reich'ın ilkel benlik ve benliğin bir olduğuna ait keşfi şaşırtıcı olmamıştır. Eğer eşitliğin işleyişini yinelersek ortaya şu sonuç çıkar: İlkel benlik bilinçaltına eşit olduğu için bilinçaltı içgüdülere eşit içgüdüler de cinsel tepilere (genitallik) eşittir ve ilkel benlik benliğe eşit olduğu için benlik gerçek kişidir ve kişi de geniatl cinslliğidir.

Genitallik, diğer genitallik öncesi cinsel bozuklukların tersine, ortadan kaldırılamaz; bir kere ortaya çıktıktan sonra sürekli bulunacaktır. Bu noktaya varan kişinin yapacağı tek şey ise genitalliği başka bir sevgi nesnesiyle yer değiştirmesi olacaktır. Yaptığı işi bastırması veya görmezlikten gelmesi olası değildir. Reich da bir estetik ve toplumsal modele sahip toplumlarda ortaya çıkabilecek toplumsal sorunlar üzerinde herhangi bir yorum yapmamıştı; yaşlı ve çirkin bir insanın bunu kavraması güç olabilir. Buna karşılık çözümleyicilerir sorunları üzerinde durmuş ve kendine düşman bir ortamda çalışan çözümleyicinin kuramlarından çok emin olması gerektiğini ve kendisinin de en az hastalarını ulaştırmaya çalıştırdığı kadar sağlıklı olması gerektiğini savunmuştur. Reich'ın bu çözümleyicinin kişisel uygunluğuna ait tezi (kendi bastırılmış saldırganlığını çözümlemiş ve genital güçlülüğünü kazanmış olmasının gerekliliği) daha sonraki orgonomik çalışmalarında gittikçe önem kazanmıştır.

Reich'ın karakter analizine ait önermesinin sonu gibi başlangıçtaki yargısı da Freud'çu yaklaşımdan çok uzaktır. Diyebiliriz ki Reich'ın tezi daha ortodoks ve psikanalitik bir terminoloji ile açıklanmıştır. Her ne kadar yeni teori ayakta durabildiği durumda bunun bir sakıncası yoksa da Reich'ın daha başlangıçta kendine seçtiği yolun onu psikanalizden uzaklaştıracağı açıktır. Karakter Analizi'nin ilk bölümünde Reich nevroza yaklaşımda

yapılan klasik sınıflandırma metodlarını kullanmıştır: Dinamik/günlük yani niteliksel tarafıyla ilgilenen ve nevroza enerjisini vererek niceliksel yönüyle ilgilenen cinsel ekonomik bir bakış açısıdır. Tabiki Reich burada da Freud'un başlangıçtaki cinsel tepilerin enerjisini nevrotik gösterilere dönüştürdüğü tezini tekrarlamakta ve her zamanki gibi bunu olduğunca somutlaştırmaya çalışmaktaydı. Böylece Reich klinik gözlemlerin çocukluk ve ergenlik dönemlerinde, libidolarını genitalliğe bağlayan hastaların tedavi olasılığının daha yüksek olduğunu öne sürdü. Aynı zamanda orgazmın önemini belirtti ve bunun sonucunda da şunları yazdı:

Aniden nicelik sorununun kaynağı belli oldu: Bu somatik temellere dayanmaktaydı ve baskı altında tutulan libidodan kaynaklanmaktaydı. Yani nevrozun sağaltımı kadar cinsel ekonomi sorunları da somatik içeriği dışında buna erişmek olası değildi. (4)

Bunun kavranması Reich'ın dikkatini niceliksele, somatik temele çevirmesine neden oldu ve bunun devre dışı bırakılması durumunda psikanalizin üstyapısının da ortadan kalkacağını öne sürdü. Sonuç olarak önce vücudu tedavi et, zihin bunu inceleyecektir. Psikanalizi terket.

4) İbid., s. 14

4 PSİKANALİZ VE CİNSELLİK

Reich'da Freud'un başladığ ıyerden başladı Psikanalizin gelişmesinden otuz yıl sonra tekrar başlangıca döndü. Freud'u başlangıçta ilgilendiren ve daha sonra psikanalizin ilerleyişinin güçlü bir eleştirisi olan konularla öncelikle ilgilenmeye başladı. Burada o zaman ve şimdi için Freud'un başlangıç noktasına dönüşü haksız kılan noktaları tartışmak istemiyorum. Doğal olarak bu başlangıç Freud'unkinden çok daha verimli ve farklı bir hale dönüşebilirdi. Sorun bunun Reich'ın çalışmalarında böyle olup olmadığı Ben Reich'ın katkılarının yeni bir dahiyane çıkıştan değil, bir yanlış anlamadan doğduğunu iddia ediyorum.

Reich bütün kavramları somutlaştırdı, fantezileri bir olgu olarak veya nevrotik bir gereklilik olarak aldı ve tüm doğal içtepilerin önemine inandı. Onu bu şekilde yönlendiren insanın içgüdüsel doğasıyla ilgilenmesi oldu. Bence Reich psikanalitik kurama bu noktadan yaklaşmakla onun en zayıf noktasına tutunmuş oldu. Daha önce gördüğümüz gibi Freud, defalarca biyolojik içgüdünün, dürtülerin psikanalitik kavramının üzerinde durmak zorunda olduğu yetersiz ve genelleştirilmiş bir varsayım olduğunu yinelemişti. Belki bir gün biyoloji daha yeterli bir kavramla psikanalizin yardımına koşacaktır. Bunun yerine Reich'ın orgonomisi yardına geldi.

Reich kuramdan çok sağaltımla, soyut kavramlardan çok somut olaylarla, düşüncelerden çok davranışlarla ilgilendiği için Freud'un cinsellikle ilgili toplumsal fikirlerinin her birini yeniden geliştirdi. Gerçekten de günlük yaşamdaki cinsel baskıların incelenmesiyle psikanalitik kurama büyük katkıda bulundu.

Freud ilk başta nevrozu 'gerçek nevroz' ve psikonevroz olarak ikiye ayırmıştı. Gerçek nevroz hastanın günlük yaşantısındaki bir krizin nevrotik patlamasıyken psikonevroz çocukluktaki olaylarla belirleniyordu. Freud, aynı zamanda psikonevrotik semptom ve davranışı sürdüren 'enerji'nin o andaki bir krizden kaynaklandığını, yani her psikozun altında gerçek bir nevrozun yattığını öne sürmüştür. Ona göre her ne kadar gerçek kriz ölüm, başka biriyle evlenmek veya yüzlerce cinsel olmayan başka olaylar olsa da iki nedenden dolayı bunlar değişmez bir biçimde cinsel krize yol açarlardı. Çünkü bunlar her zaman cinsel bir sorunu saklarlardı ve tersinden gidersek tüm nevrozu kışkırtıcı sorunlar cinseldi. Freud bu ikinci önermeyi daha az radikal olan birincinin de içerdiğini gördü. Gördüğümüz gibi Freud başlangıçta herşeyin günümüzde veya olgularda (travma kuramı) gerçekleştiğini düşünüyordu. İsterinin nedenlerinin cinsellikte yattığını vurgulaması hastalarının ona itiraf ettikleri birçok ırza geçme olayından kaynaklanıyordu. Freud hayret verici bir şekilde burjuva babaların, babacan sevgileri yalnızca açgözlü bir şehvet olan ırz düşmanı bir çete veya Lolita'yı sabit fikir haline getirmiş birer cinsel sapık olarak resmetmeye başladı. Ödip kompleksinin ve cinsel fantezilerin çocuğun yaşantısındaki rolünün keşfi ile Freud çocuk cinselliği ve aslı olmayan gerçeklik kavramlarını tanımlamaya başladı. Çocuk cinsel içtepilerle doğar ve insan kültürünün çizdiği yol bunların nereye yönlenip, nereye yönlenemeyeceğini saptar.

Reich bu malzemelerle iki şey yaptı. Gerçek nevrozu hem kendisi için, hem de psikonevrozun kaynağı olarak tekrar gündeme getirdi. Sonunda tüm nevrozları 'gerçek' olana indirgedi ve bunları 'durgunluk' nevrozları olarak adlandırdı. Sonunda Freud'un ayırımını tamamen hatalı buldu ve gerçek krizin somut olarak ortaya çıkışını onun ruhsal bağlantılarıyla olan ilişkilerine yeğledi. Bu şekilde nitelendirilen psikonalitik iddia onun cinsel isteklerin yansıtıldığı toplumsal durumlar üzerine yaptığı çalışmalara dönmesine neden oldu. İkinci sonuç ise çocuk cinselliğinin öneminin yeniden açıklanması idi. Özgür cinsellik en iyi şey olarak kabul edildi ve doğal olarak çocuğun cinsel içtepilerinin bastırılmadığı gibi özendirilmesi ve tatmin edilmesi gerekliliği ortaya çıktı. - çocuk cinselliği tamamen toplumsal hale getirildi. Özgürlükçü bir toplumda özgürlükçü bir eğitim bunun yanıtını sağlayabilir. Daha geniş kapsamlı bir sorun olan toplum düzeninin sağlanması ve genel kültürün en küçük istemlerinin iletilmesi devre dışı bırakılmıştır.

Reich'ın kendisini adadığı ilk iş nitelik ve nicelik sorunu oldu. Ruhsal yaşantının niteliksel bir sorun olduğu açıktı, ancak bunun niceliksel uyarılmalarla sürdürüldüğü de açıktı. Reich yanıtını cinselliğin evrensel tanımında buldu - fakat her zamanki gibi yanıt sorusunu sormadan önce hazırdı: Cinsellik tümüyle önemliydi ve bir kuramın açmazları otomatik olarak kendi sınırları içerisinde çözülebilirdi. Reich'ın bunu usa vuruş şekli de hemen hemen şöyleydi (her ne kadar yönü değiştirilebilirse de): Cinsellik tek gerçek içgüdüdür; içgüdüler insanın biyolojik temelidir; psikanaliz felsefe değil, bilim olduğunu savunduğu için diğer doğal bilimler gibi deneysel olarak kanıtlanabilir ve ölçülebilir olmalıdır; bu nedenle insanın biyolojik enerji kaynağı psikanalitik araştırmanın bilimsel nesnesidir ve gerçek nevrozlar psikonevrozların

yorumlanmasından çok doğal bilimlerle araştırılmalıdır. (1) Sonuç olarak psikonevrozları özü olan gerçek nevrozlara indirgemeliyiz. Bunları 'durgunluk nevrozları' diye adlandıracağız ve cinsel enerjinin bastırılmasının bunların niteliksel ifadesi olduğunu göreceğiz : Nitelik ve nicelik birleşecek ve biyolojiyle psikoloji bir bütün içerisinde yer alacaktır

Böylece nevrotik çelişkiler ruhsal özellik taşırlar fakat, bunların enerjisi bastırılmış cinsel uygulamalarla fiziksel özellik taşırlar; birinde görülen bozukluk, diğerinde derhal yanıt bulur, çünkü ruhsal tasarımlar ve somatik temeller tam bir uyum ve ilişki içerisindedirler. Bu psikanalizin hiçbir zaman çözemediği bir sorunun basitçe çözümlenmesidir. O kadar basit ki, sorunu ve bununla birlikte psikanalizin önemini reddeder.

Reich'ın psikanalize getirdiği tipik dönüşümler çocuğu cesaretlendirmesi, çocuk cinselliğinin ifadesinin kaçınılmazlığını kabulu ve sağlıklı bir normalliği araştırması olmuştur.

Reich çalışmasının temellerini Freud'un en önemlisi olduğuna inandığı alana çevirdi. Yirmi ve otuzlarda cinsellik ve bilinçaltının önemi Freud'a olan saygınlığının nedenini oluşturuyordu. Daha sonra bilinçaltını cinselliğin lehine dışladı veya ikisini birleştirdi: bilinçaltı orgonotik akışları algılama aracı oldu.

Çocuk cinselliğini ele alırken babaerkil aile yapısının olumsuz ve yasalayıcı etkilerini mahkum ederek doğanın yaşayan ruhu olarak nitelendirdiği, insanın insandan ne oluşturduğunu öğrenmeden önce hayvansal tepileriyle yaşayan saf çocuğu yüceltmiştir. Reich, tüm varlığını insanların geleceği olan çocuklar için Wilhelm Reich Çocuk Emniyet Fonu'na emanet etmiştir.

---

1) Reich, Orgon'un Keşfi, op. cit.. s. 66

... doğal arzular ve bazı toplumsal kurumlar arasında keskin bir çelişki vardır. Bu çelişkilere düşen insan ikisinden birini yeğlemek durumundadır: Başarısız kalacak uzlaşmalar yapar; hastalığa veya ölüme sığınır; veya varolan düzene isyan eder - düşüncesizce ve sonuçsuz kalacak şekilde. Bu mücadelede insanın yapısı şekillenir (2).

Ümitsizliğin verdiği kötümserlikle kişi kendine, eğer gezegenimizde hemen her evde bebekler, doğar doğmaz ebeveynlerinin bakıcılarla ve doktorlarla anlaşmaları ve yardımlaşmalarıyla öldürülüyorsa, insanları kanserden kurtarmanın ne anlama geldiğini sorabilir.

2) Reich, 'Doğada Aklın Kökleri', Seçilmiş Yazılar—, İbid., s. 1518

5 ÖDİP KOMPLEKSİ VE AİLE SİYASETİ

Ödip Kompleksi - gerçekte kendi yorumlamalarıyla - Reich'ın psikanaliz ve Marksizm'i birleştirme arzusunu etkileyen en önemli alan olmuştur. Freud.un çocuğun anneye olan sevgisi ve babaya karşı kıskançlığı hakkındaki ilk görüşleri, kadının cinselliği ve bundan da önce olumsuz bir Ödip kompleksi - babaya karşı pasif bir arzu ve ondan korku - olan homoseksüellikle ilgilenmeye başladıktan sonra daha da karmaşık hale gelmiştir. Reich yirmi ve otuzlarda bu konuya ait sorunları sistemli bir şekilde gözardı ederek çağdaşı olan analizcileri oldukça rahatsız etti. Ona göre Ödip kompleksi babaerkil çekirdek ailenin ruhsal durumunu temsil etmekteydi. Ne yazık ki bu açıklama çok basit kalıyor. Reich ve birçokları bunu babaerkil kapitalist çocukluk evresi ile sınırlandırarak Ütopik sosyalist ve ilkel anaerkil toplumlardaki bu sorunu ortadan kaldırmış oluyorlardı. Reich'ın ve diğerlerinin Ödip kompleksi kavramını kullanma biçiminin özelliği, Freud'un ensest arzusu ve ölümcül rekabet üzerine başlangıçtaki basit planında yaptığı değişikliklerin bulunmayışıdır. Gene Reich Freud'un başlangıcına döner, kişinin içinde bulunduğu toplumu algılama biçimini somutlaştırır, böylece bir dereceye kadar bu toplumu bize tanıtır. Ödip kompleksi kişinin tabular ve kanunlarla dolu (bizim toplumumuzda ebeveynlerle olan ilişkide orta-

ya çıkar) bir toplumda yerini bulmasıdır. Böyle bir arayış, kavram anlamını yitirmeden durumun kendisine indirgenemez ancak Reich'ın etkilediği şey de budur.

Reich'ın tezinin bütüne yakını 1932'de 'Cinsel Ahlakın Boygöstermesi' adlı kitabında sunulmuştur. Reich son zamanlarda Malinowski'nin Ödip kompleksine sahip olmayan Trobriand adası insanları üzerine bir kitabını okumuştu. Kitabı Morgan, Engels ve Malinowski'nin antropolojileri aracılığı ile sosyoloji ve psikanalizin birleştirilmesidir. Trobriandlılar Tanrı tarafından gönderilmişlerdi - kapitalizm eleştiri ve psikanalizin Marksistler tarafından kullanılmasına yasallık sağlamak üzere. Önsöz bayrağı sallamaktadır.

Kişinin bulunduğu cinsel ortamın çocukluktaki nevrozun belirleyicisi olarak kabul edilmesi sonucu Marks'a doğru giden yol açılmış oldu - Freud, nevrozun nedenlerinin çocuğun ebeveynleriyle olan çelişkisinde, özellikle cinsel alanda ve Ödip kompleksi etrafında olduğunu kavradı. Niçin aile içindeki yaşam böyle sonuçlansın? Nevroz cinselliğin onu saran ve bastırmaya çalışan dünya ile çelişkisinden doğar. Cinsel baskı bu nedenle toplumdan kaynaklanır. Aile ve tüm eğitim sistemi birlikte çalışarak vargüçleriyle cinsel baskıyı sağlarlar. Bu niçin olur? Ailenin çocuk yetiştirerek onun zihnine yavaş yavaş cinsel baskıyı yerleştirmesinden kazanılan toplumsal işlev nedir? (1)

Önemli olan son sorulardı. Reich'ın yergileri vardığı sonuçların tersine daima yerindeydiler.

Ensest yasağı genel olarak evrensel kabul edilir; Freud'dan sonra çocuk cinselliği de böyle olmuştur. Böylece herhangi bir toplum Ödip Kompleksi'ni nasıl önler? Reich bunu Trobrianderliler'de ensest arzusunun bastırılmamış olmasıyla yanıtlar. Her ne kadar ensest yasaksa da ensest arzusu oldukça bilinçlidir. Yaygın değildir, çün-

1) 'Cinsel Ahlakın Ortaya Koyulması', Sex-Pol, op. cit., s. 94

kü bilinçaltına atılmıştır ve bu nedenle bir sorunsal oluşturmaz. Reich'a göre toplumumuzda ensest arzusunun patalojik yaygınlığı çocukların cinsel içtepilerin iboşaltılmalarının reddi ve ebeveynleri cinsel kışkırtma ve çocuğa fazla sevgi göstermeye kışkırtan yasaklardır. Gerçekte enseste ait sevgi nesnelerini belirlemek birçok olasılıklardan biridir ve Reich'ın da belirteceği gibi nesnenin seçimi cinsel amaçtan sonra gelir ve böylece gerçek arzunun doğallığını etkilemeden tersi olabilir. Trobriand çocuklarının cinselliği özgür bırakılmakla kalmaz, cesaretlendirilir de. Bu batının özgür ailelerinin cinsel hoşgörü olarak cezalandırmama yönteminden de ileridir. Ensest arzusunun diğer cinsel tatmin yöntemleri aracılığıyla bilinçli bir şekilde reddedilebileceğini (Reich'ın menstürasyon döneminde cinsel birleşmenin bilinçli bir şekilde ertelenebileceğini öne sürmesi gibi) varsayabiliriz. Ensestin ortadan kaldırıldığı durumda Ödip kompleksi sorunsal olmaktan çıkar - veya hala bulunmakta mıdır? Reich'ın verileri bizi şüphede bırakır. Gerçekten Reich'ın burada her zamanki gibi cinsel nesnelerden bahsetmekten kaçınması kuramlarında birçok boşluklara neden olur. Bebeğin doğduktan sonra annesi tarafından emzirildiğini varsayarak anneye bir tür duygusal bağlılık kaçınılmazdır. Reich, bu olgunun bilinçli hale getirilmesinin çözüm olup olmadığını sorgular - psikanalitik durumların çoğaltımında bilinçaltının bilince çıkartılması gibi. Eğer demek istediği buysa Reich, psikanalitik amaca ait öne sürdüğü ve başka yerlerde de tekrarladığı fikirleriyle burada çelişir. Alternatif bir cinsel tatmin yöntemi ve çocuklarda cinselliğin onaylanması burada açık bir şekilde ortaya koyulmamıştır. Trobriand çocukları birbirleriyle genital olarak oynayabilmekte ancak, büyükleriyle oynamamaktadırlar. Eğer kuşaklararası cinsel ilişki yasaklanmış, yalnızca belli bir nesil içindekine izin verilmişse (bizim top-

lumumuzda da daha hoşgörülü davranıldığı gibi) (2) bunu da daha geniş bir aile içerisinde 'Ödip kompleksinin uzantısı' olarak niteleyemez miyiz? Bu tabi ki Reich'a kendi ifadesiyle yanıt vermek oluyor. Reich, Malinowski'nin çalışmalarını anlatırken Trobriandlılar'ın ruhsal yaşantıları hakkında bir bilgi vermiyor. Reich'ın çalışmalarının önünde bir açmaz var. Cinselliği onaylayan anaerkil toplumları tarif etse bile bu toplumlarda da bastırılan en az bir cinsel baskı unsuru bulunduğu görülmektedir. Reich bu baskıcı yöntemleri tartışır ve ona göre anaerkillikte :

Gençler tarafından sürdürülen yöntemler ne cinsel faaliyet için önceden verilmiş cezalar, ne de yetişkinler tarafından grçekleştirilen 'öç alma eylemi'dir: Bunlar, ekonomik gelişmeye bu noktada zararlı olan ergenlikte şiddetle bastırılması gereken cinselliğe karşı egemen grupların onayıyla alınmış önlemlerdir. (3)

Eğer bu akla uygunsa babaerkillikle daha şiddetli bir şekilde bastırılan çocuk cinselliği niçin ekonomik açıdan akla uygun olmuyor?

Gelecekte babaerkillik daha olgunlaştığı zaman daha cofistike ve başarılı hale gelecektir: Bu çocuk cinselliğine karşı bir savaş açar ve onlara nevroz, cinsel sapkınlık ve cinsel suç taşımadıkları halde cinsel boşalma (orgostik) güçsüzlüğü şeklinde başlangıçtan zarar verir. Freud'un burjuva erkeğinde keşfettiği hadım edilme korkusu tarihsel olarak babaerkilliğin ekonomik çıkarlarında yatar. Hadım edilme korkusunun temelini oluşturan aynı etkenler bu kompleksi bugünün kapitalizminde de sürdürür: Babaerkil özel teşebbüs sisteminin monogam ve sürekli evliliğe gösterdiği ilgi - ebeveynlerin bilinçaltı olarak bir yürütme organı işlevi gösterdiği bir ilgi. (4)

---

2) Özellikle onyedinci yüzyılda çocuklar arasında cinsel oyunlar için Philippe Airès'in Yüzyıllar Boyunca Çocukluğu'na bakınız, Jonatan Cape, Londra, 1962.

3) 'Cinsel Ahlakın Ortaya Koyulması', Sex-Pol, op. cit., s. 170

4) İbid., s. 170

Açıkça biri akla uygunsa, diğeri de öyledir; söyleyebileceğimiz tek şey birinin daha kötü olduğu veya bizim hoşlanmadığımızdır. Reich'ın gene belirtmiş olduğu karşı konulmaz törel değer yargısı kendini onaylasak da bize pek yardımcı olamaz.

Her ne kadar sürekli Freud'a başvursa da, Reich'ın Ödip kompleksini değerlendirmesi psikanalizle pek ilişkili değildir. Belki Marksist fikirlerinin gelişmesi için daha ilginçtir. Reich sonuç olarak cinsel bastırmanın en önde gelen toplumsal kuvvet olduğuna karar verir. Kendi nitelemesiyle genel olarak cinselliğin toplumsal olarak bastırılmasını 'kadın ve erkekler arasında sınıf çatışması izler'. İlkel komünizm her nasılsa zorlanmış ve özgür cinselliği ortadan kaldırılmıştır - işte bu işlem sınıf muhalefetine neden olur.

Fakat Marksist Reich için bu çözümlemesiyle daha başka karşıt fikirler ortaya çıktı. Reich Engels'e bir konuda karşı olduğunu itiraf etmiştir - Engels erkeğin haklarının üstünlüğünün servet birikimine neden olduğunu öne sürerken Reich Trobrianderler'de kabilede yaşayanların başkanlarına zorunlu olarak verdikleri haracın servet birikimi kaynağı olduğunu ve bunun babaerkil topluma devredildiğini öne sürer; bu haraç evlilikle drahoma şeklinde verilirdi. Fakat tezinin farkında olmadan Engels'inkiyle çakışması onu çelişkiye düşürdü. 'Engels'in ilişkilerin doğasını doğru bir şekilde tahmin ettiği gayet açık : Sınıf ayırımının temellerinin kadın ve erkek arasındaki antitezde bulunabileceğini yazdı.' (5) Reich'ın karmaşaya düşme nedeni gayet açık : Trobriandlılar'ı cinsellik ve verimliliğin uyumunu gösteren bir toplum olarak model kabul etmişti ve burada dahi herşey olması gerektiği gibi değildi. Reich Trobriandlılar'ın görenekle-

5) İbid., s. 182

rini tarif ederken övgüleri ortada kalır : Ekonomik düzeni ve akraba ilişkilerini çözümlerken bu sorunlar kendilerini şiddetle gösterirler.

Reich'a göre kabile dışı evlilik ve drahoma (gelinin kardeşinden kocasına) Trobriand toplumunun geçiş döneminde olduğunu gösterir. Bu ekonomik düzenlemeyle şeytani babaerkil toplumun temelleri atılmış oluyordu. Öyleyse ilk cinsel baskı nerede bulunuyor? İlk olsun veya olmasın orada, ensest tabusunda - bilinçli veya bilinçsiz - olgusunda yatmakta. Böylece bazı sorunlarla karşı karşıya kalmış oluyoruz. İlkel komünizmin mükemmel cinsellik ve çalışma uyumu ilk düzenli toplum gruplarının kurulması için genital baskı, daha sonra erkek/kadın karşıtlığı ve son olarak da babaerkillik ve sınıflarla işgal edilir. Anaerkil aşama hangisidir? İlkel komünizm değil, çünkü bu aşamada kuşaklar ve mülkiyet yoktur, öyleyse ikisinin arasında bir yerde mi? Fakat Reich'a göre Trobriandlılar anaerkildir ve bunlarda çok düşük bir ekonomik örgütlenme ve cinsel baskı vardır. Öyleyse Ütopimiz kendini nerede ortaya çıkarabilir? Maddi koşullar cinsel kısıtlama getirir ve cinsel kısıtlamalar maddi koşulları değiştirir. Bu totolojik civciv yumurta durumunda Marks (daha doğrusu Engels) ve Freud evlenmemişlerdi.

Bu vakitsiz evlilik nasılsa oldukça ilginçtir. Reich bunları biraraya getirmeye çalışırken aslında birbirinden daha da öteye itmiştir. Her ne kadar varolan kapitalist karşı ideolojisinde ikisi de birleştirilmişse de gerçekte görenek ve ruhsal yapılara ait tanımları açıkça çizdiği ekonomik koşullarla çelişir :

Cinsel baskının ve onun kapitalist işlevinin sosyolojik anlamını keşfedebildiğimizden bunu oluşturan çelişkileri ve bunun yıkımını bulmamız güç olmamalı. Eğer bir yandan cinsel baskı evlilik kurumunu güçlendiriyorsa, öte yandan cinsel ıstıraptan ve bu kuruluş üzerine aile geliştirmekten dolayı zarar veriyordur. Kategorik anlamda cinsel

baskı gençleri yetişkinlere bağımlı kılarken aynı zamanda cinsel ayaklanmalarına neden olur. Bu ayaklanma bilinçli bir hale ve kapitalizmi çürüten proleter hareketiyle yanyana geldi mi toplumsal harekete sağlam bir güç kaynağı oluşturur. Hemen hemen yüzyılın başından beri kapitalist toplumda görülen cinsel krizler cinsel baskının çelişkilerinin bir çözüm aradığının kanıtıdır. Bunun yoğunluğu, bağlı olduğu ekonomik krizlere göre dalgalanmalar gösterir. (6)

Asıl değerli olan Reich'ın kapitalist aile ve monogam evliliğe olan saldırılarıdır. Altında yatan analiz yersizken böylesine birşey nasıl olur?

Reich Engels ve Malinowski aracılığıyla ilkel insan üzerine yaptığı incelemeler sonucu daha önce yaptığı ve daha sonra da yapacağı gibi bir cinsel baskı aracı olarak ailenin en önemli ideoloji fabrikası olduğu sonucuna vardı. Yönetenler ilk önce açık bir şekilde kültürel talepleri olarak töreleri oluştururlar, fakat bu töreler her bireyin içsel ruhsal yapısında ürer ve cinsel baskının kendini şiddetle göstermesi burada yer alır. Yeni üretim biçiminin yeni oluşturulmuş gereksinimler eklediği insan gereksinimleri (yiyecek, cinsellik, sığınma) tarihteki en önemli etkenlerdir - öznel etkenler olarak nitelendirdiği (aynı zamanda kendi öncül cinsel baskı tezine bütünüyle aykırı olarak hem temel hem de oluşturulmuş gereksinimleri 'ikincil' etkenler olarak nitelendirir). Bu gereksinimlerin tatminine olan talep siyasal üst yapıya ve aslen temel ekonomik üretim biçimine meydan okur. Reich tüm komünist partileri ve Sovyetler Birliği'ni bu gereksinimleri gözardı etmekle kınar. Herhangi bir toplumun herhangi bir kişisinin ortalama ruhsal yapısı olan 'öznel' etken tüm devrimci hesapların merkezi olmalıdır. Reich'a göre öznel etken oluşumunu sağlayan neden libido güçleriyle belirlenir ve cinselliğin tek bilimi psikanaliz olduğu için (kendisi psikanalitik hareketten ayrılana ka-

6) İbid, ss. 216-217

dar) Marksistler kendi aleyhlerine olarak psikanalizi gözardı ederler :

... psikanaliz reddedildiği zaman cinselliğe ait tek tatmin edici kuram yokolur. Sovyetler'de değişen cinsel yaşam diğer alanlarda olduğundan çok daha yavaş olarak daha çok bilincine varmadan gelişmektedir. Örneğin dini söküp atmak için yapılan çalışmalar yukarıdaki durumla kıyaslandığında daha açık ve bilinçlidirler çünkü bu kitlelerin bilimsel olarak aydınlatılmasına ve gelişen teknolojiye dayanır. (7)

Öznel etken Reich'ın psikanalizi politize etme aracıdır. Politik sonuçları ne olursa olsun (ve Reich'ın yukarıdaki gibi birçok gözlemleri doğruydu) psikanalitik yönden Reich'ın indirgemeleri korkunçtur : Başlangıç noktası olarak çıkılan önemli ve karmaşık bir kavram basit ve somut etkenlere indirgenmeye zorlanmıştır. Reich'ın çalışmalarında Ödip kompleksi, 'Ödip basitliği' olarak nitelendirilmelidir.

Gördüğümüz gibi Reich anaerkil toplumda Ödip kompleksinin varlığını yadsımış ve keşiflerini babaerkil aileye saldırının temeli olarak yapmıştır. Fakat cinsel baskı çekirdek ailenin gelişmesini izlediği için aile daha sonraları bunun bir elemanı olur. Burada başka bir çelişkiyle karşı karşıyayız : Reich için aile yürüyen, konuşan Ödip durumudur; Ödip sahnesi burada tümüyle önemsizleşir; artık nötr bir birleştirmedir ve nevrozun çekirdeği değil, başka bir gücün - cinsel enerji - etrafındaki iskelet yapısıdır. (Bu öteki kullanımıyla büyük bir çelişki içerisindedir : babaerkil aileyle özdeş olarak kendi içinde 'kötü'dür.) Ayrı yerlerde iki kez Reich Ödip kompleksinin patojenliğin cinsel enerjinin gerekli boşalımının sağlanıp sağlanmadığına bağlı olduğunu irdelemiştir. Eğer çocuğun cinselliği başka yollarla (cinsel oyunlar veya her

7) İbid, ss. 100-101

ne kadar sonradan Reich karşı olsa da mastrubasyon) onaylanıyorsa ebeveynleriyle enseste olan arzusu önemsiz midir? Freudçu kuramda olduğu gibi Ödip kompleksi artık çocuğun insan toplumuna zorlu ayak atışı değil, başlangıçtaki cinselliğin bastırılması ile ortaya çıkan hemen hemen gereksiz bir sonuçtur. Hem psikanalist Reich'a hem de çatışan sınıflar toplumunun Marksist Reich'ına göre Ödip kompleksi cinsel baskının sonucudur. Faşizmin kitle Psikolojisi'ndeki bir dipnot bize Reich'ın nereye vardığını gösterir :

Freud'un keşfettiği Ödip kompleksi toplum tarafından çocuğa uygulanan cinsel baskının nedeninden çok sonucudur. Fakat gene de tümüyle yaptıklarının bilincine varmadan ebeveynler otoriter toplumun gerekliliklerini sürdürmekteler. (8)

Ve aynı çalışmanın başka bir yerinde şöyle der :

Freud Ödip kompleksini keşfetti. Devrimci aile politikası bu keşif olmadan olası değildi. Fakat Freud mekanik bir ekonomistin cinselliği toplumsal bir faktör olarak kavrayamaması gibi böyle bir değeri ve toplumsal yorumunu kavramaktan uzaktır. (9)

Gerçekte bu devrimci aile politikasının ortaya çıkabilmesi için Freud'un yalnızca babaerkil aileyi keşfetmesi yeterliydi .

---

8) Faşizmin Kitle Psikolojisi, New York, 1970, s. 56 n.
9) İbid., s. 58 n.

6 PSİKANALİZ VE MARKSİZM

Reich'ın Ödip kompleksini yeniden babaerkil aileye döndürmesi çalışmalarındaki psikanalitik kavramların ölümü anlamına geldi. Fakat Reich'ın psikanalitik çerçeve içerisinde tartıştığı durum analitik olduğu kadar siyasal kuramları içinde tehlikeli olabilir. Bence aynı yanlış kavramların ikisini de nasıl etkilediğini görebiliriz.

Karakter analizi çalışmasında bilinçaltı ile içgüdüleri karıştırması bu alandaki çalışmalarının tümüne zarar verdi. Ben aynı karıştırmanın diyalektiğin doğasını kavramasını engellediğini ve her ne kadar bu durum psikanalizle ilgili fikirlerinde ortaya çıkmışsa da Marksist kuramlarına da uzandığını öne süreceğim.

Reich'ın Marksizm ve psikanalizin birleşmesine kuramsal bir temel verme çabaları Komünist Parti'ye girdiği ve Psikanaliz Enstitüsü'ne üye olduğu dönemlerde yazdığı oldukça eski bir metinde görülür. 1929'da yazdığı 'Diyalektik Materyalizm ve Psikanaliz' temel kuramsal düşüncesinden sapmadan ikisini birleştirmeye çabaladığı kitaplarında bulunmayan özelliklere sahiptir

Açıkça görüldüğü gibi Parti gazetesine yazdığı bu makalede Reich başka yerlerde psikanalistleri inandırmaya çalıştığı gibi burada da diyalektik materyalizmin komünistlerine psikanalizin doğasını inandırmaya çabalıyordu. Daha sonraları hem Marksizmi, hem de psikanalizi

toplumsal içeriklerine indirger. İkisini de toplumsal gözlemlerinde kullanmanın dışında terk eder. Daha sonra psikanalizi diyalektiği yadsıyan bir kriterle diyalektik dışı olarak mahkum eder ve yaşamın fiziksel kaynaklarına inemediği için Marksizm'i yeterince materyalist olmamakla suçlar. Fakat 1929'da durum başkadır.

Reich ilk olarak psikanalizi kendi özel alanı olan bir bilim olarak tanımladı : İç yaşam. Daha sonra Marksizm'in iki yüzünü ayırt etti : Bir dünya felsefesi ve 'sosyolojik bilim' :

Bilim olarak psikanaliz Marksist sosyolojik doktrine eşittir : Birincisi psikolojik, ikincisi de sosyolojik olaylarla ilgilenir. Ancak sosyolojik olgular psikolojik yaşantıda ve psikolojik olgular toplumun yaşantısında incelendiği zaman ikisi birbirine yardımcı bilimler olarak işler. (1)

Fakat önemli soru psikanalizin diyalektik materyalist bir yönteme sahip olup olmadığıdır. Eğer böyleyse, aynı yıl bir makalesinde çağdaş komünistlerin burjuva toplumlarından çıkan herhangi bir bilimin idealist sapmaları olacağı fikrine katıldığını söylemesine karşın, Marksistler psikanalizi bir bilim olarak onaylamak zorundadırlar. Psikanaliz diyalektik yöntem kullandı mı veya diğer birçok bilim dalı gibi bilinçsiz olarak materyalist diyalektie tökezleyerek buna uygun olarak geliştiği ispatlanabilir mi? (2)

Daha 1929'da diğer psikanalizciler Reich'ın bu bilim için diyalektik yöntemin varlığını öne sürmesini engellemek için savaşıyorlardı. Bu nedenle ikinci önerisini ispatlamak zorundadır : Psikanaliz her ne kadar farkında değilse de kendi bilimsel nesnesinde materyalist diyalek-

---

1) Reich, Diyalektik Materyalizm ve Psikanaliz, Sex-Pol, op. cit., s. 3

2) İbid., s. 8

tiği keşfetti .Böylece Reich psikanaliz tarafından içerilen fiziksel yaşantının diyalektik eğilimini ortaya çıkarmak üzere yola koyuldu :

Doğru, psikanaliz uyumlu olmaktan, gelişme eğilimlerinden vs. bahsetmekte fakat çocukluktaki psikolojik gelişmeleri inceleyen deneylerle keşfedilen olgular diyalektik gelişmeyi göstermekle - devrelerarası çelişkilerden doğan ilerleyici hareket. (3)

Reich burada çocuğun libidosunun oral, anal ve üretken evrelerden (yadsımaya can attığı bir kuram) geçtiğini öne sürer ancak bir önceki evre tatmin edilmediği sürece yeni bir evreye geçilmez. Cezadan korkan benlik yasaklanmış tepilerini bastırır ve bundan kaynaklanan semptom hem reddedilen tepiyi hem de reddedişin kendisini içerir. Tepi veya içgüdü böylece tersine çevrilmiş olur - çünkü içgüdülerin özelliklerinden biri de iki zıt anlamı içermeleri ve aynı anda 'evet' ve 'hayır' diyebilmeleridir. 'Böyle bir değişimde başlangıçtaki içgüdü yok edilmez fakat bütünüyle karşıtında içerilir.' (4) Fiziksel yaşamın diyalektik doğası böyledir. Fakat Reich burada karakter analizi üzerine çalışmalarında yatan karışıklıkların neden olduğu hata dolayısıyla suçludur. Buradaki hata, tüm diyalektik kavramı üzerinde önyargılı olmasıdır. Bu çalışmada içgüdülerin diyalektiğe uygunluğunu öne sürmüş (aslında bilinçaltının olması gerekir), daha sonra bu iddiadan vazgeçmiştir. Doğal olarak içgüdüler üzerine yapılan bu yanlış tasarımlama sonucu ortaya çıkan malzemenin diyalektiği çok çabuk cezalandırılmaktadır. Reich daha makalenin yarısına gelmeden Marksizm'in mihrabı üzerine kurulmuş bütünüyle farklı psikanalitik kuramlar ortaya atmaktadır. En fazla dikkat çeken Ödip kompleksine yeniden dönüşü ve hatalı bir şe-

---

3) İbid., s. 38
4) İbid., s. 36

kilde Engels'in aile kuramını Freud'un Ödip kompleksiyle eşitlemesidir. Psikanaliz ve Marksizm'i birleştirmesidir. Psikanaliz ve Marksizm'i birleştirmesinin temeli içgüdülerin diyalektik hareketi, içgüdülerin bastırılması, içgüdülerin bastırılmasıyla bir araya gelerek semptom ya da sonradan adlandıracağı gibi 'karakter' haline gelmesine dayanır. Fakat bu tez hiç de özenle hazırlanmamıştır.

Tüm bunlara karşın Reich hiçbir zaman dikkatini diyalektiğe vermez. Reich'ın Freud'a getirdiği en önemli suçlamalardan biri insanlardaki ölüm dürtüsünü ortaya çıkararak içgüdülerdeki (yaşama karşı ölüm) ikilemin uğruna cinsel içgüdülerin diyalektiğini ve basit antitezler uğruna büyük çelişkileri terk etmesidir. Reich sonunda kendi biliminin diyalektik olduğunu öne sürer. Bununla, biyoloji (bilinçaltı olarak nitelendirdiği) ve toplum arasındaki çelişkiyi ve bunların olası bileşimi (sosyalizm, daha sonra cinsel-ekonomik toplumda) sonucu karşıtların uzlaşmasını anlatmak istemektedir. Bu Marks'ın değil, Reich'ın diyalektik anlayışıdır. Bir çok etkenlerin birbiriyle çeliştiği veya uzlaşabildiği karmaşık bir yapının yeni bir karmaşık yapıya geçeceği, Reich'ın herşeyi basite ve basit varoluş kanunlarına indirgeme arzusuna yabancıdır. Marksist bir ideoloji oluşturma çabaları da ele aldığı psikanalizle aynı kötü kadere sahip olmuştur. Bu da bir sonuç vermediği gibi yerini uygun olduğu halde bu düşünsel araçlarla bir kuram oluşturma olasılığı olmayan sosyolojik gözlemler aldı. Fakat daha da kötü bir şey oldu çünkü psikanalizinde materyalist bir bilim olduğunu kanıtlaması gerekiyordu.

Reich 1929'daki yazısında biyonları ve iyi orgon enerjisi OR ile kötü DOR'ı ölçerken daha sonra anımsadığı takdirde büyük ölçüde yutacağı kelimelerle kaba mater-

yalist ve mekanik Marksistler'e serzenişte bulunmuştur. 'Mekanik, hata ölçülebilir, tartılabilir, elle tutulabilir bir olayın böyle bir olayla özdeşleştirilmesinde yatmaktadır.' (5) Reich'a göre Marks'da psikolojik etkinliklerin maddi gerçekliğinin reddedildiğine dair bir belirti yoktur - eğer olsaydı 'bilinçlilik' ve 'ideoloji'den bahsedemezdik ve bunların kimyasal oluşumunun keşfini beklememiz gerekirdi. Bu daha sonraki yıllarda bilinçaltının formülünü bulduğunu öne süren birine yakışmayacak bir şakaydı. Öte yandan burada materyalizmin bu kaba ifadesinden ne denli uzaklaşmış oluyor? Reich'ın psikanalizin alanının 'içsel' yaşam olduğunu söyleyerek başladığını biliyoruz; birkaç sayfa sonra kategorik olarak psikanalizin ana kuramının içgüdülerden oluştuğunu ve psikanalitik kavrayışın organik araştırmayla olası olduğunu söylediğini görürüz. Her ne kadar Reich bilinçaltının elle tutulur bir şey olduğunu iddia etmişse de bu biri bir açmaza götürecektir. Böylece 'içsel yaşam' içgüdüsel yaşamdır ve organik gözlemle ortaya çıkartılabilir. Gerçekten de daha sonra bu dönemdeki çalışmalarından bahsederken Reich'ın buna benzer bir karmaşık ifade kullandığını görürüz. Freud'un yalnızca içgüdülerin türevi olarak görebileceğimiz önemli bir önermesi üzerine şöyle yorumda bulunur :

Benim Freud'un ifadesini yorumlamam şöyle : İçgüdünün kendisinin bilinçli olmayacağı tamamen mantıklıdır çünkü bizi yöneten budur. Biz onun nesnesiyizdir. Elektriği ele alalım : Ne olduğunu bilmiyoruz; yalnızca onun belirtilerini tanıyoruz, ışık ve şok gibi. Her ne kadar elektrik akımını ölçebiliyorsak da bu yalnızca elektrik dediğimiz ve gerçekte bilmediğimiz birşeyin belirtisidir, Elektriğin enerjisinin belirtileriyle ölçülebilmesi gibi içgüdüler de duygusal belirtileriyle tanınabilirler. (6)

---

5) İbid., s. 12

6) Orgon'un Keşfi, op. cit., s. 12

Bu içgüdü rolüne girmiş bilinçaltının yapısına ait bir rehber gibidir. Tersinden söylersek :

Eğer Freud'un bilinçaltı teorisi doğru idiyse - şüphe etmediğim birşey - içsel ruhun sonsuzluğunu anlamak olasıdır. Kişi kendi duygularının akışı içerisinde küçük bir kurt haline geldi. Bunları hayal meyal hissettim, kesinlikle 'bilimsel' olarak değil. Bilimsel kuram yaşanırken yaşamın bakış açısından deneysel olguların karmaşası içinde doğal olmayan birşeylere tutunmayı gerektirir. (7)

Reich'a göre Marksizm ve psikanalizin kuramları arasındaki evlilik ideoloji alanında yer aldı. Bu iddiada ilginç ve doğru birçok yön olduğu kesin fakat, bilinçaltına bakışı ve ideoloji kavramına getirdiği indirgenme ile tüm bu iddiaları bozguna uğramakta olduğu da ortadadır. Reich'ın tezinden çıkan sonuca göre insanlar dışa vurulan (dünyaya doğru) hayvan içgüdülerine sahiptirler fakat bunlar kendilerine doğru hareket eden karşıt toplumsal baskılara çarparlar. Ortaya çıkan çelişki sonucu insanlar içgüdülerini bastırıp dünyanın düşmanca tutumlarını oluşturdukları zırhın en önemli bileşkesi olarak kullanarak kendilerini zırhlı bir canavar haline sokarlar. Toplumsal kısıtlamaların içselleştirilmesi (Reich'ın 'ideoloji' olarak nitelendirdiği) birçokları için karakter zırhıyla eşdeğer olan karakter yapısıyla aynıdır. Baskıcı bir toplum böylece otomatik olarak baskıcı kişiler oluşturur; bunu kırmanın ve çelişkileri ters yöne çevirmenin tek yolu karakter zırhını gevşetmek ve cinsel içgüdüleri tatmin etmektir.

Reich'ın bilinçaltını yalnızca içgüdüler havuzu olarak ele almakla yaptığı hata siyasal yazılarını da en az psikolojik yazıları kadar etkiler. Reich'ın psikanalize ait önermelerinde bulunan gözle görülür çelişkilerin incelenmesi, bunların, ilk başta ve daha sonraki çalışmalarında

7) İbid., s. 21-22

ortaya çıkan karmaşaya neden olan en büyük hata olduğunu ortaya çıkarır. Bu Reich'ın hatalı olduğu noktaydı - tüm çalışmaları bu hatanın etrafında yer alır. Bu trajik bir hatadır çünkü önce psikanalize sonra da orgonomiye olan ilgisi bu hatadan doğdu. Böyle bir hata olmadan hiçbir zaman bu kadar çok şey başaramayacaktı.

7 CİNSİYET EKONOMİSİ, VEJETOTERAPİ VE ORGONOMİ

Sosyolojik cinsiyet ekonomisi, toplumsal etkenleri unutan psikanaliz ve insanın hayvansal kaynağını unutan Marksizm'in neden olduğu çelişkiyi ortadan kaldırdı... Cinsiyet ekonomisinin annesi psikoloji, babası da sosyolojidir. Fakat bir çocuk ebeveynlerinin toplamından daha fazla birşey ifade eder. O, yeni ve bağımsız bir yaratıktır; o, geleceğin tohumudur. (1)

Reich'ın cinsel ekonomik çocuğu annesinin (psikanaliz) öldürülmesi ve Marksist babasının ölü gibi sosyolojiye dönüşmesi üzerine gelişti.

Reich'ın ilk çalışmalarını üstün tutarak sonrakileri reddeden genel bir moda vardır. Onu izleyen Mary Higgins'e göre Reich'ın çalışmaları bir bütündür ve herhangi bir tezinin kabulu orgonominin kabulu anlamına gelir. Bu iddia biraz fazla görünse de Higgins'in söylediklerinde büyük bir gerçek payı vardır. Reich'ın cinsellik = bilinçaltı = kişi kavramıyla açıkladığı insanın biyolojik gereksinimlerinin önemine ait önermeleri doğrudan yaşamın elle tutulabilir kaynaklarına yönelik orgonomik çalışmalarına dayanır. Gerilim - yükleme - boşalma - gevşeme işlemiyle açıkladığı orgazmın doğasına ait ilk tanımı beklenmediktir (ve önemsiz) ve kolaylıkla bunun yaşamın temel şablonu olarak formüle edilmesine neden olabilir.

---

1) Faşizmin Kitle Psikolojisi, op. cit., p. XXIII

Siyasal olarak yirmi ve otuzların komünist devrimcilerine duyulan hayranlığın son yirmi yılın önde gelenlerine (Pentagon - Eisenhower) çevrildiği görülür. Fakat burada bile (değişimin önemli olduğu fakat yabancı olmadığı) bilinen etkenler ortaya çıkar. Komünist Reich'ın devrimci arkadaşlarının katı, estetik, otoriter kişilik ve propagandalarından dolayı yönelttiği saldırılar daha sonra komünizmi Kızıl Faşizm olarak nitelemesinden ayrı tutulamaz. Doğal olarak böyle kaba bir basitleştirmeyle niteliksel bir değişim elde ediyoruz ancak bu mutlak bir değişim değildir. Reich'ın çalışmalarında birçok anlatım tutarsızlıkları bulunur. Bunun açık bir örneği olarak otuzlarda Nazizm'i Hitler'in kişiliğine bağlayanları reddi ve daha sonra tüm komünizmi Stalin ile açıklayan azgın suçlamalarını gösterebiliriz. Öyle ki Stalin'i 'Madju' olarak adlandırdı ve onu modern dünyanın şeytanı yaptı. Bu tip değişimler ve tutarsızlıklar bizi Reich'ın çalışmalarının birbirinden ayrı iki bölümden oluştuğuna dair yanılsamalara götürmemeli - siyasal ve psikanalitik Avrupa'lı günleri ve Amerikalı orgonomik günleri kırk ve ellilerin Amerikan kültürü Reich'ın fikirlerini açıklığa kavuşturmasına ve karmaşık çalışmalarını basitleştirmesine yardımcı oldu.

Burada Reich'ın daha sonraki çalışmalarının içeriği hakkında sağaltımında planlı bir şekilde kuvvetli zırhı (karşı koyma - semptom - karakter - özellik'ten oluşan karakter zırhı) ortadan kaldırmayı amaçladığından başka birşey söylemeyeceğim. Reich psişik duyuların somatik yerlerini bulduğunu ve kişinin vücudundaki bu noktayı gevşeteceğini (örnek olarak endişe kalp bölgesinde kök salmıştır.) öne sürüyordu. (2) Reich'a göre vücut

---

2) Reich aynı zamanda kanser, anjin gibi (biopati olarak adlandırdığı) birçok fiziksel hastalıklarında psikolojik hastalıklar gibi cin-

solucanınki gibi bölümlere ayrılmıştır ve sağaltıcının görevi her bölümü sırayla gevşeterek kendini katılaşmış dokulara hapsetmiş yaşam enerjisinin armonik akışını özgürce akan plazmatik kapasiteye aktarmaktır. (3) Tabi ki ruhsal problemlerin somatik karşılığı vardır (Breuer ve Freud bunun tam karşıtı noktadan başlamışlardı), fakat Reich'ın hem vücudun herşeyi belirlediği, hem de yeniden harekete geçirilmesi gerekli sürekli bir enerjinin (orgastik olarak) varlığına ait kavramları daha da sağlamlaştırılmak ister. Reich'ın yaşam enerjisinin insanla kozmosu bağladığına ait bir sonraki tezi onun kozmik üzerine çalışmalarına ve hava durumunun kontrolü gibi çabalarına neden oldu.

Önemli olan Reich'ın yeni bilimi için kullandığı düşünsel araçtır. Bu genel kuramlar orgonominin reddeder görünmesine karşın ilk çalışmalarıyla bir bütünlük oluşturur. Buradaki yeni yaklaşımına göre başlangıçtaki hataları bilinçaltı, cinsellik ve tarihteki öznel etkenler diyalektiğin doğasına uygun olarak tanrılaştırılırlar.

Reich'ın temel bilimsel yöntemi kendi ifadesiyle 'işlevsel özdeşlik' olarak adlandırılıyordu. Böylece ‚hücrenin aydınlatılması (mavi parıltı), fizyolojik heyecanlanma ve psişik cinsel duyguların işlevsel olarak özdeş olduğunu öğreniyoruz veya olaya enerji olarak bakarsak penisi olan vajin işlevsel olarak meme emen bebekle özdeştir. (Reich bunu 1934'lerde önerdi ve 1948'de yineledi).

---

3) Dinle Küçük Adam, New York, 1969, s. 41

---

sel enerjinin depolanması ve bunun yer ve zamanını bulunca patlayarak hastalıklı büyümeye, cinsel sapkınlıklara, kötü davranışlara ve saldırganlığa neden olduğuna inanıyordu ve tüm bunların aynı şekilde tedavi edileceğini ümit ediyordu. Fakat buradan Reich'ın psikolojik hastalıkları fiziksel hastalıklara veya psikanalizi biyolojiye indirgediği gibi bir sonuç çıkartamayız çünkü gerçek nevroz, psikonevroz ve nitelik, nicelik gibi bu ikisini de birleştirdi.

Reich'ın çalışmaları ilerledikçe 'işlevsel özdeşliğin' diyalektik yöntemin uygulanması olduğu daha da açık olarak görülür: Tüm karşıtlar, tüm görüntüler temelde aynıdır, tümü aynı kaynağın farklı uygulanışıdır - bu onun farklılığı birleştirmesidir :

Freud... temelde bir diyalektikçiydi ,işlevsel olarak düşünen bir insan. Her zaman iki gücün birbirinin karşılamasını istedi. Yapmadığı ve benim de yapmamasının nedenini anlamadığım şeyse, bu iki karşıt kuvvetin gerçekte derinliklerde aynı olduğunu çünkü doğada çatışan herşeyin birlik içerisinde olduğunu görmemesi oldu. (4)

Reicha göre diyalektikçi işlevsel olarak düşünen bir kişidir. Freud'un bu yeteneğini sürdüremediğini düşünüyordu çünkü Freud (Reich'ın daha önce yakındığı gibi) evrenin birliğini reddediyordu.

Doğa ve kültür arasında daha önceleri Reich (Freud'la tek taraflı maçında) Freud'un öne sürdüğünden çok daha bütün bu karşıtlık oluşturmuştu. Tabi ki bunların altında yatan uyumu göstererek oluşturduğu karşıtlığı açıkça reddetti - fakat bu aşırı uçların birleştirilmesi iddiasına göre diyalektik değil, dindir. Reich'ın basit önermesine göre Doğa ve Kültür bugün çok ahmakçadır fakat ilkel geçmişte böyle değildi ve ilkel gelecekte de böyle olmayacaktır. Eğer doğa ve kültür tekrar birleşirlerse çelişkiler azalacaktır. Böylece Reich Freud'un ölüm dürtüsü kuramına her zamanki tavrıyla karşı çıkar : İlk önce bunu maddi olarak ölçmek olası olmadığından varolduğunu söylemenin de hatalı olduğunu iddia etti, fakat bunun karşıtı bir kavram olan sevgi ile birleşirse olabileceğine karar verdi.

Var olmamak, Nirvana ve ölüm için duyulan özlem orgastik gevşemeye duyulan özlemle özdeştir ve bu yaşamın en önemli açıkla-

---

4) Reich Freud Hakkında Konuşuyor, New York, 1968, s. 92

masıdır. Organizmanın gerçek ölümünden çıkartılan bir ölüm fikri olamaz çünkü bir fikir yalnızca deneyimler sonucu ortaya çıkar ve hiç kimse kendi ölüm deneyiminden geçmemiştir. (5)

Eğer ölüm orgastik bir gevşemeyse sevgi de bundan öteye gidemez mi? Sonuç olarak Reich deneylerinde ölüm ve yıkımın (DOR olarak adlandırdığı) elle tutulabilir özünü keşfetti ve bununla karşıtlıklar dünyasına döndü : İyi ve kötü diye birşey vardır fakat bunlar aynı kaynaktan ortaya çıkarlar.

Eğer 'işlevsel özdeşlik' Reich'ın diyalektik yöntemi ise ,işlevcilik başlangıçtan itibaren bilimsel kuramıydı. Yaşayan madde yalnızca çalışır anlamı ve amacı yoktur. İnsan bu basit çalışmayla olan ilgisini kaybetmiştir ve bunun onarılması gerekir. Canlı ve cansız doğalar arasında 'işlevsel' bir bağlantı vardır. Orgonomi tüm ikilemlerin başlangıçtaki birliğinin diyalektik bütünleşmeye götürülmesinin zaferidir.

İnsan hayvanında bulunan kozmik orgonun işlevinin keşfi karşıtlıklardan uzak olarak kozmik ve düşünsel gelişimlerin İŞLEVSEL BİRLİĞİ yolunda önemli bir evrimsel adımdır. (6)

İşlevselciler genel olanla ilgilenirler ve cinsiyet ve din gibi deneyimlerin gerçekte yalnızca kişinin doğayı kendi vücudunda duyması olduğunu keşfederler; üzüntüden ölmek işlevsel olarak özerk sinir sisteminin kasılmasıyla özdeştir.

Reich'ın maddi ve niceliksel bir kaynak aramasının nedeni 'orgonotik' enerji akımlarının gerçek bilinçaltı olduğunu keşfetmesiydi - her ne kadar bu yalnızca içgüdüler olan ilk bilinçaltı kavramını ve açıkça görülebilir içgüdüleri açıklayan mantık olsa bile. Birçok'u Bir içeri-

5) Karekter Analizi, op. cit., s. 340

6) 'Doğada Usa Vurmanın Kökleri', Seçilmiş Yazılar, New York, 1970, s. 576

sinde birleştirmesi de aslında öznel ve nesneli birleştirmesidir. Bu noktadan sonra hiçbir farklılık yoktur veya olanlar da insanın nevrotik, zırhlı durumunun belirtisidir.

İnsanlar şu veya bu şekilde olmayan birşeyler hissedemez ve fanteziler kuramaz. Çünkü insanın algılaması organizmanın içinde yer alan nesnel doğal işlemlerin işlevinden başka birşey değildir. Tüm bunlardan sonra bizde oluşan öznel görüntüsel etkinin dışında bir gerçeklik olamaz mı? (7)

Sonunda Reich şunların olabileceğini anladı : Algılayan özne ve gözlemlenen nesne işlevsel bir birlik oluştururlar ve bunları hatalı bir ikiliğe ayıran mekanik bilimdir. Gören ve görülen aynıdır. Öznel yöntemler, kişisel önyargılar, kazalar ve bunun gibi şeyler biliminin temelini oluştururlar. Araştırıcının karakteri algılayanın algıladığı ile uyum içerisinde olması açısından çok önemliydi :

Tüm önemli keşifler nesnel bir olgunun öznel bir deneyiminden kaynaklanır. Bu yalnızca öznel duyumları nesnel yapmak, bunu uyarıdan ayırarak uyarının kaynağını kavramakla geçer. (8)

Başlangıçtan itibaren Reich'ın bilim kavramı bu sonuca yol açar. Karşıtlarına (bu konuda Jaspers gibi) psikanalizin bir felsefe değil, bilim olduğunu kanıtlama çabaları içerisinde felsefenin nitelikler, bilimin niceliklerle uğraştığına dair bir ayırım yaptı. Psikanalizin, keşfettiği psikanalize ait bilimsel nesneyi kabul etmemesi üzerine tek bilimsel psikoloji olarak nitelendirdiği - cinsiyet ekonomisi ve orgonomi - çalışmalarını sürdürdü.

Yazıları boyunca Reich'ın cinsellik kavramı işlevsel düşünceyi aşılar. Birleşmenin amacı üreme olduğuna dair

---

7) 'Orgon'un Keşfi', Seçilmiş Yazılar, op. cit., s. 219

8) 'Orgon'un Keşfi', Vol II, Kanser Biopatisi, New York, 1948, s. 85

eski düşünceleri kabul etmeyen Reich yeni amaçlar için araştırmalarını sürdürür. Psikanalitik günlerinde cinselliğin bir işlevi hazzın sağlanmasıydı (haz kuralı) fakat her ne kadar bir işlev olarak kaldıysa da daha sonra önemini sonraki çalışmalarında görülecek olan vücudun elektriksel boşalımını sağlayan bir araç olmaya bırak... :

Orgazm iki yaşayan organizmada görülen bir olaydır, başarılması gereken birşey değildir. Bu, hareket eden bir amipteki protoplazmanın hızla fırlatılması gibidir. Orgazm herkesle sahip olunacak birşey değildir. Çiftleşme herkesle olasıdır çünkü bu, genital organdan meninin akabilmesi için gerekli friksiyon veya kuvvetli bir kaşıntı duygusuyla sağlanabilir. Orgazm kuvvetli bir kaşıntıdan çok daha fazla ve temel olarak daha değişik birşeydir. Kişi tırmalamak veya ısırmakla orgazm olabilir. Dişi ve erkeğin tırmalama ve ısırması her yolla bio-enerjik bağlantı sağlamak için verilen bir savaştır. Kişinin bunu 'yapması' gerekmez. Bu yalnızca bazı diğer organizmaların varlığıyla orada bulunur ve birçok durumlarda da bulunmaz. Böylece gerçek cinsel ahlakın temeli burada yatar. (9)

---

9) İsa'nın Katli, New York, 1966, s. 30

WILHELM REICH

CİNSEL POLİTİKA II

8 BUGÜN VE DÜN

Altmışlar ve yetmişlerin yeni politik hareketleri Wilhelm Reich'ın yapıtları için yeniden bir doğuşa yol açmışlardır. Kitaplarının çoğu ancak son zamanlarda elde edilebilir olmuştur ve yapıtlarının ayrıntılı bir şekilde anlaşılmasından çok, onaylanmış bir özetine başvurulması daha yaygındır.

Reich cinsel politikada (kavram ona aittir) öncüydü. Bu alandaki düşünceleri şu anki özgürlükçü sosyalist politika, anarşizm, öğrenci kültür devrimcileri (1) ve kadın özgürlüğü için çok önemlidir. Bu onun önemini ortaya çıktığı zamanda küçümsemek değildir. Reich ilk Sexpol kliniğini Berlin'de 1931'de açtığında, 20,000 kişi hemen katıldı - ilk yılın içersinde sayı 50,000'e çıkmıştı ve Almanya'nın geri kalan kısmında oniki benzer kurum vardı.

Ancak bununla birlikte, Reich'in tüm çalışmasında

---

1) Yazılarının kullanımına önemli bir örnek olarak, Reimut Reiche, Cinsellik ve Sınıf Savaşımı, New Left Books, Londra, 1970'e bakınız. Alman öğrenci hareketinin yükselişinde (1968), onun liderlerinden biri tarafından yazılmış bir kitap.

sersemletici bir çağdaşlık vardır. Başka bir deyişle, öne sürdüklerinin başarısız kalması, bugün onları yeniden keşfetmemize ve bize olan yükümlülüklerini yerine getirmesini talep etmemize mi neden olmuştur? Çoğu zaman, cinselliğin bastırılmasının politik sonuçları hakkındaki tartışmalarını okumak, bir düşün kaynağını bulmaya benzer - 'İşte düşüncenin geldiği yer **burası**'. Günümüz militanlarının pekazı Reich'in yapıtlarını ,otuz ya da kırk yıl sonra aynı istemleri aynı terimlerle formüle ettiklerinde okumuş olabilirler. Düşüncenin bu 'bilinçaltı' mirasını incelemek kendi politik düşüncelerimize ve Wilhelm Reich'inkilere değer biçmenin bir yolunu sunar.

Bugün en yakın şekilde taklit edilen düşüncelerinin bazılarının kısa bir anlatımı, bu ters çevirilmiş **'deja-vu'** duygusunun bir örneğini sunacaktır. Onu okurken, hepsini dün ve bugün, kendi ağzımızdan duyduğumuzu düşüneceğiz.

Burada kadının konumu ve kadın cinselliğini ilgilendiren fikirler üzerinde yoğunlaşmak istiyorum. Düşünceleri bazen psikanalitik, bazen politik yazılarında içeriliyorlardı. Gördüğümüz gibi fark, bir anlamda, başlangıçta Reich'ın ilgisi psikanalizi politikleştirmek ve psikanalitik düşüncenin kavrama biçimini Marksist politikaya eklemek olduğu için şüpheli bir farktı.

Yirmilerin başında Reich bir seksolog olarak, özgürlükçü cinsel reform ve devrimci cinsel politika arasında tüm yaşamı boyunca koruduğu önemli ayırımı yaparak, çağdaş cinsel reform kurumlarını eleştirdi. Boşanma yasalarının gevşetilmesinin, kadın ve çocukları ekonomik olarak erkeğe bağımlı kıldığı bir dünyada anlamsız (veya daha kötü) olduğuna işaret etti.

(Daha özgürlükçü boşanma yasaları) nın kendi içlerinde pek bir anlamı yoktur. Kadın veya çocuğun ekonomik konumu boşanmayı eko-

nomik olarak olanaksız kılar. Bu durumda 'boşanma yasalarının liberalleştirilmesi' yarar sağlamaz. Ancak üretim koşullarının değişip, kadının ekonomik bağımsızlığı ve çocukların toplumsal bakımı sağlandığı zaman bu mümkün olur. Bu durumda, cinsel birlikteliğin sona erişi nasıl olsa hiçbir dışsal zorlukla karşılaşmayacaktır. (2)

Yasal çocuk düşürme benzer şekilde sınırlı değeri olan bir istemdi - çoğu durumda o, cinsel sorunları kenar mahalledeki çocuk düşürücülere sık ziyaretlerden veya fiilen 'büyülü' zorunlu çocuk düşürme tekniklerinin kullanılışından çok önce başlayan çalışan insanların büyük çoğunluğunun gücünün üzerindeydi. Ergenlik cinselliği, yalnız burjuvazide olduğu gibi, ana-baba tarafından değil, aynı zamanda kalacak yer ve gizlilik yetersizliği ile de yasaklanırdı. Aile, ana-babanın (özelde ananın) zorlayıcı ahlakının kendi duyumlanma yetersizliklerini, bunu kendi çocuklarına yaptırarak telafi ettiği bir hısımla sevişme birimidir; ana kocasıyla birlikte artık sahip olmadığı duygusal ilişkinin üzgün bir taklitçiliği içinde sever ve azarlar. Böylece çocuğun cinselliği - ergenin uzaklaşmasının zor olduğu ve ilerde kendisini erkek çocuğun eş seçiminde veya kız çocuğun kendi çocuğuna davranışında yeniden açığa vuran - anaya - bağlanmaya saptırılır. Hısımıyla cinsel ilişki hem teşvik edilir hem de yasaklanır, böylece çocuk desteklenmiş dürtüler ve yasaklanmış istekler çatışmasıyla - (Reich'çı) Ödip kompleksi - başbaşa bırakılır.

---

2) Reich, Cinsel Devrim, New York, 1969. Berlin'de 1936'daki bir baskıdan yeniden düzenlenmiş ve 1945'de bir New York yayınından yeniden basılmış, s. 57. Ve: 'boşanma yasalarının herhangi bir hafifletilişi, kitleler sözkonusu olduğunda, pratik olarak anlamsızdır. Boşanma yasaları, toplumsal prensip olarak boşanmaya izin verdiğinden başka bir şey ifade etmezler. Ancak kadının onu gerçekten etkilemesini olanaklı kılacak ekonomik koşulları yaratmak kolay mıdır? (İbid., s. 146.)

Reich kadın cinselliğinin önemini aralıksız bir şekilde vurgular. Kadının edilgin doğasını, bastırılmasının sorumlusu olan toplumun patolojik bir ürünü olarak görmüştür. Sloganın sınırlamalarını eleştirmesine karşın, 'birisinin vücudunu kontrol etmesini', ekonomik bağımsızlıkla eşdeğer tutarak, savunmuştur. Kadınlar ve çocuklar yalnız ekonomik olarak değil, cinsel olarak da erkeğe bağımlı oldukları için : kadın için monogominin içselleştirilmiş zorlayıcı sadakatı, çocuk için cinsel tanıma üzerindeki ebeveyn yasaklamalar vardır. Kadınları cinsel icra araçları üzerindeki kuramları bugünkü tartışmalar ışığında ilginçtirler. O zaman, bu gün olduğu gibi ,kadınların cinsel tepkisi üzerindeki tartışmalarda, bızırsal orgazm için güçlü bir önesürüm yapılıyordu. Cinsel devrimci Reich, bunu kadın cinselliğinin alanını **daraltmak**, onu erkeğin donuk bir taklidine indirgemek için kullanılan **tutucu** bir tartışma olarak düşündü. Diğer yandan, Freud'un iki-katlı kadın cinselliği fikrini gerici olarak yadsıdı (Freud'a göre küçük kızın bızır cinselliği, erinlikte vajinal duyarlılığın gelişimini mümkün kılmak için bastırılır) ; ancak bızırın tepkisinin herşey olduğunu, ve vajinin görece duyarsız bir alan olduğunu iddia edenleri de kuvvetle eleştirdi. Reich'a göre böyle bir iddia, potansiyel cinsel zevklerini az gösterdiği için, kadın özgürlüğüne ters düşer. Erkeklerin büyük çoğunluğu (yüzde 70-80) ve kadınların aşırı bir yüzdesi (yüzde 90) ona göre cinsel doyuma ender ulaşıyorlardı, ve bızırsal boşalmanın vajinal sarsılmaları ikame ettiğini iddia etmek, kadınları bu üzücü durumda rahat kılmaktı. Bu Amerikan feminizminde şu anki eğilimle keskin bir zıtlık içersindedir (bastırılmış vajinin önceliğini vurgulayan Fransız kadınları grubu - **Psychanalyse et Politique** - için böyle olmamasına karşın). Reich'in Freud'a saldırı şekli vajinal cinselliği bir kenara atmak değil, Abraham, Horney, ve diğer-

lerinin yapmış olduğu gibi bunu çocukluğa götürmekti. Reich diğer analizciler gibi bunun ruhsal sonuçlarıyla değil, yalnızca basit cinsel anlamıyla ilgilenmişti. Böylece Horney gibi değer yargıları oluşturmaktan Reich'e göre küçük kız vajinal cinsel duyumları tümüyle uyandırmıştı; bunlar ne erinlikteki ikincil bir gelişim, ne de bızırı uyarmayı hiç öğrenmemiş erkek şovenistlerin yaydığı bir mittirler.

Bu tartışmalar eski bir temel üzerinde yapılmış görünürler, 'tutucu/ilerici' tartışmasının ters çevrilişinin ilginç olmasına karşın. Reich'ın kendisinin ilerici bir konumda olduğunu nasıl iddia edebildiği görülebilir: yalnızca kadın orgazmının güçlülüğünü vurgulamakla kalmayıp, küçük kıza Freudçu şemanın yadsıdığı kadınsı bir kudret de verdi.

Reich'ın kadın cinselliğine karşı tavrı üzerinde büyük bir karışıklık var gibi gözükmektedir. Ancak Reich'ın konumu gerçekte son derece basitti: erkek ve kadının cinsel modelleri arasında temelde hiçbir fark olmadığını hissetti. Herbiri gerilim, yüklenme ve boşalmayı (bu model enerji yasalarının son derece basitleştirilmiş bir versiyonudur), zaman, yer, ve eşe bağlı olarak az veya çok ancak cinsiyetler arasında arzu veya olası başarı dengesizliğine hiçbir zaman bağlı olmadan yaşarlar. Yine de, erkeklerde işgalci - Don Juan sendromunu ve kadınların aşırı edilginliğini lanetlemesiyle birlikte, Rycroft'un iddiasına karşın bir ayrım yaptı: erkekler itme ve girme, kadınlar alma dürtüsünü duyarlar. Her ikisinin orgazmı tüm bedenin kas devinimidir.

Günümüz feministlerinin çoğunluğunun ve Reich'ın bızır ve vajinin görece hünerleri üzerindeki zıt iddialarına karşın, her ikisi de sonunda aynı konuma gelirler: bildiğimiz teknokratik, erkek kültürü üzerinde ve ona karşı olarak doğal bir kadınlaştırılmış kültürü değerlendirmek.

(fin de siècle Viyanasında da benzer bir sanatsal tema). Reich'a göre, vajinal olma eğilimi büyük bir olasılıkla kişi ve dünyanın evrensel sevgide buluşmasını temsil etmeye başladı; onun hayvanlıktan Tanrı'ya giden evrimsel yolda yeni ve daha yüksek bir aşama olduğuna hüküm verdi. Kadının cinselliğinde insanoğlu belki de doğal evrene yeniden kavuşacaktı.

Reich ve Shulamith Firestone gibi günümüz radikal feminstleri başka inançları paylaşırlar. Her ikisi de analizlerine geniş bir Marksist çerçeveyle başladılar; sonra Engels'in tarihsel toplumbilim ve Malinowski'nin psikolojik antropoloji örneği onlara Marksizm'in sınırlarını kırma ve cinsiyetçi bir toplumun sınıf toplumundan önce geldiğini öne sürme cesaretini verdi: babaerkillik tüm sömürü biçimlerini kaynaştırır - incelenmesi ve yıkılması gereken onun geniş egemenlik alanlarıdır.

9 CİNSİYET VE TOPLUM

Yaptığım şey, kartalımın yumurtasını tavukların yuvasına koymaktı. Sonra onu dışarı çıkarıp kendi yuvasını verdim (1).

Reich'ın kartalının sonunda yumurtadan çıkması gerçekten bir rahatlamadır; Reich'ın çağdaşı olan kritikler ve de sonrakiler ne ilk yapıtlardan, ne de onların kırklardaki yeni basımlarından ne anlam çıkaracaklarını bilmiyor göründükleri için. Hiçbiri onu doğrulamaz; genel özü kabullenir, lanetler, veya basitçe ona değer biçerler, ancak ortaya atılan sorunu hiçbir zaman ciddiyetle ele almazlar. Çok kafa karıştırıcı bir yazardır : bir bilimin dilini bir diğerine dönüştürmesi, veya onu aynı alanın içersinde yeniden yayması, sık sık kestirirken yakalandığımız anlamına gelir - deyim tanıdıktır, kabul edilebilirdir ve bir nesne değişimini gözlemeyi beceremeyiz. Reich aldatmaya veya yanlış yola sevketmeye çalışmıyor, bizim olduğu kadar onun da dikkatinden kaçan bazı şeyler var. Ancak ortada daha ileri bir sorun görülmekte. Reich, çoğumuzun benimsediği radikal duygulara mükemmel, retorik bir ifade verir: kadın ve çocukların ekonomik ve cinsel bağımlılığını, zorlama tekeşliliği, özel-mülkiyetçi aileyi, çocuk yetiştirmeyi, bebeğin evrene feryad

1) Reich Freud'u Anlatıyor'dan bir dipnot olarak alındı, op. cit., s. 40. Orgon Enstitüsü Arşivleri'nden, 1951

ederek çekildiği yöntemleri, çalışan sınıfın fiziksel yabancılaşmalarını, konut kıtlığını, vb. suçlaması. Eğer bugün onları yansıtıyorsak, hala son derece geçerli olduklarındandır. Ancak yaptığımız onları yansıtmaksa, bu da geçerlidir.

Reich'ın önermelerini yinelememiz bana yapıtlarının hem gücünü, hem de zayıflığını işaret ediyor görünmekte (ortak kökten 'sağduyu' mirasımızı bir yana bırakarak). Bir kuramcı olarak - Marksist veya psikanalizci - katkıda bulunabileceği az şeyi vardır; 'sezgisel' bir kavrayışı olan ampirik bir sosyolog olarak ise güçlüdür. Onun çalışmalarından daha ileri analizler için yararlanamayız çünkü kuramsal önermeleri yetersiz veya saçmadırlar. Ancak, çok yerinde bazı gözlemlerini yineleyebiliriz. Reich'ın psikanalitik ve Marksist amaçları onları kaynaştırması yüzünden tahrip olmadılar, çünkü her biri ayrı ayrı ve birlikte, onun kuramsal sersemliği yüzünden yıkıldılar. Gene de Reich'ın zaferi onları retorik politik sosyolojiye indirgemesidir. Bizim hala kullanabileceğimiz bir zafer midir?

Yirmilerdeki ve otuzlardaki yazılardan görebiliriz ki, Reich'ın toplumsal ilgisini, cinsel ilgisini olduğu gibi, psikanalitik uğraşlarından ayırmak hemen hemen olanaksızdır. İlk resmî çalışması Viyana kliniğindeydi ve bu onu nevrozun etiyolojisi üzerinde toplumsal koşulların önemli etkisine inandırdı. Cinsellik yanıttır, toplum yanlıştır. Reich farklı sınıfların toplumsal kısıtlamaları farklı şekillerde yaşadıklarını ve farklı nevrotik davranış biçimleri ürettiklerini doğru bir şekilde gördü. Gerçekte Reich farklı nevroz biçimleri ürettiklerini savundu, ancak bu tartışılabilir bir konudur. 1925'de yayınlanan **Der Triebhafte Charakter**'de, klinikte karşılaştığı, ancak burjuva hastalarında hiç karşılaşılmayacak olan 'dürtüsel' nite-

likleri tanımladı. Bu noktada, tartışmasını tümüyle psikanalitik dilin içersinde sürdürür. Tepisel emekçi birey, sınıfsal eşdeğerinden - saplantılı burjuva - ilk cinselliğini bastırma yetersizliğiyle ayırdedilecektir. Her iki durumda ben-ülküsü cinsel içgüdülerin karşısındadır, ancak yetersiz bastırmanın sonucu olarak, tepisel bireyin üstbeni değildir; bu yüzden yalıtılır ve bastırılmış bir içtepi olarak davranıp, bir semptom, genellikle mazoşist bir cezalandırılma istemi, oluşturmaya çalışır. (2) İçtepisel karakteri olan semptomun iki öğesi vardır - yetersiz bastırılmış içgüdü ve yetersiz bastırıcının kendisi. Ancak derece derece sınıfça belirlenen nevroz önermesini psikonalitik terminoloji içersinde tartışmaktan uzaklaştı ve onun yerine artan şekilde bunu olası kılacak olan toplumsal koşulları ortaya koymaya yöneldi. Böylece, iki yıl sonra **Die Funktion Des Orgasmus**'da ('cinsel yaşamın psikopatolojisi ve sosyolojisine bir katkı' ikincil başlığı ile) emekçi sınıfın burjuva ahlâkına uymasına ve yaşam biçimini küçük burjuvazininki ile özdeşleştirmesine karşın, dışsal sınırlamaların çok fazla olması nedeni ile içsel ahlaka daha az gereksinim olduğunu, bu nedenle cinsel yasakların daha az olduğunu söyler. Tepisel karakter biçiminin emekçiler arasında saplantıdan daha sık görülmesinin nedeni de budur. Olduğu gibi anlatılmak istenen Der Triebhafte Character'dekinin aynıdır, fakat bahsedilenlerin alanı tümüyle değişiktir - şimdi hemen hemen tümüyle sosyolojiktir.

Reich'ın bundan sonraki cinsiyetin sosyolojisi üzerine denemesi cinsel olgunluk, sadakat ve evlilik ahlakı düşünceleri üzerineydi. Burjuva cinsel reformuna bir eleş-

---

2) Reich bu konumu dört yıl sonra, ancak bu kez Abraham ve Rank ile kuramsal bir tartışmada hala tartışıyordu. Uluslararası Psikanaliz Günlüğü'ne bakınız, Londra, 1928

tiri idi. Önceki iki yapıtta paralel çizgilerde yol alan toplumsal ve psikanalitik tezleri en açık şekilde bir araya getirdi ve bu yakınlaşmanın olduğu nokta aileydi. Reich'ın aileyi psikanalitik çalışmasınca kötülenmesi (Oedipus karmaşası kavramını küçümsemesi), toplumsal ve politik bilincini arttırdı. Onunki psikanalizin başlangıcını aldığı bir kurumun politik sosyolojisiydi; ilerde psikanalize saldırmak için kullandığının bu sosyoloji olması kaza değildir. Gene politikaya döndüğünde başka silahlar bulmak zorundaydı. O yüzden Tanrı'nın ve hayvanların sırlarını açığa vurdu.

Reich'ın zorlama evliliği ve burjuva ailesini kınayışı iki biçim aldı. Aile bireylerin cinselliğini bastırdı; kapitalist toplum onu sertlik yanlısı veya başeğen kişiliği üretmek için kullandı. İkisi, birisi diğerine giden araç olarak bağlantılıdırlar. Cinsiyet üzerine çalışmaları, Reich'ı tekeşliliğin cinsel mutluluğu yıktığına inandırdı. Cinsel çekiciliğin kaldığı sürece devam eden sadakatli uzun dönem ilişkilerini onaylıyordu ancak, cinsiyetlerin farklı muamelesi (erkek çokeşliliği ve kadının perhizi) evlilik içerisinde cinsel mutluluğun fiilen olanaksız olduğu anlamına geliyordu : 'Cinsel ortaklık ve insancıl yoldaşlık evlilikte çocuk-ebeveyn ilişkileri ve karşılıklı kölelik, kısaca maske-

---

3) Reich Avrupa'da çalışırken bu sınıf bilincini hiç terketmedi. Ve Amerikan maziye dönüşünde bile bunu kanıtlar. Bununla yoksulun romantik bir ilkelliğinin yapıtlarına egemen olmaya yönelmesine ve bunun önceki politik bilincinin solmuş kalıntılarıyla yanyana durmak zorunda olmasına karşın. Bu yüzden, Rycroft, Reich'ın D.H. Lawrence ile emekçilerin cinsel gücüyle ilgili bir inancı paylaştığını söyleyerek yanılmaktadır. Bu Reich ve Lawrence arasındaki karşılaştırmanın geçersiz olduğu anlamına gelmez - gerçekte bir Reichçı, David Boadella'nın tüm bir çalışması konuya adanmıştır. (Bu çalışma British Museum Kütüphanesi'ndeki lisansüstü tezidir, Reich üzerine en son kitabı değil)

lenmiş husum ilişkisine yerini bırakır.' (4) Reich hiçbir zaman vahşice ailenin yıkılmasını isteme tuzağına düşmedi; tersine böyle bir düşünceye açıkca karşı tavır aldı.

Yoketmek istediğimiz aile değil, 'sevgi'nin dış görünüşünü üstlenmesine karşın ailenin yarattığı zorlama ve nefrettir. Eğer aile sevgisi o büyük insan servetiyse, kendini kanıtlamak zorundadır. Eğer eve zincirlenmiş bir köpek kaçamazsa, kimse kendisini bu yüzden sadık bir arkadaş olarak nitelendirmeyecektir. Bir adam elleri ve ayakları bağlanmış bir kadınla yaşadığında aklıbaşında hiçkimse sevgiden sözetmeyecektir. Yeterince terbiyeli olmayan hiçbir erkek, parası veya gücüyle satın aldığı bir kadının aşkından gurur duymayacaktır. Terbiyeli hiç bir erkek serbestçe verilmeyen aşkı kabullenmeyecektir (5).

1945 gibi ileri bir tarihte bile (yukardaki yazıldığında) Reich, artık bir Marksist olmamasına karşın, cinsel özgürlüğün toplumun varolan yapısında gerçekleşebileceğine inanmıyordu. Bu yönde, tutucuları cinsel değişimlerin sonuçları hakkında cinsel reformculardan daha bilinçli bulur : böyle değişimler gayet basitçe tüm toplumsal yapıda devrimci bir değişimi ifade ederler, gerçekte burjuz anlamsızdırlar (6).

---

4) Orgonun Keşfi, I, op. cit., s. 175

5) Cinsel Devrim, op. cit., s. 29

6) Burada Reich'ın güçlü tartışmasına bir örnek vermek için, reformist slogan 'Fahişeliğin nedenleriyle savaşma'ya olan karşı tavrını seçeceğim. 'Nedenler «iyi yetişmiş» kızlar için işsizlik ve iffetlilik ideolojisidr. Bununla savaşmak, sihhi önlemler almaktan daha çoğunu gerektirir. Bunları kim yapacak? İşsizlikle başedemeyen ve varoluşu için iffetlilik ideolojisine dayanan tutucu toplum mu?

Cinsel sefalet böyle önlemlerle aşılamaz. O varolan toplumsal yapının yaşamsal bir kısmıdır.' (İbid., s. 57.)

10 AİLE VE POLİTİKA

Reich'ın aile ve cinselliğin tanımlanmasında yakın ilişkide olduğu komünist partilerle nasıl amansız bir savaşa girdiğini gördük. Standard çağdaş Marksist pratik aileyi temelde ekonomik olarak ezici gördü; Reich buna taktik ve kuramsal açılardan karşı çıktı. Komünist Partiler yanlışlarını gençliğe, kadınlara ve işçilere dayanmakta gördüler, ve bir nedenle başarısız oldular : cinsel doyumun doruk noktasını oluşturduğu insan gereksinimleri ve günlük sorunlara yönelmeyi yadsımaları. Vardığı sonuçları ister paylaşalım ister paylaşmayalım, Reich'ın bu noktada idraki yüksekti, faşistler basitçe komünistlerden daha iyi popülisttiler. Reich Nazi ideolojik savaşına verdiği dikkatın aynısını vermekte de haklıydı. Hiçbir devrimci partinin insan gereksinimleri ve ideolojik sorunları sağ kanada bırakmaması gerektiği şeklindeki sonucunu güçlü bir şekilde dayattı. Ancak Avrupa döneminde hiç bir zaman, rakiplerinin o zaman ve bugüne dek iddia ettiği gibi, cinsel özgürlüğün kendi hesabına savaşılacak günlük bir amaç olduğunu savunmadı. Gerçekte kapitalizmde yalnız bir şeyin geçerli olduğunu yineledi : **cinselliğin politikleşmesi.** Sex-Pol bildirgesi şöyle diyordu :

İstemlere kapitalizmde erişilemeyeceği farkedilmelidir - aksi tak-

tirde yanılsamalara dayanılır ve arzulansın arzulanmasın liberal reformizme yönelinir. Tüm cinsel reform kurumları, eğer ona politik bir konu yapıyorlarsa, acımasızca eleştirilmelidirler. Sınıf savaşımı onun çözülmesi için yaşamsaldır. Cinsellik konusunda işçiler kapitalizm ve kültürel gericiliğe başkaldırmak zorunda kalacaklardır - sonuç ütopik değil ve önümüzde Sovyetler Birliği'nin yolu var - devrimin yolu (1).

1932 Almanya seçimlerinde, Naziler büyük kazançlar elde ettiler. Özellikle çok sayıda işçiye fikirlerini kabul ettirdiler. Reich'ın analizindeki başarıları iki faktöre dayandırıldı : lümpen proletaryayı maddesel açıdan ve emek aristokrasisini ideolojik açıdan ayartmaları. Reich kendini komünist Partiyi bu akılcı politik kavrayışla savaşması için dürtmekle görevlendirdi. Sınıf bilincinin doğası kuramında, iki geçerli biçimin olduğu sonucuna vardı: liderlerinki ve kitlelerinki, ve ilkinin ikinciyi anlamasının zamanıydı. Parti yönetimi kitlelerin farklı gereksinimlerini anlamalıdır : zevk, daha iyi konut, özellikle yiyecek gereksinmesi. İnsan varoluşunun somut koşulları, ona göre, ruhsal yapıya yansırlar : geçerli sosyalizm kavramı gayet basitçe çok çekilgindi. Reich kapitalizmde ahlaksal olarak düşündüğümüz herşeyin, gerçekte 'çalışan insanlığı' bastırmakta kullanıldığını söyledi. Devrime hizmet eden şey gerçekten ahlaksaldır. Devrimciler burjuva düzeninin tüm düşmanlarını desteklemelidirler. Sözgelimi, ergenlik çağında cinsel özgürlük için başkaldırı eğilimi her zaman genç iği siyasal olarak sol kanata yönlendirir ve bu yüzden desteklenmelidir. Kollektif veya komünal yaşam gençleri aileden uzaklaştırdığı için iyidir. Evliliğe yönelik düşmanlıklar da bunun gibi kadınları dev-

---

1) Sinelnikoff, op. cit., Vol. II, s. 29. Sinelnikoff bu yorumun ve onun ima ettiği herşeyin Cinsel Devrim'in (yalnız Almanya'daki) ikinci baskısında Reich'ın Sovyetler Birliği'ni eleştirmesiyle çeliştiğini ve 1946'daki üçüncü (Amerikan) baskısında bütün bir Marksist sözlüğünün yokluğuyla daha da önemsizleştiğini işaret etmekte haklıdır.

rim için serbest kılmanın çok önemli bir aracıdır, ancak 'üretim sürecine girme', 'erkeklerden bağımsızlık', 'kendi vücudumuz üzerinde hak' gibi zayıf sloganlardan ve kaba yasal araçlardan açıkça ayırtedilmiş olmalıdır, çünki bunlar kadınların ekonomik ve toplumsal özerkliği üzerinde doğru bir direnişi işaret etmelerine karşın, pozitif yönü gözardı eden ve bu tür herhangi bir özgürleşmeye eşlik edecek kayıplar için kaygı üreten biçimde söylenmişlerdir. (Reich burada her zaman tutarlı değildi, o yüzden bazen, gördüğümüz gibi, son iki sloganı kullandı.) Ancak, kısaca, sosyalist devrim kitleleri dönüştürürken, onların küçük burjuva gereksinmelerine yanıt verebilmek zorundadır. Onları dönüştürmek için, böyle gereksinme ve meşguliyetlerin yalnız yeğlenebilir yönleri vurgulanmalıdır. Çünki, eğer yahtılırsa, özgürleşme tersini getirebilir : suçlu gençlik ve korkulu erginler (2).

Tüm bu önermeler, şimdi olduğu gibi o zaman da Avrupa komünist partilerinin siyasal pratiğiyle ilgiliydiler. Ancak Sinelnikoff'un işaret ettiği gibi, Reich gerçekte hiç bir cinsel devrim kuramına sahip olmadı, sahip olduğu otorite - karşıtı savaşın açık bir algılanışıydı. Bu nedenle, bir kez daha, aile üzerine eleştirileri en ilgili olanlardır.

---

2) Burada benim amacımla ilgili olmadığı için, Reich'in Rusya ile ilgili hayal kırıklığının sözünü etmeyeceğim. Lenin'e hayranlığını sonuna dek korudu (bunun politik kuramcı yönüne değil, karizmatik kişiliğine yönelik bir hayranlık olmasına karşın), ancak otuzların ortalarından sonra kollantal ve İşçi Muhalefeti tarafından daha önce yapılan eleştirilere benzer mevkilere geçti : Rusya bir Devlet gücü oluyor, işçilerin gereksinimleri ihmal ediliyordu, parti kitlelerden kopmuştu. (Bu mevki hiçbir zaman Troçkizm'e yol açmadı, Paris'te 1933'te bazı Troçkistlerle samimi bir buluşmaya karşın), Reich'ın Rusya Devleti'nin neden çürümediğini ve herşeyden önemli Sovyetlere ne olduğunu sorduğu 'Kitleler ve Devlet'e (1935) de bakınız. Reich'ın politik geçmişinin önemli ayrıntıları Sinelnikoff, op. cit.'de okunabilir.

Cinsel Devrim'de (tüm basımlar) Reich kapitalizm içersindeki ailenin işlevinde yapılan değişimi yorumladı. Kapitalizm-öncesi üretim birimi olarak ailenin öneminin, daha çok sayıda erkek ve kadın kaptalist sanayinin üretim sürecine girdikçe, belirgin bir şekilde azaldığına dair tanıdık fikri yineler. Ekonomik işlevin yerini politik bir işlev aldı: aile otoriter ideolojilerin ve tutucu kişilik yapılarının fabrikasıdır. **Faşizmin kitle Psikolojisi**'nde Reich Nazi ideologlarının aileyi nasıl sömürdüklerine bakmaya ve böyle bir programın etkilerinin nasıl derin olduğunu vurgulamaya yönelir.

Toplumsal bir ideoloji insanın ruhsal yapısını değiştirdikçe, kendini yalnızca insanda yeniden üretmemiş, daha anlamlısı karşılık olarak somut bir şekilde değişen ve onların bir sonucu olarak farklı ve çelişkili bir şekilde davranan insanın etkin bir gücü, maddesel bir kuvveti olmuştur. (3)

Ve :

Sosyo - ekonomik yapının toplumun cinsel yapısıyla kaynaşması ve toplumun yapısal yeniden üretimi ilk dört veya beş yılda ve otoriter ailede olur (4).

Cinsel bastırmanın sorumlusu olan aile, otoriter devletin minyatürüdür.

Reich, kaba Marksistler'in yabancılaşmanın per se başkaldırı yaratacağını düşünmekle yanıldıklarını söyler (Reich bu kıstasla kadınların en militan olacağı şakasını yapar.) : Tersine cinsel bastırma ve cinsellik karşıtı davranışlar tutucu karakter yapılarının bir özelliğidir. Nazizm cinselliği kullanır ve onu saptırır: Erotik kaz adımı ve geçitlerin sergiciliği militarizmin libidal mekanizmalara dayandığını gösterir: 'Yabancı ülkeleri ziyaret edin - duyarlı bir kadınla temsil edilen ülkeye giden Deniz kuvvetlerine katılın. (Reich'ın Nazi propagandasının cinsel dili üzerine yorumu gerçekten büyüleyicidir.)

---

3) Faşizmin Kitle Psikolojisi, op. cit., s. 18

4) İbid., s. 30

Faşizm bir orta-sınıf hareketi olarak doğmasına karşın başarısı, küçük burjuvazinin tüm zıtlıklarını kullanmak ve bir yandan işçilerden yardım isteyerek diğer yandan büyük sermayeye verilen sözlerle yardımı istememiş gözükmesiydi. Hitler ideolojik propagandası nüfusun çoğunluğunun karakter yapısıyla ilgili olduğu ölçüde başarılıydı yalnızca. Orta sınıfın aile durumu diğer sınıflarınkine egemendir - ondan yararlanma çok önemlidir :

Orta sınıf harekette kapıldı ve toplumsal bir güç olarak kendini faşizm biçiminde gösterdi. Bu yüzden sorun, Hitler veya Göring'in gerici amaçları sorunu değil, orta sınıf katmanlarının toplumsal amaçları sorunudur. Karakter yapısına bağlı olarak, orta sınıf ekonomik öneminin çok ötesinde bir toplumsal güce sahiptir. Binlerce yıl babaerkilliği koruyan ve tüm çelişkileriyle onu canlı tutan bu sınıftır (5).

Ve :

Orta sınıfın toplumsal konumu (1) kapitalist üretim sürecindeki konumu, (2) Otoriter devlet aygıtındaki konumu, (3) Özel aile durumu, ki doğrudan doğruya üretim sürecindeki konumuyla belirlenir ve ideolojisinin anlaşılmasında anahtardır, tarafından belirlenir. Gerçekte küçük çiftçilerin, bürokratların, ve orta-sınıf işadamlarının ekonomik durumu arasında farklar vardır, ancak ailelerinin temel yapısı aynıdır (6).

Alt orta sınıflar buna anahtardır: Herşeyden önce işçinin statüsüne düşme korkusu duyarlar ve önce orta-sınıf görünümünü kazanmak için çabalarlar : Bu en iyi şekilde ailelerin kibarlık iddialarında gözlenir.

Nazi propagandası küçük kafalı, sahtekar ve rekabetçi bir sınıfın 'onur' ve 'görev'inden yardım ister. Ancak bu sözcüklerin getirdiği coşkunluk toplumsal gerçekliği maskelediklerinden dolayı değildir - daha çok bilinçaltı coşkusal yaşama seslenirler. Babaerkil küçük burjuva ailesi toplumsal yapıyı tam bu şekilde yineler : Baba,

---

5) İbid., s. 44
6) İbid., s. 44

Führer gibi çocuğuna boyun eğdirir ve çocukları imgesinde büyürler, karısı da çekilir ve bastırılır. (Reich sürecin bundan daha karmaşık olduğunu kabullenir.)

Tüm sınıflarda ana-babaya karşı düşmanlık, rekabetçilik yaratır ve çocuğun cinsel bastırılması doğrudan özdenetim ve dış dünyadaki görev ve onura dönüştürülebilir. Reich benzer dizgelerden birini şöyle koyar. Babaerkillik ve dolayısıyla kapitalizm, insanın kendi cinselliğine karşı bireysel bir savaş olan cinsel bastırmayı içeren zorlama evliliğin gerekliliğini başlatır. Bu 'onur' gibi fikirlerle bireysel telafiye yolaçar, 'onur' o zaman ırksal onura ve ulusal onura dönüşen aile onuru olur:

Kendi öznel coşkusal özlerinde yurt ve ulus düşünceleri ana ve aile düşünceleri yatar. Orta sınıflar arasında ana çocuğun yurdudur, ailenin 'minyatür ulus' olması gibi. (7)

Anaya bağlılığın, gerici propaganda tarafından biyolojik olduğu iddia edilir, ancak yoğunluğu onun açıkça toplumsal olduğunu işaret eder. Kısaca, faşizm, babaerkil kapitalizmin ortaya çıkardığı herşeyin alabildiğine sömürülmesini içerir. Babaerkillik kadın, çocuk ve erginleri cinsel özgürlükten soyutlar, cinselliği metalaştırır ve cinsel amaçları ekonomik amaçlara bağımlı kılar.

Şu andan itibaren, cinsellik gerçekten değiştirilir; şeytanileşir ve dizginlenmesi gerekir... Zaman ilerledikçe, bu şekilde değiştirilen, rahatsız edilen, gaddarca davranılan ve fahişeliğe teşvik edilen bu cinsellik, aslını borçlu olduğu aynı ideolojiyi savunur. Cinselliği olumsuzlayanlar şimdi haklı olarak onu vahşi ve pis birşey olarak adlandırabilirler. Bu pis cinselliğin doğal cinsellik değil, basitçe babaerkil cinsellik olduğu gözardı edilir (8).

Ve faşizm bu durumu istismar eder, Eflatunvari eşcinsel bir toplumu önerirken onun pratiğini destekler;

---

7) İbid., s. 57
8) İbid., s. 88-89

kadınlara askeri örgütlenmenin yeniden üretimi için gereksinme vardır, o yüzden 'saf' analık kavramı ve kadının cinsel varlığının daha da ileri bir yadsınması ortaya çıkar. Hitler erkeklere kadının tam bağımlılığını önerdi: Kadını eve geri döndürdü. Reich şöyle demektedir:

Hitler kadının erkeğe boyun eğişini ,ekonomik bağımsızlığının kaldırılışını, toplumsal yaşamı belirleme sürecinden soyutlanmasını, ve eve bağlanışını sağlamaya söz verdi. Bireysel özgürlüğü yüzyıllardır bastırılan ve yüksek bir bağımsız yaşama korkusu geliştirmiş olan kadınlar, ona ilk şapka çıkaranlardı (9).

Ve gençlikte, Naziler bir çelişkiyi kullandılar:

'Ailenin korunmasını' savunarak ve aynı anda genci ailesinden alıp kendi gençlik gruplarına koyarak, Faşizm aileye başkaldırı olduğu gibi, aileye saplanmayı da içerdi. Faşizm 'aile', 'devlet', ve 'ulus' gibi çoşkusal kavramları halkın aklına kuvvetle soktuğu için, insanların aileye dayanan yapısı Faşist ve ulusal alanda kolayca sürdürülebilir (10).

Hitler babaerkilliğin 'pis cinsellik'ini kullandı; Nazi mistisizmi, Yahudi 'materyalizmi' ve cinsel günah olarak adlandırılan şeye karşı, saflık ve aseksüellik inancıydı. Hitler bildirilerinde defalarca frenginin tehlikelerini vurguladı ve ırklar arası çiftleşme tehlikelerini 'ensest' olarak niteledi (bu şekilde terimin anlamını tümüyle tersine çevirirken derin bilinçaltı korkuları kullandı). Tüm ırk kuramı böyle mantıksal açıdan anlaşılamaz tartışmalara dayalıydı, gerçekte mantıksızlık onun anahtarıydı:

(Teuton) kendini alçak hisseder, ve bu onun sonudur. Irk kuramı ancak temelde iki akıldışı işlevin sergilenmesiyle çürütülebilir: Ulusalcı şekilde biçimlenmiş insanda geçerli belli bilinçaltı ve coşkusal akımları dışa vurarak ve belli ruhsal eğilimleri saklı tutarak (11).

---

9) Orgon'un Keşfi, I, op. cit., s. 209
10) İbid., s. 214
11) Faşizmin Kitle Psikolojisi, op. cit., s. 78

Reich sonunda faşizme karşı savaşın, ussal cinsel-ekonomi ve usdışı mistizim arasında olması gerektiğini gördü. Nazi mistiğinin başarısı için yaşamsal olan mistik hayaller ve duygululuk ilk zamanlarda küçük çocuğun klostrofobik ve cinselliği bastırıcı ailede geliştirdiği psikofiziksel gerilimler aracılığıyla teşvik edilmişlerdir. Böylece bu karakter yapısı üzerinde sürdürülen bir savaştır.

Reich kendi cinsel ekonomi kuramını ortaya attı. Bastırmayı ortadan kaldırmak ve 'biyolojik sağlığı' korumak için düzenlenen onun özel sağaltıcı pratiği vejetoterapiden farklı olarak, cinsel ekonomi boyun - eğdirilmiş insanın katlandığı acıları ve çelişkileri bilinçli yapmayı amaçlayan bir toplumbilim olacaktı.

Böylece, bu bir yardım etme sorunu değil, bastırmayı bilinçli kılma, cinsellik ve mistisizm arasındaki çatışmayı bilincin ışığına sürükleme, bir kitle ideolojisinin baskısı altında onu karar noktasına getirme ve onu toplumsal eyleme dönüştürme sorunudur (12).

Böyle bir görev açıktır ki faşizme kendi ahlaksal yargıları içersinde saldıran bir devrimci partiyle gerçekleştirilemez. Cinselliğin 'burjuva bireyciliği' diye öneminin yadsınması, kadının yeniden-üretim gücünün cinsel gereksinmelerinin karşısında vurgulanması, ailenin cinsel ve ideolojik olarak değil de ekonomik olarak bastırıcı olduğu fikri, devrimci partiyi, aynı savları çok daha büyük bir ölçüde kullanan faşist mistisizme karşı savaşımda başarısızlığa mahkum eder.

Faşizmin Kitle Psikolojisi ekonomik ve sosyal durumun ideolojiye nasıl bağlandığını ve ideolojinin bunun üzerine kütlenin karakter yapısına nasıl yerleştiğini açık-

---

12) İbid., s. 187. Psikanalitik kavramların izleri Reich'ın anlatım tarzında sonuna dek kalırlar. Burada ve başka yerlerde de temel amaç bilinçaltını bilinçli şekle sokma şeklindeki psikanalitik görevdir.

lamayı amaçlamıştır (ideolojinin yerleşmesi farklı sınıflarda biraz farklı yollarda oluyorsa eğer). Reich faşizmin doğasının ve ona karşı savaşın niteliğinin çok çeşitli yönlerini seçici bir şekilde sergileyişinin farkındadır; başlangıçta kitap değerli bir propaganda çalışmasıydı (13). Komünist Parti'nin psikanalize ve psikanalistlerin komünizme önem vermesini sağlayan en son Reich çalışmasıydı (ilerki baskılarda bu yön büyük ölçülerde gölgelenir). Çağdaş siyasal olguları incelerken onların bir arada bulunması için seçtiği olan gene aileydi - ancak bu kez çok daha başarıyla, çünki sunduğu bir siyasal toplumbilimdir.

---

13) Doğal olarak Reich'ın yorumu üzerine yorumum daha seçicidir.

11 AİLE İÇERİSİNDE POLİTİKA

Reich bize hiçbir aile olgu-tarihçesi bırakmamıştır. Psikanaliz döneminde, hastanın ailesine başvurusu büyük ölçüde resmi idi, ve karmaşık ve özel durumlara hiçbir alaka göstermiyordu. Herşeyi harfi harfine olan mantığıyla, hastasının her dediğine inanmaya eğilim gösterirdi ve böylece aile dramına veya kişilerarası ilişkiler veya algılamaların ayrıntılarına hiç ilgi göstermezdi. Bu yüzden çekirdek ailenin yaşamının iç dinamikleri üzerine yorumları siyasal ilgilerinden kaynaklandı ve herhangi bir doğrudan gözlemden ender olarak yararlandı. Bununla birlikte, onlar psikanalitik kuramın bir ortodoks yapısının genellemeleri ve tahminleri ile güçlendirildiler ve bu şekilde başlangıçta görünüşte Marksist, sonra kararlı bir şekilde kendi politik amaçları olan Reich'in psikanalizden ne aldığını dürüst bir şekilde açığa vurdular :

Dışkı yemek gibi bilinçaltı istekler, sınıf farkı olmaksızın, çoğu bireylerde bulunabilir. Bir ananın çocuğu için veya bir kadının kocası için aşırı kuruntusunun bilinçaltındaki cinayet işleme fantezilerinin yoğunluğuyla uygunluk gösterdiği şeklindeki psikanalitik keşifler, 'kutsal ana aşkı' veya 'evlilik ayini'nin ideolojik savunucuları için hiç uygun değildi... Bilinçaltının bu ögeleri anababaya, kardeşlere, vb. yönelik davranışların kalıntıları olarak gösterildiler. Kültürümüzde varolmak ve ona uymak için çocuklar bu içtepileri bastırmak zorundadırlar... (1)

---

1) Cinsel Devrim, op. cit., s. 11

Reich'ın Marksist bilgisini komünizme karşı kullanmaya başladığı gibi, psikanalizin kavrayış biçimlerini ona karşı nasıl kullanmaya başladığını da görmek kolaydır. Psikanaliz ve Marksizm ailenin sosyolojisine indirgenirler ve toplumsal bir kurum olarak aile suçlu bulunduğu için, doğal biyolojiye toplumsal günahlara karşı zafer kazandırılabilir. Günümüzde, vardığı sonuçların şüpheli olmasına karşın, Reich'ın aile-içi ilişkileri retorik tanımlayışı hala geçerli bir güce ve yineleyici niteliğini kurtaran bir uygunluğa sahip kılar.

Reich tüm güncel kıskançlıkların patolojik olduğunu çünkü kadının ekonomik olarak bağlı olduğu tekeşli bir evliliğin evlilerin birbirine bir mülkiyet gibi davranmalarına yolaçtığını savunur. Diğer yandan kısa ilişkiler, bağlanma korkusu ve başka bir insanla uzun süren sevgi ilişkisi sırasında yeniden uyandırılan ensestten bir kaçış olarak rastgele cinsel ilişkiler için bir isteği ima ederler. Rasgele cinsel ilişki genellikle herkesi değersiz yapan ülküleştirme eğilimi ve bir aşılmamış eşcinsel bağlanmayı ima eder. Ek olarak, Reich'in tüm çalışması kadının 'doğal olarak' tekeşli bünyesi şeklindeki herhangi bir düşüncenin kökünе kibrit suyu döker. Bu yüzden evliliğin ekonomik bir gereksinme olduğu toplumun sınırları içinde evliliğin yıkılmasının istenmeyeceğini farketmiş olmasına karşın, hem rasgele ilişki hem de zorlama evliliğin lanetlenmesi gerektiğini savunmuştur. Yalnızca boşanma yasalarında çeşitli iyileştirici yönler gibi küçük 'reformlar' uygulanabilinir. Evlilik üretimde bağımsız bir rol oynamadıkları ölçüde kadınlar için koruyucu bir kurum olarak kalır ve bu koruyucu yön, hizmetçi ve çocuk bakıcısının işini bedavaya yaparak, kapitalistlerin işçileri daha az ücretle daha uzun süre çalıştırmalarına aracı olan kadınların sömürülme derecesini gözlerden saklar.

Eğer kadın çalışırsa, iki iş yapar; eğer her ikisine birden dayanamazsa, ev ve evlilik ayrılır.

Hem ana hem de baba kendi mahrumiyetini çocuklarına yönelik 'sevgi' ve hırsla telafi eder. Bu sevgi, özellikle cinsel açıdan aç olan ananınki, aileyi bastırıcı, ensesti körükleyen bir birim haline sokar:

Aile eğitiminin başka bir özelliği, anababanın, özellikle de ananın, ev dışında çalışmaya zorlanmadıkça, çocuğun büyük ölçüde zararına olacak şekilde, çocuklarını yaşamlarındaki tek mutluluk olarak görmeleridir. Çocukların sevilip aynı zamanda da arzuya göre eziyet çektirilebilecek evcil hayvan rolü oynamaları, ana - babanın coşkusal tavrının onların eğitilmesini olanaksız kılması gibi gerçekler, daha fazla üzerlerinde durulması gerekmeyen yavan sözlerdir (2).

Bunlar çok kez hissetmiş olduğumuz duygulardır. Belki de bunların en çarpıcı özelliği gerçekliklerinin yalnızca yinelenebilmesidir. Şüphesiz Reich Amerikadaki günlerinde bile bunların azarlayıcı güçlerini hiç terketmemiştir.

Karıkocadan birinin diğerini dava etmesini, daha fazla birlikte yaşamayacaklarında onu ahlaksızlık veya vahşilikle suçlamasını istersin. Karşılıklı anlaşma temelinde ayrılmayı tanımazsın. Sen büyük başkaldırıların küçük çocuğu. Kendi şehvetinden korktuğun için. Gerçeği bir aynada, onu kavrayamayacağın yerde istersin. Senin şovenizmin vücudunun katılığından, ruhsal kabızlığından kaynaklanır, Küçük Adam (3).

Ananın çocuğuna olan yapışkan aşkı gerçekte nefrettir; kadının katı sadakatı gerçekte nefrettir; o başka erkekleri delice arzulamaktadır. Erkeklerin ailelerine iyi muamele etmeleri gerçekte nefrettir. Kitlenin sevilen führerine hayranlığı gerçekte nefret, muhtemel cinayettir. (4)

---

2) Cinsel Devrim, op. cit., s. 77
3) Reich Dinle, Küçük Adam, op. cit., s. 53
4) İsanın Katledilişi, op. cit., s. 68-69

1922 de, psikanalizin sınırları içerisinde çalışan genç bir seksolog olan Reich, Karl Urbach'ın kadın orgazmının erkeğinkinden daha geç olduğu şeklindeki bir iddiasına karşı **Coitus ve Cinsiyetler** başlıklı bir makale yazdı. Reich, bunu çürütüşü ve aynı anlalığı savunuşunda, çoğu tartışmada zaten vurgulamış olduğu bir temayı vurgulama fırsatı buldu : Cinsel ilişkilerin doğasını belirlemede toplumsal tavırların önemi. Toplumsal geleneklerin erkek ve kadın cinselliği arasında belirgin farklar ürettiğini savundu (kadının daha az uyarılabilir olması için biyolojik ve toplumsal etmenlerin bir bileşkesini sorumlu tutmasına karşın). Orta ve üst sınıf genç erkeklerinin cinsel itilerini duyumluluğa (fahişelikle doyurulan) ve duygululuğa (nişanlıları, karıları ve anaları) böldükleri ve sevişmede kadının cinsel doyumunda hiçbir çıkarı olmadıkları gerçeğinden sözetti. Diğer yandan kadının evliliğe dek süren zorlama iffeti ve bunun içerisinde cinsel olarak değersizleştirilirken duygusallığı açısından aşırı değerli kılınması gerçek cinsel soğukluklarına yolaçtı. Bu, yeni bir tema değildi ancak, acı verici yinelenmesi burjuva Viyanada faydalıydı.

Reich, Komünist Parti'ye yaklaştıkça, toplumsal etmenin en önemli olması inancını korudu ve genişletti. Çoğu kez, kadının ekonomik bağımlılığı ve 'cinsel bir nes-

ne' olarak suistimal edilmesi kendini ebedileştiren günaha olan gereksinimini belirledi ancak yinede koruyucu evlilik kurumu onun temelde tutucu karakterini de belirledi. Cinsel mahrumiyet, ekonomik darlıktan farklı olarak, hiçbir zaman devrimci bir karakter yapısı oluşturmadı :

Mekanik biçimde düşünen katı Marksist, toplumsal durumun idrakinin, özellikle cinsel sıkıntı ekonomik sıkıntıya eklendiğinde acı olacağını varsayar. Eğer bu varsayım doğru olsaydı, erginlerin ve kadınların çoğunluğunun erkeklerin çoğunluğundan çok daha fazla başkaldırıcı olmaları gerekirdi (1).

Gerçekten de Reich kadının artan cinsel özgürlüğünün ve savaş zamanında endüstriye yığınlar halinde katılışının gerilimde müthiş bir artışa ve sonunda tutucu, bastırıcı geleneklerin daha büyük yadsınışına yol açacak olan çeşitli çelişkilere nasıl neden olduğunu işaret etmiştir. Çelişki sık sık tarihsel olarak birikmiş karakter yapısı ve yeni toplumsal koşullar arasında olabilirdi. 1925 kadını hakkında şöyle yazmıştır : 'Örneğin kadının karakteri, zorlama tekeşlilik toplumsal ve ideolojik açılardan vurulurken, katı bir tekeşli cinsel yaşama gerek duyar.' (2), böylece bastırıcı geleneklere yapışan artçı hareketi aynı akibete uğrar. Ancak Reich iyimserdi :

1900'lerde evinde işini yapan, bir işi ve erkeklerle dışarda hiçbir ilişkisi olmayan bir kadın, bugün toplumsal yaşamda artan bir rol alan kadından çok daha az tehlike içindeydi. Bu rolü endüstriyel gelişme ve savaşın bir sonucu olarak üstlenmiştir. Şüphesiz kadın yaşamında çok daha devrimci dönüşümleri beklemek zorunda kalacağız. Hiçkimse - Faşistlerin dışında - onun 'yuva'ya dönmesini istemeyecektir. Ve Faşizm bile burada güçsüzdür (3).

Reich cinsellik ve karakter oluşumunun toplumsal belirlenişi konusunu psikanalitik doktrinin merkezine ta-

---

1) Faşizmin Kitle Psikolojisi, op. cit., s. 31
2) Karakter Analizi, op. cit., p. XXV
3) Orgon'un Keşfi, Kısım II, Konser Biopatisi, op. cit., s. 357-358

şıdı. Çekirdek ailenin ve kadınlara karşı toplumsal tavrın doğası, bu özelliklerin değişmez bir şekilde kadınsı olduğu düşüncesini yarattı. Freud penis kıskançlığını kadının erkeklik için çabalamasının kaynağı olarak niteledi ve Ödip kompleksi döneminde daha az yüceltme gereksinimini, onun zihinsel yetersizliğinin nedeni olarak gördü. Reich bunun, böyle özelliklerin doğuştan olacağı şeklindeki sonucuna karşı saldırıya geçti. Bazı 'bilinçaltı cinsel tavırların' karşı cinsten çocuğu tercih etmeye yöneltiğini kabullendi, ancak bu insafsızca bastırılmak zorunda değildi. Sözgelimi, baba kibar ve sevgi doluysa, kızı onu sevgi nesnesi olarak tutabilir ve babasının emredici ve cezalandırıcı olduğu durumda yapacağı gibi, onunla özdeşleşerek bunu bastırmak zorunda kalmaz.

Evet, penis kıskançlığına sahip olmuş olabilir; ancak, karşı cinse eğilimleriyle ilgili hiçbir ciddi hayal kırıklığı olmadığından, karakter oluşumu için zararsız kılmıştır. O halde görüyoruz ki, şu veya bu kadının penis kıskançlığı olduğunu söylemek hiçbir şey ifade etmez. Sorun onun karakter veya semptom oluşumundaki etkisidir. Burada, yönlendirici etmen ben'de anayla özdeşleşmenin oluşmasıdır; kendisini 'kadınsı' olarak adlandırılan karakter özelliklerinde açığa vurur (4).

Reich sonuna dek kadınlarda zayıflık veya edilginliğin, onları bu şekilde tanımlayan kültürel açıdan 'özgül bir ahlak tarafından, empoze edildiğini savundu. Görmüş olduğumuz gibi ,bu tartışma kendi içinde hatalı değildir, daha çok sorun kısmî bir açıklamanın tüm yanıtı oluşturmasına çalışılmasıdır. Reich'ın sorunu çözme yöntemi onu atmaktır.

Bununla birlikte, Reich kültürel açıdan belirlenmiş cinsellik biçimlerini, kendi karakter analizi yöntemlerinin bir parçası olarak kullanmaktan çekinmezdi .Bu yüzden, 'Bir Aşağılık Kompleksi' nin Olgu Tarihçesi'nde er-

4) Karakter Analizi, op. cit., s. 154

kek hasta hakkındaki tüm analizi erkeğin dişilik kompleksiyle açıklanır. Bu tüm önermeyi, dişiliğin deneyimi hakkında bilgi veriyor olsa da totolojik hale sokar. (Reich'ın amacı bu olmasa da). Aynı itiraz özezerlik (mazoşistlik) kuramı için de geçerlidir; burada kültürel şartlanmayı en önemli nokta olarak alır, varlığını anlar ve orada bulunduğu sonucuna varır: 'Özezerlik ideoloji ve pratik olarak farklı babaerkil dinler biçiminde bir ot gibi biter ve yaşamın tüm doğal istemlerini bastırır' (5). Bu, 'biyolojik' değil, patalojiktir. Laing'in açıklaması ise fizikseldir: Toplumsal kurumlar tarafından bastırılış gene kendine dönen bir patlamadır: 'İçeriden yapamadığını edilgenlik ve zorlukla dışarıdan bekleyecektir.' (6) Gene Reich'ın özezerlik duygusunu tanımlaması, erkek hastaların dişilik deneyiminin ve erkek saldırganlığının tanımı gibi, dişilik duygusunun iyi bir yansımasıdır. Fakat bunlar yalnızca yansımadırlar.

Reich'ın cinsel özelliklerin kültür tarafından üretilmesi üzerindeki ısrarı yalnızca 'bilinçaltı'nın oluşumunda kültürel etkenleri gözardı etmesi nedeniyle doğrudur. Eğer bilinçaltı biyolojikse biyoloji ve toplumun çakıştığı noktayı belirlemek önem kazanır. Fakat Freud'un bilinçaltı karmaşık ve düzensiz bir şekilde de olsa bu işi yapmıştır. Reich bunu hiçbir zaman anlayamadı ve bu yüzden çalışmaları psikanalizin asıl amacını kavrayamadı. Kadınlar üzerine tezleri de sempatik bulunmalarına karşın aynı kaderi paylaştılar. Reich'ın dişiliğin gereksizliği üzerinde ısrarla durması, bunun niçin orada olduğuna dair nedenleri gözardı eder. Erkek ve kadın, eşit ve yakın kılması biyolojik amaçlı bir düşüncedir. Bunlar işlevsel olarak da özdeş midirler? Fakat bu da çalışmasının başka bir boyutunun işaretidir.

---

5) 'Vejetatif Alana Bir Giriş', Seçilmiş Yazılar, op .cit. ,s. 111
6) ibid., s. 112

Başlangıçta Reich'ın cinsler arasında önemli olmadığına dair fikirlerini okumak büyük bir rahatlık verir. Ancak zamanla bu bir kaçış olarak görünür. Toplumsal tutum ve konumlar erkeklik ve dişiliği belirleyebilir - fakat bunlar oradadır ve varolduklarından dolayı cezalandırılmazlar, sihirle uzaklaştırılamazlar. Reich'ın orgonomi biliminin tümünün yapacağı dışında; bizi keşfettiği 'toplumsallık öncesi' insana geri götürecektir.

Kuşları, geyikleri, şempanzeleri Zenciler'e yakın oldukları için severim. Zenci derken Harlem'den gelenleri değil, ormanlardan gelenleri kastediyorum. Yasaklanmış zevkleri kalçalarında yağa dönüşmüş küpeli, şişman zenci kadınları kastetmiyorum. Şu veya bu orduya dahil olan sizlerin yattığı kıvrak, yumuşak vücutlu Güney Denizi kızlarını kastediyorum; saf sevgilerini Denver genelevinde yaptığınız gibi aldığınızı bilmeyen kızlar.

Hayır kızım, sen sömürüldüğünün ve nefret edildiğinin farkında olmayacağın bir yaşam özlüyorsun. Fakat zamanın geldi. Alman ırkçı bakire olarak işlevin sona erdi. Yaşamını Rus sınıfı bakiresi veya Devrim'in Evrensel Kızı olarak sürdür. 500 veya 1000 yıl sonra sağlıklı kız ve erkek çocuklar sevginin tadını çıkarıp, koruyunca senden geriye yalnızca garip bir hatıra kalacak (7).

Tüm antitez ve farklılıkların birleştirilmesi yeni bir sorun yarattı. Niçin iki cins? Eflatun ve Aristo bizim bölünmüş bir iki eşeyli olduğumuz hakkında haklı olabilirler mi? Veya bir cins öteki cinse geçiş için bir adım mıdır?

Daha yirmilerde Reich'ın her durumda vajinin üstünlüğü üzerinde durması Freud'un dişi cinselliğinin iki yönü ifadesinde bulunmayan bir iddiaydı. Penisin elektriksel boşalıma özellikle uygun olduğunu öne sürerken 1934'de mekanik gerilim kavramının yalnızca erkek cinselliğini açıklamak için geçerli olduğunu, bir kadının yanıtını yansıtmadığını düşündü. Fakat bu onun dişi orgazmının önemini küçümsemesine değil, yeni bir anlamını aramasına neden oldu. Orgonominin daha sonraki hük-

7) Dinle Küçük Adam, op., s. 98

mü kısmî bir yanıt sağladı : Klitoral orgazm, gerçek orgazm kişinin içsel enerji akımlarıyla dış dünyanın buluştuğu nokta olduğu için, nevrotik bir ikamedir. Bu yorumda vajinal orgazm kişinin kendini kaybederek dünyaya akışı ile hala doruk olabilir :

... biogenetik bakış açısından, hayvanlar aleminde kadın cinsini de içeren bir vajinal uyarılmanın varolup olmadığı veya filojenesiste bir adım daha ilerleyerek, erkeklerin içindeki dişiden yola çıkıp evrensel bir orgonotik işleve doğru mu ilerlediğini düşünebiliriz. (8)

Bu Reich'ın daha sonra birleşecek olan ikilemli kavramlarının mantığıdır. Cinsiyetin diyalektiğinin anlamı yalnız ve yalnız bu olabilir. Cinsiyetin ikilemi sonunda dişilik kuralında boğulacaktır : Övgü hayallerin yerini tutamaz. Aynı nedenle cinsel devrimi bir yönden cazibeli gelirken öte yandan sonuç olarak başarısızlığa uğrar. İlk çalışmalarını sonrakilerden ayırmayı yeğleyen çağdaş moda aynı çeşit sosyolojik bakış ve siyasal retoriği yineleme gereksinimimizden doğar. Reich'ın çalışması her noktada önemli ideolojik tutumları yansıtır ve karşı çıkar; fakat bunları zaptetmesi yok etmesi anlamına gelir: Doğa ve kültür ,insan ve canavar, insan ve kozmoz, kadın ve erkek tümü diyalektik bütünlüklerini bulacaklardır. Reich'ın ikilemli ideolojisi ve basit düşünceleri bizim de - düşünmeden - kabul ettiğimiz birşeydir; aynı zamanda çekimi ve uğursuzluğu da. Reich yaşam biçimimizi, yaşam biçimimize itirazımızı efsanevi bir geçmişte yatan geleceğe ait dinsel ümitlerimizi yansıtır. Eğer bu tip diyalektik hakkında düşünürsek sonuç olarak ortaya ne çıkar? Ekolojik bir devrim mi, bir sahr mi, bir melek mi ve dişileştirilmiş bir iki eşeyli mi?

---

8) Reich Freud'u Anlatıyor, op. cit. ,s. 284-285

9) Shulamith Firestone'un Cinsiyetin Diyalektiği'ne bakınız, New York, 1970

R.D. LAİNG : AİLEDE ERKEK I

TOPLUMSAL PSİKOTERAPİ VE SAVAŞ ÖNCESİ LONDRA

1947 yılında sol kanat sosyologlarından Richard Tismuss İskoç Kilisesi başkanı (ve diğerleri) ile Britanya'da aile kurumunu yeniden inşa etmek için bir bildiri yazmak amacıyla el ele verdiler. Bütün savaşlar gibi II. Dünya Savaşının temel ekonomik üretim biçimlerini etkilemeden ülkelerin politik yapılarını ve bu alanda aile yaşantısını değiştirmesi sonucu, bu çabada hem sağ hem de sol kesimler bir araya geldiler. Gerçekte ailenin savaş öncesinde bozulması ve savaş sonrasında yeniden inşası, devlet ve ekonomik sistem tarafından devre dışı bırakılmadığında, böylesine bir siyasal değişimin savunulmasının ne kadar güç olduğunu gösterir (bu durumda en önde gelen ideolojik bir kurumun değişmesi). Erkeklerin yokluğu, kadınların üretken endüstrilerde toplanması, çocukların kreş ve bakımevlerinde sosyal gözetim altına alınması komün lokantalarında ('Britanya Lokantaları') herkese (çocuklar dahil) maliyet fiatına yemek sağlanması sonucu aile yemeklerinin ortadan kalkması, kendi çocuklarından başka kimseyi gözetmeyen özel aile yapısının ve sınıf çizgilerinin parçalanması ile oluşan boşalma, ulusal kriz sonucu sınıflararası, cinsiyetler arası, yaş-

lar arası arkadaşlık özellikle amaçlanmamış olsalar da, ileri kapitalizmdeki aile özelliklerine güçlü bir şekilde antitez olarak ortaya çıkan faktörlerdi. Ulus topraklarının korunması özel ev mülkiyetinin korunmasının yerini almıştı. Bu arada boşanmalarda ve kadınlarla çocukların özgürlüğüne kavuşmasında bir artış olduğu söylenebilir.

Fakat ister 'toplumsal gerçeklik', ister ideolojik öğreti denilen perspektiflerden değerlendiriliyor olsun, savaş sonrası politik dengelerin kurulması ve ekonomik iyileşme, tutucu sosyal yapıların yeniden inşasını beraberinde getirmiştir. Çocuk bakımevleri ve kamunun lokantaları kapatılmıştır. Endüstride yer alan kadınlar evlenmeye yöneltilmiş ve evli olanların birçok iş ve meselelere girmesi önlenmiştir. Bu şekilde ulusal emekçiler olma yerine özel eş olmaya itilmişlerdir. Fakat savaş sonrasındaki on yıl ve hatta biraz daha fazlası çocukların yılları olmuştur. Babaerkil aile ondokuzuncu yüzyıl ortalarında yaşadığı en parlak dönem dışında en büyük görkemini soğuk savaş sırasında yaşamıştır. Britanya, Amerika'nın terbiyesiz ve asi çocuklarıyla korkunç ve komik anaerkil aile yapısını almak istemediği gibi Stalin'in Rusya'sında Devlet tarafından eğitilerek ebeveynlerini bile bildirmekten çekinmeyen çocuklara ait hikayeleri de benimsememiştir. Moda olan, totaliter bir devlet tarafından oluşturulmuş sıkı disipline tabi tutulmuş veya engelleyici bir Ana tarafından yönetilen aile değil, keyifli ve rahat, boş vakitlerin geçirileceği ve dış dünyaya karşı korunmanın sağlanacağı bir aileydi. Çocuk ve anne ana şarkı idi. Savaş sırasında kendi başlarının çaresine bakmak zorunda bırakılan çocuklar, bir güruh halinde erişkinler dünyası tarafından kendilerine sunulana karşıt oyun ve çalışma şekilleri geliştirmişlerdi. Savaş sonrası bu karşıt oyun şekli antisosyal sayılmış ve 'suçlu' sözcüğü herkesin ağzından düşmez olmuştur. Joyce Cary 'Charley Be-

nim Sevgilimdi' adlı romanında böyle bir suçluluğun haz ve anlamını bir çocuğun bakış açısından mükemmel bir şekilde vermektedir. Fakat aileyi yeniden inşa etme çabalarında eşitlik şu şekilde idi: Suç = Kapı anahtarı çocuk = Küçüklüğünde annesi tarafından kreşe bırakılmış ya da terk edilmiş çocuk. Bu noktadan sonra analıkla ilgili suçluluk kadını evde tutmak amacıyla ekonomik durumunun siyasal olarak sömürülmesi ile rekabet etmeye başladı. Yarı fiatına dışarıda çalışmak zorunda kalan emekçi kadınlar, kilisenin bedensel olarak sömürmesine karşın evde oturanlar da en azından zihinsel olarak sömürülüyorlardı.

Ellilerin sonunda sosyoloji kendini en önemli akademik disiplin olarak kabul ederken ortaya aile yaşantısının çeşitli yönlerini ve toplum - aile ilişkilerini inceleyen çalışmalar çıkıyordu. Psikolojiye göre gerilim tamamiyle anne ilgisine dayanıyordu; çalışmaları radyo ve kadın dergilerinde ilgi gören psikanalist John Bowlby'den, kişinin duygusal dengesini annesinin sütünü emerken kazandığını öğrendik. Bu ilişkinin popüler bir analizi de 'Bakıcı Çift' olarak isimlendirilmişti - çift artık ebeveynler değil anne ve bebekti. Yanlız kalmış çocuklar 'anadan mahrum' sayılmaktaydı - bombalar fakirlik ve yok olan babalar göz önüne alınmaksızın Kıtada yok edilen psikanaliz Amerika'ya göç etti ya da İngiltere'de yeniden dirilmeye çalıştı. Dişilik psikolojisi üzerinde duran otuzların tartışmalarının yerini sabit fikir halinde anne - çocuk ilişkileri aldı. Eğer çocuk psikanalizindeki gelişmelerin çağın siyasal gereklerine uygun olarak ilerlediği düşünülürse, bu ilginin içsel değerleri veya çalışmaları değerlendirmekten uzak olacağı ortaya çıkar.

Londra'da Anna Freud ve Dorothy Burlington çocuğu gelişme evrelerine göre analiz eden çalışmalar yaptılar. Anna Freud aynı zamanda anadal olarak erişkinlere

ait psikanalizi seçti. Psikanalizdeki değişim, psişik yapıların nevrozlarla açıklanması yerine normal ve anormal karakter yapılarının gelişmesi üzerine kuramlar atmasıyla olmuştur.

Londra'daki Tavistock Kliniği'nde çocuk analizine ait başka bir ekol ortaya çıkmıştır. Burada en önemli etki birbirinden bağımsız çalışmalarla çocuk ve anne çocuk ilişkisini inceleyen Melanie Klein, D.W. Winnicott ve Susan İsaacs tarafından gelmişti. Tavistock evlilik ve aile danışma hizmetleri sağlıyordu (hala sağlamakta). Winnicott'un çok hassas çalışmaları ancak Bowlby'nin ilk popüler hali kadar etki yaptı. Bana kalırsa ailenin yüceltilmesi, daha sonra atmışlardaki çalışmaları hariç tutulursa, çalışmanın çekici içeriğine gölge düşürdü. Susan Isaac'ın tezi ideolojik sömürülme nedeniyle sadece yararsız bir statüko oluşmasına neden oldu. Böylece annenin çocuğu kendine ait bir mülk kabul ederek onu ayrı bir kişi olarak görmek yerine kendi uzantısı olarak görmeyi yeğlediğini yazdı. Buradan anlaşılacağı üzere Laing ve diğerleri tarafından gösterilen tepki diğer nedenlerin ötesinde bu çeşit bir formülasyondu. Klein Kıskançlık ve Minnet : Bilinçaltı Kaynakları Üzerine Bir Çalışma adlı kitabının başlangıcında şöyle yazmıştı:

Bütün çalışmam boyunca vurguyu bebeğin ilk nesne ilişkisine koymuşumdur -annenin göğsü ve anne ile olan ilişki- ve sonuç olarak da eğer bu ilk nesne benlikte güvenlik içersinde kök salarsa başarılı bir gelişimin temellerinin atılacağına varmışımdır. Doğuştan gelen faktörler bu ilişkiye * yardım eder. (1)

Her ne kadar bu analitik bir tarif olma amacı taşıyorsa da günün şartları nedeniyle ideolojik bir reçete özelliği taşımaktaydı. Fakat Klein, Rivière, Wincott ve diğerlerinin çalışmaları güvenli aile ve anne çocuk bağı-

1) M. Klein, Kıskançlık ve Minnet, Londra, 1957, s. 3

nın vurgulanmasından çok Laing'in radikal kuramlarına bir başlangıç olmakla önemlidir. Bu çocuk analizleri (Anna Freud ekolüne karşı olarak), Freud'un nevrozu Ödip kompleksinin üçlü ilişkilerine dayandırması gibi, psikozu anne - çocuk ilişkisinin ilk dönemlerine dayandırma çabalarını taşıyordu. Bildiğimiz gibi Freud'un çalışmalarına göre psikoz ve dişiliğin anlaşılması Ödip öncesi dönemin iyi bir şekilde kavranmasına bağlıdır. Laing 1957'de Tavistock'da psikozun bir çeşidi olan şizofreni ve 1961'de Tavistock İnsan İlişkileri Enstitüsü himayesindeki aileleri incelemeye başladığında psikanalitik ve siyasal görünüm bu durumdaydı.

1960'larda eve bağımlı annesi tarafından büyütülen savaş sonrası bebekleri gençlik çağına gelmiş bulunuyorlardı. Gençler için ücretler çok yüksekti ve bu zengin genç nesil kendilerini büyütmek için bunca şey yapmış olan ailelerini terk etme sorunu ile karşı karşıyaydılar. Usandırıcı çocuklardan sonra yeni bir deyim ortaya çıktı. Kuşak çatışmaları ve gençlik kültürü. Çocukla anne arasındaki ilişkilere ait görüşler arasındaki tartışmalar acımasızca sürerken, çocuk gençliğe adım attı ve gerekçesi olmayan veya olan - ebeveynleri nedeniyle - nedenlerle hayal dünyasında isyan ederek kaçışa başladı. Ellilerin sonu ve atmışların başı gençlerin siyasetle yakın olarak ilgilendiği dönemdir - Nükleer Silahlanmaya Karşı Kampanya, Yeni Sol, Yüzler Komitesi gibi - Erişkinler arasında şizofren oldukça yaygındı - bu aynı zamanda aile içersinde kapalı kalma korkusundan doğan bir semptom değil miydi? Laing bu sorudan yola çıkarak çalışmalarına başladı. (2)

---

2) Her ne kadar Laing'in ilk kitabı Tavistrock Basımevince yayınlanmışsa da çalışmalarının analitik çevreler dışında New Left Review'un genç gazeteciler kadrosu tarafından yayınlandığı görülür.

Savaş sonrası ve soğuk savaş sırası Britanya'da ailenin siyasal olarak yeniden inşası kitleler tarafından popülarize edilmiş aileye yönelik sosyal refah sosyoloji, psikoloji ve psikanalitik kuramlarca destek gördü. Bu bir bakıma ailenin, kişiliğin yeniden oluşturulmasında en önemli rolü oynadığını savunan tutucu görüşten, kişiliğin yıkılmasında oynadığı role - radikallerin görüşü - bir dönüşümdür. Her iki durumda da merkezde kapana sıkışmış olan anne çocuktur.

Otuzların dişi psikolojisi sorunlarını unutan Britanya psikanalizi karmaşık bir biçimde ilk anne - çocuk ilişkilerini keşfetmiş oldu. Bununla daha başka neler ortaya çıkmış olacağını bilemiyorum bence çok şey - ama gerçekte kadının psikolojisi hakkında yeni bir şeyler ortaya çıkmadığı açıktır. Her ne kadar Laing'in ilk kitabı Tavistock Basımevince yayımlanmışsa da çalışmalarının analitik çevreler dışında New Left Review'in genç gazeteciler kadrosu tarafından yayımlandığı görülür. Psikozun oluşması üzerine çok daha önemli çalışmalar yapılmıştır. Laing'in çalışmaları bu iki cepheye de güçlü bir şekilde karşı koymaktaydı. Aileye siyasal ve sosyolojik temeller üzerinden saldırırken, psikozun çocuğun anneyle bebeklik dönemindeki ilişkileri üzerine yerleştirilmesi görüşlerini sarsmaya çalıştı. Ortodoks çocuk psikanalizi bize merkezi çocuk - kız ve erin - anne olan tezi hakkında çok az bilgi vermiştir. Reich'ın cinsel karşıtlığa ilişkin ilk çalışmaları gibi Laing'in saldırısı ve alternatif açıklaması atmış ve yetmişlerin radikal politikaları üzerinde önemli bir etki yapmıştır. Bu bize bir kadın tanımını ve rasyonalini vermesini beklediğimiz ailenin, kadın için baskı aracı olması hakkında bir fikir verebilmekte mi?

13 'KİŞİLER BİLİMİ'

Bize göre bu açıklamaların içerik ve gerekliliklerine ait görüşlerde meydana gelen değişiklik, en az üçyüzyıl önce mitolojik görüşlerin yerini klinik görüşün alması kadar önemlidir. (1)

R.D. Laing bir psikanalisti ve aynı zamanda siyasal olarak radikal olmasına karşın hiçbir zaman Freud ve Marks'ın geliştirmeye başladıkları iki bilimi birleştirmekle ilgilenmemişti. Daha başlangıçtan, yeni bir şeyler yapmak istemişti. Asıl projesi 'şizofrenik' olarak nitelendiren davranış biçimlerini, kolay anlaşılan bir şekle sokmak olmuştu. Açıklık, doğal olarak herhangi bir durumu analiz eden herkesin aracıdır, fakat Laing'e göre açıklığın kaynağı özellikle kişinin sosyal ilişkilerinde yatar.

Böylece psikozun belirti ve semptomları da genelde olduğu gibi çalışmanın ele aldığı kişiyi, kişiliği ortadan kaldırılmış ve yalıtılmış bir durumda değil, diğer insanlarla olan ilişkileri içerisinde ele alarak gözlemlenebilir, hiçbir insan bir ada değildir... ve şizofren belirtileri kişileri bu şekilde ele almanın ne kadar hatalı olduğunu gösterir.

Görüldüğü gibi Laing, şizofrenin nedenleri ve tedavisi arasında kesin bir ilişkinin varlığını iddia ediyor. Böylece, yalıtlıyarak üyesini delirten aile ve şizofreni teşhis

---

1) R.D. Laing ve A. Esterson, 'Ruh Sağlığı, Delilik ve Aile', Vol I, Şizofren Aileler, Tavistok Basımevi, Londra, 1964, s. 13.

eden doktor aynı metodları kullanmış olurlar. '... Niçin kişileri otomat veya hayvan haline sokan bir teoriyi akıldışı bulmayalım?' (2) Laing'in bilimsel yöntemi hastalığın ilk toplumsal nedenlerini ortaya çıkarmayı amaçlar ve görüleceği gibi ebeveynler çocuklarına sahip olma duygusuyla, sevgi maskesi altında nefretle, incelik maskesi altında kızgınlıkla, uysallık maskesi altında istediklerini elde ettiğini bilerek, kabullenmiş maskesi altında sabırsızlıkla yaklaşırken, psikolog hastasına gerçek sevgiyle yönelecektir :

Hastayı birleştirecek olan ana unsur, parçaların bir araya toplanarak birleşmesini sağlayacak psikoloğun sevgisi olacaktır. Bu sevgi öyle bir sevgidir ki hastanın bütününü onu kendine iplerle bağlamadan kabullenir. (3)

İyi bir psikolog, klasik çözümleme durumunda olduğu gibi hastanın duygularını yönelttiği (düşmanca ve dostça) bir ebeveyn durumuna değil, onu olduğu gibi görerek, kendisine geri veren, gerçekten yeni bir kişi olan bir ebeveyn durumuna geçer.

Hastalığın kaynağı olan ilk sosyal durumu saptarlar ve böylece hasta ve doktor 'kişi ve diğeri' haline gelirler.

Bu kez hastalığı cezalandırma yerine sevgi ve anlayış kullanıldığı için tedavi mümkün olur. Model oldukça açıktır - eğer kişilere kişi olarak davranmazsak onları delirtiriz, eğer delirmiş kişilerimizi kişi olarak analiz etmezsek onların deli olarak kalmasına neden oluruz. Öte yandan eğer kişilere kişi olarak davranırsak, hala bazı saçma şeyler yapıyorlarsa bunu kabul ederiz çünkü bunları kişi olarak kabul ediyoruzdur. Eğer kişiliksiz hale

---

2) Bölünmüş Kişilik, Tavistock Basımevi, 1960; Penguin Kitapları, 1965, s. 23

3) İbid., s. 165

getirilmiş ve delirtilmiş kişileri kişi olarak analiz edersek, bunlar tekrar kişi haline gelirler ve ilk durumda kendilerinde olmayan bir hastalık tedavi edilmiş olur.

Çalışmaları boyunca Laing 'kişiler bilimi' ile ne demek istediğini açık bir şekilde ifade etmekte ve yeni bilimi diğer bilimlerle yan yana koymaktadır. Doğal bilimler ve psikanalizle negatif, sosyoloji ve fenomenoloji felsefi disiplinleriyle pozitif olarak Laing'in yeni bir bilim yaratma çabaları, psikanalizin doğurduğu hoşnutsuzluk ve bazı felsefelerden aldığı ilhamdan kaynaklanmaktadır. Bu Reich'ın, cinsiyet ekonomisi gibi diğer analiz yöntemlerinden hayal kırıklığına uğraması sonucu değil, yeni bir projeden ortaya çıkmıştır. Laing başlangıçtan bazı hoşnutsuzluklar nedeniyle yeni bir bilgi sistemi kurmayı amaçlamıştı.

Laing'in öne sürdüğü ana hüküm (radikalizminin ortaya çıktığı nokta) 'kuramlarımızın, davranışlarımızdan ayrılmasının kökeni, tarihsel konunda yatar' iddiasıdır. (4) Laing'e göre gelmiş geçmiş en büyük psikopatolog Freud, son boşluğa atıldı, insan zihninin yeraltı dünyasında gezindi ve herşeye karşın bir noktaya kadar savunulabilecek bir kuram ortaya attı.

Freud bir kahramandı. Yeraltı dünyasına girdi ve korkunç şeylerle karşılaştı. Bu korkunç şeyleri taşlaştıran kuramlarını, Medusa'nın kafası gibi taşıdı. Biz Freud'un izleyicileri, onun elde ettiği ve bize ilettiği bilgilerden yararlanma olanağına sahip olduk. O yaşadı. Şimdi biz, bir ölçüde korunma aracı olan bir kuram kullanmadan, yaşayıp yaşayamayacağımızı görmeliyiz. (5)

Bu satırlar 'Bölünmüş Kişilik'te yer almaktaydı - bu noktada Laing'in bilim adamı ve araştırmasının objesi

---

4) R.D. Laing, Kişi ve Diğerleri, Tavistock Basımevi, 1961 ve 1969, ve Pantheon Kitapları, New York, 1969, s. 110.

5) Bölünmüş Kişilik, op. cit., s. 25

(psikotik kişinin zihni) arasındaki engelleri kaldırma dileği, yalnızca psikotik kişinin hissettiğini iddia ettiği şeyleri, inanılır bir deneyim olarak ele almaya varır. Psikotik, anlaşılmamış problemleri olan, fakat gene de problemli bir kişidir. Daha sonraki çalışmalarında Laing, kişinin yararına olarak, kişiliğin yok olduğu boşlukta uzun bir yolculuğa çıkma gerekliliğini öne sürer.

Şizofren bir çöküntüye ait 'On günlük Yolculuk' taki tanımlarında Laing şunları yazar:

Bu yolculuğun, tedavi edilmemiz gereken şey olmadığını, fakat normallik diye adlandırdığımız o müthiş yabancılaşma durumumuzu doğal olarak tedavi etmek olduğunu göremiyor muyuz? (6)

Laing'in bu durumunun uzantıları, yeni projesinin ilk cümlelerinde belirir :

Bir insan, zihninin bir bölümüyle diğeri arasına engeller koyarak, birşeyi kendinden saklamanın veya kendini aldatmanın ne anlama geldiğini nasıl söyleyebilir? Bu güçlükle karşılaşan yalnız klasik Freudçu metapsikoloji değil, insanı veya insanın bir bölümünü diğer insanlarla olan ilişkilerinden soyutlayarak ele alan tüm kuramlardır. (7)

Fizik ve biyoloji bilimlerinin, o günlerde nesneler dünyasını kişileştirme veya insani amaçlarını hayvan dünyası ile açıklama eğilimlerine karşı zafer kazanmasına rağmen, gerçekten kişilerle ilgili bir bilimin, kişileri kişiliksiz hale getirerek kökleşmesi olağandışı görünmekte. (8)

İlk kitabı olan 'Bölünmüş Kişilik'te Laing açıkça klasik psikanalize karşı çıkmaktadır. Daha sonra durumunu genelleştirecektir, ancak Laing'in ne yapılmasına dair kuramları, bu temel anlaşmazlıktan kaynaklanır. Psikanalize muhalefetini, araştırmaya geçmeden önce Laing'in

---

6) Deneyimin Politikası ve Cennet Kuşu, Penguin Kitapları, 1967, s. 136

7) Bölünmüş Kişilik, op. cit., s. 19

8) İbid., s. 23

'Kişiler Bilimi'nin oluşumuna ve bunu oluşturmasında (positif) etkenlere bakacağım. - varoluşçuluk felsefesi ve Amerikan sosyolojisinin bazı etkileri.

Laing, 'kişiler bilimi' ni başkasıyla kişi olacak ilişkiler kuran ve hala kişi olarak ondan öteye varan insanların araştırılması' olarak tanımlar. Böylece birbiriyle ilintili iki projeden bahseder: Kişinin kişi olarak analizi ve kişiler arası ilişkinin analizi. Burada ortaya çıkan ilk soru 'kişi'nin Laing için ne anlama geldiği olmaktadır. Verdiği yanıtlardan biri projesinin ikinci yarısını oluşturmaktadır - kişinin diğerleriyle olan ilişkisidir. Fakat bu yanıtı soru olarak düşündüğümüzde - kişiler arası ilişki nedir? - tekrar ilk probleme dönmekteyiz : İlişkiler birbirimizi kişi olarak nasıl algıladığımıza bağlıdır, öyleyse kişi nedir? Bu karmaşık durum Laing ve onu izleyenlerin sürekli üzerinde durdukları konudur. Bazen karmaşık bir araştırma bazen de bir totoloji döngüsüne dönüştüğü görülür. Analiz eden, analiz ettiğini kişi olarak görmelidir; kişi diğer kişilerle olan ilişkisinde bir kişidir; analiz edenle ilişkisinde de kişi olacaktır: analiz edenin kullandığı dil ve bu kişiyi (yalnızca bir kişi olduğu için kişi olan) anlatmak için kullandığı yöntem kişisel olmalıdır. Hiç şüphe götürmez ki sonuç bir sessizlik olacaktır :

Bir kimse konuşamıyacağı bir kural hakkında konuşamaz. Biz konuşabileceklerimizin sınırına varmış durumdayız...

İnsanın düşünmemesi gereken bir konuyu da düşünmemesi hakkında düşündüm. Bunu bulduğum garip bir yol dışında gerçekleştirebilmenin olası olmadığını düşünüyorum. Bu da düşünmediğini garantilemek amacıyla kişinin düşünmemesi gerekeni düşünmek. (10)

Fakat doğrusunu isterseniz başlangıçta Laing kişinin kendini kişi olarak bulduğu alanı tanımlar. Kişinin

---

9) İbid., s. 21

10) Ailenin Siyaseti, Toronto, 1969, s. 41

kendisini ve diğer kişilerle olan ilişkilerinin anlamını bulmaya çalıştığımız alan, tek bir deyimle özetlenebilir. Bu deyim Laing'in anlamından da öte kullandığı kavram 'deneyim' dir. Bu, 'Deneyimler Politikası' çalışmasında kutsallaştırılmış şeklini bulur, fakat daha çıkış noktasından 'kişiler bilimi' nin başlangıcını, sonunu ve özünü oluşturur. 'Bilim', deneyimlerin göstergesidir çünkü 'denenen' kişidir. 'Kişi ve Diğerleri' deneyim ve davranışı tutarlı bir kuram içerisinde birleştirmek amacını taşır çünkü gerçek yaşamda bunlar içiçe geçmiş durumdadırlar. (11) Deneyimler Politikası'nda ise şunlar yazılıdır:

Deneyim insanın insana görünmezliğidir. Deneyim eskiden 'Ruh' olarak nitelendirilirdi. İnsanın insana görünmezliği 'deneyim', aynı zamanda herşeyden daha açıktır. Yalnız 'deneyim' açıktır. Deneyim tek açıklıktır. Doğal bilimler, davranış ve deneyim arasındaki ilişki hakkında birşey bilmezler. Bu ilişkinin, doğası esrarengizdir. Açıkcası nesnel bir sorun değildir. Bunu açıklayacak geleneksel bir mantık yoktur. Bunun doğasını anlamak için gelişmiş bir yöntem yoktur. Fakat bu ilişki bilimimizin bütünleyicisidir - eğer bilim, öznesine uygun bir bilgi biçimi demekse. Deneyim ve Davranış arasındaki ilişki tehlike anında inşaatçıların reddedecekleri taştır.

Bu olmadan kuramımızın tüm yapısı ve pratiği çöker. (12)

Böylece 'kişiler bilimi' nin, 'davranış ve deneyim' arasındaki ilişkinin doğasında aranması gerekir. Her ne kadar tek bir kaynaktan geliyorsa da Laing'in 'deneyim' deyimini kullanması iki yönde yol alır : varoluşçuluk felsefelerine ve ampirik araştırmaya.

Laing doğrudan Sartre'ın çalışmalarına değinmeden önce, varoluşçuluk düşüncesine olan ilgisi gayet açıktı (13). Görüldüğü gibi 'deneyim' deyimini kullandığın-

---

11) Kişi ve Diğerleri, 1969, op. cit., S.IX

12) Deneyimin Politikası, op. cit., s. 16-17

13) Bu kitap (Bölünmüş Kişilik) şöyle bir başlığa sahipti : 'Bir kişiler bilimine varoluşçu-fenomenolojik temeller'.

da, insanı 'kişi' yapan şeyleri kastetmekteydi. Kierkegaard canlı ve cansız evreni 'varoluş' kelimesinin dışında tutar. Bu aynı zamanda kişi tarafından gerçek veya sahte olarak yaşanan durumdur.

Laing'in 'varoluş' deyimi yerine 'deneyim' deyimini kullandığı ve bunun 'varlık' kadar algı ve ilişkinin işlevini içerdiği görülür. Varolan kişinin ayrı ve yalnız bir varlık olduğu açıktır fakat Laing'in deneyimden geçen kişisi, kendi içinde ve başkaları aracıyla varolur - başkaları hakkında deneyimleri ve başkalarının onun hakkındaki deneyimleri (Her ne kadar Laing emin değilse de; çünkü bazen hiçbir şey, hatta mükemmel bir sevgi bile insanlar arasındaki amansız uzaklıkları birleştiren bir köprü olamaz) Gerçekte Laing 'deneyim' deyimini kullandığı halde birçok metinde bunun açıkça 'varoluşçuluk' felsefesindeki 'varoluş'a verilen değerleri kapsadığı görülür. Örneğin, her ne kadar pragmatik bir yaklaşımla, kısmen sosyolojik deyimlerle, kişinin gerçek karakterine aykırı olarak başkaları tarafından belirlenen rolleri üstlenmek zorunda kalacağı önerilebilirse de, kişinin gerçek veya hatalı bir kişiliği olacağı fikri, gerçekte 'varoluşunda gerçek kişilik' kavramının başka bir şekilde söylenmesidir.

Bu noktada (Bölünmüş Kişilik) kişi hem nesnel hem öznel kişiliğini birleştirmek zorundadır. 'Deneyim', nesnel ve öznel boyutların birleştirdiği bir yoldur. 'Bölünmüş Kişilik'in içsel kişiliği veya 'Kişi ve Diğerleri'nin bilinçaltı (Freud'unkinden değişik anlamda) 'kişinin kendisi için varlığı'nı belirtmekten başka anlam taşımamaktadır.

Bu noktada Laing'in çalışmasında psikotik şizofren, kişiliğini (içsel veya bilinçaltı) nesnel dünyadaki - diğerlerinin kendini algıladığı - deneyimlerinden ayrı tutmak isteyen biridir.

Öteyandan, yolunu şaşırmamış kişi içsel ve dışsalı, nesnel ve özneli, nesnele ait deneyleriyle öznelliğini biçimlendirerek birleştirir. Şizofren ise kendini, gerçek kişiliği yaşamdaki varlığından ayrıldığı ve deneylerle değil fantezilerle yaşaması sonucu gerçek dışı hale geldiği için, iki kişiliğe bölmüştür. Kişinin bütünüyle fanteziler içerisinde yaşaması 'Kişi ve Diğerlerinde, 'Deneye Karşıtlık' adlı bölümde incelenmiştir. Bu kitap ise sağlık göstergesi olarak öznel kişi ile nesnel deneyler arasındaki bağı alır. Laing daha önceki bilimsel yöntemlere itirazda bulunur : Bilimin dili, insanı parçalara ayırır - bütünü içerisinde; bütün bilimler bireyleri diğerlerinden yalıtılmış bir şekilde ele alır; insan bilimleri çalışmanın nesneleri olduğu için kişileri 'mekanik şeyler' olarak ele alır.

Asıl olarak 'Ben' ve 'Sen' arasındaki bağ yerine tek bir adamı ele alır ve onun çeşitli yönlerini 'benlik', 'ben', 'üst ben' ve 'ilkel ben' de kavramlaştırırız (14).

Deneyim Politikası ortaya çıktığında ve Şizofren yolculuk ün kazandığında Laing, nesnel benliğin ana ben deneyiminin ortadan kaldırılması gereken bir aldanış olduğunu ve kişinin buradan çıkması gereken bir rahim olduğunu iddia eden tüm dinleri ve varoluşçu felsefeleri onaylamaktadır. Bu sefer bölümün başlığı 'Transandantal Deneyim'dir ve aslolan kişinin öznelliğidir. Her zamanki gibi Laing'in işlediği 'bilim' tarifi onun nesnesi olan 'kişi'nin geçtiği yolu izler.

Birçok kişi bilimsel olmak için öznel olayları nesnel deyimlerle açıklamak gerektiğine inanırlar. Dahiyane bir şekiide bilimsel olmak, seçilmiş bir gerçeklik alanı hakkında geçerli bilgiye sahip olmak demektir. Bu nedenle bundan sonra deneyimin olaylarını açıklamak için deneyimin dilini kullanacağım. (15)

---

14) Bölünmüş Kişilik, op. cit. ,s. 19
15) Deneyimin Politikası, op. cit., s. 102

Laing deneyimin dilini (kendi deneyimi) bugünkü yabancılaşmamızı içselin özden, dışsalın anlamdan yoksun olduğu içsel ve dışsal olarak kendimizi nasıl ikiye bölünmüş hissettiğimizi açıklamada kullanır. Görünen odur ki şimdi hepimiz sağlığını öznel ve nesneli birleştirmekle değil, öznelin derinliklerinde - benliğin benlik olmadan önce hatta kozmozla bir olduğu - kazanacak 'bölünmüş benlikler' iz (şizoid). Böylece bizi diğerlerine ve sonra kendimize bağlayan 'deneyimler' den yola çıkarak bütün bunlardan önce olanları ortaya çıkartmak için dünya ötesinde araştırmalar yapmak durumundayız. Başlangıçtaki Laing, herhangi bir mistik - dinsel varoluşçu mirası önemsememeye çalışırken, sonraki Laing tüm gücüyle onları onarmaya çalışır.

Laing transandantal deneyime olan inancına siyaset başlığı verir. Bu oldukça kötü, fakat şimdilerde popüler olan başlığı daha iyi anlamak için, aynı kitapta Gabriel Marcel'e yazdığı referansa göz atmak yararlı olur : 'Doğal bilimler davranış ve deneyim arasındaki ilişki hakkında hiçbir şey bilmezler. Bu ilişkinin tabiatı oldukça esrarengizdir.' (16) Savaşların, 'faşist' veya 'komünist' soyutlamalarının yerine başka şeyler koyabilirsek, daha azalacağını iddia ederek Laing'ı doğrudan etkileyen, genelleştirme ve soyutlamaya yaptığı ataklarla tanınan Katolik varoluşçu Marsel'e göre:

Düşüncelerimizi Biz ve Onlar'ın ötesine geçiremezsek iyilikler ve kötülükler sürüp duracak.....

Bu yüzyılda milyonlarca insan öldü ve ölecek... çünkü biz bu düğümü çözemiyoruz.

Bu çok basit bir düğüm olarak görünmekte ancak çok sıkı bağlanmış durumda - tüm insanlığın boğazının çevresinde. (17)

'Deneylerin Politikası' tüm olguları mikrososyal ol-

---

16) İbid., s. 17

17) Ailenin Siyaseti, Toronto, op. cit., s. 49

duğu kadar makrososyal - kişisel veya kişisel olmayan deneyimlere sınamak anlamına gelmekte.

Laing böylece deneyimle üç şekilde ilgilenir: Bir deneyimler bilimi geliştirmek ister, deneyimlerin siyasetini oluşturmak, transandantal deneyimin bir mistik - dinsel araştırmasını savunmak. Fakat tüm soyut felsefi ilgisinin yanında somut olarak Laing insanların belirli aile yapıları içersindeki ilişkilerini ve psikozun - özellikle şizofren - sosyal ilişkilerle nasıl kuşatıldığını bilmek ister. Burada felsefi varsayımların yeterli olmadığı bir alanda çalışmaktadır. Bu noktada davasını ispatlarken felsefî geleneğinin görkemli deneyciliği daha çok davranış biçimlerinden alınmış daha dar bir deneycilikle çakışır.

Laing ilk önce şizofreninin ne olduğunu, ikinci olarak da gerçekten böyle bir şeyin olup olmadığını sorar. Bu gerçekten insanlararası iletişimin özel bir şekli (veya şekilleri) midir? Öyleyse kişilerarası uçurumlara köprüler kuran benlikle diğerleri arasındaki boşluğu dolduran iletişim nedir?

Çalışmalar üzerindeki ikinci etkiyi 'kişiler bilimi'-nin - davranış - alanını oluşturan diğer bir etkeni araştırarak bulabiliriz - Laing ilgi alanını 'davranış ve deneyim arasındaki ilişki' olarak açıklar. Birçok kereler 'deneyimin' 'varoluşçuluk' olarak genelleştirildiğini görmekteyiz. Aynı zamanda birçok kereler 'algılamak' ve 'sezgilemek'e indirgendiği davranışa karşıt bir noktada bulunduğu, bazen 'etkileşim' veya 'etki' olarak genelleştirildiği ve bazen sadece bir uyarıya yanıt anlamına geldiği görülür. 'Davranış ve deneyim'in bu noktasında Laing'in bazı Amerikan sosyologlarına borcu kaçınılmazdır.

Laing'in ilginç bir eleştirisini yapan Peter Sedgwich şöyle der:

Aile iletişiminin patolojisi Amerikan biliminin büyük araştırma teşebbüslerinden beri olmuştur. Yüzlerce aile akademik kuruluşların ve hastahanelerin labaratuvarlarına taşınmış ve burada söyledikleri herşey birçok seanstan sonra teybe alınmış, hareketleri filme alınmış, yaşam öyküleri derinliklerine kadar ortaya çıkartılmıştır. Aileler bu seçme tiyatroda günlük ilişkileri üzerine kurulmuş gerçek bir TV serisinde rol alır gibi saatler geçirmişler ve sonra çıkıp gitmişlerdir. (18)

Hastalıklara ait bu çalışmalarda Laing, olaylara ait davranış verileri toplar, kelime ve mimiklerin aniden değişmelerini kaydeder ve bilgilerini psikoloji ve sosyolojinin tüm biçimlerinde karşılaştırmak üzere bir yöntem geliştirir.

Doğal olarak Laing Amerikalı araştırıcıların varsaydıkları 'nötr' yöntemleri bir noktayı ispatlamak amacıyle kendi felsefi sistemine uygular: Şizofrenin bir iletişim veya reddediliş olduğu sistemine.

Bölünmüş kişilik Amerikan sosyal psikolojisinden etkilenmemişe benzer. Bu daha çok varoluşçu - fenomenolojik - bir projedir: 'kişiler bilimini' insancıllaştırmaya çabalayan bir bilim. Her ne kadar şizofren, kişinin praksisi ile açıklanmışsa da bu praksis kendisi için ve diğerleri için varolması arasındaki çelişkidir. Davranış ve deneyim arasındaki bu ayrım henüz formüle edilmemiştir. Bölünmüş Kişilik'te hasta hala kendi olayının odağındadır; sorununun başlangıcı çocuklukta yer alan ve bundan sonra kendi kimliğinin güvenliğini tekrar kazanmasını engelleyen herhangi bir ilişkide yatar: Şizofrenin temelinde yatan, kriz döneminde yeniden ortaya çıkan (genellikle gençlikte) bu ontolojik güvensizliktir. Bu aşamada Laing'in düşüncesine göre şizofrenik semptomlar açıklanabilirler, fakat şizofren hala varlığını sürdürür

---

18) Peter Sedgwick, 'R.D. Laing: Kişi, Semptom ve Toplum', Salmagundi, İlkbahar 1971

ve insanların kendilerini otomat olarak gören küçük bir azınlığı 'deli olarak görülür'. Semptomlar bir etkileşim yolunu gözönüne serer; fakat sonraki kitap olan 'Kişi ve Diğerleri' ile etkileşim yolu hastalık olur. Bu vurgudaki değişim - gerçekte değişen kavram - alanın yeni bir tanımı ile belirlenir: Bizim davranışlarımız ile diğerlerinin bunlarla ilgili deneyimleri ve bizim onlarınkilerle ilgili deneyimlerimiz arasındaki ilişki. Etkileşimdeki kişiler bu durumda herhangi bir eylemle anlatılmak istenen davranış biçimlerinden çıkarsama yaparken psikanalizci bu çıkarsamalardan yararlanarak kendi çıkarsamalarını yapar. 'Kişi' deneyimlerinin çıkarsamalarından oluşur. Laing'in böylesine anlık deneyimin dışında gözüken bilinçaltı bile, gerçekte deneyimlerin çıkarsamalarında oluşur. Her adımda çıkarsamalarımız çirkin bir şekilde hatalı olabilir. Birinin davranışlarından onları yanlış çıkarsamalarımızla deli olarak nitelendireceğimiz bazı çıkarsamalar yapabiliriz. Onları (veya kendimizi) böylelikle yanlış bir konuma koymuş oluruz. Bölünmüş Kişilik'teki hatalı kişilik kişiliğin yanlış projeksiyonuydu - burada insanlar arasındaki güvenilir olmayan ilişkilerden kaynaklanıyordu. Yeniden tüm ilgi iletişim alanına yönlendirilmiş oldu - kişiler arasında bulunan bir yer:

Kişinin kendi algı ve beğenilerini hatalı bir konuma geçerek (hatalı olduğunu görmeyerek çifte hata) kaybetmesi ancak geçmişin bir değerlendirilmesi yapılarak anlaşılabilir. Hatalı konum terkedilmez değildir. Çifte hatalı konumda olan kişi, kendini 'gerçek' olarak hisseder; uyuşmuş olduklarını farketmeden bu gerçeklik duygusu ile uyuşturulurlar. Kişinin yanlış bir gerçeklik durumundan çıkması için hatayla gerçeklik olarak aldığı şeyi gerçeklikten çıkarması ve hatayla gerçek dışı olarak aldığı şeyi gerçeklik haline getirmesi gerekir. Kişi yanlız bu şekilde içinde bulunduğu toplumsal fantezi sistemini algılayabilir. Olayların normal durumu kişinin dalmış olduğu gerçek olarak aldığı toplumsal fantezi sistemlere daldırılmalıdır. (19)

19) Kişi ve Diğerleri, op. cit., s. 23

Bundan sonra gerçek 'gerçeği' görebilen 'doğru' kişilik, sürekli, hapsedilmiş olduğu hatalı toplumsal gerçekliğe uyan hatalı kişilik gibi davranmak, eylemde bulunmak zorundadır. Çocuk, küçük biri olduğu tavrını takınması gerektiğini öğrenir, böylece yüzü bir 'maske' haline gelir. Fakat Laing'in dili biraz karışır - deneyimler de davranışlar gibi hatalı olabilirler, böylece 'yalancı - gerçek deneyimler'e sahip olabiliriz ve deneyimlerimizin içinde bile yanlış ayırımlar yapabiliriz : İçsel/dışsal, gerçek/gerçekdışı; dolu/boş vs. Laing'in bu ayırımı kullanmak zorunda oluşu doğallıkla karışıklığı birleştirir. Bu sorunu çözmesine yardımcı olmak üzere gerçek bir deneyimin olduğunu söyler görünür - her ne kadar ne olduğunu bilmesek de. Bundan dolayı paradoksal olarak bağımsız bir kişilikten kişilerarası iletişime geçme amacı onu başlangıçtan daha da özcü bir konuma getirir.

Eğer Laing'in 'deneyim' kelimesini dikkatle incelersek bunu ya çelişkili, ya da birbirinden tamamen ayrı gösterme eğiliminde olan iki yolda kullandığını görürüz. İsim olarak 'deneyim' Laing'in varoluşçu, özcü 'varolması' - her zaman 'doğru' - ve fiil olarak 'deneyim', birşeyi algılamak veya sezmektir ve kavramların bu kullanılış biçimleri bizi hataya sürükleyebilir.

Böylece 'deneyim'in (isim) 'gerçek varoluş' (kolaylıkla transandantal varoluşla birleşebilecek) olarak bir geçmişine ve de kişinin nasıl algıladığına göre (fiil) bir geleceğine sahip olunur. Laing'in tüm tedavi örnekleri - Düğümler'de gerçek veya hayali olarak oluşturulan - bu şemanın geçmişine uyar. (Kişinin doğru deneyimle özcü tanımı tabi ki tanımın ötesindedir). Böylece gerçekte Laing'in 'kişiler bilimi' onun davranış ve davranışların algılanmasındaki farkı göstermesini sağlar - analiz etmeye çalıştığı proje kesin hükümleri veri olarak

alındığında yapabileceğimiz en fazla şey, kopuklukların derecesini göstermek ve 'ikili spiral'in sonsuzluğunu belgelemek olacaktır.

Jack görebildiğini görür
Jill'in göremediklerini
Fakat Jack göremez
Jill'in göremediğini
Jill'in görmediğini (20)

20) Düğümler, Tavistock Basımevi ve Pantheon Kitapları, New York, 1970, s. 57

14 ÇEŞİTLİ BİLİMSEL YÖNTEMLER

Bölünmüş Kişilik ve Kişi ve Diğerleri'nin ikisi de bir bilimin oluşturulması sorununu ortaya atarlar : İkisi de doğal bilimler ve psikanalizin kişiliksizleştirme yöntemlerinin yerine bunu kabul ettirmeye çalışırlar. İki kitap da kendi bilimsel formüllerini öne sürmezler. Ancak Laing'in bir sonra yayınlanan 'Ailede Diziler ve Bağlantılar' adlı makalesinde böyle birşey yapılır. Sartre'ın Critique de la Raison Dialectique'inde kullandığı terminolojinin değiştirilmiş şeklini kullanır (her ne kadar Laing ilk iki kitabında dipnotlarda Sartre'ın ilk çalışmalarına başvurular yaparsa da bunları hiçbir zaman doğrudan kullanmamıştır - yalnızca felsefesinin bazı elemanlarını kullanmıştır). Sartre'ın Critique'inden aldıkları davranışları kolay anlaşılabilir kılmak için bir yöntem olarak formüle edilmişti : Tüm yapmamız gereken kimin, neyi, ne için yaptığını bulmaktır; görünüşte kişisel olmayanı kişiselleştirmektir. Burada, varoluşçu inancın temel kuramının yöntemsel bir formülasyonu oluşmaktaydı :

Eğer bir düşünce sosyal bir olgu haline gelmişse (komşularım 'siyahlara' karşıdır), eğer bu bir 'şey' olarak görülüyorsa bunun açıklanışı tüm basamakların kaynağına gitmekle olasıdır; şey ⟶ sosyal olgu ⟶ düşünce ⟶ onu düşünen adam : Açıkça kontrol edilemeyen gücü, ardındaki gizlilik, itiraf edilmeyen aslı kişinin, bu ey-

lemden bunu yapanlar tarafından soğutulduğunu anladığı ölçüde açıklanabilir. (1)

Burada davranışın (eylem) deneyimle (ikisi de sonunda aynı anlama geliyor : İşlem olarak nasıl yaşandığı -şey- ve yaşanan deneyimin nasıl onu düşünen adamdan kaynaklandığı) olan ilişkisini bularak Laing biliminin ana konusunu ve bunun amacını açıklayacak sözcükleri de yeniden bulur. Laing'in yapmak istediği bireyleri kendi içlerinde ve grupları içinde anlamak, böylece bir kısmı bütün içerisinde görebilmekti. Sartre'ı kullanması ona yöntemini bulur. Critique'e ait yazısında ve David Cooper'la birlikte Sartre'a ait yazdıkları 'Akıl ve Şiddet'in önsözünde ,Laing kendisiyle görüş birliği içerisinde olduğu Sartre'ın boyutlarını bizim için belirler.

Burada bizim insanın kendini anlamasıyla ilgili kesin gelişmelerle ilgilendiğimizi yinelemekte yarar var - bugünün gizeminin çözülmesinin, o günlerde Freud ve Marks'ın formülasyonlarının çözümlenmesi kadar önemli olması gibi. Burada Freud veya Marks'ın giriştikleri işten daha cüretkar bir işe girişiyoruz - Sartre'ın söyleyeceği gibi varolan tüm sosyo - tarihsel bilgilerin toplanmasından farklı olmayan. (2)

'Toplama' kavramı Laing'in her kademede kanıtlamaya çalıştıklarıyla çakışır. Gene aynı önsözde yazarlar, Sartre'ın kollektivitelerin algılanma ve kavranmalarının bütünleştirilmesinin insanlara soyutlamalarla yapılan kavramsal ve algısal şiddet olduğuna dair düşüncelerini tartışırlar. Laing daha önceleri yazılmış bir makalesinde şöyle der :

(Bir grup) bir nesne, bir toplam değildir ve olamaz. Grup sonuç

---

1) R.D. Laing, 'Ailde Diziler ve Bağlantılar', New Left Revlew, No 15, Mayıs / Haziran, 1962, s. 8

2) R.D. Laing ve D.G. Cooper, Akıl ve Şiddet, Tavistock Yayınları, 1964, s. 10

olarak hiçbir zaman bir bütün olarak kavranamaz, herhangi bir grup sürekli toplanma halindedir yani varoluşunu sürdürebilmek için gerekli sürekli olarak bir dizi oluşum vardır ancak bu hiçbir zaman tamamlanamaz. (3)

Üzerinde çalışılan grup çalışma biçimiyle kıyaslanabilir. Bir kez daha üzerinde çalışılan nesne ile onu çalışma yöntemlerinin mükemmel uygunluğu ile karşı karşıyayız. Tabi ki gördüğümüz gibi nesne ve onun bilimi arasında böylesine bir ilişki Laing'in amacını oluşturmakta : Kişilerle ilgili bir bilim, kişilerin dilini kullanır. Doğallıkla teknik alana girildiğinde böyle olmayacaktır: İşlem, dizi, birleştirme, toplama... Bundan sonraki kitap - Akıl Sağlığı, Delilik ve Aile - 'şizofren' ve 'normal' ailelerin kıyaslanmalarına ait bir dizi çalışmanın başlangıcıdır. Bu çalışmayla teyplerin derlenmesine başlanmıştır. İkinci cilt (normal aileler) ise ortada görünemedi.

Sartre'ın etkisinden sonra Laing'in 'bilimsel yöntem'i şaşırtıcı bir serüvene atılır. **Kişilerarası Algılama** Laing'in içlerinde bulunduğu üç psikoterapistin geliştirdikleri bir yöntem olup, evli çiftlere bir dizi soru yöneltterek aralarındaki uyum ve uyumsuzluğu ortaya çıkarmayı amaçlar. Gene de böylesine bir projenin ortaya çıkmasının altında yatan nedenler Laing'in daha önceki çalışmalarındakilerin aynıdır. İlk bölümün başlığı 'Kişi ve Diğeri'dir ve buradan şunları öğreniriz:

Yüzyıldan fazla bir zaman önce Feuerbach felsefede çok önemli bir noktayı etkiledi. Felsefenin açık bir şekilde 'Ben'in etrafında oluştuğunu keşfetti. Hiç kimse 'sen'in 'ben' kadar önemli olduğunu anlayamamıştı. Kadınlarımızı egoist bir bakış açısından geliştirmemiz çok ilginç. Örneğin Freud'un kuramında ben (ego), benden öte (üst ben) ve o (id) varken sen yoktu. (4)

---

3) Ailede Diziler ve Bağlantılar

4) R.D. Laing, H. Phillipson, A.R. Lee, Kişilerarası Algılama : Araştırmanın Bir Kuram ve Yöntemi ,Tovistock Yayınları, Londra 1966,

Evliliğin sağaltımına ait bu yeni örnekler 'sen'in yeni bir 'kişiler bilimi'ne eklenmesidir. Gene de en çarpıcı olarak kitap, yeni bir çeşit bilimsellik bulma amacını taşır.

Her ne kadar Kişilerarası Algılama'nın yazarları gizli ilişkileri ortaya çıkartmak için geliştirdikleri yöntemin üçlüleri -ailenin temel birimi- incelemek üzere kullanılabileceğini öne sürmüşlerse de Laing'in hiçbir çalışmasında bu yöntem kullanılmaz. Laing'in bundan sonra aile üzerine yaptığı çalışmalar tamamen yeni bir sistem keşfetme amacını taşır. Şimdi model topolojik bir alandadır.

Sartre'ın Critique'de geliştirdiği fikirleri sistematik şekilde kullanan bir proje ('Ailede Diziler ve Bağlantılar') olan magnetik teyplerden oluşan ampirik olgu çalışmalarından (Ruh Sağlığı, Delilik ve Aile), 'Kişilerarası Algılama Yöntemi'nin sual-yanıt kontrol çalışmalarına ve son olarak da Aile'nin Politikası'ndaki topolojik sözcüklerine geçmiş olduk. Her yeni kitabın yeni bir sorgulama sistemi öne sürmesi ve bunun yalnızca bir başlangıç olduğuna söz vermesi ilginçtir : Ruh Sağlığı, Delilik ve Aile'ye başka bir cilt eklenecektir ve bunda ikililer için geliştirilen sistem, üçlüler için de Ailenin Siyaseti'ndeki topolojik sistem ile uygulanabilecektir. Böylece Laing başlangıcı yapan kişi olarak kabul edilmek ister. Bir yönden bu sapma oldukça heyecan vericidir ancak bir noktada kişinin sorması gereken bir sual vardır : Bunlar gerçek bir başlangıç mı, yoksa bir dolu hatalı yola çıkış mıdırlar?

Denenen tüm sistemlerde genel olarak zihinleri meş-

---

s. 3. Sedgwick bu çalışmayı şöyle yorumlar : 'Kitabın varsayımları genelde evliliğe ait ortodoks öğütlere yakındır : Burada insan ilişkilerinin odağında yatan yalanın radikal-nihilist bir eleştirisi yok değil, bazı ilişkilerin diğerlerinden daha iyi olduğuna dair liberal-reformist bir bildiri vardır' (Sedgwick., op. cit., s. 30)

gul eden bir nokta vardır : Bireysel mikrososyalden makrososyale geçiş için bir yol bulma arzusu - Kişilerarası Algılama bile şu sonuca varmıştır :

..... **iki bakış açısının ilişkilerini gösteren ikili spiral şemamızın, enternasyonal alanda geçerli olduğu görülüyor.**

Doğu - batı ilişkilerindeki güvensizliği yoketmediğimiz sürece büyük bir olasılıkla hepimiz öleceğiz. İlk yapılacak şey, olup bitenleri görebilmek ve bunlar hakkında düşünmektir. Sonuç ya yaşam, ya da ölüm olacaktır.

Batı, olayı şöyle usa vurur : Biz, ilk adımı atmak istemiyoruz fakat, Doğunun'da böyle birşey isteyip istemediğinden emin değiliz. Her neyse, eğer Doğu ilk adımı atmak istemese bile bizim böyle yapacağımızı düşünürler ve birden öne geçmek için... (5)

Laing'in yaydığı tüm biilmsel yöntemlerde bir toplama yapmak, açıklık getirmek arzusu görülür. Ancak sonunda - topolojik şema - projenin odağındaki hatayı kolayca görürüz. Ailenin Siyaseti'ndeki matematiksel formülasyonlar, birçok kişiye Laing'in Freud'a itiraz ettiği korumacı ve kişiliksizleştirici ifadelerinden daha da fazla olarak, gündelik dilden uzaklaştığı izlenimini verir.

---

5) Bunun bir noktaya kadar doğruluğu testlerden ortaya çıkan hiç de şaşırtıcı olmayan sonuçlarla doğrulanmıştır. Testlere göre bozuk ilişkilerde kişiler arasında algılama farklılığının iyi ilişkilere göre daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Kesin bir sonuç - yoksa yeni bir totoloji mi? Fakat böylece araştırmanın amacı evlilik ve aile sağaltımında kullanılacak yeni bir test sistemi bulmak olacaktır; diğer bir deyişle artık analizle ve hatta kolay anlaşılabilirlikle değil, insanın uyum sağlamasıyle uğraşması gerekecektir.

15 DİYALEKTİK VE BÜTÜNLEŞTİRME

Laing, Reich gibi toplamanın bir diyalektik yöntemini bulmakla ilgileniyordu. Bu son kavram çalışmaları boyunca ana şarkı olarak sürer. Parçaları bozmadan bütüne bakan bir görüş olan 'toplama'yı gerçekleştirmek için Laing, Sartre'ın diyalektik yönteminden yararlanır. Sartre hakkındaki yorumlarında diyalektiğin somutu görmek, algılamak, bu görüntüyü tanımlamak için bir kavramsal şema geliştirmek (onu sezmek) ve böylece algılanan ve sezilen nesneyi bilmek olduğunu söyler - öğrenen ve öğrenilen ve öğrenilenin doğası arasındaki ilişki. İşte bu üç kısımdan oluşan proje, toplama amacını gerçekleştirmeye çalışır; Laing'e göre psikanaliz (sosyoloji ve diğer disiplinlerin kuramları gibi) bize yalnızca kısmen yardımcı olur ve Laing böylece Sartre gibi psikanalizi daha büyük bir kişiler bilimi'ne bağlamaya çalışacaktı.

Bence Laing'in çalışmalarının hatlarını verdikten sonra legal olarak Sartre'ın düşüncelerinde kendini neyin ilgilendirdiğine ait açıklamalarını kendi durumuna uygulayabiliriz. Laing, Sartre'ın diyalektiği için şunları yazar :

Sartre'ın görüşüne göre oluşa ait, bilinenin kendisinin doğasının özünde bulunan, diyalektik kuralların olduğu tek bir alan vardır. Bu alan ins nlık tarihidir. Dünyanın insanlardan oluşmayan kısmının işlemesine yani doğal bilimlerin alanına baktığımızda diyalektiği-

ni yönetici fakat yapıcı olmayan kurallar oluşturabileceğini görürüz. Böylece insanlık alanında Sartre bilenle bilinen ve bilinenin doğası arasındaki ilişkiyi göstermek üzere diyalektiği kullanır. (1)

Başka bir deyişle bu alanda bilenle bilinen arasındaki ilişki bilinendir; veya Laing'in somutlaştırmasında olduğu gibi, 'Jack'ın Jill'in Jack'ı algılamasını algılaması...' Diyalektik doğal bilimlerin bir yöntemidir - burada insanlık tarihinde öznenin kendisi iki ögenin daima üçüncüsünü oluşturduğu gibi diyalektiktir. Böylece 'kişiler bilimi' insanlık tarihinin bir kısmına birşeyler katmayı deneyen tüm diğer bilimleri birleştirir. Örneğin Marksizm gibi böyle bir bilimin sınırları şöyledir : 'Topluma ait bütüncül bir kuram. Bu, sınıflarında diyalektik bir başlangıç olduğunu gözardı edip, sınıflararası çelişkilerden başlayarak ortaya çıkacaktır.'

Buradan, benim Laing'in 'kişiler bilimi'nin gerçeğinin romantik bir kavramı olarak niteleyeceğim önerisinin nedenini görebiliriz. Laing doğal bilimlerde gerçeğin düşünsel ve ilgili olan arasındaki ilişki olduğunu öne sürer ancak kendi bilimini açıklamak için gerçeğin başka bir Yunanca ifadesini kullanır. Mantıksal olarak eğer diyalektik insanlık tarihinin konusunun özündeyse diyalektik yöntemin yapacağı tek şey buradaki örtüyü kaldırmak ve bazı şeyleri ortaya çıkartmak olacaktır - Michelangelo'nun heykelinin kendisini mermer blokta beklediğini söylemesi gibi. Böylece gerçeği ortaya çıkartmakla Laing kendini meşgul eden bir sorundan (kendisiyle birlikte birçok sosyolog, antropolog vs. de meşgul eden) kurtulmuş olur; görüşme yapanın, çözümleyicinin vs. rolünden - görüşme yapan (bilen) kendisinin bilinecek olanla olan ilişkisidir. Fenomenolojik gerçek böylece doğal ol-

1) Akıl ve Şiddet, op. cit., s. 10-11

mayan yapılardan, doktor ve hastadan, kurtulur. Sağlıklı olandan ve deliden kurtulur. İletişim herşeydir - iyi veya kötü, doğru veya yanlış. 'Bilim' kelimenin tam anlamıyla iletişimi sağlamaktır; tüm insan toplumunun ortaya çıktığı kişilerarası iletişimdir. 'Bilim' nesnesi kadar geniştir. Buradan ortaya çıkan 'kişiler bilimi' - insanın bakış açısından - tüm bilimlerin en genişidir.

Bir bilimi nelerin oluşturduğunu bir kenara koyarsak burada Laing'in projesine ait bazı konuları ele almamız geçerli olacaktır sanırım. Görüldüğü gibi en baskın fikir 'deneyim'dir. Bazan bu, 'varoluş'un veya 'transandantal deneyim'in özcü veya hemen hemen metafizik kavramını içerir: Diğer zamanlarda da tümüyle ampirist bir kavramdır. Bilgi, olası deneyimlerin ötesine geçemez (her ne kadar varoluşumuzun özüyle oraya transandantal olarak varabilsek de). Fakat doğallıkla ampirizm genelde metafiziğe karşı kullanılır. Laing'de böyle değildir. Deneyim Laing tarafından bilinçli veya bilinçsiz tüm algılama, anlama, duyma yollarını içerecek kadar genişletilmiş ve bu yöntem Berkeley'in herşey kendilerini algıladığımız gibidir ifadesine yakınlaşmıştır. En azından insanlar kendilerini algıladığımız gibidirler - bizi karşılıklı ve sürekli algılamalarında. Böylece Berkeley'in maddesel 'şey'inin ona ait düşüncelerin ardında yok olması - Laing'in kişisi hiçbir zaman böyle olmaz, çünkü kişinin kendisi her zaman için diğerinin toplamı olarak oradadır -, algıları yönlendirirdi. Böylece fenomenolojiyi kapsamak amacıyla : Madde, düşünceler ve değerler, fiziksel bir 'deneyim eylemi' sonucu kavranırlar. Daha sonra bu eyleme yansıtıp nesnelerinin nasıl göründüğünü anlayabiliriz. Bu 'görüntüler' içerdikleri nesnenin 'bilinç'inde olan fenomenlerdir. Nesnelerin maddi olmaları zorunlu değildir - gerçek veya zahiri olabilirler - düşündüğümüz veya varolan herhangi birşey ve herşeydirler. Böylesine bir

görüntüler çalışmasında amaca ampirizmde varırız - ve böylece diğer taraftan çıkmış oluruz.

İlk projesi sınırları kırmak amacı taşıdığı için, herhangi 'normal' ve 'anormal', sağlıklı/psikoz gibi kategorilerin Laing'de tamamen yokolması şaşırtıcı gelmemelidir (bunları kullanmaması genelde yalnızca bir jest olarak görülür). Fakat bence 'şizofren' hastalığını ortadan kaldıran, Laing'in **ana felsefi** konumudur; genelde söylendiği gibi bunun bulunmadığını ampirik olarak göstermesi değildir. 'Olma'nın fenomenolojik kavramı kişinin kendini ortaya koyduğu görüntülerin çalışılması tüm eylemlerin kolay anlaşılabilirliğini varsayar. Başlangıçta varılan kesin hüküm, herhangi bir eylemin kavranabilir olduğunu, çünkü bunların deneyimlerin kavranması hakkında olduğunu varsayar. Böylece varoluşçu fenomenolojiste göre, Laing'in ilk kitabında itiraf ettiği gibi şizofrenin belirti ve semptomlarını keşfetmek güçtür. Bunlar da herşey gibi diğer şeylerin bir dolu görüntüleridir. Şizofren eylem: uygun olmayan durumlarda olmak değil, bir seçimdir.

Kolay anlaşılabilirliğe olan istem, haklı bir istemdir. Gerekli olan, anlamaya çalışılan insanın tüm düşünce ve çabaların altında yatan bu kesin hükmü yinelemek değil, niçin birşeyin diğerine yol açtığı, niçin belli bir durumda belli bir tepki gösterilir de, diğeri gösterilmez gibi sorulara yanıt bulmaktır.

Böylece Laing'in ampirizmi, bir yanı inanç ve varsayımlara dayanan, diğeri deneyimlere dayanan iki kısımdan oluşabilir. Doğal olarak bir taraf sürekli diğerinin yardımına çağırılır. Bu kimi zaman karmaşayla sonuçlanabilir. Ancak aslolan eylemlerin kolay anlaşılabilirliğidir. Fakat öte yandan bunun ardında 'gerçek', kişi, 'kişinin kendi fikri' gibi özcü kavramlar yatar; yalıtılmış, ayrı birey eylemden önce varoluş olarak görülür.

Bence Laing'in taraftarı olduğu varoluşçu felsefe, 'bilimi'ni klasik psikanalistlerde eleştirdiği ayrı birey kavramına götürmektedir. En azından ilk çalışmasında böyle görünür; daha sonraki çalışmalarında her ne kadar bu çelişki, herşeyin tüm fakat aynı zamanda tek olduğu dinci - mistik önceden varoluşla halledilmiş görünürse de. Dünyada yaşadığımız hatalı bölünmeler psikanalizin hatalı bölünmelerine de yansır ve bu nedenle karşılıklı ilişkilere önem veren yeni bir 'kişiler bilimi' bularak bunlar arasında köprü kurmak zorunluluğumuz doğar. Ancak, karşılıklı ilişki sürekli iki (veya daha fazla) noktadan çıkar ve böylece bölünme gerekli olur; sonuç olarak transandantal deneyimle yeniden kazanılabilecek bir birlik sağlamamız gerekir - kutsal veya psikotik. Böylece bütünleştirmenin diyalektiği bir kez daha oradan çıktığı söylenen ikilemlere yeğlenen farklılaşmamış bir monizmi keşfetmiş oldu.

LAİNG VE PSİKANALİZ

(1) Bilinçaltı:

Laing psikanalize birçok kez başvuruda bulunur, Freud üzerine bazı yorumlar yapar ve bazı psikanalitik kavramlarla ilgilenir: bilinçaltı, savunma mekanizması, psikoz, nevroz, özseverlik, fantezi gibi. Bunlar en çok Bölünmüş Kişilik'de ve zaman zaman Kişi ve Diğerleri'nde (1961) görülür; bundan sonra azalan bir şekilde görünmeye başlarlar. Laing'in şizofrenin tamamiyle toplumsal olarak açıklanabileceğine ilişkin tezi, psikanalizin genel olarak kabul edilen inançlarına karşı çıkmasına neden olur. Daha Bölünmüş Kişilik'de Laing 'bilinçaltı'nın psikanalitik kavramına başvurunun bizi hatalı yöne götüreceğini belirtmiş ve semptomların açıkça görülen anlamını (ve nedenini) farketmemiz buna neden olmuştu da. Bu gözlerimizin önünde gelişen Kişilerarası ilişkilerle karşı karşıya gelmemizi önlemiştir:

> ... **Hastanın yaşantısının odağı veya ekseni onun 'bilinçaltı'nda keşfedilmemelidir; bu bizim de kendisinin de açıkça görebileceği bir yerdedir...** (1)

Bölünmüş Kişilik'te görüntüler çok önemlidir, çünkü burada Laing hastanın en önemli 'ontolojik güvensiz-

---

1) Bölünmüş Kişilik, op. cit., s. 56

liği' ve varlık duygusunun yok olmasının uzantılarını çocukluk dönemine kadar götürür; fakat Ruh Sağlığı, Delilik ve Aile'de her ne kadar geçmişteki (genelde hastanın doğumundan önceki) kişilerarası ilişkiler şizofreni önceden b lirleseler de günümüzde şizofrenin nedeni ailenin toplumsal bağlamlarıdır. Daha sonra dediği gibi şizofren 'sosyal bir olgu'dur.

Kişi ve Diğerleri Laing'in Bölünmüş Kişilik'te kullandığı psikanalitik terimlerden daha sonraki çalışmalarında bunları terk etmesine bir geçiştir. Bunları en açık bir şekilde tartıştığı kitap Kişi ve Diğerleri'dir. Bu kitabın ilk bölümünde Laing şaşırtıcı bir şekilde 'bilinçaltı' nın akademik anlamını tartışmaya koyuldu.

Bir bakıma Freud bilinçaltını yanlışlıkla buldu. Orada olması gerekirdi - bulduğunu başka hiçbir şey açıklayamazdı. Bilinçaltı kavramı gereklidir 'çünkü bilinç kavramı birçok boşluğu içerir; hem sağlıklı, hem de hasta kişilerde bilincin hiçbir ipucu veremiyeceği, yalnızca diğer davranışlara göre değerlendirebileceğimiz psişik davranışlar ortaya çıkar' (2). Fakat Laing'in buradaki fikirlerinin kaynağı Freud değil, Susan Isaacs'ın 'Fantezi'nin Doğası ve İşlevi' (1952) adlı semineridir. Isaac diğer şeyl rin yanında bilinçaltı fantezisini arzularımızın deneyimi olarak görür. Laing'e ilginç gelen şeyin bilinçaltının deneyimi olduğu açıktır:

'Bilinçaltı deneyimi'nden bahsetmek bir çelişki yaratır mı? Bir kişinin deneyimi 'kendisi' veya 'kendisinin herhangi bir parçası'nın - kendisi veya tüm parçaları farkındalığınız her kademesinin farkında olsun veya olmasın - farkında olduğu herhangi bir şeyi içerir. (3)

Laing, Isaacs'ta gördüğü bu çelişkiyi psikanalitik

---

2) Freud, Metapsikoloji Üzerine Denemeler, op. cit., 'Bilinçaltı', 1915, s. 166

3) Kişi ve Diğerleri, op. cit..., s. 8

kuramın genel problemini ortaya koymak için kullanır. Bilinçten farklı olarak bilinçaltının psikanalitik ifadesinin iç yaşam ve dış deneyim ve bununla ilgili bir çok konuda hatalı kuramsal ikilemlere yol açtığını öne sürer. Ona göre 'akıl'ın deneyimlerin dışında bir gerçeklik olması - deneyimlerin çıkış noktası olmasına karşın - gibi kişiyi bir çelişkiler karmaşasına sokar. Bu sorun diğer doğal bilimler değil, psikanalize özgündür, çünkü bilimin öznesi bilimcinin buluşlarını deneyimden geçirir.

Eğer bana deneyiminde bulunmadığım bir şeyin deneyiminden geçtiğimi söyleyecek olursanız işler zorlaşacaktır. Eğer sizin bilinçaltı deneyimle ne demek istediğinizden çıkardığım buysa (4).

Laing'e göre çözümleyici çözümlediği kişinin deneyimlerini soruşturuyordur, böylece yalnızca kendinin ona ait deneyimlerini fark edebilir; hastanın bakış açısından göremez vs. Gene de ona göre psikanaliz bilimi bu kaba sonuçlara dayanır:

Hastanın yadsıdığı etkinlik, amaç ve deneyimlerin yorumlanmasının ötesinde, 'bilinçaltı'nı açıklamak üzere bazı olağandışı güçler, enerjiler, dinamikler, ekonomiler, işlemler, yapılar vardır. Bu çifte hayali sıralamaya ait psikanalitik kavramlar zihni yapıya, ekonomiye, dinamizme, ölüm ve yaşam içgüdülerine, içsel nesnelere vs. ait kavramlar da taşır. Bunlar veri olarak güçlerin altında yatan veya onu idare eden veya Jack'ın Jill'in sahip olduğunu düşündüğü, fakat tam olarak bilemediği, yanlızca Jill'in davranışlarından çıkardığı deneyimleri sonucu elde ettiği, Jill'in deneyimlerini idare eden veya onun altında yatan düzen kuralları olarak kabul edilirler. Bu arada, Jack'ın Jill'e ait deneyimleri, Jill'in kendine ait deneyimleri veya Jill'in Jack'a ait deneyimleri nelerdir? (5)

Burada Laing Freudçu bazı kavramlardan çıkartılmış genellikle hatalı, fakat popüler ifadeleri kullanmakta. Fakat çelişkili bir ifade olan 'bilinçaltı deneyim'i kul-

4) İbid., s. 13
5) İbid., ss. 14-15

lanmaktansa Laing çeşitli deneyim biçimleri olduğunu söylemeyi yeğler - hayal, hafıza, algılama, rüya görme vs. Kişi hayal ettiği şeyin farkında değilse (örneğin) ne kendisiyle, ne de diğerleriyle iyi bir iletişim içerisinde değildir. Bu, bize Laing'in 'bilinçaltı' kavramının önemli bir açıklamasını verir. 'Bilinçaltı bizim kendimiz veya diğerleriyle iletişim kuramadığımız şeydir', bu Laing'e göre psikanalizde ilkel yöntem diye adlandırdığımız eylemle çevrilmemiş anlamına gelir. Diğer bir deyişle, bilinçaltı bilinci anlaşılabilir (açıklık kazandırılabilir) hale sokulabilir. Kendine ait farklı kanunları yoktur - eğer bakmasını bilirsek oldukça açıktır.

Laing böylece bilinçaltının psikanalitik anlamını bütünüyle değiştirerek, bu konuda herhangi bir farklılık olmadığını açıklamak ister. Her ne kadar kendisi tüm yaptığının bunun bir kişi hakkında olduğu varsayımını kişiler arası iletişimin bir yönü - diğerlerinin deneyimine sahip olmak / olmamak, deneyim / davranış - olduğuna değiştirmek istediğini söylüyorsa da yaptığı şey gerçekte tüm kavrama zarar verir. Laing'e göre bilinçaltı yanlızca, deneyimine sahip olduğumuzu farketmediğimiz çevrilmemiş deneyim biçimidir. Böylece bunun kavramsal olarak ve bilimsel bir araştırmanın nesnesi olarak önemi ortadan kalkar. Bu noktadan sonra Laing, bunun kullanılmasında pek bir anlam görmez. Dilin özel yasalarına sahip değildir - bundan sonra rüyalar, sürçmeler ve şakalardan çıkarttıklarımız kişilerin tahminlerine dayanır. Fakat Laing, daha sonra bunlara başvurmaz. Bilinçaltı görünmeyen deneyimlerin bir yönü durumuna düşürülmekle, (iletişimsizlik) iletişime eşlik etmesi gerekli fenomenolojinin Akıl ve Şiddet'te Sartre'ın psikanalizle ilgisini tartışarak yeniden formüle etmek istedikleri varoluşçuluğun ve bu nedenle Laing ve Cooper'ın amaçları içerisinde karşı konulma olarak yer alırlar.

Şizofreni geçmişinden gününe getirirken (psikanalitik yöntemin yapacağının tersine geçmişteki kaynaklar yerine halihazırdakileri keşfederek) Laing hastalığı kişiden aile bağlantılarına yönelterek projesinde başarılı olmuştur. Bu bağlantıların ilişkilerini geçmişe alır (hatta büyük babalarının tarih öncesine) fakat bununla ilgili kişinin geçmişinde ne olduğunu göstermek amacı taşımaz. Bu başarı gerçekte 'kişiler bilimi'nin bir açmazını oluşturur. Varlıkta, 'kişi' değil, karşılıklı ilişkileri Freud'çu düşünceye çok yabancı bir biçimde ayırır. Örneğin her ne kadar alanı 'geçiş' veya 'iletişim' se de, bu alanın seçiminin yer aldığı önerme 'gerekli bir kişiliğin' var olmasını şart kılar, bu da ayrı, iletişim öncesi bir kişiliği gerektirir. Böylece 'kişi'nin biliminin nesnesi olduğunu öne sürecektir ancak psikozu analizi sırasında kişiyi (burada hasta) bilimin keşfetmeye çalıştığı iletişim alanından uzaklaştırır. Böylece 'bilim'in 'nesne'si yerinden ve düzleminden uzaktır - açıkça olanaksız birşey. İletişim üzerindeki ısrar kendi sonunu yenilgiye uğratır. Ben burada bu çözülmeyen çelişkiyi göstermeye çalışacağım. Laing insanı içeren bilimlerdeki kişilerin kişiliksizleştirilmesi ve nesne gibi ele alınmasından yakınıyordu :

'Nesnelliği' korumadan bilimsel olunamayacağı savunulabilir. Kişinin varoluşuna ait bir bilim mümkün olduğu kadar tarafsız olmaya çalışmalıdır. Fizik ve şeylerle ilgili bilimlerin çalışma alanlarının doğruluğu kişiler bilimiyle uyum içerisinde olmalıdır. Eğer çalışmalarımızın 'nesnesi' olan kişiyi kişiliksizleştirerek tarafsız olunacaksa kişinin böylece bilimsel olacağına dair herhangi bir çabaya şiddetle karşı konulmalıdır. (Benim Staliklerim) (7)

Burada herhangi birinin kendi içindeki kişiliğin, çalışmamızın nesnesi olduğunu açıkça belirtmiş oluyoruz.

---

6) İbid., s. 17

7) Bölünmüş Kişilik, op. cit. s. 24

Gene de Laing'in bu şizofren durumundaki kişi hakkındaki keşifleri bu kişinin diğerleriyle olan ilişkileri olduğunu gösterir (arkada bıraktığı, gerekli kişilik dışında) Laing'in 'kişiler bilimi' alanın gözünüzdeki bu değişimiyle nasıl uzlaşacaktır? Talcot Parsons (8) gibi sosyologların etkisiyle Laing aralıksız 'içselleştirme'den bahsederek iletişim alanını nesnesi olan kişiyle birleştirmeye çalışır. Lucie Blair hakkında ise şöyle yazar :

Lucie Blair tarafından içselleştirilirken bu durumun içselleştirme sürecinde de bazı kırılmalara uğradığını kabul etmeliyiz : Dünyayı en geniş olarak kendi aile deneyimlerine göre görür. Dünyaya ait deneyimleri ailesi tarafından kendisine verilen toplumsal gerçeklikelere benzemeyi sürdürür. (9)

Veya 'Aile ve Bireysel Yapı'da öngörüldüğü gibi kuramsal olarak içsellik bir ilişkiler ağının belli bir deneyim biçiminden başka bir deneyim biçimine aktarılmasına neden olur : Algılamadan hayale, hafızaya, rüyalara, fantazilere vs. içselleştirilen, insan varlıkları arasındaki ilişki biçimleridir; böylece iletişim alanı bilimin nesnesi olan kişi ile çakışır. Bunu Laing Freud'un ebeveynlerin tutumlarının içselleştirilmesi sonucu oluşan üst ben kavramından farklı görür. Burada Laing'e iki çıkış yapılabilir. İlk olarak ben bunun anlamca Freud'un kavramından farklılığını göremiyorum - bu yalnızca içselleştirilenlerin alanını, özetleştirmenin zararına ve gevşemekten öte küçük bir kazanç uğruna, genişletmekten başka birşey yapmamıştır. İkinci olarak Laing bunun nasıl olduğuna ve ne gibi etki yaptığına dair hiçbir açıklama yapmamıştır. Böylece biliminin alanını ve onun veri olarak

---

8) Bunun kabataslak Hatları için Telcot Persons'un 'Freud'un yanına bakın, Kimliğin Freudçu Kuramları ve Bunların Türevleri, Child Development, No 31, s. 15-40

9) Ruh Sağlığı, Delilik ve Aile ,op. cit., s. 59

kabul edilen nesnesi 'kişi'yi biraraya getirerek bilimsel çalışmanın tek nesnesi olacak yeni bir nesne oluşturmuş değildir. Apriori olarak var olan bir nesne, bu durumda kişi, kendine dayanan bilgiyle dönüştürülmediği sürece bilimin nesnesi olamaz. Eğer göstermek istersek kapitalizm kendi içinde bilimsel çalışmanın nesnesini sağlamaz, ancak tanımsal özelliği yalıtıldığı zaman ekonomi politik yönü (bu durumda sınıf ilişkileri) bilimsel çalışmanın nesnesi olur; ancak bundan sonra bu alanların şeması çıkartılabilir, kanunları belirlenebilir - ve bir bilim ortaya çıkar.

Laing'in 'kişiler bilimi'nde nesnenin doğası karmaşayı yaratan en önemli etkendir. Onu bilim yapmaktan hatta başlangıç olmaktan çıkartan da budur. Biz kişiye bakıp nesnem 'bu'dur demek gökyüzüne bakmak gibi bir şeydir. Laing kişiyi nesne olarak ele almaya karşı gösterdiği tepkinin içerisine sıkışıp kalmış ve yalnızca 'temizlenmiş' nesnesini bilimin nesnesine çevirmiştir. Fakat bilim dünya hakkında konuşmalara ait böylesine ideolojik yolların nesnesinden daha farklı bir nesneye sahiptir. İşte bu, Freud'un bilinçaltı kavramında tanımladığı ayrı ve farklı özelliklere sahip dönüştürülmüş nesnedir. Laing kişileri nesne olarak ele almayan bir bilim oluşturmak istedi. Bunun yerine yapabildiği tek şey bir bilimin nesnesinden kurtulmak oldu.

(2) Psikoz ve Nevroz.

Laing'in sık sık iddia ettiği ruh sağlığı ile delilik arasındaki süreklilik bildiğimiz gibi Freud'un en önemli önermelerinden biriydi. Tekrar tekrar 'hastalık' deyiminin kullanılmasının tamamen pratikte gerçekleşen bir şey olduğunu öne sürdü - zorunlu olarak başka bir yerden ödünç alarak. Normal ve nevrotik arasında kesin bir

çizgi çizilemezdi; nevroz ve psikozun belirtileri günlük hayatta bulunabilirdi. Laing gibi Freud'da insancıl bir amaç taşıyordu. Çalışmalarında hastaları zihinsel veya fiziksel (elektroşok vs.) olarak saldırılacak bir nesne olarak ele alma sorunu yoktur.

Kendini bizim ellerimize yardım arayarak özel mülkümüz gibi bırakan hastalarımızı değiştirmek, kaderini onun için tayin etmek, kendi ideallerimizi ona zorlamak, ve Yaratıcı gururuyla onu kendi hayallerimize göre Yaratmak ve bunun iyi bir şey olduğunu görmek gibi durumları kesin olarak reddettik. Ben hala bu reddedişi savunuyorum ve bunun diğer ilintilerde gözardı ettiğimiz tıbbi yargılama için uygun bir yer olduğunu düşünüyorum. (10)

Freud'un çalışmalarının ruhuna aykırı olan Laing'in radikalizmi değildir. Diğer bilimlere olduğu kadar psikanalize de ters düşen 'bilimsel' iddialarındadır bu aykırılık. Freud'un dediği gibi 'Bilimsel çalışmanın gerçek başlangıcının içeriği ... olayları açıklarken, daha sonra gruba geçerek bunları sınıflandırıp ilişkilerini ortaya koyarken' (11). Fakat Laing'de Reich gibi olayları ilk ve çözümlenmemiş haline dönüştürmek için elinden gelen herşeyi yapar. Birliği sağlamak için yeni bir bütünleştirme sistemi maskesi altında böylesi bir ideolojik araştırma yalnızca ilk analizin yapıldığı zamandan önceki duruma dönerek sonuçlanır.

Bir yandan Laing'in tüm farklılıkları terketme arzusu, öte yandan bilinçaltı kavramını reddedişi sonucu kurban düşen en önemli psikanalitik durum psikoz ile nevroz arasındaki farklılıktır.

Her ne kadar psikoz ve nevrozun oluşumunu ayıran

---

10) Freud 'Psikanalitik Kuramda Gelişmeler', S.E. Vol XVII, 1919 (1918), s. 164

11) Metapsikoloji Üzerine Denemeler, op. cit., 'İçgüdüler ve Devrimi', 1915, s. 117.

kesin bir çizgi yoksa da farklı olanlar baskındır ve bu fark önemlidir. Nevrozun bazı özellikleri Ödip öncesi dönemden gelebilecekken (Örneğin Freud'un anneye bağlılıkla ilintili bulduğu isteri), Ödip öncesi dönemle ilgili psikotik özellikler ergenlikte ve ilk gençlik çağında oluşabilir - cinselliğin başlangıcı - ve Ödip kompleksiyle ilgili bazı cinsel özellikler taşıyabilirler. Böylece nevrozla ortaya çıkabilir veya nevroz tarafından örtülebilirler. Fakat iki sendrom arasında sert ve hızlı bir ayırım olmaması farklılaşmamış bir çözümlemede ikisinin içiçe geçmesine izin vermekle aynı şey değildir.

Tabi ki Laing'in bazı diğer çözümleyiciler gibi psikoza, nevrozun daha ağır hali olarak bakması olasıdır. Böyle bir durum bana Ödip Kompleksi'nin daha sonraki olaylarının - nevrozun çekirdeği - her zaman için orada bulunduğunu kabullenmesi görünür. Birey tarafından Ödip kompleksini ortadan kaldırarak insanlık düzenini sağlamak yolundan saparak nevroza neden olabilir. Nevrozlu kişi topluma yanlış bir giriş yapmıştır; analitik sağaltım da bunu bir daha deneme şansını elde eder. Psikotik kişi her ne kadar varılması gereken bir nokta kabul etse de, hiçbir zaman bu giriş noktasına varmamıştır. Psikotik kişi psikozu devam etse de hiçbir zaman ataerkil kültürü görmemiştir. Aklı yerinde değildir, çünkü toplumda yerini belirleyecek babaya ait kavramlar tarafından dokunulmamıştır.

Psikoz ve nevrozun farklarına ait detaylar, oldukça karmaşık ve bu kitabın amacı dışındadır.

Gene de farklar üzerinde ısrar etmek akademik bir durum değildir. Bundan sonra Laing'in şizofrene ait çalışmalarında üçüncü bir ifade olan 'Ödip'de Baba'nın yokluğu ile bu ikili sendromu belirlemeyi nasıl atladığını göreceğiz. Psikoz ve nevrozun birleştirilmesi de aynı etkiyi yapar. İki durum da ataerkil kültürün önemini göz-

ardı eder. Tüm yapmak istediğim psikoz ve nevrozun farklılıklarına ait bazı özellikleri seçmek ve bunların gözardı edilmesinin Laing'in yorumlarını nasıl etkilediğini göstermek olacaktır. Ama ben buna, karşıt bir araştırma olarak değil feminizmle politik olarak ilgili bir sonuç diye baktığım için burada kadın psikolojisinin çözümlenmesinin inşasında yararlı olacak üç konu seçtim. Bunlar: Kelimeler, nefret ve Ödip öncesi anne bağlılığıdırlar.

Freud'un çalışmaları çoğunlukla nevrozla ilgilenirken Laing psikozu ele aldı. Böylece her ne kadar Laing önemli bazı gözlemlerde bulunduysa da Freud hiçbir zaman psikoza ait bir kuramı ima etmekten öteye gidemedi ve Laing Klein'in yaptığı gibi kuralları bozma amacı taşıyor olabilirdi. Tabi ki Laing veya diğerlerinin Freud'un psikoza ait fikirlerini izlemeleri için a priori bir neden yoktu. Freud'un nevroz kuramında ortaya çıkardıklarından bahsetmek bir noktaya kadar başka bir şeydir. Freud'un iddia ettiğine göre psikanaliz sağaltım açısından psikoza yardımcı olamazdı - bu böyle bir konuda acil bir kuramı olmadığı anlamına gelmez. Psikanalizin deneysel inanından bir çıkış noktası tanımlanması beklendiyse de Laing böyle bir tanımlama yapmadı. Psikoz ve nevroz arasında herhangi bir ayrım yapmaz. Eğer psikoz ve nevrozun hemen hemen aynı yolla çözümlenebileceği tartışmasını kabullenirsek Freud'un bazı keşiflerini açıkça reddetmiş olacağız. Sonuç olarak Laing'de bunların özdeş sendrom olup olmaması hakkında açık değildir. Bunlar hakkında yanlızca Bölünmüş Kişilik'te bir yoruma rastlarız. Laing okul zamanında edebiyattan nefret eden ancak daha sonra Onikinci Gece hakkında bir yazı yazıp ödül alan biri hakkında şöyle yazar :

Bu şizoid değil nevrotik bir olaydır. Bu hasta sürekli kendini yanlızca diğer insanların istediklerini yaptığına inandırarak kendi isteklerini yaptı. Bu yolla her ne kadar kendi kendine itirafta güçlük

çekse de arzularını yerine getirmeyi becerdi. Nevrotik kişi şizoide benzer bir durumda olduğuna inanabilir ancak yakından bir incelemeyle durumun çok daha farklı olduğunu görürüz. (12)

Laing'e göre nevrotik oyunu ve görevi gereği şikayetlerini sürdürebilir :

Şizoid kişide... tüm varlığı bu şekilde kabullenmez ve uymaz. Varlığındaki asıl bölünme dış dünyayı kabullenmesi ve iç dünyasında bunu esirgemesi arasındaki kontrol nedeniyledir. (13)

Şizoid için kabullenme psikotik bozuklukla ortaya çıkan korku ve nefretle sağlanır :

Gerçekte psikoz bazı zamanlar davranışlardaki normalliği sağlamaya çalışan hatalı kişiliğin üzerindeki peçenin aniden açılmasıyla ortaya çıkar. Bundan sonra kişi yıllar boyu hatalı kişiliğin kabullendiği kimseyi kıyımla suçlayacaktır. (14)

Her ne kadar burada bir olayda davranış biçimlerindeki bu ayırım belirtiliyorsa da, Laing'in 'nevrotik' ve 'psikotik'i genelde karışır. Daha sonra şizofren bir hastayı analiz ederek Laing Paul Tillich'in 'Nevroz var olmayı engelleyerek var olmamayı engellemektir' sözünü onaylayacaktır.

Ödip Kompleksi - çocuğun dünyaya cinsel olarak girişi - nevrozun çekirdeğidir. Olası bir analitik sağaltımla bu girişle ilgili bilinçaltında bastırılmış arzu ve düşünceler bilinçli hale getirilip kabul veya reddedildiği zaman bir bakıma nevrozun analizi yapılmıştır. (Bu ne Freud'un kuramındaki, ne analitik pratikteki kadar ne de hastanın deneyimlerindeki kadar basit bir iştir). Ben burada ayırımı sağlayabilmek için basitleştiriyorum. Genellikle nevrotik semptom ve güçlükleri bu şekilde analiz ettiği-

---

12) Bölünmüş Kişilik, op. cit., s. 97
13) İbid., s. 99
14) İbid., s. 99-100

mizde psikotik, olanlar ortaya çıkar. Freud'un Kurt Adam'ı buna bir örnektir. Öte yandan psikozlar kendilerini tamamen inanılan sanrı ve halüsinasyonlarla gösterirler. (Nevrozdan bu farklılık yukarda alıntı yaptığımız Laing'in Bölünmüş Kişilik'teki fenomenolojik bakışından algılanabilir). Benliğin (ego) ısrarı sonucu ortaya çıkan krizlerde olduğu gibi bu semptomlar cinsellikle faz la bağıntılı değildir. (Laing'in gene Bölünmüş Kişilik'te gözlemlerine dayanarak bahsettiği, hastanın 'ontolojik güvensizliği'ne ait problemleri gizleyen ensest arzusu, gerçek bir gözlem olmasına karşın, yetersiz bir analizdir). Psikotik, halihazırdaki gerçekliği reddedip bunu geçmişteki bir olaya tepkinin izlerini taşıyan sanrılarla telafi eder. Ortaya çıkış şeklinden bunun ilk benlik iddiasıyla ilgili olduğu ve bu olayın zamanının kişinin yaşamının başlangıcında olduğu anlaşılır.

Belki de halüsinasyonlar yeterli dikkat edildiğinde bunların özelliğinin çocuklukta yaşanılıp - unutulanın geri dönüşü olduğu görülür - çocuğun daha konuşamadığı dönemde gördüğü veya işittiği ve şimdi bilince dönmek isteyen, büyük bir olasılıkla da dönüşüne karşı güçler tarafından çarpıtılmış birşey olduğu ortaya çıkar. (italikler benim) (16)

İçinde bulunduğu durumun kabul edilemeyeceği bazı durumlar, psikotiğin gerçek dünyaya sırt çevirmesine ve bunu çarpılmış, parçalanmış bir korku veya geçmişteki bir arzunun tatmini gibi şeylerle ikame etmesine neden olur. Geçmiş tüm geçmişlerin ilkidir ve benliği yıkımdan korunmak için yeterli miktarda şiddet taşır ve Ödip öncesi anne bağımlılığı ile tanımlanır. Laing'in olaylara ait tarihinin fenomenolojisi bunun gibi birkaç durumu daha ortaya çıkartır. Ancak bunların yalnızca içinde bulunulan

---

15) Freud, Analizde Yapılar, 1937, S.E., Vol XXIII s. 267

16) Bölünmüş Kişilik, op. cit., s. 263-264

zamanda varolduğuna inandığı için basittirler ve ilkel işlemle değiştirilmemişlerdir - yalnızca söyledikleri şeylerdir. Bunu şizofrenin dili sorusunu düşündüğümüzde daha açık görürüz. Şizofrenin bir özelliği dili, 'şizofrenleri'dir. Laing Bölünmüş kişilikte bunun güzel bir örneğini daha vermektedir. Julie adlı kronik şizofren bir kızın konuşmalarını tekrarlar :

Bahsetmeye önem verdiği bir kişi olduğu için hiçkimse değildi.
'Ben binlerim. Hepinizde bir parçayım:
Siyah güneş altında doğmuştu
Okside güneşti'

Sürekli annesinin kendisini hiçbir zaman istemediğini ve normal bir doğum yapmayıp kendisini çok tuhaf bir şekilde çıkardığını iddia ediyordu. Annesi bir oğlan 'istemiş ve istememişti'. Kendisi okside bir güneşti yani annesinin nefreti nedeniyle yanlışlıkla kız olmuş bir oğlandı. Siyah güneşin altında ölü gibi kalmıştı. Böylece,

'Ben çayırlığım
O yıkılmış bir şehir' (17)

Geçmiş, içinde bulunulan zamanda geri dönünce bastırılmış olduğu sistemin - bilinçaltı - kanunlarıyla değiştirilmiş dil aracılığıyla ortaya çıkar. Freud halüsinasyon mekanizmasını tarif ederken şöyle der: 'Bu, anımsanmayacak kadar eski zamanlarda sezgi ile deliliği, eşit kılan rüyalar mekanizmasının aynıdır' (18). Rüya düşüncesini görüntüye dönüştüren aynı bozukluk burada kelimelerle ortaya çıkar. Şizofren dilinin bir rüya şiirine benzemesi bu nedenledir: Bir kelime bir çok şey ifade edebilir :

---

17) Freud, 'Analizde Yapılar', op., cit., s. 267

18) Freud, Metapsikoloji Üzerine Denemeler, 'Bilinçaltı', op. cit., s. 199.

Şizofrende kelimeler gizli kalmış rüya düşüncelerinden rüya görüntüleri yaratan aynı işleme tabidir - birincil fiziksel olarak nitelendirdiklerimizdir. Bunlar özümlenerek kataksislerini bütünlükleri içinde başka bir şekle dönüştürerek değişirler. Bu işlem o kadar ileri gidebilir ki diğer sayısız bağlantılarıyla uygunsa tüm bir düşünce sistemini temsil edebilirler (19).

Laing, Julie'nin bu düşünce işlemini yorumlarken, Freud'un buradaki analiz mekanizmasına belagatlı bir şekilde tanıklık eder. Fakat Bölünmüş Kişilik'te aile herşey anlamına geldikten ve bilinçaltı ayrı bir sistem olarak önemini kaybettikten sonra kelimeler de ortadan kalkmalıdır - bunlar bilincin işlemiyle açıktırlar. Julie'den sonra Laing'in şizofrenlere ait çalışmalarının hiçbirinde 'psikotik' deyiminin görülmemesi tesadüf değildir. Gerçekte Laing 1969'da 'Toplumsal Durumlara Karışmak' adlı yazısında 'şizofren'e değinmesi hastanın dili değil, psikiyatrist tarafından kullanılan terminolojidir - 'hipomanyak' 'dilsizlik' 'olumsuzluk' vs.

Şizofreni belirleyen bu kelimelerin değişimi her ne kadar ilişki söylendiği kadar basit değilse de (sözlü öncesi veya sözlü olmayan) bir durumu gösterir. Gene de Laing'in sürekli bahsettiği ve bunalımı diğerlerinden ayıran duygusal etki daha fazla bir onay bekler. Nefret ve kızgınlık bu kendini ispatlamaya çalışan şizofrenin önemli özellikleridir; psikotik hasta için ortaya çıkan durum 'iyi' (çok iyi) bir çocukluk evresinin yerini gençlikte aniden kötü bir evrenin almasıdır :

Böylece içerik olarak birbirinin tümüyle zıttı olarak görünen sevgi ve nefretin arasında en basit bir ilişkinin bile olmadığını görüyoruz. Bunlar sıradan bir varlığın arasından ortaya çıkmadı, değişik kaynaklardan fışkırdı ve haz - hoşnutsuzluk ilişkileri - bunları karşıt yapmadan önce kendi gelişimlerini tamamladılar.

---

19) Bölünmüş Kişilik., op. cit. s. 189

Nesnelerle ilişkisi açısından nefret sevgiden daha eskidir. Bu uyarıları boşaltan dış dünyanın özsever benliği tarafından hatırlatılan bir hoşnutsuzluk duygusuna tepki olarak, her zaman kendini korumaya yönelik ilişkilerle yakın kalır... (20)

Nefret hem özsever benliğin dış dünyayı yadsıması hem de anneden ayrılma sonucu ortaya çıkan yıkılma korkusundan doğar. Nefretin bu özelliği Ödip öncesi evrenin üretkenlik öncesi, benlik oluşumu dönemini gösterir.

Şizofrenin dışa vurulması başka olayların kalıntısıyla önlenebilir, nevroz durumu psikozu gizleyebilir. Laing hastanın bir varlık krizi gösterdiğini anladığı zaman ya nevrotik bir problemin ardındaki psikotik probleme ulaşmaya, ya da ikisini karıştıran yorumları düzeltmeye çalışıyordu. Fakat psikozun çekirdeğinin özsever Ödip öncesi dönemde yattığını söylemek bunun Ödip zamanındaki deneyimlerde bulunmayacağı anlamına gelmez. Laing Ödip Kompleksinin önemini azaltarak hem iyi hem de kötü bir iş yapmış olur. Bilmeyerek Laing'in tüm deneysel çalışmaları hemen hemen tümüyle bir ana - çocuk ilişkisi ile ilgilidir. Ödip öncesi dönemin fenomenolojik bir tanımı olarak bu doğrudur. Fakat hiçbir 'dönem' bu denli saf olamaz. Ödip öncesi çocuğu aynı zamanda Ödip Kompleksiyle karşı karşıyadır ve anne - çocuk ilişkisi baba varlığıyla da ilişkilidir. Çocuğun anneden gerekli ayrılmaya dayanıp dayanamaması sonucu çıkan Ödip öncesi oluşan benlik krizi, daha sonraki yıllarda farklı ayrılma biçimlerinde hadım edilme endişesinde ortaya çıktığı gibi kendini gösterecektir. Laing'in dönüşüme ait tanımı Ödip öncesini çok iyi açıklar ancak çocuk-

---

20) Freud, Metapsikoloji Üzerine Denemeler 'İçgüdüler ve...' op., cit., ss. 138-39.

luk döneminin önemini yadsıması nedeniyle olayda ortaya çıkardığı şeyin (cinsel Ödip örtüsü) çıplak gerçeğe vardığını gösterdiğine inanır. Bu nedenle ana - çocuk ilişkisine ait tanımları gerçek olabilir ancak bunlar herhangi bir zamanda yer aldıkları için herhangi bir bütünlük verilemez: Durum sanki Ödip öncesi dönemin 'ideal' saflıktaki bugün de herhangi bir gelişme olmamış gibi tekrarlanmasıdır.

'Şizofrenler'in kimlik ve benlik iddiası sorunları kırgınlık, nefret şizofren saldırılarının ifade biçimidir. Julie'nin annesiyle olan mücadelesi, Freud'un nefretin kendini korumak üzere, benliğin yaptığı savaşla ilgili olduğu iddialarının örneklenmesi gibidir. Gerçekte Laing de, şizofrenin varolma hakkı için mücadele ettiğini öne sürer - fakat onun mücadelesi içinde bulunulan zamanda bulunur ve saklı 'gerçek kişiliğin' uysal 'hatalı kişilik'le yaptığı mücadeledir. Freud'un görüşlerine baktığımızda ise ergenlikte ortaya çıkan bozukluklar veya geçmişte halledilemeyen savaşlardan kaynaklandığı görülür - 'dönüş'-ün tüm belirtilerini ortaya çıkartan bir dil. Benlik tamamen uyum sağladığı zaman çocuklukta yaptığı gibi mücadeleden vazgeçer Bu durumda erinliğin eşiğinde vazgeçme çok daha kroniktir ve 'benlik' başladığı yere geri döner - ayırımların olmadığı Ödip öncesi dünyası, dölütün - kutsal birliği ve emzirilen bebek. Kendini korumak için feryatların ardından ayrılmanın korkusu, kendi kişiliğini araştırma çabalarının ardından çekilme, sessizlik, otizm gelir. Majesteleri Bebek; kişi dünyayı içerir. Dinsel gizemler ego sınırlarını terketme kapasitesine sahip olabilirler; kronik şizofren vazgeçeceği hiçbir şey geliştirmemiştir. Gizemlerin coşkusu, uyuşturucu kullananların seçimi psikotiğin içinde bulunduğu zor durumu gösterir.

Şizofren tabiki küçük çocuklarda da ortaya çıkabi-

lir; bu durumda başlangıçtaki olaylar çocuğun mücadele edebileceğinden çok güçlüdür - üç dört yaşında ayırımları yapmak için savaşmayan hiçbir zaman konuşmasını öğrenememiş veya sürekli unutmuş çocuklar görürüz.

17 ŞİZOFRENİK DÜNYA

... dünyada sağlıklı şizoid bir varoluştan, psikotik varoluşa anlaşılabilir bir geçişin olduğunu göstermeye çalışacağım. (1)

Laing'in Bölünmüş Kişilik'te sağlıklı bir ruh halinden deliliğe geçişi gösterme çabaları Freudcular'a şaşırtıcı gelmeyecektir. Tabi ki daha sonraki psikotik serüvenin altında evrensel bir şizoid çocukluğu yatar - başka nereden gelecekti? Soru, aslında böyle bir işe koyulan Laing daha sonraki çalışmalarında bunun içeriğini ters çevirmeyi nasıl becerdi? Bence Bölünmüş Kişilik'teki temel analizi incelersek bu değişimi sağlayan kuvveti keşfedebiliriz ve böylece daha sonraki tezlerinin bir taslağını görebiliriz.

Laing'in iletişimle ilgisi algılamanın etrafında döner - görmek ve görülmek. Freud, küçük bir çocukta yaptığı gözlemler üzerine meşhur ve önemli yorumlarını bu ifade ile yapar. Annesi tarafından terk edilen çocuk aynanın önünde gidip gelerek çok olağan bir oyun oynar - çocuk, göründüğünde 'de' (orada) ve gözden kaybolduğunda 'fort' (gitti) diye bağırarak, pamuk bir makaray: atıp tutar (Laing'in açıklamasının bir kısmını vereceğim. Laing bunu endişeye karşı bir oyun olarak görür ve gerçekte de böyledir.

---

1) Bölünmüş Kişilik, op. cit., s. 17

Eğer böyleyse görünmez oluş, yok oluş korkusu annenin yokolması korkusuyla birdir. Belli bir dönemde annenin kaybedilmesinin bireyi kendini kaybetmeyle tehdit ettiği görülür. Anne yalnızca çocuğun görebildiği birşey değil, çocuğu gören kişidir de. Bu nedenle kişiliğin gelişmesinin gerekli bir yönü kişinin annenin sevgisi altında kendini yaşayabilmesidir. Sıradan bir çocuk hemen hemen sürekli yetişkinlerin gözetiminde yaşar. Fakat çocuğun tüm varlığına verilen dikkatin birçok yolundan biri de görülmektir. Çocukla ona dikkat ederek, okşayarak, sallayarak, kucaklayarak, havaya atarak, yıkayarak birlikte olunur : Vücuduyla bir daha hiçbir zaman olmayacak bir şekilde ilgilenilir. (2)

Çocuk kendini (aynada) kaybolmuş hale sokar :

Eğer kendini orada göremezse, kendisi de yok olacaktır; böylece aynanın yardımıyla biri orada, biri burada olan iki tane kendisi olan şizoid bir varsayıma yakalanıyordu. (3)

Kişi böylece aracılığıyla göründüğü fantezilerle özdeşleşir; böylece kendini gözlemleyen olur. Kendini gözlemleyen de incelediği herhangi birşeyi öldürür :

Çocuğun bu oyununda kendisini algılayan kişinin, yani annesinin pozisyonunda bir bakıma sihirli bir şekilde kendini öldürüyordu; kendinin aynadaki hayalini öldürüyordu. Şizofren üzerinde durarken bu tip garip olaylara gene döneceğiz. (4)

Çocukların bu normal oyunu Laing tarafından 'garip olaylar' olarak nitelendirilir; bu ona göre şizoid davranışın başlangıcı olarak görülür - yarısı katledilmiş bölünmüş bir kişilik yaratmak - ve şizofrenle karşılaştırılması gerekir.

Bir yönden Laing'in analizi ortodoks psikaanlizle tamamen uyuşur. Melanie Klein'da şizoid başlangıcına ait bir tanım yapmıştır ancak bu, bünyevi özellikler taşıdığı

---

2) İbid., op. cit., s. 116
3) İbid., op. cit., s. 117
4) İbid., s. 17

için Freud'un olayı açıklaması Laing'in keşfettiğine daha uygundur. Freud, benliğin oluşmasını analiz ederken, bunun yabancılaşma sonucu oluşması nedeniyle, kendini başka şekilde ve başkalarının gördüğü şekilde görmekle ortaya çıkacağını keşfetti. (Yalnızca Ödip kompleksinde yerini insan kültürünün daha geniş kanunlarıyla bulur). Freud'a göre benliğin ilk oluşması 'yabancılaşmış' bir benliktir ve eğer dünyaya hazır gelmeyecekse böyle olması gerekir - kendini annenin gözünde ve ayna yüzeyinde ters çevrilmiş bulur. Laing'in eklediği yeni bir anlayış değil, bir değer yargısıdır. Freud'un küçük çocuğu aynı zamanda yok olmanın anlamını ve bununla birlikte bulunan yıkım endişe ve korkusunu sergiliyordu. Laing'in Freud'un ölüm dürtüsüyle bir ilgisi olmadığı için şaşkınlıkla küçük çocuğun kendini öldürdüğünü keşfeder.

Bölünmüş Kişilik'te Laing duygulu bir şekilde bizim içinde bulunduğumuz ve de şizofrenin kaynaklandığı 'şizoid' normallik durumunu yeniden oluşturur. Fakat bu özde psikanalitik tezi değiştirilmiş varoluşçu felsefenin ifadeleriyle yeniden formüle etmesi analizi değer yargılarıyla ikame etmesine neden olur. Bu değer yargıları radikalizmin temellerini oluşturur : 'hatalı' kişilik, 'kişiliksizleştirilmiş dünya', 'şizoid normallik' mahkum ettiği ve savaştığı durumlardır.

Bu, Bölünmüş Kişilik'teki analizden Deneyimin Politikası'nın girişine önceden tahmin edilebilecek ve otomatik bir adımdır : 'Doğru ve toplumsal «gerçeklik» arasında çok küçük bir bağ vardır... Hiç kimse şu anda kendi yabancılaşmasının başlangıç noktası dışında düşünmeye, duymaya veya davranmaya başlayamaz.' (5)

Doğru, bir olmanın ve yaşamın benlik öncesi dünyasıdır ve birçok renklerden oluşan camın beyaz kubbesi

---

5) Deneyimin Politikası, op. cit., s. 11

gibi, beyaz ışığını kırarak bizi ayrı kişiliklere böler (kişi ve diğerleri) ve hatta kendi içimizde doğru ve yanlış, gerçek ve gerçekdışı olarak parçalar. Hepimiz şizoidizdir ve insanlarla olan ilişkilerimiz sonucu gerçek kişiliklerimizdense hatalı kişiliklerimize uygun olarak yaşamak zorunda kalmamız nedeniyle şizofrene itiliriz. Böyle bir tehlike anında gerçek kişiliklerimizi tehlikeden uzak bir yere gömer ve hatalı kişiliklerimize uygun olarak yaşamaya çalışırız; fakat bunu yapamayız ve böylece ikisini ayıran ip kopar ve psikozun aşırı durumunda kişiliklerimiz görünürde - hiçbir zaman gerçek değil - 'insan' öncesi yaşamın birliğinde karşı karşıya gelir.

Bu doğal olarak Laing'in felsefesinin bir tekrarıdır ancak 'şizoid normalliktir', 'şizofren normaldir' sirkülerini eğer bazı şizofren hastaların özelliklerini izlersek somut olarak görebiliriz. Laing'in Deneyimin Politikası'nda savundukları Bölünmüş Kişi'de bir zamanlar Julie'nin çektikleridir :

Kendi varlığına ait olanları kendine ait değilmiş gibi algılama eğilimiyle birlikte 'nesnel' olarak kendisi olmayan ve kendisi olan arasındaki ayırımı yapmakta başarısızdı. Bu kısaca bütünsel bir antolojik sınıra sahip olmamanın bir yönüdür. Örneğin yanaklarından süzülen yağmurun gözyaşları olduğunu hissedebilirdi.

William Block Kehanetler Kitabı'nda varlığın parçalanmış durumunu tanımlarken kişinin algıladığı olma eğilimini tanımlar. Julie'de tüm algılamanın nesneyle karışmayı tehdit ettiği görülüyordu. Zamanının çoğunu bu güçlükle mücadeleyle geçiriyordu. 'Bu yağmur. Ben yağmur olabilirdim.'. 'Bu sandalye... bu duvar. Ben bu duvar olabilirdim. Bir kız için duvar olmak korkunç birşey.'

Tüm algılar onu içinde yitmeyle tehdit ediyordu ve diğerleri tarafından algılanan tüm varlıklar da onu aynı şekilde tehdit ediyordu.

Kavramaya çalıştığım doğru, onu kavramaya çalışan kavramdır. (6)

En iyi ruh sağlığı olduğuna inandığı için Laing şi-

---

6) İbid., s. 156

zofren oldu. Bölünmüş Kişilik'te ileri şizofrenlerde kişinin nasıl birkaç farklı kısıma bölünmüş göründüğü üzerine yazar. Her biri kendini Ben olarak kabul eder ve diğerlerini Ben olmayan olarak hisseder. Kronik hastalardan biri Laing'e 'O, beni arayan bendir' derken Laing, daha sonra bunu kendine yansıtarak şunları söyler : 'Olduğum ben, bildiğim ben değildir ancak ben bununla bilinirim.' (7) Kendisi bu psikotik yolculuğa çıkacak ve bilimsel projesi bunu tarif edecektir.

Bilimsel varoluşçu Laing, bir zamanlar Freud'un atıldığı uçurum olan bilinmeyene doğru yola çıkacaktır. Birçok farklı yöntemi, kendinin de dediği gibi, bu yolla gösterilmesi mümkün olmayan bir alanda çeşitli maceralara atılmaktır. Ben bu alanın bu şekilde gösterilemeyeceğini iddia ediyorum çünkü kendinin kişinin deneyiminin dışında bir alan olarak tanımlar. Böylece transandantalin çok mantıklı iddiasına varırız : Sonuç olarak hiçbir zaman gösterilemeyeceği ve tüm yöntemlerimizin kısıtlı kullanımı olduğunu gösteren deneyimlerimizin bunun ötesinde birşeyler olduğunu ispatladığını keşfetmeye çalışacağız. 'Bilimsel' proje transandantal bilinmeyeni kendisi ortaya çıkartır: İkisi böylece karşıt olabilir, çakışabilir, birleşip aynı iddia olabilir.

Burada gösterilen modeller henüz insan köleliğinin Linaeus'u olarak sınıflandırılmazlar. Hemen hemen hepsi de garip bir şekilde birbirine benzerler.

... Bunları adlandırmak üzere akla gelen kelimeler şunlardır : Düğümler, karışıklıklar, çıkmazlar, ayrılmalar, fırıldaklar, bağlar.

Bu modellerin çıktığı 'kaba' verilere daha yakın kalabilirdim. Bunları soyut bir lojiko - matematiksel kalkülüşe damıtabilirdim. Olayları kişileri bunların kaynaklandıkları belirli deneyimlere geri dönmekten alıkoyacak kadar şematize etmediğimi umarım; gene de kişinin bun-

---

7) İbid., s. 147

ların örümcek ağları içerisindeki son durumunu görebilmesi için 'içerik' ten oldukça bağımsızdırlar. (8)

Laing'in çalışmaları sanattan gittikçe daha fazla yararlanmaya başlar :

Korkunç olan zaten oldu
Enkaz
Eski tarz
Tüm bu kendisini sevdirenler...

Beni tutmanı ve koklamanı ve koklamanı istiyorum, elle tutulur olmak istiyorum, teninin altına girmek, beyninde ve barsaklarında kaşıyamayacağın bir kaşıntı olmak ve böylece seni yıkmak, zarar vermek ve delirtmek. Kim tamamen acımasız bir hileyle yazabilir? Tüm düzyazı ve şiirler - merhamet uyandırmadıkları durumda başarısızlıktır. (9)

Varoluşçu filozofların birçoğu yaratıcı edebiyatta kendilerini göstermişlerdir. Laing bir 'bilim'i araştırıyor fakat gittikçe düşüncelerini daha fazla mısrayla anlatmayı benimsiyor gözükmekte. Bunun tersine Freud, Havelock Ellis'in psikanalizi bilim değil de yaratıcı sanat olarak gösterme çabalarına şiddetle karşı koymuştur. Sanat ve Bilim farklı olarak düşünülmelidir; Laing'in çalışmalarını ne yapacağız? Bence aslında bilimsel araştırma ve sanatsal amaç aynı ideolojinin farklı anlatımları olmaları bakımından birleşirler.

Laing 'kişiler bilimi'nin tamamen homolog bir yapıda olacağını ümit ediyordu. Yani 'bilim' nesnesini yansıtacaktı. Nesnesi 'kişi'dir ve bu nedenle bilim kişisel (öznel) olmalıdır. Böyle bir yansıma bilim olamaz. Laing'in Kişi ve Diğerleri'nde onayladığı gibi 'Kişinin diğerinin ilişkisini davranışlarına bakarak yorumlayabileceği hakkında herhangi bir garanti yoktur' (10) (bilimin bir iş-

8) Düğümler, op. cit., giriş sayfaları
9) Deneyimlerin Politikası, op. cit. s. 153
10) Kişi ve Diğerleri, s. 55

levi). Kendi alanı içerisinde bir bilim tutarlılık ve bir şekilde ispat olanağına sahip olmalıdır. Fakat bunun bilim olmadığını onaylayarak Laing'in herşeye karşın nasıl amacına ulaştığını görürüz. Yansıma bilim değil, ideolojidir. Laing'in amacı da bilimsel değil, ideolojiktir. Çalışmaları kişinin nasıl yaşadığını mükemmel bir şekilde gösterir. Başlangıç noktası olarak bunu kabul edersek, çalışmalarını değerlendirdiğimizde sonuçların geçerli olduğunu görebiliriz. Açık bir şekilde Batı'nın kapitalist kültürü içerisinde nasıl yaşadığımızı gözlerimizin önüne serer; yaşam biçimimizi, hayallerimizi, gerçekliğimizi, ümitlerimizi, hayal kırıklıklarımızı. Laing bunları içimizden biri olarak açıklar çünkü kendi de bu toplumun insanıdır. Freud bunun tersine yaşam şeklimizin nasıl işlediğini analiz eden bir bilim keşfetmeye çalışıyordu.

Laing, Freud'un da üzerinde durduğu ve kısmen analiz ettiği aynı fenomenolojik nedeni tekrarlar; ancak Freud'un projesi özelken Laing'in ki tamamen yansımaydı :

Bilinçaltı zihinin bilimi olan ve kendi kesin ve sınırlı çalışma alanı psikanalize yapılan tek taraflı olma suçlamaları bunların kimyaya karşı olmaları kadar geçersizdir. (11)

Freud, analiz etmek için dışarıdaydı, Laing göstermek için burada. Fakat Laing'in çalışmaları bize gelecekteki analizler için geçerli olacak fenomenolojik alanın yeni (ve unutulmuş eski) cephesini açıkça verme özelliğine sahiptir. Çalıştığı alan kendini bilinçli olarak aileye, farkında olmadan kadına yönelttiği için bize düşünmek üzere güzel şeyler verir.

---

11) Freud, 'İki Ansiklopedi Makalesi', (a) 'Psikanaliz', S.E., Vol XVIII, 1923, s. 252

R.D. LAİNG — ERKEĞİN AİLESİ II

18. BÖLÜM NEDENLİ BAŞKALDIRMALAR

Laing'in çalışması hem son on yıldaki güncelliği ve etkisi, hem de Laing'in keşifleri konusundaki iddialı tavrı yüzünden dikkat çekmektedir. Son yıllarda aile (ve özellikle kadınlar) üzerinde diğer psikologlardan daha fazla yazmamış olmasına karşın, uyumlu bir tavra ve uğraş vereceği bir savaşa sahip olması (bizim amaçlarımız için) onu diğerlerinden ayırmaktadır. Wilhelm Reich gibi o da etkili bir psikopolitik ideologdur.

Laing'in çalışmasının gelişimi parçalanmış bireyin analizinden diğerlerinden ayrılmış ve diğerlerine karşı olan bireyin incelenmesi aracılığıyla ailenin küçük birimi içerisinde bireyin karşısında diğerlerine, her mikrososyal kişisel ilişkiler içinde herkesin karşısında herkese, ve Onlar ve Biz, Doğu ve Batı, Siyah ve Beyaz gibi macrososyal politik yaşamın her iki yönünde olmuştur. Bu hareket onun zihninin bölme ve ayırdetmeyle meşguliyetinin mantığıdır; «Bölünmüş Benden»

Tüm ayrımlar, zihin aracılığıyla, zihinde ve zihne ilişkin olarak algılanır.

Hiç bir ayrım yoksa ayırd edecek zihin de yoktur. (1)

İnsanın ayrılığı, kendi «asıl» benine ve «gerçek» di-

---

1) Düğümler op. cit. s. 82

gerlerine yabancılaşması Laing'e göre daha yabancılaştırılan ve o yüzden algılama yetersizliği içine hapsedilen şizofrenin içinden çıkması güç durumuna tıkılmıştır: Kişisel içe kapanış (otizm) ve akıl hastanesi.

İlk çalışmalarda, şizofrenin «deliliği» belli toplumsal baskılara karşı anlaşılır bir yanıt olarak görülmüştür; ortalama çalışmalarda delilik yaratan toplumsal baskılar gerçek delilik olarak görülmeye başlamıştır; şizofrenin tepkisi anlaşılabilir olmaktan «normal» olmaya dönüşmüştür; son çalışmalarda şizofrenin «deliliği» halkın çok büyük bir çoğunluğunun uzaklaştığı gerçek akıl sağlığı olmuştur. Bir çok eleştiriler Laing'in iniş çıkışını gizemli olmakla suçlamışlardır, fakat açıkçası, bu onun zihinsel uğraşlarının tümü ile mantıklı bir gelişimidir.

Psikoloji sözlüğünün sol-kanat politik yaşamına bu denli serbestçe girmesinin nedeni kesinlikle Laing'in mükemmel bir ideolog olması, köktenci ve karşıkoyucu tavrıdır. «Karmaşıklaştırma» ve «dürüstlük» gibi terimler politik geçerlilik kazanmışlardır; çekirdek ailenin korkuları üzerine ortaya koydukları komün-arayışı iddiasını onaylamıştır; kadın özgürlük hareketçileri Laingçi terimleri kullanarak «maddeleştirildiklerini», «şeyler», «cinsel eşyalar» gibi davranıldıklarını söyliyerek başkaldırmaktadırlar. Laing'in çalışması, gençlik hareketi, öğrencilerin politik eylemi, kadın ve homoseksüellerin özgürlük hareketi ile uyuşmuştur; onlara özgün dilinin bir kısmını vermiş, onlar da Laing'in çalışmasına güncellik kazandırmışlardır. Tüm bu köktenci hareketler insancıl olmadığı ve insansal ilişkilerin tükendiği iddia edilen kapitalist dünyada insancıl değerleri kuvvetle savunurlar. Ben burada politik tartışmayla değil, Laingci ideolojinin bu şekilde kullanılışının getirdiği sonuçları belirtmekle ilgiliyim. Laing bize protesto için slogan olarak kullanıl-

mak yerine analiz edilmesi gereken aile özelliklerini soyutlamıştır. Eğer kadın, eşcinseller ve çocukların kötü durumu yalnızca bir savaş çığlığı olarak kullanılır, toplumdaki kökeni ve işlevi algılanmazsa, hiç bir zaman altedilemez. Bence Laing'in bu alanda bize ne sunduğunu görmek ve sonra onun analizine doğru ilerlemek çok önemlidir.

Laing, Doğu ve Batının şu anki politik ikiye bölünüşünü yansıtır. Gerçekte onları «iyi adamlar ve kötü adamlar» ın TV taklidleri ile parodileştirir. Bölünmelerin hepimizi kızdırdığına inanır. Getirdiği çözüm dediğine göre, bölünmeleri sona erdirmektir. Bir yansıma ile tuzağa düşürüldüğünüzde yapabileceğiniz tek şey imgeyi tersine çevirmektir. Fakat elbette hiçbir şeyin altmışlar ve yetmişlerin insancıl politikasına daha fazla başvurması tasarlanamaz. Sınıf politikaları kendi çarpıtılmış uyarlamalarında «karşıtların siyaseti» (siyah/beyaz, genç/yaşlı, kadın/erkek) denen şeye yol açmıştır. Reich ve Laing gibi giderilen ikiliklerin felsefecileri «birlik»te diyalektik sentezlerin «karşıtların siyaseti» ne uygun düşmektedir; ama Laingin tezleri daha somut nedenlerden ötürü hala çekiciliğini korumaktadır.

Altmışların başlarında, yirmisinden önceki gençliğin başkaldırdığı dönemde, Laing, bilerek veya bilmeyerek savaşta başkaldıranların safına geçti. Çalışmaları ergenlerin içinden çıkılmaz durumunun can damarına seslenir. «Onlar evinden ayrılma bunalımını yaşamaktadırlar.» Bu yalnız Laing tarafından köktenci bir destekleme hareketi değildir. (tüm proje ve onun İnsanlar Biliminin başarısı bu sonuca ithaf edilmiştir.) Bu psikotik çöküntünün olduğu ergenlerin varolan kötü durumuna Şizofreniyi güncelleştirerek, Laing yirmi yaş öncesi gençliğin bunalımı için bir mit oluşturmuştur. Yazdıklarının gençliği çektiği şüphesizdir, onlar psikanalistleri değil de toplum-

sal görevlileri (social worker) çektikleri için. Genç insanlara göre onlar kendi şüpheli durumlarını açıklarlar ve onların yanıtlarını doğrularlar; görevleri güncel gerçekle uğraşmak olan toplumsal görevliler için onlar en yararlı açıklamayı sağlarlar. «Semptomatik» fenomenolojisinin dışında» (ve o önemli bir istisnadır) psikozu anlamak için bizi hiç bir yere götürmezler.

Daha somut açıklamalarda, Laingin kuramı gibi akıllı deli konumunu tersine çevirir. Belki de kasıtlı olmadan gençlik protestosuna destek olan ve kaçamak bir şekilde de olsa ana babayı veya daha özellikle anayı suçlar. «Deneyimin politikasında» kendi türündeki çalışmanın tarihini gözden geçirerek, Laing şöyle yazmaktadır:

Yalnızca son yıllarda şizofrenlerin yakın çevresi aksaklıklarıyla incelenmeye başlamıştır. Bu çalışma en başta eğer hastalar «rahatsızsa» aileleri sıkça çok «rahatsız edicidir» izlemini edinen psikoterapistler tarafından koşullandırılmıştır. Bununla birlikte psikoterapistler aileleri doğrudan incelemiyen teknikleri yüzünden suçlanmışlardır. Önceleri odak noktası temelde anaydı (onlar her zaman her şeyin suçu üzerlerine atılanlardır.), ve çocuklukta rahatsızlık yarattığı düşünülen şizofren bir ana veri olarak öne sürüldü.

Ardından bu kesinlikle mutsuz kadınların kocalarına sonra ana babanınkine, ana baba çocuk ilişkilerine..... ana baba ve çocukların çekirdek aile gurubuna, son olarak ailenin içinde ve çevresindeki tüm ilgili insanlar çerçevesine dikkat edildi. Bizim kendi araştırmalarımızın başladığı ana dek bu metodolojik yol incelenmişti. (2)

Fakat 'şizofren' ana gibi düşünceleri kendi üzerindeki kuramın geçmişine bağlamasına karşın Laing'in tüm sistemi, tartışmalı sonuçları eğer açık değillerse, kaçınılmaz yapan «değerlerin» tersine çevrilmesi üzerine dayanır. «Delilik»in anlaşılır bir tepki olduğu bilincindeki düşüncesi insanların kendi normalliklerini oluşturmak ve «onlar» ve 'Biz' (bunlar sıkça «iyi» ve «kötü» ile eşan-

---

2) Yaşantının Siyaseti. op. cit. s. 83/4

lamlıdır) arasındaki ayrımı güçlendirmek amacıyla harcadıkları insanüstü çabanın birbirlerini delirttiği kavramına paraleldir.

Öyleyse, öne sürüyorum ki, akıl sağlığı veya psikoz, birisinin kamunun onayıyla sağlıklı bulduğu iki insan arasındaki benzerlik ya da ayrılık derecesiyle ölçülür.

«Psikotik» özel çeşit ayrılıkçı bir ilişki içerisinde olan öbür insan için kullandığımız bir addır. (3)

Delilik ve akıllılığı kendilerini sağlıklı görebilmek için böylesi karşıt kutuplar olarak gören insanlara karşı Laing'in bir dereceye kadar denge kurmaya çalışması kaçınılmazdır. Ve o da bunu yapar.

Şizofrenler ve onların aileleri üzerindeki çalışmalarında Blair ailesi hakkında, «Ama tüm aile acayip görünüyor» veya bir hastanın anası ve anneannesi hakkında «göreceğiz» bu bağın ne denli olağandışı olduğunu» (4) gibisinden sözleri sürekli kullandığını farkediyoruz. Önemli olan nokta şudurki, hastanın normalliğini oluştururken niyeti başka olmasına karşın Laing kendi metodolojisinin tarafından bir başkasının anormalliğini söylemeye zorlanmaktadır. Hastanın içinde olduğu güncel toplumsal ilişkilerden başka herhangi bir psikoz «nedeni» aramadığı için sınıflandırılmanın sorumluluğunu hastadan alıp bir başkasına vermek zorundadır. Sınıflandırmanın bırakılması isteğine karşın tüm yapabildiği daha kapsamlı ya da farklı yönlendirilmiş sınıflamalar aramaktır.

Böyle bir görüşü kendisi için öne süren kişinin hipomanyak olarak düşünülmesi, psikiyatrik kuramın merak uyandıran bir özelliğidir

---

3) Ayrışmış Benlik, op. cit. s. 36

4) Her iki alıntı «Akıl Sağlığı ve Delilik ve Aile» dendir. op. cit. s. 37 ve 211

ancak kişi onu başkası için öne sürerse ve diğerini bu kalıba uydurmaya çalışırsa genelgeçer düşüncede onu tanımlayacak terim bulunamaz. Rahatsız kişiler için klinik terimlerimiz var, rahatsız ediciler için yok. (5)

Ve yeni terminolojiyi isterken Laing gerçekte eski biçim kullanmak zorundaydı, o yüzden hastaneye yatırılmış kızın, Lucie Blair'in ana ve babası hakkında şu sonuçları çıkaracaktır: Bayan Blair'in bay Blair hakkında söyledikleri doğruysa o zaman baba psikotiktir, eğer doğru değilse, ana, veya daha muhtemelen her ikisi...

Eğer ana baba deliyse kim onlar ıbu hale soktu? (ana babaları?) Veya alternatif olarak eğer «delilik» Laing'in iddia ettiği gibi ayrıştırmanın yanlış bir yoluysa bir babayı «psikotik» olarak damgalamak bunu çocuğuna yapmaktan daha doğru değildir. Hastanın tepkisini olağan kılmak için aile 'olağandışı' olur öyleyse «normal» insanlarda genelde psikozlular için düşünülen bir düşse ıdünyada yaşarlar. Irwin ailesi üzerindeki yorumlarından Laing ve Esterson'un bize kızın durumunu tümüyle ailenin yarattığını ve bunda da oldukça başarılı olduklarını söyledikleri görülecektir.

Biz burda hastalığın niteliğinin toplumsal açıdan anlaşılabilir olduğu daha farklı bir bütün sunacağız. Burada atfedilen hastalığın nasıl bu gerçek olarak ele alınmaya ve nasıl buna göre tedavi edilmeye başlandığını göreceğiz.

Bu herkesin kıza hastaymış gibi davrandığı ve böylece onun hastalığına inandırdığı bir durumdur. Öyle ki o insan bu varsayımı doğrulayacak kanıt olmadığına (diğer insanlardan başka) kendini inandırmak için sürekli kendisini uyarmak zorundadır. (6)

Çevredekilerse bu varsayıma göre davranarak gün-

---

5) İbid s. 136

6) İbid s. 190

demdeki sorun ve eylemlerin sürecin anlaşılmaz bir sonucu olduğu duygusunu desteklemektedir. Bu, Mary'nin konumunun belirsiz olduğu ve hareketlerinin gizemli, ulaşılmaz ve açıklanamaz bir patolojik süreç olduğu önceden varsayılarak açıklanmaya çalışılan bir durumdu.

Tam Blair çifti gibi, Irwin'ler de iyice olgunlaşan düşsel varlıklarıyla psikoza doğru yol alırken, bir başkasını bu isimle tanımladıkları için sınıflandırmanın toplumsal olarak onaylanan bölümü içerisinde yer alırlar. Ve yaşadıkları sürecin farkına varılmamaktadır. Durum bu olabilir, ancak Laing, sınıflandırılmış şizofrenin üzerindeki suçlayıcı değer yargılarını yok etmek için, bunları diğer insanlara aktarmak zorundadır. Onu, toplumsal analizin dışına taşıyarak gizemli bir üne götürenin bu ikilem olduğuna inanıyorum.

Bununla birlikte, «anormallik» in nasıl «normal» toplumsal etkileşimin nasıl «garip», «olağandışı» vb. olduğunu göstermek için Laing kendi «insanların bilimi» kavramının gerektirdiği gibi insanlara ilişkin değişik sorun ya da davranış biçimlerinin ayırdedilemediği çalışmalar üretmek tuzağına düşmüştür. Bu, psikozun toplumsal olarak anlaşılırlığa doğru gidişinin kuramsal tasarımdaki somut boyutudur. Yalnızca birkaç örnek vereceğim. «Akıl Sağlığı, Delilik ve Aile» de hastanın tepkisinin «doğruluğunu» gösterme amacıyla bu, şizofren üreten ailelerin garipliklerini sergiler; ancak bağlantının tüm üyelerini aynı kalıba sokarak Laing genellikle neyin «acayip» olduğunu göstermeyi başaramaz -en azından bizim toplumumuz açısından- Eden'ler kızlarının çocuğunun yasal olmayan doğumunu gizleme çabasındaki bir ailedir. Burada çocuk, Ruby, «şizofren hasta» dır.

Okuyucunun kafasının karışmasını önlemek için, onun aile bağlantılarını sergileyeceğiz.

Biyolojik Konum	Ruby'e Öğretilen Ünvanlar
Baba	Amca
Ana	Annecik
Teyze	Ana
Enişte	Babacığım-sonra Amca
Kuzen	Kardeş

Ruby annesi ve evli olan teyzesi ile yaşadı, enişte (baba yada amca) ve onların oğlu (kuzeni) ile. Başka bir yerde başka ailesi olan babası (amca) onları arada bir ziyaret ediyordu.

Ailesi Ruby'nin kim olduğunu bilerek mi yoksa bilmeden mi yetiştiği konusunda tutarsızlık içerisindeydi. Anası (annecik) ve halası (ana) olayların gerçek durumunu bilmediğini kuvvetle savundular ancak kuzeni (kardeş) yıllardır bunu biliyor olduğu düşüncesinde ısrar etti. (7)

Kesinlikle oldukça karışık bir durum ancak sürekli ve en azından Ruby'i tedirgin etmesi gereken bir durum Laing ve Esterson tarafından yorumlanamaz bile: bu çocuk aynı anda hem «annecik»e hem «ana»ya sahip, toplumumuzda sıkıntı verici anormal bir durum olduğu kesin. Bunun gibi, «Bölünmüş Ben'de» Laing kronik bir şizofren olan Joan'ın monologlarını yansıtır; Joan kendi «ayrılmış» kişiliğinde kendisine «erkek» olarak hitap eder: sonra neredeyse kazayla, genel analizde ana babasının erkek çocuk istediğini görüyoruz - ama bu ısrarla değiştirilmiş cinsiyetin özel bir yoruma değdiği kesin. Görülüyor ki herşeyi anlaşılabilir yapma çabasıyla Laing bazen yada normal-anormal'in yerini değiştirir, veya hepsi değiştirilmiş bir biçimde ya normal ya da anormal olur ve çok önemli olağandışı ayrıntılar gözardı edilir.

7) İbid s. 120

Yalnız hastayı deliliğe sürükleyenleri sınıflandırmak için hastayı «şizofren» olarak tanımlamakta ısrar etmesi Laing'in çalışmaları için doğru bir eleştiri olarak gözükecekti. (burada tanımlama ile suçlamayı ifade etme eğilimindeyiz) : aileler hastanın «olağan» lığını açıklamak için «olağandışı» olurlar. Ve tam Laing'in 'bilim'inin doğrulanışının, hastalığın özgün nedenine benzer biçimde terimlerle biçimlendirilmesi gibi -tersine (kabul eden doktor 'reddeden' anababayı değiştirecek) böylece de «kötü» bir bilim 'kötü' bir aileyle aynı bağlamda görülür. Eğer Blair'ler Eden'ler, King'ler vb. olağandışıysalar, birçok psikiyatrist de öyledir. Dr. Kraepelin, ondokuzuncu yüzyıl psikiyatristi, ki katatonik bir hastayı yürüyüşünü durdurarak dürtmek suretiyle bir tepki almaya çalışarak kışkırtmıştır, davranışı en azından «kurbanı» kadar 'olağandışı' saçma, sadistçedir. Onun yerindeki doktor iyi bir anababayı örneklemelidir. Ben burada Laing'in atıflarının doğruluğunu yargılamakla ilgilenmiyorum ancak böyle yaparak onların Laing'in bilimsel amacında önemli bir yanlışa değindiklerini öne sürmekle ilgiliyim.

Freud'un tedavi durumunda sevginin başkasına yönelmesi şeklindeki kuramı Laing tarafından tersine çevrilmiştir. İncelemeler göstermiştir ki psikozlu değil yalnızca nevrozlu bu çeşit aktarmanın öznesi olabilir. Freud'un hastası tedavide işbirliği yapmaktadır çünkü bir zamanlar anababası için taşıdığı iyi duyguları analizciye aktarmaktdır ve ona ana babasını kendi anlayışı içinde hoşnut kılmak istediğini anlatırken onu da memnun etmek istemektedir. Hasta çocukluk dönemindeki kötü koşulları yinelemektedir. (bir anı olarak, fakat bu sefer onunla bilinçli olarak uğraşmaktadır.) Laing tersine hastanın terapiste olan aşkıyla ilgili değildir. Terapist hastanın duygularını anlayabilmeli ve ona sevecenlik göstermelidir. Bu terapist bu yolla gerçekten müşfik ana-

babanın yerine geçer ve tahminen hasta rahatlar. Tüm görünenlere karşın doktorun davranış ve karakteri önem kazanmış ve psikozlunun kendisine verilen önem azalmıştır. Analisti dışla ve yerine etkili bir öğretmen koy. Bütün yapılan temelde budur.

19. EVDEN AYRILMAK VE GİDENE İZİN VERMEK KADININ KAÇINILMAZ SORUNU

Laing'ın bebeklik ve bilinçaltının önemini yadsıması, doğallıkla psikoz sorununu saf dışı bırakır. Fakat şizofreniyi var olan bir zor duruma tepki olarak getirme biçiminde o durumu etkileyici ve açık bir şekilde tanımlama becerisi vardır. Reich'ın, Oedipus kompleksini Freud'un temel olarak gördüğü ataerkil çekirdek aileye bağlaması o ailenin beliren siyasal, toplumsal bir portresini sunma olanağını sağlama değerini taşır, o yüzden Laing'şizofreniyi kendini ortam ve ilişkilerle açıklaması, onun da içsel aile dinamiklerinin mükemmel bir psikososyal portresini verebileceği anlamını taşımaktadır. Laing'in aile iletişim sistemleri, mistikleşmeler, kaçamaklar ve atıfları tanımlaması, bizim için Reich'ın cinsellik ve ailenin kapitalist toplumca kullanılması şeklindeki açıklamalarına benzer ilişkiye sahiptir. Fenomenolojik bir yöntemin avantajı bize yeni bir analiz vermesi değildir, fakat kusursuz bir fenomenoloji sunmasıdır. Laing'in çalışmalarını okuduktan sonra çekirdek ailenin iç özelliklerini çok daha iyi anlarız.

Laing'in ortaya koyduğu olay tarihçeleri en yakın ilişkilerimizde nasıl davrandığımızı sergileyen anlaşılır

modellerdir. Onlar kadınlar için özellikle iki nedenle ilgi çekicidirler. Rastlantısal olarak Laing'in tüm ayrıntılı açıklamaları öncelikle şizofren kadınlar hakkındadır. İkinci olarak, Laing'in şizofreninin doğasıyla ilgilenmediği için Ödip öncesi ilişkilerde aile hakkındaki tüm portreler ana-çocuk ilişkileri çevresinde odaklanır. Öyleyse, elimizde olan, evi terkeden kız ve çocuğunun gitmesine izin veren ananın karşılaştığı kaçınılmaz sorunlardır.

Freud'un kadınlığın psikolojisi kuramı Ödip öncesi dönemin (psikoz için çok önemli olan aşama) kadının gelişiminin odak noktası olduğunu öne sürmüştür. Psikanalitik kuramın kadınlık ve psikoz üzerinde erkeklik ve nevroz konusunda olduğundan daha yetersiz olması rastlantı değildir. Ödip karmaşası, psikoz ve kadınlığın «ikamet ettiği» Ödip-öncesi karanlık alanlarla karşılaştırıldığında tanıdık gelmektedir. Freud, Ödip-öncesi dönemindeki «kendini tanıma» deneme ve başarısızlıklarından sonra ('hadım edilme'nin tanınması örnek olarak), kızın Ödip karmaşasında bundan artakalanları tamamladığını düşündü. Babasına olan aşkı, başarması o denli güç olan, oğlan çocuğunun anası için duyduğu daha toplumla-karşıt olan, aşk gibi tümüyle yerle bir edilmek zorunda değildi. Hiç bir zaman buna indirgenebilir olmaması gerek gibi görünsede günümüz toplumsal gerçeklik düzeyinde, Ödip kompleksine karşı ruhsal direnme ailede kalmakla dışavurulacaktı - kültürümüzde kadınların yapması düşünülen birşey. Laing'in açıklamaları bize kızın ailesini terketmesi gerektiği zaman karşılaşacağı zorlukları gösterir. Bunun gibi, Ödip kompleksini tümüyle parçalamak zorunda olmadığı için, Freud kızda (üstünde yer alıp iradesini tehdit ederek çocuğun aile içi cinsel isteklerini yıktığı) otorite - figürün içselleştirilmesinin çok daha az etkili olduğuna inandı. Bu yolla kız daha zayıf bir üstbene sahip olacak ve azarlamalara ve dışardan

insanlar (özelde ana-babası) tarafından sunulan aşka daha çok konu olacaktır.

Hadım edilme korkusunun bu şekilde küçük kızdan uzaklaştırılmasıyla, bir üstbenin kurulması için ve çocuksu jenital organizasyonun parçalanması için güçlü bir itki ortaya çıkar. Kızda bu değişimler oğlan çocuğundan daha fazla bir biçimde, onu bir sevgi kaybıyla tehdit eden dışdünyadan yıldırma ve yetiştirmenin sonucu olarak görünürler. (1)

Küçük oğlan çocuğuna olan baba ve anababanın bu tipik özelliği Laing'in vakalarında sürekli ortaya çıkan bir temadır. (2) Aileleri çocuklarının cinsel eğilimlerine ve kızgınlığına dayanamazlar, Church ailesinde olduğu gibi: «Kendiliğindenlik, özellikle cinsel kendiliğindenlik, kurumsal değerlerin yıkılışının temelidir, önceden-belirlenmiş rolleri almanın ve vermenin olduğu gibi. Kendiliğinden sevgi, cinsellik, kızgınlık Bay ve Bayan Church'ün kabuklarını parçalayacaktı.» Çöküş zamanı, hasta onbeş veya otuz yaşında olsun, aileden sıyrılma zamanıyla çakışır; ben'in yeniden güçlenmesi.

Bununla birlikte, Laing'in şizofren kadınları anormal aile baskılarına tepkide bulundukları için, önemli bir şey kaybolur: Ana-çocuk ilişkisinin özelliği. Psikozda kızın babasıyla hiçbir zaman gerçekten Ödipçi ilişkilere girmediği hakkında belge vardır, baba önemli bir anlamda onun dünyasında «yoktur». Burada biz gerçek bir babadan değil fakat gerçek bir babanın ancak temsil edebileceği sembolik bir babadan söz ediyoruz - o yüzden babanın yokluğu tam gerçek değil, fakat semboliktir - eti ve kemiğiyle orada olması veya gerçek bir baba olması yüzünden ataerkil yasayı kızı üzerinde uygulayamaması önemli değildir (olmayan bir babadan daha et-

---

1) Freud, 'Ödip karmaşasının çözülüşü; 1924, S.E. Vol. XIX, s. 178
2) İbid, s. 176-177

kili olması muhtemel olmasına karşın). Bir yetim veya babasının ölümünden sonra doğmuş çocuk bile «hiç» anababanın olmadığı bir ortamda değil, onların yokluğunu veya son zamanlardaki yokluğunu yaşar - hiç bir zaman hiçbir şey yoktu - o her zaman ne olması gerektiği hatırlatılarak yaşar.

Psikozlu olmayan kadının Ödip karmaşasında olduğu gibi, ailesine dayanabildiği, veya başka bir deyişle çocukluk yuvasını başka bir aile kurmak için terkettiği yerde, psikozlu kadın ne terkedebilir, ne kalabilir. 'Olağan' kadınlık Ödipçi baba-sevgisinin koca-sevgisine aktarılmasını olanaklı kılar, otoritesinin ben'e aşılanması ve babanın sertliğini sürdüren ve akraba ilişkisine karşı yasaklamalarını sürekli kılan üstben'in çekirdeğini oluşturması'dır. Bu yalnızca kısmi olarak babanın herhangi bir durumda, kızının sevgisini aşırılaştırma ile her zaman daha fazla ilgilenen (babacığının küçük kızı) birisi olduğundan bir otorite figüründen genellikle daha az bir şey anlamına geldiği kızda olur, ve bu yüzden o anasına düşmanca bir bağlanma pozisyonunda kalır. Bu aynı biçim Laing'in bize sunduğu tüm olaylarda kanıtlanır.

«Dışardaki» otorite figürlerinde daha büyük bağlılığıyla, kız, çocukluğu boyunca, daha az «yaramaz», daha uysal olmak zorunda kalmıştır. (Oğlan çocukları oğlan olacaktır'ın hiç bir eşdeğeri yoktur. Oğlan zaten bir kopuşu gerçekleştirmiştir.). Ödip karmaşasının çözülmesi süresi ve tüm eğitimi onun bu 'bağımsız' özgün biçimlenmesiyle uyuşmuştur. Kız için durum böyle değildir. O ergenlik döneminde, oğlanın ilk çabalarını yinelemekten başka bir şey yapmasının gerekmediği yerde, radikal bir kopuşu gerçekleştirmek zorundadır. Çoğu kadın, kağıt üzerinde evi terkettikleri halde, bağışlanabilir bir şekilde, gerçekte bunu hiç bir zaman yapmazlar. Freud -geli-

şigüzel olmasına karşın- kızın ergenlikte harcamak zorunda olduğu çaba konusunda yorum yapmaktadır.

Bir ana kızının cinsel etkinliklerini engellediği veya suçladığı zaman, çizgileri çocukluk döneminde belirlenmiş olan normal bir işlevi yerine getiriyor, ki bu işlev güçlü ve bilinçdışı dürtülere sahiptir ve toplumun onayını almıştır. Kendini bu etkiden sıyırmak ve geniş, akılcı temeller üzerinde cinsel zevki reddetmek veya ondan zevk alma payının ne olacağına karar vermek kızın kendi sorunudur. (3)

Kızın cinsel özgürleşmesi üzerindeki ana-kız tartışması bu kadın için, «kaynak aile» ya da katışıksız bir şekilde «çevre koşullarına uyulan aile»ye dönüşür; kız ana olunca, imgesini sağlamlaştırdığı anasıyla olan bağları genellikle daha da güçlenir. (4)

Söylemiş olduğumuz gibi ,şizofreninin Ödip-öncesi yapısı, elbette aynı zamanda hiçbir zaman düzenli olarak içine girmemesine karşın, psikozun ergenlik, yetişkinlikteki dışavurumu üzerinde gene de bazı etkileri olması gereken Ödip'in bazı özellikleriyle açıklanır. Ancak Laing'in olayları amaçları bu olmamasına karşın babanın sembolik yokluğunu gösterirler. Bu şekilde onlar, kendi yargılamalarının karşısında, psikozun kendini nevroz ve normallikten ayıran çok önemli bir özelliğini ortaya koyarlar.

Baba, Laing'in öykülerinden kaybolur. Bu yüzden, Sarah Damia olayında, Sarah «babasına kızgındı ve ondan korkuyordu.» Onu hastanede tutulmasının ana sorumlusu olarak görüyordu. Onun bir yabancı olduğunu ve kendi hakkında yalanlar söyleyeceğini söyledi. Öğrendik ki Sarah'nın bu suçlaması «kasıtlı olmayarak» babasının ona olan güvenini korurken ona duyduğu güveni

---

3) Freud, 'Psikanalitik rahatsızlık kuramına karşıt görünen bir paranoya olayı', 1915, .E. Vol. XIV s. 267

4) Akıl Sağlığı, Delilik ve Aile, op. cit. s. 85

kendinde yoketmek için (babasını) zorlamıştı ve babası bu amaca yönelik olarak sekreterinin, karısının ve oğlunun yardımını almıştı. (italikler benim). (5) Şüphesiz, hepsi katil olmadıkça, bu tip ailede hem ana hem baba «kasıtlı olmayarak» hareket ederler, ancak yalnız baba (bu babanın bu şekilde eleştirildiği tek zamandır) bu canayakın yardımı alır. Ve Julie'nin durumunda Laing yorumlar: «Baba, gerçekte de söylemiş olduğu gibi, buna söyleyecek çok şeye sahip değildi, çünkü kendisini Julie doğmadan önce «duygusal olarak geriye» çekmişti» (6) O yüzden Laing bir kez daha kendisini çekmesine izin verir (babanın bu ifadesi izlemeye değer bir çok şey anlatmış olmasına rağmen). Ancak Laing'in ön yargısı, kendi içinde, çok ilginçtir. «Bölünmüş Ben»de Laing yorumlar :

Küçük çocuğun kendisi için var olmasının başlangıcı anayla ilk sevgi ilişkileri tarafından geliştirilir. Bu bağların içinde ve onlar aracılığıyla ana, ilk olarak dünya ve bebek arasında 'geçiş'i sağlar. Ona verilen dünya içinde «olmayı» başarabildiği bir dünya olabilir; ya da tersine, o anda kendisine verilen uygun olmayabilir. Ancak yaşamın ilk yılının önemine karşın, çocuğun bebeklik, çocukluk ve ergenliğinde içinde olmak zorunda olduğu çevrenin doğası büyük etki yapabilir. Bu birbirini izleyen aşamalarda baba ve diğer belirgin yetişkinler

---

5) Laing Head ailesi üzerinde yorum yapmaktadır: «David «benim bir parçam, ve onlardan pek fazla ayrılmış değil»in temeli üzerinde karısının kendini anababasından ayırmadaki başarısızlığını onaylamamaktadır. Bunu bu olayda anahtar bulgulardan biri olarak görüyoruz. (İbid. s. 165). Laing bu açıklama ile olması gerektiği gibi bir şoka uğrar. Aslında herhangi bir kilise görevlisi David'e hak verecekti. Bu durumda istisna olan kadının eski ailesinde olduğu gibi yeni ailesinin de bir parçası olmasının beklenmesi değil, fakat basitçe uyumun derecesidir. David karısının, anasının bir parçası olduğu gibi şimdi kendisininde bir parçası olması gerektiğini söylemektedir. Başka bir deyişle, babasını bir zamanlar sevdiği gibi şimdi onu sevmesi değil, fakat bir zamanlar anasına olduğu gibi şimdi ona bağlı olması.

6) İbid, s. 57 ve 104

çocukla direk bir ilişki içinde veya dolaylı bir şekilde ananın üzerinde etkilerle çocuğun yaşamı üzerinde belirleyici bir rol oynayabilirler. (7)

Laing burada ana-babaya açıkça farklı bir rol verir ve aynı bölümde ana çocuk sendromunun şizofreninin sürekli ortaya çıkan bir teması olduğunu söyler. «Akıl Sağlığı, Delilik ve Aile»'ye kadar bu özelliği yorum veya sonuç çıkarımında bulunmaksızın araştırmalarında yansıtacak kadar özümsemiş görünür; ve «Deneyin Politikası» döneminde böyle düşünceleri artık kullanmadığını ima eder, o yüzden «Akıl Sağlığı, Delilik ve Aile»de aşağıdaki bilginin sunuluşunu görürüz, ana ile olan görüşmelerin sayısı, baba ile olanları fazlasıyla geçer, baba hemen her olayda iki görüşmeye girmesine karşın, ana için bu sayı yirmidokuza dek çıkabilmektedir. (8)

Önemli olan daha az önyargılı gibi görünürken daha önyargılı olması değil fakat önyargının bilincinde olması ve onu açıkça reddetmesinin önyargının önemini anlayamadığını göstermesidir. (Deneyin Politikası'ndan alıntı). Elbette, eğer psikoz Ödip-öncesi formasyona : aitse, Ödip-öncesi ananın varlığı ve Ödipçi babanın yokluğu ile ilişkili olması 'kesindir'. Böyle bir gözlemin hiçbir ahlaksal çağrışımı yoktur (garanti edilmemiş bir reddedilişin olmasına karşın).

Laing'in kendi toplumsal ilgi alanı ve konunun (psikozun Ödip-öncesi yapısı) onaylanmamış mantığı onu çekirdek ailenin yapısıyla ve özelde çocuğun bakış açısından ana-çocuk ilişkisiyle ilgilenmeye itmiştir. Ana bu portrelerde olumsuz bir görünümdedir çünkü kızı serbest bırakmamanın 'suçlusu'dur. Hastanın tepkisinin akla uygunluğu, psikozda ben - kimliğinin önemli sorunları

7) Bölünmüş Ben, op. cit., s. 191
8) İbid. s. 190

olduğu ve çocuğun anasının klostrofobik davranışı kabullenmeyi zor buluşu olgusunu gözlerden ırak tutar; psikoz bir anlamda ,ana ve çocuk arasındaki şüpheli ilişkiyle ilgilidir, ve «sembolik babanın yokluğu durumunda», bu türden ana-çocuk ilişkileri anlamlıdır. Laing kendi açıklamalarının, üçüncü bir kişinin (baba) sürece girmeyişini ortaya koymadığını farketmeyerek ana-çocuk çiftini onları açıklayan bir çevreye koymakta başarılı olmamıştır. Psikozda ana ve çocuk bir ikiliyi sürdürürler; yalnız Ödip karmaşasının üçlü yapısı bu 'ortak yaşama' durumunu bozabilir. (9)

Laing'in şizofreni portresinde 'uzakta olan' babanın yokluğu feminizm için özel bir öneme sahiptir. Kadın özgürlüğü hareketine katılan çoğu kadın gençtir ve aile evlerinden birini ya da ötekini terketmeye çalışmaktadırlar. Laing'in çalışması, içerilen sorunların güçlü tanımlanmasıyla, açık bir çekiciliğe sahiptir, ve ana-çocuk durumunun fenomenoloji açısından bakıldığında kusursuzdur. Ancak babayı dışarıda tutarak, Laing tüm ailelerimizin yerleştirilmiş olduğu ata-erkil yasa ve düzene herhangi bir açıklık getirmemiş oluyor. Ataerkil yasanın önemi, onun düşüncelerinden psikozun geliştiği Ödip-öncesi aşamadan olduğu kadar uzaktadır (onun 'bilim'i bu nedenle, ideoloji gibidir; tümüyle yansıtıcı, zor durumun ayna gibi yansıtılması).

Laing'in terapisti iyi «bir 'ana' (sevecen, karşısındakinin duygularını anlayabilen) olacak ve hastayı daha emin ikili bir ilişki içine sokacaktır. Psikozlu ve ana-

---

9) Ve Toplumsal Durumlarda Müdahele'de (Association of Family Caseworkers and The Philadelphia Association, Londra, 1968 s. 10) şizofren diye adlandırılan çocukla ilgili son önerisi 'eğer çocuk kimseyi görmek istemiyorsa kimse çocuğu görmemeli fakat birisi Mrs Clark (çocuğun anası) ve onun anasıyla toplantılar yapmak.

sının ikili ilişkisi ve hasta-doktor ilişkisi, birleştirilmiş aşkın bir ikilik kuramı içinde tanrılaştırılmıştır. Psikozlunun hiç bir zaman gerçekleştiremediği bölme-ayırma işlemi bir araya gelen hasta doktor tarafından düzene sokulacak ve parçalanmış dünya gene bütünleşecektir.

Laing'in şizofreniyi ideolojik bir biçimde sunuşu, onun Ödip-öncesi kökeninin yeniden farkına varmamıza sağlamıştır, ve tanımlayıcı fenomenolojisi 'kadınlığın' bazı önemli yönlerini önümüze serer; analiz hala sürdürülmek zorundadır. Laing, isteyerek veya istemiyerek, bizi kendi alanımıza geri döndürmüştür ve bu «biokimyasal' veya 'genetikçi' rakiplerinin tümüyle saptırıcı ve saf amaçlarından çok daha büyük bir hizmettir. Çok önceleri Freud şöyle yazmıştı:

Biokimyanın birgün bize, varlığının erkek için cinsel heyecan yaratacağı bir madde ve dişi için cinsel heyecan yaratacağı başka bir madde sunacağı düşüncesi ilk anda bize makul gelmektedir. Ancak bu umut diğerinden daha az saf görünmemektedir (ne mutlu ki bugün artık modası geçmiştir) ki mikroskop altında isteri, saplantı nevrozu, melankoli vb'nin farklı heyecanlandırıcı etmenlerini ayırmak mümkün olabilsin. (10)

Laing'e teşekkürler, şimdi şizofreniyi onun listesine ekleyebiliriz; bir keşfi tekrarlamanın çok uzun zaman alması ve erkek ve dişi biolojik determinizminin saf biokimyasıyla hala savaşmak zorunda olmamız tek üzüntümüzdür.

---

10) Psikozu güçlü bir şekilde buna benzer biçimde sunan iki önemli kitap: Maud Mannoni'nin «Çocuk Hastalığı ve Diğerleri»' Tavistock Publications, London, and Patheon Bobks, New ork, 1970 ve «Gelişmemiş Çocuk ve Anası», Patheon Books, New York 1972

BÖLÜM 2 KISIM 2

FEMİNİZM VE FREUD

ATLANTİK ÖTESİ PSİKANALİZ

1929'da psikanalizin devrimci olanaklarını Marksist çabalarla oluşturmaya çalışan Reich, Viyana'dan şöyle yazıyor:

«Amerika'da psikanaliz için özel topluluklar ve tartışma kulüpleri kurulmakta; iyi bir pazar var ve bu sömürülmek durumunda; kamu tatmin edilmemiş cinselliğini bu şekilde tatmin etmekte ve aynı zamanda psikanaliz diye adlandırma yürekliliğinde bulundukları bu delilik olağanüstü bir gelir kaynağı. Psikanaliz diye adlandırılan bu olgu iyi bir iş alanı oluşturmakta. Bu, olayların psikanalitik dünya dışındaki konumlarını göstermekte.» (1)

1934'de olayla Reich'dan daha az ilgili olan alaycı Karl Kraus, Viyana'da şöyle yazıyordu:

«Psikanaliz... antika ve içsel yaşam gibi, sahip olamadıkları herşeye karşı büyük bir ilgi duyan Amerikalılar üzerinde gittikçe daha kuvvetli bir etki yapmakta.» (2)

Açıkça görüleceği üzere burada psikanalizin gerilemesi ve Amerika tarafından özümsenmesi arasında basit bir eşitlik öne sürülmektedir ve bu ikisi arasındaki hak-

---

1) Reich, «Diyalektik Maddecilik ve Psikanaliz».
2) Karl Kraus, «Son» (Endes), Viyana, 1934, s. 37.

kında ciddi bir tartışma bu kitabın alanı dışındadır. Bununla birlikte Freud ve Freudculuk'a karşı feminst tepkilerin tartışılmasında bir-iki inceleme yapmak uygun olacaktır. Çalışmalarının ilk on yılında toplum tarafından büyük bir yalnızlığa itilmiş olan Freud'un, halkın teorilerine karşı ilgisi hakkında iki yönlü bir tutumu vardı. Bir yandan tasarımlarının kamu tarafından benimsenmemesini, onların geçerliliğinin göstergesi olarak değerlendirirken (bastırılmış bilinçaltını açığa çıkardığı için, tanım gereği hoş karşılanmaması gerekir) kolay bir kabullenme onu sinirlendirmekteydi. Jung'a 1907'de karşılaştığı düşmanca bir saldırı hakkında şöyle yazdı :

«Bence bu deneyim sizin için iyi sonuçlar doğuracaktır. Benim içinse bu durum, psikanalize olan saygımı daha da arttırdı. Kendi kendime, 'güçbela on yıl sonra benimsenecekken, şimdi benimsense ne olacak? Bu güvenilir olabilir mi?' diye soruyordum. Şimdi yeniden güvenilebileceğime inanabilirim. Fakat göreceksiniz ki bugüne kadar kullandığınız taktik için gerekli şartlar hazır değil. İnsanlar aydınlatılmak istemiyorlar. Bu iş için hazır oldukları zaman en karmaşık olayları bile anlama yetisine sahip olduklarını göreceksiniz. Bu zamana kadar çalışmayı sürdürmek ve olabildiğince az tartışmaktan öte yapılacak birşey yok. (3)

Öte yandan Freud, özellikle Viyana dışında taraftar bulma konusunda çok istekliydi. Stanley Hall, kendisinden Masachusettes'deki Clark Üniversitesinde ders vermesini istediğinde bu, psikanalizin bir üniversite tarafından resmen tanınmasıydı ve Freud hiçbir zaman buradaki geniş ve tepki veren dinleyicilerini unutmadı (her ne kadar Amerikan kültürü içinde kendisini tümüyle ülkesinde gibi hissetmediyse de).

Ernest Jones, sık sık kötü çeviri ve yetersiz basım gibi etkenlerden dolayı psikanalizin Amerika'ya ithali sırasında ortaya çıkan karmaşalardan dolayı Freud'u eleş-

3) Freud, «Jung'a mektup», 19 eylül 1907.

tirmekteydi. Bunun ötesinde ilk psikanalistler arasında pek de açık olmayan bir durum gözlenir. Amerika'da ders vermeyi karşıtlığın bir göstergesi olarak algılarlar. (hem Jung hem de Rank, gerçek psikanaliz olarak niteledikleri karşıt teorilerini ilk olarak New York'da açıkladılar. Rastlantıların etkisi ne olursa olsun, Amerika'da psikanalizin yayılmasının Freudcu olmayan birçok kaynağa dayandığı yadsınamaz. Amerika'nın ilk yayılmacı liktan aldığı payın olması gerekenden fazla olduğu da yadsınamayacak bir gerçektir.

Bence Reich yirmilerden sonra ortaya çıkan yaklaşımların ciddiyetini oldukça doğru bir şekilde sezmişti: 'Psikanalitik görüşlerin yaygınlaşması hakkında iyimser düşüncelere sahip olan analistler büyük bir yanılışlık yapıyorlar. İşte bu yaygınlaştırma hareketi psikanalizin çöküşünün bir belirtisidir. (4) Psikanalitik deyimler ya da bozulmuş halleri günlük dile girdiler ve herkesin -genellikle orta sınıflar- komşusunun çözümleyicisi olması moda oldu. Aynı zamanda ortodoks görüşlere sahip bulunan Fransız Psikanaliz Enstitüsü'yle yaptığı tartışmalarda Jacques Lacan, Freud'un kendi çalışmalarında da tehlikeli bir yaygınlaştırma tuzağı olduğunu öne sürer. Freud, çalışmalarının çabucak anlaşılması konusunda oldukça duyarlıydı. Psikanalizin dili ve terimler dizgesi Freud için oldukça önemliydi (her ne kadar Lacan öne sürdüğü görüşlerde haklı olabilirse de), ve psikanalizin, çözümleyici olmayanlar tarafından sahiplenilmesi onu kızdırıyordu. Fakat çalışmaları hakkında Hollywood'dan gelen kazançlı bir film teklifini reddetme dışında kitlelerin çalışmalarını önemsizleştirmesi ve kuramlarının ideolojik saptırılmasına karşı hiç bir şey yapmadı. Özellikle Amerika'da sahte psikanalize artan ilgi, gerçekte

4) Reich, «Diyalektik Maddecilik ve Psikanaliz».

görevi açığa çıkarmakken usun daha da baskı altına alınmasına neden oldu. (Fransa ve Almanya'da Freud'un çalışmalarının yeterli baskısı ancak yakın bir geçmişte sağlanabildi). Biz herhalde İngiltere'de daha fazla baskı altında kaldık, fakat Amerika'da psikanalizin yaygınlaşması (büyük olasılıkla Reich'ın öne sürdüğü gibi cinsellikle ilgilendiği için) doygunluk olarak kullanıldı.

Fakat hem İngiltere hem de Amerika'da ve tüm kıtada sözü edilen her yerde psikanaliz, artan bir şekilde varolan durumu korumak amacıyla kullanıldı. Bununla birlikte psikanalizin birçok ülkedeki değişik yazgısı bence feministlerin Freud'a olan karşıtlıklarındaki azalmanın bazı nedenlerini açıklamaktadır. Benim Amerika'daki deneyimlerime dayanarak Freud'un çalışmalarına olan ilgi lehinde birtek kelime bile duyduğumu söyleyemem. Değişen inceliklerle Freud gelmiş geçmiş en büyük kadın düşmanı olarak gösterilmektedir. (5) İngiltere'de genellikle psikanalize karşı bir önyargı vardır, fakat bugünlerde Freud'un çalışmalarına olan ilgi gittikçe artmaktadır. İskandinavya'da Freud'un çalışmalarının feministler tarafından kullanılması sürprizle karşılandı, fakat bu düşünceye karşı oldukça duyarlı davrandılar. Fransa da kendisini Pschanalyse et Politique diye adlandıran oldukça geniş ve önemli bir bağımsızlık hareketi gurubu var. Doğal olarak Freudçuluğun değişik ülkelerdeki değişik tarihi kadar önemli bir başka etkeni de vardır. Fakat özellikle Amerika'nın yaşadığı olumsuz deneyimin bence bir nedeni olmalı.

Amerika'ya psikanalizin girişi Nazi kıyımından kaçanların buraya göç etmesiyle otuzların başında başladı

---

5) 1971 Amerikan Kadın Özgürlüğü Güncesi'nde Freud, başının hemen üstünde ve sol gözünün altında büyükçe birer hedef tahtasıyla resmedilir ve «Kadın Düşmanı Erkek» olarak adlandırılır.

ki bu tarihte kadın psikolojisinin biyolojik kadercilik çıkmazına saplandığı sürece rastlar. Her ne kadar kendileriyle birlikte feministlerin çok az kredi vermesine karşın aydınlanma ve eşitlik getirmişlerse de Horney ve Deutch gibi kuramcılar Amerika'ya günün üretimsiz tartışma ortamını ithal etmişlerdir. Her ne kadar Deutch, yakınlarda yapılan bir röportajda Masters ve Johnson'ın klitoral orgazm hakkındaki düşüncelerine karşı: «bu beni çok kızdırmakta. İnsanlar ve hayvanlar arasında farklılık vardır. İnsanlarda biyolojik ve psikolojik etkenler içiçedir.» (6) diyorsa da daha sonraki tartışmalarında «Benim daha önce de öne sürdüğüm ve kadınlığın psikanalitik yorumlanışını baltalayan bir biçimde «1972'de dahi «Psikolojik» olanı, kendisi için moral, anotomik ve sosyolojik etkenler olarak açıklamaktadır:

Yumuşaklık ve sevgi içermiyen hiç bir ölçü olamaz... Küçük kız penisi görür ve kendi organını araştırmaya başlar. Fakat penis kıskançlığının aynı zamanda sosyolojik anlamı vardır. Kız çocuğu, çevreden kendi cinsiyetinin anlamını öğrenir. Ve bu harika olayların tümü psiko-biyolojik olduğu kadar sosyo-biyolojiktir. (7)

Bu gözlemler kendi içinde geçerli olabilir; hatta aynı olmasa da Freud tarafından kullanılan dile benzer bir şekilde ifade edilebilirler. Fakat bunlar, insanlığın zihnini meşgul eden ve onun insanlığını belirleyerek kendini dil ve bedensel belirtilerle açığa çıkaran düşüncelerin dışında oluşturulmuş kavramlardır. Bunlar bence Freud'un psikanalitik çerçevesinin dışındadır.

Psikanaliz başlangıcından bu yana ortalama insan beyinlerinde pek çok biçime girdiğinden Amerika da da

---

6) Anne Ruipe, «Kadın Psikanalistler Kadın Özgürlüğü İçin Ne Diyor?», New York Times dergisi, 13 Şubat 1972.

7) İbid.

benzeri bir karmaşanın olması kaçınılmazdı. İnsanların çoğunun psikoloji psikiyatri, psikanaliz ve psikoterapi arasındaki ayrımı görmemesi anlaşılır bir şeydir. Aslında Amerika'lı psikologlar tüm psikanalistlerin tıp eğitimi almasının zorunluluğu konusunda Freud'a karşı savaşmışlardı: «Freud bu kısıtlamanın şiddetle karşısındaydı. Ama Amerikalı doktorlar kendilerini şarlatanlara karşı koruma hakkını daha yeni elde ettiler: geleceğe ait gördükleri bir çalışma alanını da uzman olmıyan böylesi kişilerden korumak konusunda endişeliydiler. Her ülke bunu kendisi sağlamak zorundaydı. Bu, tıp eğitimi koşullaması Anglo-Sakson psikanalizindeki güçlü anatomik-biyolojik yanlılığa yol açmış olabilir. Böylelikle de Freud kuramının indirgenmesini sağlamıştır. Bu nedenle tartışma için direk Freud üzerine yazan feministleri tartışma konusu olarak seçtik. Bu seçimi yapmamdaki amaç, genel yanlışların kadın psikolojisinin feminist bakış açısıyla anlaşılmasına zarar verecek biçimde bu çalışmalara nasıl yansıdığını göstermektir.

Sanırım, psikanalizin alanı içinde yer alanları da içeren pek çok farklı tedavi yöntemine getirilen, doyumsuz kadınları zaten varolan tutucu bir duruma, aşağılık psikolojisine, erkeklere ve çocuklarına hizmet etmekle yetinen bir konuma yeniden uyum sağlamaya itme suçlaması yaygın bir onay kazanmış gibi görünmektedir. Üstelik kadın ve erkeklerin gelenekselleşmiş ruh durumlarıyla değerlendirip buna göre cezalandırma eğilimi de artmış durumdadır: saldırgan suçlu erkekler için hapis ve «edilgen, zarar görmüş» kadınlar için akıl hastanesi. Zihinsel tedavi yöntemlerinin yaygınlaşması ile «lobotomi, lokotomi, elektrik şoku, ilaçlar, uyum sağlamaya yönelik terapi» kadınlar birinci dereceden kurbanlar durumuna gelmiştir. Tümüyle ayrılmasa bile genelde bunun Freud yada psikanalizle bir ilgisi yoktur. İlgisi, yalnız

onun cezalandırma yada ideolojik işlevler için abartılı bir biçimde çarpıtılmasındadır. (8)

Ben yalnızca kadının konumu yerine yazdıkları ki taplar Freud'un çalışmaları üzerine tüm tartışmaları kapsıyan feminist yazıları ele aldım. Eva Figes'inki varolan feminist akım içinde İngiltere'de basılan ilk kitaptır. Ve hala Freud'a karşı-tavrı ve özel bir saldırıyı taşıyan tek kitaptır. Bu kitabı ele almamın nedeni İngiliz hareketinin de psikanaliz üzerindeki tartışmaları etkin bir parçası durumuna getirmesi isteğimden kaynaklanmaktadır. (9)

Simone de Beauvoir'ın ele alınması elbette daha önemliydi. 1949'da basılan «İkinci Cins» hâlâ kadın sömürüsü üzerine yapılan çalışmaların en kapsamlısı olma özelliğini korumaktadır. Kapsamı, derinliği ve hepsinin ötesinde kadının ikinci dereceden konumuyla ilgili öne sürdüğü ayrıntılı kuram, kitabın konuyla ilgilenen hiç bir yazar tarafından dışlanamayacağı anlamına gelir.

---

8) Freud'un araştırmasında bu ideolojik çarpıklığa yol açacak her hangi bir şey olup olmadığı da bir başka sorundur. Bir anlamda, olması gerektiği açıktır. Ama ne ya da neden olduğu karmaşık ve ilginç bir konu. Yanılgıya yol açan ne olursa olsun, bütünü geçersiz kılmaz. Ama yine de bütünden çıkarılmalı ve yatsınmalıdır.

9) Viole Klein'ın «Kadın Kişiliği» adlı kitabındaki Freud üzerine ilk ve ilginç tartışmalarını buraya almadım. Çünkü bu tartışmalar günümüzdeki feminizmin geçerli olduğu sürenin dışında kalır. Sonradan yazdıklarına göre çok daha saldırgan olmasına karşın Klein, o zaman kendini şu an olduğu gibi feminist olarak görmezdi.

Freud'a karşı olan tüm deneysel psikolojik yaklaşımı en az sevdiklerim arasında olmasına karşın, Naomi Weisstein'ın «Çocuk, Mutfak ve Kilise: Kind, Küche und Kirche: Bilimsel yasa olarak: Psikoloji Kadını Yapar» adlı makalesini de buraya almadım (New York, 1970), Bu makale de psikoloji pratiğini psikanaliz dışında ele almakla ilgilidir; ben daha önceki bölümde «Kadın'ın Mülkü»ndeki Freud'la ilgili karşı çıkışıma değinmiştim.

Yapıt açıkça (Schulamith Firestone'un «Cinselliğin Diyalektiği» adlı yapıtında olduğu gibi) ya da gizliden (çünkü tüm feminist yazarlar onu okumuş olmalıdır) diğer yapıtların üzerine kurulduğu bir temeli oluşturmaktadır. En önemlisi, kadın sömürüsüne ilişkin getirdiği tutarlı kuramsal açıklama, özünde psikolojiktir. Bunun için Freud'dan uzaklaşması engellenmelidir (ve bu uzaklaşmanın feminist düşünceye etkisi). Bir de ilgimi çeken, daha sonra Laing'in de Freud'a karşı çalışmalarında varoluşçu-fenemonolojist psikolojisidir. Fakat Beauvoir Freud'u yalnızca kuramı tabanında eleştirir ve Laing'inkinden daha az insancılıkla yüklüdür. Laing Freud'u, kimsenin yerinde olmak istemeyeceği bir klinik psikoloğun bakış açısından eleştirir. Oysa o da Beauvoir gibi alternatif bir kuram oluşturmaya çalışan psikolojik bir felsefecidir.

Beauvoir'ın Freud çözümlemesi az rastlanır incelikte olmasına karşın, popüler Amerikan Freudçuluk biçimlerinden bazılarını kapsamına almış ve bu bileşim Freud'a karşı sonraları beliren feminist karşı çıkışı etkilemiştir. Böylece Beauvoir Sartre'la birlikte, psikanalizin temel önermesine karşı çıkar. (10) Bilinçdışı. Beauvoir bireyin hali hazırdaki varlığıyla ilgilendiği için onun çocukluğuna da önem vermez. Böylece o da Freud'a karşı çıkanlardaki baskın görüşü benimseme eğilimini sürdürür ve cinselliği ikinci dereceye atar. Bu, Beauvoir'ın eleştirisini geçersiz kılmaz, anlamı şudur: Feministlerin devraldığı Freud, gerçek yerinden çok uzaktadır. Freud olmayan bir Freud'a vahşice karşı çıkmanın kadın psikolojisini anlamadaki önemli olanakları yok sayma anlamını taşır.

---

10) Bunu Sartre'cı olarak adlandırmak doğru olabilir. Ama böyle bir tanım oluşumuna Beauvoir'ın yaratıcı katkısını gözardı etmektedir.

Üstelik, psikanalizi yanlış algılamak ve reddetmekle sömürünün ideolojik ve psikolojik ögelerini anlamada çok önemli bir bilim, bir köşeye atılmış olmaktadır. Ne Freud'un dişiliğe katkısı, ne de psikanaliz bilimi tamamlanmaya yakındır, ama bunlara yapılacak bir dönüş ileriye gidiş olacaktır.

FEMİNİSTLER

Feminist bakış açısına sahip erkek ve kadın analistlerin benim burda söylediklerime karşı çıkması beklenir. Bu tür kavramların erkeklik kompleksinden kaynaklandığı ve erkekte doğuştan varolan kadınları küçümseme ve baskı altında tutma eğilimini kuramsal tabanda haklı çıkarabilmek için ortaya atıldığı düşüncesine karşı çıkmakta da güçlük çekmeyeceklerdir. Her zaman olduğu gibi, bu tür psikanaliz tartışmaları bize Dostoyevski'nin «İki yanı keskin bıçak» sözünü hatırlatır. Bu yaklaşımın karşıtlarıysa, kadınların istekle savundukları erkeklerle eşitlik düşüncesiyle çelişen bir görüşe doğallıkla karşı çıkmaları gerektiğini düşüneceklerdir. Açıkcası, analizin bir karşı saldırı olarak kullanılması hiçbir sonuç getiremez. (1)

Freud feminizme karşı alaycı şakalar yapma eğilimindeydi. İnsan, amacının saldırgan kadınlara boş yere ve birazda delice, yel değirmenleriyle savaştıklarını hissettirmek olduğundan şüpheleniyor. Freud'un tüm alaycı kışkırtmaları hiçkimseye bir kavgaya katılmaktan elde edilen doyumu vermemesine karşın, bu düşünce ayrımı psikolojik düş kırıklığı yıllarını (2) yaşayan feministlerin ikinci dalgası için coşku kaynağı olmuştur. Bir erkek şövencisi olarak Freud, «Bilimsel» propagandası ile özgür kadın kuşağını ikinci cinse indirgediği için, en önemli hedef tahtalarından biri olmuştur. Bu saldırılar

---

1) Freud, «Kadın Cinselliği», op. cit. s. 230 n.

2) Germaine Grcer'in «Hadım Edilen Kadın»ında Freud'la ilgili olan bölümün başlığı (Mac Gibbon I Kee, Londra, 1970) :

tümüyle hatalıdır: Tartışmaların çoğu, onun bulgularına karşı çıkış ve kendi kendini doğrulayan suçlamalar niteliğindedir. Ben burda bazı yazıları birbirinden farklı derecelerde ayrıntılı olarak inceleyeceğim. Bu durum hiçbir biçimde eleştirilen çalışmanın önemini yansıtmaz. Doğallıkla insan konu üzerinde derinleştikçe aynı karşı çıkışı farklı çalışmalara da uygun düştüğünü görüyor. Olay yalnızca budur. Böylece kitaplara ilişkin tartışmaların giderek daha kısa olur, çünkü sonlara doğru hemen hemen tüm tezler tartışılmaz duruma gelmektedir... Bu yazarların öne sürdüğü görüşlere karşı çıkarken, bunu onların belirlediği kavramlarla yapamam- ısrarla psikanaliz sistemiyle değil, Freud'un kadınlara yaptığı özgül göndermelerle uğraştıklarını söylemelerinden söz ediyorum. Yalnız şunu belirtmeliyim: Karşı çıkışlarının uzun süre sağlam kalamamasının nedeni tam da budur. Yani, Freud'un dişilik kavramını psikanaliz örgüsü dışında değerlendiriyor olmaları.

SİMONE DE BEAUVOIR

«Freud ve İkinci Cins»

Bütün sistem bu bakış açısı üzerine kuruludur. Ama ben onu tümüyle eleştirmeye niyetli değilim. Yalnızca, kadının incelenmesine olan katkısı üzerinde duracağım. Aslında psikanalizi tartışmak kolay bir şey değildir. Bütün dinlerde olduğu gibi (Hristiyanlık ve Marksizm) katı kavramlar temelinde şaşırtıcı bir esneklik sergiler. (1)

Bir felsefeci olmadığından Freud kendi sistemini felsefi olarak temize çıkarmayı reddetmiştir. Taraftarları da bu nedenle onun saldırıların dışında tutulması gerektiğini savunmaktadır. Oysa tüm diktasının ardında metafizik varsayımlar vardır ve onun dilini kullanmak bir felsefeyi benimsemek anlamına gelir. (2)

Açıkça söylemek gerekirse Simone de Beauvoir'ın «İkinci Cins» adlı yapıtı ikinci feminist hareketin bir parçası değildir .1949'daki basımı politik akımın parlamasından yirmi yıl öncesine rastlar. 1953'deki İngilizce çeviriyse bu konuda ikinci büyük eserin yazımından on yıl öncedir: «Betty Friedan'ın 'Kadının Gizemi'» Herşeyin ötesinde bu yapıt tam anlamıyla bir feminist bildiri değildir. (3) Fakat hiç kuşkusuz «İkinci Cins»'in yeni fe-

---

1) Simone de Beauvoir, 'İkinci Cins' Jonathan Cape. p. 65

2) İbid. p. 66

3) Nouvel Observateur'un bir röportajında, Simone de Beauvoir pozisyonun değiştiğini ve artık kendinin politik olarak bir feminist olduğunu bildirmiştir.

ministlerin ilk kuşağında çok derin bir etkisi olmuştur. İşte bu yüzden De Beauvoir'ın Freud ve Freud'culuk yorumlarında buraya almak zorunluluk durumundadır.

De Beauvoir'ın psikanalizi eleştirisinin en önemli özelliği psikolojik buluş açısıdır. Sevdiği, psikolojinin gerçeği, sevmediğiyse bu psikolojinin doğasıdır.

Psikanalizin psikofizyoloji karşısında kaydettiği en büyük aşama şu görüşte yatar: İnsan belirleyiciliğinin olmadığı hiç bir etken psişik yaşamda yer almaz. Gerçekte var olan biologların tanımladığı beden nesnesi değil, özne tarafından yaşanan biçimiyle bedendir. Kadın öyle olduğunu hissettiği ölçüde kadındır. Kadını tanımlayan doğa değildir; kadın kendini, kendi duygusal yaşantısı açısından doğayla etkileşim içinde tanımlar. (4)

Psikanaliz bir felsefe olmadığını savunur oysa de Beauvoir'a göre felsefi sonuçlar getirmektedir. (5) Onun ilgilendiği bu sonuçlardır. Freud'un karşı çıkışının bunu güçleştirdiğini de onaylar.

Güç, ama zorunlu: De Beauvoir'ın oluşturmaya çalıştığı psikoloji karşıtı bir felsefedir. Ben, burada De Beauvoir'ın alternatif önermelerini sıralayarak Freud yorumundaki temel öğeleri vermeye çalışacağım. Sanırım De Beauvoir'ın psiko-felsefi niyetinin Freud'u felsefe açısından değerlendirmesini belirlediğini görebiliriz. Kabaca özetlersek De Beauvoir'ın varoluşçuluğunun özü varlığın, anlamını, oluşturduğu eylem ve geleceği yönelik tasarımlarla kazandığı kavramında yatar. Her bilinç kendini bir özne olarak tanımlar; nesne olarak tanımladığı diğer bilinçlere de karşı çıkar. Her bilinç özgürlüğünü diğer özgürlüklere karşı bitmez tükenmez bir yenme çabasıyla gerçekleyen bir aşkınlıktır. Eğer bir insan

---

4) 'İkinci Cins' op. cit. p. 65

5) Freud «Gözlemlerimden uzaklaştığım anlarda bile felsefi yaklaşımlardan kendimi uzak tuttum.» Otobiyografi Çalışması, 1925 (1924) S.E. Vol XX. p. 59

bu özgürlüğü yaşamayı reddederse, doğduğu zamanki konumuna düşer ve özgürlüğü yerini doyumsuzluğa bırakır. Eğer başka bir insan diğerlerinin özgürlüklerin engel olursa bu sömürüyü yaratır. Kadın, karşısında erkeğin kendini özne olarak tanımladığı üstün «Başkası»dır. Ama bu olay karşılıklı değildir; yani kadının özneliği için erkek nesne konumundayken onun üzerinde psişik baskıyı sürdürmektedir. Kadın baskı altında tutulan bilincin idealidir. Kadının biolojik özellikleri sömürülmüş, böylelikle kadın, erkeğin yabancılaşmayı hissetmesinin zorunlu olduğu sığınak durumuna gelmiştir, o erkeğin «başkalığını» korur, ve bunu yapmakla kendi insanlığını yadsır. Erkek kendi insanlığını tanımlarken kendini özgürce seçilmiş bir geleceğe dönük görür: Hayvan cinsleri arasında, dişi üreme güçlerine sahip oluşuyla üstünlük kazanabilir, fakat insanı hayvanlardan ayıran, onun sürekli kendini aşmasıdır. Hayvanlar yineler ve var olanı sürdürür. İnsan yaratır ve keşfeder. İnsanlığa özgü olan herşey erkekte, tüm insan ya da hayvanlarda ortak olan şeylerse kadında yoğunlaşmıştır.

İnsan çelişkili bir biçimde hem yaşamaya ya da kendini yaşamdan geri çekmeye, hem de varolmaya ya da yalnızca olmaya eğilimlidir; «ruhsal sorunun» gelişmenin bedeli olduğunu çok iyi bilir, nesneden uzaklığının kendi kendisine olan yakınlığının bedeli olduğunu da; ama yine de gürültülü ortamda sessizliği ve bilincin az da olsa geçerli olduğu karanlık bir sonsuz-yapabilirliği düşler. Bu düş kadında vücut bulur; o doğayla bir bağ kurmak için istenmiştir, erkeğe yabancıdır ve ona çok benzer. (6)

Kadın değişkenliğin en evrensel ve saltık (mutlak) tanımıdır. O gizemdir, özdür (ruh). Kimse kadın olarak doğmaz: kadın erkeğin gereksinmelerinden yaratılır. O karmaşıktır, gizemlidir, tamdır, varoluşun gerilim ve sa-

---

6) 'İkinci Cins' op. cit. p. 160

vaşımlarının dışındadır. Kadın için, erkek herşey olmalıdır, erkek onun varoluşunun tanımlayıcısı ve doğrulayıcısıdır. Oysa erkek için kadın, bir zevk aracı, fazladan bir varlık, az çok da gereksiz bir varlıktır. Karşılıklı alışverişin ve eşitsizlikten söz eden dil bu dünya öznelere ve nesnelere ayrılmışken anlamsızdır. Erkekten onun kendini bir başkasında yabancılaştırma hakkını terketmesi, kendini artık kadındaki doğal uzantısıyla görmemesi (kendi insan varlığını aramasında onu özgür kılan eylem) talebi küçük bir istek değildir.

... Şu anki evrim yalnızca dişi çekiciliğinden çok daha fazla şeyi tehdit etmektedir: kendisi için varolmaya başlayan kadın, erkeğin evrelerinde ayrıcalıklı yerini borçlu olduğu erkeğin kopyası ve arabulucusu olma işlevini bırakacaktır; erkek için doğanın sessizliğiyle, diğer özgür varlıkların talep eden konumları arasına sıkışmış, bir zamanlar sevdiği ve büyük bir hazine gibi görünen edilgen nesne konumunu. (7)

Beauvoir'ın gözünde kadın üzerindeki baskının tümü şu özgün psikolojik yanılgının ekonomik ve toplumsal sömürüsüdür: apayrı dünyasıyla o; ikinci cinsin yaratılışı.

Bu küçücük açıklamada bile bu olayın nasıl gerçekleştiği neler olup bittiği ve neler yapılması gerektiğine ilişkin Beauvoir'in kullandığı ana kavramlar ve değerler belirgindir. Bunlar kadercilik, doğuştancılık (immanence) yabancılaşma ve değişkenlik (alterity)'a karşı «seçim», «özgürlük» ve «tasarımlar» dır.

Bir dizi seçenekle karşı karşıya kalan insan, tehlikeli geleceği seçer. Böylece kendisini oluşturur. Yaşam özgürlük için seçilen savaşımdır, ölümse verilenle yetinerek oturup kalkmak. Beauvoir psikanalize işte bu değerler ve bu psikolojik felsefi açıklamayla karşı çıkmakta-

---

7) İbid. p. 685

dır. İçsel olana değer vermesine karşın, orada bulduklarını sevmez.

De Beauvoir Freud'un kızın gelişmesine ilişkin görüşlerini özetler: Genital cinselliğin gelişi ile birlikte ağızcıl (Oral) ve dışkıl (Anal) aşamalardan geçerek her iki cinsin çok biçimli cinselliğinin ayrışması: kız iki aşamalı genital gelişiminde önce çocuksu klitoral duyarlılığa sahiptir. (bu aşama erkeğin kendi penisine duyarlılık kazanması sürecine benzer), sonra ergenlik döneminde kadınsı cinselliğinin organı olan vagina'ya zorunlu geçişi yapar. Beauvoir'ın ilgilendiği bu bilinen kavram değil modelin içte-varolan erilliğidir. (Masculinity). Çünkü Beauvoir'e göre norm erkektir ve kız bu norma göre bir sapmadır. Bu Freud'un sonraları ilk modelleri için (kendisininde belirttiği gibi) büyük ölçüde geçerlidir. Bu konu artan ilgiyle birlikte Freud'un sürekli değindiği bir sorun durumuna geldi.

Beauvoir'ın Freud'un «eril yanlılığı» olarak adlandırılabilecek düşüncelerine karşı çıkışı, bu eğilimin bilimsel bir akıma yol açması olasılığından çok oluşturduğu değerler sistemidir. Onun karşı olduğu şey Freud'un kuramı erkekte özgün bir üstünlüğün olduğunu varsayarken, kendisine göre bunun toplumsal olarak verilmiş olmasıdır.

Küçük kızın kıskançlığı (Penise karşı) erkeksi özelliklere sahip olduğu bir evrim sürecinden kaynaklanır. Açıklanması gerektiğinde Freud bunu önsel bir gerçek olarak benimser. (8) Freud'un açıklayamadığı «Babanın egemenliği»nin kaynağı toplumsal bir gerçekliktir. (9) Zorunluluklar ve yasaklamaları, varlığın özgürce seçiminden ayıran Freud, bunların kökenini açıklamayı ba-

---

8) İbid. p. 68
9) İbid. p. 69

şaramaz. (O, bunları baştan varsayar). Değer düşüncesine, otorite kavramı ile değiştirmeye çalışmıştır, fakat «Musa ve Tek Tanrıcılık»da bu otoriteyi açıklayacak hiçbir yolu olmadığını onaylar. Örneğin, ensest baba yasakladığı için yasaktır, ama baba bunu niye yasaklamıştır? bu bir sırdır. (10)

Gerçek şu ki insanın ayrıcalıklı yanının, anatomik ayrıcalığa dayanması durumu yalnızca genelde varolan koşullardan ötürüdür. Psikanaliz, kendi gerçeklerini yalnızca tarihsel bağlamda oluşturabilir.

Freud'un penise ve erkek egemenliğine verilen büyük değeri açıklamayı başaramadığını gören Beauvoir, bu yanılgıyı psikanalizin iç görülerini (insight) tarihsel ve felsefi bir bağlama yerleştirerek gidermeye çalışır. Freud'un pekçok gözlemini onaylar ama daha ileri giderek «neden» sorusunu sorar.

Her özgün çaba belli varsayımları birlikte getirebilir ve Beauvoir'da bunun dışında kalmamıştır: çok ilginçtir, kendi kitabının özünü oluşturan düşünceleri psikanalizi değerlendirdiği bölümde en açık bir biçimde ortaya konur.

... Dişilik kaderini çok daha başka bir biçimde ortaya getireceğim (Psikanalizin önerdiğinden) : kadını bir değerler dünyasına yerleştireceğim ve davranışlarına bir özgürlük boyutu vereceğim. İnanıyorum ki onun, aşkınlığın zorlayıcılığıyla, bir nesne olarak yabancılaşmak arasında seçme yapacak gücü vardır; kadın çelişik dürtülerin bir oyuncağı değildir. O, ahlaksal ölçekteki birbiriyle bağıntısız bir sürü değerin çözümlerini tasarlar. (12)

Varlığın oluşma serüveninde, özgür seçim önsel olarak konunca, ardından «değer»in karmaşık bir psiko-

---

10) İbid. p. 71

11) İbid. p. 75

12) İbid. p. 76. Burda basit kadercilikten çok farklı bir biçimi psikoanalizin içinde var olduğu De Beauvoir tarafından açıklanmakta-

sosyal açıklaması gelmek durumundadır. Açıkcası, tümüyle belirleyici olan bu «seçme» kavramının ışığında, Beauvoir'ın anatomi ve dürtüler tasarımı üzerinde Freud'cu abartı olarak değerlendirdiği şey, kaba ve determinist gibi görünmelidir. Beauvoir'in uyarlamasında, Freud'un bebeği, dünyaya doğuştan bazı dürtülerle (cinsel olanlar) ve değişmez anlamı olan bir bedenle (erkek ya da dişi) gelir, Çocuk yaşantısının tüm önemli olayları da bunlara dayanır. Oysa Beauvoir'ın bebeği, özgürlüğünün gönüllü bir zorlamasıyla, karşı çıkmak yada aralarında yolunu bulmak zorunda olduğu, baskılar ve sorunlar dünyasına önceden belirlenmiş özelliklerden bağımsız olarak gelir. De Beauvoir'in bebeği geleceğe dönüktür, onun Freud uyarlamasıysa geçmişe dönüktür: Psikanalizde «birey geçmişe olan bağlantılarıyla açıklanır, amaçlarını yansıttığı bir geleceğe göre değil» diye yakınır. (13)

Psikanalist dişi olan çocuğu yani genç kızı, anne yada babayla özdeşleşme karmaşasını yaşayan, «erkeksi» ve «dişi» eğilimler arasında bocalayan biri olarak tanımlar; oysa ben onu nesne konumu (Kendisine sunulan başka)'yla özgürlüğünün zorlayıcılığı arasında kararsızlık çeken biri olarak algılıyorum. (14)

De Beauvoir'in felsefesi, onun Freud'a karşı çıkışını iki biçimde belirler. İlkinde daha öncede gördüğümüz gibi, alternatif bir psikoloji görüşü getirir: insanın özne olma ve kendi yabancılaşmasını bir başkasında açığa vurarak karşısındakini nesne konumuna dönüştürme isteği; ikincisinde, Beauvoir, kendi önermesini toplumsal etkileşime dayalı açıklamalarla doğrular. Öyleyse, önsel olarak bir dizi değeri varsayan bir sistemdir bu(ve bu özelliğiyle tam anlamıyla bir ahlak sistemidir), sonra-

13) İbid. p. 73
14) İbid. p. 77

sında da, bu değerleri toplumsal olanla açıklamaya çalışırlar. (Bu bölümse Freud'u, yokluğundan ötürü eleştirdiği «açıklama» ve «nedenlerini bulma» işlevlerini yerine getirir). Buradan anlaşıldığı üzere Freud'un, Beauvoir'ın alternatif önermesinin yeterli olabileceği, açıklıkla anlaşılabilen bir felsefesi olsaydı, kadının işi epey kolaylaşırdı; böyle olmadığı için, onun gözlemlerinin doğasından çıkarmak durumundadır. Beauvoir ona çalışmalarında bulmakta güçlük çektiği bir değerler sistemi yüklediğini itiraf eder. Böylece psikanalizin terminalojisi felsefeyle yüklenir.

Anne ya da babayla özdeşleşen bir çocuk, varlığını kendiliğinden açığa vurmak yerine kendini başka bir görüntüde «yabancılaştırmaktadır».

Bilinçdışını ve tüm ruhsal yaşantıyı içselleştiren psikanaliz dili, bireyin dramının kendi içinde açığa çıkacağını ileri sürer (karmaşa, eğilim gibi sözcükler bu izlenimi uyandırır). Oysa yaşam dünyayla bir bağdır ve birey kendi çevresindeki dünyada seçimler yaparak kendisini tanımlar. (15)

Bir başka deyişle, de Beauvoir bir felsefe dayatmayı isterken, psikanalize karşı çıkışının kaynağını, onun sonuçlarında bulmak zorundaydı.

Neleri psikanalizin sonuçları olarak görür Beauvoir. Tümü kapsamlı bir kavramda özetlenebilir: determinizm. Burada benim ilgilendiğim, sanırım bu varsayıma dayanarak Freud'un analizinin saptırılmasıdır. Freud ve Beauvoir aynı terimle oldukça farklı şeyleri anlatmaktadır öyle ki, şöyle ya da böyle, Beauvoir gerçekte olmayan bir şeyi düzeltmeye çalışmakta ve bunu yaparken de bir dizi özgül hataya düşmektedir.

Yorumdaki yanılgılar bu felsefi kadercilik suçlamasından kaynaklanmaktadır. Fakat de Beauvoir'ın Freud'-

15) İbid. p. 75

un erkeksi modeli üzerinde de durmasıyla yanılgılar daha da karmaşıklaşır.

Freud kadının kaderine hiç bir zaman ilgi göstermedi; erkeğin kaderi üzerine açıklamaları küçük değişikliklerle kadınlara uyarladığı çok açıktır. (16)

Bu belirsizlik (Freud bu soruyla çok ilgili ama o ölçüde de kararsızdı) Beauvoir'ı daha önemli yanlış anlamalara götürür.

Freud, önce küçük kızın tarihini tümüyle erkeğinkine uygun olarak betimledi ve dişiye ait olan bu biçime Elektra kompleksi adını verdi; ama şu açıktır ki Freud bu tanımı kendi içinde gerçekleştirmekten çok erkek modeline dayandırmıştır. Freud bu terimi daha sonraları hep «bastırılmış» (repressed) düşünceler kavramıyla birlikte kullanmıştır, yani açıkça belirtmek gerekirse bu terim yalnız Ödip ve hadımlık komplekslerinde kullanılmıştır. «Eğilim»in Freudcu bir kavram olmadığı da açıktır.

Şimdi de Freud'a kulak verelim :

Şu anda Ödip kompleksine ilişkin, cinsler arasında bir başka ayrımın daha olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Ödip karmaşası konusunda söylediklerimizin yalnızca erkek çocuğa tümüyle uyduğu ve iki cinsin tutumlarındaki benzerliği vurgulamaya çalışan «Elektra kompleksi» terimini yadsımakla haklı olduğumuz izlenimini edindik. (18)

Ve :

Elektra kompleksi teriminin tanıtılmasının hiç bir gelişme ya da kazanç getireceğini sanmıyor ve kullanılmasını desteklemiyorum. (19)

---

16) İbid. p. 66
17) İbid. p. 67
18) Freud 'Kadın Cinselliği, op. cit. p. 228-229
19) Freud «Kadında Homoseksüelliğin psikolojik yaratılışı» 1920, Vol XVIII, p. 155

Tarihin bir cilvesidir; Beauvoir'ın oluşturduğu Freud'un gelişen küçük kız uyarlamasında cinsler arasındaki ayrım iyice katılaşır ve tüm süreç, Freud'un özgün yazılarında, her hangi birinin görebileceğinden çok daha katı bir biçimde belirlenir. Böylece o, Freud'un ağızcıl, dışkıl ve genital aşamalarına ilişkin ilk kavramlaştırmalarını yaşamın birbirinden ayrı adımlarıymışçasına değerlendirerek yineler; oysa Freud son çalışmalarında bunların sürekli birlikteliğini ve ayrılmazlığını anlatabilmenin sancılarını çekmiştir. Doğaldır ki Beauvoir Freud'un ikicinsliliik kuramının derinliklerine inme gereğini de görmezden gelir. Onun çizeminde (schema) kadınla erkek arasındaki ayrım, Freud'da hiç olmadığı denli mutlaktır. Freud'un bazı sorunlar üzerine ileri sürdüğü görüşler diktaya dönüşmüştür ve Freud'un kendisinin de yetersiz açıklamalar olarak görüp yadsıdıkları, yine onun dogmatizmi olarak değerlendirilmiştir. İki cinste de etkinlik ve edilginlik arasındaki ayrımdan rahatsız olan Freud'a Beauvoir, Freud'un da saçma bulduğu bir kavram olan «kadın için edilgin bir libido» önerisi nedeniyle çıkışmaktadır.

Sorunun bir bölümü tüm psikanalistlere Freud gözüyle bakılmasından kaynaklanmaktadır. Freudcu analistlerle ilgilenirken bu, bir ölçüde anlaşılır bir şeydir; ancak Freud ve diğer düşünürler arasında açık bir ayrılık varken bunu yapmak elbette doğru değildir. Oysa Beauvoir hiç bir yorum yapmadan Freud'unkilere tanıdığı konumun aynısı Adler ve Stekel de uygun görür.

İkisi de Freud'dan kopmuştur ve ne onlar, ne de onları izleyenler kendilerini psikanalist olarak görmezler. Kopmanın cinselliğin doğası ve rolü gibi sorunların sonrasında oluşması Beauvoir'ın çıkarsamasındaki yanılgıyı daha da önemli bir duruma getirir. Kendini Freudcu gelenek içinde değerlendiren Helen Deutsch'un bulgula-

rından büyük ölçüde yararlanması bir ölçüde haklı görülebilir ama bu durum da yeni sorunlara gebedir. En azından, bu karışıklığa yalnız onun açısından yaklaşmak bile Beauvoir'ın yaklaşımının garip bir biçimde dar olduğunu göstermektedir. Sözgelimi, toplumsal olanı vurgulaması açısından kendi konumuna yakın olan Karen Horney gibi analistleri dışlamaktadır. Gerçekten de Horney'in penis-kıskançlığı konusundaki görüşü Beauvoir'ınkiyle büyük ölçüde çakışmaktadır. Gerek Freud'un ve başka analistlerin söylediklerini, gerekse bazı analistlerle psikologların ileri sürdüklerini gözden geçirirken eğer bizim niyetimiz her ikisini de gözönüne almak değilse, o zaman yapacağımız seçimin bir nedeni olmalı. Ama sanırım Beauvoir'ın elde ettiği bileşim tam bir karmaşadır. Çünkü o, yalnızca Jung'un ve Adler'in olan terimleri (Elektra kompleksi ve eril protesto) Freud'a mal etmekle kalmaz aynı zamanda Jung'un olan ve onun psikanaliz ve Freud'dan kopuşunu getiren terimi de Freud'a atfeder : toplu bilinçdışı (collective unconscious). (20) Bu atıf bana onun psikanaliz değerlendirmesindeki en belirgin yanılgı olarak göründü.

Bu yanılgı Freud'un çalışmalarında bulmaya çalıştığı felsefenin anlamını :

Psikanalizin kadercilik ve toplu bilinçdışı adına şiddetle karşı çık-

---

20) Freud'un Elektra karmaşası konusunda neler söylemek zorunda kaldığını görmüştük; «eril kınama» (masquline protest) konusunda yalnızca biraz daha hoşgörülüydü. Adler'in kuramlarını yorumlarken Freud şöyle yazmıştı: «Adler cinsel edimdeki en önemli gücün erkeğin kendini, kadının efendisi gibi görme ve gösterme eğilimleri olduğu değerlendirmesini yaparken çok tutarlıdır. Bu korkunç kavramları yazılarında açıklayıp açıklamadığını bilmiyorum.» («Psikanalitik Akımın Tarihi Üzerine» 1914, S.E. Vol XIV p. 52-53)

Freud'un kuramıysa tersine, cinsel birleşmeyi izleyen küçük oğlanın kendini hem kadının hem erkeğin yerine koyarak düş kurduğunu var sayar.

tığı «seçme» kavramıdır; ve insana prefabrik imgelem ve evrensel bir simgecilik veren işte bu bilinçdışıdır. Böylece rüyaların, amaçsız eylemlerin, çıldırı imgelerinin, alegorilerin ve insan kaderlerinin gözlemlenen benzerliği açıklanabilir. (21)

Ama Freud hiç bir zaman «toplu bilinçdışı» terimini kullanmadı; gerçekte onun bu kavrama karşı çıkışının Beauvoir'ınkiyle pek çok ortak yanı vardır :

Bireysel psikolojinin kavramlarını grup psikolojisine taşımak bizim için kolay değildir; «toplu» bilinçdışı gibi bir kavramı kullanmakla hiçbir şey kazandığımızı sanmıyorum. (22)

Beauvoir'ın Freud'un «toplu zihin»e ilişkin çok seyrek kullandığı ve Jung'un «toplu bilinçdışı» kavramından çok farklı olan hipotezlerini karıştırmış olduğu düşünülebilir. Gerçekte Freud'un bu kavramı Beauvoir'ın karşı çıkışına çok büyük bir benzerlik gösterir ve Jungcu inanışlar herhangi birinin sandığından çok daha uzaktır. Freud'un «toplu zihin» kavramını yetkin olarak kullanışı tam anlamıyla psikanalize ilişkin olarak düşünülmeyecek alanlarda, antropoloji, tarih ve dinlerin, kültür ve ahlakın kökenleriyle ilgili spekülasyonlarında gerçekleşmiştir. - «Totem ve Tabu» ve «Musa ve Tektanrıcılık». Buradan geniş alıntılar yapacağım çünkü bunun, Freud'un çalışmalarının yanlış değerlendirilmesinin anahtarı olduğuna inanıyorum. Freud'un tarihi yeniden kurma atılımlarının ilkinde babanın bir grup erkek kardeş tarafından öldürülmesi ve sonrasında bu nedenle yaşanan suçluluk dile getirilir. (s. 4031) Totem ve Tabu, toplumumuzda çocuğun anne babasıyla ilişkilerinin Ödip kompleksi olarak adlandırılan döneminde açığa çıkan, bir birey olarak çocuğun insan kültürüne katılışının be-

---

21) «İkinci Cins» op. cit. p. 72

22) Freud «Mases and Monotheism» Bölüm 3. (1939) S.E. Vol. XXIII. p. 132

lirleyici önemini insanlık tarihinde benzer bir olaya dayanarak açıklamaya çalıştığı ilk yazısıdır. Freud karşılaştığı güçlükleri de anlatır :

«Yorumlarımı sonlandırmadan önce şunu söylemeliyim, tartışmalarım tek bir açıklayıcı düşünceler toplamına büyük ölçüde yaklaşmamızı sağlamış olsa da bu gerçek, önermelerimdeki belirsizliğe ya da çıkardığım sonuçlardaki sorunlara gözlerimizi kapamamızı getirmez. Ben bu sorunların yalnızca bazı okuyucularımın gözüne çarpabilecek iki tanesine değineceğim:

Tüm ileri sürdüklerimin temeli olarak içinde süreçlerin bir bireyin zihnindeki gibi işlediği toplu bir zihni gösterdiğim gözlerden kaçmış olamaz. Özelde, gerçekleştirilen bir eylem nedeniyse suçluluk duyma olgusunun binlerce yıldır varolduğuna ve bu eylem konusunda bilgilenmesi olanaksız olan kuşaklar boyunca işlevselliğini sürdürdüğünü varsaydım. Bunun gibi bir duygusal sürecin babaları tarafından kötü davranılan erkek çocuklar kuşağında gelişmiş olduğunu ve babaları safdışı bırakıldığı için kötü davranışla karşılaşmayan yeni kuşaklara da bu yolla ulaştığını varsaydım. Kabul etmeliyim ki bunlar oldukça önemli sorunlar ve böylesi önsel varsayımları gerektirmeyen herhangi bir açıklama benimkilere yeğlenebilir.

Ancak biraz daha düşünülünce bu cesur gidişte yalnız olmadığım görülecektir. Genelde bireyin yokolmasının yol açtığı zihinsel etkinliklerin sekteye olgusunu gözardı edebilmeyi olası kılan bir «toplu zihin» varsayımı olmaksızın sosyal psikoloji varolamaz. Psişik süreçler bir kuşakları diğerine sürmese ve her kuşak yaşama karşı tutumunu yeniden belirlemek durumunda olsaydı bu alanda gelişmeyi sağlayıcı ilerleme olmazdı.» (23)

Bilinçdışı her insanın, insanoğlunun yaşamına ilişkin kalıtsal olarak taşıdığıdır. Freud'un dediği gibi, her ayrı birey insanlık tarihi sürecine sıfırdan başlayamaz; onu öğrenmelidir. Sıradan bir olayı -yalnızca psişik bir olgu bile olabilir- bir hipotez durumuna getirerek, gelenek, ahlak ve benzerlerine ilişkin ortak anlayış ve kapsamlı kalıtımı açıklamak üzere gereken bir tür mitolojik

---

23) Freud, 'Totem ve Tabu» 1913 S.E. Vol XIII ps. 157-158

açıklamayı sunan «bilimsel bir mit» yaratılabilir. Aynı türde bir hipoteze yirmi beş yıl sonra yeniden değinen Freud şöyle yazar: «İlk çağların psişik kalıntılarının her yeni kuşakta öğrenme için değil, uyanma için gerek duyulan kalıtsal özellikler durumuna geldiği hipotezini kabul etmek zorundayız. Bunu söylerken aklımızda, konuşmayı öğrenme döneminde tüm çocuklara öğretilmeden tanıdık gelen ve değişik dillere sahip olan kültürler arasında bile aynı olan, «doğuştan» simgecilik olarak adlandırılabilecek örnekler var... Çocuklarımızla kurduğumuz önemli bazı ilişkilerimizde kendi yaşantılarına dayanarak değil hayvanlar gibi içgüdüsel olarak, yalnızca kalıtımsal edinmeyle açıklanabilecek biçimde tepki verdiklerini görürüz. (24)

Freud bu sözlerde kesinlikle Beauvoir'ın «prefabrik imgelem ve evrensel bir simgecilik» olarak tanımladığı şeye değinmemektedir. (İnsanın hayvansı güdüleri olduğundan da söz etmemektedir - bu çok yetersiz bir analizdir. Onun söz ettiği kalıtım, insan kültürüne aittir.)

Freud, bireyin psikolojisinin tümüyle ya da yalın bir biçimde toplu / toplumsal bir duruma dönüştürülemiyeceğini ,bunun tersinin de yapılamıyacağını ama her ikisinin ortak yönleri olması gerektiğini, ve bunların çözümlenerek, ilişkilerin göz önüne alınabileceğini vurgulamaya çalışır. Güdünün doğuştan kişi tarafından getirildiği düşüncesi, kısmen insanlığın tarihsel deneyiminden kaynaklanmış gibi görünmektedir. Freud (Beauvoir'ın suçladığı gibi) simgeliliğin cennetten ya da yerin altından geldiğine Beauvoir'dan çok inanmaz. Bunu yapan Jung'dır. Freud ve Beauvoir ortak algı ve simgeleri oluşturanın ortak yaşanan tarih olduğu görüşünde birleşir-

---

24) Freud «Moses and Monotheism» op. cit. p: 132-133

ler. Üstelik Beauvoir, psikanalizi açıklama kaynağı olarak «gizemli bir bilinç» kavramını kullanmakla suçlamasına karşın bunun tam tersi bir durum söz konusudur: psikanaliz bilinçdışının yasalarını açığa çıkarmayı amaçlar, varolması bu kavramsal «gizemliliği» ortadan kaldırmak içindir. Jung'un «hermeneutic»'i bu gizemli bilinçdışının gizlerini anladığını iddia eder: Freud ise orada yalnızca bastırmayla itilmiş ve dönüşüme uğramış normal düşünceyi aramıştır.

Bu sorun üzerinde bir süre uğraştım çünkü Beauvoir'in felsefi saldırısının odağını oluşturuyordu - bunun dışında yalnızca bir görgül (ampirik) önermelere meydan okumaktadır. Eleştirisinin altında kendi tezi yatmaktadır ve bu teze - ortaya koyduğu biçimiyle - Freud'un karşı çıkacağı kesindi. Yalnız bu karşı çıkış Beauvoir'ın ona atfettiği biçimin tam tersi olarak durdu. Beauvoir «insanın birliği»ne inanır, öyle ki Freud'a karşı çıkışı toplumsal gerçeklik adına yapılmış olmasına karşın altında yatan «bütünlük» (wholeness) felsefi kavramıdır. Bu önsel inanış kendisinin insan davranışına ilişkin açıklamalarına olan derin inancında ve bir yöntembilim olarak psikanaliz eleştirisinde açıkça görülür:

..... **ögelerin yalın bir bileşimi kavramı yetersizdir, çünkü psişik yaşam bir mozaik değildir, tüm yönleriyle bir bütündür ve birliğe saygı göstermek zorundayız. Bu yalnızca varoluşun özgün amaca yönelikliğine ayrışmaz gerçekler yoluyla ulaşarak olanaklıdır. Bu kaynağa başvurmazsak, insan birbirine benzeyen, anlamsız ve rastlantısal zorunluluklar ve yasaklamaların savaş alanı olmayı sürdüreceğe benzer. (25)**

Kadın psikolojisine bakış açısından Beauvoir'ın Freud'a olan en belirgin karşı çıkışı işte bu «yaşamın birliği» önermesine dayanmaktadır. Freud'la görüş ay-

25) «İkinci Cins» op. cit. p. 71

rılığı içinde olanların sonunda birleştikleri yer aynıdır: cinselliğe verilen önceliğe karşı çıkış. (26)

Beauvoir cinsel itkinin (impulse) diğerlerinden farklı olmadığı gibi en önemlisi olmadığına inanır.

Kız çocukta da erkekte olduğu gibi beden herşeyden önce öznelliğin ışımasıdır; dünyayı anlamayı olanaklı bulan araç: çocuk dünyayı gözleri ve elleriyle çözümler, cinsel bölgeleri aracılığıyla değil. (27)

Kuramında elleri ve gözleri hiç de yadsımayan Freud yaşasaydı Jung'da yaptığı gibi bu tür bir açıklamanın her şeyi ne denli kolaylaştırdığını ve kabul edilebilir bir duruma getirdiğini bu kez de alaycı bir dille anlatırdı.

De Beauvoir cinsellik kavramının belirsizliğine karşı çıkar. Freud'un açıklanan niyetinin bunu üremenin ötesine genellemek olduğu da doğrudur. «Cinsellik Üzerine Üç Deneme» adlı yapıtından bu genellemelerle çocuksu cinselliği gündeme getirip sapkın cinselliği yetişkin cinselliğiyle aynı çizgi üzerine yerleştirerek seksolojide devrim yaratabilmiştir. Bunu gerçekleştirmesindeki itici güç, zamanında geçerli olan «çocuğun suçsuzluğu» ve «cinsel sapmalar»a gösterilen toplumsal tepkiler gibi yakın nedenler değildi. Tersine, temel bir kavram oluşturmak için çocukların ilk yılları, bilgiye yönelişleri, «bebekler nereden gelir» «cinsler arasındaki ayırımlar nelerdir» gibi sorularla ilgili araştırmalar yaptı. Freud, Beauvoir'ın varsaydığı gibi, cinsellik kavramını genellerken belirsizleştirmez, karmaşıklaştırır.

De Beauvoir'ın cinsiyet farklılıkları üzerindeki sos-

---

26) Bu bağlama, Reich'ı da katmak ilk bakışta bir parça garib görünebilir. Ama Reich'ın da öncelikle cinselliği genitalliğe indirgeyip sonra başka bir yöne ilerlediğini ve sonunda cinselliği herşeyi içeren bir yaşansal enerjiye eşit kabul ettiğini biliyoruz.

27) «İkinci Cins» op. cit. p. 273.

yal etkiler hakkında yapmış olduğu özgün açıklamalar mükemmeldir - ki Freud bunlara itiraz etmezdi - fakat, karmaşık cinsiyetin üstünlüğünü tanımamasında, orijinal insan birliği ikavramında ve bilinçdışını - açıkça olmasa da - reddetmesinde önemli görüş ayrılıkları vardır. Burada varoluşçuluk felsefi bir inanç sistemidir. Psikanaliz ise kabaca, bilimsel bir araştırma yöntemidir. Sonuçta ikisi de farklı plâtformlarda olmak iddiasını taşırlar. De Beauvoir onları kıyaslamak, karşılaştırmak, birinin diğerine olan üstünlüğünü gösterebilmek için aynı alanda karşılaşmalarını sağlamak zorundaydı. Bunu başarabilmek için de eBauvoir Freudcu psikanalizle Jungcu metafiziği özdeşleştirdi. Çünkü Marksizm veya psikanalizin aksine Jungcu metafizik de bir felsefe veya bir inançlar sistemiydi ve varoluşçulukla karşılaştırılmaya daha uygundu.

2. BETTY FRİEDAN

FREUD GİZEMİ

... Freudcu düşünce doğası gereği, sorgulamalardan yıpranmayacak bir nitelik taşır. Eğitim görmüş, fakat kendi bir psikanalist olmayan bir Amerikan kadını Freud'un gerçeğini nasıl sorgulayabilir ki? Freud'un aklın bilinçdışı işleyişini keşfetmesinin, insanın bilginin izinde harcadığı çabalar açısından büyük bir adım olduğunu bilir... Ona, kişinin ancak bir kaç yıllık analitik eğitimden sonra Freud'un gerçeğini anlayabileceği öğretilmiştir. Hatta insan aklının bu gerçeğe bilinçdışı olarak nasıl karşı koyduğunu bile bilebilir. Yalnızca analistlerin dolaşmasına izin verilen kutsal topraklar üzerinde nasıl yürüyebilir ki? (1)

Freud'un kuramını bugünün kadınlığına bire bir uygulamanın yanlışlığını görebilmek için Freud'un Viktorya devri kadınlarında neyi tasvir ettiğini bilmek yeterlidir. (2)

De Beauvoir'ın psikanalize karşı çıkışlarını tartışırken kız çocuğun kadınlaşmasıyla ilgili ayrıntılara pek

---

1) Betty Friedan, «The Feminine Mystique» (Dişil Giz), New York, 1963 ve Penguin Books, 1965, s. 91-92

2) İbid., s. 93.

önem vermedim; çünkü daha sonraki feminist eleştirilerde esas vurgulanan nokta bu oldu. Buna karşılık Freud'a karşı çıkış geleneğinin çok önemli başka bir eseri olan Betty Friedan'ın «The Feminine Mystique» (Dişil Giz) adlı kitabında özellikle üzerinde durulan nokta bu değildir.

Freud'un kuramlarını, onu izleyen değersiz uygulamalardan ayırdetme çabası gösteren Friedan, bunlara az çok saygılı davranır. Bu kuramları, kendilerini çevreleyen Viktorya döneminin baskıcı toplumu bağlamında değerlendirerek devrimci keşiflerinden ötürü olumlamaktadır. 'Freud'cu psikoloji, cinselliği doyurmak amacıyla baskıcı ahlâktan kurtularak özgürleşmeye verdiği önemle, kadın özgürlüğü ideolojisine katkıda bulundu.' (3)

Freud'un bilinçdışını keşfetmedeki ve oldukça baskıcı, ahlâkçı bir çevrede cinselliğin taşıdığı önemi vurgulamadaki başarısını takdir ederken, Friedan Freud'un Amerikan yaşam tarzı üzerindeki zararlı etkilerini değerlendirmek zorunda kalır. Freud'un çalışmalarını başkalarının çarpıttığını ve kötüye kullandığını belirtmek yeterli değildir; çünkü kuramın kendi içinde bu tür çarpıtmaları körükleyen bir şey vardır.

Freud'un dehasını küçümsememek, fakat aynı zamanda onun dişilik kuramını yargılamak için Friedan tarihsel temelli bir açıklamaya baş vurmuştur : Freud'un keşifleri belli bir kültürle sınırlandırılmıştır ve kendi döneminin izlerinden kurtulamamıştır - üstelik kadınlar için hayli zorlu bir dönem.

Hangi koşulda olursa olsun bunun yanlış bir iddia olduğuna inanıyorum. Gayrimeşruluğunu hemen burda bir yol, eğilimli olduğu bazı içtutarsızlıkları göstermektir. Bu türden bir tarihselcilik kendi tartışma plâtfor-

3) İbid., s. 92.

munda bile uzun ömürlü olamaz. Friedan'ın çabalamasının amacı Freud'un kuramlarının miyadını doldurmuş olduğunu göstermektir. Bu amaçla Freud'a bir özür yakıştırır ve Freud'un kuramsal gözlemlerine konu edindiği hastaların, 'Viktorya Zamanı' Viyanası olarak tanımladığı ortamdan geldiğini söyler :

Freud'un kadınlarda - ki bu kadınlar, Viktorya çağının Viyana'sında kendine tedavi için gelmiş olan ortasınıf kadınlarıdır - gözlediği bir olgu olarak tanımladığı 'penis kıskançlığı' kavramı, 1940'larda Amerika'lı kadınların bütün rahatsızlıkları için tek gerçek açıklama olarak öne sürülmüştür. Tehlikeye düşen dişilik doktrini doğrultusunda vaaz veren ve Amerikan kadın hareketlerini özgürlük ve kimlik kazanmaya yöneltenlerden çoğu, doktrinin Freud'cu bir kökene sahip olduğunu bilmiyorlardı... Freud'un kuramını bugünün kadınlığına bire bir uygulamanın yanlışlığını görebilmek için Freud'un Viktorya devri kadınlarında neyi tasvir ettiğini bilmek yeterlidir. Ve yine aynı şekilde, kuramın önemli bir kısmının miyadını doldurmuş olduğunu, bugün her sosyal bilimcinin düşüncesinde yer alan -ancak Freud'un zamanında henüz bilinmeyen- bilgilerle çeliştiğini anlamak için bu tasvirleri neden o biçimde yapmış olduğunu bilmek yetecektir.

Genel olarak kabul edildiği gibi, Freud insan kişiliğinin önemli sorunlarının son derece dikkatli ve geniş ufuklu bir gözlemcisidir. Fakat bu sorunları tanımlarken ve açıklarken, kendi kültürüne mahkûmdu. Bizim kültürümüz için yeni bir iskelet inşa ederken, kendi kültürünün çerçevesinden çıkamadı. Bugün dahi olmayan insanların bile sahip olduğu kültürel gelişme bilgisini ona o zaman dehası bile veremedi. (4)

---

4) İbid., s. 93.

Freud, Viktorya dönemine ait sınırlamalar tarafından farkına bile varmadan mahkum edilmiştir. Amerikan kadınlarının cinsel karşı devrimle saldırılarına Freud istemeden hedef olmuştur.

Ancak bu teze yine de beklenmiyen bir engel çıkmıştır. Friedan, Freud'un, hastalarında neyi incelediğinin önemini vurgularken bunların Viktorya dönemi histerileri olduğunu, kurtarılmış 20. yüzyıl kadınında bulunmadığını söyler. Oysa Freud'la ilgili yazısında, yine Freud'dan alıntıladığı makale 1932'de yazılmıştır. (5) Gerçekte Freud'un ve Freudcuların kadın psikolojisi üzerine yaptıkları inceleme ve araştırmaların çoğu 1920 ve 1930'larda yazılmıştır. Bu tür mutlak tarihsel açıklamalar - tam da kendi özgün aklanmalarını oluşturan kesinliğe olan gereksinimi gözardı etme eğilimindedirler. Freud psikanalizi Habsburg Avusturya'sında 1890'larda bulmuş ve 1939'da hala verimliliğini sürdüren bir yazar ve düşünür olarak ölmüştür. Yine de Betty Friedan, Freud'un Viktoryacı yanını uygulamada yalnız değildir.

Friedan'ın kendisinin önerdiği kişisel açıklamalara da benzer bir şekilde karşı çıkılabilir. Freud'un kız arkadaşı Martha Berna'ya gönderdiği aşk mektupları, Freud'un erkeksi şovalyevari davranışlarını sergilemek istiyenler için iyi bir malzeme oluşturmuştur. Bunlar gerçekte, kadının yumuşak ve sakin, ağır işçilikten uzak, dünyanın çöküntülerinden kurtarılmış, erkeğinse ekmek kazanan, ailenin başı ve aynı zamanda bir ölçüye kadar eğitimci olduğu bir ataerkil davranış biçimini açıklamaktadır. (Bu bağlamda bile bir çok şeyi açıklamaktadır.)

---

5) Freud'un kişisel mektupları ve Ernest Jones'un Freud biografisi dışında Friedan'ın bütün atıfları Freud'un «The New Introductory Lectures» (Yeni Giriş Dersleri, 1933)'nden alınmış bu makalesine yapılmıştır.

Gerçek bir ev kadını olan Martha bütün yaşamı boyunca Freud'a yaptığı yardımları kendisine kimsenin yardım etmediği bir konumda gerçekleştirmiştir.

Bir kadının kaderi - denilebilir! İşin komik yanıysa, Anna'ya ait hiçbir bilginin burada olmamasıydı. Anna, Freud'un en küçük kızı ve kendi düşünceleriyle dünyaca tanınmış bir analizci ve yazardır. Onun hakkındaki bütün yazılarında, Freud, kişiliği ve çalışmaları için derin bir saygı göstermiştir. Kadınca varolması için hiç bir çaba harcamadığı da bilinen bir gerçektir.

Freud'un erkek arkadaşlarına karşı homoseksüel görünümlü yaklaşımlarına atıf yapanlar onun kadın analizi konusundaki cesaretini niçin görmezden geldiler? Psikanaliz başlangıcından beri kadına karşı cinsiyet ayrımı yapmayan bir kaç bilimsel çalışmadan biridir. Gerçekte kadınsallık ve Ödip dönemi öncesiyle ilgili araştırmalarda (ki Freud son on yılda bunların üzerinde önemle durmuştur), geçişken konumlarının doğası gereği, Freud kadın analizcilerin erkeklerden daha fazla bulguyu gerçekleştireceğine güvenmek istemiştir. Friedan'ın onun durumunu çıkarsamak için kullandığı makalesinde de bunu açıkça belirtmiştir.

Gerçekte bütün bunlar esas önemli nokta olmaktan uzaktır. Ben sadece bu tür «ad hominem» argümanların ister tarihsel bir döneme, ister kişisel bir hayata ait olsunlar, yatkın oldukları iç tutarsızlıkları belirtmeye çalıştım. İtirazım bu argümanların zayıf yanlarına değil, bizzat kendilerinedir. Octave Mannoni'nin (6) dediği gibi, Freud tarih tarafından değil, tarih Freud tarafından biçimlendirilmiştir.

Eğer psikanaliz, kelimenin gerçek anlamıyla başlı başına bir bilim olmayı hakediyorsa kendinden önceki

---

6) **Octave Mannoni, Freud op. cit.**

düşünme biçimlerinden bir kopuşu gerçekleştirmiş demektir; o düşünce biçimleri psikanalizin gelişimini hazırlamış olsalar bile. Psikanaliz, bir kerede ve eksiksiz olarak kurulmuş olduğu için bir bilim değildir (tam tersine tamamlanacak, değiştirilecek, düzeltilecektir). Bir bilimdir çünkü kuruluşuyla birlikte yeni bir nesneyi ortaya çıkarmıştır ve bu nesne yeni kanunlarla tanımlanabilecek (nesnenin doğası tarafından belirlenmiş kanunlar), tutarlılık ve kesinlik açısından denetlenebilecektir. Filozoflar ve yaratıcı yazarların yüzyıllar boyu bilinçdışından bahsetmelerine karşın, Freud bunun nasıl çalıştığını keşfetmeye koyulduğunda tamamen yeni bir şey sunuyordu. Eğer Freud'un bilinçdışının işleyişile ilgili iddiaları doğruysa (ki kendisi bunları birincil sürece dair kanunlar olarak adlandırır) bunu bu kanunların uygulamalarındaki tutarlılıkla ispatlayabiliriz. Bence bu durum Friedan'ın iddia ettiklerini önemli ölçüde etkilemektedir.

Friedan, bütün sosyal bilimlerin kültüre bağımlı olduğunu iddia etmektedir :

Bu bir slogan değil, hiç bir sosyal bilimcinin kendini kendi kültürünün hapisanesinden tamamıyla kurtaramayacağı gerçeğinin dile getirildiği temel bir cümledir. Bilimadamı gözlediklerini ancak kendi zamanının bilimsel çerçevesi içinde yorumlayabilir. Bu gerçek, en büyük yenilikleri gerçekleştirenler için bile geçerlidir. (7)

Bence burada bir dizi düşünce karışıklığı söz konusu. Sosyal ve doğal - veya fiziksel - bilimler arasında anlamlı bir ayrım yapmak mümkün değildir. Bir bilim bir bilgidir. Ve ancak sosyoloji veya benzeri disiplinlerden ayırd edilebilir. Bu disiplinler, bir araştırma konusuna, bir çalışma alanına sahip olmalarına karşın, bi-

7) Friedan, (The Feminine Mystique) «Dişil Giz», op. cit., s. 93

limsel bir nesneleri yoktur, dolayısıyla kanunlar oluşturmak zorunda değildirler. Friedan'ın burada atıf yaptığı konum ise bir gözlemcinin hiç bir disiplin açısından belirli olmayan statüsüne aittir. Fakat bir bilimadamının kişiliğini, onun çalışmalarını inceleyerek çıkarsamak geçersiz bir yöntemdir. Eğer geçerli olmuyorsa o zaman o çalışmaların bir bilim olup olmadığının sorgulanması gereği belirir. Freud'un kendisi, psikoanalizin sosyal disiplinlerle karıştırılmasından endişeleniyordu. Bu nedenle 'doğal bilim' tanımını kullandı. Bunu özellikle belirtmeye gerek olmamalıydı.

Elbette bir anlamda Freud'un kendi kültürüne bağımlı yanları vardır. Fakat bu anlam Friedan'ın kastettiğinin tam zıttıdır. Freud yepyeni bir ülkenin varlığını ilân ederken eski topraklardaki varlığını sürdürmek zorundaydı - kendi zamanının terminolojisini ve kavramlarını kullanmak zorundaydı. Daha önce de belirttiğim gibi ne «bilinçdışı» terimi, ne de Freud'un sözcük dağarcığındaki diğer önemli terimler yeni değildi - yeni olan onlara verdiği anlamdı. Freud'un ne ölçüde zamanının düşüncesini işlediği ve **değiştirdiği,** onun kendi kültürü tarafından üretildiğinin değil (bu gözlem, düşünüldüğü takdirde daha fazla ispata ihtiyaç duymaz) tam tersine o kültürden uzaklığının, ondan yeni bir şey çıkarmasının, ondan kopukluğunun ölçütüdür. Bu kopuş ne bir günde, ne de tamamiyle gerçekleşmiştir. Freud da tüm diğerleri gibi Freud öncesi ürünler verebilirdi - ancak böyle davranmakla elde edeceği kazançlar herkesten daha azdı. Friedan'ın çabaları tüm psikoanalize Freud öncesi bir nitelik kazandırıyor. Bunu şu şekilde başarıyor :

Freud'un biyolojik, içgüdüsel ve değişmez olduğuna inandığı bir çok olgunun kaynağında belirli kültürel yapıların yattığı çağdaş araştırmalar tarafından gösterilmiştir. Freud'un evrensel insan doğasının özellikleri ola-

rak tanımladıklarının çoğu 19. yüzyıl orta sınıf Avrupa erkeğinin ve kadınının özellikleridir. (8)

Dikkatle ele alınırsa görülür ki Freud bunların biyolojik, içgüdüsel ve değişmez olduklarına inanmamış, kültürel olduklarını düşünmüştür. Ama benim burada göstermek istediğim şudur ki; Friedan'a inanacak olursak psikanaliz başka bir şeymiş gibi sunularak değerini kaybetmiş, vasat bir dökümandan ibarettir.

Böylesi bir tarihselci bakış psikanalizin değersizliğinden daha başka varsayımları da içerir. Kendine ait evrimci bir tarih anlayışı taşır : sürekli gelişim sayesinde bugün 19. yüzyılın karanlık günlerinden çok daha ilerde olduğumuzu söyler. Friedan'ın her bir paragrafında 'bugün', 'bugünlerde', 'çağdaş gelişme' benzeri deyimler yankılanmaktadır.

Freudcu kuramın tüm üstyapısı, Viktorya dönemi bilimsel düşüncesinin temel özelliği olan determinizme dayanmaktadır. Bugün psikolojik olduğu kadar fiziksel süreçler ve olgular açısından da determinizmin yerini daha karmaşık bir neden ve sonuç bakış açısı almıştır. Yeni bakış açısında davranış bilimciler psikolojik olayları açıklamak veya onlara sahte bir gerçeklik kazandırmak için fizyolojinin dilini ödünç almak zorunda değildirler. (9)

Sahte gerçeklik fikriyle daha sonra ilgileneceğim. Freud'un yeterince karmaşık bir neden ve sonuç kavramına sahip olmadığı iddiası gülünçtür - onu ilgilendiren

---

8) İbid., s. 94.

9) Öyleyse bugünün davranış bilimcilerinin terimlerini nerden ödünç aldıkları sorulabilir. Nasıl oluyor da -Freud'un tersine- kültürlerinden bağımsızlaşabiliyorlar? Daha önce de gördüğümüz gibi, Freud'un fazla - belirlenmişlik kavramı çoğul nedenler ve çeşitli sonuçlar karmaşık ilişkilerini tanımlayabilmek için geliştirilmiştir. İbid., s. 95.

tam da bu karmaşıklıktı. Ne yazık ki zavallı Freud bizden daha önce doğmuştu. Fakat tarihselcilik bu tür bir evrimciliği talep eder. Hiç kimse (tabii ki dinî bir kafa yapısına sahip olan ve bu nedenle evrimsel gelişmeyi dünyanın gittikçe cehennemî günlere yaklaştığı şeklinde yorumlayanlar istisna) bilginin geliştiğini inkâr edemez. Yine de sırf dünya yaşlanıyor diye gelişmez: böyle bir düşünce 'yaşlı insanın bilgeliği' hipotezinin insanlık tarihine uygulanmasını içerir. Birinci açıdan şüphe götürür, ikinci açıdan zararlıdır.

Gelin, yalnızca şimdilik, Friedan'ın terimlerini kabul edelim ve ne bulduğunu görelim. Bu bizi Freud'un çalışmalarına ilişkin ana içerik-eleştirilerine götürecektir. Friedan'ın Freud'un yöntemini nasıl reddettiğini gördük. Peki ya konusunu?

Freud'un sosyal çevresinin göze çarpan özelliği 'kültürel ikiyüzlülüğün cinselliğin bastırılmasını zorladığı' idi. Şimdi esas ilginç kısım geliyor : 'Tabii ki kültürünün cinselliği reddetmesi, Freud'un ilgisini bu alana topladı.' (10) Ama ilgiyi bu tahminle açıklasak bile asıl merak uyandıran nokta diğerlerinin değil de (onlar da sosyal çevreleri tarafından benzer bir şekilde cinselliği reddetmeye zorlanmıştılar) yalnızca Freud'un gizemli bir şekilde bunun bilincine nasıl vardığıdır. Freud'un karakterinin onu diğerlerinden ayırmış olacak özel bir yanını öğrenmek bu gizemi yalnızca daha da derinleştirmektedir : 'En iyi biyografçısı Jones, Freud'un o zaman için bile fazlasıyla ahlâkçı, temiz bir insan olduğunu, kendi yaşamında cinsellikle pek ilgisi bulunmadığını belirtir. (11) Friedan açıkça bağlantıyı kurmasa da biz bundan Freud'un, fazlasıyla baskı altında olan ve cinsel yasak-

10) İbid., s. 94.
11) İbid., s. 99.

lamalarla dolu kişiliğinin etkisiyle her yerde cinselliği gördüğünü mü varsaymalıyız?

Ve eğer öyleyse, Friedan'ın şu yorumundan ne çıkarsayacağız?: 'Freud çocuk cinselliğine cinselliğin olgun dışavurumundan daha çok önem vermiştir.' (12)

Freud'un cinsel kuramlarının kökeniyle ilgili tüm bu açıklamalar tabii ki nihaî amaç değildir. Tam tersine Friedan'ın cinselliğin önemini reddetmesine ilk önce bir giriş, sonra da bir aklama işlevlerini görürler. Böylece Friedan sağlam topraklar üzerinde durmaktadır. Cinselliği dışlayışı de Beauvoir'ınkinden farklı temellere dayanır. Ama yine de iki karşı çıkış arasında çarpıcı benzerlikler vardır. Friedan Freud'un cinsel dürtülerinin yerine büyüme hırsını koymayı önerir :

Bugün biyologlar, sosyal bilimciler ve gittikçe artan sayıda psikanalistler büyüme ihtiyaç veya güdüsünü cinsellik kadar temel, birincil bir insan ihtiyacı olarak değerlendirmektedirler. Freud'un cinsel gelişme açısından tanımladığı 'oral' ve 'anal' devreler... şimdi cinsellikten olduğu kadar kültürel koşullardan ve anne babanın davranışlarından da etkilenen, insanın büyümesinin aşamaları olarak görülmektedirler. Dişler çıktığında, ağız emebildiği gibi ısırabilir de. Kaslar ve beyin de büyür; çocuk için kontrol etmek, yönetmek, anlamak mümkün hale gelir; ve beş, yirmi beş, veya elli yaşındaki büyüme ve öğrenme ihtiyacı kendisini çevreleyen kültür tarafından tatmin edilebilir, yok sayılabilir, bastırılabi-

---

12) İbid., s. 99. Friedan ayrıca şunları yazar: 'Freud'un bütün kuramları kendini hiç durmadan psikanaliz etmesine dayandığına ve cinsellik de bütün bu kuramlara merkez olduğuna göre kendi cinselliği hakkında paradokslar ortaya çıkmaktadır' (s. 99) (italikler benim). Freud'un kendini analizi bulguları için önemli bir basamağı oluşturdu, bu doğru. Ama incelediği başka şeyler de vardı!

lir, harçanabilir, uyandırılabilir veya cesareti kırılabilir. Tıpkı cinsel ihtiyaçları gibi. (13)

Hiç kimse -bir an için bile olsa- insanın büyüme ihtiyacını inkâr edemez. Ama bu amip için de doğrudur. Aslında bu yaşayan organizmaların ortak bir özelliğidir. Freud'un cinselliğin rolü üzerinde özellikle durması insan toplumunun özel koşullarıyla ilgilidir; hayvancı insanın nasıl insan haline geldiğiyle. Friedan bizden Freud'un indirgemeci dayanağı olarak gördüğü şeyi (ki bunu cinselliğe indirgemiştir) daha kapsayıcı bir düşünce olan büyüme arzusuyla değiştirmemizi ister. Karşımıza yine şimdiye kadar tanımış olduğumuz argüman çıkar: indirgemecilik (eğer burada mevcutsa) bütün olayı, belirleyici özel faktörlerden yalnızca biriyle açıklamaktır.

Arka plândaki bu varsayımları bildikten sonra, Friedan'ın Freud'un kadınlık üzerine tezine karşı tavrını tahmin etmek zor değildir. Viktorya dönemi kadınları, cinsel olarak bastırılmış olduklarından, histerik oldular. Freud nedensel etkiyi büyük bir kesinlikle saptadı. Viktorya dönemi kadınlarının erkeklerin ayrıcalıklı statülerini kıskanmak için haklı nedenleri vardı - gıpta ettikleri şey toplumsal çıkarlardı, bir penis değil. Freud toplumunun kadını önemsizleştiren kaderini kabullenmiş, bu duruma uyum sağlayamayan kadının nevrotik olduğunu söylemiş ve bu yönde tedavi edilmesini / uyum göstermesinin sağlanmasını önermiştir. Freud kişiliğinde ve dolayısıyla kurduğu bilimde Viktorya dönemine ve Musevîliğe ait ataerkil kültürü yansıtmıştır:

Freud kadını, bugün Madison caddesinde çalışan bir

---

13) İbid., s. 95. Freud, tabii ki ,bu biyologlar, sosyal bilimciler ve artan sayıdaki psikanailstler kadar çevre koşullarına ve aile davranışlarına önem vermiştir. Esasında Friedan'ın özetinden algılanabildiği kadarıyla, bütün bu diğer biilm adamları biyolojiden oldukça etkilenmiş görünmektedirler.

dergi editörünün düşündüğünden daha garip, daha aşağılanmış, insani açıdan eksik bir cins olarak görmüştür. Onları yalnızca erkeğin aşkıyla, erkeği sevmek ve ihtiyaçlarını karşılamak için varolabilen çocuksu taşbebekler olarak görmüştür. İnsanların asırlar boyu güneşi yalnızca dünyanın etrafında dönen parlak bir nesne olarak algılamasına neden olan da yine bu türden bilinçdışı bir «solipsizm» idi. Freud kültürünün oluşturduğu bu davranışla büyüdü. Söz konusu olan yalnızca Viktorya dönemi Avrupası'nın değil, erkeklerin her gün 'Çok şükürler sana, Tanrım. Çünkü sen beni bir kadın olarak yaratmadın' şeklinde dua ettiği Musevî toplumunun da kültürüdür. Buna karşılık yine aynı Musevî kültürünün kadınları şu boyun eğici duayı okurlar : 'Çok şükürler sana, Tanrım. Beni kendi isteğine göre yarattığın için şükürler olsun.' (14)

Friedan'a göre Freud'un kadının aşağılanmasına ilişkin musevî/'Viktoryan' fikirleri, kadınların özgürleşme hareketini bastırmak için kullanılmıştır. Bu oldukça doğru gözükmektedir ve Friedan'ın **popüleştirilmiş Freudculuk**'un etkileri ile ilgili değerlendirmeleri hem ana saplantısı, hem de tezinin buradaki en büyük başarısıdır. Ama Freud bu durumdan sorumlu tutulamaz. En azından ancak çalışmaları üzerine Friedan'ın yaptığı analizler doğruysa sorumlu tutulabilir - bu durumda da en hafifi aptallık olmak üzere bir çok suçtan hüküm giyecektir.

---

14) İbid., s. 96. Buna karşılık Freud, bir Musevî olmaktan gurur duymasına karşın, kesinlikle dinci değildi ve nişanlısının Almanya'daki nikâhlarını Avusturya'da yasal kılmak için bir musevî evliliği gerçekleştirmek yolundaki ısrarlarına uzun süre hararetle karşı çıkmıştı.

3. EVA FİGES

FREUD'UN ATAERKİL TUTUMU

Erkeklerin kontrolündeki toplumu koruyan ve kadının özgür gelişiminin, Batı Dünyası'ndakiler gibi, gelişmesini engelleyen bütün faktörlerden en önemlisi Freud'un psikanalizinin ortaya çıkışıdır. Kuramcıların birçok farklı düşüncelere sahip oldukları konu: Freud'un teorisinin adaptasyona uğradığı ve analistler tarafından büyük çoğunluğunun kabullenilmediği ve buna sebep olarak da bunun sadece klinik durumlarda önemli olduğudur. Kuramı değil, Freud'un kendisidir, insanların en çok okuduğu ve bildiği. Bireysel Terapistçiler ne derse desin, psikanalizin uyumu cesaretlendirmeye yönlenirken, beyin yıkama ile aynı işleri gördüğü söylenebilir. Eğer mutsuzsanız, amaç, durumu değiştirmek değil, kendinizi duruma adapte etmenizdir. (1)

Eva Figes'in amacı, Freud'u «Fikirlerin Tarihi»ne uydurmaktır. Onun eleştirisinde doğal olarak Betty Frieadan'ın «tarihselciliği» ile benzerlikler görülmektedir, fakat, bu tip bir bakış açısı onun açıkça amacıdır ve yönelimleri kişisel görüşlerden başka birşey değildir. Figes, Friedan'ın incelediği konuların çoğunu incelemiştir.

Freud'un zamanına ait iyi bir eleştirisi, onun sosyal

1) Eva Figes, «Ataerkil Tutum» Faber 1970 p. 148.

durumların arkasını görmekten yoksun olmasıdır. Devamlı akıl karıştıran neden ve etkileri ve kendi yaşadığı günlerin değişebilirliğini kavrayamaması da söz konusudur. (2)

Freud'un bütün medenileşme kuramı, içinde yaşadığı dar dünyaya aittir. (3)

Bir Musevi olarak, «Old Testemen ve Genesis»de karşılaştığımız bir Musevi eğitiminden geçmiştir. Erkek önce, kadın sonra yaratılmıştır. (4)

Freud kendi zamanının çocuğudur. (5)

Bir yönden bu fikirler Friedan tarafından önerilenlerle aynıdır. Ve, bu açıdan karşı çıkılabilir, bir başka açıdan kapsamları onları birbirinden ayırır. Figes bize, üretim yürüyüşünden son adımlarında, evrimci bir görüş öne sürmüyor, onun yerine, bütün devreleri birbirine göre değerlendiriyor. Bu fikri, etkili olmaktan çok uzak gözükmektedir. Freud'un kendisinin de belirtmek için çalıştığı paylaşılan fikirler, kültürel miras ve ideolojinin kompleks devamını sağlamak ve Freud'a fikirlerin tarihinde bir yer vermek akla yakındır. Ancak, bu sadece bazı yerler için geçerli bir nedenselliktir. Fikirlerin tarihselliği yeni bir bilgi ve bilginin değişkenliğini sağlayan, kendisini oluşturan ve çevreleyen konularla olan ilişkisiyle ilgilenmez, o, sadece paylaşılan ortak fikirlerle ilgilenir. Psikanaliz, terminolojisini ilkel formulasyonlarla paylaştığı zaman, önemli olan onlara farklı manalar yüklemesidir. Fakat bu fikirlerin tarihselliği farklılıkları değil benzerlikleri önemsemektedir. Nedensel Tarihsellik, Freud'la ilgili olduğu kadarıyla, psikanalizin doğruluğuyla ilgilenmez.

---

2) İbid p. 136
3) İbid p. 137
4) İbid p. 140
5) İbid p. 136

Bütün bunlardan çıkarılır mı, çıkarılamaz mı bilemeyiz ancak, Eva Figes'in Freud hakkındaki fikirleri psikanalizi reddeder. O da, Freidan gibi Freud'un, Martha Bernay'a gönderdiği mektupları kullanmış ancak, Friedan'ın tersine o bunları, psikanaliz kuramını değerlendirmek için değil, bize Freud'un kendi çağının adamı olduğunu anlatmak için kullanmıştır. (Son derece mantıklı bir yaklaşım) Medeniyet ve Onun tatminsizlikler, Yanlış İnançlar, Tek Allah'a inanmanın ve «Musa»nın geleceği gibi çok iyi toplumsal yazılarını, paylaşılan ideolojilerin sonuçlarını açıklamada kullanmıştır.

Bu üç çalışma da, Freud'un dediği gibi spekülasyon çalışmalarıdır ve psikanalizin çalışma sahası dışında kalmaktadır. Bunlar, Freud'un iyileştirilmesi imkansız kanserini geç tarihe maletmiş ve onun da belirttiği gibi entellektüel kişisel tatmin için oluşturulan bir açıdan ve dönemden olaya bakmaktadırlar. 1923'ten ve «Ego ve İd»in yayınlanmasından sonra, Freud kendini kişisel entellektüel merakının bir diğer yönü ile ilgilenmek için serbest hissetmiştir.

... Zihinsel Kişiliği Ego, Süper Ego, ve İd (1923) diye bölmek isterken, psikanaliz açıklık getirmeyi amaçlamamıştım. O zamandan bu yana, konu üzerinde yazdığım ya gereksizleşmiştir ya da başkası tarafından desteklenmiştir. Bu koşullar, geriye doğru gelişimin kademeleri olarak, benim kendimdeki değişimle bağlantılıdır. Benim isteğim, ilaçlar, psikoterapi ve doğalbilimlerle geçirdiğim uzun yıllardan sonra, gençliğimde beni çok etkilemiş olan kültürel problemlere dönüş yapmaktı. 1912'de psikanaliz çalışmalarının doruğunda, «Totem ve Tabu»yu ahlakın ve dinin temelini araştırmak için gerçekleştirdiğim analiz buluşlarında kullanmak için çaba gösterdim. Şimdi ise bu çalışmayı şu iki yazıyla bir kademe

öteye götürdüm. «Yanlış İnançların Geleceği» (1927) ve «Medeniyet ve Onun Tatminsizlikleri» (1930) (6)

«Musa ve Tek Allaha İnanç» 1937'de yazıldıktan sonra Figes kültürün psikanalitik çalışmaları ve sosyal mitoloji tarihini tamamlamıştır. Bunlar, diğer şeylerden farklı olarak, ataerkil kültürün bir açıklaması ve bundan dolayı tarih öncesine ilişkin spekülasyonlardır. Bütün bunlar, bir konuda doğrulanmaktadır. Bu konu, bütün bireysel yaşamları sosyal tarihle eşgören önemli bir konudur.

Bireylerin sinir hastalıkları üzerine bildiğimiz, büyük sosyal kurumları daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır. Sinir hastaları, elde edemedikleri şeylerin yerine başka şeyler koymanın getirdiği problemler için bireysel sonuçlar aramaya çaba gösterirken, kurumlar aynı problemlere toplumsal çözümler getirmeye çalışmaktadır. Sosyal faktörün önemsizliği ve cinsellik faktörünün önemi bu psikolojik çözümleri bize bu tip önemli sorunları göstermekten başka bir işe yaramayan karikatürlere döndürür. (7)

Freud'un son çalışmaları (sinirsel hastalıkları, çözümünden farklı olmayan yorumu), bazı kültür sorunlarına ait saldırgan eleştirileriyle aynı değerdedir. Bu Figes'in sonuçlarından çok farklı bir sonuçtur.

Eva Figes, fikirlerin tarihselliği için, Freud'un psikanaliz dışında kalan ve fikirlerin tarihi ile oluşum üzerine spekülasyonlar çıkartan fikirlerini kullanmıştır. Yine de bunu çok karmaşık yaptığından, buradaki amacı ve ikinci temel tezi (Freud'un feminizm konusunun tepkici doğası) arasında uygun olmayan bir çıkarım yer al-

---

6) Freud «Bir Otobiyografya Çalışması» op. cit. 1935, p. 72

7) Freud «Psiko-Analiz'in Bilimsel İlgiye Suçlamaları» 1913, S.E. Vol: XIII, p.p. 186-187.

maktadır. Figes, Martha'ya gönderilen talihsiz mektupları ve kültürel hikayelere, Freud'un kadınların analizine, karşı kullanmıştır. Freud'un «Viktorya» dönemi ile sınırlandırılması fikriyle, Figes, kendisinin, fikirlerin tarihi ve Betty Freidan'ın tarihsel zihin karıştırıcılığı ile birleştirdiği çalışmalarının sahasından ayrılmıştır. Bu şu demektir. Figes'in yazılarını iki aşamada okumalıyız. Birinci aşamada, gerçekten ilgi çekicidir ki, bu bence yanlıştır. İkinci aşamada ise, tarihsel çatının kendisi yanlıştır.

Freidan'ın Freud'un kişisel cinsel özellikleri ve merakı üzerine yoğunlaştırdığı yerde (ikisini şehvet adı altında toplayabilir miyiz?) Figes, Freud'un sosyal ve politik zihniyetinin tepkileri üzerinde durmaktadır. Her iki tartışmada da gerçek payı vardır-olup olmadığı farketmez- fakat, gerçektende «ad Hominem» argümanları bu yazarları Freud'a karşı çıkışlarındaki temel nedendir.

Figes, Freud'un burjuvaziyi şok eden bir devrimci düşünür olmasının, kendisinin de bir burjuva olmasıyla pek önemli olmadığını belirtmektedir. Freud, bu açıdan, benzer bir eleştiriyi Stefan Zweig'dan almıştır.

Benim kişiliğimde de sizin özellikle üstünde durduğunuz küçükburjuvazi elementine verdiğiniz önemi belirtmek isterim. İnsan, daha da karmaşık bir yapıya sahiptir, sizin açıklamalarınız bendeki gerçeğe pek uymuyorlar. Örneğin, ben de, ateşli bir sigara tiryakisiyimdir. Bütün kişisel kontrolümü ve sağlamlığımı sigaraya yükledim, bütün tutumluluğuma rağmen Yunan, Romalı ve Mısır antikalarımdan birçoğunu feda ettim. Psikolojiden çok arkeoloji okudum, savaştan önce ve savaştan sonra kendimi her zaman, Roma'da birkaç hafta geçirmeye zorunlu hissettim. (8)

«İnsan gerçekten çok komplike bir varlıktır.» Freud'u okurken kendini basit bir Viktorya'lı olarak gördüğünü kim canı gönülden tekrarlayabilir. (9)

---

8) Freud, «Stefan Zweig'a Mektup» 7 Şubat 1941

9) «Sigmund Freud'un Mektuplarında» yayınlandı. op. cit, p. 401-402.

Figes'in Freud'u biçimci ve tutucu, ukala ve çağının bir örneği olarak sınırlandırmasında çok iyi bir neden vardır. Onun tezine göre, Freud, teori olarak önerdiklerini kendi kişiliğinde özetlemektedir. Freud, propagandasını yaptıklarını oynuyor, oynadıklarının propagandasını yapıyor:

19. yüzyılın orta sınıfının ahlaksallığı oldukça iki yüzlüydü fakat, Freud, kendisinden önceki birçok entellektüel gibi, ideallere önem verip, onlara hemen uyum göstermeye çalışarak hayatı kendisi için çekilmez kılmıştır. (10)

Figes, Freud'un çalışmalarında aradıklarını bulmak ve istediklerine uydurmak için Freud'un hayatını öğrenmek zorundadır.

... onun teorileri medenileşme davranışı normu olarak statülerinin kabullenilmesi üzerine kurulmuştur. Freud'un çalışmasında vurgu süperego üzerinde ve şehvetin bilinçli sınırlandırılması, medeniyetin ilgisini getirirken, onun anladığı medenileşme değerleri orta-sınıfa aittir. Evliliğin sadakatli ve tekeşli olmasına pek inanmadığını, bir babanın ailenin kesin reisi olması gerektiğini, gayretliliğin çok çalışmanın ve kişisel hoşgörünün belli miktarda cinselliğin geliştirilmesi gereken niteliklerdir. Nevroz, ödenmesi gereken bir bedel olarak medeniyetin üzücü fakat kaçınılmaz bir ürünüdür. (11)

Freud'un analitik açıklamalarını emir olarak vermek, teorisine kişilik kazandırmak için bir çabadır. Figes de, Friedan'dan aşağı kalmayarak Freud'un karakterini, çalışmalarını aktarmak için ortaya koymak istemiştir. Eğer, Freud'un çalışmaları sıkı kurallar koysaydı, o zaman bütün bunların bir inanç sistemine dayanması gerekirdi. Böyle bir şeyi, onun özel yaşamından başka nerede bulabilir insan? Freud hakkındaki bölüme başladığında Figes, yorumlarında bir iyi niyet varken, ki-

10) «Ataerkil Tutum» op. cit. p. 137.
11) İbid, p. 136

tabın daha erken bir bölümünde «Freud'un kişisel ex-cathedre durumlarıyla ilgilenen zihninin de meşguliyeti doğasıyla, aynılarını burada tekrarlamıştır. Tezinin ikinci kısmı için, Freud'un (sert ahlakçı) kadının yerinin bebek evindeki bebekler gibi olduğu ve cinselliğin erkek medeniyetinde tamamen baskı altında tutulduğu belirtilmiştir»

«Nevroz, bedelinin ödenmesi gereken, medeniyetin üzücü fakat zorunlu bir ürünüdür.» «Medeniyet, bastırıcı olmalıdır. Zevk ilkesinden çok gerçeklik ilkesine dayanan bir seçkin tabaka tarafından medeniyet yönlendirilir.»

Freud'un teorilerini, Viktorya'cı statü kavramlarını anlama için öneriler olarak ele aldığınızda, sırayı bozmak kolay bir basamaktır. Örneğin, bir ataerkil toplumda, Freud'un önerileri şunlar olabilirdi: «Seçkinler»in kuşkusuz erkeksiliğe inandıkları ve medeniyetin erkeğe ait oluşu ve bu medeniyet için psişik eleman süperegodur.

Erkeğin süperego fikri otoriteci, baskıcı, cezalandırıcıdır. Bu yanlıştır çünkü ataların hadımlaştırılma korkuları içindeki değerleri taşıyan bir erkekler toplumundaki hiç bir medeniyet gelişme gösteremez. Gelişme maceraya dayanır. Bu da bir önceki neslin değerlerinden kopma düşüncesini getirir. Erkeklerin içgüdüsel isteklerinden kurtulduklarını ve kadınların kurtulamadığını söylersek, Freud gerçekte, bu ihtiyaçların doğasını basitleştirmiştir. (12)

Bir dizi değer burada karıştırılmıştır. Kültürel geçmiş, ataerkil toplumda, aktarılan değerlerle bu izleri taşımaktadır. Fakat, süperego tek başına cinselleşmemiştir ve kendisini babaya ait otoriteden alır, tam olarak kendi içinde erkeksi değildir; Freud, kadınlarda süperegonun erkeklerden daha az güçlü olduğunu buna neden olarak da süperegonun Ödip kompleksinin çözülmesinden

---

12) İbid, p.p. 146-147

ortaya çıktığını ve bu çözünümlerin kadınlarda erkeklerden daha az olduğunu belirtir. Daha önce gördüğümüz gibi, süperegonun değerlerinin kadında olmamasının nedeninin erkeklikle alakası olduğu iddiası yoktur. Ve, iki cinsiyet arasında bunun farklı tarifini daha önceden gördük. «İçgüdüsel ihtiyaçlar»ın boşverilmesi ile de bir alakası yoktur, en azından içgüdüsel ihtiyaçları, «özgürlük ve davranış çeşitliği, iş, para, güç, bol cinsel doyumla açıklayan, ve özel bir noktanın ya da gerçeğin çok fazla ve belirsiz genellemeler içinde yanıldığını söyleyen Figes'tir.

Çok güçlü «erkeklik» abartılmış Viktorya'cı cinsel baskılar, kadının ataerkil kültüre yakışmaması (tekrarlanan imaj) ve Freud'un arasıra karşılaştığı entellektüel kadınlar- bunlar Figes için Freud'un portresidir. Bütün çizgi boyunca bazı hatalar vardır. Bazılarını ele alalım:

Freud, hiç bir zaman bir kadına ne istediğini sormadığı ve bütün yaşamıyla araştırmalarının kadının ne istemesi gerektiğini anlattığı halde kadını bir bilmece olarak bırakması oldukça şaşırtıcıdır. (13)

Freud'un psikanaliz buluşlarını histerik kadın hastalarını dinlerken yaptığı göz önüne alınırsa bu gerçekten iyi bir suçlama.

Nevroz, bedelinin ödenmesi gereken, üzücü fakat zorunlu bir medenileşme ürünüdür. (14)

Figes'in analizinin temasal şarkısı çok basittir. Ve, bu alanda da Figes, Freud'u şiddetle kınamaktadır, Freud'sa gerçekte, oldukça liberaldir. Freud, açıkça medeniyetin cinsel baskının miktarına önem verdiğini ve kendisinin kişisel inançlarından hiç bir avantajı olmadığı halde, evlenme öncesi bekareti ve evlilik sadakati fi-

---

13) İbid, p. 141
14) İbid, p. 136

kirlerinden daha fazla cinsel özgürlüğe önem vermektedir.

Figes, daha da ilerleterek, sıkıntıya girdiği oldukça az anlardan birinde, Freud'un şüpheli bir biseksüellik teorisini bulduğunu söyler. Kadınsallık üzerine sorularındaki şüpheyi, önemli ve kompleks konularda olduğu gibi, oldukça sık dikkati çeker ve biseksüellik konusu psikanalitiğin başlamasından sonuna kadar ısrarla üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Fakat, Figes'in en önemli hatalı suçlamalarından biri Freud'un kadınsallığının dönemini açıklaması değil kurallar koymasının olduğunu söylemesidir.

Freud'un kadın psikolojisi üstüne fikirlerini, kadınların hayattaki rolünün evde oturmak, erkekle ilişkisinde pasif olması ve çocukları yetiştirmesi gerektiğini söyleyen doktrinden almıştır. (15)

Kadının erkeksi özellikleri baskı altında tutmayışı Freud tarafından pek ilgi çekici bulunmamış. Eğer, öyle yapsalardı, kadın sinir hastalığının, frijit, kocasına karşı tehlikeliliğin ve erkeklerle entellektüel konularda yarışacaktı. (16)

Her kadının kendini bir yerlere yakıştırmaya çalışması Freud için temel bir görüştür. Köşeleri düzeltmektense kadının kendini yerleştireceği yerlerin şeklini değiştirmenin daha kolay ve daha az zararlı olduğunu farketmemiştir. Tedavi edilen hasta, aslında beyni yıkanmış, bir ölü gibi, yürüyen otomatik bir canlı olur. Köşeler düzeltilmiş, kadın kısırlığını kabullenmiş, kendini aşağı olarak tanımlamış, penisi kıskanmayı azaltmış ve kadınsallığın pasifliğini kabul etmiştir. Üzücü olarak, erkekse kendisi için yarattığı ideal, uysal kadının her nasılsa istediği gibi olmadığını farkeder. (17)

Doğru bir teori, tatminkar olmalı ancak bu kanunlaştırıcılıkla karışmamalıdır. Fakat, Figes'e göre, Freud, yalnızca kadının rolünü değil, bütün baskıcı toplumu da karıştırıyordu. Freud'un psikanalizinin, kadınları insan

15) İbid, p. 136
16) İbid p. 144
17) İbid, p. 147-148

olmak konusunda tehdit eden en ciddi tehike olduğunu söylüyor. Bunun sorumluluğunu da Freud'da buluyordu. En çok okunan ve bilinen Freud'dur diyordu. Bu son çıkarım, oldukça şüpheli ancak, eğer onu görmemezlikten gelirsek ve Freud'çuluk üzerine konuşmaya kalkarsak oldukça özgün bir alana gireriz. Figes'in açıkça belirttiği uyumlu tezin fikrine göre psikanaliz, «beyin yıkama ile aynı tutulabilen uyum»u cesaretlendirmektedir.

«Uyum» kategorik olarak denebilir ki, Freud düşüncesine tümüyle yabancıdır. Gerçekte eğer kurallarına göre oynamak istiyorsak bu öyle bir sözcüktür ki tüm eserlerinin İngilizce Standard Basımı'nın yirmi üç cildinin indeksinde de rastlayamayız. (Ve bu çevirmenin ya da düzenleyicinin hatası değildir.) Octave Mannoni, Amerikan psikanalistlerinin nasıl psikanalizin Amerikan yaşam biçimine uyum sağlamasını istediklerini gösterme bağlamında, uyum-kuramları ve Freud'un onlarla ilişkisi üzerine etkili yorumlar getirir.

Açıkçası «Modernci» yanılsama (yani, çevredeki gelişmelerin, Freud'un koyduğu biçimiyle psikanalizin temel ilkelerinin yeniden belirlenmesini zorunlu kıldığı görüşü) açıkçası, uyum kavramına bağlı önyargılara dayanmaktadır. Freud hastalarının zamanın toplumuna uyum saptamasıyla hiç bir zaman ilgilenmedi; onları kendi sorunlarını kendilerinin çözebilecekleri bir konuma getirdi ve onların çevreyle ilişkileri sorunlardan yalnızca biriydi (ne bir fazla, ne bir eksik; sözgelimi sorunların bir diğeri de Freud'un bir danışmanının yapması gerektiği gibi gerçekçi düzlemde ilgilenmediği evlilik ilişkisidir). (18)

Pskanalizi kesin öneriler getiren bir sistem olarak okumak ve analitik tedaviyi uyum ve konformizmi sağla-

18) O. Mannoni, Freud op. cit, pp. 182-183

cuğun bağımsızlığını yıkan anne babanın yanılgısını yineliyor ve hastanın daha önceki bağımlılığını bir yenisiyle değiştiriyor durumunda olacaktır.

Analitik durumun güvenliği içinde hasta gereksindiği denli anormal olmaya çalışabilir ama. Bu kuşkusuz yalnızca geçmişte olanların anımsanmasıdır. Analistin ve hastanın görevi hastanın daha önce bilinçdışına ittiği şeylerin denetimini yeniden onun denetimine vermektir: Bastırılanların en fazla yasaklanan istekler olması olasılığı fazladır bunları yeniden ameliyat masasına yatırır ve denetlemeyi «seçmesi» için hastaya verirken, analistin ona yaşam için bir yol önerdiğini söylemek zordur. Onun tüm istediği hastanın kendi hakkında biraz daha bilgilenmesi ve bastırdıklarının nevrotik belirtiler olarak ortaya çıkması yerine daha bilinçli bir duruma gelerek hastanın (artık hasta olmayan) isteğine bağlı olarak gelip gitmesini sağlamaktır.

Doğallıkla Freud nelerin bastırıldığını anlamak için bireyin gelişiminin doğasını, toplumsal tabuları ve karşılaşacağı rastlantısal ikilemleri açıklamak zorundaydı. Bunlar kızlar ve erkekler için farklı olacaktı. Figes'in gerçek bir kadın olma konusunda Freud'un emirleri olarak ele aldıkları, onun yalnızca bir kızın nasıl kadın olduğunu, bu tehlikeli yolda hangi bastırmaları gözönüne alması gerektiği, hangi yasaklamalarla karşılaşabileceği ve bulmayı umabileceği olanaklara ilişkin gözlemleridir.

Psikanaliz kadının ne olduğunu tanımlamaz (ne de onun ne olması gerektiğini); yalnızca psikolojik dişiliğin nasıl oluştuğunu açıklamaya çalışabilir. Bir kadın hastaya bireysel tarihinin akışını açıklama, ona bastırılmış isteklerini bilinçlendirme ve ikilemleri, yapılan bilinçsiz seçimleri açıklama yetisini kazandırma uğraşında, Freudcu bir analist, dişiliği emretmez. (Ya da bunu yapma-

malıdır.) Oysa, yeniden oluşturma evresi hem kadın hem de erkek için geleneksel olarak dişi ya da erkeksi olarak tanımlanan amaç ve isteklerin anılarını da içerir. Bir cinsel isteğin doyurucu olmayan biçimde bastırılmasını da içeren nevroz, genlere bağlı deiğildir ama bastırılanların

içeren nevroz, genlere bağlı değildir ama bastırılanların

ğin ya da kadının bebeklikte düşünmesine izin verilmeyen şeyler) öyleyse erkeğe ve kadına ilişkin ayrı toplumsal-cinsel tarih, tedavi açısından gereklidir, kuramsal açıdan da bu ayrıca önemlidir. Psikanaliz cinsler arası ayrımın sonuçlarını anlamaya çalışmaktadır. Ama hastanın anlaması gereken şey yaptıklarını niye yaptığıdır. (kuşkusuz bu psikanalizin ne bildiğini de ilgilendirir.)

«Tedavi»nin uyum olduğuna inanmak, psikanalizin toplumsal bir program olduğuna ısrar etmek ve Freud sonrası yapılan çalışmaların getirdiği içgörülere direnmektir. Bu, Freud'u okumaktan kaynaklanmaz. Büyük olasılıkla en sık rastlanan karşı çıkış şudur; Beauvoir ve Friedan tarafından sözü edilen determinizm. Durum bunun tam tersidir. Psikanalistin istediği bireyin, kendisinin pek çok ve çeşitli isteklerine ve yaşadıklarına tepkilerinin nasıl karmaşık bir yolla onu belirlediğini anlaması ve bu bilgiye dayanarak harekete geçmeyi ya da geçmemeyi seçmesidir. Bu açıdan tedavi «bilgi» dir. «Kendini bil» amaçtır, saygıdeğer ama hiç bitmeyecek bir uğraş.

Analiz insanın başlarken, doyurucu olmayan sonuçlara ulaşacağından emin olduğu, olanaksız mesleklerin üçüncüsü gibi görünmektedir.

Diğer ikisiyse çok önceden bilinen, eğitim ve yönetimdir. (20)

Kadın psikolojisini anlamaya çalışırken Freud onlara yüklenen özgül kültürel beklentileri de gözönüne al-

---

20) Freud «Sonlu ve Sonsuz Analiz» op. cit. p. 248.

mıştır. Bunların doğru ya da yanlış oluşu onu ilgilendirmiyordu çünkü o ne bir politikacı ne de bir ahlakçıydı. Aslında olmasını yeğleyebiliriz ama ne kuramında ne pratiğinde böylesi bir varsayımı bağışlatabilecek bir şey bulamayız. Özel yaşamıysa ayrı bir konu ve bizi ilgilendirmez.

4. GERMAINE GREER VE FREUD'UN HADIM EDİLEN KADINLARI :

Freud psikanalizin babasıdır ve psikanaliz hiç bir zaman bir anneye sahip olmamıştır. O tek yaratıcısı değildir ve kuramın daha sonraki yapılanmaları onun sistemine meydan okuduğu kadar güçlendirmiştir. Sanırım, en iyisi psikanalizi bir tür metafizik olarak değerlendirmektir oysa genellikle bilim olarak değerlendirilmiştir. Freud, kadınları anlamadaki yetersizliğini giderek kabullenmiş ve onlara ilişkin görüşleri ılımlılaşmıştır. Freud'un kadınlara ilişkin varsayımlarına getirilen en iyi açıklama Dr. Ian Suttie tarafından uygulanan Freud'un psikanalizle çözümlenmesidir. (1)

Germaine Greer kendi yanlışlarına alçak gönüllü bir şovalye tavrıyla yaklaşır. Bir çok yanlışı akıllıca ve kolayca ortaya koyar. «Psikolojik Satış» adlı giriş bölümünde iki kez psikanalizi, altı kez psikolojiyi, iki kez psikiyatriyi ele alır ve ikinci paragraf şu sonuçla açılır:

«Psikaalizin otoritesi ve kişilik kuramıyla ilgili söylenebilecekler bu kadar» (2)

---

1) Germaine Greer, «Hadım Edilen Kadınlar», op. cit, 1971, s. 91.

2) Germaine Greer, bu sonuca Naomi Welssteln'ın «Çocuk, Mutfak ve Kilise»de değindiği Eysenck'in psikanalitik hastaların % 44'ünün ilaçla tedavi edilenlerin % 64'ünün, tedavi edilmeyenlerin % 72'sinin iyileştiği iddiasını yineleyerek ulaşır. Bu sonuca 1952'de ulaşılmıştır. Ölçülen gerçekte nedir? Uyum mu? Gördüğümüz gibi psikanalitik tedavinin bununla bir ilgisi yoktur. Böylesi bir «kontrol» deneyinin saçmalığı yorum bile gerektirmeyecek denli açıktır.

Kendisine bir televizyon röportajında yöneltilen kitabının başlığı konusundaki soruya, Germaine Greer, kadının hadım edilmiş olduğunu kendisinin değil Freud'un söylediğini belirterek yanıtlar. Çalışmasının amacı kadına elinden alınmış olan cinselliğini yeniden vermektir.

Genelde bu tür karışıklıklar sık sık yaratılmaktadır; ama ayrımlar çok önemlidir. Freud'un kendi psikanalizi tanımını özetlemek gerekirse: başka türlü yaklaşılması olanaksız olan zihinsel süreçleri araştırma için bir yöntemdir. (Başka deyişle, bilinçdışı olanlar) Buna bağlı olarak sinirsel bozuklukların tedavisinde kullanılan yöntemin kaynağıdır. Ayrıca, tüm bunlardan çıkarılan psikolojik bilgiler toplamı giderek yeni bir bilimi oluşturmaktadır. Germaine Greer «kadınların psikanalize kendilerine yol göstermesi için başvurdukları» yaygın kanısını yineler» gerçekte hastaların büyük çoğunluğu rastlantısal olarak bulunanlar dışında hiç bir bilinçdışı zihinsel süreçle ilgilenmeyen türde terapiler görmektedir; psikiyatri ve bu türden terapiler bilinçli zihinsel eylemlerle ilgilidir. Tanımlamaya ve sınıflandırmaya çalışan psikiyatri gerçekten de hala çoğunlukla psikolojik değil bedensel olana yönelmeye eğilimlidir. Gözlemlediği olguları açıklamaya çalışmaz. Freud psikanalizin psikiyatriye karşı olmadığını vurgulamasına karşın aynı şey psikiyatri için söylenemez. Her koşulda, ikisinin farklı oldukları şüphe götürmez bir gerçektir. (Greer'in inandığı gibi). Onun hipotetik hadım edilmiş kadın hastası «psikanalistin babacan yol göstericiliği»ne başvurur, psikologlardan akademik yol göstericilik bekler, gözlemci yanlılığını ve psikolojinin temeldeki bağnazlığını açıklaması için bir başka psikoloğa başvurması gerekir; sonunda Eysenck'in bulgusu olan psikanaliz tedavisi gören hastaların en kötü durumdakiler olduğu gerçeğiyle karşılaşarak yıkılır. Gerçekleşen her önemli aksaklığa karşı,

Freud kendi oluşturduğu düşünce okulu için psikanaliz terimini büyük bir güçle savunmuştur.

Adler ve Jung psikanaliz teriminin yalnız Freudcular için kullanılmasını sonunda kabul etmelerine karşın halk dilinde bu yanılgıyı düzeltme çabaları boşa gitmiştir (3).

Bu kargaşalık kalemin kaymasından ötürü değildir, çünkü Greer psikolojik sorunlarla ilgilenen önüne gelen her yazarı nefretlik bir Freudcu torbaya tıkmakladır. Greer, Freud karşıtı genel feminist görüşün yanılgısı olan Freud'u Helen Deutsch'la bir tutma alışkanlığıyla yetinmez. (Sanırım, bu, kendisinin psikanalist olmasından ötürü aklanabilir ama daha önce de değindiğim gibi dölyolu-kıskançlığı kuramlarıyla feminist düşünceye çok yakın ve sempatizan Karen Horney niye sürekli dışlanmaktadır?) (4) Oysa, Greer antropolog Margaret Mead ve eğitim psikologu Bruna Bettelheim, popüler psikolog Joseph Rheingold ve psikanalist Erik Erikson'u ele almıştır.

Greer daha önce de anahtarlarıyla ele aldığımız yanlış yorumları yinelemektedir (onlar üzerine çalışmak yerine dayanak olarak kullansa da). Gerçekte argümanın canlılığı onları anlama isteğine bağlı gibi görünür. Bir örnek seçeceğim. Greer, Freud'un «Cinsellik Üzerine Üç Makale» adlı yapıtından aşağıdaki alıntıyı yapar. Ama

---

3) Analizle ilişkisi olmayıp dışarıdan bakanlar bir Avrupa'lının iki Çin'linin yüzünü birbirinden ayıramamasına benzer biçimde iki analist arasındaki ayırımı değerlendiremezler. (Psikanalitik Akımın Tarihçesi üzerine, op. cit, s. 51-52)

4) Gerçekten de Greer, bu bölümde Karen Horney'den alıntılar yapar. Ama, dipnotlarda doğru gönderme yapılmış olmasına karşın metin de yanlış alıntılar yapılmış ve bunlar Helen Deutsch'a mal edilmiştir (Böylece Greer'i doğrular bir görünüm kazanmıştır).

son satırı almıyorum, çünkü, satır Greer'in ele aldıklarından farklı sorunları gündeme getirir.

Freud: Hepimizin bildiği gibi ergenliğe dek erkek ve dişi kişilikleri arasındaki belirgin ayrım ortaya çıkmaz. Bu süreden sonra, bu farklılık insan yaşamının biçimlenişinde başka herhangi bir etkiden çok daha fazla belirleyicidir. Erkeksi ya da kadınsı dışavurumların çocuklukta da görülebilir olduğu doğrudur. Cinselliğe konulan sınırlamaların gelişimi (utanç, iğrenme acıma vb.) küçük kızda erkekte olduğundan daha önce görülür; cinsel bastırmaya eğilim genelde daha fazla gibi görünür; ve cinsellik dürtüleri sözkonusu olduğunda kızlar edilgin biçimi seçer. Ama, erotogenetik bölgelerin oto-erotik etkinlikleri her iki cinste de aynıdır, ve bu ayrılığa bağlı olarak ergenliğe dek iki cins arasında hiç bir ayırım olması düşünülemez...

Greer şöyle yorumlar:

Bu saçma olmalı. Ayrılık ve başkalık kavramları anlamsızdır. Kendini gizemli bir biçimde bastırmaya yönelten kişilik tanımı da aynı ölçüde aydınlatıcılıktan uzaktır. (5)

(Freud gördüğümüz gibi son yazılarında cinsel ayrımların gerçekten yalnızca ergenlikte ortaya çıktığını açıkça ortaya koymuştur.) Ben «aynılık» ve «başkalık» kavramlarını açıklamakla ilgilenmiyorum çünkü, bunlar genelde yalnız psikanalize özgü değildir. Ben, temel bir kavram olan «bastırma» üzerinde durmak istiyorum. Bir ansiklopedi makalesinde Freud'un özetlediği gibi:

Psikanalitik Kuramın Yapıtaşları - Bilinçdışı zihinsel süreçlerin varolduğu varsayımı, direnme ve bastırma kuramının tanınması, cinselliğin ve Ödip kompleksinin öneminin değerlendirilmesi. Bunlar, psikanalizin ana konusunu ve kuramının yapılarını oluşturur. Bunların tümünü benimsemeyen hiç kimse kendini bir psikanalist olarak göremez (ikinci italikler benim). (6)

---

5) The Female Eunuch, op. cit. s. 92

6) Freud, «İki Ansiklopedi Makalesi» op. cit, s. 247

Bastırma kavramı, en genel hatlarıyla, gerçekten de yalındır: (7) ego insan kültürünün talepleriyle uyuşmayan cinsellikle ilgili tüm çağrışımları bilinçten atmak zorundadır. Bu çağrışımlar ahlaksal standartlara vb.'ye aykırıdır. Freud'un kuramları geliştikçe bastırma egonun savunma dizeneğinin yalnızca bir alt-sınıflaması durumuna düşmüştür, diğerleri istenmeyenlerin «yalıtlanması»nı, egonun «parçalanması» ve «görmezden gelme»yi içerir. Freud, sonlara doğru olan çalışmalarında histerik nevrozda en çok kullanılan yöntemin «bastırma» ve obzesif durumlarda en çok kullanılanın da «yalıtlama» olabileceğini düşünmektedir. Başlangıçta, bastırmanın genel bir savunma biçimi olduğunu düşünmeye eğilimliydi. Her koşulda bastırmada ego onaylanmayan cinsel dürtülere bağlı düşüncelerden tüm ilgi ve enerjisini geri çeker. İki cins farklı düşünceleri bastırabilirler fakat, mutlak bir ayrım yoktur: erkek kadınsı amaçlarını bastırabilir, kız da erkeksi amaçlarını; ya da tam tersi. Öyleyse bastırılanların «aynılığı» ya da başkalığı önemlidir; ve bastırmanın doğasının çözümlenmesi bilgi alma açısından önemli olmalıdır.

Greer'in, Freud'un çalışmasında yakın bulduğu bir kavram vardır; bu, Greer'in, Freud'un yaratılış ve yok etme arasında kutuplaşma oluşturduğu kavramıdır. Greer da bir kez daha bu kutuplaşmanın aşılması gerekliğine ilişkin siyasal önyargıyı görüyoruz. Greer, hem Freud'u yanlış anlar hem de bu yanılgıyı kendi özgün katkısıyla güçlendirir. Freud, Greer'in öne sürdüğü türden bir kutuplaşmayı algılamadı; ve Viyana'da geçerli olan bir kutpun kadın bir kutpun da erkekler tarafından

---

7) Ben burada ne onun metafizik özellikleriyle ne birincil ve ikincil bastırmayla, ne de nevrozun oluşumundaki çok önemli rolüyle ilgiliyim.

paylaşıldığı düşüncesine de boyun eğmemiştir. Hangisi diye sormaya gerek duyuyor muyuz? Erkekler saldırgan olanlardır (yoketme dürtüleri ve kişisel sadizmleriyle); onlar kadınlardan doğal cinselliklerini ve aşkı (Eros) alır kadınlar onları bu şiddet dalgasından alıkoymalıdır. (Firestone'un kitabında da aynı varsayıma Kadın Estetik Dünyası'yla uyum içinde birleşen Erkek Teknolojik Dünyası biçimiyle rastlarız.) Bu arada:

Eğer yaratıcı ve yokedici güçler arasında kalıcı bir ilişki elde etmek istiyorsak kutuplaşmayı bir yana bırakmalıyız. Erkek sadizme ve kadın mazoşizminin olduğu bir ortamda yaşayamayız (Bir Saldırganlar ve Kurbanlar Evreni). Freud'un kendisi de bunu kabul eder, fakat, bu içgörülerini kadının asıl kişiliği konusundaki varsayımlarına bağlamaz... Freud, Eros'un gücünü yenileyebileceği tek yolun kadını cinselliğine bağlamak, yani onları kendine tabi kılmak olduğunu öne sürmedi. Bunun yerine, o ve takipçileri biyoloji tarafından güçlendirilen kadın mazoşizmi kavramını geliştirmişlerdir. (8)

Ve:

Kadının neşe ve arzularını bağlayan baskılar dünyayı da yokedecek olan baskılardır. Eğer, dünyanın yarısı ölüme istekliyse, Eros savaşı yitirmek durumundadır. Erkek yarışçılığı ve saldırganlığının yolaçtığı insanlık dışı bilgisayarla yönetilen kurumların yanında silahlanma yarışı ya da soğuk savaş nedir ki? Eğer kadınlar kıyamet için topgüllesi üretimini durdurmak istiyorlarsa erkekleri bu kutuplaşmanın sapkınlıklarından kurtarmalıdır. (9)

Kadınlar sevişir (eğer izin verirseniz) ve erkekler savaşır. Freud, cinsel güdüyü ölüm güdüsünün karşısına koyduğu halde bunu ikicilikle (dualism) değil, diyalektik olarak yapmıştır. Laing'in çalışmasını tartışırken gördüğümüz gibi, aşk saldırganlıkları yoksun değildir, terside doğrudur. İkisi farklı kaynaklardan gelmektedir; yalnızca çelişebilirler ya da bağlanabilirler. Şu an için yalnızca Greer'in önermesinin sonuçlarını kaydedebi-

---

8) Hadım Edilmiş Kadın, op. cit, s. 92-93
9) İbid, s. 98.

liriz; eğer, Greer, Freud'un kendi karşıtı olan ölüm güdüsüyle savaşan ölümsüz Eros kavramını onaylar (ve yalınlaştırır) ve kadına eşitler, ölümü de erkeğe eşitlerse; ve dünyayı kurtarmanın tekyolu Eros-kadının ölüm-adamı yenmesi gerekliyse, gerçekte AŞK'a düşen rol saldırganlık değil midir? Greer'in, Freud hakkında yazarken yadsıdığı yere kendinin gelmesi şiirsel bir adalet değil de nedir?

5. SCHULHMİTH FİRESTONE : FEMİNST ÇİZGİYE YAKINLAŞTIRILMIŞ FREUD

Freud'un düşüncelerinin değeri varmıydı? Bazılarını yeniden gözden geçirelim. Ama bu kez köktenci feminist bir buluş açısıyla. Freud'un gerçek bir şeylerden sözettiğine inanıyorum. Oysa yazıları oldukları gibi alınırsa saçmalığa yol açar. (1)

1917'de, Havelock Ellis Freud'un bilim adamı değil büyük bir sanatçı olduğundan sözeden bir makale yazmıştı, Freud Eitington adındaki meslekdaşı ve arkadaşına bir mektubunda bunun direnmenin oldukça yüceltilmiş (sublimated) bir biçimi olduğunu söyler...

Direnen en incelmiş ve kabul edilebilir biçimi; bilimsel iddialarını geçersiz kılmak için beni büyük bir sanatçı olarak adlandırmak. (2)

Greer metafizik psikanaliz kavramıyla, Firestone şair Freud tanımıyla bu tanınmış seksoloğun direncini yinelemektedir. Ama bu belki de, adaletsiz bir yorumdur; Betty Friedan'ın eleştirdiği türden bir eylem (psikanalize saldıramazsınız çünkü biri sizi buna iten nedenlerin psikanalizini yapabilir). Öyleyse bir şair olarak Freud'u inceliyelim, kitapsal gerçekleri değil istiareyi kullanan Freud'u.

---

1) «Cinselliğin Diyalektiği» «Dialectic of Sex» op. cit. s. 52
2) Ernest Jones'un «Freud'un Yaşamı»ndan alıntılarımız, op. cit. cilt III

Firestone'un yapmaya çalıştığı, Freud'un şiirini kitapsal gerçeğe dönüştürmektedir. Onun, Freud'culuğun feminizmini kısmi ve çarpıtılmış bir uyarlaması olduğu tezi Freud'un şiirsel çocuk suçluluğunu önsel olarak varsayar. Freud ve feministler çalışmaya aynı zamanda başlamış ve çoğul yaşamın en önemli sorununu bulmuşlardır : cinsellik. Bundan sonra Freud, feminizmin tedavi edeceği şeye teşhis koymuş ve şiirselleştirmiştir. Freud toplumsal bağları görmezden gelmiş ve toplumu hiç sorgulamamıştır... Bunları daha önce de duymuştuk. Ama Firestone'un uyarlaması gerçek bir tutarlılığa sahiptir.

Freud'culuğu şiirsellikle yüklemek (ve böylece onu siyasal feminizme dönüştürmek) ; Firestone bizim Freud un bebek cinselliği ve Ödip kompleksini çıkardığı önemli kuramların toplumsal bağlamına dönüş yapmamızı sağlar : aile - Freud'un bütün metaforlarını aile içindeki gücün gerçekleri olarak yorumlar.

Ödip kompleksinin kayda değer bir biçimde belirginleştiği ataerkil çekirdek aileye bir göz atalım. Bu tür prototipik bir ailede erkek ekmeği kazanandır; böylece diğer aile bireyleri ona bağımlı durumdadır. (3)

Baba tüm güce sahiptir, çocuk tüm baskı ve sömürüyü annesiyle birlikte göğüsler ve böylece onu sever. Herşeyden önce, annesi ona bakmakta ve koşulsuz bir sevgi vermektedir oysa babası cezalandırma ya da koşullu sevginin simgesidir. Erkek çocuk babasının annesine hayvanca davrandığını görür ve buradan cinsel birleşmenin erkek tarafından kadın üzerinde gerçekleştirilen vahşice bir eylem olduğu sonucunu çıkarır. Küçük erkek çocuklar, küçük erkekler olmayı öğrenirler, kötü düşmemek için elbette..

Kadınların zavallı kısır yaşamları... Ama bu çok zordur. Çünkü

3) «Cinselliğin Diyalektiği», op. cit. s. 53.

ta derinlerde tüm güce sahip olan babaya duydukları özlem vardır. Ve annelerini sevmektedirler. Ama ne yapabilirler ki? Anneye olan derin bağlılıklarını «bastırırlar», babalarını öldürmeye duydukları isteği «bastırırlar» ve saygıdeğer erkeklik katına yükselirler. (4)

Kuşkusuz çocuğun bir kompleksi vardır. Firestone, sonra, Beauvoir gibi Jung'u izleyip Freud'a atfederek küçük kızın Elektra kompleksi olarak adlandırdığı şeyi, kitapsal gerçekliğe dönüştürme işine girişir. Firestone'un yaptığı Freud'u psikolojik kurgularını çıkardığı toplumsal gerçekliklere indirgenecektir. Freud babanın gücünü hiç bir zaman yadsımaz ama onun ilgilendiği, bu toplumsal gerçekliğin zihinsel yaşama nasıl yansıdığıdır. Firestone'un Freud'culuğu şiirsellikten arındırma çabalarıyla gerçekleştirdiği şey zihinsel yaşamı dışlamaktır. Bu gerçekten de olur ve toplumsal gerçeklikten başka hiç bir gerçeklik yoktur. Bu yönüyle, çalışması Reich'ınkine büyük ölçüde benzer.

Freud toplumsal gerçekliği dışlamadı (bireyin önemli ya da rastlantısal yaşantısını), ama yalnızca bunun bir psikolojik etkisi olduğunu varsaydı; araştırdığı da bu etkiydi.

Üstelik o Firestone gibi toplumsal gerçekliğin «herşey» olduğundan ya da «öncelik taşıdığından» o denli emin değildi; bu nedenle bu gerçekliğin, bir kez yadsınırsa zihinsel yaşamda hiç izi kalmayacak biçimde değiştirilebileceğine inanıyordu.

Freud'un, Firestone'un çabalarının boşuna olduğunu kanıtlama uğraşına karşı nasıl karşı çıkabileceğini görelim (Bu karşı çıkışın dayanakları Freud'un burnunun dibindeydi ve karşı çıkarken gerçeğin dışına düşmeyecekti.). Firestone'un sistemi tümüyle insan davranışının kuramıdır, yani psikanalizin hiç de gerçekleştirme id-

4) İbid, s. 58

diasında bulunmadığı bir şey. Firestone bireyin tüm arzularını, tüm cinsel dürtülerini tümüyle rasyonelleştirmeye çalışır (5), bir başka deyişle, o da bilinçdışı diye birşeyin varlığını yadsır : İnsanın gerçekleştirdiği her devinim anlamlı ve bilinçli bir seçimdir. Freud'u bu amacına yönelik olarak açıklayamadığında Freud bu kez de, Firestone'u kendisiyle düşüren bir biçimde «kitapçıl» olmakla suçlanmaktadır. (sözgelimi, çocuğun neden babasının annesine saldırdığı gibi delice bir düşünceye kapıldığını açıklayamaz.)

Annesini arzulayan çocuğa gelince Freud'cu kitapçılığın yol açabileceği şey çok saçmadır. Çocuk aktif bir şekilde annesine saldırdığını düşlemez. Durumu öyledir ki, böylesi bir eylemin nasıl olduğunu bile düşünde canlandıramaz... (6)

Bir başka deyişle, ya bir olay çocuğun anlamlı bir şekilde bir şeye nasıl inandığını açıklar, ya da, eğer gerçek bir durum olasılığı yoksa (yukarıda olduğu gibi) bu varsayım dışarıda bırakılır. Bunun başka bir örneğini verelim çünkü bu Freud'un yanlış anlaşılmasında önemli bir noktadır. Firestone Freud'dan fetişizmle ilgili bir alıntı yapar. Böylece :

Freud : Nesne annenin penisinin yerine geçer öyle ki küçük oğlan daha ileri gitmek istemez. (7)

Firestone yorumlar : Gerçekten, Freud şaşırtıcı olabiliyor' Annenin gücünden sözetmek daha anlamlı olmaz mıydı? Durum şu ki küçük çocuk daha annesini çıplak bile görmemiştir, bırakın nesneyle penisi ayırdetmeyi.

Freud sıklıkla şaşırtıcı bulunmuştur. Onun bilinçdı-

---

5) Belki de bu nedenle, Firestone, Freud'un çocuksu cinsellik kavramını yadsırken herşeyi çocuğun altı yaşı çevresinde ele alır.

6) İbid, ss. 56-57

7) İbid, s. 62

şı fantaziler olarak açığa çıkardıkları hiç de «güzel» değildir (bilinçdışı olma nedenlerinden birisiside budur zaten).

Firestone'a göre çocuğun sahip olabileceği fantaziler onun çirkin bir toplumsal gerçekliği engellemek için bilinçli seçimin sonucudur : bu fantaziler ya gerçekte olanlardır ya da yokturlar ve Freud onları düşünde üretir (onları tanrı bilir, başka da hiçkimse).

Zihinsel yaşamın yeniden toplumsal gerçekliğe dönüştürüldüğü bu süreçte önemli bir özellik ve sonrasında da gücün vurgulanışı, Freud'u önceleri onayladığı gerçeği için reddeden cinselliğe verdiği önem. Firestone'un çocuğu (erkek) penise ilişkin arzular duymaz, çünkü herşeyden önce cinsel bilgiden yoksundur. Ve kendi küçük penisinin annesini rahatsız edebileceği gibi bir düşünceye saplanacak denli hayalci olamaz. Son olarak Beauvoir ve kendisinden öncekiler gibi, Firestone'da cinselliği, bir tür yaşamsal enerjiyi anlatan bir kavram olarak geneller. Firestone Freud'u cinselliği keşfetmiş olmakla överken anlatmak istediği «cins ayrımcılık»tı. Freud'un ataerkil toplumu anladığını söyler. Gerçektende anlatmıştır ama Freud bunun her bireyde, hangi etkiler sonucu oluştuğunu anlamakla ilgilidir. Eğer sorunsal cinsel ve saldırgan içgüdüler düşüncesinden kurtulmak istiyorsak (Firestone'un yapmak istediği budur) konumumuzu ensest yasağı gibi sapmalara karşın da sağlamlaştırabilir miyiz? Psikanaliz bundan çok daha karmaşık şeyler bulur. Firestone bize Ödip kompleksinin gerçekte çekirdek aile olduğunu söyler. Öyleyse psikanalizden kurtulalım çünkü o hiç bir açıklama getirmez. Ödip kompleksi ve önem çözümü dünyadaki yerini bulmaya çalışan çocuğun zihinsel tepkisindedir; bizim toplumumuzda, bu anne-baba ve çocuğun onlara karşı olan yasaklarının cinsel istekleri bağlamında gerçektir. Ödip kompleksi iki karşıt cinsin bebeğin zihinsel yaşamındaki yansıması ve bu

zihinsel yaşamla bebeğin dünyaya getirdiği içgüdülerin gelişimidir. Freud toplumsal gerçekliğin nasıl oluştuğuyla, her bireyde nasıl yeniden doğduğuyla ve her bireyin kendi yaşamında buna nasıl tepki verdiğiyle ilgilidir. Firestone, Greer, Figeo ve Friedan toplumsal gerçekliği öne koyarlar ve birey arkadan gelir. Psikanaliz bu mantıksal sıraya boyun eğmez ve tümüyle başka türden bir ilişkiyi önerir.

Firestone'un bakış açısından feminizm onun iddia ettiği gibi psikanalizi anlamaz ve çok daha başka bir düzleme kayar. Psikanaliz, kültürdeki erkek ve kadınla ilgilidir, bir başka deyişle kadın ve erkekle ilgilidir çünkü tüm toplumlar ne kadar küçük olursa olsun kendi kültürleri tarafından belirlenir.

Firestone, Freud'u öven tek feminist olmasına karşın gerçekte ondan en uzakta olanıdır.

6. KATE MİLLET : FREUD, GERÇEKLER VE FANTAZİLER

Freud entellektüelleşmenin dişi oto-erotizmini azalttığına inanırdı. Ve bunun penis kıskançlığının ya da klitoristen ötürü duyulan aşağılık duygusunun bir başka şaşırtıcı sonucu olduğunu düşünürdü. Burada da, sıklıkla olduğu gibi insan Freud'un düşünce biçimini çocuğun düşünme biçiminden ayıramaz. Gerçekte penis kıskançlığı ya da kadının hadımlık endişesi gibi düşüncelerine ilişkin hiç bir nesnel kanıt olmadığı için insanı bütün olayların içinde seyrettiği öznelliğin ne denli Freud'dan kaynaklandığı göze çarpar. (güçlü bir erkeksi yanlılıktan, ya da erkek üstünlüğüne ilişkin yanlılıktan da denebilir.) (1)

... Yine Freud'un dili gerçekle kadınsı fantazi arasında bir ayrım gözetmez. (2)

Kate Millet ele aldığımız yazarlar içinde Freud'un çalışmalarını ayrıntılı biçimde işlemiş olandır. Ona en az ilgiyi vermek bu nedenle ters görünebilir. Oysa Millet'in çalışmaları benim, Freud'un feminizm üzerine yazdıklarının psikanalizin sınırları dışında tartışılmasının onları saçma ya da tepkisel olarak değerlendirmeye yol açacağı tezime kusursuz olarak uymaktadır. Millet, Friedan, Figes ve Firestone'da Freud'un toplumsal gerçeklikle yüzleş-

---

1) Kate Millett, «Cinsel Siyaset», Doubleday, New York, 1970, s. 182

2) İbid. s. 183

mesi dileğini paylaşır ve bunu diğer üçünden daha büyük bir istekle yapar.

Millet ve diğer feministler arasındaki ayrıntılı farklılıklara değinmeyeceğim. Fakat bu farklılaşma temel konularda gözönüne alınmalıdır, çünkü gerçekte farklı vurgulamalar, farklı niyetler ve sonuçlara karşın tüm bu yazarlar farklılıktan çok benzer yönlere sahiptir. Kavgadaki ana sorun Freud'un kadınlar ve dişilik üzerine söyledikleri değil, psikanalizin nesneleri olan cinsellik ve bilinçdışıdır. Kuşkusuz bunlar olmasaydı Freud'un cinsel ayrımlara ilişkin kuramları çok daha kolay saldırılabilecek konumda olurdu, çünkü o zaman tüm belirginliklerden uzak olarak yalnızca önyargılar konumunda olurlardı. Tüm bu yazarların ortak yanı, psikanalizin iki temel bulgusu olan bilinçdışı ve çocuk cinselliğine karşın sonradan onu nasıl yaşam enerjisi kavramıyla genelleyip çarpılarak yaşadıklarını göstereceğim.

Açıkçası, Freud'un cinsler arasındaki psikolojik ayrımlar üzerine tartışmaları hem cinsellik, hem de bilinçdışı kuramlarını ilgilendirir. Benim ilgilendiğim aslında bilinçdışının yadsınmasıdır. Millet, Friedan gibi Freud'u bulgularından ötürü takdir eder ama burada sunacağım bir kaç örnekte Freud'u nasıl tümüyle yadsıdığını görebilirsiniz.

Çocukluğun bu döneminde küçük kız babasının ona bir penis armağan edeceğini düşünür. Sonra bu ümidi kırılınca, bebeğin olacağı düşüncesiyle yetinmeyi öğrenir. Bebek burada şüpheli bir nesnedir, gerçekte o bir penistir bebek değil... Bir penis elde edeceği umudunu hiç yitirmemesine karşın... bir bebek küçük kız için elde edebileceği penise yakın bir şeydir. Yeni bir penis isteği bir bebeğe dönüşür, tatlı, dişilerimiz bir penis, üstelik saygıdeğer bir istek olma özelliğini de taşıyan... (3)

---

3) İbid. s. 184

Ve :

Onun yaşantısındaki hangi güçler, toplumu ve toplumsallaşma süreci kadının kendini aşağılık bir varlık olarak görmesine yol açmıştır. Yanıt ataerkil toplumun koşullarında ve kadının bu toplumdaki ikinci dereceden yerinde aranmalı. Fakat Freud bunu değil anatomik farklılıklara dayalı bir çocukluk yaşantısı eliyolojisini yeğlemiştir.

... Çok büyük bir şanssızlıktır ki Freud toplumsal hipotezi çocuksu öznelliğin sapkınlıklarına değişir. (4)

Bir başka deyişle, bilinçdışını ve çocuksu cinselliği bulmuş olması ve onları bir kenara bırakmaması büyük şanssızlıktır. Fakat, Millet daha da ileri giderek Freud'un psikanalizi toplumsal gerçekliğin ortaya çıkmasını engellemek için icat ettiğini söyler. Firestone'da bu inanç Freud'culuğun yalnızca yanlış yönlendirilmiş feminizm olduğunu söylediği yerde açığa çıkar. Millet'teyse Freud'un talihsiz bulguları tanımında gizlidir.

Penis kıskançlığı kuramını oluştururken Freud yalnızca kadının doyumsuzluğu için toplumsal bir açıklama getirme olasılığını gözardı etmekle kalmaz, aynı zamanda erkeğin organının kıskanıldığı ayrıcalıklı bir konuma yerleştirir. Yetişkin kadını bu değerlerle suçlamak saçma olacağından çocuk ve çocuklukta yaşanan kötü bir olayın ardına saklanır. (5)

Millet, Firestone, Figes ve arkadaşları Freud gelseydi ona yönelirlerdi. Firestone Ödip kompleksini gerçek ensestle (hoş karşılayıp engellemeyeceği), Millet düşsel hadımlaştırmayı gerçek tecavüzle değiştirirdi. Millet bir kızın gerçekte olmadıkça hadımlık endişesi duyma olasılığının ne denli düşük olduğuna dikkati çeker (aslında korktukları tecavüzdür). Kuşkusuz kadın ya da kızdaki hadımlık endişesi tecavüzden korkma olarak da belirle-

---

4) İbid. s. 180
5) İbid. s. 183

nebilir fakat bu da düşsel bir korku olacaktır (daha az ya da çok gerçek değil).

Bu tam da Freud'un travma kuramıyla 1890'larda işe başladığı noktadır. (6)

İstek, düş, bilinçdışının yasaları, hatta bilinçdışı bile feminist eleştirmenlerinin toplumsal gerçekçiliğinde bulunmaz; bu akım zihnin akılcılık dışındaki tüm özelliklerini görmezden gelir. Feminist'lerin çocukları gerçek ilkesiyle doğarlar; Freud'unkiler değil. Freud dişil fantaziyi toplumsal gerçekler ve kültürel isteklerle açıklamaya çalışıyordu. Millet şunu iddia eder:

Erkeğin üstün statüsüne ilişkin pek çok somut kanıtla karşılaşan ve içinde bulunduğu durumun yoksunluğunu hisseden kız çocuk penisi değil, penisin getirdiği konumu kıskanır. Freud biyoloji ve kültürü, anatomi ve statüyü aptalca birbirine karıştırmış görünmektedir. (7)

Millet, Firestone gibi duyarlı küçük kızlar yalnızca güncel olana tepki verebilirler. Zaman zaman bu yazarların Freud'u günün koşullarına boyun eğmek ve koşullar içinde normal kadınlığı tanımlamak yanılgısına dikkati çektiklerini görmüştük. Freud'un normalin istenirliğine olan inancı üzerindeki bu vurgulama, bilinçdışı zihinsel yaşamın yadsınmasının bir parçasıdır. Bilinç, akılcılık ve toplumsal gerçeklik her şeydir. Bu feminst yaklaşımı yansıtan son bir alıntı yapalım (ortalama, abartılı olmayan bir gösterim)

Freud dişi gençliğinin öznelliğine yanlış ya da doğru bir dizi atıf-

---

6) Ferenczi yirminci yüzyılın sonlarında Freud'un ilk dönemlerine önemli bir dönüş yaptı. Bakınız: Ernest Jones, «Yaşam», op. cit, Cilt III, s. 156 ff.

7) İbid. s. 187

ta bulunur. Doğru ya da yanlış, getirdikleri kızların hatalı inanışlarından biraz daha fazlasını içerir. (8)

Gerçeklik ilkesinin varlığına olan bu güçlü inanç isteğe-ulaşma olayıdır gerçekte. Ama ciddi konuşmak gerekirse, bu yaklaşım Freud'un kadın hakkında söylediklerini tümüyle yanlış bir bağlama yerleştirmektedir.

8) İbid. s. 183

— SONSÖZ —

Tüm farklılıklarına karşın Reich, Laing ve feministlerin kuramlarının pek çok yönden birbirine benzemesi rastlantı değildir. Bu yazarların hepsi bilinçdışını reddeder. Reich onun biyolojik bir enerji birikiminden başka bir şey olmadığını söyleyerek, Laing onları bilincinkine eşleyerek, feminist eleştirmenler herşeyin üstünde toplumsal gerçekliğe ve bilinçli seçime inanarak, Reich Ödip kompleksini «gerçek» aileyle eşleyerek, Laing psikozu güncel durumdan kaynaklanan bir olgu olarak açıklayarak bu toplumsal gerçekleri görüngüsel olarak iyi bir biçimde bize sunmayı başarmışlardır. Feministler saptırılmış Freudculuğa, biyolojik determinist kuramı ve uyumcu terapi nedeniyle zorunlu bir saldırı düzenlediler. Hiç biri ne analitik anlayışımızı geliştirdi ne de (Reich, Laing ve Firestone'un durumlarında olduğu gibi) tüm niyetlerine karşın, kendi ikici dünyalarının tanımı gereği en az üç ögeye gerek duyan ataerkil kültüre uydurabildi. Ama sanırım tanımlarını kullanabiliriz. Öte yandan Freud'un kadınlığa ilişkin psikanalitik görüşleri ilkede doğru olmasına karşın sanırım çok uzun ömürlü değildir. Başka şeyler de söz konusu olmakla birlikte, sanırım Freud'un yeterli malzemesi yoktu. Reich ve Laing'in aile, siyasal yapılar, iç aile dinamiği tanımları Freud'un psikanalitik anlayışı geliştirdiği gerçek koşulları çok

daha ayrıntılı bir biçimde anlatabilmektedir. Reich ve Laing bize analiz için daha çok malzeme vermektedir. Fakat bu çalışma için kadınların tanıklığı birincil önemdedir. Böyle bir analiz feminizmin siyasal katkısını ve polemik gücünü kendine bağlayabilir ve onun ayrılmız bir parçası olur.

KUTSAL AİLE VE DİŞİLİK

A—) KUTSAL AİLE

Çok ender olarak bir sentez oluşturma gereksinimi duyarım. Kanımca, dünyanın bütünselliği kendiliğinden anlaşılan, ayrıca da üzerinde durmaya değmeyecek bir konu. Asıl ilgimi çeken, onu asal parçalarına ayrıştırmak. Grabbe'nin «Hannibal» adlı yapıtında vurguladığı «Bu dünyanın dışına düşmeyeceğiz.» sözü dahi egonun sınırlarını belirlemede yeterli değil. Kısacası ben, bir kez analiz gerçekleştirildimi, senteze ulaşmanın çok da zor olmadığına inanan bir psikanalistim. (1)

Bu kitabın savı, «İçinizdeki şeytanı tanıyın.» şeklinde özetlenebilir. Bizim kültürümüzde cinsler arasında uzlaşmaz bir ayırım sözkonusu; erkekliğin yüceltildiği, kadınınsa baskı gördüğü bir kültür! Herhangi bir durum daha tahlil edilmeden insanlar onu yıkmanın yollarını arıyorlar, ütopyacılıkta olduğu gibi. Ve bu yaratıcı ve mistik bir ruhsal dönüşüm gerektiriyor. Algı ve açıklamalarıysa genellikle eksiksiz ve doğru. Reich ve Firestone bize bunun kusursuz denebilecek örneklerini sunuyorlar. (2)

Analizi başlatanın Freud olmasına karşın, Reich, Laing ve Firestone'un çalışmaları (kronolojik olarak daha sonra olmalarına karşın) bir anlamda Freud'unkilerden önce gelir. Freud'un kadın hakkındaki görüşlerinin kötümser olması, kadının konumu konusunda olduğu gibi onun başkaldıran ruhunun da bir göstergesi değildir. Kadın üzerindeki baskının uzun sürmesi, biyolojik engeller, ekonomik sömürü ve kadının sabote edilmesinden

---

1) Freud'un, Lou Andreas - Salome'e mektubu. 30 Temmuz 1915.

2) 'Doğada edenlerin Kökeni' Wilhelm Reich', op. cit. p. 534 «Cinsiyetin Diyalektiği» Shulamith Firestone, op. cit, p. 214-215

(tüm bunların çeşitli düzeylerde geçerli olmasına karşın) daha karmaşık nedenlere dayanıyor olmalı. Kadın üzerindeki bu baskı ne önemsenmeyecek derecede az, ne de tarihsel olarak geçiciydi. Böyle olmaması gerektiğini düşünmek, sorunu böyle değilmiş gibi göstermeyi gerektirmez. Aklımızla kötümser, duygularımızla iyimser olmalıyız.

Freud'un analizini kabul etmenin her aşamasında, başlangıçta bile birçok soru suyüzüne çıkıyor. Freud, teorilerini yalnızca kapitalist insanın psişik yapısıyla ilgili olarak oluşturma yoluyla psikanalizin sınırlandırmasını reddeder. Açıkçası, her üretim tarzının kendi uygun grup ya da birey psikolojisini (yaptığı etki küçük ölçekli olmamasına karşın) ürettiğini varsaymak olası. Diğer taraftan, Freud'un evrensel olduğunu savunduğu yapılar gerçekte evrensel mi, gerçekten bütün kültürel yapılara uygun mu? Bu sorular sık sık gündeme geliyor, ancak ben burada yalnızca kadın psikolojisini ilgilendiren konular üzerinde durmak istiyorum. Genelleştirirsek, temel yapının evrensel olduğunu söylemek olanaklı fakat uyarlamaları çeşitli ve kendine özgü. Böylece, örneğin bir düzeyde Ödip kompleksi, bir çocuğun insan düzeninin sabit yasaları içinde yerini bulmasına yarayan bir araç iken, bir başka düzeyde, bizim toplumumuzda bu yasalar ilk olarak çekirdek ailede ifadesini bulur. Ancak Ödip kompleksi, aile içinde oluşturulan bu tavırlarla ilgili değildir. Böylece, bunun yalnızca bu tür ailenin ifadesi olduğunu öne süren Reich-Firestone savı, eksik ve hatalıdır. Öte yandan, Freud'un, kültür kavramı üzerine hipotezleri bazı sorular ortaya atmakta. Örneğin, erkeklik her zaman yüceltildi mi? Ego'nun dengesiz oluşum özelliği yalnız Batı toplumlarına mı özgüdür? Özelliğin ve evrenselliğin düzeyi, bence hala incelenmesi gereken bir konu. Freud'un çalışmasının burada sunulması ise bunun bir ön hazırlığı niteliğinde.

BÜTÜN BUNLAR NE ZAMAN BAŞLADI?

Kadının toplum içindeki konumu ve işlevi ile ilgili bütün sorular, eninde sonunda bütün bunların ne zaman başladığı sorusunda düğümleniyor. Cinsel ayırım ve bunun sonucu olan kadın üzerindeki baskılar, antropoloji, biyoloji, psikoloji, ekonomi, dîn, sosyoloji vb. alanlarında gezinerek yazarını arıyor. Cinsel baskının olmadığı anaerkil yapıların nasıl özel mülkiyet ataerklerine dönüştüğünü, erkeğin özgürlük korkusunun ya da güce duyduğu aşkın diğerlerini fiziksel ve psikolojik olarak köleleştirmesine yol açtığını okuyup öğrendiğimizde, yanıtların sorudan daha kesin ve doğru olduğu gibi bizi huzursuz eden bir duyguya kapılıyoruz. Başka bir deyişle, bütün açıklamalar kendi içinde yaklaşık bir gerçek barındırıyor. Öyleyse eksik olan ne, ya da neden geniş ve net bir görüntü oluşturmak üzere birleşemiyorlar?

Aynı çıkmazın, feminizmin pratik politikasına da yansıdığını görüyoruz: Kadın her alanda ve her düzeyde kötüye kullanılmıştır. Kadının, en düşük ücretli işçi olarak ekonomik konumu mu, eşlik ve anneliğin toplumsal yazgısı mı, yoksa «Adem'in kaburga kemiği», «dişi», «eksik etek» şeklinde kadına karşı alınan ideolojik tavır mı baş suçlu?

Bana öyle geliyorki, neden başladığı ve ne zaman başladığı şeklindeki her iki soru da yanlış. Bence, bunla-

rın yerine sorulması gereken sorunlar, nasıl başladığı ve toplumumuzda nasıl yer aldığı. Bu son sorudan yola çıkarak, kendi açıklamamızın terimleri içinde, kadının diğer tarihsel devirlerle ve diğer uygarlıklarla karşılaştırılabilir konumunu anlamamızı sağlayacak evrensel özellikler bulunup bulunmadığı sorusuna gelebiliriz, şimdi işe nasıl olduğuyla başlıyabiliriz.

Bence, belki de bu alanda hala en etkili çalışma olan Engel'sin «Devletin, Ailenin ve Özel Mülkiyetin Kökeni» adlı kitap gölge düşürecek araştırma, bu tarihsel kökenler üzerine olandır. Çok büyük önemine karşın, Engels'in zihninin 'ne zaman başladı' sorusuyla meşgul olması, antropolojik kaynaklarının yetersiz hatta ilgisiz olduğuna işarettir. Engels, araştırmasını çalışma koşullarının değişen doğasına, insanın doğayı fethetmesine ve tekniklerinin karmaşıklaşmasına yöneltti. Mal birikimi ve bunun sonucunda mirasın sağlama alınması talebi, Engels'in kadının gerileyen konumu hakkındaki kuramının ana noktalarını oluşturdu. Çok kadınlı evliliğin ve çok erkekli evliliğin birbiriyle uyum içinde olduğu ve kıskançlık duygusunun hemen hemen hiç olmadığı ilkel toplumlarda kadına verilen değere dikkati çekmesi, anaerkil toplumlarda kadınların şefleri seçme ya da reddetme haklarının ve güçlerinin olduğunu belirtmesi ve kadının ikinci plana itilişinin doğal olmadığı şeklindeki çıkarımı, ilk ortaya atıldığından beri sosyalist feminizmin umut ışığı oldu.

«Toplumun kuruluşundan bu yana, kadının, erkeğin kölesi olduğu savı 18. inci yüzyılın aydınlanma çağından beri duyduğum en gülünç savlardan biri» (1)

Bununla birlikte, Engels'e göre uygarlık içinde baskı gören ve köleleştirilen ilk grup, kadınlardı. Anaerkil

---

1) 'Ailenin, Devletin ve Özel Mülkiyetin Kökeni» F. Engels. 1884. Seçilmiş Çalışmalar, Lawrence ve Wishart, London 1958 p. 481

toplumun sona ermesi, kadının dünya çapında karşılaştığı bir bozgundu.

Bundan önce «doğal iş bölümü» diye adlandırılan yapı sömürüden uzaktı. Ancak Engels'in tezlerinde, devrimci iyimserlerin gözünden kaçan bir nokta var. Ve bu nokta Freud'un tümüyle sıt hipoteziyle akla gelmeyecek kadar benzer yanlar taşıyor. Tekeşlilik miras ve ilk sınıfsal baskı Engels'e göre uygarlıkla birlikte başladı. Ataerki ve yazılı tarih ikizkardeştirler. Daha önceki grup evliliği, ilkel devirlerde yer alır. Kadının özgürlüğü tarih ve uygarlık öncesidir.

Freud, kökenlerle ilgili araştırmasında «totem baba»nın kıskanç kardeşler grubu tarafından katledildiği ve sonradan bu topluluğun kadınları paylaştığı efsanesini 'icat eder'. Freud'a göre bu uygarlık sonradan ataerkil olmuştur. Engels'le ortak ilgi odakları antropoloji olmasına karşın Freud uygarlık içindeki farklı ideolojiler tarihine dikkat çeker. Böylece onun görevi, örneğin ataerkil toplumlarda tanrıçaya tapınmayı açıklamak olmuştur. Freud'un uygarlığı yazılı tarihle sınırlı değildir ve bu noktada Engels'den ayrılır. Freud için insan toplumu, düzeyi ne olursa olsun bir uygarlıktır. (2)

Açıkça görülüyor ki bilinen bütün toplumlar yasa gücünü erkeğe vermiştir. Ancak Freud, yine de anaerkil yapılar için tarih öncesi bir yer buluyor. Freud ile Engels'in hesaplamaları arasında daha üst düzeyde bir karşılaştırma yapılabilir: Freud'un inanışına göre **ontojeni, filojeniyi** yineledi. Onun tarihsel durum açıklaması, bu nedenle Engels'inkine benzer. Kadının gücü (anaerki) uygarlık öncesidir. Böylece en farklı görünen analizleri da-

---

2) Freud Kültür ve Medeniyeti birbirinden ayırmaya çalışırken ikisinin aynı şey olduğunu reddetmiştir.

hi -Engels ve Freud'unkiler gibi- uygarlığın ataerkil olduğunda birleşiyorlar.

Bununla birlikte, toplum tarihi yerine, Freud'un ideoloji üzerinde durması, bize onun kökenler üzerindeki araştırmasına değişik bir açıdan yaklaşma olanağı tanıyor. Genellikle, Freud'un «Totem ve Tabu»daki çalışmalarının antropoloji değil mitoloji olarak okunması gerektiğini söylemek daha doğru olur. Freud'un sunduğu efsane, insanlığın kendi tarihini nasıl gördüğü hakkında varsayımlar ortaya koyuyor. Freud, bu sonuca bugünkü zihinsel yapılardan onların 'ölümsüz' doğalarında temel olarak ulaşıyor. Ayrıca, insanların, toplumun gereklerine göre yaşamaları için böyle olduğuna inanmaları gerek. Bir başka deyişle öykü bugünü anlatıyor, fakat, bu bağlamda geçmişten farklı değil. Totem ve Tabu'nun hipotezi Ödip efsanesini tamamlıyor. Bu daha önce herhangi bir Sophokles'in ince kalemi tarafından yazılmamış bir efsanenin boşluğunu dolduruyor. Tam da, Oedipus'un öyküsü gibi, Freud için çekiciliğini insan zihnindeki evrensel motiflere hitap etmesiyle kazanıyor. Totem yemeği (tanıdık ilkel bir tören) çocukça yok etme ve yokedilme korkusunu canlandırıyor. Freud'un incelikle işlediği tarihsel öykü bu işlevi görüyor. Çocuk fantazisi, 'ilkel' kabile ayinleri, uydurulmuş tarihsel betimlemeler, psikanalitik çıkarımlar... Hepsi aynı şey. Herbiri bir diğerinin başka bir düzeyde açıklaması. (3)

Freud, burada çalışmasına evrimci ya da gelişimsel bir görünüm vermesine karşın, açıkça görülüyor ki psikanalizi başka tür bir efsane olarak görüyor ve bu da gösteriyor ki onun antropolojisi dahi bu yoruma uygun. Böylece, örneğin Schreber'in paranoyak kuruntuları hakkındaki yazıda şunu öneriyor :

---

3) Bir insanın ihtiyacı olan mitlerin çıkarımları

... Okuyucularımın gözünde, benim libido kuramımı zedeleyebilecek bir benzerliğin anlatılmasına kaşı çıkacak değilim. Schreber'in, yoğun güneş ışınları, sinir lifleri ve sparmatozacı' - oluşun 'Tanrı Işınları' gerçekte temsili bir projeksiyondan başka birşey değil; bu yüzden de onun kuruntuları, bizim kuramımızla belki uygunluklar gösteriyor. Dünyanın sona ermekte olduğu, çünkü kendi beninin bütün ışınları kendine çektiği şeklindeki inana, daha sonraki sürekli telaşı, Tanrı'nın Schreber'le arasındaki ışık bağlantısını koparacağı korkusu, Schreber'in hezeyanlı yapısıyla ilgili birçok ayrıntı, burada açıkladığım ve varlıkları paranoya açıklamamızın temelleri olan aşamaların endopsişik algılamalrı gibi görünüyor. Yine de uzman bir dostumu, paranoya teorimi, Schreber'in kitabındaki içeriği öğrenmeden önce geliştirdiğime tanıklık etmesi için çağı dım. Kuramımda kabul edebileceğimden daha mı fazla kuruntu olduğu yoksa Schreber'in hayalinde diğer insanların inanmayı beklediğinden daha mı fazla gerçek bulunduğu konusunda karar vermek tarihe kalıyor. (4)

Bu alışılmamış eklemenin, Reich'ın sonraki çalışması hakkında büyüleyici bir açıklamayı gerçekleştirme işlevi var: Kesinlikle hayal, fakat bu onu geçersiz kılmıyor! Reich'ın teorileri özel hayallerdi, efsane saygınlığına ulaşmamışlardı; yine de Schreber'inkilerle karşılaştırılabilir, libidoya dair süreçlerin endopsişik algılamaları olarak sınıflandırılabilirlerdi. Hem Schreber'in, hem de Reich'ın 'hayallerinde' gerçek payı var; yanlış olan çatıları. Gelişmiş hiç bir toplum bu tür algılamayı kapsayacak efsaneler üretmez, ve bunlar 'özel' olarak kaldıklarında hayal haline dönüşürler. Tabi ki psikanalizin bize bu efsaneyi sunması (dağınık bilinçaltı ögeleri yeniden biraraya getiren) ve libido kuramını önermesi dışında. Reich'ın, daha kurnazca bir biçimde, Freud'un başladığı noktaya döndüğüne tanık oluyoruz. Schreber'in kendi paranoyası hakkındaki analizine Freud şeref payesi verir; biz de aynı şekilde Reich'a eğer olaydan çok

---

4) Freud, «Bir Paranoya Durumu üzerine Otobiyografik açıdan psikanaliz notları» op. cit. p. 78-79.

sonra getirmeseydi tasarımları için paye verirdik. Reich'ın mecazları (mazoşizmin patlayan safra kesesi, egodaki itibarın karakter zırhı, mavi jenital aşkın kozmik ışınları) ilişkili olmasına ilişkili, fakat çok geç. Bu açıdan Reich'ınki bir paranoya durumu olarak niteliyemeyiz. Evet halka ait bir efsane için özel bir hayal.

Freud'un Schreber üzerine düşüncelerini başka bir nedenle buraya aktardım. Psikanaliz, bilinci bilinçaltına dönüştürüyor. Yalnızca terapi tekniği olarak değil, aynı zamanda teorisinin bir gereği olarak da. Bilinçaltındaki algılanmamış, parça parça ve tutarsız efsaneleri ve düşünceleri yeniden inşa ediyor, onları tutarlı duruma getiriyor ve ne olduklarını açıklıyor : efsaneler, düşüncelerin ifade edilişi, ideoloji. Her birinin indirgenmiş anlamları olduğu için bunlara aslında isim bulmak zor. Böylece, paranoid-psikotik Schreber, hafif paranoid Reich ve sokaktaki normal adam (geçmişin, bugünün ve geleceğin) açıklanabilir ve kesinleştirilebilir, ya da her telkinin, açıklanmış dürtünün, düşünce ya da çağrışımın toplandığı bir bütün içinde yeniden inşa edilebilir mirasını paylaşıyorlar. Bunlara karşılık Jung, toplu bir bilinçdışı öne sürmez, çünkü bilinçdışı zaten topludur.

Hernekadar Freud'un kökenlerle ilgili efsanesi bugün nasıl yaşadığımızı anlatıyorsa da, biz yine de sahip çıktığı evrensel özellikleri açıklayalım. Bizim amaçlarımız açısından bunların en can alıcı olanı, toplumun ataerkil yapısı ve bunun sonucu olan iki olaydır: 'yamyamlık' kompleksi ve 'Ödip' kompleksi. Öyle görünüyor ki, çağdaş antropoloji, Engels'in tam anlamıyla eğitilmiş bir uygarlıkta ataerkinin ortadan kalkacağı şeklindeki sanısından çok, Freud'un insan toplumunun birçok şekilde ataerkine akran olduğu savını doğruluyor.

2. ATAERKİLLİK, AKRABALIK VE DEĞİŞİM NESNESİ OLARAK KADINLAR

Freud'un, bireyin bilinçaltı analizlerinden çıkardığı efsanelerle bunu kuvvetlendiren antropolojik çalışmalar arasında deneme niteliğinde bazı bağlantılar kurmak istiyorum. Burada yalnızca antropolojik kuramın en genel görüntülerini önerebiliyorum : Levi-Strauss'un yaptığı yorumlara önemli itirazlar olmasına karşın, kullanmak için seçtiğim çalışma önemliydi; hem beğendiğim için, hem de, bir dereceye kadar, burada gündeme getirdiğim soruları içerdiği için. Yalnızca akrabalık, ensest ve değişim gibi konuları dikkate aldığımdan, bu şartlarda, şimdiye kadar yapılmış belli antropolojik incelemelerin doğruluğu konu dışı kalıyor. Sunduğum taslağın düzeltilmesi ve genişletilmesi gerek, fakat bunu başaracak çalışmalar henüz üstlenilmedi. Gereksindiğimiz şey çağdaş kapitalist toplumdaki akrabalığın analizidir, çünkü kadın, kadın olarak bu akrabalık kurumları içinde yer alıyor.

Levi-Strauss, insanoğlunun akraba yapılarının ayıredici özelliğinin nasıl anne, baba ve çocuktan oluşan biolojik aile olmadığını gösteriyor. Gerçektende, eğer toplum inşa edilmek isteniyorsa, bu biolojik temelın şekli değişmeli. Evlilik ilişkilerini düzenleyen ilk ve evrensel

yasanın asal ifadesi, ensest yasağıdır. Bu yasak, aileyi, bir üyesini başka bir aileye vermeğe zorlar. İlkel toplumlardaki evlilik kuralları, bir değiş-tokuş ve bilinçsizce yapılan yasal bir iletişim işlevi görüyorlardı. Toplumu bir arada tutan bu değiş-tokuş eylemidir : akrabalık kurallarıysa bizzat toplumun kendisidir. Toplumun yapısı ne olursa olsun, değişim malı her zaman kadındır; bu iş erkek tarafından yürütülür. Böylece kadın, iletişimde bir işaret durumuna gelmiştir. Levi-Strauss, bu konunun politik önyargılarla hafife alınmasına karşı çıkıyor :

Şimdi şunu sorabiliriz : İletişim anlayışını, eksogamiyi ve ensest yasağından gelen kuralları kapsayacak biçimde genişletmede, hala çapraşık olan dilin kökenine dair soruna, karşıt bir kavrayış getiremez miyiz? Evlilik yönetmelikleri, dile kıyasla çok daha kaba ve ilkel bileşimler içeriyor. Sözcüklerin birer işaret oldukları kabul ediliyor; fakat pratikte kelimelerin bir zamanlar birer anlamı olduğunu yalnız ozanlar biliyor. Buna karşın, sosyal bir grup tarafından kadın en gerçek değer olmaktan alıkondu, çünkü kadınlara nesne gözüyle bakılıyordu. Fakat şu akıldan çıkmamalı ki ses birimlerin (fonem) ve sözcüklerin değerini yok eden ve onları yalnızca işaretler konumuna indirgeyen yöntemler, kadın konusunda aynı sonuca hiç bir zaman ulaşamayacaklar. Sözcükler konuşmaz ama kadınlar konuşurlar; işaretlerin yaratıcıları olarak kadınlar hiç bir zaman birer simge konumu, erkekler arasındaki iletişim sisteminde olduğu gibi, bize dilin oluşumu sırasındaki ilk ilişki türleri üzerine çalışılabilir bir görüntü sunabilir. Erkekleri, kadını olduğu gibi sözcükleri de değiş tokuş etmeğe zorlayan asıl dürtünün kaynağı, bu simgesel işleve ilişkin bölük pörçük sunuşta aranmak. Belli terimlerin, hem konuşan hem de dinleyen için anlamı olduğu anlaşıldığına göre, bu çeliş-

kiyi çözmenin tek yolu birbirini tamamlayan anlamların değişimidir. (1)

Açıkçası, gelişmiş bir toplumda görünen akrabalık yapıları, ilkel toplumlardakinden çok daha farklı bir rol oynuyor. Değerli bir şey verilir, karşılığından aynı değerde başka bir şey alınır; böylece değişim tamamlanır. Fakat akrabalık sisteminde değişilen nesneler kadınlardır, değişimi yapanlarsa erkekler. Levi-Strauss, bir iletişim sisteminde verilen konunun aşalığı ya da büyüklüğü fazla ilgilendirmediğini ve bizim, 'nesne' sözcüğünün yanlış ve küçültücü çağrışımlarıyla kadınlara leke sürüldüğünü, bunları açıklayanlarında 'anti-feminist' olmakla suçlanması yoluna gidilmesi gerektiğini söylerken son derece haklıdır. Yine de bu, ilk cinsel ayrımın, hem de tarihsel olarak bir boyun eğme sistemi oluşturma yolunda kötüye kullanılabilecek bir ayrımın önemli bir göstergesi. Levi-Straus, neden kadınların erkekleri değişemiyeceğinin kuramsal bir açıklaması olmadığını öne sürüyor, fakat pratikte bu, hiçbir insan toplumunda görülmedi. Bu durum bizi tekrar ütopyacı anaerkil kurgulara karşı uyarıyor. Levi-Strauss'unda anti-feminizmi reddedişi doğru olmasına karşın sorunun düğümünü çözümsüz bırakıyor. Ayrıca durumunda gösterdiği gibi, her zaman erkek kadını değişegelmiştir. Sonuçta tersi durum kuramsal olarak olası görünmekle birlikte neden başarılamadığının da uygun bir açıklaması olmalı.

Kadının, yasal denetim altındaki değişimi kültürel açıdan insanı diğer canlılardan ayıran ana etkendir. Önemli biyolojik farklara karşın insan toplumunun tanımı, kadının sistematik değiş-tokuş nesnesi olarak kullanımıdır. Bu eksogami hareketleri, 'doğal' aileleri kültürel bir akrabalık sistemine dönüştürmekte.

---

1) Claude Levi-Strauss, «Yapısal Antropoloji» p. 61-62.

Aile içinde her iki cins de, açıkçası iyiniyetle oluşturulmuş evlilik yasaları içinde ve doğallıkla önceden oluşmuş ilişkilerle eşlerinin sahibidirler. Ensest yasağı iki şekilde işler : akraba grubunun belli üyelerine cinsel olarak yaklaşılmamalı (en azından kızkardeşe), ve bu üyeler evlilik yoluyla dışarı gönderilmelidir. Yaygın kanının tersine, ensesti önleyen önemli hiç bir biyolojik engel yok; zaten, dışarıyla değişim yaptırımı, endogaminin çıkmazını önlemeyi amaçlıyor. Bu tabunun konusu temelde biolojik uzaklıkla değil, toplumsal gereksinimle ilgilidir; ve bu toplumsal gereksinim öyle bir temeldir ki, bu yasak değişmez bir doğallıkla uygulanır.

Ekzogamiyi ortaya çıkaran karşılıklı değişim, iki kişi (ya da onları temsil eden gruplar) arasında üçüncü bir 'nesnenin' değişimidir; bu bir takas sistemi olmadığı için de eşitlik ya da eş değerde karşılık bu ilişkinin konusu değildir. Bir yazısında Levi-Strauss, şöyle diyor : «Evliliğe temel oluşturan bağ, erkekle kadın arasında değil, erkeklerde erkekler arasında kadın aracılığıyla oluşur. Kadınlar, yalnızca iletişim için elverişli birer araçtırlar.» (2)

Ensest yasağı, eksogami gereksiniminin özel bir ifadesidir; genel ifadesi ise, çok çeşitli kültürlerde olduğu varsayılan, ve çeşitli şekillerde ortaya çıkan temel akrabalık yapısıdır. Ensest yasağı, bilinçaltındaki içerik ve temel akrabalık ilişkisi ise görünen biçim durumundadır. (Anti-formalist Levi-Strauss bu basitleştirilmiş ayrıma karşı çıkıyor). Bir akrabalık yapısının varolması için üç tür ilişki gereklidir : Kan bağı, soy birliği, nikah akrabalığı. (analıcı ilişki ,kayınbiraderler (kadını değişen) erkekler) arasındadır. Kan bağı erkek ve kızkardeşi ara-

2) Levi-Strauss, «Les structures e'le'mentaires de la parente'» 1949.

sında, soy ilişkisi ise baba ile oğul arasında olur. Erkek, kızını ya da kızkardeşini dışarıya verir. Sözü edilen akrabalık yapısı, dayanağını evlilik olayının olmasıyla yıkar, ve bu gelecek kuşaklarda da sürdürülmelidir (yalnızca soyun tek boyutlu yaşamı için değil, aynı zamanda gruplar arasındaki bozulmuş dengeyi sonraki kuşaklarda sağlamak içinde). Akrabalık yapısının yaşamsal ögeleri asgari olarak dörde indirgenebilir: erkek kardeş, kızkardeş, baba ve oğul. Akrabalık sisteminin toplumsal ilişkileri güç bela düzenlediği toplumumuzda, ilk olarak iç yapısı (Ödip kompleksi) nedeniyle her birey toplumun yasalarını edinir. İkincisi, toplu tüketime karşın toplumun çekirdeği üçlü aile değil, tersine, tümüyle farklı oluşan bir ilişki türünü yücelten asimetrik bir yapıdır. Bu ilişki 'dayı'ya ilişkindir; annenin erkek kardeşinin, annenin çocuklarına karşı konumuna dair. Levi-Strauss'a göre :

Biolojik ailenin bütün toplumların esinlenerek kendi akrabalık ilişkilerini şekillendirecekleri bir yapı oluşturduğu düşüncesi yalnızca Radcliffe - Brown tarafından ortaya atılmadı. Doğaldır ki, biolojik aile insan toplumunda her yerde vardır. Ancak akrabalığa sosyo-kültürel kişiliğini veren, doğadan edindiği değil, onu doğadan uzaklaştıran önemli yoldur. (3)

İnsan toplumlarının asıl yapısını aile değil, aileler arasındaki yapısal ilişkiler oluşturur; bu insanoğlunu diğer canlılardan ayıran bir özelliktir. Dahası, bir toplumu bir arada, tutan, verilen şey değil değişim eyleminin kendisidir. Bu da insanlığın bir açıklamasıdır. Evlilik, değişimin ilk örneğidir ve yeni ilişki hatları oluşturarak değişim eylemine hizmet etmeyi sürdürür. Sonuçta önemli olan, yasal olarak bir değişim metodu oluşturmak ve böylelikle meşru olan ve olmayan ilişkileri birbirinden ayırmaktır.

---

3) Levi-Strauss, «Yapısal Antropoloji»

Biolojik (üçlü) ailenin sosyo-kültürel döngüselliğini kurmak için dördüncü bir ögenin olaya girmesi gerek. Bu noktada, annenin erkek kardeşi, yani dayı gündeme geliyor, hem de uygarlığın başlamasıyla birlikte. Dayıyla yeğen arasındaki ilişki her zaman baba ile oğul arasındakine koşuttu. Dayı, bugün artık toplumumuzda geçersiz kalmıştır, fakat babanın otoriter konumu sürmektedir ve bu bize kalan mirasın ataerkil olduğunun göstergesidir.

Kadının erkek kardeşi (dayı) 'müstakbel' kayınbiraderine kızkardeşini verir; böylece kayınbiraderi ile kızkardeşi arasında aracılık yapar. Bundan başka bu, anababa ile çocukları, yani yeğeni arasında aracılık yapar. Bu nedenle, hem yatay, hem de dikey bir işlevi vardır. Kısır döngünün yinelenmemesini sağlar. Onun bu müdahalesiyle ensest yasağı ve toplumsal yasa sürdürülmüş olur. 'Hayvansal' bir ailenin hüküm sürmesi böylece engellenir. Uygarlık açısından olanaksız olan, biolojik ailenin bu yapısını dönüştürecek bir unsura her zaman gereksinme vardır. Akrabalık yapısında bu unsur dayıdır. Levi-Strauss'a göre :

... gerçekten öz olan, kopuk birimler olarak aileler değil, bunlar arasındaki ilişkilerdir. Başka hiç bir yorum ensest yasağının evrenselliğini açıklayamaz; ve dayının ilişkisi; en genel biçimiyle, bu yasağın doğal nedeni ve sonucudur. (4)

Erkek kardeş (dayı), kızkardeşini evlilik yoluyla vermek zorundadır ve onunla zinayı arzulamamalıdır. Birleşmelerine konan yasak (ensest yasağı) toplumun yaşayabilmesi için şarttır. Yatay düzlemde kızkardeşle erkek kardeş birbirine çok yakındır. Bu nedenle onları ayırmak gerekir. (Eğer uygarlığın kendini sürdürmesi için

4) İbid. p. 51.

biolojik birimin döngüsel yapısı kırılmak isteniyorsa). Ana-baba ve çocuklar arasındaki dikey ilişkiyi şimdilik bir yana bırakalım... Değişik toplumlar, bu konuda değişik yasalar oluşturabilir, ya da bu soruna istedikleri şekilde hükmedebilirler.

Bu ayrımın oluşturulması, bireysel düzeyde çok önemli. Başka bir deyişle, Freud'un öne sürdüğü onlojeninin filojeniyi yinelemesi, daha doğru bir biçimde ikisinin arasında eşit bir ilişki olduğu şeklinde açıklanabilir; biri diğerinden sonra gelmez ve ikisi değişik boyutlarda ifade edilmesine rağmen aynı olaydır.

3. ÖDİP KOMPLEKSİ VE ATAERKİL TOPLUM

Freud'un, Ödip kompleksi olarak yeniden yazıya döktüğü efsane ve onun ayrışması, insanoğlunun bizzat uygarlığa girişidir. Yani, ensest yasağının, babanın işlevinin, kadının el değiştirmesinin sonucu olan cinsler arasındaki ayırımın yansımasıdır. Çekirdek aileyle değil, akrabalık yapısı ve eksogaminin değişim ilişkisi kültürüyle ilintilidir. Bu kompleks ataerki dışında hiçbirşeye özgü değilken, Freud'a göre tüm insan uygarlığına özgüdür.

Ödip kompleksinin tüm arzuları, bilinçaltında bastırılmıştır. «Bu nedenle de Ödip kompleksi, nevrozların çekirdeğidir; nevrozlar da yasaklanmış, çarpıtılmış arzuların sonucu olan sapıklıkların göstergesidir. Bilinçaltında insanoğlunun tarihi yatar ve bu, Ödip kompleksine ve simgesel 'hadım etmeğe' boyun eğmenin parçalanmasıyla yeniden kazanılmalıdır. Bence kabul edebiliriz ki, Ödip kompleksi, çekirdek aileyle ilgili olmadığından, yalnızca kapitalist üretim tarzıyla açıklanamaz. Tabii bu onun değişik sosyo-ekonomik sistemlerde özel anlamlar taşımadığı anlamına gelmez. Bizim toplumumuzda, toplum için gerekli olan değişim ilişkileri ve yasaklarla ilgili olan Ödip kompleksi, çekirdek aile çerçevesinde ifade edilir.

Günümüz çekirdek ailesindeki yasak ilişkilerin merkeziliği ve kan bağı ensest konusunda yeni endişeler getiriyor olmalı ki, yasağı hafifletmek için hiç bir şey ya-

pılmazken, tam tersine herşey arzuyu engellemek için yapılıyor. Bedensel olarak sahip olamadığınız anne ve kızkardeş ya da baba ve erkek kardeş aynı zamanda sevmeniz beklenen yegane kişilerdir. Freud, yalnızca bilinçaltı arzuların hakimiyetini değil, yasaklanmış davranışların yaygınlığını da gösterir, çünkü ensest toplumumuzda sanıldığı kadar az rastlanır bir durum değildir. Ancak, psikanaliz, bu çalışmasını oldukça karmaşık yollarla yapıyor, çünkü bu sorunu denetim altına almak oldukça güç. Engels'e göre :

«... tarihi belirleyen etken... bugünkü yaşantının üretimi ve türemesidir. İnsanların içinde yaşadığı toplumsal kurumlar, şu iki üretim süreci tarafından belirlenir: emeğin gelişme süreci ve ailenin gelişme süreci. Emeğin gelişmesi yavaş olduğu oranda, üretim hacmi de sınırlanır; bu nedenle toplumun zenginliği, toplumsal düzen, yaygın biçimde cinsel bağların hükmü altına girer.» (1)

Emeğin üretkenliği arttığında, toplumlarda cinsel bağlar değil, sınıf çatışmaları hakim olmaya başlar.

Ekonomik açıdan gelişmiş toplumlarda, akraba değişimi sisteminin hala belli ölçülerde işler durumda olmasına karşın, başka ekonomik değişim türleri (meta değişimi) hakimdir; akrabalık yapıları yerine de sınıflar... Bir başka deyişle ana-baba ve çocuk arasındaki ilişki, sınıflı toplumun akrabalık ilişkisini gerilemeye zoriadığından farklı ve hakim bir işlev kazanır. Ailenin tarihini inceleyen birçok tarihçi (2), çekirdek evlilik biriminin, kapitalizmle birlikte önem kazandığını öne sürüyorlar. Eğer böyleyse (ki öyle görünüyor) kaba bir genellemeyle, tarımsal (feodal) toplumlardan endüstriyel top-

---

1) Engels, «Ailenin, Devletin ve Özel Mülkiyetin Kökeni» op. cit. p. 449-450

2) Philippe Aries «Çocukluk Döneminin Yüzyılları»

lumlara doğru yol alan sürecin, akraba değişiminin önemine vurulan darbeyi de içerdiği söylenebilir.

Daha önce açıklanan akrabalık bağlarının kopmasından sonra ve biolojik ailenin ideolojik olarak toplumun merkezi olmayı başarmasından önce, ikisinin de ortada olmadığı bir anda, belki de özel bir buhran durumu oluştu. Gündemde çocuk ve kadın işgücü sorunu varken, çekirdek ailenin kendini 'evim-güzel evim' mantığıyla kurma şansı çok azdı, ve çalışan sınıf ailelerinin kızlarının değişimde fazla bir değeri yoktu. Kapitalizmde, çoğunluğu oluşturan halkın, emeğinden başka satacak birşeyi olmamasından başka, bunun dışında değişim malı da yoktu. Feodalizmden kalma aristokrasi içinde akrabalık ilişkileri önemini korumasına karşın, orta sınıfta biolojik aile çağı başlıyordu. Bu yüzden orta sınıf, yalnızca ekonomik değil, ideolojik olarak da kapitalizmin atası durumuna geldi. Hakim sınıf, burjuvazi, işgücünün çoğalmasını gereksinir. Biolojik çekirdek ailede, burjuvazinin bu çoğalma sorununa bulduğu çözümdür. Tüm insanal reformların geniş çapta başarılma nedeni, çalışan kesimlerin daha iyi yaşamaya gereksinme duymalarıdır. Zorunlu eğilim ve öğretimle, çocuklara çalışma yasağı konup, kadınların çalışmasının sınırlandırılması ve ulusal zenginliğin artmasıyla işçi sınıfı (kendine aykırı düşerek) orta sınıf tipi biolojik aile örneğini ana toplumsal birim olarak izlemeye başladı. Böylece biolojik aile, kapitalizmde temel kültürel birim durumuna geldi ve önemli akrabalık yapılarının olmadığı bir düzende öne çıktı. Toplumun en geniş kesimlerinde kadının bir değişim malı olması koşulları artık kalmadığında hakim sınıf, böyle kalmaları için dayatacaktır. Böylece, işçi sınıf ailesinin değeri üzerine burjuvazinin iki yüzlülüğü de ortaya çıkacaktır. Eksogamiyi oluşturmuş olan yasaklar, değişik türde ensest yasakları, kalmakta ısrar ediyorlar; ancak biolojik aile için-

deki, akrabalık sistemindeki gibi açıkça ifade edilmek yerine yeni ve üstü örtülü biçimler alıyorlar. Freud, Viyana burjuvazisini incelediğinde bulduğu şeyler, o zamana, yere ve o sınıfa özgüydü. Ancak yine de değişik bir toplumsal sisteme genelleştirilebilirdi. Bu bulguların yararlı olduğuna sevinmemiz gerekir, çünkü Freud ataerkinin 'ölümsüz' birimlerini incelediği bunlar, burjuvazi ve ataerkil aile idi.

Sanayi toplumunda, eğer aile korunmazsa, ensest yasağıyla birlikte kadının değişimi hakkındaki aşırı talep (hakim sınıflar dışında) geerkliliğini yitirecektir. Bu sorular o denli güç ki, burada gündeme getirmekten fazlasını yapamıyorum. Fakat öyle görünüyorki, insanlığın tanımı, insan ve hayvan arasındaki fark, yani değişim ilişkilerinin gelişmesi ,bugün, içinde ifadesini bulduğu belli toplumsal yapıya artık 'uygun olmayan' bir duruma gelebilir. Freud, edindiğimiz 'mirası' bize gösteriyor. Bir sonraki aşamada, toplumsal ve ideolojik açıdan yenilenmiş, biyolojik aile ile bu 'miras' arasındaki çelişkilerin önemine dikkat etmek gerekir. Sorunun fazla basitleştirilmiş bir ifadesi olsa dahi, bence belli biçimlerde «özel olduğu şeklinde yeniden tanımlanmasına karşın neden Ödip kompleksinin evrensel olduğunu görebileceğimiz bir yol gözümüze çarpabilir. Böylece, bilinçaltının ve onunla insanın insanlığını yaşama biçiminin Freud'a göre neden «ölümsüz» olduğunu görebiliriz. Bilinçaltı, insanın, insanlığın uyum içinde yaşadığı aynı zamanda özel ve tarihsel olarak belirlenmiş çevresiyle çatıştığı bir meydandır. Bu değişen kültürler ve ekonomik modeller boyunca değişikliklere uğramasına karşın ideolojinin içinde kalma (sürme) nedenidir. Aynı şekilde kadının, uygarlık içinde her yerde ikinci cins olmasının, fakat her yerde değişik biçimlerde olmasının nedenidir.

4. AYRIŞMIŞ BENLİK, PENİS VE BABA

Freud için farklılığın kavranması insanlığın (kendi insanlığının) kavranmasıdır. Freud'un kastettiği farklılık ilk anda cinsellik anlamına geliyor, fakat nasıl kaçınılmaz olarak onunla bağlar kurduğunu göreceğiz. Kuram esas olarak bu kitapta Reich, Laing ve Firestone tarafından farklı biçimlerde temsil edilen, tek olmaktan duyulan hazın (Laing, Reich'tan farklı olarak, farklılıkların nasıl ortaya çıktığını göstermekle ilgilense ve bu farklılıkların ortadan kaldırılmasını amaçlasa da) bir muhasebesini içermektedir.

Geriye bakarak, geçmişe dair bir öznellikle, yeni doğmuş bir çocuğun kendisini dünyasından ayırdedilemez, somut bir araştırma konusu olarak algıladığını ve tanımaya çalıştığını söyleriz. Başka bir insanla herhangi bir ilişki kurulmadan önce bebek, önemli bir nesnenin uzantısı olduğunu hissederek evrensel birlik duygusunu korumayı ister. Bu nesne de genellikle annenin göğsü olur. Bir nesneyle veya bir nesnenin bir parçasıyla bir olmak arzusu ve onu kaybetme tehlikesi, Freud'un durmadan vurgulandığı gibi, daha sonra ortaya çıkan başka bir insanla bir olma arzusuyla aynı değildir. (kaybetmek açısından bakarsak, ana sütünden yiyeceğe geçiş, hadım edilmekle aynı şey değildir.) Fakat öbür yandan, olay gerçekleştikten sonra, özne bu olayı daha ilerde başka

nesnelerle kurduğu ilişkilerde aynı şekilde yorumlamalara katılır. Böylece örneğin, ana sütünden yiyeceğe geçiş, hadım edilme korkusu ile algılanır.

Freud küçük torununun pamuk topunu atıp yeniden yakalamak suretiyle oynadığı tekrar oyununu kayder. Bu öyle görünüyor ki, çocuğun tekrar konusundaki ilk girişimidir ve daha önceki bir tecrübesini temsil eder: annesinin göğsüyle (ki o göğüsün yokluğunun bilincine hiç bir zaman varmamıştır.) bir olma arzusu. Şimdi farklı olarak nesnenin geri döneceğinden emindir, dolayısıyla yokluğunun farkına varır. **Böylece ayırıcı eylem keşfedilir ve ustalaşılır,** ve nesne ilk defa **bir nesne olarak** yokluğunda farkedilir. Çocuk kendini, kendi somutluğunu da benzer bir şekilde, bu varlığın ortaya çıkış ve yok oluşunda kavrar (ayna oyunu). Freud bir dipnotta bu oyunun annenin gidiş gelişlerinin farkedilişini ve bu yolla bebeğin kendi varlığını farkedişini temsil ettiği şeklindeki yorumunu belirtir.

Bir gün çocuğun annesi onu bir kaç saatliğine yalnız bırakır ve döndüğünde «Bebey-o-o-O,» nidasıyla karşılanır. İlk önce bunun ne olduğu anlaşılmaz. Sonradan anlaşılır ki, çocuk bu uzun yalnızlık sırasında kendini yoketmenin yolunu bulmuştur. Yere kadar inmeyen bir aynada kendi görüntüsünü keşfetmiş ve eğilerek bu görüntünün «gitmesini» sağlamıştır. (1)

Bir buçuk yaşındaki küçük oğlanın gerçekleştirdiği bu olguyu yalnız zevk almak için, yapılmış bir şey olarak açıklayamayız; bu olgu haz ilkesinden daha ilkel ve ondan bağımsız bir eğilimi açığa vurur. Burada temsil edi-

---

1) Freud: 'Zevk Prensibinin Ötesinde (Beyond the Pleasure Principle)', 1920, S.E., Cilt. XVIII, s. 15, n. d. Şunu belirtmek de -Freud'un da söylediği gibi- çok önemlidir: oyunun birinci kısmı (kaybolma) ikinci kısmından (geri dönüş) çok daha sık oynanmaktadır. Bu da kaybolmanın daha sonra öğrenildiği fikrini kuvvetlendirmektedir.

len ve yinelenen şey küçük çocuğun kesin olarak kötü yaşamış olduğu bir deneydir. Nesnenin ve benliğin ayrılığı, o halde yalnız yokluğun bilgisiyle elde edilebilirdi.. Onlar için yokluğun ortadan kaldırılması bir durumun eski konumuna döndürülmesine denktir. (Şimdi, Laing'in egonun nasıl oluştuğu ve benliğin nasıl farklı bir benlik olduğunu çözmemiz konusundaki arzusunu anlayabiliriz.) Benliğin ilk kez nasıl aynadaki görüntüsüyle kazanıldığını da görebiliriz. (2) Oluşum aşamasın da «yabancılaşma» durumuyla kazanılan bir şeydi bu. Bir bütün olarak dünyasını yaşamak için bağımlı olduğu annesinin geliş gidişleriyle parçalanan bebek, sırası geldiğinde bu kaybın getirdiği korkuları önce bir oyuncak, sonra da kendisi aracılığıyla temsil eder. Öyleyse benliğin benlik olarak algılanmış olması önce bir nesne olarak (pamuk top) ve bir özdeşleşme biçiminde (anneyle) algılanır. Bu oyundan çocuğun bir başkasını bir nesneyle oluşturduğunu ve kendisini bir başkasının gözünde kendisi için oluşturduğunu görebiliriz.

Yabancılaşmış bir görüntüde benlik yaratma olgusu hem şizoid hem de paranoid bir özellik taşımasına karşın (öyle olmasaydı paronaya ya da şizofreni nasıl gerçekleşebilirdi?), sanırım Laing'in açıklaması zaten varolan farklı bir nesneyi varsayma hatasına taşımaktadır. Laing'in yeni doğan bebeği kendisini dünyadan ayrıştırabilme yeteneğinden yoksun olmak ve ayrışma yoluyla dünyayı ve kendini farklı görmeyi sonradan kazanmak yerine daha doğuştan ayrı bir bütünlüğü oluşturur. Ve bu bütünün yalnızca varlığının güvence altına alınmasına gereksinmesi vardır. Bu Laing'in çocuğu temelce önce-

---

2) Ya da Winnicott'un önerdiği gibi annenin bebeğin durumunu yansıtan yüz tepkilerinde. Oysa Winnicot bunun geçiciliğini vurgulamayı unutur : annenin geçici yokoluşlarını.

den varolan bir benliğe sahiptir. İyi bir annenin yerini tutacak olan Laingci bir terapist işte bu güvence altına alma gereksinmesini karşılayacaktır. (3) Üstelik Laing'in tanımı oldukça saptırıcı bir özelliğe sahiptir. Oysa Freud burada yalnızca öznenin oluşması için zorunlu paranoid ve şizoid düzenekleri tanımlar. Reich'ın tüm durumu, insanın iç varlığıyla dış dünya arasındaki bir çelişkiye indirgemesi (bunun gerçekleşmesini istemez), Laing'e Freud'dan daha yakın olmasına karşın, tam anlamıyla bir indirgemeciliktir ve başka bir yorumu gerektirmez. Freud'un çocuğu Reich ve Laing'de olduğu gibi önceden var olan temel bir benliğe sahip değildir; onun tanımladığı farklı benlik farklılığın ayırdına varılması demek olan yokluğun öğrenilmesi anında oluşur ve bu olgu yaşamasını sağlıyan aracın geliş gidişleriyle gerçekleşir: annesinin memesi. Lacon aynadaki görüntüsünde kendini yapan Freudcu çocuk imgesini tanımlar ve böylece:

Yalnızca ayna aşamasını, analizin yüklediği tüm anlamıyla 'özdeşleşme' olarak anlamak zorundayız; yani, öznenin bir nesneyi varsaydığında oluşan dönüşümü (öznenin bu aşamada karşılaştığı etki analitik kuramda eski bir terim olan 'imago'yla tanımlanır).

Kendini denetleme yetersizliği ve bakıma gerek duyma özelliklerini taşırken küçük adamın oluşturduğu bu eğlenceli 'kendi ayna görüntüsü' varsayımı, 'ben'in bir başkasıyla özdeşleşmenin diyalektiğinde nesneleştirilmeden ve lisan kullanımıyla doğallaştırılmadan önce, ilkel bir biçimde oluştuğu simgesel matrisin, evrensel olan içinde nesne olarak işlevini örnek bir biçimde sergileyecekti.

İkinci dereceden özdeşleştirmelere bir temel oluştu-

---

3) Reich'ın hastanın kızgınlık ve coşkusunu cesaretlendirmek, desteklemek durumundadır.

racağını düşünerek içinde libidonun normalleşme işlevlerinin de yeralacağı benzer bir şema içine yerleştirmek istiyorsak, onu ideal-ben olarak adlandırabilirdik. Önemli olan bu biçimin 'ego'yu toplumsal olarak belirlenmesinden önce kurgusal bir yöne doğrultmasıdır. (Birey için her zaman indirgenemez olarak kalacak ya da nesnenin gelişimine yalnızca yakınlaşan ve ona koşut gidebilen bir ego - 'ben' olarak kendi gerçekliğiyle uyumsuzluğunu çözmek durumunda olduğu diyalektik sentezin başarısı ne olursa olsun.)

Önemli olan, bu biçimin, 'ben' olarak kendi gerçekliğiyle arasındaki uyumsuzluğunu çözmek durumunda olduğu diyalektik sentezin başarısı ne olursa olsun; birey için her zaman indirgenemez olarak kalacak ya da nesnenin gelişimine yalnızca yakınlaşabilen ve ona koşut giden bir ego'yu, toplumsal olarak belirlenmeden önce kurgusal bir yörüngeye yerleştirmesidir. (4)

Lacan da Laing gibi Freud'un çizdiği tabloda temel bir bölünme, parçalanmış bir benlik y ada kendi gerçekliğiyle uyumsuz olarak yaratılmış bir «ben»i algılar (başka bir deyişle, aynada yaratılan bir ben). Fakat Lacan'ın görüşü temelde Laing'inkinden farklıdır. Çocuk aynaya bakar ve «bu benim» der; konuşmaya ilişkin ilk çabaları bu «nesneleştirmeyi» yansıtacaktır : «Henry tatlı istiyor... o bisiklete binecek.» Yalnızca sonraları «ben» sözcüğü yavaş yavaş oluşacaktır; fakat yaşamının yüzde yüzünde kişinin «ben»iyle değil. Bebeğin ilk «ben»i kendini dünyadan ayıramadığı için Laing'in «temel ben-

---

4) Jacques Laran, 'BEN'in Oluşturucusu Olarak Ayna-Aşaması», çev. Jean Russel, New Left Dergisi, Sayı 51. Eylül/Ekim. 1968, s. 72-73, 1949'da Marienbad'daki uluslararası psikanaliz kongresine sunulan bir araştırmadan, Ecrits'de 1966'da basıldı.

lik»i değildir çünkü Lacan'ın başka bir yerde belirttiği gibi, bu bebekten kendi dünyasının mutlak nesnesinden söz etsek de, gerçekte bu derece olamaz. Bebeğin bu aşamada bildiği daha çok, toplam varlığın «öznellik-dışılığı» dır. Bebek önceleri «bir» değil «sıfır»dır (matematiksel olarak «bir» hiç bir şey anlamını da taşımaz bir şey anlamını da; «bir»in varolabilmesi için «iki»ye gereksinim vardır - «iki» aynadaki yansıma olsa da). «Bir» kendisiyle özdeş olmasına karşın «sıfır» öyle değildir. Sıfır yoksunluğu belirtir; bu, kişiliğin anlam taşımadığı bir olmayan ilişki durumudur; fakat «yoksunluğu» görünür duruma getirdiği için geleceğe dönük gelişmeleri olanaklı kılar. Öyleyse ayna oyununda bebekte «sıfır» olarak yansıyan şey yeniden uyanır ve yoksunluk, yokluk olarak tanımlanır. Nesnenin yokluğu bebeği, «sıfır»dan kurtulup «bir»de kendini oluşturma ve böylece «iki»yi ve farklılığı bilmeye zorlar. Yokluğun içinde öznelliğini keşfederken bebek, edimin doğası gereği «sıfır»ın «olmayan ilişkisi»ni ve «kişiliksizliği»ni istemek durumundadır.

Romantik ve gizemci şairler de böyle yapmak zorundadır: birlik durumunda olmak için; 'dünyayla bir olmak' için, kendisinden kaynaklandığımız «öznellik dışı bir sıfır». Nesne varlık ve yokluğun zıtlaşmasıyla oluşur ve oluşması ayrılığın keşfedilmesine bağlıdır.

Çocuk önceleri gerçekleştiremese de sonradan kendini diğerlerinden ayırır. Ve bu temel ayrım bir anda gerçekleşmez. Ama bir yandan diğer insan yüzleri ve figürleri de bebeğin ilgisini çeker ve başlangıçta bu bir bütün oluşturan figürlerle özdeşleşir; sonradan kendi tek görüntüsünü aynada kazanacaktır. Bebek umarsız bir konumdadır fakat önce başkaları sonra ayna yoluyla verdiği görüntü umarsız değildir (tam tersine eşgüdümü

sağlanmış bir bütündür). Ayna görüntüsü Narcissus'un kendisi pahasına keşfettiği gibi kendi olduğundan kusursuzdur (oysa kendisi daha alışmamıştır). Kendi görüntüsüne bakakaldığı ve yokluğuna dayanamadığı için Narcissus kendisini bir nesne olarak oluşturamamıştır. Oysa bu görüntülerle özdeşleşme yalnızca diğer insanlarla özdeşleşme aşamasının ilk adımını oluşturur. Bizim amacımız açısından önemli olansa nesnenin yalnızca bir «başkalık» olarak yaratılmasıdır. Böylece; benliğin bir yönü, bir şekilde hep, bir ayna yansıması, pek çok gizemli ve felsefî tartışmaların kaynaklanacak kendimizi kurtarmamız ve ilksel birliğe ulaşmamız gerektiğini öne sürdüğü yabancılaşmış bir görüntüdür : Kendini hatalı biçimde «bir» olarak değerlendiren «sıfır».

Çelişik bir biçimde, eskiye dönme isteği ayrılmanın gerçekleşmesine bağlıdır; arzu tümüyle kayıp bir şeyin var olmasına bağlıdır. Arzu (gerçek bir nesneyle karşılanabilen bebek ya da hayvanın gereksinmesinde nfarklı olarak) bu yoksunluğa ya da yokluğa bağlı olarak, giderilemez ve bir fantezi yoluyla giderilmek zorundadır. Özgün nesnenin yokluğu (annenin memesi) birlik arzusunu uyandırır ve böylece üzerine özdeşleşmelerin kurulacağı yapıyı sağlar.

Çocuğun yapmak zorunda olduğu özdeşleşmeler ve gerçekleştireceği nesne ilişkileri yokluğun ya da farklılığın keşfedilmesine dayalıdır.

Böylece yapılan özne, nesne ve özdeşleşmeler farklılığın öğrenilmesi açısından yeniden tanımlanır. Ayna-aşamasında bu, ikilidir ve böylece döngüsel bir özellik kazanır («iki»nin anlaşılması yoluyla «bir»in oluşturulması). Örneğin, bebek kendini ya da annesini nesne olarak görebilir; ya da kendisini annesinin gözleriyle bir nesne olarak algılayabilir. Bu karşılıklı alışverişten ka-

çış yoktur. (5) Freud bu durumdaki şüpheli güvenliği bir dizi durumda tartışır; belki de en şaşırtıcı olanı, «Gizemli» olana ve onun merkezcil önem taşıyan sorunlarla ilişkilerine dair açıklamalarıdır: İkileşme, yinelemeye duyulan zorunluluk, düşünmenin sen-yapabilirlik :

«Suret» teması Otto Rank tarafından ayrıntılı olarak ele alınmıştır. «Suret»in gölgelerle, koruyucu ruhlarla, ruha olan inançla ve ölüm korkusuyla bağlantılarını araştırmıştır; ama aynı zamanda bu düşüncenin şaşırtıcı evrimi konusunu da aydınlatır. Çünkü «suret» Rank'in söylediğine göre, özgün olarak «ego»nun parçalanmasına karşı bir garantiydi ya da «ölümün gücünün enerjik bir yadsınması»ydı; belki de «ölümsüz» ruh bedenin ilk «suret»iydi. Suret oluşturmanın yokolmaya karşı bir korunma olduğu bulgusu karşılığını rüya dilinde de bulur; rüyalarda hadım etme olayı jenital bir simgenin bir ya da bir çok suretiyle görünür. Ama arzu eski Mısırlıları dayanıklı maddelere ölenin görüntülerini yapmaya itmiştir. Bu düşünceler, ilkel insan ve çocuğun zihnine hakim olan narsisizmin, sınırsız öz sevginin toprağından yeşermiştir. Ama bu aşama geçildiğinde, «suret»in özelliği tersine döner. Ölümsüz sigortası-olmak yerine ölümün gizemli habercisi konumuna geçer.

«Suret» düşüncesi ilk narsisizmin geçişiyle yokolmak zorunda değildir, çünkü ego gelişiminin yeni aşamalarıyla bambaşka ve yeni anlamlar kazanabilir. Orada yavaşça, egonun geriye kalanına karşı çıkacak ve benliği gözleme, eleştirme ve zihinde bir sansür olma işlevini görecek bir aracı oluşur. Ve ondan «bilincimiz» olarak haberdar oluruz. İzlendiğinden korkma gibi patalojik bir durumda bu zihinsel araç yalıtlanır, ego'dan ayrılır ve doktorun görebileceği bir duruma gelir.

Ego'nun geri kalan bölümünü bir nesne olarak değerlendirebilecek böylesi bir aracının varlığı (insanın kendini gözleyebildiği gerçeği) «suret» kavramını yeni bir anlamla tanımlama ve ona bir takım şeyler atfetme olanağı verir (her şeyin ötesinde ilk zamanların abartılı narsisizmiyle ilgili olanları). (6)

---

5) Bağlantının «doğal» olduğu, kadının doğaya, ineklere ve sahip olduğunuz herşeye yakın olduğu zorlamaların altında yatan anneyle çocuğun bu karşılıklı alışverişi olmalı. Hayvan durumunu kültürel biçimde temsil etmemizin yolu bu. İnsanlarda böylesi «doğal» görünen an bile kültürün izlerini taşır.

6) Freud, «Gizem», 1919, S.E, Cilt XVIII, ss. 234-235

İlk benlik kavramı olan suret (ayna-görüntüsü) böylece bilincin, Lacan'ın ideal-ben olarak değindiği Laing'in de «öldürücü» olarak tanımladığı, felâket getiren aracısı olur. Fakat yine görünürdeki benzerlik temeldeki ayrılığı gizlemektedir; Freud'un dipnotu Laing'in konumunu tanımlar :

İnanıyorum ki; şairler insanın içinde iki ruhun varolduğundan yakınırken ve popüler psikologlar ego'nun parçalanmasından sözederken düşündükleri bu önemli aracıyla egonun geri kalanı arasındaki ayrımdır; psikanaliz tarafından keşfedilen bilinçdışı ve bastırmayla, ego arasındaki antitez değil. (7)

Birisi Laing'in yaptığı gibi bilinçdışının önemini gözden kaçırınca böyle bir yorumu yapmak zorunludur. «Suret»ten kurtulunamamıştır. Onun karşılıklı ve döngüsel ilişkileri, insanın çeşitli arzularının dışavurumundan açığa çıkar : İnsanın bazı şeyleri geçmişe döndürme; varolan koruma, farklılıktan kurtulma, bir başka deyişle insanın kendi nesneliğini üzerinde oluşturması gereken bir başka insanın yokedilmesi için duyulan arzu. (İkileşme psikozda da görülür). Bu düşünce Freud'un oldukça spekülatif ve ilk bakışla etkileyici önermesi olan ölüm-güdüsünün bir parçasıdır: organizmayı başlangıcı cansızlık olan ilk konumuna dönmeye zorlayan tutucu psişik istek... «Tüm yaşamın amacı ölüm»dür, ya da çok daha başka bir düşünür Engels'in ortaya koyduğu gibi :

Ölümü, yaşamın temel bir öğesi olarak değerlendirmeyen hiç bir fizyoloji bilimsel olarak adlandırılamaz : yaşamın içerdiği yaşamın olumsuzlanması; öyle ki yaşam, zorunlu sonucu olan ve onun içinde her zaman varolan ölümle ilişkili olarak düşünülür. Yaşamın diyalektik kavramlaştırılması bundan başka bir şey değildir. Fa-

7) İbid, s. 235, n. 2

kat bunu bir kez anlayan biri için ruhun ölümsüzlüğüne ilişkin tüm konuşmalar anlamsızlaşır. Öyleyse burada, diyalektik aracılığıyla yalnızca yaşam ve ölümün doğası konusunda açıklığa kavuşmak eski bir boş inancı gidermeye yeterlidir. Yaşamak, ölmek demektir. (8)

Cinsellik ve bilinçdışı konusunda olduğu gibi başkalarının çok önceden ama belli belirsiz bildiği ölüm güdüsünü de belirlemeye ve tanımlamaya başladı. Bundan sonra iki aşama daha var ama onların sırasını değiştirdim. Bunu yapmamın nedeni kısmen daha açıklayıcı olmasından, kısmen de durumun kronolojik sıralamaya indirgenemeyeceğini açığa çıkarma isteğim. Küçük bir özet vermek istiyorum. Freud ölüm - güdüsünü, torunun bir nesnel insanı sürekli olarak yokettiği ve sonunda muzaffer bir edayla kazandığı oyunla «keşfetmiş» tir. Daha önceye ait olan yaşamın amacının ölüm olduğu inanışı, bu sürekli, tutucu oyuna ilişkin gözlemleriyle köklü bir dönüşüme uğramıştır. Hastaları da geçmişe ilişkin kötü durumları sürekli olarak yinelemektedirler; başka herkes gibi, Freud da insanı zaman zaman bilinçdışı olarak aynı konuma iten bu gizemli hissi bilmekteydi. Burada dikkat edilmesi gereken «Haz İlkesi'nin Ötesi»nde ölüm-güdüsünü ilk olarak önerdiğinde, Freud'un en fazla ilgilendiği şey olan biyo-psikolojik değerlendirmeler güdülerin ikiliğini önermesine yol açmıştır : yineleme ve tutuculuğa iten ölüm-güdüsü ve yeni biçimlerin oluşumunu zorlayan cinsel-güdü. Fakat bu ikili sürekli çatışma durumunda olsalar da, diyalektik ilişkilerinden ötürü bir yandan da birbirlerine bağlıdırlar ve sadizmde olduğu gibi sonradan bir başka güçle ilişkiye geçerek yeni bir çelişkiyi oluştururlar. Ayna-aşamasında her iki güdü de

---

8) Engels, «Doğanın Diyalektiği», Lawrense § Wishart, Londra, 1954. ss. 387-388.

işlemektedir. Fakat yeni doğanın «Sıfır» olma aşaması eğer içinden çıkamazsa, ölümü olabileceği için, imgeler, ikilikler ve suretlerle dolu olan bu aşama da öyledir. İşte şimdi ensestin tehlikelerine, Ödip kompleksinin zorunluluğuna ve onun yenilmesi konusuna giriyoruz.

Her zaman olduğu gibi, nesnelliği ataerkil kültürün ilgilendiği bir konu olan erkek çocuğu ele alarak üçüncü aşama algılanabilir ve her üç yapının eş konumları anlaşılabilir. Yeni doğan ve annesinin memesini yitirmemek isteyen bebek, yeni yeni konuşmaya başlayan çocuk durumuna gelmiştir : her iki durumda da istenen, ayrışmadan kalmaktır. Şimdi, «bir olarak» kalma isteği cinsel olarak dışavurulabilir. Annesine bağlı olarak kalabilmek için «baba» olmalıdır; bu durumda özdeşleşme olasılıklar ikiye çıkmıştır. Bu durumu ele alırken, yani gerçek babanın yerini almaya çalışırken konumu belirsizdir. Çünkü zaten ortada gerçek bir baba vardır ve daha da önemlisi, yasa bunu yapmasını engeller; rekabet çok büyüktür ve çocuğun koruması gereken döngüsellik, ilk kez sona ermek zorundadır. Erkek çocuğun bu durumdan kurtulabilmesi için yeni bir yoksunluk - yokluk ayrışmasının gerçekleşmesine katlanması gerekmektedir: penisin yok edilme olasılığı, hadımlık. Bir kez daha herhangi bir nesne ilişkisinin kendisini hissettirdiği durum ortaya çıkar (nesnenin yokluğu). Hadımlaştırılma tehdidi gördüğümüz gibi, gerçek bir nesnenin alınmasıyla duyulan engellenme (fruatration) gibi değildir (meme, ya da annenin varlığı gibi olmasa da ondan hiç de aşağı kalmayacak bir biçimde hissedilen bir nesnenin yokluğu) Böylece Ödip üçgeni ortaya çıkar, çözümü içinse bir başka terim: hadımlık. Lacan hiç bir zaman gerçekte bilinemeyen ama her zaman farkına varılabilen iki şeye dikkati çeker: ölüm ve yeniden yaratılmada babanın rolü.

Önemli olan babanın yeridir «gerçek baba» değil ve

Lacan da buna önem verir. Küçük oğlan baba «olamaz» ama gelecekteki rolüne «babası adına» hazırlanır. Oğlu, tarih öncesi ölümü için borcunu ödeyen baba, insan toplumunu kurumsallaştıran ve oluşturan yasadır, kelimenin tam anlamıyla kültürdür, dille karmaşıklaşan ve tüm insan topluluklarını gerçekten insan yapandır. Bu simgesel düzen yasası insan toplumunu tanımlar ve içine doğan her küçük «insan hayvan»ın kaderini belirler :

Simgeler gerçekte insan yaşamını bir ağ gibi örer öyle ki hepsi birleşir ve onu tehdit eden şeyleri oluşturur; öylesine bir bütündür ki doğuşunu yıldızlar armağan ederek belirler ya da adil ruhları armağan ederek, kaderinin biçimini oluşturarak; öylesine bir bütün ki onu adaletli ya da haksız yapacak olan sözcükleri verir, kendisini olmadığı yere ve hatta ölümüne dek izleyecek olan eylem yasalarını getirir... (9)

Çocuk doğmadan adı belirlenir ve kimin oğlu ya da kızı olduğu; bu yere uyum sağlamak zorundadır. Çocuk ne yaparsa yapsın, bireysel tarihinde hangi olaylar olursa olsun, bunların tümü genelde varolan insan düzeni içinde gerçekleşir. Freudcu «bilinçdışı»nda işte bu düzenin yasaları konuşur. Freudcu terimlerle bir kez daha söylemek gerekirse bebek bilinçdışı sistemde yerini bulmak «zorundadır», kendi uyumlu ya da uyumsuz egosunu insan düzeni içinde bilinçdışında ya da bilinçdışı alanda oluşturmak zorundadır (id neredeyse ego da orada olmalıdır).

Freud sistemin daha sonra zihinsel yaşamı içinde bölüştürdüğü bir şemasını yapmıştır; id, süperego ve ego kabaca, organik yaşamı temsil eder. Bu önemlidir çünkü çocuk süperegoyu sonradan edinir (kültürel geçmiş) ve bu Ödip kompleksinin çözümüdür - ve oynadığı önem-

9) Jacques Lacan, «Psikanalizde Dilin İşlevi», çev. A. Wilden, «Benliğin Dili»nde, op. cit, s. 42.

li rolün sonucudur. İşte burada çocuk, ataerkil toplumsal düzeni içselleştirir.

Hala kafamızda neden yasanın babada vücut bulduğu sorusunu taşıyoruz. Ödip kompleksi bağlamında baba-anne ve çocuk ilişkisinin bir başka öğesi değil, fakat üçüncü bir terimdir. Anne ve çocuğun 'kendi ve başka' kavramlarının ikilikleri, toplumun temeli olan yasayı temsil eden bir üçüncü terimin girişimi ile yıkılır. Maud Mannoni (gerçek babayı, babanın işlerinin yerine kullanma yanlışına dikkati çekmek için) şöyle yazar :

«Nesnenin, sözcüklerini varlığının belli aşamalarında yitirmiş olduğu şaşkınlık ve rahatsızlıklardan ayırmasını yalnız sahip olduğu simgesel boyut olanaklı kılabilir.» (10)

Bu simgesel boyut yalnızca babanın temsil ettiği bir şeydir ama tümüyle onun değildir (böylece küçük oğlan annesinin yokluğu üzerine oynadığı 'gitti/burada' oyunuyla ilişkilerine yeni simgesel bir boyutun girmesine izin veriyordu; oyunuyla simgesel anneyi yapıyordu).

Burada karmaşık ama birbiriyle sıkı ilişkileri olan üç sorunla ilgileniyoruz : dayının işlevi, fallusun (ve hadımlaştırmanın) rolü, ve simgesel babanın özgül doğası. Dayı, görece olarak daha net bir konumdadır; o ensestin dolaşımını engeller ya da akrabalık ilişkileri içinde kızkardeşi ve eniştesi arasında arabuluculuk yapar, aynı zamanda yeğeniyle de özel bir ilişkisi vardır. Fallus da aynı işlevi başka bir düzeyde görür; o da ensest ve ikili tabuyu kırma tuzağını engeller. Anne ve çocuğun simbiyotik yaşamına giren ayrıcalıklı konumdaki baba diğer her iki önermeyi de geçersiz kılar. Freud'un önermesine çok büyük bir karşı çıkış olsa da ('Totem ve Tabu'da ilk kez ayrıntılı olarak işlenen efsanevi bir babanın öl-

10) Maud Mannoni, «Çocuk, Hastalığı ve Diğerleri», Pantheon Kitaplar, New York, 1970, p. ix.

dürülmesi) onu bu hipoteze iten nedenler gerçekte anlaşılmış ve onun mitolojisi gerekli şeyler korunarak Levi Strauss tarafından yeniden değerlendirilmiştir. Totem kutbuna şöleninden yola çıkarak gerçekleştirdiği çözümlemeyle Freud ilk gözlemlenen anaerkil ailenin öncesinde bir başka sistemin olması gerektiği önermesini getirir. Totemizmin yaygınlığını ve onun dışardan evliliği zorlayıcı işlevini, eşit haklara sahip grupların birleşerek tüm kadınları kendine ayırdığı için babayı öldürüp yedikleri olayını açıklamak için Freud, totem kutlama törenlerini etkili ve şematik bir biçimde kullanır. Bu yalnızca bir efsanedir ama önemli bir efsane.

Saldırgan ilkel baba, kuşkusuz erkek kardeşlerin herbirinin kıskandığı ve korktuğu biridir; ve onu yeme işleminde onunla özdeşleşme olgusunu gerçekleştirirler, ve her biri gücünün bir bölümünü elde eder. İnsanoğlunun belki de ilk festivali olan totem şöleni böylece, bu anımsanması gereken suçun yinelenmesidir (pekçok şeyin başlangıcını simgeler). (11)

Lévi - Strauss'un anlatımından da anlaşılacağı gibi kadının değiş-tokuş nesnesi olarak kullanıldığı evrensel bir durumu gördük :

Totemcilik içinde iki tabu vardır: totem figürünün yokedilmesi (ilkel babanın temsili) ve ensest. Birisi babayı yasakoyucu olarak korur ve diğeri dayıyı dışarıdan evlenme sisteminin önemli figürü olarak kurumlaştırır. Ödip kompleksinde olduğu gibi (bu toplumsal efsanenin özel mirasçısı) iki tabu, babayı öldürme ve anneyle uyumadır. Freud şöyle yorumlar: İnsan ahlakının başlangıcını oluşturan totemizmin bu iki tabusu ayrı değildir Birincisi tümüyle duygusal itkilere bağlıdır; baba gerçekten safdışı bırakılır ve suç artık gideri lemez. Ama ikinci kural, aynı zamanda güçlü bir pratik tabana sahiptir.

Cinsel istekler erkekleri birleştirmez, böler. Erkek kardeşler babayı yoketmek için birleşmelerine karşın kadınlar karşısında birbir-

---

11) Freud, Totem ve Tabu, p. 142

lerine rakiptirler. Yeni örgütlenme, tümünün birbirine karşı savaştığı bir durumda çökerdi çünkü hiçbiri tüm kadınları elde edecek kadar (babası gibi) güçlü değildir. Böylece kardeşler seçeneksiz kalmıştır, bir arada yaşamak istiyorlarsa enseste karşı olan yasayı korumak zorundadırlar. Böylece sahip oldukları kadını ilan ederler. Bu yolla onları güçlü kılan örgütlenmeyi korurlar. (12)

Dışardan evliliğin iki yönü ve bunun totemcilikle dışavurumu vardır : ölen baba ve erkek kardeşin rolüyle oluşturulan yapısal asimetri. Efsanevi olarak yaratılan bu simgesel baba hakkında Lacan şöyle yazar :

Simgesel baba tüm saldırganlık ve özdeşleşmenin diyalektiğinin ilişkili olduğu hayali babadan ayrılmalıdır. Simgesel baba «aşkın» olarak algılanmalıdır. Simgesel baba, gerçek babada anca kısmi olarak yaşatılabilir. O hiçbir yerde değildir. Gerçek baba simgesel babadan devralır. (13)

Daha basit bir deyişle anne çocuğu «seni babana söyleyeceğim... o seni cezalandıracak», diye her tehdit edişinde, kafasında gerçek bir kişi ve durum olmasına karşın sözlerinin kasdettiği simgesel babadır.

Mitolojik simgesel babanın «ölü» olması bu bağlamda önemlidir. Tarihte işlenen ve suçluluğun başlangıcı olan bu olaydan ötürü erkeğin ödemesi gereken bir bedel vardır .Bu borç onu yaşamı boyunca yasaya bağlar.

Bütün bu mitoloji daha tanıdık bir mit olan Ödip kompleksi ve hadımlık kompleksine uzanır. Küçük oğlan annesini arzulayıp onun tüm haklarına sahip olan babayı öldürmek istediğinde totemci durumun iki dehşetiyle karşılaşır; öldürme ve ensest. Burada fallus, dayının oynadığı rolü oynar - ensesti engellemek için araya girer. Babanın güce sahip kişi olduğunu anlayan küçük çocuk babasının simgelediği, toplumun yasasına olan geçmişten

---

12) İbid, p. 144.

13) Lacan, Mart - Nisan Semineri, 1957, Anthony Wilden'in çevirisi, «Benliğin Dili», op. cit, s. 271.

getirdiği borcu öder. Hadımlık endişesinin Ödip kompleksini yendiği bir durumda; gene Freud'un kuramına geri dönebiliriz. Bu değişimle birlikte toplumsal kurallar, adalet duygusu v.b. oluşur : süperego. Hadımlık ve ölümün nasıl sıkı bağlarla bağlı olduğunu da görürüz.

Ama fallus niye bu denli ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Freud ona sürekli «en önemli sahip olunan şey» diye değinirdi: de Beauvoir ve diğerleri onun zorlayıcı doğasından hep sözederler; ama bu ona yüklenen öznel bir değer olsa da fallusun bundan öte nedenlerle böyle olduğu açıktır. Lacan bunun değiş tokuşun doğasını yansıttığını ileri sürer. (Bu değer kendi içinde bir değer değildir ama değiş tokuşun değerini ya da simgesel değiş tokuşu temsil eder. Fallus insan arzusunun bir işaretidir; o yokolanın birleşme arzusunun giderilmesinin dışavurumudur.)

Bu kuramda gereksinmeden talebe ve arzusuyla geçirilmesi insanın hayvandan insanlığa geçişi belirler. Bu bir anlamda Freud'un içgüdü kuramının bir destekçisidir.

Bebek yiyeceği ve korunmayı gereksinir; annesi ondan belli tepkileri talep eder, annenin talebinin doğasını anlamaya çalışan çocuk onun arzusunu tatmin etmeyi arzular. Gereksinme gerçek bir nesneyle giderilebilir; talep birşey içindir oysa arzu bir başkasının kendi arzusunu farketmesine duyulan şeydir. Böylece arzunun farkına varılabilir fakat giderilemez. O, başkasıyla bir olma arzusudur. Çocuk fallusuyla annesi olmak ister ama bunun yerine onun için, onun fallus'u olmayı öğrenir. Yine Reich ve Laing'in tüm ayrımlar ve farklılıkların sonunun kaçınılmazlığı savına geri döndük. Bu, arzu kuramına eklenmesi gereken bir şey daha var. Anneyle çocuk ilişkisi her düzeyde bir yoksunluk ya da yoklukla çözümlenir. İşte bu temel yoksunlukta fallus oluşur. Fal-

lus, gerçek penisle eşdeğer değildir. Çünkü simgelediği şey önemlidir. Örneğin, çocukluğunda penisi kıskanan anne doğurduğu zaman çocukta onu bulur; bir anlamda çocuğun o penisi temsil etmesini ister, çocuk da bunun karşılığında annesinin olmasını istediği şeyi olmayı arzular..... çocukla anne arasına, Freud bir üçüncü terimi daha sokar, düşsel bir öge olan fallusu. (14) Fallus bu aşamada annenin arzusunu simgeler; böylece farklı bir yaşantılar düzeni oluşturur, çocuğun (kız ya da erkek) simgesel olarak aldığı anlamı belirler. Anne açısından bu süreci Freud şu eşitlikle açıklar : kaka ⟶ penis ⟶ çocuk. Ama anneyle çocuk arasındaki ilk ilişki yalnızca buna indirgenemez çünkü üç nesne arasında, diyalektik bir ilişki başlar. Anne, çocuk ve fallus.

Öyleyse, çocuk annesi için babasının yerini tutmaktan önce anne için ya da annenin penisi olmak ister (annesi onun penis kıskançlığını giderecek aracı olmasını ister) Yani, baba olmadan önce anne olmak ister. Fakat, burada fallus işlevini üstlenen simgesel baba işin içine girer, çocuk onun için onun penisi olmayı başararak anne olmak ister ama bu arzu babanın işlevi karşısında sonuçsuz kalır; böylece o annenin arzusunu karşılamak isterken babası bunu yapmasına engel-arzu tanımı gereği karşılanamaz bir şeydir. Tümüyle gerçek dışı bir olasılık olan hadımlığa boyun eğen çocuk durumu kavrar. Ve bir gün babasının işlevini üstleneceğini öğrenir. Böylece düşüncelerinde öldürdüğü babasına borcunu öder. Böylece, fallus ölümle ve simgesel babayla, böylece de yasayla bağlanır. Düşsel rolünde fallus da başka bir düzeyde simgesel babanın ve dayının üstlendiği «doğal bir durumu «kırma» ve onu kültür doğrultusunda yönlendirme işlevini üstlenir. Herkes kısır bir döngüden çıkmak için bir

---

14) Lacan, Kasım-Aralık semineri, 1956, Wilden'den alıntı.

aracıya gerek olduğunu kabul etmektedir.

Durum bu indirgenmiş ve yoğunlaştırılmış uyarlamadan çok daha karışıktır. Çünkü burada da akrabalık yapısı açıklamalarını kuramın çıkışını oluşturmasına karşın oldukça kısalttım. Bir anlamda bu bağışlanmaz saptırma, özel bir ilgi nedeniyle zorunlu duruma gelmişti : kadının ataerkillik içindeki psikolojisi. Dile hiç değinmemem, ele almadığım başka konular yanında bağışlanabilir şeydir. Oysa bunlar insanın nasıl insan olup, insanlığı yaşadığını ve kadın psikolojisinin anlamını açıklamada oldukça önemlidir. Ben burada yalnızca iki temayı seçtim: uygarlık için simgesel babanın ve fallusun belirleyiciliği ve insan nesnesinin oluşumunda «farklılığın» oynadığı rol. Buradaki amacım kısmen polemiğe dayanıyor: bir yandan, bu argümanlar feministlerce erkek egemenliğindeki toplumlara indirgenmesine öte yandan Reich, Laing-Firestone'un farklılıkların uyum yararına giderilebileceği önermesine karşı çıkmak.

II — DİŞİLİK

5. KADININ YERİ

Çalışmaları burada tartışılan feminist eleştirmenler, ve ilk toplum-bilim yazılarıyla Wilheim Reich, hepsi Freud'u, ataerki altında ezilen orta-sınıf kadının psikolojik özellikleri üzerine yaptığı araştırmaların titizliği ve doğruluğu nedeniyle övüyorlar. Bununla birlikte analizini, biolojik determinist temelleri nedeniyle mahkum ediyor ve karşısında duran toplumsal nedenlerin gerçeğini görmediğinden yakınıyorlar. Freud, psikanalitik incelemelerinin altında yatan 'biolojik temeller'le karşılaştığında bu sorunu terk ettiği için saldırılar haklı. Fakat Freud'un vazgeçmesi, psikanalizin biolojiyle hiç bir ilgisi olmamasındandı. (Zihinsel yaşamamızın dönüşüme uğramış bir biçimde uygarlığın biolojik bünyemize ve gereksinmelerimize yaptıklarını yansıtması dışında). Freud'un ilgilendiği, işte bu dönüşümdü. Eleştirebileceğimiz ve eleştirmemiz gereken nokta, yinelediği açıklamalarını, psikolojik cinsel ayrım üzerine hesaplamalarının oluşum şartlarında fazlasıyla bulunan bu konuda yapmaması olabilir. Tersine, kadınlığın psikanalizinin geleceği açısından durum korkunç bir biçimde tersyüz olduğu zaman, tam bu noktada Freud'un geri dönmesi, konu hakkındaki son sözlerinin, onların biolojileri ya da anatomilerine ilişkin

olduğu için okuyucularını kötü duygularla yüzyüze bırakıyor.

Son- Freud'çu analistlerin iştahını kabartan da biyoloji tadıydı. Onların çalışmalarının bu görünümünün eleştirisi için, Freud'un kınanmış olması iyi bir temel oluşturdu. Kadın psikolojisi üzerine herhangi bir analiz yapılacaksa biyolojist düşünceden ve onun buraya yaptığı özel katkıdan (cinsler arasında oluşan biyolojik ikiliğin zihinsel yaşama yansıması) kesinlikle ayrılmanın tam zamanıdır. Eğer vurguladığı gibi, buna boyun eğip boşvermemiz gerekirdi, çünkü insanı hayvandan ayıran hiçbir şey kalmazdı. Ancak Freud bu saptamayı, bilinçaltında ifade edilen insanın toplumsal yasalarını araştıran bir bilimin çerçevesi içinde yapıyor.

Hem Reich, hem de feminist eleştirmenler Freud'a, ataerkil kültürü belirleyen etkenleri yadsıdığı için saldırıyorlar; fakat suçlama konuşmalarında gözönüne aldıkları şeyleri kendi analizlerinde unutuyorlar. Bütün hesaplamalarda babanın hakim olduğu toplumsal yapının uyumsuz özelliği, kadın-erkek karşıtlığı ve erkeğin hakimiyeti sorusunun temele konması yüzünden unutuldu. Karşıtlık ve toplumsal ikilik hakkındaki genel kanı; aynı şekilde Laing'in çalışmalarınında önemli bir kesimini oluşturuyor. Eğer toplumsal ikicilik (dualizm), biyolojik ikiciliğin yerini alıyorsa, tartışmanın kaçınılmaz sonucu 'döngüsellik'tir. Diyalektiğin ilkesi basit bir birleşme değil, çatışmadır: ögeler birbiriyle çatışır, kendilerini çözer, yeniden birleşir ve daha ileri bir aşamada başka görünümlerle başka çatışmalara girerler. Herhangi bir 'birleşme', bünyesinde çatışmaları da barındıran karmaşık bir yapıdır. Soruna basitleştirilmiş, formal bir açıdan bakılsa dahi görülüyor ki, en az üç öğe bulunmalıdır ve üçüncü öğe de ilk ikisinin basit bir bileşimi olamaz.

Freud'un kadın psikolojisi üzerine analizleri; ne bio-

lojik ne de toplumsal ikilikçi olmayan bir anlayışla; daha çok ataerkinin analizi içinde yer alıyor. Freud'un teorileri bize, ataerki altındaki aşağılanmış ve alternatif (ikinci cins) kadın psikolojisinin açıklamasının ip uçlarını veriyor. Bu teorilerin ilgi odakları, çift cinsiyetli bir psikolojik doğası olan insan denen hayvanın nasıl olup da ayrı cinsli (kadın ya da erkek olarak) toplumsal bir, yaratık durumuna geldiği üzerinde yoğunlaşıyor.

İnsan uygarlığının kökenleri ve insanın gelişimi üzerine yaptığı, spekülatif çalışmalarında, özellikle 'Totem ve Tabu' ve 'Musa ve Tektanrıcılık'ta Freud açıkça gösteriyor ki, bilinçaltının psikanalitik kavrayışı, insanoğlunun kendi toplumsal (kültürel) yasalarını iletme ve miras alması kavrayışıdır. Her bireyin bilinçaltında tüm insanlığın, kendi tarihine ilişkin 'düşünceleri' yatar; her bireyle birlikte yeniden başlamayan fakat kazanılması ve sonraki devirlere aktarılması gereken bir tarih. Bilinçaltının yasalarını anlamak, ideolojinin işleyişini, düşünce ve yasaları içinde yaşamamız gereken biçimde nasıl kazanıp yaşadığımızı anlamamızı sağlar. Yasanın temel bir görünümü ise, her zaman eksik olan, 'kadın' ya da 'erkek' olarak 'cinsleştirilmiş' kimliğimize uygun olarak yaşadığımız şeydir.

Freud'un insanlığın tarihi üzerine görüşlerinin belirleyici noktası, asıl 'baba'nın tarih öncesi bir dönemde öldürülmesi olayıdır. Bu 'katledilen baba' ataerkinin başıdır. Düşlenen toplum öncesi bir çağda baba, klandaki bütün gücü ve kadınlar üzerindeki bütün hakları elinde tutuyordu; oğulları (kendi başına zayıf, fakat birlikte güçlü olan tüm erkek kardeşler) bu hakları ellerine geçirmek için babayı öldürdüler. Tabii ki, hepsi birden onun haklarını alamazlardı, sonuçta kararsızlığa düştüler. Totemcilik ve ekzogami, tepkilerinin iki yanlı belirtisiydi: totemde, ya da babanın simgesel olarak yerini alan ci-

sünde, başka hiçkimsenin onu, ve daha sonra da mirasçılarını (kardeşlerden herbiri) öldüremeyeceği garantisi vardı. Yalnız babanın kadınlar üzerindeki haklarını hepsi birden elde edemezlerdi. Hepsi elde edemeyeceğine göre de, hiç biri elde etmemeliydi. Bu toplumsal yasanın ve ahlakın başlaması demekti. Kardeşler, bunu, öldürdükleri babayla bir tuttular ve onun ölümünün verdiği zevkle birlikte suçluluk duygusunu da edindiler. Böylece baba ölüyken, yaşamındakinden çok daha güçlü bir konuma ulaştı; ölümünde insanlığın tarihini oluşturdu. Ölü, simgesel baba, yaşayan ve sonraki kuşaklara yalnızca adını iletebilen babadan çok daha önemliydi... İşte ataerkinin kökenlerinin öyküsü.

Ödip kompleksi durumunda küçük erkek çocuk, babanın bu yasasının mirasçısı olarak yerini; küçük kız da bu yasa içindeki konumunu öğrenir. Ödip kompleksi kesinlikle ataerkil bir efsanedir ve açıklamamasına karşın bu gerçeğin önemi, kuşku yok ki Freud'un kadınlar üzerine buna koşut bir efsaneyi - Elektra kompleksini - reddedişinin ardında yatıyordu. Freud, erkek ve kadının kültürel oluşumunda herhangi bir benzerlik olduğu düşüncesine her zaman karşı çıktı. Kadınlar üzerine olan bir efsane, Ödip kompleksinin hakim izlerine dayanmak zorundaydı, çünkü bu, kadının içine girdiği erkeğin dünyasıydı; tamamlayıcılık ya da koşutluk kesinlikle söz konusu olamazdı. İlk önceleri her iki cins de hem anne hem de babanın yerine geçmek istiyordu, ancak her iki yeri birden alamayacaklarına göre her cins diğerinin özelliklerini baskı altında tutmayı öğrenmek zorundaydı. Ancak her ikisi de konuşmayı ve toplum içinde yaşamayı öğrendikçe, 'babanın' yerini almak istemeye başladılar; fakat bir gün, bu hak yalnızca erkek çocuğa tanınacaktı.

Daha sonra her iki cinsde, annenin arzularını karşılamak istedi-

ler; edindiği kültürel miras nedeniyle annenin arzusu erkek çocuktur ve her iki çocuk da (kız ve erkek) annenin gözünde bu işlevi üstlenmek ister... Oysa ancak erkek çocuk annenin bu arzusunu doyurabilir. Bu yüzden, her iki cinsde kadınl k göstergelerini reddeder. Dolayısıyle kadınlık, ikinci derecede elde edilen ve baskı altında tutulan bir konumdur. Bunun nedeni, kadınlığın, psikanalitik incelemelerin içinde ve dışında çok zor anlaşılabilir olduğunun bastırılmasıdır. Erkek ve kadının isterik bedenlerinde 'babanın' yasasına karşı kadıncıl bir protesto vardır. (1)

Kız çocuk, ikincil dişi kimliğini ataerkil yasa içinde babasını baştan çıkardığı ya da onun tarafından baştan çıkarıldığı olumlu Ödip kompleksiyle kazanır. Simgesel kadınlaştırma işlemi sonucunda oğul, babanın mirasçısı durumunu kazanınca kız da, bu simgesel baştan çıkarılma sonucunda dişilik kaderini öğrenir. Ama, bu, erkeğin simgesel 'hadımlaşma'sından daha önemsizdir. Çünkü, babanın girişimiyle kesinleştirilmeden önce de kız kendi konumunu bir ölçüde algılamıştır. O, zaten phallus'un mirasçısı olmadığı için, simgesel kadınlaştırmayı kabul etmek zorunda olmadığını öğrenmiştir (zaten çoktan 'hadımlaştırılmıştır') Ama, yine de olumlu (pozitif) Ödip kompleksindeki babanın rolü olmadan Ödip öncesi ikilemlerde takılıp kalabilirdi (ve sonunda psikatik olurdu), çünkü Ödip kompleksi insan mirası olan dişiliğe girişini belirler. Freud her zaman kadında 'iki cinsliliğin' erkektekinden daha fazla olduğunu söylemiştir. Bunu söylerken ataerkil düzen içinde kızın ,babasının yerini al-

---

1) Fransız Kadınlarının özgürleşmesi grubu - Psychanalyse et Politique, bedensel belirtiler biliminin (symptomatology) dilini veya şekilsel ifade sistemini (graphology), bastırılmış dişiliğin isterideki izlerini yorumlamaktadır. Freud'un ilk psikanalitik çalışmalarında yaptığı isteri belirtilerinin analizini yarım bıraktığını düşünmektedirler. Anladığım kadarıyla babanın kendi kızına Ödipal «tecavüz'üne» verdikleri önem konusunda aynı fikirde olduğumu sanmıyorum. Çünkü bence kızın da baştan çıkartma ve sevgi kazanma sanatlarını öğrenmesi gerekmektedir.

ma ve anne için phallus olma özleminin erkek çocuktaki bunu yapma hakkı denli güçlü olduğuna işaret etmek ister gibi görünmektedir. Kız çocuğun Ödip dönemi öncesi dışavurumları güçlü olarak kalır ve bu dönemde Ödip kompleksi zayıf, ikinci dereceden bir olgudur. Babasının yasasına boyun eğişin kendisi için 'doğanın', 'cinselliğin' temsilcisi; kendiliğinden ve sezgisel bir yaratıcılığın kaosu kimliğine dönüşmenin belirleyicisi olduğunu anladığı bir olgu. Yasa kendisine olanak tanımadığı için kızın ona boyun eğişi de kendisini onun karşıtı olarak geliştirmesi yoluyla olmak zorundadır - sevecen ve irrasyonel olan herkes gibi. Ataerkil insan tarihi işte böyledir.

Ödip kompleksinin sonlaması ve «hadımlaştıran» babayı yetkeci üstben (süperego) olarak içselleştirmesiyle birlikte erkek çocuk, gelecekteki erkek kimliğine yönelim sürecine girer. Kızsa tam tersine Ödip kompleksini neredeyse olanaksızlıklardan ve iki cinsli Ödip öncesi isteklerden oluşturmuştur. Yasanın yansısını ona göre yaşayacağı bir üst bende içselleştirmek yerine yalnızca narsisist ego-idealini geliştirebilir. Anneyle Ödip dönemi öncesi gerçekleştirdiği özdeşleşmeyi güçlendirmek zorundadır (bağlanma yerine [attachment]), denetim ve saldırganlık özelliklerini almak yerine sevme ve insan yatıştırma sanatlarını öğrenir. Kültür yasasının mirasçısı olmadığından, görmesi gereken şudur: insanoğlu kendisini doğal aile döngüsü içinde yeniden üretir. Aile kuşkusuz kadından daha «doğal» değildir ama yasa içindeki yeni «doğal» işlevlerini üstlenmektedir. Çünkü sözde, çifti birbirine bağlayan şey olan cinsellik eğer denetlenmezse, kırallığı yıkabilir; o da denetlenmeli ve örgütlenmelidir. Kadın ondokuzuncu yüzyılda oluşturulan biçimiyle 'cinsellik'e dönüşür. Kadının içinde varolduğu, 'yeniden üretim' zinciridir. Ataerkil toplumdaki bütün kadınların yeri budur. Sorunu genel olarak özetlemek gerekirse : erkek

tarihin sınıf egemenliği altındaki yapılarında yerini alırken kadın, üretimdeki gerçek yeri ne olursa olsun örgütlenmenin akrabalık bağlarıyla tanımlanmış olarak kalır. Toplumumuzda akrabalık sistemi ailenin içine sıkı bir biçimde girmiştir - kadının orada kalacağı özellikte oluşturduğu bir yerdir orası. Sınıf, tarih, özgül toplumsal durum farklılıkları dişiliğin dışavurumunu değiştirir, babanın yasasına göre kadının durumu bu sınırın dışında, tartışmalı bir konumdadır. Eleştirmenler Freud'u toplumsal gerçekliği göz önüne almamakla suçlarken aslında kendilerinin bu gerçekliğe ilişkin kavramlar, son derece sınırlıdır. Onun açığa çıkarmaya uğraştığı şey, toplum gerçeğinin zihinsel bir temsilidir.

6. KÜLTÜR DEVRİMİ

Gördüğümüz gibi Freud, çoğu zaman psikolojik kuramlarını üzerine oturtabileceği doyurucu bir biyolojik temelin özlemini çekmişti, fakat bu istek bugüne kadar unutuldu. Ernest Jones'un çalışmalarından Mary Jane Sherfy (1) gibi çağdaş feminist analizcilere kadar tüm çalışmalarda cinsel ikiciliğin (dualizm) biyolojik temelin kesin bir kullanımı olmasına karşın, bunun önemini abartmak da fazla güvenli değil. Tam tersine, tümüyle toplumsal bir durumla karşı karşıyayız. Bu durum, biyolojinin akrabalık yapılarıyla ifade edile ndeğişim sistemi ve kadın ve erkeğin oluşumunu sağlayan farklara ilişkin şartları oluşturan toplumsal ensest yasağı tarafından ilk dönüştürülmesidir. Tabii ki bu, tüm memeli türlerinde olduğu gibi, cinslerin üreme işlevlerini yadsımak anlamına gelmemeli, ancak hiçbir insan toplumunda bu işlevler, dönüşümsüz bir biçimde diğerinden önce gelemez.

İnsanoğlunun, doğadan uygarlığa giden yolu etkilemede, kadını doğal işlevinde ('hayvan') tutma yolunu (türünün beslenmesi yayılması için) 'seçmesi', şimdi artık aşina olduğumuz bu savın fazlaca sorun edindiği bir

---

1) «Kadın Cinselliği Üzerine bir teori» op. cit. p. 220.

konu değildir, çünkü bu düşünce, doğa ve uygarlık arasında basit bir ayırım, bunun sonucunda da cinslerin yazgıları arasında basit bir bölünme ortaya atıyor. 'Uygarlığın' ilk başlangıcı başka bir işlevi gerektiriyordu. Kadınlar doğal görevleriyle sınırlanmamış, uygarlığı oluşturmada özellikle, aktif bir rol üstlenmişlerdi. Bu nedenle, kadınlar 'kadınlık' tanımlarını, doğurganlıklarıyla değil değişim nesneleri olarak (doğurganlıklarının kötüye kullanılmasını da kapsayan) kültürel kullanılmalarıyla kazandılar. Erkek ve kız çocuklarının doğduklarında yüzyüze geldikleri durum da aynıdır. Yerleri, her zaman olmuş olanın aynısıdır: Oğullar yönetimi babalardan devralmalı, kızlarsa bebek 'üretmeyi' istemelidirler. Firestone ve diğerlerinin öne sürdüğü, cinsler arasındaki biyolojik farklılığın ağır bastığı düşüncesi çok abartıldı; biyolojinin, insan toplumunun kuruluşundan beri bu sorunla önemli bir ilgisi olmadı.

Bu dikkat çeken, önemli alan değişikliği feminizmin görevlerini ne şekilde etkiliyor? Eğer, başka kuramları araştırmak yerine, ataerkini insanın tarihiyle bir tutarsak kadının baskı altında tutulması sorunu ilk bakışta çok daha zor çözümlenir. Bizim bir 'ekoloji devrimi' için savaştığımız öne sürüldü: rahim dışında oluşan bebeklerin insancıllaştırılmış, cesur dünyası için. Ya da erkeklerin 'kuvvet oyunlarında' dünyamızı karşımıza koyup ona meydan okuduğumuz... İlk iddiada, teknoloji, kadınların biyolojik engellerini (fiziksel zayıflıklarını ve sancılı doğurganlıklarını) ortadan kaldırıyor. İkincide, sosyolojik bir analiz, erkek üstünlüğünün algılanagelmiş gerçeğine üstün geliyor. Böylece iki iddia da geçersiz kalıyor. Ancak, bu teknolojik ve sosyolojik yanıtların biri ya da diğeri, ya da ikisinin bileşimi, tüm değişiklik talepleri ve eşitlik umutlarıyla birlikte askıya alındı. Bu alanda ne sosyalist deneyim, ne de Marksist teori, öz iti-

barıyla sosyal demokrat olan bu görüşlerden ayrı tutulmadı.

Bu koşullarda feminist devrimin hiçbir yerde başarılamamış olması ve kadının çok değişik biçimlerde ve değişik boyutlarda hala baskı altında tutulmasına şaşırmamak gerek. Bu kuramların önemli ayrıntıları doğru olsa dahi, hem biyolojik bir sorunun ortaya atılması ve bunun teknolojik çözümü, hem de erkek hakimiyetinin sosyolojik açıklaması ve bunun (uyuşma ya da şiddet yoluyla) üstesinden gelme, temelde sorunu yanlış yola götüren önermelerdir. Kadın ve erkeğin insanlık tarihindeki göreceli yerlerini belirleyen şey, ataerkinin kendine özgü görüntüsü, yani tarih öncesi bir dönemde öldürüldüğü varsayılan 'baba'nın yasasıdır. Bu baba ve onun temsilcileri, yani tüm babalar, ataerkil toplumun yasaması ögeleridir. Mutlak gücün sahibi erkekler değil, babalardır. Ve bu, biyolojinin ya da özel bir toplumun değil, bizzat insan toplumunun sorunudur.

Böylesi bir iddia belki de fazla genelleştirilmiş ve çözüm yolları da biyolojik-teknolojik-sosyolojik kuramlardan daha az kullanışlı olarak görünüyor. Fakat, ben buna pek katılmıyorum. Ataerki, evrensel bir uygarlığı görüntülüyor fakat her ekonomik üretim modeli bunu değişik ideolojik biçimlerde ifade ediyor. Ataerkinin evrensel görüntüleri olan kadının değişimi ve ensest yasağı, değişik toplumlardaki erkeklerin zihinlerinde değişik çağrışımlar uyandırıyor.

Kapitalist toplumun karmaşıklığı ,akrabalık yapılarını ve ensest yasaklarını çoğunluk için kullanılmaz kılmasına karşın yine de her güçlüğe katlanarak onları koruyor. Kadın ve erkeğin dünyadaki yerlerini öğreten evrensel yasaya Ödip kompleksi adını Freud koydu, fakat bu yasanın kapitalist ailedeki görüntüsü farklı ve kendine özgü. (Ödip kompleksini, özel durumlarını belirtme-

den genelleştiren antropolojik savlar yetersiz kalmakta; onun yalnızca kapitalist toplumlarda varolduğunu öne süren politik görüşler ise tümüyle yanlış). Özetle, kapitalist ekonomi, ekzogami talebiyle ensestin toplumsal yasağının kitlelere uygun olmadığını gösterir, fakat yine de gösterdiği bu iki özelliği ve ataerkil yapıyı korumak zorundadır. Ben, incelenmesi ve ataerkinin yıkılması için kullanılır duruma getirilmesi gerekenin, şiddetle hissedilen bu çelişki olduğuna inanıyorum.

Freud, 'hoşnutsuzluğun' (kabaca, arzuların bastırılması ve abartılması) uygarlığın bir durumu olduğunu öne sürer. Bu noktayı ayrıntılarıyla ele almadan önce, benzer görünen bir görüşten ayırmak istiyorum. Psikanalizi, kuramını oluşturmada tutarlı bir şekilde kullanan bir Marksist olan Herbert Marcuse, kapitalizmin, toplumun işlyişinde aşırı baskıya gereksinim duyduğunu öne sürüyor. Marcuse'e göre, süregelen kıtlık sona erdiğinde sömürücü tuzaklardan kurtulmak da mümkün olabilir. Ancak kapitalizm, doğası gereği yeni gereksinimler yarattı ve zaten yeterince yokedilmiş olan istekler üzerinde gereksiz baskılar oluşturur. Bana öyle geliyor ki, bu görüş, marksist ve psikanalitik teoriyi kaynaştırmasına karşın, gerçekte psikanalizi Marksist ekonomi içinde kullanıyor.Bunu yapmakla, Freud'un uygarlığın gelişimi düşüncesi gibi, insanlık tarihine evrimci bir bakış açısı getiriyor. Önemli kavrayışları olmasına karşın bu kuram her iki bilimin de en kötü yanlarını barındırıyor: Marksizmden bir ekonomizm ve psikanalizden evrimci bir renk. Ensest yasağı ve ekzogami gereksinimi, çağdaş Ödip kompleksi içinde üst perdeden inliyorlar, çünkü artık kendilerine gereksinme olmadığı zaman bu yolla hemen takviye görüyorlar. Yalnızca bu, çok özel durumda kapitalist toplum fazla baskı oluşturuyor. Herhangi

bir siyasal dönüşümün habercisi yalnızca çatışmadır (Marcuse'un sözünü ettiği nicel birikim değil).

Bu görüşe daha somut bir biçimde yaklaşmak mümkün. Savaşlar hiçbir şekilde temel üretim ilişkilerini değiştirmez, yalnızca değişik politik durumlar oluşturup geleceğe ilişkin fikir verirler. Son dünya savaşından bazı sonuçlar çıkarabiliriz. İngiltere'yi örnek aldığımızda, 1940-45 döneminde hakim ideolojinin öngördüğü ailenin fiilen sona erdiğini görürüz. Bu durumda ailenin alternatif toplumsal örgütlenmesi ilk kez gündeme geliyordu. Zorunlu eğitim yaygınlaştırılmış, okul öncesi kreşleri açılmıştı. Devlet küçük çocukların temel beslenmelerini garanti altına almış, halka ait lokantalar kurmuştu. Bütün görevler doğal olarak çekirdek aileye bırakılmıştı. Savaş sonrasında muhteşem bir karşı çıkıştan sonra bu tür yönelişler bugün de görülmeye balşadı. Bu gelişmeler, doğaldır ki, eşitsiz ve kaba bir biçimde olmakta. Kapitalizm, aileyi çelişkili bir tarzda kurmaktadır.

Kapitalizmle birlikte insanoğlu, sınıf çatışması temeline dayanan tarihsel gelişiminin sınırına dayanmış bulunuyor ve kapitalizm, kendi çözülme koşullarını bağrında taşıyor. Ancak çoğu kez, ekonomik bir sistem olarak kapitalizmin çelişkilerinin ancak onun yıkılmasıyla ortadan kalkacağını kabul etmemize karşın (hiç de dürüst olmayan bir şekilde) aynı şeylerin hakim olan ideolojisi için de geçerli olduğunu unutuyoruz. Bu ihmalciliği neden yapıyoruz?

Bence önemli bir neden, ideolojik analizi ekonomik analize bağlı kılmamış (tersi gibi görünse de Marcuse'un çalışmasının niteliği de aynı) Belki de, her iki alanın da içinden çıkılmaz bir biçimde karıştığını ve kuramsal ilerlemenin karışıma değil özellemeye (apecification) bağlı olduğunu savunmak daha doğru olur. Ancak, yine de böylesi karışımların önemli sonuçları olduğu yadsına-

maz. İdeoloji ve herhangi bir üretim tarzı birbirine bağlı olsa dahi, biri diğeriyle bir tutulamaz ve birini yöneten yasalar diğeri için geçerli olamaz. Sorunu şematik olarak değerlendirirsek, çağdaş Batı toplumunu incelemede (heryerde olduğu gibi) iki özerk alanla ilgilenmek durumundayız: Kapitalist üretim tarzı ve ataerkil düşün sistemi. Bu ikisi arasındaki bağımlılık, ataerkil ideolojinin kendine özgü ifadesinde bulunmakta. Bu durumda, ataerkini tanımlayan akrabalık sistemi, çekirdek ailenin biçimine dönüşmeye zorlanıyor. Fakat, ekonomik ve ideolojik durumu yalnızca birbirlerinin içine girdikleri noktada incelersek dönüşüm yollarını hiçbir zaman göremeyiz.

Kapitalizmde, ekonomik üretim tarzıyla birlikte ideolojik yayılma tarzı da çelişkilerle doludur. Kapitalizmdeki toplumsal çalışma koşulları, sömürünün, kötüye kullanmanın yıkımını içlerinde barındırıyor ve aynı koşullar, ataerkil kültürün yasalarını birer fazlalık durumuna getiriyor. İşçi sınıfı, bugün elinden alınan emeğinin ürününü geri alacak güce sahip; ancak bu duruma basit yoldan genişletilerek ataerkil ideolojiye uygulanamaz. Kapitalizmin aynı çalışma koşulları (insanların birarada çalışmaları) her iki alandaki değişme şartlarını yaratmasına karşın, ikisinin de kökenleri tümüyle ayrı olduğundan bu değişme ancak farklı yollardan gerçekleşebilir. Toplumsal emeğinin ürünü kapitalist sınıf tarafından alıkonan sınıf, işçi sınıfıdır; oysa kapitalizmde ataerkinin çelişkisinin odak noktası kadındır.

İnsan uygarlığını tanımlayan kadının denetlenen değişimi her toplum biçiminin ataerkil ideolojisinde ortaya çıkar. Sınıf çatışmalarıyla birlikte gitmesine ve onlara sıkı sıkıya bağlı olmasına karşın onlarla aynı şey değildir. Yalnızca, annelik ve doğurganlık işlevlerinin ideolojisiyle değil bütün bunların dışında kadın ,kadınlığı-

nın psikolojisi içinde de insan toplumunun ataerkil tanımlamasına -belirlenmesine- tanıktır.

Bugün bu ataerkil ideoloji, mantıklı göründüğü halde mantık dışı oluşu yüzünden can çekişiyor; tıpkı kapitalist ekonomi gibi. Fakat her ikisinin de sonları ancak politik mücadeleyle gelebilir. İkisi de ecelleriyle ölemezler, çünkü kapitalizm, her zaman yaptığı gibi, ikisinin de yaşamını sürdürebilmek için politik düzeyde de müdaheleye girişecektir.

Ataerkil yasa, her bireyle (bilinçaltında) iletişim içindedir; böylece insan toplumunun ideolojisinin yaygınlaşması, yasanın her birey tarafından algılanıp sahiplenilmesiyle sağlanır. Freud'un incelediği bilinçaltı bu nedenle, kültür ya da ideolojinin yayılması için elverişli, verimli bir arazi durumundadır. Bilinçaltında hala hüküm süren, fakat artık bir fazlalık olan bu yasayla, çekirdek ailenin yapısı arasındaki çelişki, bundan dolayı çok önemli. Burjuva aile bu yasaya son bir soluk verebilmek için yaratıldı. Doğal olarak, görevini başarıyla yapamadığı için kapitalist toplum bu aileyi desteklemek ya da çökertmek için geçici önlemler getiriyor. Bunun nedeni ise bu ailenin, kapitalist toplumun zayıf bir noktası olması ve devrimci kuram ve stratejilerin saldırılarını onun üzerinde yoğunlaştırması. Gördüğümüz gibi, bu ailenin asıl önemi kendi iç yapısında değil, ifade etmesi beklenen ataerkil yasayla arasındaki çelişkide yatmakta. Yine de daha önemlisi, toplumsal iş örgütlenmesiyle ataerkil yasa arasındaki çelişkidir ve bu çelişki çekirdek ailenin denetimi altındadır.

Tarih boyunca insanoğlu kendini hayvandan ayırmak için yılmaksızın ussal çabalar sarfetti (ideolojisinin her zaman hakim olan görüntüsü buydu). İnsanın hayvansal dünyasında erkek maymun saldırgan, dişi maymun ise gözeten durumundaydı. Bu cinsler ,içgüdüsel

hayvan doğalarını yeniden kazanmalı ve insanın, kültür sürecinde insanı ne duruma getirdiğini unutmalılar... Böyle saçmalıklar ataerkil düzenin çıkmazının izleridir. 'Tümüyle başka bir düzen' safsataları ise 19. ve 20. yüzyıl feminist hareketlerinde görülüyor.

Ataerkil düzende kadınlar, kendi kadınlık psikolojileri ile baskı altına alınıyorlar. Ve kadınlar, insan toplumunun temel ideolojisinin değişmesini etkilemek yolunda kendilerini örgütlemelidirler. Bunu başarmanın yolu, erkeğin basit hakimiyetine dürüstçe karşı koymak değil (bu da taktiksel bir aşama olmakla birlikte) ataerkinin oluşturduğu yasaların gelişiminin toplumsal olarak gereksizliğini vurgulayan bir kuram temel alınarak yapılacak bir mücadeledir.

Ne kapitalist ekonominin yıkılması, ne de bunu sağlayan politik karşı koyma, kendi başlarına ataerkil ideolojinin dönüşmesini sağlayabilirler. Sosyalist bir ekonomiye geçiş, kendiliğinden ataerkinin rahatça sona ermesini getirmez. Bunun için ataerkine karşı özel bir mücadele, bir kültür devrimi gereklidir. Savaşların da kendi özerk yapıları olmaları. İşçi sınıfının, kapitalizmin yıkılışında önderlik etmesi gibi, kadınlar da devrimci feminizm içinde genel ideolojik değişmenin öncülüğünü üstlenebilirler. Ne işçi sınıfı ne de kadınlar, bir kuram ve politik deneyim olmaksızın işlevlerini yerine getirebilirler. Burada bir öncelik sırası söz konusu olamaz; bu sırayı içinde bulunacakları durum belirleyecektir. Ataerki, kapitalizmle özdeş olmadığı için, iki devrimci hareketin güçleri ve başarıları birbirine koşut olarak gelişmeyecektir. Feminizmin sosyal demokraside, sosyalizmin ilk yıllarındakinden daha çok ortalama düzeyde kazanç sağlaması daha güçlü bir olasılık. Yalnız bu, ataerkine karşı mücadelenin durdurulması gerektiği anlamına gelmemeli. Benim anlatmak istediğim şu: İşçi sını-

fının devrimci sınıf olmasıyla, işçi sınıfından olmayan insanlar da kendi sınıfsal kökenlerinden politik dönüşümler geçirerek bu sınıfa katılabilirler. Aynı şekilde feminist hareket de devrimci bir kuram ve pratiğe sahip olduğunda, erkekler de (zorluk çekseler dahi) ataerkil ayrıcalıklarını terkedip feminist olabilirler. Bu karşılaştırmaları yalnızca politik deneyim üzerine solda varolan gündemdeki tartışmalarda yerimize yardımcı olmak amacıyla yapıyorum.

Kapitalizmin karmaşası -ekonomik ve ideolojik- onun yıkılmasıyla terkedildiğinde, bilinçaltında yeni bazı yapılar yavaş yavaş oluşmaya başlayacak. Bu oluşumların doğmasını sağlamak feminizmin görevidir. Kabul etmek gerekir ki 'ölümsüz' bilinçaltının ölümsüz doğasını akıtıp, arıtabileceği bir toplum henüz varolmadı (en azından yeterli sürede varolmadı). Sosyalist toplumlar, yeryüzünde henüz insanın bilinçaltında radikal değişiklikler başaramayacak kadar yeni. Bu durum, Mao Tse-Tung ile Edgar Snow arasındaki bir konuşmada da vurgulanıyor. Bu konuşmada Mao, kollektif çalışmaya siyasal ve toplumsal eşitlikçi yasalara, çocukların toplumsa olarak gözetilmelerine, vb. ye karşın, Çinlilerin kadınlara karşı tutumlarının derinden ve feshedilemez şekilde değişmesi için çok erken olduğunu öne sürüyor. Bir konuşmasında da Audre Malraux'ya şunları der:

«Tabii ki başlangıçta kadınlara yasal eşitlikler tanınmalıydı. Fakat asıl yapılması gerekenler bu noktadan sonra karşımıza çıkıyor: Çin'i bulduğumuz yere getiren düşünce, kültür ve gelenekler kaybolmalı, onun yerine henüz varolmayan proleter Çin'in düşünce, kültür ve gelenekleri oluşmalıdır. Çin kadını henüz kitleler arasında yer almıyor, ancak bunu istemeye başladı. Kadınları kurtarmak, çamaşır makinesi üretmek demek değildir.» (1)

---

1) «Kadın Cinselliği Üzerine bir teori» op. cit. p. 220.

Psikanalizin kaygısı da düşüncelerin, geleneklerin ve kültürün işleyişini anlamaktır. Düşleri incelemeye boşverme kışkırtmalarına karşı koymalıyız, çünkü Marksizm öncesi 19. yüzyıl düşüncesinin kurguladığı komünizmin 'ilkel komünal' olması gibi, bugün de belli ölçülerde ataerkil-sonrası bir toplumu ilkel anaerkil bir toplum olarak düşleme eğilimi var; baskısızlığın, duygusallığın, gözetmenin, beslemenin saltanatı... Açık ki, her iki düşünde de geçmişin ve geleceğin gerçekleriyle ilgisi yok.

Bu, ataerkini yıkma sorunudur, rolleri değişme soru değil. 'Sonsuz' sınıf çatışmalarının sonu, kapitalizmin çelişkilerinde nasıl görünebiliyorsa, ataerkil kültürün 'ölümsüz' doğası da can çekismeye başlamıştır.

SONSÖZ

YÜZYILIN SONUNDA PSİKANALİZ VE VİYANA

1913 yazında, Budapeşte'deki Uluslararası Kadınlar Konferansı'na Londra'dan delege olarak gitmekte olan Bayan de Castro, Viyana'da hazırlık niteliğinde bir konferansa katılmak üzere yolculuğuna ara verdi. Viyanalı feministlerin canlılığı ve verimliliğinden çok etkilenen bayan de Castro raporunda:

«Beni en çok şaşırtan, Viyana hareketinin başını çekenlerin çoğunluğunun Yahudi olmasıydı, Viyana'da çok geniş ve zengin bir Yahudi topluluğu var ve bunlar bana çok şevkli taraftarlar gibi göründüler.» (1)

Yaşamının ilk yılları ve son ayları dışında sürekli Viyana'da yaşayan ve çalışan Freud, düşüncelerini nevrozların cinsel nedenleri; cinsel olarak günahkar ve uzun süre feminist hareketin var olduğu bir şehirdeki kadınlık psikolojisi üzerine geliştirdi. (2) Bu etkenlerden hiç biri düşüncelerinin değerinin derecesini belirlemez ve onları 'açıklamaz', bunların ilgisi yalnızca Frud'un düşüncelerini oluşturmada (kadınlar üzerine yazdığında yaptığı gibi) onlarla diyaloğa girdiği ölçüde vardır.

---

1) de Castro, Rapor no: 50/82/1118, Londra Müzesi kolleksiyonu, Kensington Sarayı.

2) Tabii ben, yalnızca Viyana'nın kadınlık psikolojisi ve kadın cinselliği konularındaki görüntülerini seçiyorum.

Psikanaliz, sık sık bir adamın, yaşadığı zamana sıkışmış kültürel fantazileri olması nedeniyle reddedilir. Freud, püriten (sofu) İngiltere'nin görüşlerini şehvet kenti Viyana'ya aktaran bir Viktorya devri ataerkçisidir. Herşeyin ardında cinselliğin olduğunu söyliyen edepsiz kuramının, Avrupa'nın zevk merkezi olan kozmopolit bir kentinde yaşamasının sonucu olduğu da öne sürüldü. (3) Freud'un hicivlerini çok sevdiği zeki bir karikatürcü ve taşlama yazarı olan Karl Kraus, psikanalizin kaderini şu sözlerle görüntüler:

«Bir dahi, açıklamaya gerek duymadığına ve dahiye karşı olağanı (sıradan) savunan bir açıklama zararlı olduğuna göre, psikanalizin yaşaması için bir tek neden kalıyor..... psikanalizin maskesini düşürmek için hala kullanılabilir olması» (4)

Otobiyografisinde kendini böyle bir gelişmeye karşı koruma girişimlerine karşın Freud, kişisel olarak, psikanalizi reddedenler tarafından 'analiz' edildi. Yetenekli bir eleştirmen olan Carl Schorske bir dersinde, Freud'un «Rüyaların Yorumu» kitabındaki rüya kuramını onun hiç bir zaman gerçekleşmeyen politik hırsının bir telafisi olduğu şeklinde yorumladı; Ödip kompleksi düşüncesi, Freud'un özel kötü durumunu evrenselleştirme çabasıdır. Bir bakıma, psikanalizin kendini anlamada kullanılmaması için hiçbir neden yok. Ancak psikanaliz, yalnızca bilinçdışı ya da bilinç ötesi dürtüsünü kapsıyor; bir yar-

---

3) 1914'de, psikanaliz tarihinin ilk taslağını sunarken Freud, «Hepimiz psikanalizin, Viyana çevresinin ürünü olduğu şeklindeki ilginç açıklama girişimlerini duyduk. Bu iddia, psikanalizin ve özellikle onun nevrozların cinsel yaşamdan kaynaklandığı savının ancak Viyana gibi bir 'kasaba'da - diğer şehirlerin yabancısı olduğu bir ahlaksızlık ve şehvet ortamında - oluşturulabileceğini söylüyor. Psikanaliz hakkındaki bu teori bence saçmalıktan başka birşey değil.» (Freud, 'Psikanalitik Hareketin Tarihi Üzerine', 1914).

4) Karl Kraus, 'Geceler'.

gı ve hatta değerölçüsü bile değil. Bu açıdan bakıldığında, kişiyi ya da olayı el sürülmemiş bir şekilde bırakıyor. Freud'un kadınlık üzerine görüşlerinin, klinik deneyimlerinin ya da ailesindeki kadınlara karşı hükmedici tavrının sonucu olduğunu öne sürmek için de sık sık daha az usta işi girişimler yapılıyor. (Nazizmden beri, psikanaliz bir «Yahudi hastalığı şeklinde yapılan ilk suçlamaların yinelenmesi uygunsuz duruma geldi.)

Viyana'nın cinsel yaşamı psikanalizi açıklamasa da, Freud'un ona karşı tavrında ilgimizi çekicek başka yönler var. Tabii ki bu tepkiler, psikanalizde yapılan kuramsal gözlemlerle bir değil. Bazı yönlerden Freud, baskıcı burjuva ahlakı kınamasında daha sonraki radikal psikoterapistlerden herhangi biri kadar güçlüydü.

Viyana, burjuva ailenin kısıtlayıcı ahlakı ve sokakların cinsel serbestliği arasında net bir karşıtlık sunuyordu. Bu karşıtlık Freud'un hastalarının zihinlerine de yansıyor. Fakat cinsel arzu ile bastırılması arasındaki çatışmayla kıyaslandığında yüzeysel kalıyordu. Yine de, Freud ve meslektaşları kolay görünen toplumsal karşıtlıkla daha çok ilgilendiler. Aile içindeki cinsel çekingenliğin tehlikeleri konusunda Freud oldukça kararlıydı. Evlilik öncesi «cinsel perhiz»in her iki cins de verdiği zararlara dikkati çekiyor; kadının cinsel bilgisizliğinin aşırı derecede engelleyici ve yıkıcı etkisini, evlilik bağının toplumsal ve bireysel tehlikelerini ve gebelikten korunma yöntemlerinin kadınlık duyularının yitirilmesine ve cinsel soğukluğa yol açan dehşet verici yetersizliklerini vurguluyordu. Bu yüzden de cinsel ilişkiyi eş olarak kim seçilirse seçilsin korku ve endişeye yolaçtığı için mahkum etti. Gebelik korkusu ve kadının hastalıklı oluşu evliliğin cinsel yaşamının (ve bununla birlikte duygusal ve zihinsel uyumunda) birkaç yıl içinde sona ereceği anlamına geliyordu. Freud'un tekeşli evliliğe birçok eleştirici olmasına

karşın kendisinin geleneksel ölçütlere göre, başarılı bir evliliği vardı ve başarısı bu kurumun sınırlarını çok iyi bilmesinde yatıyordu. Evliliğinin altıncı yıldönümü nedeniyle yaptığı konuşmada evliliği için «evlilik sorunun hiç de kötü olmayan bir çözümüydü» der. (5)

Freud'a göre, özellikle kadınlar için zina ya da boşanmanın ne öncesi, ne de sonrası onları nevroz olayından kurtarmıyordu. Ve, 1903'de Freud, tıp biliminin en önemli ve kaçınılmaz görevlerinden birinin gebelikten korunmak için başarılı bir yöntem geliştirmek olduğunu savundu. Hemen bundan önce, yakın dostu Wilhelm Fliess'in «belirli aralıklarla oluşma «kuramıyla» ilgilendi, çünkü bu kuramı sınırlı döllenme devrelerini gösterecek, dolayısıyla da doğum kontrolünü kolaylaştıracaktı. (6)

Böylece Freud bütün nevrotik sıkıntıların ardında cinselliğin olduğunu belirttiği zaman, cinsel sorunların oldukça gerçeğe uygun bir şekilde nevrotik patlamalara temel olduğunu anlatmak istiyordu:

Modern toplumda çok sık görülen cinsel perhiz (çekinme) evliliği yürütememe ve frustrasyon gibi durumlarda özellikle kadınlar arasında-fiziksel dışavurumları fobiler olan- korku ve endişe nevrozları gelişir. (7)

Evlilikte umduğunu bulamamış ve kendilerinde başka erkeklere karşı koyma gücünü bulamayan bazı kadınlar, kafalarında sabit fikir haline gelen kendilerini pencereden aşağı atma ya da çocuklarını bıçaklamak gibi dürtülerden yakınıyorlar. (8)

Bu sosyolojik kökenli gözlemler, Freud'un çalışmalarına (sonradan kaybolan) radikal bir boyut kazandırı-

---

5) E. Jones, 'Sigmund Freud'un Yaşamı', 1957.

6) Freud, a.g.e.,

7) Freud, 'Sabit Fikirler ve Fobiler: Fiziksel Mekanizmaları ve Nedenleri', 1895.

8) Freud, İbid.

yor. Ve bu boyutta Freud'un sınıf bilinci doruk noktasına ulaşıyor. Örneğin, işçi sınıfının orta sınıfı aşını cinsel baskı konusunda izlemekte hevesli olduğu görüşünü tartışırken, köylü ya da işçi sınıfından bir kızın nevrotik olması tehlikesinin çok daha az olduğunu, çünkü buluğa ermiş cinselliğinin baskı altında olmadığını ve buluğ çağında bir erkek kadar serbest olduğunu savunuyor. Burjuvazinin cinsel alışkanlıkları, erkekleri ahlak dışılığa ve cinsel sapıklığa, kadınları da aşırı kibarlığa, alicenaplığa ve nevrozlara itiyor. Freud, daha sonraları psikanalizin bütün sınıflar için kullanışlı olabileceğini umdu. Toplum tarafından bireyin sırtına yüklenen cinsel engellemeleri, acımasızlıkları ve geçersizlikleri, yüzünden şiddetle kınadı. Kırsal küçük üretici bir ailenin kızının kendisine danışması ve ikiyüzlülüğü ve yasakları geçersiz kılmasına olanak vermesi, bir araştırmacı olarak Freud'un takdirini kazanmıştır. «Şehirdeki deneyimlerimde karşılaştığım, doğal olan her şeyi utanç verici sayan fazilet budalası bayanlar yerine kendisiyle konuşmamı ve bu yolla pekçok şeyi daha iyi anlamamı sağladığı için bu kıza şükran borçluyum.» (9) 'Çocuk cinselliği'ni oluşturduktan sonra Freud, bunun toplumsal sonuçlarını çıkarmakta gecikmedi :Çocukların tüm soruları dürüstçe yanıtlanmalıydı. Cinsel aydınlanma, ya da daha iyi bir deyişle cinsel açıklık, çocukları mümkün olduğu kadar küçük yaşta karşılamalıydı. Bu konuda Freud, ilk çocuk hastası Küçük Hans'ın ailesini beş yaşındaki meraklı oğullarına cinsel ilişki hakkında ayrıntılı bilgi vermedikleri için eleştirdi. Tabiki Freud, çocuğa cinsellik ve üremeden bahsetmenin hiçbir sorunu çözmediğinin farkındaydı, çünkü ne kadar dürüst ve doğru bilgi verilirse verilsin, çocuklar onları kendi fantezilerine göre algılayacaklardı; bü-

9) Freud; 'İsteri Üzerine Çalışmalar' 1893-1895.

yüklerin mantığıyla değil. Çocuklara bu bilgi, yalnızca efsanelerini yinelemelerine yolaçacağı için döllenmenin botanik terimleriyle verilmemeli; tecavüz ve zorbalık korkularını ortadan kaldırmak için sevgi ögesi özellikle vurgulanmalıydı.

Ergenliğin eşiğinde bir kız olan Grete, 1915'te sonradan Freud'un basılmasını salık verdiği bir günce yazdı. Yüksek tabakadan bir Viyanalı ailenin kızı olan Grete, okul çağındaki kızların cinsellik hakkında bilgi edinmek için çaresizce başvurdukları eğri-büğrü yolları yazıyordu. Kızkardeşi ve bir hizmetçiyle birlikte bir komşu çiftin aşk yapmasını gözetledi ve kadının, kocasının ağırlığı altında ezilip parçalanacağına inanarak hiçbir zaman evlenmemeye karar verdi. Sünnet olayını öğrendiğinde bunun yalnızca bir yahudi gaddarlığı olduğuna inandı, çünkü yalnız yahudiler cinsel ilişki için çırılçıplak soyunacak kadar utanmazdılar. Grete, bebeği 'yapan'ın anne olduğuna inanıyordu, fakat ablası gerçekte bunu yapanın baba olduğu konusunda kızkardeşini 'aydınlattı'. Sorular, kitaplar ve araştırmalardan sonra 'yaşamın gerçekleri'ni bulmaya çalışan küçük kız, güncesinde şöyle der: «... görmek ve duymak insana fazla birşey katmıyor. Herzaman gözlerimi sonuna kadar açıyorum ve hiç de aptal sayılmam, ama yine de birinin öğretmesi gerek.» (10)

Freud, eğitimle ilgili düşüncelerinde çok ılımlıydı. Kendi durumunu bazı özgürlükçü reformculardan ayırmasına karşın, cinsel reform kampanyalarını destekledi. Örneğin 1908'de, Kraus'un 'Meşale' adlı tezi Viyana'nın cinsel konumuna karşı en büyük saldırılardan birini başlatırken, böyle bir hareketi hoş karşılamasına karşın Freud, kendi farklı durumunu da vurguladı. 'Meşale', tüm arzuların sağlıklı yaşaması düşüncesini geliştiriyor ve

10) 'Bir Genç kızın Güncesi', Allan & Unwin, 1971.

doygunluğa ulaşılabilmesi için cinsel serbestliği savunuyordu. Oysa psikanaliz, Freud'a göre, cinselliği üzerindeki baskıdan kurtarmak için daha yüce bir araç olarak oluşturulmuştu. Cinsel denetim bireyin seçimiyle olmalıydı, yabancılaşmış bir toplumsal sistemin yaptırımıyla değil. Sonraları, Freud'un burjuva geleneklere ılımlı bir şekilde karşı çıkarken, öte yandan cinsel çürümeye, fuhuşa, ikiyüzlü karmaşıklığa ve zührevi hastalıkların yaygınlaşmasına bazı çağdaşlarından çok daha katı bir şekilde muhalif olduğunu görüyoruz.

Yüzyılın başlarındaki Viyana'nın cinsel yaşamının portresi tanıdık bir portre. Bazı özel nitelikleri olsa da, temelde Viktorya devri İngilteresi'nin ikili görüntüsünden farklı değil. Toplumsal yaşam hala büyük ölçüde feodal ve 16. yüzyıl İngilteresi'nin soyluluk geleneklerine sahip. (11)

1. inci Dünya savaşından hemen önce İmparator Franz Joseph'in sarayındaki İngiliz elçisinin karısı olan Lady Paget, saraya sık sık uğrayan yüksek mevkideki adamların çoğunun aktris ve dansözlerden oluşan iki üç tane ya da daha fazla metresleri olduğunu ve bunlarla (nafakaya eş değerde) ödemeleri garantileyen kontratlar yaptıklarını ve karşılığında da kadınları tarafından iyi hizmet görme güvencesi aldıklarını şaşkınlıkla belirtiyor. Yakın dostu ve meslektaşı Fritz Wittels **kortezanlığın** (*) önemi ve gerekliliği üzerine konuştuğunda Freud, şu yanıtı verir:

«Kortezar düşünün bizim kültürümüzde yeri yok. Psikanalistler olarak biz, cinselliği açığa çıkarmaya çabalıyoruz; bunu bir kez başardık mı, iddia ediyoruz ki cinsellik üzerindeki bütün baskılar bilince çıkacak ve bireyler bunu kültürel gereksinimlerine tabi kılmayı öğreneceklerdir.

---

11) Bkz., Lawrence Stone, 'Aristokrasinin Bunalımı', Londra, 1965

Baskının yerine sağlıklı denetimi koyacağız. Cinsel sorun, toplumsal sorundan ayrı ele alınarak çözümlenemez.

Cinselliğe karşı olan günahkar olma korkusu oldukça yaygın, hatta cinsel olarak serbest olanlar dahi öldükleri zaman cezalandırılacakları inancındalar. Cinsellikte güvenilir olmayan bir kadın (kortezanlar gibi(bütün olara kdeğersiz demektir, işe yaramazdır.» (12)

Bu konunun tartışıldığı Viyana psikanalistlerinin haftalık toplantı tutanaklarını kaydeden Otto Rank, Freud'un bir kortezanı 'işe yaramaz' olarak nitelemesinden Wittels'in hayrete düştüğünü yazıyor. Wittels'in, cinsel nesneler olarak kadınları yanlış bir temele oturtmaya çalışması, Freud'un da yazılarında açıklamaya uğraştığı günümüzde çok yaygın olan bir konudur.

Sonraları Freud'la dost olan Stefan Zweig, ondokuzuncu yüzyılın sonlarında Viyana da geçirdiği gençliğini şu sözlerle anımsıyor:

«Çok uğraştığım halde, bana soğuk ve allak bullak bir suratla gelmiyen bir tek dost anımsamıyorum. Biri zührevi bir hastalığı olduğundan şüphelendiği için, bir diğeri çocuk düşürdüğünden dolayı kendisine şantaj yapıldığı için başka biri de ailesinin tedavi parasını ailesinin haberi olmaksızın bulamadığı için dördüncü bir kendisinden çocuğu olduğunu iddia eden bir garson kıza sus payı nasıl verileceğini bilmediği için, ve beşincisi de cüzdanını genelevde çaldırdığı ve polise gitmeyi cesaret edemediği için gelmişti. Bu sahte-ahlak zamanın gençliği, zamanın yazarlarının roman ve oyunlarında betimlediklerinden çok daha romantik fakat ahlaksız ve çok daha heyecanlı fakat bunalımlıydılar. (13)

Zührevi hastalıklar çok yaygındı ve tedavileri de zordu; Zweig'ın tahminlerine göre Viyana'da her altı ev-

---

12) 'Viyana Psikanalitik Toplumu', No: 24, 15 mayıs 1907, New York.

(*) Ç.N. : Yüzyılın başlarına kadar oldukça yaygın olan, yüksek mevkideki erkeklerle kısa süreli metres hayatı yaşıyan, ve belli bir statü sahibi de olan fahişeler.

13) Stefan Zweig, 'Dünün Dünyası', 1943.

den birinde bir zührevi hastalıklar uzmanı bulunuyordu. Her saatte ve her fiyatta fahişeler bulmak mümkündü. Ve bir erkek için, bunlardan birine onbeş dakikalığına, bir saatliğine yada bir geceliğine kiralamak, bir paket sigara yada bir gazete almak kadar ucuz bir işti. (14) Sonradan Çekoslavakya devlet başkanı olan Thomas Masariyck, ergenlik çağında yüzünde çıkan sivilceler için başvurduğu bir doktorun kendisine bunun en iyi tedavisinin geneleve gitmek olduğunu, fahişeler ve mastürbasyonun bir erkeğin cinsel çekingenliğinden çıkış yolu olduğunu söylediğini belirtiyor. Zamanın tartışmalarından biri de mastürbasyonun zührevi hastalığa yol açıp açmadığı konusudur. Freud ve grubu, bunun zararlı etkilerinin fiziksel değil psikolojik olduğunu vurguluyorlar. Ancak Masariyck Avusturya-Macaristan imparatorluğunda, ergenlik çağındaki gençlerde mastürbasyonun çok yaygın olduğunu ve bunun olumsuz ahlaki gelişmelere, erken gelişmiş cinselliğe, giderek cinsel sapıklığa yol açtığını kaydediyor. Sonu gelmiyen bu tartışmalar günümüzdeki uyuşturucu alışkanlığı tartışmalarını andırıyor: Bütün bunlar bunalımın sebebi mi yoksa sonucu mu? Fiziksel, zihinsel, ahlaksal ve toplumsal olarak tehlikeli mi? Freud'un bu konudaki tavrı oldukça ılımlı.

Cinsellik sorununu çevreleyen entellektüel eğilimler ve psikolojik gerilimler doğal olarak kadınlara karşı davranış biçimini etkiledi. Cinsel hayatın vahşi ikiyüzlülüğü kendi ifadesini tanıdık saygın kadın ve fahişe ikiliğinde ya da kadının gösterişli ve gizli cinselliğinde bulur. Eğer o zamanın cinselliği acı veren bir dengesizlikle tanımlanacaksa, cinselliğin temsilcisi olan kadınlar da öyle değerlendirilmelidir. Bu dönemle ilgili alışılmamış olan bir şey belki de şudur ki, kadınlarla ilgili bu bayağı ide-

14) İbid.

oloji yeni bir hayat kazanmış ve bazı büyük sanatçılarla önemli düşünürlere esin kaynağı olmuştur. Bu durumun en çok dile düşmüş temsilcisi, ikicinslilik kavramını ortaya çıkardığını iddia eden Otto Weininger'di. (Freud, Weininger'in ortaya çıkaran olma iddialarını reddederken arkadaşı Fliess'e kendi değerli katkılarını hatırlatmak zorunda kalmıştır. Buna rağmen Freud'un ve Wieninger'in kastettikleri apayrı kutuplardaydı) Weininger, kendi toplumunun baskılarının bir örneğiydi-Musevilerden nefret eden bir musevi cinsel istekler ve musevi ahlakın zıtlığı arasında parçalanmış, tek bir cinsel görüntüde bir çok çelişkiyi barındıran bir erkek. Weinger için cinsler arasında temel ve trajik bir çelişki vardı: erkekte akılcılık, kadında ise cinsellik hakimdi. Fakat ikilem daha da derine gider: her bir bireyde değişik oranda da olsa iki cinsiyetten öğeler bulunur ve bunlar giderilemez ve birbiriyle bağdaşmaz bir nitelik taşırlar. Weininger 'ikicinslilik' terimini bu anlamda kullanır. Yine bir musevi olarak, birbiriyle savaşan bu çiftten dişiliğe karşı isteksizdir. Bu durumun kendisi için her bakımdan doğru olduğunu düşünür ve yarattığı gerginliği dayanılmaz bulur. Yaşamının içinden kuramı ve kuramının içinden 1903 yılındaki intiharı yeşerir.

Bu kadınsı ihtirası Weininger gibi lanetlemek veya Fritz Wittels, Karl Kraus ve başka yüzlerce erkek gibi onu severek yaratıcı gücünüze katkıda bulunmasını sağlamak ve tam anlamıyla sahip olmayı hiç bir zaman yeğlemeyeceğinizde değerleri araya mesafe koyarak yüceltmek mümkündür. İntihar anlamına da büyük sanat anlamına da gelebilirdi fakat temel anlayış aynıydı: ihtiras anlamını da taşıyan kadın, yaratıcı veya yıkıcıydı, ama temel bakış bir ve aynıydı. Kadına karşı takınılan tavrın 'daha yüksek' ve daha da gizemli bir düzleme aktarılmış cinselliğe karşı takınılan tavır olduğunu söyle-

mek çok doğru olur. B utavır esasında diğer kapitalist endüstriyel çağlardaki tavırlardan farklı olmasa da 1890'ların yeni-romantisizmiyle daha büyük boyutlara ulaştı.

İki yüzyılın arasındaki Viyana'lı sanatçılar Nietzsche ve Schopenhauer'in kadın düşmanlığının varisleriydiler. Bu filozoflar için kadınların akılcı olmıyan temel ihtirasları da en az cinselliğin anarşik gücü kadar korkulacak nitelikteydi. Fakat kadınsal ihtiras akılcı olmasa da anlık ve duygu yüklü idi; ve bir çok yazar kadın düşmanlıklarını reddetmeden Nietche ve Schopenhauer'den Göethe'ye döndüler ve onun sonsuz kadınsı prensibin hayat ve sanatın durmaksızın yenilenmesinin kaynağı olduğu yolundaki kavramlarını benimsediler. Psikoloji alanında bu tez, Jung'un çalışmalarıyla doruklarını yaşadı. Kraus gibi yazarlar, yavaş teknoloji ve kaba maddeciliğin temelinde yatan düzensiz değerlerden sorumlu tuttukları erkeğin akılcılığı karşısına kadınsı özelliklerini koydular ve yücelttiler. Kraus, kadınsı prensip adına toplumunun aç gözlülüğünü ve kokuşmuşluğunu kınadı. Ressam Oskar Kokoscheka önermeyi kelime anlamıyla benimsedi: erkekler geçicidir, kadınlık ise kalıcı yaşam kaynağıdır, kadınsı prensip yalnızca bir fikir değil, yaşamsal bir güçtür de. O yüzden kendisine bir taş bebek yaptırdı; sessiz ve tapılacak, deri ve kemikten yapılma gerçek gözlü, ideal bir kadın. Hep yanında bulunan bu bebek bazı resimlerine konu oldu ve tüm esinlenmesinin kaynağını temsil etti. Yaratıcı bir kadınsı prensip düşüncesini sanata faydalı olmadığını söyliyemeyiz; çünkü bu dönem alışılmamış derecede verimli olmuştur. Bu durumun ortaya çıkışı Freud'u istismar etmiş olsada, kendisi bu düşünceyle pek uğraşmadı.

1910 yılında, yaptığı müzikle kendi psikolojik durumunun keşfedilmesine yol açan Gustave Mahler, psikanalitik bir konsültasyon için Freud'u ziyaret etti. Çokça

alay konusu olan teşhis anne saplantısıydı. Aslında bu bir analiz değil bir kerelik bir ziyaretti ve Freud yalnızca ayan beyan görüneni belirtiyordu. Yine de, hangi açıdan bakılırsa bakılsın ilginç bir vakaydı. Mahler'in çocukluğu ve karısı Alma'nın söyledikleri göz önünde bulundurulursa oldukça mümkün bir hipotez gibi görünüyor. Alma'nın söylediğine göre Mahler karısının annesine benzemesi için elinden geleni yaparmış. Kafası sürekli annesi ile meşgulmüş. Fakat bu gerçekçi düzeyden farklı bir düzey daha var. Yaratıcı kadınsı prensip düşüncesinin sadece anneyi putlaştırmanın daha incelikli bir biçimi olduğu açıktır. Freud'un teşhisini oluşturan çözülmemiş Ödip kompleksinin aynı esin kaynağını kullanan herkeste görülmesi beklenirdi. Freud'un söylediği hem gerçek bir durumla ilgili açık bir yorum, hem de düşüncelerin psişik kökenine ilişkin daha grift bir fikirdir.

Freud'un kendisinin, kadının toplumdaki yeri ile ilişkisi daha ayakları yere basan bir ilişkiydi. Yüceltilmiş ve temelsiz hiç bir kavrama sahip olmamasına karşın pek de ümit verdiği söylenemez. Haftalık psikanalitik toplantılarından birinde Fritz Wittels, 'Meşale' için yazdığı kadın doktorlarla ilgili bir makaleyi tartışınca Freud, Wittels'in asli dengesizliğini-cinsel insanlar olarak gördüğü kadınlardan korkusunu-analiz etmiştir. Wittels, meslek sahibi olan kadınların dünyaya sunmakla yükümlü gösterişli ihtiraslarını yitirdiklerini söylüyordu. Freud bu putlaştırmanın arkasında yatanları gösterir; fakat başka bir açıdan bakıldığında kadını incelemenin yararsızlığı fikrini güçlendirir. Kültür (bu durumun belirleyiciliğini biyolojik yapıya değil de kültüre atfetmektedir), cinsel yaşantıyı ve soyun devamını sağlama sorumluluğunun büyükçe bir payını kadına yüklemiştir. Bu nedenle kadının, cinsel arzularını öğrenme yolunda giderek sublime etme olanağı daha azdı. Fakat bundan dolayı onu suç-

layamayız. Freud bunun kültürel işlevlerle ilgili bir gerçek olduğunu düşünmesine rağmen, entellektüel ya da sanatsal alanda, varolmayı başarmış kadınlar konusunda önyargılı değildi. 1910 Nisanında haftalık psikanalitik tartışmalara kadınları katıp katmamak konusunda bir oylama yapıldığı zaman Freud kadınların katılmasına karşı çıkan üç üyeyi büyük bir tutarsızlığa sahip olmakla suçlamıştır. Kadın psikanalistleri her zaman iyi karşılamıştır. Lou Andreas Salome bu seçme toplantılara ilk katılan olmuştur.

Buraya kadar, cinselliğin ve kadınlığın durumunu erkeklerin bakış açısından gördük. Unutulmamalı ki, kadının bakış açısından durum farklı olmasına karşın erkeğin ideolojisi baskındı ve bir noktaya kadar kadının düşünce ve davranışlarını etkilemekteydi. Feminizmin oluşturma çabalarına karşın pek çok kadın için ataerkil kültüre alternatif bir kültür yoktu. Lou Andreas Salome, sözkonusu kültürü kendi kişiliğinde yaratmaya çalıştı fakat vardığı nokta bir bakıma kadın hakkındaki erkek görüşünün beceriksiz bir taklidiydi. Çalışmaları etkileyiciydi, fakat Wittels'in kortezan düşünden yada Weininger'in kadın ve erkeğin sonsuz karşıtlığı düşüncesinden pek de farklı değildi. Lou'nun kendi kişiliğinde yarattığı kadın kültürü kendini yalnızca erkek ideolojisinin sunduğu terimlerle tanımlayabilmekteydi. Nietche'nin üstünadamına karşı bir üstünkadın, kadın düşmanı bir toplumda bir tanrıça öneriyordu.

Freud, insanoğlunun iki cinse bölünmesinin insanlık tarihinin temeline ilişkin bir gerçek olduğunu belirtmesine karşın bunu basit bir karşıtlık olarak görmüyordu.

Eğer Lou Andreas Salome, Wittels ve Kraus gibi erkeklerin kadınlığa uygun gördükleri türden bir yüceltilmiş konumu yaşasaydı, böyle bir durumda pek çok kadının bu konum içinde hapsolacaklarını görebilirdi. Nora

Wydenburuck otobiyografisinde, onyedi yaşındayken Weininger'in 'cinsiyet ve kişilik' adlı yapıtını okuduktan sonra tüm mutsuzluğunun kendi kadınlığından nefret etmesi üzerinde odaklandığını yazıyor. Daha sonra kadınsıl yazgısını bir çocuk sahibi olmakla telafi etmeyi uman Wydenbruck, annelik gerçeği ile karşılaştığında, kadınlığına duyduğu nefretin güçlendiğini belirtiyor. «Kadınlığa karşı nefretim bu dünyanın içine girdikçe büyüdü.» (15)

Feminist hareket böyle bir ortamda doğup gelişti ve politik deneyim süreci içinde bu yargıları değiştirerek yeni kültürel olanaklar yaratmaya başladı. Bu noktada öyle görünüyor ki feministler, Freud'un kadın psikolojisi üzerine çalışmalarına, henüz gelişmemiş oldukları düşüncesiyle hemen hemen hiç tepki vermediler.

Freud'a göre, kadının kültürel yazgısı olarak kendini yalnızca cinselliğe ve çocuk doğurmaya adaması, psişik tepkilerinin bir erkekten çok daha fazla sevgi ve duyarlılığa yönelmesine neden olmuştur. Bu nedenle de bu dürtülerden arınarak kültürel arayışlara girmesi zordur. Sonuçta bu, uygarlığın oluşturulmasında erkekten geri kalmasına yol açmıştır. «Bir kadın heykeltraş, ancak bir erkek gövdesi yontma göreviyle karşılaştığında yeteneğinin sınırlarını aşar; bir kız öğrenci de ödevlerini her başarışında öğretmeni tarafından ödüllendirildiği sürece daha büyük başarılar peşinde koşmaz.» (16)

Burada ima edilen, Freud'un 'kadın olarak ve anne olarak doyuma ulaşmış bir kadın, doyuma ulaşmış bir kadındır.» düşüncesidir.

Freud, kadınların taleplerinin bir çoğunun karşılanması gerektiğini fakat eşitliğe ilişkin temel savlarının da

---

15) Nora Wydenbruck, 'İki Dünyam', Longman, 1950.
16) 'Viyana Psikanalitik Toplumu', No: 25, 9 Ekim 1907.

savunulamaz olduğunu vurguluyor. Bu bağlamda Freud'un yine de pek çok meslektaşından daha ılımlı ve ince düşünceli olduğunu görüyoruz. Fritz Wittels'e göreyse:

«Kadınların dünyaya erkek olarak gelmediklerinden yakındıkları bu günkü kültürümüzde feminist hareket aracılığıyla erkek olmaya uğraşıyorlar. Ne genelde insanlar ne de bizzat kadınlar, bu saçmalığı ve duyarsızlığı onaylamıyorlar.» (17)

Esas olarak Freud'un «cinsiyetin doyumu» üzerine savları da bunlardan bütünüyle farklı değil, fakat Freud kadının durumunu kınamak değil açıklamak yoluna gitmiştir. Ayrıca kadının estetik değil kültürel işleviyle ilgilidir. Süregelen cinsel durum kadınlığa karşı alınan tavır ve kadınların politik konumu (Feminist hareket), çalışmalarının çatısını oluşturuyordu. Özgül koşullar belli soruların oluşumunu belirlemiştir ama yanıtlara geldiğimizde bunların, soruların değerini verip vermediklerini sormak durumundayım. Kuşkusuz psikanalitik 'yanıtlar' bunu başarmıştır.

---

17) İbid. No: 44, 11 Mart 1908.

GENÇ KIZLAR VE CİNSEL SORUNLARI

Amerikan Evlilik Danışmanları Derneği Başkanı Psikolog Dr. W.B. Pomeroy bu kitabında, genç erkek ve kızlar arasında farklılıkları vurgulayarak, genç kızların karşılaşabilecekleri cinsel problemlerle, bunların çözümleri konusunda bilimsel ve çoğu kez istatistiksel bilgi vermektedir.

Yazar, kadınların anatomisi ve işlevlerini anlattıktan sonra, genç okuyucusunu cinsel kökenli fiziksel değişiklikler ve dürtüler ile karşı karşıya getiriyor. Dr. Pomeroy, adet görme, cinsel ilişki, gebelik, zührevi hastalıklar, kendi kendini tatmin ve eşcinsellik konularında gençleri aydınlatarak, onların endişelerini gidermeyi ve genç kızların yetişkinlerin dünyasına korkusuzca ve sağlıklı bir cinsel yaşam güvencesi içinde atılmalarını sağlamayı amaçlıyor.

Bu içten, açık sözlü, güvenilir kitabı anne ve babalar korkusuzca kızlarına verebilirler.

152 Sayfa
Fiatı : 300 TL.

SÖZ SÖYLEMEK VE İŞ BAŞARMA SANATI

DALE CARNEGİE

Dale Carnegie 1888 yılında Amerikanın Missouri kentinde dünyaya geldi. Fakir bir çiftçinin oğlu olan Dale maddi ve manevi birçok sıkıntıya rağmen Missouri Devlet Öğretmen Okulunu Tiyatro Sanatları Akademisini ve Colombia Üniversitesi Gazetecilik bölümünü bitirdi.

İnsanların nasıl davranırsa mutluluğa ve başarıya ulaşabileceğikonusunda incelemeler yaptı. Ve kendine güven, çalışma ve bazı etkin usülleriyle başarı kazanabileceğini gerçek olaylar ve kişileri örnek vererek ispatladı. 1930 larda bütün dünya gazete ve radyoları onun öğütlerini yayınlıyorlardı. 1955 yılında öldüğü zaman kitaplarının herbiri Beş'er milyon satılmıştır.

Yayınevimiz ilk eseri olan SÖZ SÖYLEME VE İŞ BAŞARMA SAN'ATI adlı eserini İngilizce aslından tam metin olarak çevirttirerek okuyucularına sunmakla gurur duyar.

350 Sayfa

Fiatı : 600 TL.

1984

GEORGE ORWELL
ROMAN

«Anı defterine 'Özgürlük, ikiyle ikinin dört ettiğini söylemek özgürlüğüdür,' diye yazdığını hatırlıyor musun?»

«Evet.»

O'Brien, arkası Winston'a dönük olduğu halde sol elini kaldırıp dört parmağını açtı.

«Kaç parmak görüyorsun?»

«Dört.»

«Peki. Parti dört değil de beş olduğunu söylerse?»

«Dört.»

Kelimenin sonu bir feryatla sona erdi. Kadranın iğnesi elli beşe yükselmişti. O'Brien kolu biraz geri alıp tekrar sordu :

«Kaç parmak?»

«Dört.»

İğne altmışa yükseldi.

«Kaç parmak?»

«Dört. Başka ne diyebilirim? Dört.»

İğne tekrar yükselmiş olmalıydı, fakat o tarafa bakmıyordu. O'Brien'ın ciddi yüzü ve dört parmağı bütün görüş alanını doldurmaktaydı. Dört tane kocaman parmak.

Bu romanı mutlaka okuyunuz.

304 Sayfa

Fiatı: 500 TL.

DOST KAZANMA VE İNSANLARI ETKİLEME SANATI

DALE CARNEGİE

Bu kitabı okuduktan sonra size neler kazandıracağını, insanlar üzerinde nasıl etkili olacağınızı, kısacası bal toplamak istiyorsanız, arı kovanını tekmelememeniz gerektiğini, insanları ikna etmenin yollarını aile yaşantımızı düzene koymanızı gerektiren birçok günlük yaşantınızda her zaman yaşadığınız fakat farkında olmadığınız olayların analizini bulacaksınız. Ve Yaşamınız bu kitapla düzene girecektir.

280 Sayfa

500 TL.

YAYGIN OLARAK OKUNAN VE BEĞENİLEN "KADININ MÜLKÜ"NÜN YAZARI, BURADA FREUDCU PKISANALİZİ, KADINLIK PSİKOLOJİSİNE VE KADININ İDEOLOJİK SÖMÜRÜSÜNE DAİR BİR ANLAYIŞ GELİŞTİREBİLME ÇABASIYLA YENİDEN DEĞERLENDİRMEKTEDİR.

CİNSELLİĞİ, KADINLIĞI VE AİLEYİ FREUD, REİCH VE LAİNG'İN ÇALIŞMALARINDA ELE ALDIKLARI BİÇİMLERİYLE ÇÖZÜMLERKEN ŞUNU BELİRTİR: FREUD'UN KURAMLARI KADINA KENDİ CİNSELLİĞİNİ ANLAMASI İÇİN DAHA PEK ÇOK OLANAK SUNABİLECEK DURUMDADIR. (SONRA FREUD'U KENDİSİNE GÖRE FEMİNİZME KATKILARI DAHA AZ KÖKTENCİ OLAN REİCH VE LAİNG'LE KARŞILAŞTIRIR). KENDİ AÇIKLAMALARINI DESTEKLEMEK İÇİN, FREUD'UN ÇALIŞMALARININ BAZI YORUMLARINI TARTIŞIR VE "BİLİNÇDIŞI" KAVRAMININ YANLIŞ DEĞERLENDİRİLMESİNİN, FREUD'UN KURAMLARININ NASIL YANLIŞ YORUMLANMASINA YOL AÇTIĞINI GÖSTERİR.

"JULİET MİTCHELL" FEMİNİST ARKADAŞLARININ KENDİSİNİ DÖNEKLİKLE NİTELEME RİSKİNİ GÖZE ALMIŞTIR. KİTABI YALNIZ ORTODOKS FEMİNİZMİNE MEYDAN OKUMAKLA KALMAZ İNGİLİZCE KONUŞULAN ÜLKELERDEKİ TOPLUMSAL DÜŞÜNCE GELENEĞİNİ DE SARSAR.

PSİKANALİZ VE FEMİNİZM CESUR VE ÖNEMLİ BİR KİTAP VE ETKİSİ YALNIZ FEMİNİSTLERLE SINIRLI KALMAYACAK.

FİATI : 1000 TL.

—NEW YORK KİTAP ELEŞTİRMENLİĞİ—